R E S T I T U T I O

D.C. OLLĂNESCU-ASCANIO

POEZII • TEATRU • PROZĂ

Ediție, prefață și note
de
FLORIN BERINDEANU

EDITURA MINERVA — BUCUREȘTI - 1988

PREFAȚĂ

Dumitru Constantin Ollănescu-Ascanio aparține literaților do notorietate ai celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. .

Născut în anul următor revoluției de la 1848, scriitorul a reușit să-și consolideze o poziție de frunte între figurile de autoritate ale intelectualității epocii (și nu erau puține acestea), pentru ca, imediat după dispariție, uitarea să se aștearnă aproape cu desăvîrșire peste opera lui. Spunem „aproape" pentru că monografia *Teatrul la români* a reintrat nu de mult în circuitul atenției specialiștilor[1], ceea ce a făcut pe mulți' să creadă că la atît s-ar putea reduce discuția despre acest autor. Așa. cum va încerca să dovedească ediția de față, lucrurile nu stau nici pe departe astfel. Bineînțeles că nu va fi vorba de un efort de supralicitare a celui cunoscut doar ca istoric al (instituției) teatrului la noi, ci; de o întregire a profilului scriitoricesc al lui D. G. Ollănescu. Dacă un asemenea scriitor nu se mai poate aștepta în genere la o receptare conformă gustului estetic al vremii sale, el are, totuși, dreptul la o restituire diacronică a creației, constituind răsplata unor eforturi care nu trebuie minimalizate în virtutea lipsei de valoare estetică majoră.

Opera originală a lui D. C. Ollănescu-Ascanio acoperă toate genurile mari (poezie, proză, teatru), completată fiind și de o constantă activitate foiletonistică, cea de cronicar dramatic interesînd îndeosebi. Dar ceea ce mi se pare a fi rațiunea de frunte a acestei ediții și a altora de acest gen ține de contextul social-literar al epocii în care autorul! creează, de felul cum descifrăm într-o activitate literară minoră „mișcarea ideilor" de atunci și, nu în ultimul rînd, de maniera în care așa-zișii scriitori din „plutonul doi" întrețin un orizont de așteptare,.

Scriitorul de care ne ocupăm se așează,spiritual, independent de voința lui și totodată premeditat, la răscrucea celor mai faste orientări existente în literatura secolului trecut. E vorba, bineînțeles, de schimbul

[1] Dimitrie C. Ollănescu, *Teatrul la români,* ediție îngrijită, prefață și note de Cristina Dumitrescu, Ed. Eminescu, București, 1981.

de ştafetă care a fost intuit de liderul incontestabil de pînă atunci, Vasile Alecsandri. Pentru prima dată la noi, „bătălia" dintre vechi şi modern se ducea de pe poziţiile unei competitivităţi estetice. Mihai Eminescu confirmă profeţia bine cunoscută a bardului de la Mirceşti, printr-o creaţie de excepţie, care permite, astfel, din acel moment, deschiderea „festivă" a literaturii române noi (preferăm acest termen celui de „modern", cu prea declarate conotaţii diacronice). Care este, deci, locul lui D. C. Ollănescu-Ascanio şi care este, în acelaşi timp, rostul lui între cele două personalităţi ale literaturii noastre? El este martorul —. apropiat ca vîrstă de Eminescu, dar cu o creaţie ce se revendică în bună parte din Alecsandri (venerat, de altfel, ca maestru) — a cărui imparţialitate, deşi trădează o slăbiciune pentru autorul *Chintelor,* simte şi pulsul febril al ascensiunii Luceafărului. în fond, era şi normal ca Alecsandri să-i fie model, ca antecesor. Mai mult, influenţa acestuia a dat destule roade la Ollănescu, care se arată a fi fost şi el, structural, un imperturbabil caligraf al confortului spiritual. De Eminescu, atunci cînd a vrut să-1 urmeze, i-a fost însă imposibil să se apropie cu adevărat, fără a lăsa să transpară vizibile eforturi, pe cît de intense, pe atît de sterile.

Ollănescu-Ascanio poate interesa astăzi şi din acest punct de vedere: a face literatură alături de Alecsandri şi, în special, de Eminescu presupune un mare curaj, însoţit de harul de a-i putea asimila dintr-o ochire, „din mers". Curaj a avut Ollănescu-Ascanio, harul înţelegerii valorii acestora de asemenea; lui i-a lipsit însă, fără îndoială, geniul. Oricum, e de remarcat că scriitorul român începuse să se profesionalizeze, iar autorul *Teatrului la români* încerca, pe urmele ilustrului său maestru, să-şi oficializeze, cu aceeaşi eleganţă, neumbrită de vreo îndoială, statutul scriitoricesc. Vremurile se schimbau însă, dulcele patriarhat îşi cam dăduse duhul o dată cu Alecsandri, timpurile noi mistuiau vechiul. Ollănescu n-a ţinut seama nici de acest lucru, pierzînd o însemnată cotă de eventuală actualizare.

Şi totuşi, e drept, la un nivel mai curînd formal, Ollănescu-Ascanio a avut o incontestabilă „competenţă mimetică". Cum am văzut, acoperea cu destulă uşurinţă cerinţele fiecărui gen literar. Ceea ce dă seamă de faptul că se înainta vîrtos pe drumul profesionalizării scriitoriceşti. Sîntem în ultima fază a „fluidităţii" estetice, a interferenţei speciilor, care, iată, e de găsit încă în acest final de secol XIX. Ollănescu ilustrează

cum nu se poate mai bine naveta între clasic şi romantic pe care o> făceau mai toţi scriitorii din a doua jumătate a secolului trecut .[1]

Chiar dacă multe producţii lăsau încă de dorit, scriitorul român se maturizase vizibil în numai cîteva decenii de ingenuu diletantism. Conştiinţa profesiei se înfiripa scriind. Acesta trebuie să fie motivul' pentru care modelele teoretice nu ajung să domine cu adevărat pe cei ce scriu. Ei *scriu,* şi acest lucru suplineşte elaboratele navigări teoretice, care au timp să aştepte[2].

Modelele literare erau în primul rînd oamenii, în ipostaza lor pragmatică de eroi civilizatori. Scriitorul de atunci ţinea mult să apară şi ca pedagog al publicului. Relaţia scriitor-public se desfăşura, iniţial,, în sens unic, publicului trebuind să i se inoculeze cît mai repede încrederea în scriitorul român care (ne aflăm în epoca în care paradoxul e o-trăsătură determinantă a societăţii), la rîndul lui, se afla la început de drum.

D. Popovici observă (cf. *Poezia lui Mihai Eminescu,* Ed. Albatros,. 1972, p. 106 — 108) o tutelă a lui Alecsandri în poeziile perioadei de-început a creaţiei eminesciene. Ollănescu — literat preţuit de contemporanii săi şi cu gust estetic sigur—nu putea să nu caute, aproape instinctiv, protecţia literară a autorului *Pastelurilor.*

în poezie zona de influenţă e echilibrat împărţită: teme ale-poeziei lui Alecsandri şi Eminescu le întîlnim aproape în aceeaşi măsură în singurul lui volum de versuri. Teatral însă, cum e de aşteptat,, se sprijină pe exemplul autorului *Chiriţelor,* căruia, de altfel, îi şi dedică encomiastic una din piese.

Creaţia lui Ollănescu-Ascanio dă seamă cît se poate de sugestiv de orizontul de aşteptare al epocii.

Cu astfel de mentori nu are cum să mire aderenţa scriitorului la gruparea junimistă, al cărei membru este din 1878, colaborînd, fireşte,, la *Convorbiri literare.* Acest lucru se petrece pînă în 1895, cînd, brusc„ relaţiile sale cu „Junimea" cunosc o clară degradare. Exigenţa estetică maioresciană i se pare, ca şi altor intelectuali de atunci, în prea mare măsură elitistă. Scepticismul maiorescian încurcase (socotelile multor aspiranţi la tainele scrisului. Era, într-un fel, firesc ca din mantaua lui Maiorescu să iasă şi viitorii opozanţi. Astfel procedează şi Ollănescu. înfiinţînd, după model junimist, cercul „Amicii literaturii şi artei române", se pregăteşte apariţia noii reviste *Literatură şi artă română,* care scoate, în noiembrie 1896, primul număr. Directorul

[1] Cf. Paul Cornea, *Originile romantismului românesc,* Ed. Minerva, 1972.

[2] Vezi şi D. Popovici, *Romantismul românesc,* ediţie îngrijită şi note de Ioana Petrescu, cuvînt înainte de T. Vianu, prefaţă de Dan Simonescu, Editura Tineretului, 1969.

revistei, N. Petraşcu, va face, cu ocazia acestui debut în viaţa literară a vremii, declaraţia de opoziţie estetică. Rolul lui Ascanio a fost major, cercul său pregătind lansarea revistei, căreia i^a şi oferit, în cei 14 ani de existenţă, materiale care au făcut din el unul dintre cei mai căutaţi •colaboratori. Multe din tezele care vor forma ideologia noii reviste fuseseră testate de autorul nostru în şedinţele cercului literar şi de artă pe care l-a patronat. Una dintre acestea, detaşîndu-se şi în programul «stetic al lui N. Petraşcu, analizează relaţia scriitor-public la sfîrşit de secol XIX[1]. Idee nu numai benefică, dar şi modernă.

înainte de mijlocul secolului trecut, publicul încearcă timid să-şi înfrîngă retractibilitatea[2]. Publicul simte că „oferta" poate urca, în timp ce scriitorul apreciază „cererea". O dată cu satisfacerea apetitului pentru senzaţional, scriitorul de după această dată strecoară — prin traduceri îndeosebi — elementele necesare formării unei conştiinţe estetice. Un însemnat rol l-au avut, deci, traducerile. Apărînd „traducţii" din Shakespeare, Voltaire, Hugo, Lamartine, Byron, Rousseau etc, cititorul nostru era invitat să mediteze şi la destinul literaturii naţionale.

Traducerea era cel mai bun exemplu pentru încurajarea autohtonului: publicului i se înfăţişa acum tentaţia de a da o mînă de ajutor profesionistului — şi el, cum am văzut, un relativ nou-venit — în orientarea unei literaturi care să recunoască importanţa şi avantajul creaţiei originale.

Fiind astfel călăuzit spre tradiţie, publicul descoperă, cu încetul, virtuţile literaturii naţionale. Putem afirma că Ollănescu a contribuit din plin la aceasta, chiar prin propria operă, care, în special la nivelul limbii, înfăptuieşte această reîntoarcere la tradiţie. Gustul pentru autentic nu era nou. Maiorescu gîndea la fel, direcţia *Literaturii şi artei române* este, însă, mult mai maleabilă şi, într-un fel, mai tolerantă în privinţa formulelor literare încurajate de direcţia revistei.

*

Poetul D. C. Ollănescu-Ascanio debutează în *Foaia societăţii „Românismul"* a lui B. P. Hasdeu, în 1870, cu o culegere de *Doine.* Cu un an înainte, tînărul aspirant la graţia muzelor se numărase printre cei «are au constituit societatea „Românismul", condusă tot de Hasdeu. Indubitabil, încă de la început, creaţia poetică a lui Ollănescu se aşază sub semnul protectoratului estetic al lui Alecsandri. Autorului *Pastelurilor* îi datorează mult poetul nostru. Gustul pentru folclor

[1] D. C. Ollănescu, *Societatea română şi literatura,* în *Literatură ,şi artă română,* 1904, nr. 2, 3.

[2] Paul Cornea, *op. cit.,* p. 451—457.

trebuie să-1 fi deprins de la Alecsandri, cu siguranţă, căci acesta prelucrase din belşug, în propria-i operă, poezia populară, cu harul lui bine cunoscut. Nu e exclusă nici influenţa lui Kogălniceanu — pe cara Ascanio îl întîlnise — un excelent cunoscător al virtuţilor estetice al» folclorului.

Publicate mai întîi în diverse numere ale revistei *Literatură şi artă română,* poeziile de după culegerea de *Doine* vor apărea într-un volum abia în 1901, volum reunind creaţii realizate în răstimp de douăzeci de ani (1878-1898). Maiorescu trebuie să fi fost mulţumit de felul cum poeziile îşi găseau adecvare în cadrul orientării estetice junimiste. Poetul cultivă inspiraţia folclorică. Lirica este echilibrată, fără exagerări de limbaj, încît comparaţia cu Vasile Alecsandri — susţinută şi de temperamentul poetic ce se degajă din versuri — se justifică.

Ollănescu şi-a repartizat poeziile din unicul său volum *(Poezii.* 1878-1898, Bdit. Librăriei Socec ^ Comp., 1901*)* în trei secţiuni: *Lirice, Eroice, Satirice.* Cine îi va citi poezia acum, după atîtea experienţe, experimente şi stiluri care s-au succedat în acest secol ce-şi consumă ultimul sfert, va constata că lui Ollănescu nu-i lipseşte nici înclinaţia şi nici curajul de a ataca temele mari ale poeziei; în plus, gustul lui e sigur, el ştie să opteze pentru modelele, formele expresive cele mai complexe ale poeziei, chiar dacă nu întotdeauna realizarea lor concretă se situează la înălţime.

Motivul poeziei *Rătrîna stîncâ* a lui Alexandru Macedonski e de regăsit, ca decor şi semnificaţie, şi în *Stejarul* lui Ollănescu:

Bătrîna stîncă e zadarnic luată la mijloc
în umbra ei pasc încă mieii ş-ajung vlăstarii brazi puternici.
Şi, fie-n mare sau mic număr, neputincioşi sunt cei nemernici —
Bătrîna stîncă uriaşă e neclintită de pe loc.

Iar la Ollănescu:

Cu creştetul în ceruri, cu braţele la soare,
încins c-un brîu molatic de umbră şi răcoare,
Mai mîndru decît regii, stă falnicul stejar.
La poale i se-ntinde covor de floricele
Şi în frunzişu-i tainic, un roi de păsărele.

în general, cam toate trăsăturile, importante ale universului poetic de la Bolintineanu şi pînă la Eminescu pot fi întîlnite în opera lui. *Liricele* şi *Eroicele* plătesc un tribut incontestabil poeziei lui Alecsandri. Citindu-le avem impresia că poetul a studiat cu mare băgare de seamă nu numai poezia în sine a maestrului, dar şi „ticurile" sale literare.

Nu va lipsi, aşadar, nici *Ginta latină:* Alecsandri este regele poeziei, izbînda lui oficială a confirmat-o, el este Horaţiu al poeziei româneşti. Festivismul şi vocaţia encomiastică le împrumută Ollănescu tot de la Alecsandri, sau, cine ştie, poate că temperamentele lor erau într-adevăr afine. Cert este că bardul de la Mirceşti apărea contemporanilor drept personificarea însăşi a conceptului de poezie:

De mult trecut-a faima ta,
De-al ţărilor hotar,
Cum a trecut pe-al vîrstei zbor
Şi imnul secular.
De lîngă Mare pîn' la Prut
Din Tisa în Ceahlău
Răsună-n piepturi româneşti
Duios cîntecul tău.

Delicateţea decupajului parnasian se regăseşte şi ea în cîteva din poeziile lui Ollănescu. *Basm japonez* conturează graţios idila dintre copila înţeleptului Natal şi Ocean. Dragostea celor doi are un deznodămînt tragic, care este însă decupat cu abilitate în tonalitatea lirică minusculă:

Şi se afundă-n marea unde dragul ei perise!...
Umbreluţa de mătase numai i-a rămas pe mal.
Pe volumuri mucezite bonzul veşted adormise
Liliacul şovăielnic stinse lampa lui Natal.

Sînt multe semne, în poezia lui, care dovedesc faptul că Ollănescu avea înzestrare de descoperitor al propriei voci poetice în opera altora. Epigonism, fără îndoială, dar şi un gust, de cele mai multe ori ferm în alegerea sau reproiectarea temei poetice. Pentru acea epocă, aflată încă „în căutarea timpului pierdut" al literaturii noastre, scrisul lui Ollănescu şi al altora de aceeaşi factură avea darul de a menţine tonusul creativităţii. în finalul *Liricelor* întîlnim o poezie *(Mă-ntrebi ce vreau)* în care sîntem tentaţi, efectiv, să credem că am dat peste o traducere a celebrului sonet LXVI al lui Shakespeare, ceea ce pledează, din nou, pentru buna orientare estetică (critică literară implicită!) a poetului:

Nici să mai văd cum văd acum
Pe veci, ori pe căi pline de fum
Izbînda sau norocul,
Ci lucrurilor dînd un rost
Mai vrednic decît cum a fost
Să nu mai văd pe orice prost
Făcînd pe Proorocul.

Satiricele, partea a doua a volumului de poezie al lui Ollănescu, ne oferă o surpriză copioasă. Clasicismul tihnit „tip Alecsandri" este, în această parte a creaţiei poetice, substituit de romantismul eminescian, care îşi deschisese brusc un destin de excepţie.

Am atras deja atenţia asupra simţului valorii care nu-i lipsea deloc scriitorului nostru. Apare, de asemenea, din ce în ce mai evident faptul că Eminescu începe deja să contureze un moment estetic decisiv pentru cultura noastră. în prima lucrare monografică dedicată lui Ollănescu, N. Petraşcu subliniază, ca un fenomen ce tindea să capete permanenţă, „îngrijirea poeţilor şi prozatorilor, în chip cu totul deosebit, de forma scrierilor lor, *după pilda lui Eminescu"* (s.n.) *. însuşi Ollănescu, relatînd într-o scrisoare trimisă de la Paris incendiul care cuprinsese şi Comedia Franceză, îi strecoară, cu vădită amărăciune, aceluiaşi N. Petraşcu celebrul vers eminescian: „noi... cari cîrpim cerul cu stele şi mînjim marea cu nori"[2].

Probe ale crescîndei autorităţi eminesciene le găsim şi în scrisorile lui Ollănescu către Alecsandri, întîiul său mentor şi, oricum, cel de care îl descoperim mai aproape, din punct de vedere al structurii poetice. Şi totuşi, iată cîte mărturii ale faptului că deja contemporaneitatea începea să reacţioneze la impunerea treptată a unei noi autorităţi poetice — în răstimpul, totuşi scurt, de la consolidarea prestigiului lui Alecsandri. Poezia lui Eminescu devenea, cum o demonstrează în bună parte şi *Satiricele* lui Ollănescu, o „formă fără fond", căci e limpede cît de uşor putea fi imitat, cu preţul, însă greu, al imposibilităţii atingerii trăiniciei sale estetice şi, implicit, ideatice.

„Scrisorile" lui Ollănescu, pe care el, din prudenţă, poate, nu le numeşte astfel, sînt în număr de opt. Prima tratează tocmai această temă, a neputinţei epigonilor de a rivaliza cu trecutul de aur! Ideea romantică a disputei dintre trecut şi prezent, meditaţia filosofică ce pleacă de la superioritatea celui dintîi, spre care îşi orientează aspiraţiile orice romantic adevărat, toate acestea apar bine reprezentate la Ascanio. Ceea ce impresionează finalmente este dezinvoltura cu care acesta îşi asumă o postură poetică care, de fapt, nu-i era proprie.

Cîntăreţi ai vremii noastre, epigoni, a voastră-i vina!
Voi, în loc să fiţi făclia ce-şi împrăştie lumina
Binefăcătoare-n calea omenirii, aţi aprins
Ici şi colo un tăciune fumegos, ce-aproape stins...

[1] N. Petraşcu, *D. C. Ollănescu (Ascanio),* Bucureşti, Ed. Cultura Naţională, 1926, p. 7.

[2] I. E. Torouţiu, *Studii şi documente literare,* voi. V, expediată la 8 martie 1898 (?). în versul eminescian: „cu valuri".

Finalul propovăduieşte o artă poetică nouă, regeneratoare, care să *excludă* inspiraţia importată:

Şi zdrobind vechiul jertfelnic pîngărit de amăgire,
Bucuraţi-vă de viaţă, răsădiţi speranţă-n noi,
Pătimiţi, ca să se simtă că trăieşte lumea-n voi!

Ne apare, aşadar, abia în aceste *Satire,* un Ollănescu aproape.de cerinţele poeticii romantice. Definiţia poeziei dată aici („limbă cu suflări divine") conţine ideea de *furor poeticusşi* e interesantă, deşi mult:Hiai puţin poetică decît cea a lui Eminescu.

în aceeaşi notă accentuat eminesciană e scrisă şi *Satira a III-a,* ce pare, pe alocuri, o variantă a scrisorii omonime a autorului *Luceafărului,* îndemnul cu care începe şi se sfîrşeşte poemul („.. .Lasă omenirea-n pace, / Ori şi cîtă frămîntare îţi vei da n-o poţi preface") conţine ecouri împrumutate din *Glossa* eminesciană.

După un scurt tur de orizont asupra caracterului infidel al iubitei şi ingratitudinii prietenilor, poetul revine asupra prezentului snob şi lipsit de curăţie sufletească, invectivîndu-1 în chip eminescian:

La ei patria-i o vorbă, cinstea e deşertăciune,
Arta o închipuire plină de amărăciune,
Iar amorul, o scînteie bună numai de aprins
Simţurile obosite c-un fior degrabă stins!

Noi, „sîngele rasei latine", avem datoria să credem în tinerii care sînt, totuşi, „idealul mîndru, generos, mîntuitor". Eminescu era, în această privinţă, mult mai puţin conciliant: „Voi sunteţi urmaşii Romei ? Nişte răi şi nişte fameni!"

Satira a IV-a este consacrată meditaţiei asupra condiţiei sociale a femeii.

Femeia — ca factor social constructiv şi influent — va constitui şi subiectul unei interesante conferinţe pe care Ollănescu o va ţine într-una din şedinţele Academiei. Deocamdată, în poezie, se pronunţă împotriva agresării sexului frumos cu studii pedante: locul femeii nu e între cărţi, ci în mijlocul vieţii — întruchipată de însăşi fiinţa ei:

...Lasă tomurile scrise
Celor trişti şi singuratici, învăţaţilor moşnegi.

Deşi recunoaşte în femeie o fiinţă dotată spiritual, care ar putea chiar să-l întreacă pe bărbat într-un viitor nu prea îndepărtat, poetul îi solicită o funcţionalitate preponderent pedagogică. Femeia-mamă şi soţie are menirea de a educa generaţiile care vor urma. Şi apoi, oricum, femeia nu zace între hîrtii, aşa că Ascanio lansează un horaţian *cârpe diem :*

Fericirea cuib nu-şi face între mucede hîrtii!...
Să ne nucurăm de soare, de pîraie, de cîmpii!

Dintre celelalte satire scrise de Ollănescu, reţin în mod deosebit atenţia a V-a şi a VUI-a. *Satira a V-a* se aliniază la ideologia junimistă. Poezia este un fel de „contrast" de idei, în care personajele explică, prin replicile lor, ataşarea la o direcţie de idei sau alta. Dinu are idei junimiste, în timp ce Dan este sceptic, afişînd un nihilism romantic. Totul e iluzie şi înşelăciune, începînd cu oamenii, care au toţi două feţe:

Una trufaşă şi rece pentru lumea cea săracă,
Alta dulce şi smerită pentru cei bogaţi şi mari.

Scepticismul lui Dan îl apropie de arta poetică eminesciană; definind într-un loc poezia, el nu e prea departe de dicţiunea autorului *Epigonilor.* Diau, prietenul şi preopinentul lui Dan, se revoltă şi protestează „în contra direcţiei"; el crede, în cel mai pur spirit junimist, în valorile autohtone care nu trebuie înlocuite cu un fond străin impropriu :

Am uitat vechile datini, am dat părintescul grai
La o parte ca netrebnic...

Ceea ce scade din valoarea acestei poeme este artificialitatea realizării ; cine o citeşte are de la primele versuri senzaţia că în faţa lui s-a improvizat în mare grabă o tribună de pe care sînt agitate gratuit idei de revistă culturală. Sfîrşitul conciliator al satirei este de bănuit cu mult înainte.

Satira a VUI-a ne atrage atenţia printr-un portret al gînditorului preocupat în dezlegarea enigmei lumii, foarte apropiat de cel realizat de Eminescu în *Scrisoarea I:*

Stă la masă filosoful cufundat adînc în gînduri
Şi din tomuri felurite, cînd şi cînd culege rînduri.
E-o lucrare uriaşă pe-un tipar cu totul nou:
Vrea să-nehidă omenirea toată-n coaja unui ou,
Vrea, ca tot ce-a fost şi este, într-o singură formulă
Să încapă şi să-mpingă toate, cît mai mult spre nulă.

Alături de unele din *lirice,* satirele reprezintă partea cea mai concludentă din poezia lui Ollănescu-Ascanio. Dorinţa evidentă de autodepăşire, cutezanţa cu care dă piept unor teme dintre cele mai pretenţioase, fără a uita nici un moment că rămîne debitor marilor înaintaşi, sînt lucruri lăudabile şi pot permite măcar o interesantă cercetare

a ceea ce era de continuat după ce Alecsandri şi, îndeosebi, Eminescu creaseră limbajul poetic. Dorinţa de smulgere din valurile cosmopolite şi de adîncire a particularului, a elementului local are tradiţie încă dinaintea „Junimii" [1]; ea capătă statut de ideologie o dată cu apariţia *Daciei literare* şi apoi a *Convorbirilor. . .,* cu ecouri, cum am văzut, şi în poezia lui Ollănescu — semn că „Junimea" nu lucra în gol.

Poeziile celui de-al treilea ciclu, subintitulate *Eroice,* sînt versificări ocazionale şi, pe deasupra, tributare, prozodic şi tematic, „clasicilor" din acel moment (Alecsandri şi Coşbuc). Războiul de Independenţă inspiră majoritatea acestor texte, încît e de ajuns o rapidă trecere în revistă a titlurilor: *Fiul lui Peneş Curcanul, Sentinela, Cintec soldăţesc, De la Griviţa* etc. încă o dată, Ollănescu îşi dovedeşte abilitatea în a relua teme sau chiar idei existente în poezia înaintaşilor prestigioşi. Poezia *De la Griviţa* împrumută tema binecunoscutei creaţii coşbuciene *O scrisoare de la Muselim Selo ;* ştiinţa versificaţiei ni-1 evocă din nou pe Coşbuc, reluat de Ollănescu cu destulă prospeţime în această poezie, în ciuda inspiraţiei importate, care, am observat, fără a-l inhiba, face adevărată carieră în poezia sa (de altfel, opţiunile lui Ollănescu în cadrul creaţiilor poetice consacrate vorbesc, într-un fel, de la sine, despre punctele de rezistenţă în conştiinţa artistică a vremii).

Fără a ne opri în amănunt asupra fiecărei piese, să notăm de la început că teatrul lui Ollănescu n-a fost lipsit de succes la acea vreme. Scriitorul avea autoritate intelectuală, fiind pe deasupra şi un incontestabil exeget al genului la momentul respectiv.

Inspirîndu-se de multe ori din realităţile sociale ale vremii sale, încercînd să construiască tipuri vii, care să concureze cu „starea civilă", Ollănescu este declarat de Al. Ciorănescu „unul dintre primii noştri realişti" [2]. Autor de teatru în proză şi în versuri, Ascanio îşi începe activitatea pe tărîmul dramaturgiei la 9 octombrie 1877, istorica zi a inaugurării Teatrului Naţional, cu *Visul Dochiei* de Frederic Dama (poem dramatic pe care-1 tradusese şi cu al cărui autor mai scrie, în colaborare, piesa *Iubirea şi datoria. Amintire din rezbel, 1877,* apărută în revista *Cimpoiul,* în 1882). Se ştie că, la noi, teatrul în versuri fusese aşezat pe temelii solide de Hasdeu şi Alecsandri, în spiritul cărora dramatizează versificat şi Ascanio. Aşa că, la numai un an de la debut, îi va fi pusă în scenă prima piesă originală, comedia *Pe malul gîrlei,* care apăruse cu puţin timp înainte în *Convorbiri literare* cu titlul *Lupul şi barza.* „Fabula într-un act în versuri" a stîrnit interesul momentului

[1] D. Popovici, *Poezia lui Eminescu, ed. cit,,* p. 200-203.

[2] Al. Ciorănescu, *Teatrul românesc In versuri,* Craiova. Scrisul românesc, p. 150—153.

datorită unor aluzii social-politice. Autorul profită de ocazie spre a vitupera pe grecii intraţi în ţară ca „venetici asupritori", repudiindu-i ca pe nişte „răutăţi străine".

Teatrul nu era la prima sa confruntare cu publicul; înaintea lui Ollănescu îşi încercaseră puterile în aceeaşi direcţie George Baronzi şi Gh. Sion, fără a se remarca, însă, un progres de construcţie la Ollănescu. în teatru, poate mai mult decît în poezie sau proză, asupra acţiunii apasă excesiv tendinţa moralizatoare a autorului, care-şi impune de fiecare dată teza. Totuşi, *Pe malul girlei* aduce un personaj interesant pentru dramaturgia autohtonă, e vorba de Arghira Busuioc, în care acelaşi Al. Ciorănescu vede o replică românească a „faimoasei" Celestina din teatrul spaniol popular. De altfel, Ion Ghica aprecia mult piesa care îi fusese dedicată, elogiindu-i îndeosebi calităţile de limbă, puritatea şi adecvarea expresiei [1].

Alături de *Pe malul girlei, Pribeagul* e una dintre cele mai junimiste piese ale lui Ascanio. în ea, ideea de eliminare a formei străine şi de încurajare a aportului autohton e vehiculată frecvent.

Daniil Pribeagul este un venetic, un fel de Despot — piesa are drept moto nişte versuri chiar din drama lui Alecsandri — care, la scară mai redusă, are ambiţii de parvenitism social. Machiavelismul său, deşi nu prea rafinat, e exprimat tranşant:

.. .lumea nu se uită decît la poleială
Pe dinafară numai în ochii-i să luceşti
Şi nu mai cercetează nici cine, nici ce eşti!

Daniil rămîne oricum cel mai credibil personaj al piesei; secvenţa încercării de ademenire a Ilenei este o izbînda determinată de retorica folosită adecvat:

Din astă lungă cale, un lucru-am învăţat:
Femeia pretutindeni, şi tu eşti o femeie,
Ea poate să dea viaţă şi moarte să ne deie !

Fanny este o comedie într-un act, ca şi *După război,* cu care prezintă asemănări de fond. Fanny — farsă dedicată „celor bîntuiţi de patima geloziei" — a beneficiat şi de recomandarea călduroasă a lui Alecsandri, fapt care i-a adus o notabilă audienţă în epocă [2]. Brodînd în jurul aceleiaşi teme, gelozia, Ollănescu reuşeşte să creeze cu destulă dibăcie o tensiune dramatică bine dozată, care se rezolvă în mod fericit.,

[1] Ion Ghica, *Documente literare inedite,* îngrijite si prefaţate de D. Păcurariu, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1959, p. 91—107.

[2] V. ediţia de faţă, p. 431.

Cu comedia *Primul bal,* publicată în 1899 în *Convorbiri literare,* Ascanio părăseşte teatrul versificat. Scrisă de această dată în proză, piesa, care beneficiază de aceeaşi construcţie dramatică simplă şi plină de umor, fără să fie calitativ superioară celorlalte, cîştigă tocmai datorită abandonării versului, care, de acum, nu mai corespundea necesităţilor interioare ale autorului. In plus, manierismul căpătase accente din ce în ce mai generale la creatorii dramatici ai epocii, care compuneau teatru cu modelul lui Alecsandri în faţă. Creaţia — dramatică sau lirică — dedicată lui Alecsandri e abundentă şi prin acest tribut encomiastic al lui Ollănescu trebuie să evaluăm afirmaţia de mai sus. Alecsandri era încă pentru foarte mulţi un „monstru sacru", iar veneraţia celui ce-şi semna cronicile dramatice cu pseudonimul Ascanio pentru maestru era dintre cele mai nedisimulat entuziaste.

Apologia în versuri *La mormîntul poetului* e înrudită cu poema *Cîntăreţul din luncă* şi cu tabloul *Din viaţa teatrului,* jucat cu ocazia jubileului de 50 de ani al Teatrului Naţional.

Muzele, simbolizînd genurile literare în care Alecsandri a lăsat valoroase creaţii, se strîng în jurul mormîntului poetului şi rostesc panegirice:

Eutherpe *(văl negru, părul despletit):*

S-a stins gingaşa voce! Duioasa lui cîntare
Din strunele de aur de-acum nu mai răsare!
De dor şi vitejie pe mîndrul ţării plai
Cu foc nu mai răsună fermecătorul grai!

Caracterele poeziei şi teatrului lui Alecsandri sînt înfăţişate apoi descriptiv publicului, după care muzele se prind în Hora Unirii, în timp ce Clio „încununează bustul poetului". Bardul de la Mirceşti apare în această alegorie (asemănătoare în idei şi intenţii poemei apărută postum *Cîntăreţul din luncă)* precum marele Dante îl înfăţişează admirativ pe maestrul său Vergiliu. Alecsandri este *il Poeta,* poezia lui îngemânînd viaţa în ipostaza ei imediată şi inspiraţia poetică debordantă.

în *Discursul de recepţiune* rostit de Ollănescu în 1894, cu ocazia primirii în Academie, tot Alecsandri este personalitatea evocată. Proteismul celui amintit în acea ocazie festivă apare sugestiv scos în evidenţă; într-adevăr, se poate spune c-a fost ceva mai mult decît un efemer „moment Alecsandri": „A vorbi despre Alecsandri este a desfăşura partea cea mai însemnată a istoriei noastre de cincizeci de ani încoace..."

Dacă poezia şi teatrul lui D.C. Ollănescu-Ascanio au apărut în volum încă din timpul vieţii autorului, proza a rămas risipită prin reviste. Probabil că, odată încheiat proiectatul roman *Fecior de bani gata,* şi-ar fi strîns şi creaţia în proză într-un volum. Aşa însă, ea a rămas aproape în întregime răspîndită în *Convorbiri literare* şi *Literatură şi artă română.*

Reprezentată de nuvele şi încercarea de roman amintită, proza lui Ollănescu, inegală valoric, cum era de bănuit, stă sub semnul prozei romantice de tip C. Negruzzi şi N. Filimon. Construcţia romantică a nuvelelor şi interesul pentru studierea caracterelor excepţionale sînt însoţite de notele realiste privitoare la localizarea istorică, ce vine dinspre proza franceză şi engleză minoră a timpului. Toate personajele sînt în bună manieră romantică nişte „cazuri", din recuzita cărora nu lipsesc schimbările neaşteptate de condiţie socială şi materială, care parcă ţin să ilustreze răspînditul adagiu romantic „fortuna labilis".

Nu numai aceste lucruri justifică selecţionarea prozei lui Ollănescu în ediţia de faţă. La el însă, aplecarea spre studiul caracterului-limită e însoţită de un interes permanent pentru latura psihologică a personajului. Realismul psihologic ţine aici mai degrabă de naturalism, ceea ce-1 conduce pe autor înspre explicaţia vizînd ereditatea şi conflictele sufleteşti tulburi. Decorul nuvelelor lui Ollănescu este preponderent sudic: Italia, Grecia sînt localizările preferate ale naraţiunii sale. Cultivarea exoticului, a pitorescului este şi ea o constantă a creaţiei sale şi care poate fi întîlnită în toată proza romantică, de la Filimon şi Negruzzi la Alecsandri şi Odobescu.

Fata splnzuratului este, în acest sens, o reuşită nuvelă cu intenţii de frescă a unei eredităţi damnate, fiind cea mai „naturalistă" dintre scrierile în proză ale lui Ollănescu şi, totodată, cea mai contorsionată, bogată în desfăşurări psihice dramatice. Ileana, fata logofătului Dinu, „avea darul firesc de a ţintui privirile asupră-i", însă existenţa ei va fi sortită unor furtuni neîncetate datorită mamei, care, neputîndu-se sustrage beţiei, sfîrşeşte în nebunie. Drama ia proporţii; logofătul Dinu, nemaiputînd suporta ruşinea, se spînzură. Ileana, „fata spînzuratului", rămîne singură, avîndu-1 alături doar pe cîinele ei credincios, Cioban. Curînd se va îndrăgosti de Vasile, de care se desparte însă tot atît de repede, o dată cu plecarea acestuia la oaste. Luată în casă de coconul Nicu, un holtei de patruzeci de ani, Ileana este din nou, ne amintim, datorită farmecului ei deosebit, curtată. Vasile, care revine, între timp, din armată, va nutri, la aflarea veştii, aprige dorinţe vindicative, încît înfruntarea nu mai poate fi evitată. în ziua de Armindeni, Vasile o ucide pe Ileana, explicînd apoi mulţimii: „Oameni buni, eu am ucis-o, dar iată vinovatul!" Vasile s-a erijat justiţiar în instanţa divină, iar Ileana a plătit preţul unei eredităţi damnate.

Eliminînd unele şabloane descriptive sau comentarii în stilul lui Filimon ale naratorului (în loc să fie sugerat, inefabilul iubirii e apoftegmatic comentat astfel: „Fără îndoială, dragostea e o taină adîncă şi neînţeleasă şi vrednice de mirare lucruri izvorăsc dintr-însa"), nuvela are suficiente merite, la aceasta contribuind şi o limbă clară, ferită de neologisme supărătoare. Ştiinţa divagaţiilor, ispita povestioarelor adiacente şi aducerea în scenă a altor personaje mai puţin importante, dar deloc lipsite de importanţă în crearea unei ambianţe pregătitoare a „loviturii de teatru", dovedesc o surprinzătoare subtilitate în mînuirea tehnicilor prozastice.

Banul alb este o nuvelă tipic romantică, de regăsit în liniile ei esenţiale într-o alta, mai puţin realizată însă, *Petre Cioclul.* Scrisă la Atena în 1891, pe cînd autorul se afla în capitala Greciei în calitate de ministru de externe, nuvela *Banul alb* e destul de meritorie, numai şi pentru faptul că se încearcă surprinderea unui mod de viaţă periferic prin pătrunderea destul de fină în psihologia artiştilor de circ, din rîndul cărora se detaşează cîteva personaje bine conturate.

Dosi Lungo — acţiunea se petrece în fierbintea Italie — „italian şi zugrav de binale", poartă cu el o taină pe care copiii oraşelului încearcă să i-o smulgă. E povestea iubirii lui pentru Florina, „fata saltimbancă", pe care nu reuşeşte s-o ducă la bun sfîrşit, datorită frigurilor care îl doboară în scurt timp. Postum, taina este dezlegată de o scrisoare pe care o lasă unuia din copii. Dragostea pentru Florina îl făcuse să ucidă pe Steffo, prietenul lui cel mai bun, cu care o surprinsese. Atmosfera, îmbibată de romantism şi de aerul sudic, face din această nuvelă o creaţie în veritabilul stil Negruzzi-Filimon, iar turbulenţa umorală a italienilor o explică cu argumente climaterice: „. . .Crescuţi sub cer albastru în libertatea mişcării şi a gîndirii, dacă suntem entuziaşti pînă la frenezie, suntem şi pasionaţi pînă la crimă!" Fără a fi răsfăţat de natură în privinţa înzestrării fizice, Dosi are maniere alese, cultivate parcă după modelul curteanului lui Castiglione. Altfel, nuvela e bogată în revărsări pasionale. Dansul frenetic al Florinei e redat în termeni concişi, ca o descărcare dionisiacă: „.. .se zbuciuma, răsucind braţele, ca şi cum ar fi voit să strîngâ, să zdrobească un trup străin pe trupul ei". Limbajul, de obicei echilibrat, fără bruscări inutile, e aici italienizat abundent. Uneori, Ollănescu calchiază de-a dreptul din italiană: „Florina, cui surîsul îi scăpase..."

Burdumba, nuvelă a cărei acţiune se petrece în Grecia, şi romanul care ar fi trebuit să fie *Fecior de bani gala* sînt creaţii interesante, în care Ollănescu îşi etalează cunoştinţele etnografice şi folcloristice, dar care, totuşi, nu se mai ridică la nivelul prozei prezentate pînă aici. Descrierea jocurilor şi a obiceiurilor străvechi greceşti şi macedonene constituie singura parte interesantă a acestor scrieri, fapt ce motivează

suficient lipsa de reală valoare a naraţiunilor. Personajele din *Burdumba* sînt mai expediate ca oricînd, autorul se risipeşte în detalii epice nesemnificative, care fac şi mai obscură ideea nuvelei.

în *Burdumba,* ultima scriere în proză a lui Ollănescu, schematismul pusese în mare parte stăpînire pe construcţia narativă. E posibil ca romanul să se fi potrivit mai bine intenţiilor şi disponibilităţilor sale, tentat cum era să lărgească cadrul epic, care din pricina divagaţiilor avea serios de suferit. *Fecior de bani gata,* prin faptul că a rămas neterminat, ridică cîteva semne de întrebare. Ar fi fost într-adevăr Ollănescu un înzestrat romancier? Ar fi realizat, prin abordarea noului gen, saltul calitativ promis, cum am văzut, de unele din nuvelele sale de pînă atunci? Greu de spus. Oricum, unele din paginile acestei prime tentative de roman vorbesc despre o dorinţă de schimbare a mijloacelor şi de reîmprospătare a expresiei. Artificiozitatea care se face simţită în ultima nuvelă dăduse de gîndit, poate, autorului însuşi. Sînt semne, deci, că pornise pe un drum nou, cu intenţii noi, aşa că nu ne rămîne decît să regretăm faptul că prozatorul a lăsat în urmă prea puţine scrieri în proză, pentru a ne îngădui desprinderea adevăratului său profil de narator.

Concluzionînd, putem spune că descoperim o proză nu o dată interesantă, dar fără destulă forţă şi, oarecum, în regres estetic de la o scriere la alta.

Proza lui Ollănescu rezistă totuşi esteticeşte, în special prin nuvela *Fata splnzuratului,* cea mai omogenă compoziţional.

în legătură cu publicistica lui Ollănescu, putem spune că, şi aici, se arată la fel de prolific ca şi în celelalte genuri pe care le-a abordat.

între 1884 şi 1885, Ascanio colaborează la ziarul naţional-liberal *Voinţa naţională,* unde deţine aproape permanent rubrica de cronică dramatică. Aici se află, de fapt, partea cea mai interesantă a publicisticii sale, remarcabilă prin intuiţiile estetice, care depăşeau nivelul de înţelegere a fenomenului dramatic în epocă.

De o semnificaţie aparte sînt cronicile despre I. L. Caragiale, a cărui receptare, singulară într-un fel la acea dată, poate fi considerată una din reuşitele activităţii literare a lui Ollănescu-Ascanio.

Una din cele mai bune cronici ale timpului la O *scrisoare pierdută* o scrie Ollănescu. Criticul dramatic respinge cu argumentele unei analize serioase obiecţiile aduse piesei, adăugind că interpretările eronate la care era deseori supus teatrul lui Caragiale, acuzaţiile lipsite de temei estetic sînt consecinţa valorii scăzute a teatrului de pînă atunci, care nu adusese în scenă adevăruri artistice: „Noi şi păcatele noastre suntem cinici şi pesimişti... iar nu lucrările lui Caragiale". Recunoaştem în

aceasta cronică problema maioresciană a „moralităţii" pieselor lui Caragiale, a artei în general; modul cum este ea abordată, argumentată de Ascanio urmăreşte a sublinia — în mod constructiv — faptul că moralitatea artei nu se identifică cu normele morale ale vieţii concrete şi că, prin urmare, ea nu trebuie considerată după *aceleaşi* criterii. Moralitatea artei are un fundament estetic, *personajele* în piesele lui Caragiale sînt, prin urmare, viabile *artistic,* prin autenticul trăirilor şi al faptelor lor. O adecvată înţelegere, nelipsită de gustul pentru sesizarea nuanţelor, o dovedeşte cronicarul şi pentru *Momente,* pe care le recomandă competent pentru Premiul Năsturel-Herăscu pe anul 1901.

Că era un foarte bun cunoscător al subtilităţilor scenei şi, pe deasupra, avea şi intuiţie estetică, aflăm şi dintr-o altă cronică a lui Ascanio, cea dedicată primei montări a lui *Hamlet* pe scena Naţionalului. De o surprinzătoare modernitate este sesizarea retorismului hamletian, subtilă armă cu care îşi investighează propriul eu, ascuns în teaca înşelătoare a cuvintelor: „.. .ştie a se lupta cu dibăcia cuvîntului şi amărăciunea unei vecinice discuţiuni cu sine însuşi". Valoarea, nediminuată de trecerea timpului, a operei lui Shakespeare, se datorează înfrîngerii oricăror reguli, de aceea piesele sale uimesc prin „varietatea cea nemărginită a situaţiunilor şi peripeţiilor... şi, mai cu seamă, adînca şi strălucitoarea filosofie ce se cuprinde în înţelesul cuvintelor".

Activitatea de cronicar dramatic şi literar a lui Ascanio dezvăluie o siguranţă a judecăţii şi a expresiei care trădează scriitorul. De altfel, aceste trăsături se manifestă şi în rapoartele prezentate în calitate de membru în Comisia de decernare a premiilor Academiei — rapoarte despre: I. L. Caragiale *(Momente),* M. Codreanu *(Diafane),* St. O. Iosif *(Patriarhale),* D. Anghel *(în grădină),* Al. Vlahuţă *(România pitorească),* H. Lecca (traducerea la *Hernani* de V. Hugo), toate publicate în *Analele Academiei Române,* 1901 — 1902. Cu toate că instrumentarul critic teoretic nu este complet, Ascanio dă dovada unei *intuiţii* critice, a unui discernămînt estetic, în receptarea creaţiei contemporanilor, în plus, şi dintr-o perspectivă pur sociologică, putem vedea aici un indiciu al faptului că, la acea dată, statutul criticii literare nu era pe deplin conturat, alăturarea acestei „discipline" autonome la celelalte genuri „tradiţionale" fiind încă în curs de realizare.

Şi la nivel biografic, ne vedem, iată, în situaţia de a menţiona similitudini cu Vasile Alecsandri — figura predominant prezentă şi totodată „dominatoare" în existenţa literară şi extraliterară a lui Ollănescu.

Născut la 21 martie 1849, la Focşani, ca fiu al proprietarilor Constantin şi Măria Ollănescu, viitorul scriitor nu va cunoaşte pe tot

parcursul vieţii lipsuri sau perioade vitrege din punct de vedere social şi material (asemenea predecesorului amintit).

Tatăl său, care i-a cultivat cu precădere înclinaţiile artistice, a fost un talentat actor în trupa lui Aristia şi un entuziast susţinător al Şcolii Filarmonice a lui Heliade.

După studii la colegiul Sf. Sava şi la Institutul Academic din Iaşi, Ollănescu se alătură lui Şt. C. MihăilesCu, Gr. C. Tocilescu şi G. Dem. Teodorescu la întemeierea societăţii „Românismul", condusă de B. P. Hasdeu. Va pleca apoi pentru studii de drept la Paris şi-Bruxelles, la întoarcere practicînd, pentru o vreme, avocatura.

în 1878 devine membru al „Junimii" şi frecvent colaborator la *Convorbirile literare* ale lui Maiorescu, de care era apreciat ca o „autoritate pentru Horaţiu". într-adevăr, bun cunoscător al limbii latine, Ollănescu traduce din Horaţiu şi Catul într-o manieră însă desuetă şi într-o „ritmică de horă", după cum s-a exprimat Călinescu.

N. Petraşcu, care-1 cunoştea de pe cînd era procuror la Tecuci, îl atrage spre revista sa *Literatură şi aria română,* de care Ascanio va rămîne legat şi-n care îşi va publica multe din nuvelele si poeziile sale. Pe deasupra, cum am amintit deja, el era şi conducătorul cenaclului „Amicii literaturii şi artei române", ceea ce îi ridica prestigiul şi îi stimula veleităţile de patron al muzelor, în buna descendenţă a lui Alecsandri.

Atrasă de progresele ştiinţei, revista lui N. Petraşcu se despărţea programatic, cum am văzut, de ideologia junimistă, în fapt, însă, nefăcînd altceva decît să completeze, cu puncte de vedere rezonabile, idei pe care le susţinuse cu treizeci de ani în urmă Titu Maiorescu.

Paralel, Ollănescu desfăşoară, cu însemnat succes, o bogată carieră diplomatică; e, pe rînd, director şi secretar general la Ministerul de Externe, unde îi are în subordine pe Duiliu Zamfirescu şi N. Petraşcu. Istambul, Viena, Atena sînt oraşe unde Ollănescu îşi desfăşoară, ca reprezentant al legaţiei române, o frumoasă carieră diplomatică.

în 1893 este ales academician, ocazie cu care va rosti discursul deja menţionat despre Alecsandri.

în ziua de 20 ianuarie 1908, D. C. Ollănescu moare subit, în urma unui atac de inimă.

O biografie, se vede, neaccidentată, fără puncte nevralgice sau elemente de tensiune; o viaţă care, însă, a constituit terenul fertil pentru desfăşurarea unei bogate şi, adesea, semnificative activităţi literare, culturale în general.

D. C. Ollănescu-Ascanio face parte din acea categorie de scriitori de rang secund a căror creaţie reprezintă nu atît o realizare în sine, cît o etapă necesară în evoluţia literaturii, în metamorfoza ei atît de complexă ; un moment intermediar, de reaşezare şi reorganizare a forţelor, urmînd perioadei de plenară manifestare a valorilor (Alecsandri, Eminescu, Caragiale) şi pregătind-o, cu meticulozitate şi dăruire, pe următoarea.

FLORIN BERINDEANU

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Această primă ediţie a scrierilor lui D. C. Ollănescu-Ascanio cuprinde texte aparţinînd următoarelor genuri literare: poezie, teatru şi proză. Sînt incluse, de asemenea, pentru semnificaţia lor istorico-culturală, texte de publicistică, precum şi cîteva fragmente din corespondenţa scriitorului cu Iacob Negruzzi şi Duiliu Zamfirescu.

Poeziile au fost reproduse selectiv, după volumul *Poezii. 1878-1898,* apărut în 1901 la Editura Socec. Selecţia a fost realizată în aşa fel încît să ilustreze, pe de o parte, varietatea tematică, iar, pe de alta, influenţele ce se interferează în creaţia poetului, ilustrînd un mecanism creator semnificativ.

Am respectat, prin urmare, diviziunea în cele trei mari secţiuni a volumului de poezii: *Lirice, Satirice* şi *Eroice.* A fost inclus însă şi poemul *Cîntăreţul din luncă,* apărut postum în 1908 în revista *Literatură şi artă română,* an. XII, nr. 1—3, p. 3—23 — relevant părîndu-ni-se acesta din punct de vedere al filiaţiei Alecsandri-Ollănescu.

Piesele de teatru au fost reproduse după volumul *Teatru,* apărut la Editura Gobl în 1893. Nu am inclus în ediţie piesa *Iubirea şi datoria,* scrisă în colaborare cu Fr. Dama şi publicată în revista *Cimpoiul,* an. I, nr. 5—10, 1882, p. 2—3; aceasta, datorită faptului că, avînd caracter ocazional şi fiind scrisă în colaborare, nu este îndeajuns de relevantă pentru ilustrarea profilului de dramaturg al scriitorului.

în ceea ce priveşte scrierile în proză ale lui Ollănescu, posibilitatea de selecţie a fost mai mare, deoarece, spre deosebire de poezie şi teatru, proza a rămas risipită în periodice *(Literatură şi artă română, Convorbiri literare, Ateneul Român).*

Ne-am gîndit, deci, a include în ediţia de faţă nuvelele *Fata sptnzuratului* şi *Banul alb,* ţinînd cont de calităţile de prozator ale autorului pe care aceste scrieri le demonstrează, în condiţiile în care romanul plănuit, *Fecior de bani gata,* este întrerupt nu mult înainte de moartea scriitorului, nepermiţînd, prin urmare, o apreciere globală.

Selecţia de articole din ediţie a fost realizată pe baza textelor publicate în ziarul *Voinţa naţională,* precum şi în *Analele Academiei Române,* anii 1901, 1902 şi 1905—1906.

Monografia *Teatrul la români,* lucrare ce l-a consacrat pe D. C. Ollănescu-Ascanio ca pe unul dintre cei mai competenţi cunoscători în domeniu din epocă, nu am mai reprodus-o în volumul de faţă, ea fiind reeditată, împreună cu *Discursul de recepţie la Academie,* de către Cristina Dumitrescu, la Editura Eminescu, în 1981.

N-a fost inclusă în această ediţie nici opera de traducător a scriitorului, cuprinzînd transpuneri atît din autori latini (Horaţiu, Catul), cît şi din V. Hugo, Fr. Coppâ, Turgheniev, Multatuli. Această opţiune se datorează impreciziei în corespondenţa termenilor care, cel mai adesea, viciază receptarea textelor originale.

în stabilirea textului ne-a preocupat aducerea la zi a ortografiei, care să faciliteze cititorului actual lectura, dar şi conservarea particularităţilor de limbă ale autorului.

Am modificat deci formele vechi ortografice în următoarele cazuri:

— *â, e* transcris *I: când > cînd; cărmuitor > cîrmuitor; densa > dinsa ; vânt > vint.*

— *ă* transcris *i* (â): *cănd > cînd ; sfânt > sfint; romanesc > românesc.*

— *ă* transcris e în grafiile: *viă > vie; fiă > fie; solia > solie;* şi *i* în grafiile: *lângă > lingă; întâmplare > tntlmplare.*

— e accentuat, în cuvintele monosilabice, transcris *a: ve > vă; me > mă.,*

— *e* neaccentuat a fost transcris o: *sufer > sufăr ; streluci > străluci.*

— ea fost transcris *ie: ese > iese..*

— t a fost transcris t: *inainte > înainte; riu > rlu; sin > sin.*

— *u* final nu a mai fost transcris: *căpătiiu > căpătii; voiu > voi.*

o şi *e* au fost transcrise *oa,* respectiv *ea: scote > scoate;şiretă > şireală.*

— diftongul *ea* transcris *ia: odaea > odaia; femeea > femeia; eară > iară.*

— diftongul *oa* transcris *ua: zioa > ziua.*

— diftongul *ia* transcris *ea: ghiaţă > gheaţă; ghiară > gheară.*

— în conformitate cu normele actuale, prefixul *des* a fost transcris *dez: desvăţa > dezvăţa ; desbrăca > dezbrăca.*

• — *s* intervocalic în neologisme a fost transcris *z: poesie > poezie ; musică > muzică.*

— *sci* a fost transcris *şti: vorbesci > vorbeşti; iubesci > iubeşti.*

Am operat, de asemenea, corectări în cazul diferitelor părţi de vorbire compuse:

— adverbe: *ori-şi-cum, ast-fel,* transcrise *orişicum, astfel.*

— adjective: *ne-mişcată,* transcris *nemişcată.*

— pronume: *ori-şi-ce, ori-şi-cine,* transcrise: *orişice, orişicine.*

Au fost menţinute şi transcrise ca în textul de bază următoarele forme, care apar în alternanţă cu cele ale limbii actuale:

— *ă* în loc de *e: cătră, dezvăli.*

— *ă* în loc de *i: pană, Intăi, mingăiere.*

— & în loc de *u: mulţumire.*

— *i* în loc de e: *cerşitor.*

— *î* pentru diftongul *li: cine, mini, pine.*

— am păstrat vocala *e* sau grupul *ea* după consoană labială: *fer, pept, peatră.*

— a fost păstrată forma de genitiv-dativ singular articulat în *-ei* a unor substantive sau adjective: *vieţei, intregei, lumei.*

— am păstrat forma invariabilă ,< articolului posesiv: *a mele, a mei.*

— am respectat formele neacordate la persoana a treia plural ale unor verbe.

— am păstrat forma veche de persoana întîi singular şi a III-a plural *sunt.*

La nivelul lexicului am menţinut, în general, în textul ediţiei, formele vechi, regionale sau neologice, specifice epocii şi scriitorului, iar cînd acestea au apărut în alternanţă cu formele actuale, am păstrat alternanţa ca fiind sugestivă pentru ilustrarea stadiului limbii.

Formele vechi, populare sau regionale au fost menţinute pentru relevarea ariei de selecţie lexicală a scriitorului: o *căta, Ieşi, juvină, monastire, smunceşte, spete, surguci, vecinie, viers.*

In privinţa anumitor neologisme — cele mai multe de origine franceză — am menţinut forma lor originală, caracteristică epocii: *observaţiune, concluziune;* am păstrat, de asemenea, şi forme lexicale de origine italiană, sau chiar italienisme: *personagiu, belă, fanciulă.*

Punctuaţia a fost corectată tacit; asemenea greşelile de tipar.

Lucrarea de licenţă alcătuită sub îndrumarea profesorului universitar Paul Cornea a constituit punctul de plecare în alcătuirea acestei ediţii. Datele adunate acolo au înlesnit munca de cercetare de mai tîrziu, dar, totodată, un sprijin permanent am primit din partea Bibliotecii Academiei, a Bibliotecii Facultăţii de limba şi literatura română şi, din nou, a profesorului şi istoricului literar Paul Cornea.

F.B.

POEZII

I

STEJARUL

Prințesei Alexandrina Ion Ghica.

Cu creştetul în ceruri, cu braţele la soare,
încins c-ua brîu molatic de umbră şi răcoare,
Mai mîndru decît regii, stă falnicul stejar,
La poale i se-ntinde covor de floricele
Şi în frunzişu-i tainic, un roi de păsărele
Cîntînd, mai viu îi face al primăverei har.

El stă acolo singur, ca strajă neclintită,
Cu fruntea tot mai largă şi tot întinerită,
Pe care şi-a scris veacul povestea sa in zbor;
Ce n-ar putea el spune, de azi şi de-altădată,
Cînd boarei ce aleargă prin coama lui bogată
I-ar da vreo zînă blîndă un glas fermecător!

Oh! cîte visuri mîndre, în taină-mbrobodite,
Plecat-au de la trunchiu-ţi şi-n doruri nesfîrşite,
Perdutu-s-au cu norii în haosul ceresc! ...
Tu Făt-Frumos, cu plete de aur, ziua-n soare,
Opreşti pe coama-ţi luna în nopţi fărmecătoare
Păstrînd un colţ de umbră acelor ce iubesc!

Din caierul vieţii, temeinica natură,
îţi toarce firul vîrstei, cu o răsucitură
Din fusul ei puternic şi vecinie creator,
Şi tu te-nalţi tot mîndru, cu fruntea tot spre ceruri
Nesocotind a vremii şi vijelii şi geruri,
Ce-abia pot să-ţi răpească un frunzet trecător!

Şi veacul care trece şi veacul care vine,
Perzîndu-se în noapte, te vor lăsa pe tine,
Nestrămutat tovarăş, moştenitor de lume,
în cartea neuitării să scrii numele lor;
Iar eu îţi cer iertare, stejar nemuritor,
Dacă-ndrăznesc a scrie pe trunchiu-ţi al meu nume!

Ghergani, 1878, octombrie

FÎNTÎNA BLANDUZIEI

Lui Vasile Alecsandri. II

O fons Badusiae
Fies nobilium tu quoque tontium!
[Cart. III, Oda XIII)

Qui musas amat impares
Ternos ter cyathos attonitus petet Vates ! ,
***(Cart. III, Oda XIX* - Horaţiu)**

Din trecuta nemurire unde doarme-al vostru nume
Amintiri, podoabe scumpe, străluciri din altă lume,
Veniţi!... Lydio iubită, Pyrrho cu picior frumos,
Neobulă drăgălaşă, Tindaris cu glas duios,
Tu copilăroasă Chloe, tu Glyceră schimbătoare,
Leuconoe-nţeleaptă, Barină amăgitoare.
"Vin Asterie sfioasă, Lido cu răceală în sîn,
Tu drumeaţă Galathee, tu zglobie Lyce, vin!
Veniţi, Phillis cea vioaie şi Neeră adorată,
Feciorelnică Cinară, Lalage nevinovată!
Veniţi toate, blînde visuri de iubire şi de dor!
Voi surori desperecheate dintr-al cerurilor chor
Şi voi Graţii fără seamăn cu brîu deznodat de vînturi,
Voi amici de veselie iubitori de vin şi cînturi,
Grăbiţi pasul, iarba-i moale şi sub falnicul stejar
E întins ospăţul splendid, lingă verdele altar!
Azi e mîndră sărbătoare la Fîntîna Blanduziei!
Sărbătoarea lui Horaţiu, sărbătoarea Poeziei!
— Aideţi, sclavi! gătiţi cunune şi Cecubul ne turnaţi,
Massicul nu vrea s-aştepte! voi, copilelor, cintaţi!
Pholloe, ce stai pe gînduri? Getto, dă-mi o sărutare!
Nu te teme, Ligurinus gelozie nu mai are.
Berecinthyo, începe! glasul flautului tău
Cu Falernul cel şăgalnic şi murmurul din pîrău,
Se-ntovărăşeşte dulce, iar la joc se prinde bine!...
Augurule Murrena, cupa-ntăi ţi se cuvine.
Lui Mecenas cea de-a doua, cea de a treia lui Virgil,
Pe a patra ţi-o închin ţie, Tibul, răsfăţat copil,
încă una pentru Variu; alta pentru voi, iubite,
Voi cu ochii de văpaie şi cu buze rumenite,
Care-aţi legănat pe sînuri dragostea şi al meu gînd
Ş-aţi fost credincioase soartei cînd rîzînd şi cînd plinglnd
Pentru voi!. . . Daţi-mi o cupă, cupa mea cea mare, plină
Şi pe frunte aşezaţi-mi o cunună de verbină,
Ara să beau pentru Apollon, pentru Muze, pentru Zei
Şi pe urmă pentru Roma şi nemărginirea ei!...
Aduceţi-mi vin de Chio dulce, răcorit în gheaţă.
Vărsător de foc în sînge, spornic dătător de viaţă!
Cupa cea din urmă — a noua — în genunchi acum ţi-o închin
Ţie, draga mea fîntînă, ţie, lîngă care vin
Singur, cu-ale mele visuri şi cu dorurile mele.
Sub stejar privind izvoru-ţi uit de lume, uit de rele.
Fii ferice, fii iubită, neuitată-n veci rămîi
Şi cînd voi muri să-mi fie peptul tău drept căpătîi.
Aideţi, dragii mei prietini, pentru scumpa-mi Blanduzie,
Blînd izvor de mîngăiere şi izvor de Poezie!

1879, ianuarie

ELEGIE

De mult acum odaia se află părăsită!
Perdelele sunt rupte, fereastra-i dezvălită,
Pe vinetele geamuri căldura lui Cuptor
în viţe lungi ţesut-a al ploilor fuior;
Iar cînd, în miez de noapte, le-ating vînturi nebune,

De-o şoaptă plîngătoare le face să răsune.
Ce tristă-i colivia cînd pasărea-a zburat!
O haină de femeie zvîrlită de pe pat,
Molateca mătase şi horbota subţire
Păstrează încă vie o tainică-amintire
In cutele rotunde, de la stăpîna lor
Iar doi pantofi albaştri, în umbră pe covor
Se pare că aşteaptă din nou să încălzească
Piciorul alb şi rumăn ce-i face să trăiască.
In mijlocul odăii un scaun răsturnat,
Cutiile-s deschise, dulapu-i deşertat,
Cordele, flori şi pene în colţ stau ghemuite.
Oglinda, scump tovarăş din zile fericite,
Stă astăzi şi jeleşte, cătînd în ochii mei
Cumplitul gol ce lasă femeia-n urma ei!
Pe jeţul lung şi moale şezînd parc-o văd încă
Cum pironea în vatră, privirea sa adîncă,
In care focul dulce frîngîndu-se cu drag
îşi răsfăţa lumina pe-al ochilor ei prag.
Acuma jeţul singur stă lingă vatra rece
Şi plină de cenuşă, iar vremea care trece
în urma-i răspîndit-a, cu grabă alergînd,
O pulbere surie, din aripi fluturînd.
Ce jalnică-i odaia deşartă, părăsită!
într-un pahar, pe masă, o roză vestejită
Cu foile căzute, cu creştetul cernit,
Jeleşte pe aceea la care s-a jertfit.
Tăcerea şi tristeţea sunt înfiorătoare!
Acum de teamă, parcă, nici razele de soare
Prin negrele perdele de mult nu mai pătrund.
Singurătatea cruntă şi noaptea doar s-ascund,
în umedele ziduri, închise, mucezite.
Iar pe cămin pendula ce într-acest pustiu
Mai dovedea că încă rămas-a ceva viu,
A încetat de-a bate, tot aşteptînd cu jale,
Pe cel cărui să spună durerea tainei sale.

Ah! mi se umple ochii de lacrimi, cînd gîndesc
Ce taină fără margini cu dînsa-n pept hrănesc!
Taci inimă nebună, taci inimă pustie,
Ca şi odaia-n care ea nu o să mai vie!

TOAMNA

Vine iarna, vine frigul, grijile se înmulţesc,
Ochii cei deprinşi cu soare în zadar se obosesc
Urmărind prin nori şi ceaţă cîte-o rază de lumină,
împrejur urîtul creşte, s-a dus vremea cea senină!
Frunzele îngălbenite, triste zboară după vînt,
Rîndunelele plăpînde îşi iau calea pe pămînt,
Florile îşi duc în ceruri tainele lor parfumate,
Cuib de iarnă-şi face-n lume searbădă singurătate;
Iar izvoarele şi codrii cîntă doine cu lung dor,
Plîngînd umbra şi răcoarea ce s-au stins în sînul lor!...
Mie-mi place şi mi-e dragă astă-ntîie-nduioşare
Ce-aduc zilele de toamnă! — A naturii întristare,
Dulce ca melancolia unui vis neîmplinit,
Mă întoarce făr' de voie către timpul fericit,
Cînd departe de a lumii frămîntare necurmată,
Eu priveam cu mulţumire şerpuind unda curată
A izvoarelor prin iarbă, şi din galbenele foi
împleteam cununi de aur mult iubiţilor eroi,
Ce-mi răpeau sufletul tînăr; cînd din nourii subţiri,
Care-n spre apus de soare se roşesc ca trandafiri,
îmi croiam cu dibăcie mii de chipuri năzdrăvane;
Feţi-Frumoşi călări pe Vinteşi cu Ilene Cosînzane,
Strîmbă-lemne, Sfarmă-petre, Statu-palmă-barbă-cot,
Ducipal cu cornu-n frunte, trecînd mările înot,
Şi în fund pe cerul palid, zmei cu arme strălucite,
Alergînd prin foc şi sînge să-şi găsească a lor iubite.

Unde mai sunteţi acuma, zile dulci, copilăreşti!
Cît de mici, pe lîngă-a voastre, par plăcerile lumeşti!
Ce sunt azi? un biet grăunte rătăcit într-o pustie,
Mi-am perdut cărarea dreaptă! Unde-i oare cel ce scrie,
într-ăst furnicar al vieţii, în ce locuri a pătruns
Adevărul, zmeu năprasnic, care stă mereu ascuns!
Cătîndu-1, vrem să smulgem taina legilor fireşti
Şi această frămîntare de aventuri omeneşti
N-are nici atît putere cît ar înclina o dată
Vîrful trestiei uşoare, lîngă maluri înălţată!
Ce deşertăciuni amare! în vîrtejul vieţii, noi,

Duşi de vînturi dimpotrivă, suntem ca acele foi
Care zboară-n aer toamna, depărtate de tulpină.
Fericiţi cînd vîntul bate şi ne duce la lumină!

Dar în faţa mea se-ntinde, ca un fulg-nepipăit,
Cerul alb, apa verzie, cîmpul neted, liniştit.
Drag îmi e să-mi fure gîndul frumuseţele aceste
Şi să uit amarul grijei cu fantastica poveste,
Ce o spune cu dulceaţă toamna negrului pămînt,
Şi-ndoiala şi nevoia să mă uite unde sunt!
într-o singură clipeală amintirile plăcute,
Ca icoane vii în minte le văd iar pe rind trecute.
Iată pentru ce-aş vrea încă să visez cătînd în nori
Şi să dorm pe malul apei, între sălcii şi-ntre flori.
N-aş mai sta atunci în luptă nici cu lumea, nici cu mine,
Ci culcat de-a lungu-n iarbă m-aş ruga, toamnă, de tine,
Să-mi tot spui de alte timpuri şi a bine să-mi meneşti
— C-un nimic faci fericirea oamenilor, cînd voieşti!

URSUL, VULPEA ŞI LUPUL

(FABULĂ)

Amicului meu X.

Lupul sur şi Vulpea roşie, doi cumetri vînători,
Pentru-o pricină de moarte căutînd judecători;
Căci în codri-adeseaoară tagma cea dobitocească
Nu se teme să-mprumute cîte-o pildă omenească!
Ispitit de ură însă Lupul mai nerăbdător,
Către Ursul, vornic mare, se-ndreptă jăluitor
Şi-i ceru cu umilinţă sfat prielnic de dreptate.
Luminarea sa-i răspunse: „Vulpea-i plină de păcate
Şi-ar fi bine să scapi lumea de-o şireată şi de-o rea.
Pune-i o capcană, prinde-o şi-apoi fă ce vrei cu ea!"

Lupul înclinînd grumazul, linse vorniceasca labă
Şi tîrîndu-se pe coadă, se porni voios la treabă.
într-un capăt de pădure, nu departe de la sat,
Vulpea îşi avea culcuşul şi popasul de vînat.
Acolo cu măiestrie lupul cursa îi întinde.
Şi voios jucînd în juru-i, cade şi picioru-şi prinde.
Trage-n dreapta, trage-n stînga, se smuceşte, în zadar!
Obosit sărmanul plînge şi se văietă amar,
Iată însă că din tufe ursul deodată-apare.
„Ce-ai păţit, nenorocite ?" mormăie el cu mirare.
„Ce-am păţit, m-am prins eu singur, zise lupu-n lanţul meu,
Pune laba şi mă scoate." — „Lupule, îmi pare rău
Că te afli în nevoie, eu care-am pornit de-acasă
Cam flămînd, gîndind că astăzi ai să mă pofteşti la masă,
Să-ţi ajut, la vulpea ceea cu care te duşmăneşti.
A avut noroc să scape, dar n-ai s-o mai întîlneşti,
Căci acum în loc de dînsa, am să te mănînc pe tine!"
„Cum pe mine, ai greşală, Luminarea ta, ştii bine
C-am întins această cursă, după sfatul ce mi-ai dat!"
Ursul prelingîndu-şi botul, zise: „E adevărat,
însă cum, din întîmplare, tot aceeaşi sfătuire
I-am dat vulpei ca şi ţie, eu nu văd deosebire
Să mănînc carne de vulpe ori de lup, cînd sunt flămînd!"

Ce-1 împricinat plăteşte şi perzînd şi cîştiglnd.

BOSFORUL

Doamnei Eufrosina L. Zarifi.

La Bosfor viaţa-i plină
　De lumină,
De parfumuri şi de flori;
De cîntări misterioase
　Şi duioase
Şi de rumenite zori!
Pe-ale Bosforului maluri
　Şi pe valuri

Zboară albele hurii,
Cu ochi negri plini de visuri
Şi surîsuri
Dulci sub valuri străvezii.
La ferestre cu zăbrele,
Păsărele
Prinse din al lumei zbor
Viaţa şi-o petrec, lipsite
De ispite
Şi de-al dragostei fior.
La Bosfor cel ce trăieşte
Şi iubeşte
Farmecul de răsărit,
Valurile mlădioase
Şi lucioase,
Vîntul cald, îmbălsămit;
Dealurile ruginite, zugrăvite
De-ale soarelui vopseli,
Şi-n amurg albastra mare
Ce tresare
Strălucind de poleieli,
De la Beicos să plece,
Pîn'nu trece
Soarele de Marmara
Şi uşor ca o nălucă
Să se ducă
în caiacul lui Zorah,
Să primească primăvara
Venind seara
La Hissar şi Scutari
Ori să vadă Cornul-de-Aur,
Vechi tezaur
Şi Stambulu-n zor de zi!

II

Stă cetatea cea bătrîna
Ca o zînă,
în vestminte argintii
Străjuind peste popoare,
Călătoare
Pe-ale mărilor pustii!

Ah! sub gheara cea străină
Şi haină
Plînge fala-i din trecut;
Ecoul deprins a spune
Tot veşti bune
Doarme astăzi trist şi mut!
Unde-i vremea bizantină
De lumină
Şi vitejii cavaleri;
Unde-i pompa cea regală
Triumfală,
Unde-s cruzii ieniceri?
Doamna lumei azi mai este
O poveste!
Zidurile s-au surpat
Şi prin porţile aurite
Năruite,
Cobea neagră a intrat.
Pline-s locurile sfinte
De morminte
Unde dorm mîndrii eroi!
Dar la umbra lor străbună
Azi s-adună
Bîntuiţii de nevoi!

77/

A Bosforului grădină
Este plină
De minuni dumnezeieşti
însă inimă curată
Şi iubire adevărată
Nu găseşti!
Ah! şi mult pe sînuri calde
Să se scalde
Se duc dorurile vii
Şi ochi negri plini de visuri
Şi surîsuri
Trec sub valuri străvezii!

Pera, 1883, februarie

GINTA LATINĂ

Lui Vasile Alecsandri.

Alme sol, possis nihil Urbe Roma
Vi sere majus!
(Carmen Saeculare)
Latina ginte e regină!
(Imnul latinității)

I

Era în culme timpul vechi
Al falei strămoşeşti,
Cînd Roma sfîntă stăpînea
Hotarele lumeşti,
Cînd vulturii săi neînvinşi
Duceau dintr-un avînt,
Pe cezarii nemuritori
In cer, de pe pămlnt,
Şi legile cu braţ de fier
Legau de-a ei mărire,
In faţa zeilor păgîni,
întreaga omenire!
Atunci, atunci strălucitor
Ca-n zi de sărbătoare,
Cununi de raze-i împletea
Pe frunte mîndrul soare
Şi de pe dealul Palatin,
Din mersul său oprit,
Veghea asupra ei cu drag
De farmecu-i răpit.
Atunci Apollon şi Vulcan,
Diana, zeii mari
Luptau alături în război
Cu-a ei legionari!
Din năzdrăvanul lor fuior
Doar Parcele fatale,
I-au tors nemlădiosul fir
Al veşniciei sale
Şi-n cartea lor de povestiri
Sibilele i-au dat,

în cursul vîrstelor lumeşti
Meniri de împărat!

*

Oh! timpuri mari, de mari credinţ
De fapte şi mîndrii
în pieptul lumii uriaş
A voastre mărturii,
Neperitoare amintiri,
Puternic le-aţi săpat!
Aşa, cu-al vostru nume sfînt
Şi faima v-a păstrat,
Aşa, din neam în neam, în noi
Crescut-aţi cu iubire,
Aşa, purtăm cu capul sus
A voastră moştenire!
în ziua cînd din Capitol
Eroica fanfară
Chema-va iar în jurul său
Pe cei cu dor de ţară,
De lîngă Dunăre, Balcani
Şi Nistru, şi Carpaţi,
Va alerga într-ajutor
O armie de fraţi
Şi va vedea atunci din nou
Cel soare cu ochi mari,
Că in nepoţi încă trăiesc
Străbunii legendari;
Iar de pe culmile de munţi
Şi mările albastre
Reînvia-vor ca-n trecut
Ecourile voastre
Victorii, Libertăţi, Măriri
A neamului Latin
Şi steaua-i mîndră va luci
Din nou pe cer senin!

•

Sub cerul ei plăpînd şi cald,
Pe sîn de două mări
Italia, blînd colţ de rai,
E plină de-ncîntări.

Din vîrful munţilor ei nalţi
In codri şi-n cîmpii
Mănunchiul e tot mai bogat
De flori şi de ochi vii,
Şi-n piepturile de viteji,
La zile de furtună,
Duioase cîntece de dor
Şi de iubit răsună!
Ca primăvara este ea,
Pe plaiurile vieţii,
Comoara gîndurilor mari,
Limanul tinereţii;
Căci pare c-a răpit din cer
Al măiestriei foc
Şi frumuseţile pe rînd
S-au prins cu dînsa-n joc.
Aşa pămîntului uimit
Zvîrlit-a-n calea ei,
Cu mîna largă de stăpîn
Eroi şi Dumnezei,
Aşa păstrînd vestmîntu-i alb
Şi fruntea de virgină,
Ducînd cu braţul ridicat
Făclia de lumină,
Ca o zeiţă va păşi
Prin secolii măreţi
într-un cortegiu strălucit
De preoţi şi poeţi!

îl

Romulae genţi date remque prolemquo
et decus omne!
(Carmen Saeculare)

SpirHum Phoebus mihi, Phoebus artem
Carminis, nomenque dedit poetae!
***(Cart. IV, Oda VI* - Horaţiu)**

Poporu-n gloate adunat
Tăcut stă şi smerit
în faţa rugului aprins
Al zeului iubit!

Quindecemvirii cei bătrini
Boi albi jertfesc, pe rînd,
Asupra Romei, protector,
Pe Apollon chemind
Cu crengi de dafin şi măslin
Romana tinerime,
Băieţi şi fete stau în chor
Departe de mulţime;
Horaţiu, maestrul poet,
în fruntea lor apare
Ţinînd cu lira-i ritmul sfint
Cîntării Seculare.
Cu dorul neamului latin
De veşnice măriri,
El poartă pîn' la zei în cer
A patriei meniri!
Poetul, suflet aripat,
în falnicul său zbor
Le-a închinat pămîntu-ntreg
Dînd Roma-n grija lor!...
Acum Pontifii credincioşi
Din templu se coboară
Şi lîngă Tibru p3 Terent
Mistreţu îl omoară;
Apoi îngroapă în adine
Al jertfelor altar,
Ca să rămînă drept prinos
La alt joc secular!...
Din umbra leagănelor vechi
Pierdute în poveşti,
Popoarele s-au ridicat
Pe treptele lumeşti,
Brăzdîndu-şi largă calea lor
Prin dalbe vitejii,
La glasul viu şi bărbătesc
Al mindrei Poezii!
în cerc de Regi şi de Eroi,
Poeţii merg cu fală,
Sunînd l-a nemuririi porţi
Cîntarea triumfală
Acelor fapte omeneşti
Ce stau strălucitoare,

înscrise-n cartea de oţel
A vremii viitoare!
Sunt fericiţi acei ce au
Menire pe pămînt
De-a înălţa pînă la cer
O lume c-un cuvînt;
Ah! dar menire n-a mai stat
O alta făr' de preţ
Decît a celui fericit
Maestru cîntăreţ,
Ce, ca poetul strămoşesc,
Prin falnica-i cîntare
Sărbătorit-a cu noroc
A Ţării înălţare.
Şi închinînd-o pentru veci
L-ai Libertăţii Zei,
Cu vitejia-i buciumă
Măreţ destinul ei!

De mult trecut-a faima ta
De-al ţărilor hotar,
Cum a trecut pe-al vîrstei zbor
Şi imnul secular;
De lîngă Mare pin' la Prut
Din Tisa în Ceahlău
Răsună-n piepturi româneşti
Duios cîntecul tău,
Precum în Roma, la Sabini
Şi la Lucani şi-n Laţiu
Gingaşă-odată răsuna
Cîntarea lui Horaţiu!
Iar Doinele-ţi pline de dor,
Zmălţatele Pastele
Şi strălucitele Poveşti
Au pus cununi de stele
Pe fruntea-ţi largă de poet,
Pe care-n zi de Mai
Ursita desclntînd sădi
Un farmec rupt din rai.
De-atuncea dulcele tău vers
Mai tînăr şi mai blînd,
E purtător de mîngăieri
In suflete intrînd;
De-atunci în jurul tău cu drag
Rămîn toţi în uimire
Şi ascultîndu-te iubesc,
Şi cred în fericire.

Iar voi, cununi de raze vii,
De dafin şi măslin
Trimiteţi, Muze din Olimp,
Poetului latin!

Constantinopole, 1883, martie

AD POETAM

De cînd te-ai făcut prieten cu Inachus, cămătarul,
Cu Nycandru de la Rhodos, vînzătorul de copii,
Cu Rutillus istrionul şi cu Gellion barbarul,
Pe la mine se-mplineşte anul de cînd nu mai vii.
îmbrăcat în piei de vită, ras pe cap şi dat pe pel
Cu uleiuri şi vopsele, alergi nopţile cu ei.
Spargeţi uşile, vă bateţi... din adîncul casei mele
S-aud deseori cu groază ţipetele de femei!
N-ai ruşine, tu om tînăr, tu poet cu mare vază,
Legănat de sînuri albe şi iubit aşa cum eşti
Să-ţi laşi inima, mîndria şi talentul tău să cază
în ispit'e-atit de proaste! Ce-ţi lipseşte? Ce doreşti?
Dintr-o margine la alta Roma-ntreagă cu mirare
Te priveşte cum te zbuciumi ca un suflet chinuit,
Toată lumea se întreabă ce-i această desperare,
Pentru ce şi pentru cine? ori poetu-a-nebunit?
Tu, care iubeai amicii nobili şi cu voie bună
Le dădeai vinul de frunte şi cîntările-ntr-ales;
Azi prietenii ţi-s haita ruşinoasă şi nebună
Care cîntă desfrînarea şi beau vin grecesc şi dres.
Tu, poetul tinereţei şi-al femeilor frumoase
Unde-ti e lira de aur"cu"ctivine melodii?

Ia-ţi avîntul de-altădată, Muzele sunt priincioase
Şi dă zbor din nou duioasei, blîndei tale poezii!
Numai nu te du la circuri şi la băile Tarquine,
Nici te mai tîrî prin tinda curtizanelor greceşti;
Oare Chfea săltăreaţă mai frumoasă-i decît mine?
Şi pe Saga cea roşcată mai cu foc poţi s-o iubeşti ?
Tyndaris, pribeagă fată care cîntă la ospeţe,
Şi bachante ca Myrrhina şi ca Phillis te-au învins?
Ori ai lui Lysipp ochi galeşi ş-a lui Myon tinereţe
Ca un vifor de urgie în prăpastie te-a împins ?
Pentru astfel de fiinţe perfide, înjosorate,
Vei zdrobi tu făr' de milă tot ce-ţi e pe lume drag
Şi-a ta inimă, comoară de simţiri înflăcărate,
Au vei arunca-o jertfă pe al patimelor prag?
Nu, poete, nu, iubite! o mai falnică menire
Ţi-au tors Parcele pe firul lor fatal şi minunat;
Nebunia-i trecătoare, scutură de. lîngezire
Capul tău ce cu verzi lauri e de Faimă-ncununat!
Vino iar, vin' lîngă mine, ştii că pentru tine-s slabă,
Te iert azi ca-ntotdeauna, oare pot a nu ierta ?
Ai uitat orele scumpe, le-ai uitat, ah, prea degrabă
Fericirea mea se pare c-a perit cu lipsa ta.
Sub porticul lui Agrippa ne-om plimba iar
mînă-n-mînă,
în quadrigiu vom străbate calea Appia şi-n For,
Voi ca-n templul lui Apollon în uimire să rămînă
Lumea şi la Capitoliu să fii dus iar de popor!
Vin, tricliniul albastru cu luminele aprinse
Te aşteaptă, gingaş oaspe, cu odoare şi cu flori,
Masa-i plină de bucate, amforele stau întinse
Şi-am dat azi o hecatombă zeilor îndurători!
în odaia de culcare aşezat-am, cum îţi place,
Pat de perini de mătase pe o piele grea de leu,
Pe altarul zeei A^eneri ard parfumuri şi ţi-oi face
Căpătîi întreaga noapte braţul, sînul, trupul meu!
Despletit părul meu galben îl voi răsfira in unde
Peste umeri, ca în vremea cînd cu dinsul te jucai,
în tunica-mi desfăcută abia s-or putea ascunde
Tainele ce cu nesaţiu altădată sărutai!
Şi ca-n primăvara vieţii şi-a iubirii noastre sfinte
Pe genunchii tăi culcată asculta-voi lira ta

însoţind cu măiestrie tot acele dulci cuvinte
Ce-mi dădeau fiori de doruri şi cu tine voi cînta.

Vino dar, vin' lîngă mine, ştii că pentru tine-s slabă.
Te iert azi ca-ntotdeauna, oare pot a nu ierta ?
Ai uitat orele scumpe, le-ai uitat, ah! prea degrabă,
Fericirea mea se pare c-a perit cu lipsa ta.

1890, noiembrie

BASM JAPONEZ

Fo-lie !

La Ketto, pe malul mării, e palatul ei de vară.
Stîlpi de marmură albastră, cu larg creştet înflorit
Sprijină acoperişul cel de porţelană rară
Zugrăvit în mii de feţe şi cu virful ascuţit.

Lîngă uşi de lemn de thuya stau, ca streje credincioase,
Nalţi balauri de aramă, zei de fildeş indieni
în rotunduri de ferestre zboară păsărici sfioase
Şi pe straturi de verdeaţă, doarme-un cîrd de pelicani.

Ca mănuchiuri de beteală, ca şiraguri de mărgele
Pe balcoane şi pe ziduri stau lianele subţiri;
Ale chioşcului de trestii lungi şi sprintene zăbrele
Sunt cu lobelii încinse şi cu galbeni trandafiri.

Peste tot răcoare, umbră, flori şi ierburi parfumate,
în bazinurile albe, peşti cu solzii aurii
Se răsfaţă la lumină, printre foi de nufăr late,
Viclenind pe cocostîrcul ce-i priveşte cu ochi vii.

Valul crainic de ispită, pe molateca-i cărare
Din adincul depărtării vine ne-ncetat la mal
Aducînd în pept suspine şi pe sin mărgăritare
Căci e îndrăgit Oceanul de copila lui Natal.

Pentru ea în fapt de ziuă mantă purpurie-şi pune
Mindru-ncununîndu-şi fruntea cu un curcubeu de foc;
El, cu glas de vijelie suferinţele îşi spune,
Pentru placul ei furtuna o astâmpără pe loc!

Sub umbrelă aurită de mătase vişinie,
Iată că Fo-fo coboară scara cea de mozaic
Uşurică, mlădioasă, cu cosiţa castanie,
Cu ochi verzi şi piciorușul în coturu înalt şi mic.

Braţul ei rotund, sub haina largă şi cu flori ţesută,
Se desprinde alb şi rumen, rezemat pe şoldul drept,
Şi cum iese ea din umbră, cingătoarea-i desfăcută,
Se zăresc, ca două aripi, valurile de la pept.

Benghiuri două-i rîd în faţă, altul stă ascuns sub gură!
— Muşcături de fluturi gingaşi pe o floare de cireşi —
Şi aşa duios zîmbeşte feciorelnica făptură
Cînd de dragoste îi cîntă grangurii din teii deşi!

„Copilită, cîte doruri pe cărarea ta se-nclină,
Cîte visuri fericite împrejurul tău s-ascund!
Dar tu treci senină, vie, ca o rază de lumină,
Numai gîndul tău străbate orizontul cel profund!

Pentru ce culcată-n iarbă într-amurg, întotdeauna
Asfinţitul cel de soare îl petreci cu ochi geloşi;
Pentru ce în miez de noapte tremurînd aştepţi tu luna
Şi suspini cînd vîntul trece printre negrii chiparoşi?

Pe Natal, al tău părinte, cufundat în vechi volume
Singuratec cu trecutul îl laşi tainic veghetor!
Tu crescută-n foc de soare, tu podoabă pentru lume
Tu ce porţi comori în suflet de nemărginit amor.

Vino, vin' la mine in braţe, nimenea n-o să ne ştie,
Cu nori groşi acoperi-voi faţa cerului senin
Şi voi răsturna pămîntul, de-o vrea calea să ne ţie,
îmi vei fi împărăteasă, vin'la mine-n braţe, vin!"

Astfel murmură Oceanul sărutînd-o pe picioare;
Tron măreţ tăind în valuri aplecate pîn'la ea
Şi Fo-fo sta nemişcată cu privirea visătoare
Ascultînd uimită glasul care-n inimă-i şoptea.

„Tu eşti, tu! te simt în mine, lîngă sinul tău veni-voi!
Din pustiul despărţirei desperat acum mă chemi.
Pe prundişul cel de spume urmele-ţi descoperi-voi
Voi fi roaba ta, iubite, dus în negură de vremi!"

Şi se afundă în marea unde dragul ei perise!...
Umbreluţa de mătase numai i-a rămas pe mal.
Pe volumuri mucezite bonzul veşted adormise
Liliacul şovăielnic stinse lampa lui Natal!

NOAPTE DE CRĂCIUN

Lui Iacob Negruzzi.

Ninge, de trei zile ninge!
. . . . Grabnicii fulgi de zăpadă,
Scărmănaţi ca dintr-un caier şi daţi viscolului pradă
Se împrăştie în zare deşi, cu zborul tremurat,
Aşternînd covoare albe iernii, fată de-mpărat
Care alăturea cu Crivăţ a pornit din miazănoapte

Pe-ale Primăverei ţărmuri, unde-s flori şi poame coapte,
Să-şi dureze cuib mireasa celui mai puternic Crai,
Pentru lunile de miere! Leagăn dulce Într-un rai!
— Cînd la-ntemeierea lumii, spun poveştile bătrîne,
Din misteriosul Chaos încă legile siăpîne
Nu-şi luase întrupare, nici atotputernicii
Şi pluteau fără de cirmă năzdrăvanele stihii,
Iarna, Linără fecioară, sfiicioasă, simţitoare,
Fără voia ei vrăjită îndrăgi pe mîndrjl soare,
Şi-i ceru, de-atunci amorul neştiind de-mpiedicări,
Cu priviri înduioşate, cu zîmbiri şi cu oftări,
Să se plece lui soţie şi tovarăşă de viaţă,
El izvorul de căldură, ea prăpastia de gheaţă!
Dar temeiurile firii, cumpănind al lor avint,
Hărăzi domnia iernei, pătimaşului p&mînt,
Searbădă şi mohorîtă, iar pe bolta cea senină,
Soarele rămas? singur purtătorul de lumină,
De-atunci ea cu suflet cainic urmăreşte nencetat
Razele ce pîn' la dînsa calde-n veci nu mai străbat
Şi-n ardoarea-i nempăcată de-a-1 putea cîndva atinge.
Către miazăzi cu soare tot mereu calea-şi împinge.
Ah! şi nu e chin mai aprig, nu-i avînt mai nebunesc
Decît cele ce frămîntă inimile cind iubesc!
Iată falnică păşeşte curtea ei împărătească
Se cutremură văzduhul, geme lumea pămintească!
\intui Crainic merge-n fruntea tuturor din corn sunind
Şi stindardul cel de gheaţă sclipitor desfăşurînd.
După el vin Cavalerii Frigului, o ceată mare,
Vijelia despletită şi Vîrtejul crunt călare;
Îmbrăcat cu cinci cojoace uscăţiv şi girbovit,
Gerul clătinîndu-şi capul, cu pas greu şi zăbovit,
Sprijinindu-se pe-o cîrjă, prefăcut in juru-i cată;
El încremeneşte-n pepturi cu suflarea-i îngheţată
Inimile şi în taină ochii lui de dor coprinşi,
Pe obraze de copile răsădesc bujori aprinşi.
Iată Lapoviţa slută, deşirată, ciuruită,
Şi Ninsoarea-n blana albă cu peruca pudruită,
Iată maestrul de danturi, mult şăgalnicul Polei
Mare-nchinător de idoli, nestatornic şi holtei.
Ridicatu-s-au din baltă Ceaţă vînătă, ploioasă,
Negurile încruntate tîrînd coama lor soioasă,
Iar sub mantia de nouri grămădiţi pe-al bolţii fund,
Soarele, nemărginirea şi cu stelele s-ascund !

Munţii şi-au plecat genunchii, apele stau ferecate,
Văile umflîndu-şi sînul cu cîmpiile-s legate,
Pletele pădurii smulse fac prielnic aşternut,
Peste ţări, peste hotare oblu drum neabătut,
Din sălbatica pustie pîn' la marea cea blajină,
Căci pe neted şi pe moale numai calcă o Regină?
lat-o palidă, bălană, cu ochi mari scinteietori
Şi cu fruntea-mpodobită de mărgăritar şi flori,
într-o sanie de aur, ca o lebădă uşoară,
Patru cerbi cu stele-n coarne înhămaţi ca gîndul zboară,
Răzemată-n cot alene surîzînd vorbeşte Ea
Crivăţului, nalt, în zale de oţel, înfipt în şea.
Calu-i şarg cu pept de vultur şi cu aripi la copite
Şuierînd despică tinda aerului. Repezite
După dinsul se alungă viforoasele ordii
De nuntaşi şi de tovarăşi iernei in călătorii!

Trece zgomotos alaiul răspîndind înfiorare!
Corbii, văl de întuneric, îl urmează-n depărtare;
în adîncul cel de codri se aude cînd şi cînd
Haita lupilor flămîndă şi prădalnică urlînd
Şi pustietatea albă ca un brîu pămîntu-ncinge,
Tot mai tristă şi mai largă!
Ninge, de trei zile ninge!

24 decembrie 1893, Bucureşti

ÎMPĂRATUL ŞOARECILOR

(BASM)

Doamnei Măria I. Cantacuzino.

în vremurile de demult
Urzite de poveşti,
Cînd dobitoacele vorbeau
Cu glasuri omeneşti,
Un şoarice avea un şoricel

Pe care, ca un bun părinte,
Dorea să-1 vadă, mai nainte
De-a-nchide ochii, fericit
Şi fericirea pentru el
Sta în a fi căsătorit.
Dar cum era el împărat
Al şoarecilor şi la ei
Era un lucru-nvederat
Că prinţişorii-şoricei,
Cînd ar fi buni de însurat,
Să nu ia fata nimănui
în lume, decît pe a cui
E mai puternic şi mai mare,
Şi cum credea, fudul din fire,
— Iar fudulia n-are
Mărginire —
Că alta n-ar avea chemare
Să se-nsoţească cu odrasla lui,
La soare merse în petit
Zicîndu-i: „Altul mai slăvit
Şi mai puternic decît tine nu-i!"
Dar soarele, zîmbind uşor,
Grăi: „Acela nu sunt eu,
Căci e destul în dreptul meu
Să treacă un biet nor,
Că să mă-ntunece desăvîrşit".
Atunci la nor se duse şi-i ceru
Pe fiică-sa, cu chip că: „Dacă tu
Un soare să întuneci poţi,
Tu eşti mai tare decît toţi".
„Vai! zise norul mohorît,
Te-nşeli, căci vîntul cel mai mic
Mă-mprăştie numaidecît".
„Deci vîntu-n lume-i mai voinic... 1"
Bătrînul şoarice gîndi
Şi sigur că de-acum dorinţa
I se va izbîndi,
Uşor, cu paşii lui mărunţi,
Grăbi spre creştetul de munţi
Pe care-şi avea vîntul locuinţa.

în jurul lui se clătina făptura!
De vuiet şi de frămîntare
Văzduhul fierbe-n depărtare
Şi urlă crivăţul cît îi ia gura!
Pînă-n rărunchi înfiorat,
Din cale totuşi nu s-abate
Şi iată-1 că la poartă bate
Şi cere vorbă la-împărat...
Bătrînul Vînt, cu barba albă,
întins pe tronu-i de argint,
Stătea, jucîndu-se cu-o salbă
De boabe mari de mărgărint.
Cum îl văzu, poruncitor
îl întrebă: „Ce vrei? ce cati ?
Zi iute!..."
„Nu vă supăraţi,
Că am venit ca peţitor",
Răspunse el cu glas tihnit,
— Ca şi cum n-ar fi fost zdrobit
De drum şi mai ales de frică —
Şi-i zise-apoi ce-avea să-i zică
„Ha! ha! ha! ha !...", bătrînul Vînt
Zbucni de rîs... „Frumos cuvînt!..
Şi-atîta cale ai făcut
Şi-atîta vreme ai perdut,
Să vii aicea să mi-1 spui ?!...
N-aş fi dat fata nimănui,
Dar ţi-aş fi dat-o poate ţie,
Dac-aş fi fost, precum socoti,
Eu, cel mai tare, dintre toţi,
Căci pot în lume tari să fie!
Ia uită-te colo, pe stîncă,
Vezi tu castelul cel fălos?...
De-atîţia ani lupt să-1 dau jos
Şi n-am ajuns să-1 clatin încă.
Acolo-ţi dai peste noroc;
Căci negreşit în el trăieşte
Puterea cea covîrşitoare,
Ce pururea-şi va bate joc
De nor, de mine şi de soare,
Pe fata lui mergi de-o peţeşte!"..

în socoteli nedumirit
Sărmanul şoarice, acum
Din nou îşi caută de drum.
Greoi-i-e mersul şi rărit,
De teamă să nu-şi bată iar
Picior şi gură în zadar.
Ajunge, în sfîrşit, ca vai de el,
în faţa mîndrului castel,
A cărui frunte-o ascundea
Albastra cerului perdea.
Acolo umblă, strigă, cere,
Dar întuneric şi tăcere
întîmpină peste tot locul.
„Grozav am nimerit norocul
Aici!..." îşi zise supărat.
Un fulger însă-a scăpărat
Şi-n pragul-nalt i se arată
O fată tînără, o zînă,
Cu o făclie-aprinsă-n mină,
Pe care-o poartă-n sus şi-n jos
Cătinel cu voce tremurată;
„Oh! vino! vino! Făt-Frumos,
Dezleagă-mă de jurămînt,
Mă scoate din acest mortnint
Şi dă-mi iar zilele senine
Ce-aştept de cînd te-aştept pe tine!.. .'

Sărmanul şoarice uimit
De năzdrăvana-nfăţioşare,
Pe prag în faţa fetei sare
Şi-n două labe sprijinit
Grăieşte: „Bine te-am găsit!
Eu sunt un călător străin
Ce din afund de lume vin,
întru-mplinirea unui dor
Şi-am fost la soare şi la nor
Şi de la nor am fost la vînt;
Dar toţi mi-au spus că ei nu sunt
Cei mai puternici pe pămînt,
Pe fiul meu ca să-1 însor,
Cum vream, c-o fată de-ale lor;
Aşa că vîntul m-a trimis,

înfiriparea ăstui vis,
Pe-atit de scump cît de semeţ,
S-o cer castelului măreţ
Ce-n lume singur neclintit
Puterii lui s-a-mpotrivit!"...
Iar şoaricele, cît grăia,
Copila galeş o privea,
Simţind că inima-i bătea
Mai iute şi că... gîngâvea...
Dar în castel cînd pătrundea,
Păşind mereu alăturea,
Cu capu-n sus se fudulea;
Căci fata mina o-ntindea
Zburlitul păr i-1 netezea
Şi cu glas molcom îi vorbea...

Aşa mergînd suit-au scări,
Prin bolţi de marmor la intrări,
încet, încet, au străbătut
împodobitele cămări;
Cu policandre prinse-n grinzi,
Ori cu pereţii de oglinzi,
Ce umbra te-ndemnau să-ţi prinzi,
Şi ca printr-un ascuns „făcut",
în tot coprinsul s-au văzut
Deodată seînteind lumini
Şi flori şi păsări în grădini,
Iar pomii verzi de roade plini,
Şi s-auzeau cîntări sunînd,
Pîraie dulce murmurînd;
Chiar cerul pătrundea mai blînd
Prin poleitele fereşti,
Odoarelor împărăteşti
Şi armelor vechi vitejeşti,
Aievea parcă viaţă dînd!...
Şi dusu-s-au mereu, s-au dus
Pîn' la cămara cea de sus,
Din vîrful naltului castel
Cu porţi şi ziduri de oţel,
Acolo grabnic i-a făcut,
De catifea, un aşternut
La cap cu perine de fir,

Ca pentr-un nobil musafir
Şi i-a adus bogat ospăţ
Cu demincări de mare preţ
Şi cu vinaţuri pe porunci;
Căci şoarecii de pe atunci,
Precum poveştile ne spun,
Iubeau paharul cu vin bun

Deci zile-acum de trei ori trei
Erau, de cînd cu mîna ei
Copila singură-1 slujea,
II dezmierda şi-1 cocolea,
încît nici el nu-nţelegea
De ce atîta-1 îngrijea;
Iar gura cînd o deschidea
S-o-ntrebe, ea îl mîngîia
Zicîndu-i: „Taci! nu mai vorbi!
Mai mult fiinţa nu-mi robi
Cu graiul tău de farmec plin;
Ci pleacă-ţi capul pe-al meu sîn.
Să simţi bătăile din pept,
Ce m-au muncit de cînd te-aştept!
Şi-acum destul te-ai prefăcut,
Aruncă-ţi haina de-mprumut
O, mirele meu drăgăstos!
Te schimbă iar în Făt-Frumos.
Ucide zmeul fioros,
Ce viaţa mi-a încătuşat
De cînd mireasă m-ai lăsat
In ziua nunţei, şi-ai plecat,
Legîndu-mă cu jurămînt,
Cu nimeni altul pe pămînt
Să nu dau ochi, căci ei nu sunt
Decît ai tăi şi lucru-i sfint!...
Zadarnic dar nu mă munci,
Nici mă cerca, nici mai minţi;
Ci smulge-ţi haina de-mprumut,
Că prea destul te-ai prefăcut!..."

Săracul şoarice uimit
De-aşa cuvînt nesăbuit,

Stetea biet şi se chibzuia
Că ce-ar fi de făcut cu ea
Să nu mai creadă ce credea.
Pîndind deci ceasul potrivit
Prilejului pentru vorbit,
Ii spuse cu-nţeleptu-i rost;
El cine e şi de ce-a fost
De un firesc îndemn împins
Să bată-al lumilor coprins,
Umblînd, cum umblă, în petit
Apoi, pe barba-i de împărat,
Cu dinadinsul i-a jurat,
Că e bătrîn, că e-nsurat
Şi de hatîrul nimănui
Nu-şi schimbă el pe baba lui!...
Dar în deşert se străduia,
Din rătăcitele-i păreri
S-o poată strămuta un pic;
Căci doar e lucru hotărît:
Femeilor cu cît le ceri
Să-şi vie-n fire, cu atît
îşi fac mai tare de urît; —
Aşa că-ndărăptnată vrea
Cu zorul de bărbat să-1 ia
Şi-ncolo nu mai vrea nimic!...

Primejdia era deci mare.
Intîmplă-se ce s-o întîmpla,
In fugă numai îşi afla
El singur mijloc de scăpare,
De-aceea frămîntat de gînd,
Să-şi facă drum cît mai curînd,
Se răsucea, se învîrtea
Nehotărît pe und' s-o ia;
Pe zidul de oţel lucios,
Ori, cum era el sfiicios,
Prin albia unui uluc,
Pe unde apele se duc
Atît de lesne pînă jos?...
Căci prin-năuntru nu-ndrăznea,
De frica fetei ce stătea
La uşa lui şi privighea...

Aşa-ntr-o noapte, hotărît
De-un strop de vin, s-a coborît
Din creştetul văzduhului,
Prin albia ulucului
Şi s-a tot dus pe drum rotund.
Mereu, mereu, tot mai afund.
Pînă-n prăpăstiile-adînci
A temeliilor de stînci,
Pe care falnicul castel,
Cu porţi şi ziduri de oţel,
De zmei fusese aşezat,
în veci de veci nezdruncinat!...

în haos negru şi tăcut,
Ca-ntr-un mormînt, de viu, căzut
Sta bietul şoarice zdrobit,
De-al deznădejdei aprig chin!
Vîrtej în minte toate-i vin;
Ce-a fost, ce e şi ce-a perdut
Umblînd după zădărnicii
Şi-acum asupra-i răzvrătit
Şi-ar rupe inima-n fişii,
Căci inima l-a îmboldit
Să fac-atîtea nebunii!...
Dar jalei înseşi pui hotar
Cînd foamea plntecile-ţi pişcă
Şi simţi că-n tine orice mişcă,
Flămînd, se mişcă în zadar!
Aşa, scîrbit de-a fi plecat
Sub crunta lege-a trebuinţii,
La un perete, totuşi, dinţii
Şi-i puse-n grab' la rumegat...
Şi roade azi, mai roade mîni
Şi zile-ntregi şi săptămîni,
De-al mîntuirii dor împins,
Iar dacă rosul îi fu greu
La început, rozînd mereu,
Ce-a fost de ros, pe bolovani
Şi pe pereţi, cincizeci de ani,
Cît stete-acolo-ntemniţat,
Al temeliilor coprins
Asa de-adînc l-a măcinat

Că vînturile-au răsturnat
Castelul cel nezdruncinat,
Cu focu-i soarele-a topit
Oţelul şi s-au risipit
De ploi pereţii sclipitori,
Rămaşi pustii, tînguitori,
Ai bufniţelor adăpost
Şi trist mormînt, tot cum au fost
Şi-atunci pornit-a strajnic zvon,
Ca pentru-ntemeieri de tron,
Căci vrînd-nevrînd vîntu-nteţit
Izbînda-n lume i-a vestit
Şi toată firea şoricească
Prinse să sărbătorească
Pe strălucitu-i împărat,
întors de lauri încărcat.
Iar dacă se-ntorcea albit
De suferinţi şi gîrbovit,
Pe frunte slava-i strălucea,
Credinţă-n inimă-aducea;
Că mai puternic pe pămînt,
Din toţi cîţi cu putere sunt,
Nu-i nimeni altul decît el,
Al şoarecilor împărat,
El care falnicul castel
De nori, de soare şi de vînt,
în veci de veci nezdruncinat,
Cu dinţii lui l-a măcinat
Din temelii... şi l-a surpat!

Şi iată dar că şi-a peţit,
Acuma, dintr-un neam vestit
De şoareci albi — din neamul lui
Mireasa şoricelului;
Şi-atît era de încîntat
De nora-sa, că i-a durat
în grabă un măreţ palat,
Cu toate cele-mbelşugat;
Apoi cu-mpărătesc alai,
Pornit-a nunta-n zi de mai,
Pe-o pajişte de trandafiri,
Cu oaspeţi mari şi musafiri

Din cele mai înalte viţi,
De crainici înadins poftiţi.
Sosit cu carul lui de foc,
Sta soarele-n întîiul loc
Şi noru-alăturea cu el
în zale negre de oţel;
Iar zefirii, tineri ştrengari,
Se prefăcuse-n lăutari,
Să-ntîmpine pe nunii mari,
Pe miri, pe socrii şi pe fraţi,
Feciori de crai şi împăraţi,
Din lumea-ntreagă adunaţi,
Cu rudele şi curtea lor,
Şi mai la urma tuturor
Prostimea multului popor,
Curgînd şiroi de pe cărări
Cu chiote şi cu cîntări!...
Şi peste nouă mări şi ţări,
Ga fără de asemănări,
Din gură-n gură s-au vestit
Minunile de ospătari
De danturi şi de desfătări,
Ce s-au ţinut lanţ nesfîrşit,
Un an şi-o zi, cît au nuntit,
Pîn' ce tot vinul s-a sleit
Merindele s-au isprăvit
Şi de-atît joc şi chefuit
Nuntaşii, chiar cei mai viteji,
Abia pe jumătate treji,
Cei mici pe jos, cei mari călări,
Pe-acasă iarăşi s-au pornit.

Şi ar fi mers doar toate-n plin,
Cu dragoste, cu danţ, cu vin,
De nu se-mprăştia cuvînt,
Trimis de la bătrînul vînt,
Că din castelul dărîmat,
Fierosul zmeu, nevătămat
Ieşind, cu fata a zburat
în zarea depărtărilor
Pe povîrnişul mărilor;
Că-n zbor, nici el nu 1-a ajuns
Să-1 vadă unde s-a ascuns!...
Aşa blestem şi nenoroc
Opri chiar nunta-ntreagă-n loc
O clipă, pîn' s-au domirit
Ce drum să ia mai nemerit,
Să afle urma zmeului
Pe-ntinderea pămîntului...
Şi iată dar c-a trîmbiţat
Al şoarecilor împărat,
Voinicii de şi-a adunat
Şi strajnice porunci le-a dat:
Să plece încotro or şti
Şi pîn' ce zmeul n-or găsi
Şi fata nu i-o vor răpi,
Să nu se-ntoarcă înapoi!...
Şi au pornit, ca la război,
în cete tot doi cîte doi
Şi lumea-ntreagă-au cotropit,
Au căutat, au sfredelit
Pămîntul, de la vîrf de stînci
Şi pînă-n scorburile-adînci,
Şi peste zmeu tot n-au mai dat
Dar nici nu s-au mai înturnat,
La locul de unde-au plecat!

Şi poate că a fost să fie,
Din partea şmecherului vînt,
Vreun vicleşug acel cuvînt,
Pe şoareci din a lor mîndrie
Să-i umilească puţintel;
Căci se muncea cumplit în sine
Cum de-au făcut nişte juvine
Ce n-a putut să facă el!...

1896, aprilie 20, Bucureşti

SATIRA I

Iară noi, noi, epigonii . . .
(Eminescu)

Fericit acel ce poate fluturatecele gînduri
Din văzduh să le culeagă şi-n ispititoare rînduri
Pe hîrtie să le-aştearnă, fericit e de trei ori
Cel născut sub ocrotirea Parnasidelor surori,
Care-aprind în suflet focul idealurilor sfinte,
Visurile-nfiripează şi dau aripi la cuvinte!
Fericiţi, căci în coprinsul caldelor închipuiri
Tainele n-au ţărmi sălbateci, nici simţirile-ngrădiri,
Ochiul viu, ca o comoară, toate razele le-adună,
Bucuria şi durerea deopotrivă-n pept răsună;
Iar de dragoste încinsă inima duios săltlnd
Harfa gingaş o atinge şi-şi ia zbor la cer cîntînd!

Poezie! Poezie! limbă cu suflări divine
Dăruită omenirei frumuseţei s-o închine,
Tu ai fost al lumei simbol de sublime năzuinţi,
Treapta mîndră de-nălţare, temelie de credinţi,
Tu eşti glasul de izbînda cea de glorii purtătoare,
Tu eşti preoteasa jertfei şi atotmîngîietoare;
Ţie-ţi datoresc viaţa neamurile pămînteşti
Ce zăceau perdute în noaptea neguroaselor poveşti,
Pentru tine primăvara este sărbătoarea Firei,
Zilele sunt flori de aur, luna-i candela iubirei
Şi la poarta nemurirei, sora vecinicilor vremi,
Pe martiri şi pe luceferi tu-i alegi şi tu îi chemi!

Voi, care-aţi primit din ceruri mîndrul dar de a pătrunde
în adîncurile-n care Adevărul se ascunde
Şi cu gingaşa simţire şi cu viersul răpitor

îl meniţi ca să răsară strălucit şi roditor;
Voi pe calea-nţelepciunei aveţi nobila chemare
Faptelor şi judecatei să daţi cumpăt şi-ndreptare
Şi din luptele-nvrăjbite de idei să faceţi legi!
Răzvrătiţii contra soartei, cei sărmani şi cei pribegi
De la voi aşteaptă mana sfatului de mîntuire,
Voi să prilejiţi îndemnul pildelor de-ngăduire!...
Nu vedeţi cum pretutindeni, frămîntate de nevoi,
Patimele-ncep să sune trimbiţele de război ?

Veacul gîrbov sub povara cuceririlor păşeşte
Spre vecie şi din culmea anilor ne dezvăleşte
Plaiuri nouă mai mănoase cu mai tinere-aurori!
înainte! trageţi brazda, geniali învăţători,
Căci de la izvorul zilei pîn' la zdrobul de ţărînă
Cugetarea voastră pururi peste toate e stăpînă!
Filosofi, fruntaşi ai lumei, ale voastre cercetări
Ea le mînă către ţeluri de statornice cărări,
Călăuză cu stea-n frunte numai ea vă poate spune
Cîtă viaţă şi lumină e-ntr-un bulgăr de cărbune,
Şi la glasul ei s-adună, zvînturate năluciri,
Clipele trăitei vîrste, roiul scump de amintiri!

Dar m-am rătăcit cu totul! Lirica înfierbîntare
Către sfere prea înalte şi-a luat avînt prea mare
Muze, fiţi cu-ngăduire, daţi-mă iar pe pămînt,
Nu mai pot să vă ţin hangul, m-aţi lăsat făr' de cuvînt.
Despre voi n-am a mă plînge, aţi fost foarte drăgălaşe:
M-aţi urcat pe braţe-n nouri la cereştile locaşe,
M-aţi hrănit cu miere albă şi nectar mi-aţi dat să beau
împletind pe frunte-mi raze smulse dintr-un curcubeu
Şi mi-aţi pus în mînă lira şi-am cîntat... mi-e şi ruşine
Să vă spun c-asemeni lucruri nu-s făcute pentru mine.
E măreţ să ai de-a face în Olimp numai cu zei,
însă mi-e mai îndemînă jos cu nevoiaşi de-ai mei.

Deci scăpînd de straja ce mi se punea la gură
Pot vorbi şi fără multe forme de literatură
Pot să zic că nu e altul pe deplin mai fericit,
Dintre lucrătorii minţii, decît cel ce-i tipărit.

Tipărit! cuvînt de vrajă, talisman, comoară plină
De nenumărate bunuri, zare largă şi senină
Unde dorurile toate, cîte dorm ori încolţesc,
Intr-o inimă-nfocată, cu noroc se oglindesc.
Tipărit!... citit!... celebru!... Glorie, avere, nume!...
Ah! ce binecuvîntare mai e şi tiparu-n lume!
Ar dispare omenirea şi pămîntu-n loc ar sta
Dacă pentru-atîtea scrieri editori n-ar exista!...

Şi curg cărţile ca unda şi potopul nu-nceteazâ!
Minţile vuiesc de trudă iar condeiele lucrează.
Multe-n faţa apei cată plutitoare în zadar
Şi-n bolboacele uitării cîte iarăşi nu dispar?!...
Ca să dăinuiască-o carte nu-i destul să fie scrisă
Orişicum de orişicine. In materia închisă
Intre cele două scoarţe negreşit că nu-i destul
Să găseşti că din pruncie de viaţă e sătul,
Că robit de doi ochi galeşi domnul Z. de dor se perde;
Una după lux aleargă, alta după frunză verde,
Pesimism, nevropatie, decadenţă... mai ştiu eu?...
Toate spuse într-o limbă doar s-o ierte Dumnezeu!
Dar aud: „aşa-i curentul, sunt probleme sociale,
Studii sufleteşti..." Se poate, studii, însă triviale,
Analize vagi şi sterpe făr' de nici un interes;
Putrigai ascuns în trupul cîrpăcit şi dat cu dres!
„Noi am rupt tradiţiunea teoriei doctrinare
— Se mai zice — şcoala nouă simbole şi dogme n-are,
Liberă-n discuţiunea ca şi-n cercetarea ei,
Luptă deci cu nouă forţe pentr-un nou strat de idei
Prea-ndrăzneaţă e îngîmfarea! Aste nouă-nvăţăminte
N-au ieşit din capul vostru plin de zgomot de cuvinte..
Din plămada-vă de creieri nu mai scoateţi voi nimic
Decît proaste imitaţii după vreun străin tipic!

Şi de-ar fi atîta numai!... Dar luîndu-vă-nsuşirea
De-a fi Prodromii luminei şi-a ne face fericirea
Cu producerile voastre, vai! cît rău pricinuiţi!
Germenele îndoielei şi-al dezgustului sădiţi
în acel ce vă citeşte ori la teatru vă ascultă,

Searbăda-ndeletnicire n-are însă vlagă multă,
De aceea lumea-şi cată mulţumirea-ntr-alte părţi
Şi se dă, ca tineretul, pradă jocului de cărţi.
De aceea mor de foame dramaturgii şi poeţii
Şi de nu găsesc vreun mijloc ca să-şi ducă greul vieţii,
Vreo catedră, sau o leafă undeva, uşor ajung
Să mănînce dintr-un taler cu Ganillie cel lung!

Cîntăreţi ai vremii noastre, epigoni, a voastră-i vina!
Voi, în loc să fiţi făclia ce-şi împrăştie lumina
Binefăcătoare-n calea omenirii, aţi aprins
Ici şi colo un tăciune fumegos, ce-aproape stins
Pîlpîie-n mînile voastre şi cu flacăra-i gălbie
De-abia vă răsfrînge umbra gîrbovă şi străvezie!
Din obşteasca suferinţă, din al dorului avînt
Ce simţiţi şi ce-nţelegeţi voi?... Ce sunteţi pe pămînt,
Dacă inima şi mintea nu vă saltă din mulţime,
Decît lăutari de vorbe şi vînturători de rime?!. . .
Şi ce-mi pasă că e vesel ori e trist ce ne cîntaţi
Cînd în voi n-aveţi virtute sufletul să ni-1 mişcaţi!

Mergeţi dară de vă prindeţi cu nevoia-n luptă dreaptă
Şi-a experienţei scară o urcaţi treaptă cu treaptă,
Pîn' ce vi se vor preface bolnăvitele simţiri
Şi pe frunte s-or aşterne pături nouă de gîndîri
Sănătoase şi tihnite, iar în pept vă vor străbate
Razele credinţii blînde cu îndemnuri preacurate.
Ş-atunci încordaţi iar lira, prindeţi visurile-n zbor,
Răspîndiţi în jurul vostru farmecul mîngăietor
Al cîntării, fiţi izvorul dătător de-nsufleţire
Şi zdrobind vechiul jertfelnic pîngărit de amăgire,
Bucuraţi-vă de viaţă, răsădiţi speranţă-n noi,
Pătimiţi, ca să se simtă că trăieşte lumea-n voi!

Atena, 27 martie 1892

SATIRA IV

Je consens qu'une femme ait des clartes de tont
Mais je ne Iui veux point la passion choquante.
De se rendre savante afin d'etre savante . . .
. . . II n'est pas bien honnete et rour beaucoup de causes
Qu'une femme etudie et sache tant de choses!
Former aux bonnes moeurs l'esprit de ses enfants
Faire aller son menage, avoir l'oeil sur ses gens
Et regler la depense avec economie
Doit âtre son etude et sa philosOphie!
(Acte I. Sc. III - Acte II. Sc. VII,
***Les ftmincs savantis* — Moliere)**

Draga mea, înţelepciunea n-o mai căuta prin cărţi,
îndreptează-ţi cercetarea ageră şi-n alte părţi.
Împrejurul tău făptura cu comorile-i deschise
Te îndeamnă să te bucuri — lasă tomurile scrise
Celor trişti ori singurateci, învăţaţilor moşnegi,
Căci din filele lor, poate, multe nici că le-nţelegi!
Pentru ce pribeaga-ţi minte pe cărările ştiinţei
Idealuri vagi s-alunge, dacă rodul năzuinţei
Şi-al strădănuirii tale, răsădit ca-ntr-un pustiu,
Rămînea-va steip de-a pururi, şi din furnicarul viu
De idei şi de icoane, care sufletu-ţi robeşte,
Mîngîierea sau speranţa ce aştepţi nu izvorăşte.
Pentru ce cu-ndărăpnare te trudeşti, din lucruri mici,
Din nehotărîte clipe rostul vieţii să-ı despici,
Cînd hotarul judecăţii e nemărginit ca firea
Şi tot sus şi tot nainte se avlntă omenirea?!

E destul că-n lungă veghe nopţile le-ai petrecut
Şi pe fruntea ta senină grijile s-au abătut
Ca un stol de pasări negre; e destul că gura ta
Rumenă, ce altădată cu grai dulce mă-ncînta,
Azi cu tonuri măiestrite şi cu vorbe-mprumutate
De prin cărţile străine, rece şi cu greutate
îmi răspunde — răsfrîngîndu-şi buzele de sus în jos.
Ca să-mi dea a înţelege cît vorbeşte de frumos;
în sfîrşit, destul că sufăr eu, văzîndu-te schimbată.
Parcă n-ai mai fi tu însăţi: nici privirea-nduioşată,

Luminînd sub negre gene, nici mişcările cuminţi,
Nici furişele săruturi care mă scoteau din minţi...
Cu obrazul lung şi palid, cu perdută căutare,
O fiinţă nouă-n locu-ţi înaintea mea apare:
Cu păr scurt şi mîni pîrlite şi cu aerul pedant,
însă plină de-ngîmfare. . . Vai de tristul tău amant.

Negreşit, e minunată rîvna plină de căldură,
Care-nsufleţeşte astăzi pe femei la-nvăţătură;
Cu fireştile lui daruri, cu avîntu-i mult isteţ,
Sexul slab curînd va-nfrînge sexul tare şi-ndrăzneţ
— EI cuceritor de inimi căruia toate se-nchină —
Prin priceperea-i adîncă şi podoaba-i de lumină!...
Le va fi cu greu, mi-e teamă, de-acum bieţilor bărbaţi
Să mai cîrmuiască lumea, ori să fie ascultaţi,
Căci femeile în lupta astei nouă vieţi intrate
îşi vor făuri şi-acolo drepturi de întîietate,
Pentru-a răsturna trecutul şi-a opune pe pămînt
Libertatea de năravuri, libertăţii de cuvînt I
Unde vor ajunge nu ştiu, dar mîhnit la vatra rece
Soţul aşteptlnd soţia în zadar vremea-şi va trece,
Iar copiii, făr' de mamă, întîmplării părăsiţi,
Vor umbla pribegi pe drumuri, goi, flămînzi şi ofiliţi.

Astfel e cînd împotriva firnicilor ei meniri
O femeie-şi leagă viaţa de străine-ndatoriri
Şi pe cele dimprejuru-i pentru dînsele jertfeşte I
— Cînd se surpă temelia casa-ntreagă risipeşte **1**
Ş-apoi ce folos avea-vom că veţi şti să lămuriţi
Palimseste şi probleme, sau pe cer să urmăriţi
Mersul stelelor, de pildă, dacă trudnica ştiinţă
Poate să sălbăticească gingaşa voastră fiinţă,
Dîndu-i gînduri năzdrăvane şi dorinţe ce-nteţesc,
Patima de răzvrătire din adîncu-i sufletesc!
Noi setoşi de mîngîiere şi de fragedă iubire,
Oare perde-vom şi astă dulce-a vieţii-ademenire,
Daca în ispita-n care aţi căzut, se vor zdrobi
Bunătatea-n peptul vostru şi îndemnul de-a iubi ?
Veţi pluti atunci în sfere ideale şi înalte,
Poate!... însă noi bărbaţii preferim pe celelalte!

Cum ? în lume amăgiţii nu găsiţi că sunt destui,
Că de falsă poleială oamenii-s acum sătui
Şi că proletarii cărţii cresc necontenit la număr,
De-ncercaţi cu ei pe-o cale să păşiţi umăr la umăr ?!
Ca să covîrşiţi voi golul neştiinţei, fără fund,
Unde-atît de multe rele şi mizerii se ascund,
Chiar dac-aţi atinge culmea cea atotscînteietoare
De eterne adevăruri geniului roditoare,
Vă-nşelaţi!... Apostolatul printre cei de azi e greu
N-au să aibă-n voi credinţă cum n-au nici în Dumnezeu
Ş-apoi chiar dac-aţi învinge, cîte ar putea pricepe
tinde încetează jertfa, datoria unde-ncepe?
Căci sub boldul măgulirii şi-al fireştei slăbiciuni,
Voi mai toate sunteţi prada trufaşei deşertăciuni!
Ah! şi nu-i păcat mai dulce şi mai voitor de bine,
Unui suflet de femeie cum e dragostea de sine.
Şi cu toate astea, care e mai nobilă solie,
Pe pămînt, decît a voastră? ! A fi mamă şi soţie,
A veghea în jurul nostru, ca un înger păzitor,
Cu blîndeţe, cu răbdare şi cu suflet iubitor,
A ne da înseninarea clipelor de fericire
Şi-a lega o viaţă-ntreagă cu o dornică privire,
Oare nu-s destul de sfinte aste mîndre însuşiri,
De mai căutaţi aiurea searbede-ndeletniciri ?
Nu-nţelegeţi că Natura, cînd a scos lumea din haos,
Ne-a dat nouă lupta vieţii, vouă casnicul repaos?
Ce să vă-ncărcaţi voi mintea cu mulţimi de arguţii
Cînd din leagăn şi din poale dolofanii de copii,
Vă-ntind braţele lor albe către sînurile pline,
Cînd în casă, sub îndemnul harnicilor gospodine,
Rostul trebilor e spornic şi bărbatul obosit
îşi găseşte patul moale şi căminul încălzit?!

Dar copiii cresc şi calea vieţii Ii se-ntinde-n faţă,
Paşii lor, nesiguri încă, au nevoie de povaţă;
Mama-i va lua de mînă, cu-ngrijire-i va feri
De primejdii şi cu pilda-i inima le va-ntări.
Dimprejurul ei, ca roiul, toţi luatu-ne-am avîntul,
Binecuvîntarea mamei umple de belşug pămîntul,
Sfatul ei în noi tresare, plin de blînde-nţelepciuni,
Ca şi sfînta amintire a întîiei rugăciuni
Cruntul strigăt al durerii către dînsa ni se-ndreaptă,

Ea mai cu-nlesnire iartă şi cu dor mai mult aşteaptă;
Iar pe lume, pentru dînsa, mai iubit şi mai frumos
Nu-i nimic decît copilu-i, fie cît de păcătos!
Cine n-a simţit pe frunte lunga mamei sărutare,
Şi în ceasuri de urgie n-a găsit o alinare
Lîngă sînul ei, acela nu cunoaşte cu ce drag
Şi încredere copiii calcă părintescul prag.

Da! pentru copiii voştri, toate darurile minţii
Şi comorile ce varsă cornul de-aur al ştiinţii,
Cu folos şi mîna largă, toate, să le răspîndiţi,
Ca să faceţi din ei oameni luminaţi şi fericiţi!
Iată ţelul către care năzuinţele, femeia
Pururea să le înalţe, dacă-ntr-adevăr scînteia
Dătătoare de viaţă de la dînsa o primim
Şi în lume ea sfinţeşte tot ce credem şi iubim!
Sufletelor noastre pline de-ndoieli şi de amaruri
Daţi-le îmbărbătare şi-ale bucuriei haruri!
înstrunaţi duioasa liră, curcubeielor cereşti
Smulgeţi raze şi vopsele, calea vieţii omeneşti
S-o împodobiţi, căldura artei binefăcătoare
Ne-o împărtăşiţi voioase... Numai astfel roditoare
Vă va fi învăţătura şi-ale voastre străduinţi
Vor putea să făurească buni copii din buni părinţi!

Deci, frumoşii ochi întoarceţi, dragă, iarăşi către mine,
în prăpastie aruncă-ţi cărţile celea haine.
Fericirea cuib nu-şi face între mucede hîrtii!...
Să ne bucurăm de soare, de piraie, de cîmpii!
Gingaşă păşeşte-mi pragul, vom începe-o viaţă nouă,
Vino! lasă să-ţi atirne rochia uşoară-n rouă,
Şi pe părul tău cel negru pune-ţi roşii trandafiri,
Cîntă, rîzi căci veselia şterge negrile-amintiri.
Ah! cu cît mi-erai mai dragă cînd în alb învestmântată,
Alergai cu mine-alături după fluturi altădată;
îmi păreai a fi o zînă, furişată din poveşti,
Ca să-mi torci zile de aur, să mă-ncînţi, să mă iubeşti,.
Nu să stai ca azi departe, cu zăvoarele închise,
Rece şi posomorită!. . . . .

/.7. . . . . . . *Las&* tomurile scrise
Lelor trişti şi singuratici, învăţaţilor moşnegi,
Cac, d,n filele lor, poate, multe nici că le-nţelegi!

1894, octombrie 5, Bucureşti

SATIRA V

(CARMEN AMOEBEUM)

Tantae molis erat!...
(Virgilius)

DAN

Bună-ziua!

DINU

Azi esti libBerPăNnr?m.ea!-Ce fa o i? Prin ««itimplare
FlutSfasuie? ' Pnmire niCaien în lumea

DAN

Ba este, dar începe-a-mi fi urît
Şi cu dînsele

DINU

T. . De acee» eşti aşa posomorit ? 1
îe"r,ba;rmoă:spiw' o"vreo•*» »»«-«*

DAN

Nimica. Aşa-i faţa mea firească.
Am venit să stăm de vorbă, dacă vrei...

DINU

Prea bucuros.
Mai întîi, fă o ţigară...

A'i

DAN

Mulţumesc.

DINU

Apoi, şezi jos!
Ai cetit, fără-ndoială, dumneata care ceteşti
Şi cunoşti tot ce se scrie şi se face-n Bucureşti,
Un frumos volum de versuri apărut luna trecută?
Pîn-acuma despre dînsul n-am văzut încă făcută
Nici o critică-n reviste, prin ziare nici un semn
Fie pentru, fie contra, ca să dea măcar îndemn
De-a-1 căta la librărie! Aş dori să ştiu ce gînduri
Ai asupră-i ?- Poezia se citeşte printre rînduri
Mai adesea şi aceasta n-ar avea-nţeles deplin,
Dacă n-ai simţi vibrarea sufletului ei, puţin.
Autorul e un tînăr de talent; poţi să-mi spui cine-i,
Căci de este drept că rodul cade-n preajma rădăcinei,
Nu va trece mult şi culmea va atinge-o...

DAN

Să mă ierţi,
Nu-1 cunosc. Fac parte însă dintre cei mai răi experţi
In materie de versuri. Poezia, pentru mine,
E un fel de joc de vorbe ce dibaci cat'să se-mbine,
Pentru-a scoate din icoane şi din vagi asemănări
Un sens clar, precum, de pildă, te-ai trudi din luminări.
Cît de multe-ar fi aprinse, să smulgi un sclipit de soare.
Iţi par cam prozaic poate? Firea mea nu-i primitoare,
Negreşit, de-aşa impresii fine ca al Parcei fir,
Şi plăpînde cum e foaia fragedă de trandafir.
Visurile mele înseşi nu trec în domnia zilei,
Şi nici inima, nici mintea nu le voi supune silei
De-a simţi şi de-a pricepe ceea ce mi-e de prisos
Pentru traiul şi plăcerea ce găsesc aicea jos.
N-am putut citi volumul tînărului dumitale,
Prin urmare, îndeobşte, deşi n-am aceeaşi cale
Cu poeţii, nu-s sălbatec, nici absurd cît poate-ţi par,
Căci din cînd în cînd eu însumi mă jertfesc pe-al lor altar;
Dramaturgii cei iluştri, mari tîlcuitori ai vieţei,
Mă fac să pătrund puterea şi adîncul frumuseţei
Poeziei, care-n teatru înţeleg să aibă rol.
Glasul ei devine falnic stăpînind al scenei gol

Şi mişcarea şi lumina îi dau aripi de-nălţare...
Bucuros pînă la capăt o urmez pe-aşa cărare!
Ea mă face să simt lupta patimilor omeneşti
Altfel decît cîntăreţul despre care pomeneşti:
Visător şi prepuielnic silnicind aceeaşi strună,
Ca durerile iubirei cît mai galeş să ne spună...
Sunt sătul de-atîta jale şi de-atîţia dulci poeţi:
Cu vin prefăcut şi searbăd te tîmpeşti, dar nu te-mbeţi!

DINU

Prea ţi-e chibzuiala aspră şi nedreaptă. Cine poate
Dintre noi să se ridice drept cumpănitor de toate
Trebuie să aibă mintea limpede şi neatins
De iscoada părtinirii al simţirilor coprins;
Iar acel care-şi încheagă hotărîrea mai-nainte
De- a pătrunde adevărul şi uşor e la cuvinte
Ce apasă greu pe peptul celui astfel judecat
Are suflet pizmătareţ, ori de sine-i prea-ngîmfat.
Deci, poeţii noştri lirici stau în faţă-ţi — tristă soartă —
Muţi, cu viersul lor cel gingaş, reci, cu inima lor moartă?!
Amintirea tinereţei, focul dragostei dintîi,
Albele năluci ce noaptea ne-au vegheat la căpătîi,
Toate sfintele avînturi, neuitatele clipite
Ce ne-au dat fiori de viaţă şi iluzii fericite,
Tot ce ne-a-ncălzit fiinţa mai cu drag şi cu noroc
Să le ştergem dar din minte? Singuri să ne batem joc
De trecut? Şi în pustiul peptului zdrobit de lupte,
Mîngîios să nu mai cînte lira cea cu coarde rupte?

DAN

Cine e lipsit de darul de-a-ntrupa în pildă vie
Viaţa şi mişcarea lumei, în zadar acela scrie
Căci temeiurile artei cum şi frumuseţea ei
Nu răsar din forme goale, ci din fapte şi idei.
Azi, cînd barzii şi rapsozii nu-s ca-n vremile trecute
Povăţuitori de neamuri; cînd mulţimile tăcute,
Nobilele castelane, ori înamoraţii regi
Nu mai sorb, ca balsam, cîntul trubadurilor pribegi;
Către idealuri noi, bărbăteşti, să ne avînte
Glasul harfei, dacă-i volnic, inspirat el să ne cînte,
Cu nemaiîncercate tonuri, ce e azi măreţ şi drept
Şi să stingă îndoiala ce ni s-a-ncuibat in pept!

DINU

Şi de-aceea crezi că numai dramaturgii-s interpreţii
Cei adevăraţi ai artei: numai ei rapsozii vieţii?...
Înţeleg. Şi mie scena-mi-este dragă şi de mult
Ii urmez la noi progresul şi minunile-i ascult.
Ce deosebire astăzi cu ce-a fost odinioară!
Melodramele greoaie, comedia cea uşoară
Şi-au perdut şi veselia şi năprasnicii fiori
Care ne-au făcut să rîdem şi să plîngem alteori
Cu schimbarea de năravuri, cu adînca răspicare
A simţirilor şi-a minţii — temelia, azi, pe care
Se aşază orice-n teatru e interesant şi fin —
Prefăcutu-s-au şi ele grai şi fire pe deplin...

DAN

Da, şi-au însuşit formula cea modernă-n care doza
De simţire şi de spirit tremurînd o dă nevroza,
Unde omul se măsoară după cum şi după cît
Pacostea ori nebunia hohotind îi sare-n gît?

DINU

Nu sunt mulţi cei care luptă pentru scena noastră, însă
Le e cu atît mai mare meritul, cu cît mai strînsă
Pare unora putinţa de-a se-nfăptui la noi
Altceva decît legenda strămoşeştilor eroi,
Sau... sau...

DAN

Nu căta degeaba, sau prostiile de rînd.
Pentru-un public ca al nostru, ce să-ţi perzi vremea lu crlnd?
Căci lui altceva nu-i place decît glumele sărate,
Feeriile cu zîne şi cu focuri colorate,
Crîncena dramaturgie, căzăturile pe jos,
Tot ce-i grosolan, obraznic, mucalit şi zgomotos!
Iartă-mă că-ţi tai cuvîntul, dar această încordare
N-am găsit-o nicăierea. Astfel într-o adunare
Unde se vorbea de teatru: „Teatrul nostru? ce... glumeşti? —
Îmi zicea stăpînul casei — cînd n-ai cum să cîrmuieşti
Scena şi s-o-ndrepţi spre ţinta pentru care e menită,
Fie ea oricit de mare şi de bine sprijinită,
Lîncezeşte şi se perde!... E o vorbă din bătrîni!

Nu te-neci cînd cazi în apă, dacă prinzi a da din mîini.
Tot aşa şi-aicea, numai trebuie să aibi o mînă
Cel puţin, vai! şi de dînsa văduvă-i scena română!"
„Dar actorii? — zise doamna — nici nu-i văd şi-mi vine rău.
Parc-ar fi lăstuni sălbateci prinşi în cuşca unui leu,
Ciripind cu glas de jale şi buimaci zburînd cu frică.
Nici *ţinută,* nici măsură, nici *nuanţa* cea mai mică,
Ce-ar lăsa să se-nţeleagă că simţesc şi că pricep
In ce pele-şi joacă -rolul. Barbarii! Dar cînd încep
Să declame ? Nu-i ureche, oricît de deprinsă fie
Cu *vorbirea ca la teatru,* şirul spusei lor să-1 ţie,
Căci atît frămîntă proza şi-nţelesul i-1 sucesc,
încît crezi că trag de moarte, cînd de dragoste-şi vorbesc
Şi cu răcnet şi cu vaiet, astfel versurile-ţi toacă
Parcă ritmul şi cu rima „baba oarba"-n cap le-o joacă.
Dar de fumuri şi pretenţii, mai mari decît ei, sunt plini,
Ce să aşteptăm dar artă de la astfel de juvini"...

DINU

Dac-ar fi văzut, aceia, cum în teatru se munceşte,
Cu ce zel şi străduinţă, ca albina-şi întregeşte
Părticica fiecare: cîtă jertfă şi amor
Pentru artă-i trebuieşte oropsitului actor,
N-ar fi fost atît de aprigi, nici cu atîta-amărăciune
N-ar fi-mpovărat o veche şi obştească slăbiciune
Printre noi: *exagerarea a ce facem şi vorbim*
Ce cu alte neajunsuri rasei noastre-o datorim.
Oare dacă ai aplecarea de-a găsi că toate-s rele,
Astfel că de-ar fi aproape te-ai lega chiar şi de stele,
Crezi că eşti lipsit de dînsa, au socoti c-ar aştepta
Sfaturile dumitale lumea pentru-a se-ndrepta ?

DAN

Oricum, decît adevărul nu-i păcatul meu mai mare
Nu ştiu cum lucrează teatrul, ştiu că-i trebuie-ndreptare,
Că e vreme să-nţeleagă ce ridicol şi absurd
E să pui pe-un om să cînte, cînd, de pildă,-i mut şi surd
Şi deci, să-şi măsoare zborul pe întinderea aripei,
Pentru-a nu mai fi victima şovăirii şi a pripei!
Dacă cei ce cată-n teatru gingaşele mulţumiri
Ale minţii fug de dînsul, lui să-şi facă-nvinuiri
Interesul şi volumul dramelor naţionale,

Ori vioiciunea farsei cu eroi de mahalale,
Neputînd cu vorbe groase şi cu versuri de trei coţi,
Să atragă valul lumei şi să farmece pe toţi.
Şi vezi, nimeni nu-i găseşte leacul pentru astă boală;
De aceea-s proşti actorii şi de-a pururi sala-i goală!

DINU

Dacă nici cu dramaturgii ai ajuns să nu te-mpaci,
Ce-ţi rămîne dar?

DAN

Nimica. Eu nu cer de la săraci,
Şi săraci suntem de dînşii, căci oricum îi vom Întoarce,
Din cei cîţi trudesc condeiul, nici un geniu nu vom stoarce.
Cintăreţi făr' de foc sacru, maeştri făr' de idei
Scoase din plămada nouă, ucenici, avem cîţi vrei;
Glasul lor cel slab şi rece însă-n suflet nu-mi străbate,
Nici cînd Melpomena-n scenă plină de dureri se zbate,
Nici cînd Talia zglobie trece vesel scuturînd
Clopoţeii nebuniei!... De aceea, fluturînd,
Gîndurile-mi către alte orizonturi îşi iau zborul
Şi se-ntreabă: ce odrasle ilustra-vor viitorul
Teatrului, cînd cei de astăzi sunt aşa de sluţi şi mici
Şi ce duşmani îşi va face avînd astfel de amici ? !...
De aceea mulţumirea mea şi-a altora ca mine
O desăvîrşesc, desigur, numai teatrele străine,
Unde arta-i sflntă, nu e ca adesea pe la noi
Cestiune de tarabă ori prilej de tărăboi!
Acolo vibrează coarda sufletească cu putere
Inima îndurerată sprijin inima ta-ţi cere
Şi-ntr-atîta-nchipuirea ce te mişcă ţi-o-ntregeşti
Că-n aievea cu actorii simţi că suferi şi trăieşti.
Cine cu Shakespeare, de pildă, dragostea şi mişelia
Omenească n-a-nţeles-o şi pe cine veselia,
Cea de veci dăinuitoare a lui Moliere n-a-nvins,
Ori cu Schiller şi cu Ibsen rostul vieţii nu 1-a prins ?
Care dintr-ai noştri-i vrednic nu cu ei să se măsoare,
Ci prin umbra lor să treacă, cel puţin, şi de ce oare
Aş privi eu chiar şi arta prin acel fantastic prism
Ce răsfrînge şi rezolvă toate prin patriotism?...
Cu entuziasmuri false şi simţiri de porunceală
înşelîndu-ne, ascundem, sub pojghiţa de spoială

Ce ne-acopere, adîncul propriilor slăbiciuni.
Şi-au luat avînt nerozii şi samsarii de minciuni.
De aci indiferenţa pentru orişice lucrare
De-ale noastre, şi îndemnul de fatală admirare
Şi de imitaţiune ale celor ce găsim
La străini, pe care-n toate astfel îi maimuţărim.

DINU

Bine, nu-i destul că lumea noastră parcă-i fermecată
De străini, atît îi crede şi cu drag la dînşii cată? !...
De la un hotar la altul poate nu e-n ţară loc
Unde ei să n-aibă cuibul plin de spor şi de noroc.
Dacă stă în firea noastră de-a îmbrăţişa străinii
— Dîndu-le lor trandafirii şi noi rămînînd cu spinii —
Ori e vreo fatală lege, ce apasă pe cei mici,
De-a lega împerechere cu cei şmecheri şi calici
Nu ştiu, dar vădit e faptul că la noi orice ne vine
De la alţii şi prin alţii e frumos şi este bine,
Că sub chip de propăşire prefăcînd al nostru trai,
Am uitat vechile datini, am dat părintescul grai
La o parte ca netrebnic, şi din frageda pruncie
Ne deprindem cu această jalnică Babilonie
Ce răstoarnă şi-ncîlceşte chiar şi vorbele la noi,
Pînă nu ne mai pricepem, parc-ar fi vremea de-apoi.
Vina o purtăm cu toţii şi pedeapsa ce ne-aşteaptă,
Pentru-atîta uşurinţă şi dispreţ, poate-i mai dreaptă
Decît cumpăna cu care ne-am grăbit a măsura
Cele ce perdeam cu cele ce străinul se-ndura
Să ne dea în schimb! . . . .
. . . . Fantastici cum sunt toţi risipitorii
Ne legăm cu cămătarii, curtenim cotropitorii
Bunurilor ce părinţii cu-ngrijire ne-au trecut,
Pînă cînd vedem cu groază că trăim din împrumut,
Că nimic nu mai e-al nostru şi că alta nu rămîne
Decît să plecăm din casă zicînd altuia: „Stăpîne".
Viitorul fi-va oare al acelui iscusit
Care-o şti să stea în cumpeni pe o muche de cuţit ?
Căci norocul îşi revarsă darurile minunate
Peste cei cu limba dulce şi cu şalele plecate;
Deşi bradul tot va creşte falnic printre uscături
Şi fruntaşul va străbate gloatele de secături?

DAN

Patriotule! Acuma îţi pricep deplin cuvîntul;
Oare crezi că ţara asta dusă numai de avîntul
Nostru a putut să iasă dintre neguri ?... Ai uitat
Că străinii ne-au dat mîna şi lumina lor ne-au dat ?
Dacă am avut noi aripi şi-ndrăzneală, ei în zarea
Larg-a lumei îndreptat-au zborul nostru şi-nălţarea;
Şi cînd astăzi capul falnic nu-i deprins să cate-n sus,
Nu poţi stinge-nrîurirea cărei sigur te-ai supus!
Dar să nu ne perdem şirul vorbei. Poate-ar fi mai bine
Dacă n-ar mai scrie nimeni dintr-ai noştri, căci pe mine,
Orice-ai zice, nu mă-nduplecі. Nu suntem destul de copţi
Pentru a preţui răsplata jertfelor atîtor nopţi
Şi atîtor zile pline de lucrare încordată,
Care-n minte şi în inimi se frămîntă deodată.
Searbedele rezultate cărora sunt nevoiţi
A-şi supune-ntreaga muncă, îi zdrobesc. Cîţi sunt vestiţi
Dintre dînşii şi spre care opere, chiar de valoare,
De-ale lor, vezi că aleargă lumea noastră cetitoare ?
Cînd din cărţile străine se vînd sume tot mai mari,
Ale noastre zălogite putrezesc pe la librari.
Nimenea nu le cunoaşte, nici habar n-are de ele;
Dacă-s scrise româneşte trebuiesc să fie rele!
Criticii de meserie — lucru nemaipomenit —
Fără chiar a le deschide, deseori le-au osîndit.
Ş-apoi, ce înrîurire pot avea, cînd nu-s cetite
Cărţile, oricît de bune şi oricît de răspîndite
Ar fi-n lumea noastră cultă?!...

DINU

Ce-nţelegi prin lumea cultă?
Cei ce ştiu mai multă carte, cei ce fac larmă mai multă,
Ori acel mănunchi de oameni franţuziţi şi pomădaţi,
Care cu dispreţ se uită la artişti şi la-nvăţaţi?
Despre cei dintîi n-am grije, ei citesc şi tac din gură;
Cei gălăgioşi n-au capul tocmai la literatură,
Iar voi, lumea elegantă, voi îndată ce sfîrşiţi
Daţi în dreapta, daţi în stînga lovituri, care de care,
Pentru idolii de aur, pentru propria-nălţare,
Pentru vîlvă şi nimicuri; însă pentru adevăr
Şi lumină, ce e dreptul, nu jertfiţi un fir de păr.

DAN

Pentru ce-am jertfi noi oare astei omeniri nedrepte
Şi ingrate bunul nostru? N-are decît să aştepte
Timpuri mai îndurătoare şi prilejuri de noroc
Dacă-nfiptă-o ţin năpasta ori mizeria în loc.
Fiecare pentru sine...

DINU

Minunate-nvăţăminte!
Parc-aud pe Zaratustra, proorocul gol de minte,
Cobea deznădăjduirii ăstui căpătîi de veac,
Care patimilor noastre neputînd găsi un leac,
Vrea din slăbiciuni să stoarcă şi din şovăirea minţii
Cea de veci nemernicie şi perzare a fiinţii,
Şi trăgînd legi de năravuri din păcatele lumeşti,
înfăşoară-n giulgi de moarte simţurile omeneşti!
Dar voi bănuiţi că lumea e nedreaptă şi ingrată.
Puneţi umerii şi-o scoateţi dacă zace-mpovărată
De mizerii în făgaşul unde, fără voia ei,
A căzut, în goana oarbă după forme şi idei
Noi şi înălţătoare treptelor viitorimei.
Dovediţi că generoase bat în peptul tinerimei
Simţimintele credinţei şi iubirei. Puneţi foc
Putregaiului ce încă mai coprinde-atîta loc
împrejurul vostru. Calea netezească-se odată:
Limpede să fie cerul, atmosfera mai curată.
Alungaţi din templul sacru lacomii închinători
Ai viţelului de aur — cu ochi ademenitori —
Şi daţi pildă omenirei, că nu-i de ajuns să spere
Şi s-aştepte-ndeplinirea viselor, ci din putere,
Dacă vrea să-şi taie brazda, să ia coarnele de plug,
Căci de muncă doar mişeii şi descreieraţii fug.
Altfel, dacă-n pragul vieţei sunteţi voi cei care staţi
Dispreţuitori şi lîncezi, voi sunteţi degeneraţi;
Idealul vostru este cercuit în strimtă zare
Dacă numai egoismul şi invidia-s în stare
Sufletele să vă mişte şi răpiţi de-un trist avînt
N-aveţi decît interesul călăuză pe pămînt!

DAN

Timpul, soarta şi nevoia, cu divina-ngăduire
Mai curînd pot duce lumea la liman de mîntuire

Decît omul, jucăria intîmplării, slab şi mic
Care mintea numai poate să i-o dea şi alt nimic!
Mintea pîrghie de slavă şi unealtă de serbie,
Căci simţirea şi credinţa — cit de generos să fie
El cu lumea — firea însăşi scrie-n inima oricui
Că născute din rărunchii lui sunt numai ale lui.
Dacă, norocos şi harnic, cineva-şi agoniseşte
O avere, bine-i oare să-1 vezi cum o risipeşte
In pomeni şi-n milostenii, ca să-şi facă nume bun?
Dacă pe toţi derbedeii de pe drumuri nu-i adun,
Ca să-mpart cu dînşii rodul muncei şi-al ştiinţei mele,
Drept e să port eu ponosul tuturor gurilor rele?
Căci cei leneşi şi nemernici sunt şi îndrăzneţi şi mulţi
Şi mulţimea-i o putere ce-ţi impune s-o asculţi.
Da!-i dispreţuiesc, sunt aprig pentru dînşii. Cea mai mic
Tresărire sufletească nu le-o dau lor. Pot să zică
Ce-or voi, puţin îmi pasă, nu-s silit doar de destin
Să arunc vulgarei gloate tot ce am mai bun în sîn.
Ş-apoi dîndu-mă eu jertfă, vor scădea nenorociţii
Pe pămînt, ori mai degrabă creşte-vor batjocoriţii
Cu un număr, căci nu-i nimeni, dintre noi, să nu fi dat
Altora, fără să facă un vrăjmaş sau un ingrat!
Ce-mi tot scoţi lumea-nainte. Las-o să-şi urmeze-n pace
Calea ei neînturnată... Dumnezeu ştie ce face.
Ce mi-s bune mie toate cele cîte mă înveţi
Dacă-mi fac mai grea povara astei necăjite vieţi?!...
Pentru ce, cu dinadinsul, vrei să-mi amărăsc fiinţa,
Dacă din atîta trudă m-oi alege cu căinţa
De-a fi urmărit zadarnic idealuri nebuneşti?!
Nu-i destul să lupţi în lume, numai ca să-ndeplineşti
Vreo datorie, fără dorul sacru de izbîndă.
Nu cu vorbă dulce saturi omenirea cea flămîndă,
Ci, cînd te-o simţi în stare să-i dai toate din belşug,
Te înconjură, te crede şi cu drag îţi intră-n plug.
Dacă n-ai nimic în creieri, nici putere n-ai destulă
Să-ţi înfăptuieşti voinţa, orice aspirare-i nulă,
Toate trec neînţelese, fără vlagă, fără spor
Numai tu rămîi acelaşi melancolic visător!...
Lasă-mă dar să mă bucur de această trecătoare
Tinereţe, cum îmi cere inima, ispititoare
Dragostei şi frumuseţii, nu mă-mpinge-aşa curînd
în genunea de mizerii!... Astăzi, cel puţin zburînd
Intr-o lume mai senină, gîndurile mele pline

De-o duioasă-nsufleţire mă răsfrâng numai pe mine,
Şi-mpăcat cu blîndul farmec, ce revarsă-n jurul meu,
Peste tot domneşte pacea dacă nu mă turbur eu.
Cred că dacă eu sunt vesel lumea-ntreagă-i mulţumită,
Că-n iluziile mele, sfera cea nemărginită
A făpturii e coprinsă şi că dacă ai noroc,
De dureri şi de restrişte poţi rîzînd a-ţi bate joc!

DINU

Dac-ar fi ca să te judec după cîtă-ndemînare
Ai de-a răscoli principii şi idei, dînd îmbinare
Celor mai nepotrivite şi acelor mai de preţ,
Aş găsi că eşti un retor iscusit şi îndrăzneţ.
Dar eşti tînăr şi de fapte şi-ncercări ţi-e încă goală
Fila-ncepătoare-a vieţii, deci cu roadele din şcoală
Numai mintea-ndestulîndu-ţi, ai crezut că eşti sătul
Şi că de-ai avea vreo lipsă ai şi spirit îndestul.
Dacă toate nu-s din carte, multe-s din închipuire
Prin urmare... şi de-aceea, n-ai deplină-ndrituire
De sfătuitor şi critic, precum cu temei o au
Cei ce-au suferit şi-n lupta vieţii în picioare stau.
Cine-i fără de credinţă însă-i şi făr' de morală —
De aceea vezi asupra omenirii dînd năvală,
Ca s-o stoarcă, s-o frămînte toţi cei pătimaşi şi răi,
Fără să simţeasc-odată tresărind ruşinea-n ei.
Faţa lor c-o îndoită mască, după vremi, şi-o-mbracă:
Una trufaşă şi rece pentru lumea cea săracă,
Alta dulce şi smerită pentru cei bogaţi şi mari,
Şi aşa pe toţi minţindu-i, cred că-s geniali şi tari,
Cred că-i de ajuns să iasă ei în faţă şi să-şi spună
Hotărîrea, ca pe dată obştea s-o ia de bună,
Iar cînd vei avea păcatul să te-ncerci a discuta
Toată vina şi prostia lor s-o dea-n spinarea ta...
Cu asemenea tendinţe şi cu factori ca aceia
Să corumpe conştiinţa, se falsifică ideea
De dreptate şi de bine; chiar frumosul nu-i frumos,
Pentru dînşii, de-i nevolnic să le-aducă vreun folos.

DAN

Eu gîndesc că-s oameni practici, care nevoind s-aştepte
Rîndul lor cel tîrzielnic de-a sui a lumii trepte,

Cată mijloc să ajungă, cit mai grabnic, unde tind,
Căci cu mreaja şi momeala mică peştii mari se prind.

DINU

însă nu la toţi Delfinul, rege-al apelor, s-arată!
Deci eu nu mă mir c-a noastră e atît de turburată,
Dac-atîţia *oameni practici,* pretutindeni pescuiesc
Şi nesăţioşi chiar fundul cu mocirlă-ı răscolesc.
Poate că de-aceea-n ochii-ţi toate-s negre şi urîte
Că le cauţi în oglinda ăstor unde mohorîte
Şi de-abia, cu greu, la poarta adevărului sosit
Eşti coprins de îndoială şi de luptă obosit?!...
Slăbănog şi nestatornic! Care ţi-e atunci puterea
Dătătoare de viaţă ? Dar povaţa şi părerea
Ce de lucruri şi de oameni îmi dedeai de unde-ţi vin
Cînd eşti tînjitor de toate şi de toate eşti străin ? !
Searbezi fii ai neputinţei, sunteţi duşmani omenirii
Dacă folosinţii voastre numai calea propăşirii
Socotiţi că e deschisă şi vă credeţi însemnaţi
De destin a fi voi numai simţitori şi luminaţi.
Au trecut acele vremuri cînd o vorbă şi un nume
De ajuns era să-nalţe ori să nimicească-o lume;
Farmecul acelor mituri azi s-a spulberat în vînt
Şi aceia au menirea de-a fi întîii pe pămînt
Care ce e bun şi vrednic ştiu să cruţe şi s-aleagă,
Dorurile şi nevoia tuturora să-nţeleagă
Şi deşteaptă-n inimi rîvnă şi în capete idei
Sănătoase, fără-ndemnuri de foloase pentru ei.
Ei muncesc ca să trăiască, nu le vin de-a gata toate
Ca la voi, ei chibzuiala din adînc de minţi o scoate
Şi în inimi o-ncălzeşte, de aceea sunt crezuţi
Şi ce făptuiesc rămîne, nu-s ca voi din cer căzuţi
Purtători de steme-n frunte, gingaşi maeştri de graţii,
Răsăriţi ca prin minune dintr-o coapsă cu-mpăraţii,
Cu pretenţii de a ţine lumea-n degetul cel mic,
Deşi-n capete şi-n inimi n-aveţi deseori nimic.
Scepticismul vostru însuşi — cui de care îşi acaţă
Leneşii nedomirirea — e mai mult la suprafaţă,
Căci în fondul firii sunteţi nişte mari lăudăroşi,
Fatalişti plini de eresuri, îndărătnici şi fricoşi...

DAN

Pentru Dumnezeu! Opreşte-ţi Pegasul că mă ucide!
Am deschis c-o glumă vorba ş-acum n-o putem închide
C-un potop de jurăminte, într-atît îmi bănuieşti
Dreptul cuget şi de-atîtea rele, vai! mă-nvinuieşti.
Hei! Aşa-i c-aveam dreptate să nu-mi placă poezia
Lirică ? Fiindcă iată unde duce fantazia
Ei, lipsită de hotare şi avîntu-i făr' de rost:
Tot ce nu-i vioi ori galeş, pentru ea-i nătîng ori prost!

DINU

Hotărît, nu ne-nţelegem...

DAN

Oare nu era mai bine
Dacă rămîneam în sfera artei blînde şi senine,
Şi ne răsfăţăm cu teatru şi cu calde-nchipuiri
De poeţi şi cu năluca neatinsei fericiri,
Decît să lăsăm în voia lor gîndirile deşarte
Peste valurile lumii să ne mîne prea departe
Şi-n adîncurile firii şi-ale soartei omeneşti
Să pătrundem... şi cu mine, fără drept, să te-nvrăjbeşti?
Orişicît ne-ar fi de sfîntă rivna şi de înţeleaptă,
Nu de dragul nostru lumea cale-şi va lua mai dreaptă;
Ei îi trebuiesc îndemnuri mai puternice, mai vii
Decît aforisme sterpe şi sărmane utopii!...

DINU

De-un îndemn puternic lumea dacă vreo nevoie are
Este de-a goni din suflet şi-a stîrpi din cugetare
Egoismul şi pornirea lacomului interes,
Fără cari la noi nimica nu-i plăcut, nici înţeles.
Da, cu minte luminoasă şi cu inima curată
Numai, vom putea ajunge firea cea adevărată
A făpturii s-o cunoaştem şi treptat, din zi în zi,
Oamenii se vor preface, patima se va-mblînzi.

DAN

Dacă e aşa, atuncea mai întîi încep cu mine,
Căci am inimă de aur, şi se poate că lumine
N-am îndeajuns, pe urmă, am dorinţă să mă-mpac
Cu potrivnicu-mi, de aceea voi căta să-ţi fiu pe plac.
Dă-mi volumul cel cu versuri să-1 citesc ca să-ţi pot spune,

Desluşindu-mă eu însumi, dacă-s rele, dacă-s bune,
Dar în schimb ia în primire teatrul nostru dumneata,
Doar să aibi noroc şi umeri din făgaş a-1 mai sălta.

DINU

Acum eşti băiat de treabă. îţi dau cartea cu plăcere.
Cînd mai vii dar?

DAN

Cît se poate mai curînd.

DINU

La revedere.

Martie 1895

SATIRA VII

**Gioventu, primavera
della vita!
(Metastasio)**

Acum, acum e vremea noastră,
Noi suntem tineri, voi bătrîni,
Luaţi-vă toiagu-n mîni
Şi îndărăpt pe calea voastră!
Voi v-aţi făcut în lume rîndul,
Ce aţi avut să-i daţi i-aţi dat,
Trecutul pacinic v-a-ngropat
De-acuma patima şi gindul
Spre culmi de vremuri viitoare,
Ori pe-al izbîndei aprig drum,
Nu vă mai pot purta de-acum
Slăbănogitele picioare.
Statornic nu vă mai rămîne
Decît al morţii adăpost;
Al vostru e ceea ce-a fost,
Al nostru ce-o să fie mîne!

înţelepciunea voastră-ntreagă
Noi am sorbit-o-ntr-un minut
Şi cîte voi n-aţi priceput
Azi mintea noastră le dezleagă.
Din cele trainic făurite,
Ce-aţi început noi isprăvim,
Ce-i săvîrşit împodobim;
Voi trunchi, noi ramuri înflorite.
Iar din virtutea şi credinţa
De care-aţi fost însufleţiţi,
Noi inspiraţi, călăuziţi
De steaua ce-a aprins ştiinţa
Ca ideal al omenirei,
Atît păstra-vom bucuros,
Cît ne-o putea fi de folos
La cucerirea fericirii.

Tot ce-i eres ori îndoială,
Ce-i întunerec şi greoi,
In veacul tînăr şi vioi,
Ce bate, plin de îndrăzneală
La poarta vîrstelor eterne,
Peri-va, spulberatec nor,
Căci noului Mîntuitor
Lumină-n cale-i vom aşterne.
Deprinderile învechite
Şi învechitele păreri
în racla zilelor de ieri
Cu voi vor fi pecetluite;
In vremea noastră, alte roade
Dau luptele pentru idei
Şi nu-i iertat să pui temei
Pe rosturi vechi, ori legi neroade.

în lumea nouă, ce răsare
Purtată-acum de-un nou avînt,
Doar voi rămîneţi pe pămînt
Nepăsători de-a ei mişcare,
Voi, gîrbovii şi pătimaşii,
întîrziaţi pe-al vremii plai,

Al căror singuratec grai
De-abia-1 mai înţeleg urmaşii;
Voi, pentru care veselia
Şi-al cîntecelor noastre har
Zadarnice îndemnuri par
De-a reîncepe bătălia,
Pe veci perdută a tinereţii!...
Pe cînd încet, încet se scurg
A voastre clipe în amurg,
Noi încă-n albul dimineţei
Intrăm, cu suflet plin de soare,
Cu inimă plină de foc,
Minaţi de dor şi de noroc
în mîndra vieţei sărbătoare !

Privirea noastră înainte
îmbrăţioşează-ntinse zări,
Orice-nălţimi şi depărtări
Coprinse sunt de-a noastră minte;
Pe cînd voi, cei cu frunţi cărunte,
Cu cît mai mult îmbătrîniţi
Cu-atîta vă ademeniţi
De cele-nguste şi mărunte.
Noi, veseli, dăm cu largă mînă
Tot ce avem şi ne jertfim
Cui crede-n noi şi cînd iubim,
Iar frumuseţea ne-i stăpînă.
Zgîrciţi, cu mohorite feţe
Voi sunteţi searbezi şi nedrepţi,
Vă credeţi tari şi înţelepţi
Fiindcă daţi la toţi poveţe,
Şi cînd e vorba de iubire
Sfioşi cătînd tot înapoi,
Voi, vă iubiţi numai pe voi,
Ca vitregii de omenire.

Iubire! sufletul făpturei,
Fior de viaţă dătător,
Ce pui tot ce-i mai răpitor,
In noi, din tainele naturei,
Căldura ta nu mai învie
Nimic în peptul lor, de-acum,
Altaru-i prefăcut în scrum
Şi capiştea le e pustie!...
Rugatu-te-au închinătorii
Dumnezeiescului tău cult
— In dragul căruia, mai mult,
învinşii sunt învingătorii —
Iubire, fericită zeie,
Vreun alt bun să nu le dai
Din cîtă-mpărăţie ai
Decît un suflet de femeie
De farmec tînăr purtătoare,
Cu ochi vioi, cu dulce grai,
Şi să le faci din viaţă-un rai
De primăveri neperitoare!
Şi tu i-ai ascultat, zeiţă,
Tot ce-au cerut le-ai dăruit
Şi-n raiul lor făgăduit
De sub tulpina cea de viţă
Ieşit-am noi, noi, rasă nouă
Cu sînge cald, cu braţe tari,
Poeţi, artişti şi cărturari
Şi v-am tăiat drumul în două:
Noi am luat partea senină,
Plini de speranţă-naintînd,
Iar voi în urmă rămînînd,
Făr' de îndemn, făr' de lumină,
Neputincioşi, pe calea voastră
Vă-ntoarceţi cu toiagu-n mîini;
Noi suntem tineri, voi bătrîni,
Acum, acum e vremea noastră!

Decembre 31/1897

SATIRA VIII

Eheu! fugaces labuntur anni!
(Horatius, *Ode,* I, 14)

Tinereţe, tinereţe, multe firea-ţi năzdrăvană
Iscodeşte şi încheagă! Rîvna ta, făr' de prihană
Te-ar sui şi ţi-ar da scaun printre stemele cereşti,
De-ar putea să-ţi cumpănească tot ce faci cu ce vorbeşti.
Multe-ar fi făcute-n lume de s-ar fi făcut din gură
Numai, fără truda minţii, fără jertfă, nici măsură,
Astăzi am trăi în lună, sau prin ceruri am zbura
Şi necazuri omenirea, poate, n-ar mai îndura!
Omu-i lacom şi zadarnic şi cu cît îi este mintea
Mai necoaptă ori mai seacă, cu-atît crede că-naintea
Lui, nu poate trece nimeni şi că altul vrednic nu-i
Să priceapă ori să facă, de nu cîntă-n struna lui.
E păcat firesc? e jocul soartei ori nenorocire?!
Patima şi îngîmfarea pun adesea stăpînire
Pe cei sterpi şi slabi, iar ura şi dispreţul pe cei răi.
Cine-i oare-n drept s-arunce peatra, semenilor săi?!...

Cînd eşti la-nceputul vîrstei, toate sunt de farmec pline,
Toate-ţi dau îndemnuri sfinte şi-s în dragoste cu tine.
Tu, deplina mîngîiere n-o simţeşti decît atunci
Cînd, pe-o vorbă şi-o privire, grijile-n văzduh le-arunci,
Clnd sub talpa săltăreaţă, ştii că, frămîntînd pămintul,
Te înalţi ferice-n slavă, nu-ţi masori, de viu, mormîntul.
Toate glasurile firii cîntă-atunci în peptul tău,
Iar de zilele trecute n-ai de ce să-ţi pară rău,
Căci în toate şi de-a pururi tu eşti primăvara vieţei
Şi uimită se închină Iumea-n faţa tinereţei.
Pentru tine, parcă, toate iau fiinţă şi trăiesc.
Visurile în aievea ţie ţi se oglindesc
Şi atîtea mreji în suflet ai şi-atîta duioşie
Că simţirea-ţi-e mai caldă şi durerea-ţi-e mai vie
Şi-i destul — ca luna blîndă printre nori — să te iveşti
Ca-mprejurul tău, c-un zîmbet, toate să le-nveseleşti!

Noi suntem bătrîni şi vremea ne-a ajuns din urmă-n cale.
Fiecare-şi poartă-n spate greutatea vîrstei sale,
Dar din culmea pîn' la care poate toţi, urclnd, n-ajung
Noi, blajin ne-ntoarcem capul către drumul greu şi lung
Ce-am făcut şi cu tăria oamenilor de credinţă,
încheind bilanţul vieţei de plăceri şi suferinţă
Număram cîţi din tovarăşi, împreună luptători,
Au fost prada biruinţei şi cîţi sunt biruitori.
Fericiţi acei dintr-înşii cari cu piepturi încordate
Pîn' la culmea vîrstei noastre au putut luptînd străbate
Şi acolo lepădîndu-şi armele, se odihnesc,
Căci odihna e răsplata celor ce îmbătrînesc!
Fericiţi, căci lupta-i cruntă şi primejdia e mare;
Cine-i poate sta-mpotrivă şi munci cu-ndărăptnare
Vrednic e s-ajungă-n capăt de trofee încărcat
Şi să fie,-n semn de cinste, cu peri albi încununat!

Cîte perderi, cîte jertfe, cîte lovituri nebune!
Tineri, voi nu le cunoaşteţi şi zadarnic vi le-am spune.
Pînă cînd în carne vie n-or fi scrise şi la voi,
Taina vieţii n-aţi pătruns-o şi v-aţi bate joc de noi!...
Negreşit că-n mersu-i grabnic vremea toate le preface:
Că e azi război acolo unde ieri fusese pace,
Că pe rosturi învechite e mai greu să pui temei,
Cînd ies adevăruri nouă din izvoare de idei
Nouă şi spre alte ţeluri lumea este îndreptată...
Ce-i vechi azi, a fost bun însă şi temeinic altădată.
Căci de multe ori trecutul e altoi de fapte mari,
Şi din vechile tulpine răsar codri de stejari!
Adevărul e acelaşi şi aceeaşi frumuseţea
Şi cum le slăviţi voi astăzi, le-a slăvit şi bătrîneţea,
Numai ea făr' de înconjur, voi dibaci şi prefăcuţi,
De aceea vă şi părem searbezi şi nepricepuţi.

Am fost lirici noi, aşa e, cîntăreţi de modă veche,
Dar clntarea noastră simplă n-a stricat nici o ureche,
Ea ne-a izvorît din inimi şi din fragede simţiri,
Ca duiosul cînt al harfei dintre coardele subţiri...
Cu chitara, noaptea-ntreagă, sub fereastra preaiubitei
Noi, în strofe-nflăcărate, beţi de farmecul ispitei,
Ne-nălţam la cer, chemlnd-o, ne legam cu ea pe veci

Şi-i juram credinţă-n toate, pîn' la pragul morţii reci.
Noi n-aveam, pe lîngă dînsa, altceva mai scump pe lume.
Dragostea, la noi, şi traiul nu erau un joc de glume,
îmbinări de porunceală, silnice împerecheri,
Cu vremelnice foloase ori cu scop de daraveri.
Cînd iubeam, iubeam statornic şi cu inima curată.
Astăzi, după moda nouă, rînduiala-i răsturnată
Şi-i adevărat c-al nostru nu mai e decît ce-a fost,
Daca tot ce se petrece e aşa de trist şi prost!

Voi, care-aţi intrat în lume răsădind o rasă nouă
Şi desparteţi omenirea, între noi şi voi, în două;
Oare v-aţi săpat în peatra de la margine de drum
Numele, ca să se ştie încotro porniţi de-acum?...
Iaca, strălucind de focuri, mîndra sală de ospeţe...
Veselie-n ea şi zgomot. Tineri cu perite feţe
Şi femei rîd şi fac glume; ochii galeşi, cu nesaţ,
Sîn şi umeri goi dezmiardă, se atinge braţ de braţ,
Vinul spumegă-n pahare, cînturi de desfrîu răsună;
Iar în sînge se-nteţeşte crunta poftelor furtună!
Vorbe de amor! Săruturi!... Cîte doi, doi, ies răzleţi,
Ele aproape despletite, ei pe jumătate beţi!!!
Desfătarea e la culme!... Dar petrecerea urmează:
Vin perechile-ndrăgite şi la masă iar se-aşază,
Cu fiori de nerăbdare întind cărţile de joc
Şi-şi dau punga şi-şi dau viaţa pe-o nălucă de noroc!

Mirele şi cu mireasa la altar stau în picioare;
Ea îi jură lui credinţă şi el tinerei fecioare.
Sunt aşa de dulci şi gingaşi şi aşa de potriviţi,
Că-mprejurul lor mulţimea murmură: ce fericiţi!
După cîţiva ani, această „fericită" căsnicie
Se surpă, ca o clădire şubredă, din temelie ...
Domnul are o amantă şi e plin de datorii,
Doamna e păpuşa modei, face lux şi nebunii;
Iar copiilor de grijă slugile, cum vor, le poartă.
El năuc de cărţi şi chefuri, ea de-atîta zbucium moartă,
Să trăiască împreună nu mai pot, deci se despart
Şi copiii cu averea, cum dă D-zeu, 'şi-mpart.
Domnul capătă o slujbă într-un colţ perdut de ţară,

Doamna zbîrnîie pe poduri şi-i păpuşa modei iară;
Jertfă le vor fi copiii, căci deprinşi la rău de mici
Vor ieşi nişte netrebnici şi vor rămînea calici l...

Stă la masă filosoful cufundat adine In gindnri
Şi din tomuri felurite, clnd şi clnd culege rlnduri.
E-o lucrare uriaşă, pe-un tipar cu totul nou:
Vrea să-nchidă omenirea toată-n coaja unui ou,
Vrea, ca tot ce-a fost şi este, lntr-o singură formulă
Să încapă şi să-mpingă toate, cit mai mult spre nulă.
Oare n-a fost zămislită lumea asta din nimic
Şi temeiurile firii, nu-s în infinitul mic?!...
Ultima ratio rerum I... Omul n-ar mai avea parte
Să se bucure de viaţă de-ar lnghite-atita carte;
Ş-apoi creierul de astăzi e mai delicat, mai fin,
Deci, ca nu cumva să-1 vatămi, trebuie să-i dai puţin.
Norocoşii n-au nevoie de prea multă-nvăţătură.
Dacă-i îndestul de şmecher, de-ndrăzneţ şi bun de gură,
Toate-i merg In plin şi toate bunurile i s-aştern,
Bucuroase, la picioare, cavalerului modern!

Dacă azi e vremea voastră, unde-i oare tinerimea ?
Către care idealuri îndreptează ea mulţimea?
Unde-s inimile calde, sincerile năzuinţi,
Faptele Înălţătoare, pasiunile ferbinţi?...
Pentru ce, In loc de luptă, pretutindeni amorţeală?
Unde-i soarele s-alunge negura de îndoială
Ce puternică se-ntinde peste-o lume de pitici
Dezgustaţi de ale vieţii, nevoiaşi şi ereticii...
Voi cîntaţi şi cîntul vostru-i glas de deznădăjduire.
Cine va întinde lumii ramura de mlntuire,
Dacă tineretul este cainic şi ttnguitor,
Sau de sus priveşte toate c-un ochi batjocoritor ? 1
Oare vom muri cu jalea de-a vedea zădărnicite
Cele ce o viaţă-ntreagă ne-au fost scumpe şi iubite,
Căci moştenitorii noştri sunt atlt de reci şi trişti ? 1
Noi suntem entuziaştii, voi... voi nişte egoiştii...

Şi cu toate astea, iaca, inainte-mergătorii
Voi sunteţi de-acum la toate, voi veţi fi Îndreptătorii
Celor In trecut greşite, voi cei meşteri şi cuminţi,

Care veţi culege roadă semănată de părinţi.
Dacă noi suntem bătrînii, suntem şi mai-marii voştri
Ramurile înflorite au ieşit din trunchii noştri
Şi de-ţi face ori preface ce rămîne de la noi,
Gloria va fi a noastră, iar răspunderea cu voi 1...
Dar oricîtă frămîntare îţi vei da, o, tinereţe,
Cît să fii de stăpînită de amor şi frumuseţe,
Cît de-nălţător să fie al cîntării tale har,
Şi cit de ilustre jertfe le-ai depune pe altar;
Toate per şi tot acelaşi giulgiu aruncă peste toate
Vîrsta, călăuza morţii, şi-o să vie-o vreme, poate,
Cînd şi vouă vă vor zice tinerii: sunteţi bătrîni,
Aide \ îndărăpt pe calea voastră cu toiagu-n mîini.

Ianuarie 12/1898

EROICE

DRAPELUL

Izbucnise
Lupta crîncenă, cumplită!
Păgînimea întețită
Se zbătea-ntr-un cerc de foc.
Un asalt și încă unul,
— Rînduri seceră-acum tunul;
Turcii căutîndu-și loc,
De scăpare se izbise
Cu românii...
Se ucid, se-mpung, se mușcă,
— Spăngile, patul de pușcă
Sîngeră, parc-ar fi vii,
E o furie nebună;
Om pe om vrînd să răpună
Se întrece-n grozăvii
Și năvală dau paginii
Valuri, valuri...
Țin curcanii, țin băieții,
Dau vîrtos și sparg nămeții
Năpustiți asupra lor;
Dar, sunt singuri și din spate,
Făr' de veste tunu-i bate
Și-n avînt triumfător
Ies vrăjmașii de sub dealuri
Să-i zdrobească.
Sunt pierduți! „Scăpați drapelul!"
Le răcnește colonelul
Doborît de-un glonț. „Pe ei!
înainte! Ura! ura!..."

Și-nzecită-i lovitura
Ce, cu suflete de lei,
Dau în ceata dușmănească,
Care-i strînge
Mai de-aproape ... Dar în jurul
Steagului parcă vulturul
Aripile și-ar fi-ntins,
Ca-n clipele pierzării
Bărbăția-ntreagă-a țării
Să s-aprindă -- înadins —
Iar la românescul sînge
Și să facă
Iar minuni de vitejie!...
Turcii vin o sută-o mie,
Dar de peptul creștinesc
— Ca talazurile-n stîncă —
De-ar fi fost și mai mulți încă,
Sfărîmați, se risipesc...
Moarte! Moarte prooroacă
De izbîndă,
Din atîtea vieți în floare,
Gloria nemuritoare
Pe jertfelnic o închegi
Și cu sînge omenirii
Cucerești treapta măririi
Și hlamidele de regi!...
Sus flăcăii stau la pîndă
Lingă steagul
Mîndru-n zdrențoase cute
— Lacrămi de durere mute
Pentru cei care-au pierit
Apărîndu-l.— Cornul sună...
A-ncetat crunta furtună
Și drapelul a ieșit,
Din vălmășagul
Sîngeros, nebiruit!

FIUL LUI PENEŞ CURCANUL

Tu m-ai născut pe cînd bătea
La Plevna tunul, mamă,
Pe cînd în lume străbătea,
Prin glasu-i de aramă,
A vitejiei românească
Strălucitoare veste
Şi din morminte strămoşeşti,
Eroica poveste
De lupte şi de bărbaţii
Se-nfiripa în fapte vii!

In zile de-ndrăzneţ avînt
De glorii, de mirare,
Adusu-m-ai dar pe pămînt;...
Iar calda-nsufleţire
Ce port în pept şi mindrul dor
De-nalte zări senine,
Le datoresc eu, mamă, lor,
Ori supte-s de la tine,
Tu care pururea mi-ai spus:
Băiete,-n lume fruntea sus ? !

Da, fruntea sus, căci sunt vlăstar
Al unei rase nouă,
Ce şi-a rodit al vieţei har
Cu-o sîngeroasă rouă;
De-aceea m-am făcut soldat
Şi cînd s-o da alarma,
Cu sufletul înflăcărat,
Lua-voi, grabnic, arma
Şi-oi alerga la luptă drept
Vrăjmaşilor să le ţin pept!...

Auzi tu, mamă, răsunînd
O dornică cîntare
Ce, depărtările-nfruntînd,
Din munţi şi văi răsare ?
E cîntec mîndru de eroi
Căzuţi în bătălie,
Ce va redeştepta în noi
Străbuna bărbăţie,
E strigăt disperat de fraţi
Sub greu călcîi îngenuncheaţi!

Ah, vulture, cu falnic zbor,
Treci dincolo de munte,
Durerii fii alinător,
înalţă trista frunte
A celor slabi şi asupriţi
Şi-ntinde-a ta aripă
Asupra lor, să fim uniţi,
Măcar, sub ea o clipă;
Să scape-odată de nevoi
Căci sunt şi ei de-un neam cu noi

Sfărlmător de lanţuri fii
Şi crainic al dreptăţii,
Du-nstrăinaţilor copii
Prinosul libertăţii,
In ochii cei tînguitori
Şi-n haosul gîndirii
Zadarnicilor luptători
Făclia mîntuirii
Aprinde-o şi în gheara ta
Striveşte ce-mpotrivă-ar sta!

Iar vouă, celor adormiţi
La Plevna, întru Domnul,
— Măririi Patriei jertfiţi —
Uşor vă fie somnul
Şi numele neperitor
Căci vitejia voastră
A făurit un nou popor

Şi cu-nălţarea noastră
Ne-a îndrumat spre-un falnic ţel,
Sub o coroană de oţel.

Căci m-ai născut pe cînd bătea
La Plevna tunul, mamă,
Pe cînd în lume străbătea,
Prin glasu-i de aramă,
A vitejiei româneşti
Strălucitoare veste;
Iar din morminte strămoşeşti,
Eroica poveste
De lupte şi de bărbaţii
Se-nfiripa în fapte vii!

CÎNTĂREŢUL DIN LUNCĂ

(BASM)

(Poemă în versuri cu prilejul ridicării unei statui lui Vasile Alecsandri)

Pe pajiştea cu mîndre flori,
in lunca cu privighetori,
in lunca cea de taine plină,
ridică faţa ta senină,
neîntrecute clntăreţ,
şi întrupîndu-te măreţ
cu sufletul şi cu gîndirea
aruncă-ţi iar cu drag privirea
peste-al Moldovei scump pămînt!
Din nou dă viersului avînt,
să sune codrii şi ogorul,
să salte frunza şi izvorul;
să ducă pînă-n depărtări
duiosul farmec de clntări,
ce de la mare la Carpaţi
însufleţeşte-un neam de fraţii...
Priveşte!... pe-un picior de plai
povestitori cu dulce grai,
s-adună bacii şi ciobanii...
reînviază parcă anii
de visuri mari, de năzuinţi,
de lupte şi de biruinţi,
cînd ne-ndreptai — ca un nou soare —
spre zarea vremii viitoare
şi cînd din cîntece de dor
scoteai la viaţă un popor!
Minunea vrăjile-şi întinde!...
Pe cer steluţa ta şi-aprinde
al ochilor ei negri foc,
iubită fără de noroc,
ce, palidă sub cornul lunel,

tresare la fiorul strunei
reamintindu-şi glasul tău.
Iar jos de vale la plrău
se-ntinde hora, hora mare
peste-ale noastre vechi hotare,
căci înfrăţiţi mîndrii români
sînt azi în casa lor stăpîni!...
Şi tu ai fost, tu purtătorul
dorinţilor, tu dătătorul
de mînglieri şi de avint
şi al doinei tale cînt
— cînt al dreptăţii şi al iubirii
încinsu-s-a hora Unirii!
Prin tine s-a înfiripat
simţirea noastră cea mai vie.
căci gîndul tău Înaripat
primise nobila solie
de-a fi şi povăţuitor
şi înainte-mergător
la toate ce-aveau să ne fie,
podoabă, scut şi temelie.

II

Vino, iată cade frunza, nopţile de iarnă vin,
Ia Mirceşti, casa-i deschisă, focul arde în cămin,
pune-te din nou la masă, ia condeiul şi descrie
tot ce-ţi va trezi In minte năzdrăvana fantezie I...
Spune-ne iar de Alhambra şi de maurii semeţi,
ori de blonde castelane ne-ntrecute-n frumuseţi;
du-ne la Villa Delfina — slăvitorule de soare,
unde-ţi creşteau trandafirii, lîngă o prea iubită floare;
din Neapol la San Marco lîngă tine ia-ne-n zbor
şi ne dă apă pe malul minunatului Bosfor,
unde zilele-s mai calde, nopţile sunt mai senine,
cerul străveziu îţi scaldă faţa-n valurile line
iar in sprintene caice trec cadînele cîntînd
şi pe-o clipă fericită sufletul şi viaţa-şi vînd...
Acolo inima-ţi plină de o scumpă amintire
va-nălţa din nou Ia ceruri imnul jalnic de iubire,
imnul închinat acelei care fu steluţa ta. . .
Oh! Bosfor, cin' te cunoaşte nu te poate-n veci uita!...

Ori să stăm la gura sobei, lîng-a focului lumină,
In odaia ta de lucru, cu blînd miros de sulfină,
şi ca altădată-n juru-ţi aşezaţi, tu să ne spui,
cu-acel glas duios şi molcom, cum nu-i glasul nimănui,
de ce-a fost odinioară, ce va fi de-acum-nainte,
inşirlnd mărgăritarul dulcilor tale cuvinte;
şi vom asculta povestea mlndrelor minunăţii,
fapte mari de strălucire, strălucite bărbaţii,
care-au însemnat, în cartea neamului, fiinţa noastră
de creştini şi de războinici, de la munţi la marea-albastră.

Ca-ntr-o zare luminoasă pururi vremilor stăpîni,
vom vedea trecînd cu fală chipul domnilor bătrîni:
Pe Bogdan din Maramureş, întemeietor de ţară,
făurind scutul Moldovei dintr-un crîncen cap de fiară,
Pe Ştefan-Vodă cel mare, strănepotul lui Muşat,
întorcindu-se din lupte de izbînzi încununat.
Iată-1 p-un cal alb călare în hlamidă împărătească,
însoţit de boierime şi de gloata ostăşească:
Hatmanul Boldur, Şcheianul, Matei Cîrjă din Vaslui,
Negrea şi Şoltuzul Daltă, Coman şi vulturii lui
şi plăieşii de la Vrancea şi arcaşii şi aprozii,
toţi viteji de viţă veche dintr-un sînge cu voivozii!...
Vom vedea pe Ţepeş-Vodă, cel mai crunt stăpînitor,
dintre cîţi stăpîni avut-a paşnicul nostru popor;
Vom vedea pe Petru Rareş — un copil al întîmplării
de la carele cu peşte ridicat pe tronul ţării!...
Mintea ta Înflăcărată, graiul tău de prooroc,
ne vor spune iar de vremea cea de glorii şi noroc,
vremea lui Mihai Viteazul, cînd vulturul în zbor întinse
şi Moldova şi Ardealul sub aripile-i coprinse.
Purtător de trei coroane în puternicele-i mini
întruni Mihai o clipă tot mănunchiul de români!
Se simţea la strimt eroul, între munţi şi între ape,
— şi avîntul lui războinic lumea întreagă nu-1 încape,
cu securea ridicată şi în zale ferecat
el porni să-şi cucerească scaunul unui regat!. ..
Şterge-ţi faţa rourată, dă drum firului gindirii
Şi vorbeşte-ne de Guza, Guza-Vodă al Unirii,
Omul pe a cărui frunte, într-o clipă de avînt,
s-a-ncins fala şi speranţa strămoşescului pămînt;
Cuza — bunul tău prieten — dătătorul de ogoare

şi de libertate, crainic vremilor înnoitoare,
cui pe tron i-ai stat în preajmă — dindu-i sprijin
şi poveţi,
iar în zile grele fost-ai balsam tristei lui vieţi!
Şi-l vei preamări pe dînsul aducîndu-ne aminte
de tovarăşii de luptă ai acelei cete sfinte
cari au răsturnat trecutul îndărătnic şi hain
şi din peptul viu al ţării au smuls ghimpele străin!...

III

Voi aţi apucat o ţară dezbinată şi smerită
— două veacuri sub călcîiul unor venetici strivită —
şi-un popor ce-n zbuciumarea induratei suferinţi
rătăcea lipsit de sprijin şi lipsit de năzuinţi,
ca o turmă de prigoană, pe cărări întunecate...
Cîte-mperecheri şi vrajbe, cîte rele şi păcate
De sus plnă jos! In lumea plină de înşelăciuni
nu domnea decît hatîrul şi spoiala de minciuni.
Toate se-mbinau puterii, în risipă şi pierzare,
răsfăţîndu-se cu toţii, erau toate de vînzare!...
Cu asemenea năravuri, ţara pe astfel de mîini,
lesne au ajuns să fie cei străini la noi stăpîni
şi-au putut perde credinţa că ne va sosi vreodată,
— după atîta asuprire — ziua sfîntă de răsplată!...
Sună doina-n miez de codru, jalnic apele se frîng,
ea durerea noastră cîntă, ele plînsul nostru plîng;
căci izvoarele şi codrii ne mai rămăsese doară
credincioşi, ca să le spunem păsurile-odinioară!
De aceea de la munte Oltul şi Şiretul vin
turburi şi gemînd la vale, de aceea, cu suspin
înfiorător de inimi, printre brazi aleargă vîntul,
căci printr-înşii neamul nostru de demult îşi cîntă cîntul!
Voi fruntaşi ai vremii noastre, făr' de seamă luptători
pentru bine şi frăţie, paşnici întemeietori
ai acestei ţări — ajunsă prin voi astăzi la mărire —
voi aţi dezrobit poporul dintr-o josnică şerbire,
l-aţi făcut stăpîn de sine, l-aţi crescut, l-aţi luminat
şi pe treptele puterii, lîngă voi, l-aţi ridicat!
Deşănţatele năravuri şi deprinderile rele
voi le-aţi ars cu ferul roşu, voi v-aţi bătut joc de ele,
şi pe cît avut-aţi parte ori prilej a izbîndi

unii şi-au schimbat purtarea, alţii felul de-a gîndi,
ici stăruitori la lume, dincolo c-o vorbă bună,
ani şi ani nu le făcuse cît făceaţi voi într-o lună;
lumea se-nteţea-n avîntul noilor învăţături,
adevărul şi ştiinţa clocoteau în mii de guri,
iar spre ţinta-i suitoare, ţara altădată mică
se-ndrepta, de voi minată, tot mai mîndră, mai voinică

IV

Dar dintre toţi acei tovarăşi
de binecuvîntată muncă,
tu dat-ai vie întrupare
oh! cintăreţule din luncă,
vieţii şi simţirii noastre,
Şi-a tot ce suntem şi ce-am fost;
— de-aceea cînturile tale
le ştiu copiii pe de rost.
Tu din colibă in colibă,
din plai în plai, din stînă-n stînă,
ai ascultat povestea dalbă
ce mişcă inima română
şi ce-a fost dor, înseninare,
şi dragoste şi amintiri
de vitejie şi de fală
din vremile de străluciri,
în sînul tău cu duioşie
le-ai adunat ca-ntr-o comoară,
le-ai dat aripi şi-nsufleţire
şi precum ciocîrlia zboară,
cîntînd un imn către lumină,
aşa pornitu-le-ai în zbor
să cînte imnuri bărbăţiei
şi patima ăstui popor!...
Ca să deştepţi în noi simţirea
acelor vremi de farmec pline,
în care un neam întreg şi-o ţară
primeau îndemnul de la tine,
mai spune-ne, cum ştii a spune
tu, vreun cîntec bătrînesc,
în care dorul de moşie
cu dragoste se întîlnesc

şi fericiţii sunt aceia
ce se jertfesc şi nu-n zadar,
pe cîmpul glorios de luptă
ori pe al dragostei altar!...

FATA PINDARULUI

I

La Fîntîna Vadului
pe apa Bîrladului,
este-o tîrlă cu trei cîni,
cu trei cîni
strejari bătrîni,
ce-au rămas acum stăpîni
peste turmele de oi,
căci ciobanii amîndoi
s-au lăsat de ciobănie
şi s-au dus în haiducie.
Plîng cu foc oile plîng
cînd în staule se strîng
la apusul soarelui,
pe la mulsul laptelui,
iarba-i rea, iarba e rară,
apa din fintîni — amară,
nici nu beau, nici nu mănîncă,
jalea li-i tot mai adîncă,
de cînd le-au plecat stăpinii
şi le port de grijă cînii!...
Alei! de la Prut tătarii
vin năvalnic, vin tîlharii
şi cum vin prăpăstuiesc
tot în cale, pustiesc,
pradă, şi dau foc la sate
hordiile blestemate
iar în frămîntări şi-n chin
piere suflet de creştin!...
Peste ţarini tăciunite,
peste holde jefuite,
care cu opt boi în jug,

scoşi cu sila de la plug,
trec spre zări îndepărtate,
toate cu prăzi încărcate
iar cu vaiet şi cu chin
pe întinsul cîmp pustiu
după ele se-ndrumează
obosiţi se trăgănează
şiruri — cot la cot legaţi —
de femei şi de bărbaţi!...
Alei! dar cine-i legată,
cine mi-i mai ferecată
de loitra carului?
e fata pîndarului
Mărioara
rumeioara
cu ochi vii, cu peri bălani
numai de optsprezece ani.
Ea se plînge, ea se zbate,
cheamă mire, cheamă frate
să-i dea braţ de ajutor...
dar în ceata robilor
merge peste ţări şi ape !...
Cine oare-o să-i mai scape ?

Iată că ciobanii doi,
părăsind turma de oi,
din repez au buciumat
mulţi flăcăi de-au adunat
la cotul Brînduşului
în finitul Huşului
— unde cum buciumul sună
toţi voinicii se adună,
să se lege împreună,
întru fapte vitejeşti
şi isprave haiduceşti —
şi-au pornit, legaţi ca fraţii,
să se lupte cu spurcaţii,
cari-n jafuri şi-n pîrjol
au lăsat pămîntul gol

să le smulgă o comoară:
pe frumoasa Mărioară!
Radu mire, Goman frate
şi cu Han Tătar s-ar bate
ca să-şi scape neam şi ţară
de peire şi ocară!...

Sus pe malul Prutului,
spre desimea codrului,
poposit-au carele
ce purtau odoarele
şi cu ele-s poposiţi
robii frînţi şi istoviţi
de dureri, de lungă cale
şi de nesfîrşită jale.
Vai de ei, vai şi amar
cu hainul de tătar,
că la foame şi la sete
le-nfigea hangeru-n spete
şi-i mîna la drum mereu...
drumul morţii nu-i mai greu!
Şi-au făcut ocol de care,
că venise Prutul mare,
— Prutul, rîu străvechi român,
duşman oricărui păgîn —
la marginea carelor
butcile tătarilor,
iar la mijloc trista gloată
şi cu tătărimea toată
aşteptau din zi in zi
să se poată repezi,
înspre ţărmii lacului
inima Bugeacului,
şi-acolo să-şi împărţească
prăzile-n parte frăţească:
ce-o fi frunte la mîrzaci,
ce-o fi coadă la gonaci;
mîrzacii cu roabele,
ceilalţi cu gloabele,
iar mîrzacul cel bătrîn,
pe ce-o vrea e bun stăpîn!

III

Clătinatu-s-a pămîntul
plînsul dusu-mi-l-a vîntul
de pe calea pribegiei
pîn' la scaunul domniei,
— pepturile zbuciumînd,
braţele tari încordînd —
că porni domnul din Ieşi
cu mulţime de plăieşi
şi de călăreţi voinici,
călări pe cai mici şi iuţi;
tătărimea s-o zdrobească,
robii să mi-i dezrobească,
să ia mana prăzilor
şi s-o dea ogrăzilor
pustiite şi sărace
şi să-ntindă iarăşi pace,
din hotar pîn' la hotar,
punînd peptul stăvilar
împotriva cînilor,
cînilor paginilor!...

Pe colnicul păduros,
pe drumul ţării de jos,
vin de sîrg, vin două cete
de voinici cu negre plete,
purtînd durde haiduceşti
şi lungi ghioage ciobăneşti,
ele vin cătînd în zare,
şi pe drum urme de care,
întind capul după vînt,
pun urechea la pămînt,
urma-i ştearsă vîntul geme
zarea intră-n nori devreme.
Iată însă că-ntr-o zi
de departe le zări,
lîngă codru tăbărîte
şi vedenii mohorîte
de tătari — cu ochi de ciur
dîndu-le raite-mprejur!
Arşi voinicii ca de foc
se opriră toţi în loc
şi chitind

şi socotind,
chibzuiră,
se-nvoiră
unii să stea-n cîmp de pază,
alţii prin codru să cază
făr' de veste pe duşman;
numai Radu şi Coman,
duşi de dor şi de mînie,
fără grijă de urgie,
cu pas rar, pas ciobănesc,
drept spre tabără pornesc...

IV

Noapte neagră, fără lună,
pentru răzbunare bună,
noapte rece, noapte grea,
te slăvească cine vrea
la vrăjmaşi să se strecoare
strejile să i le-omoare
şi să se tîrască-n brînci
spre căruţele adînci,
unde pe sub coviltire
dorm tătarii în neştire,
şi-n gîtlejul amorţit
să străfulgere-un cuţit!...
Alei! ce fior, ce şoapte
flutură în miez de noapte,
din creştin, pîn' la creştin?...
„Vin ca să ne scape, vin!"
spune-n taină fiecare.
Alei, cine printre care,
ca năluca se strecoară,
întrebînd de-o Mărioară
Mărioara de la vad,
vadul apei din Bîrlad,
fecioara pîndarului,
logodnica Radului,
Radului ciobanului,
cel cu inima cernită
şi măciuca nestrujită,
una pentru draga lui,

alta pentru capul cui
l-o găsi stînd lîngă ea
ori s-o-mpotrivi s-o dea!!...
Iar cînd fu spre mînecate,
— cînd pe zările-norate
e lumină şi-ncă nu-i,
în puterea somnului,
cei din codru şi cîmpie
repezi ca o vijelie,
pe tătarii adormiţi,
adormiţi şi buimăciţi
cad şi dintr-o lovitură
pentru veci închid o gură;
plumbul nu dă greş cînd zboară
ghioaga culcă şi omoară!...
E un crîncen vălmăşag
caii zvîrle, boii rag,
urlet, vaiete, blesteme,
unul cade, altul geme
iar prin sîngeroasa gloată
slobodă robimea toată
smulge arme, smulge pari
şi izbeşte în tătari!
Năpădiţi paginii ţipă
şi se zvîrcolesc, da-n pripă
prind a pune boii-n jug,
îşi fac drum spre cîmp şi fug.
Vai! Aman!... Domneasca oaste
îi loveşte greu din coaste
şi-i alungă înapoi
luînd carele cu boi!...
De-acum nu mai au scăpare;
Prutul vine tot mai mare,
cîmpu-i negru de ostaşi,
codrul geme de vrăjmaşi,
deznădăjduiţi tătarii
strîng în pulpe armăsarii
şi s-aruncă în puhoi
spre odihna cea de-apoi!...

V

Ce măreaţă sărbătoare
luminează sfîntul soare!
Un norod îngenuncheat,
de-un dor mîndru-nmănuncheat,
de la domnul lui aşteaptă
milă şi răsplată dreaptă,
mila păguboşilor,
răsplata ţintaşilor,
unii prada mişeliei,
alţii floarea vitejiei.
Domnul înţelept, creştin,
revărsatu-şi-a din plin
peste toţi mărinimia
dragostea şi omenia,
că pălmaşilor săraci
dăruit-a boi şi vaci,
la vădane cu copii
ocine pentru moşii,
la răzăşi şi Ia plugari
prăzile de la tătari,
iar acelor două cete
de voinici cu negre plete,
hărăzitu-le-a voivodul
dreptul de-a păzi norodul
de-ncălcări şi de vrăjmaşi
ca fruntaşi între fruntaşi,
şi pe Coman
căpitan,
dar lui Radu, Radului,
care cu măciuca lui
multe ţeste a zdrobit
mîndra de şi-a dezrobit,
datu-i-a ogrăzi de vii
şi cîrlani vreo două mii
zestre pentru Mărioara
Mărioara rumeioara,
cu ochi dulci, cu peri bălani
numai de optsprezece ani,
şi-a mai dat porunci, frumos,
Vornicul ţărei de jos
nuntă mare să dureze

din belşug să ospeteze:
cei doi miri,
cu musafiri,
cu nuntaşi
şi băştinaşi,
că Măria sa-i nun mare
şi-i poftitul lui oricare!...
— Alei! în zvon de tilinci
saltă sprintene opinci,
de opt zile necurmate
nunta veselă se zbate,
vinul curge uşurel
luînd grijile cu el,
brîu de brîu mai strîns se prinde
focul dragostei se-aprinde,
încît parcă pe pămînt,
toţi miri şi mirese sînt,
oile chiar nu mai plîng
cînd în staule se strîng
la apusul soarelui
pe la mulsul laptelui,
iarba nu mai e amară,
sus la tîrla cu trei cîni,
cu trei cîni
strejari bătrîni,
la fîntîna vadului
pe apa Bîrladului.

VI

Ne zi acum un cînt de dor
oh! maestre fermecător,
un dulce cîntec de iubire,
un vis de dalbă fericire!...
Tu eşti vestitul cintăreţ,
pe-a cărui strune fără preţ
alunecă mărgăritare;
tu cu duioasa ta cîntare,
coprins de-ai dragostei fiori,
dai sufletului mîngîiere
dai inimei reînviere,
ce ca un blînd parfum de flori,

învăluie şi-ademeneşte
fiinţa care se-ncălzeşte
la al iubirii vecinie foc !...
— Iubire, vrajă de noroc,
de tinereţe, de-ndoială,
de patimă, de îndrăzneală,
de cer noros, de cer senin! . . .
Gel mai plăcut şi aprig chin! . . .
Tu care ţi-ai plecat urechea
pe inima fraţilor tăi
şi-ai tîlcuit înfrigurarea
atîtor tainice bătăi,
iar bucuria şi aleanul
acelei inimi simţitoare
le-ai revărsat îngemănate
în doineie-ţi nemuritoare;
Tu care credincios sîujit-ai
altarul zeului Amor
şi te-ai încredinţat că-n lume
el e stăpînul tuturor,
că ne-ntrecuta lui putere
cea mai presus de rostul firei
pe cei cu suflet cald îi urcă
spre culmile dumnezeirii,
iar celor vitregi de simţire,
— în nestatornicu-i avînt —
le ia, zdrobindu-i şi speranţa
de mîngăiere pe pămînt;
Acum cînd nimeni nu mai cîntă
la noi iubirea cea curată
şi cînd poeţii, cu glas jalnic
şi cu privirea-ndurerată
ne spun că viaţa-i o părere,
că omu-i falş şi istovit,
că este o nenorocire
de a iubi şi-a fi iubit,
ridică-te tu împotriva
acestor triste-apucături
şi scapă-ne de-atîta gemăt
şi de atîtea secături.
Dă drumul versului să sune,
ca-n vremile de mai nainte,

să ne însenineze ochii
şi inima să ne-o-nfierbînte!
Ah! ce duios tresare codrul
coprins de-a dragostei văpăi,
cînd într-amurg se-ntorc acasă
cîntînd şăgalnicii flăcăi:
— Pe cer nu-s atîtea stele
dulci ca ochii dragei mele,
pe pămînt nu-s multe flori
ca obrajii rumeiori,
nici ca buzeîe-i subţiri
nu-s pe lume trandafiri.

Ah! mîndruţa cînd îmi cîntă
cu drag inima-mi frămîntă,
o vrăjeşte şi mi-o face
să se ducă unde-i place.
Mîndro, ard în mare foc,
adă-mi inima la loc!

Floare albă de cireş,
să nu-mi dai menirii greş:
de te-o pune-n naltul frunţii
m-o iubi din ziua nunţii;
de te-o ţir.e-n sîn podoabă
mi se dă pe viaţă roabă.

Foaie verde de răsură
toţi vecinii mă văzură
stînd cu mîndra gură-n gură.
Vază-mă! de ei nu-mi pasă,
că nu-mi trece pragu-n casă
pîn' ce nu-mi va fi mireasă.

Şi-atunci, Doamne, să m-asculţi
Dă-mi copii oricît de mulţi,
că mi-s dragi să-i văd umblînd

şi cu mă-sa semănînd;
să mai văd cu ochii mei
reîntinerind cu ei.

Dar n-am parte de noroc
să-mi prind inima la loc,
nici nevoia nu mă lasă
să-mi aduc pe mîndra-n casă...
Ah! şi-n cer nu-s multe stele
dulci ca ochii dragii mele.

VII

Lumea ce-ai cîntat nu-i însă numai lumea fantaziei
unor clipe-nsufleţite de avîntul poeziei,
lumea ta se mişcă-n largul unei vieţi rupte din plin
care pururi cîrmuieşte omenirea; de aceea
dacă i-ai putut da viaţă, n-ai putut să-i dai scînteia
— cea pe veci înălţătoare — inimii şi minţii tale.
Lumea ta, ca toată lumea, bate tot aceeaşi cale,
de deşertăciunea vieţii, de nevoi, de suferinţi,
cea mai tristă moştenire ce primim de la părinţi!...
Ah! tu i-ai fi dat, desigur, un alt rost şi altă ţintă;
Ai fi vrut ca-n lumea ceea oamenii să nu mai mintă,
şi de i-a zidit natura proşti, ori sluţi, ori mititei,
să nu cate să-şi mai puie pene de împrumut pe ei.
Tinerii, păunaşii de saloane, giumbuşarii,
care-şi pierd vremea-n nimicuri, socotind că fac pe marii,
Tu ai fi făcut dintr-înşii oameni verzi şi muncitori
iar nu prăzi şi jumuleală la samsari şi creditori.
Mulţi şi-au făurit chiar arme şi le poartă pe inele,
c-am ajuns cu-atîţia nobili şi cu-atîtea beizadele,
de te-ntrebi mirat de unde, din ce împăraţi romani
se coboară neamul nostru de plugari şi de ciobani?!...
Fudulia-i boală veche şi-nrăită, leac nu are!
Omul este ca maimuţa, vrea să-şi facă asemănare
cu ce vede pe la alţii şi noi am împrumutat
şi-am maimuţărit atîtea, că era de aşteptat
să luăm şi vîlva lumii cea cu titluri şi coroane! . . .
Traiul nostru-i pus, de altfel, pe picior de milioane,

casele ne sunt palaturi şi de-avem ori de n-avem,
toate pentru placul nostru tocmai ca-n Paris le vrem.
Luxul şi deşertăciunea — musafiri cu mari pretenţii —
ne-au stors punga, ne-au stors vlaga, iar cît despre simţ levenţii
ce deţin recordul modei şi ne-mproaşcă cu noroi
îşi bat joc de tot ce facem, ori ce vine de la noi
şi, precum odinioară Iorgu de la Sadagura,
dulcea limbă pămîntească lor nu le deschide gura.
Aşa limbă necioplită, bună pentru lucruri mici,
pentru trebi neînsemnate, s-o vorbească cei mojici!...
— Tu ai cunoscut prea bine lumea asta zvînturată,
I-ai pătruns adînc în suflet, ca să scoţi dintr-însa toată
patima nesocotită, toată vîlva de minciuni,
să striveşti în vană viermii încuibatei stricăciuni,
cînd, făcînd să tune viersul mîndrelor tale cuvinte,
o chemai la datorie şi-o mustrai ca un părinte,
cînd, înviorîndu-ţi graiul şi şăgalnicul tău gînd,
o-ndreptai pe calea bună, ori o dojeneai rîzînd!...
Oh! eroii tăi de teatru s-au prăsit şi umple ţara!
Paraponisitul urcă fără preget încă scara
celor mari cerşind o slujbă pururi paraponisit,
după cum e tot românul de la slujbă urgisit.
Azi *nenecile cochete* şi *mondene* nu mai lasă
să le-mpovăreze traiul grija *pietrelor din casă,*
iar *Chiriţele,* nebune după cărţi şi după zvon,
în judeţ şi-n capitală joacă pocher şi boston...
De cînd bîntuie „modernul" şi străinii au cătare,
am perdut atîtea datini, vechi şi scumpe, *Lăutare*
Barbule, şi nu mai vine înapoi cîntecul tău!...
Neschimbat rămas-a numai *Farmazonul din Htrlău,*
bun vînturător de vorbe, care crede că e lege
tot ce spune şi că singur rolul lumii-1 înţelege,
ştie tot, pricepe toate, ce e încurcat descurcă
şi-ngîmfat spre culmea faimei, zi cu zi, mai sus se urcă.
încărcat de griji şi treburi pururea de la distanţă,
numai după mers se vede că e om de importanţă,
dacă ar trăi în China — cum e el de sine plin —
ar fi, fără îndoială, bonz ori mare mandarin...
Tu ai smuls la mulţi ca dînsul masca de făţărnicie,
cum ai înfierat *ciocoiul,* care prin slugărnicie
şi prin intrigi se tîrăşte pîn' la treapta de stăpîn...
Cîţi şi cîţi n-au luat astfel locul bietului român!

Şi-ai făcut război tu crîncen astor lifte necurate,
vrînd ca să stîrpeşti sămînţa *lipitorilor din sate.*

De nu le vom sta-mpotrivă, harnici de nu vom lupta,
n-o mai scapă de perzare nimeni pe Moldova ta!...
Căci e un blestem şi-o jale ca o ţară să muncească,
iar din munca ei vrăjmaşii singuri să se-mbogăţească;
şi vrăjmaşii sunt mulţime celor pripăşiţi la noi...
E firesc cînd ei se-ngraşă noi să dăm tot înapoi.
Tu ne-ai înviat eroii şi-ai însufleţit poporul,
răsădind mîndria-n inimi şi speranţa-n viitorul
de progres şi de lumină, către care năzuim!...
Munca e neatîrnarea şi belşugul!... Să muncim!...
Pe noi ce ne strică este lipsa de statornicie,
vlnătoarea după slujbe şi prea multa dărnicie,
căci pe strîngători îi numeri dc-abia la o mie unul,
dar ambiţioşi de soiul lui Ciubăr-Vodă, nebunul
— care-ncalecă pe vînturi şi se cred stăpîni pe lume —
politicieni de breaslă, matadori ce-şi cat un nume,
democraţi cu punga groasă şi aristocraţi desculţi,
servitori la cîrma ţării, din păcate,-avem prea mulţi...
Omul care îşi iubeşte ţara şi-i doreşte bine,
cînd lucrează pentru dînsa, nu lucrează pentru sine,
nu se pleacă înaintea cererilor nimănui,
nici nu caută mărirea pentru el şi pentru-ai lui!...
Unde-i *Despot Eraclidul,* unde-i Tomşa să le spună
că ambiţia deşartă e o glorie nebună,
că acei ce mint poporul sînt semănători de foc
şi-ndrăzneţii cîteodată au sfîrşitul lui Motoc!...
Ridicîndu-te cu mintea către vremile de falǎ,
cind străbuna noastră Roma, de pe culmea-i triumfala,
cîrmuia întreaga lume, cînd în coruri de poeţi
împleteau cununi de raze strălucitei sale vieţi
Imnurile seculare; tu luat-ai cîntăreţii
cei mai gingaşi ai iubirii, cei mai dulci ai tinereţii,
şi dînd graiului lor aripi şi zbor caldei lor simţiri,
— în avîntul unei mîndre şi duioase-nsufleţiri —
ai reînviat splendidă, pentru noi, lumea romană
şi ne-ai dus apoi la Tomis, în căsuţa cea sărmană
a sărmanului Ovidiu — tainicul înamorat —
care-a suferit o viaţă pentru-o clipă de păcat;
iar cu veselul Horaţiu, la *Fintîna Blanduziei,*
am făcut nouă libaţii zeilor şi Poeziei

lui, cea limpede şi vie cum e apa de izvor,
pururea mîngîietoarea şi amica tuturor!...
Cîntăreţii lumii noastre, searbădă şi dezgustată,
parcă rîndul ei în viaţă l-ar mai fi făcut odată —
n-au băut din cupa voastră, oh! poeţi cu simţ divin!...
Ei golesc halbe de bere şi pahare cu pelin.
De aceea li-i cîntarea răguşită ori bolnavă
şi e tot amărăciune, pentru ei, şi tot otravă,
căci în preajma lor, prin fumul de-alcool şi de tutun.
nu mai văd nimic de seamă, nu mai cred nimica bun!

VIII

Tu pentru care graiul nostru
e cîntec şi e poezie
si toate-aievea le-ntrupează
fermecătoarea-ţi fantazie,
aruncă-ţi — ca odinicară —
privirea pe-al Moldovei plai,
ascultă basmele pădurii
şi taina florilor de mai.
Şi oglindind seninul zilei
in apa viilor izvoare,
din tot ce-i viaţă şi lumină
fă o splendidă sărbătoare!...
Deschide-ne apoi comoara
cea de culori şi armonii
şi zugrăveşte-ne făptura
şi mîndrele-i minunăţii,
înstrună-ţi lira şi ne cîntă
— în dorul cald al tinereţii —
simţirea ce-ţi tresare-n suflet,
oh! slăvitor al frumuseţii!...

Primăvara

Neadormit străjuitor de ape
molatec vîntul aripile-şi bate
împrăştiind uşoare tresăriri de viaţă!...
Acum pe crengi încep să se arate
plăpînzii muguri;
bălaia dimineaţă,
purtînd cununi de răsărit de soare,

însufleţeşte verzile ogoare,
iar boii, scoşi din pluguri,
la rîu se duc încet să se adape.
Se-mbracă iar pădurea cu frunziş,
murmur de-ndrăgostite păsărele
din umbra-i plină de miresme vine,
mai blînde-s nopţile sub capiştea de stele
şi zilele mai calde, mai senine.
De-acuma pînza pe prundiş
şi-o-ntind femeile cîntînd,
copii rumeni şi zglobii — cu capetele goale
în drum, prin pulbere-alergînd,
se joacă;
iar mieii zburdă prin ocoale
şi barza prooroacă,
pe-un vîrf de casă,
din aripi fîlfîind, se lasă!...

Vara

Din carul plin cu snopi privesc
şi ochii mi-i ademenesc
a tot privi lanul de grîu,
în care intră pîn' la brîu
cîntînd secerători.
Şi strîns se ţine lan de lan
pe nesfîrşitul Bărăgan,
şi-i aur jos şi aur sus,
cînd soarele, înspre apus,
învăpăiază norii.
Pe largul cîmpului te pierzi,
prin ţarini cu porumburi verzi
şi prin livezi şi prin păşuni,
— ca prin desişul de aluni
din poalele pădurii.
Tot ce-i putere şi-i avînt,
în clocotul de sub pămînt
se schimbă-n roade şi-n belşug,
iar cu fierul de la plug
scrim tainele Naturii.
Deasupra codrilor pletoşi,
mugind ca zmeii fioroşi
s-au prins în luptă norii grei

şi curg săgeţi lungi de scîntei
şi ploaia-neacă zarea.
Dar iată zorile cu drag
zîmbesc pe-al dimineţii prag
şi iar e cald şi iar senin
şi cîntecele iară vin
să umple depărtarea!

Toamna

Pe coasta dealului smălţat
cu frunze galbene şi roşii,
Călina — fata cea zglobie,
care-a vrăjit pe toţi în sat,
se duce la cules de vie.
E cerul fumuriu şi cerne
— din zori cîntau mereu cocoşii
iar răbufnit cînd suflă vîntul,
cu foi şi uscături aşterne
acuma îmbrunat pămîntul
şi cît se-ntinde-n preajmă zarea,
răsar — movile verzi — butucii
cu viţă ce boltesc cărarea,
pe unde stau de strajă nucii
şi tufele de măcieş...
îmbrobodită c-o năframă
şi cu obrajii ca bujorii
Călina face paşii deşi,
şi fu un chiot lung la cramă
Cînd o văzu culegătorii.
Flăcăii veseli o-nconjoară,
„Călino, îi zic, Călino dragă...
dar ea-nvîrtindu-se uşoară
le spune tuturor o şagă
şi fuge hohotind la vale...
în vie parcă-i sărbătoare !
cu rîs, cu cîntece, cu glume,
copilei toţi îi sar în cale,
de-ai fi crezut c-a răsărit
la fiecare în pept un soare...
Şi ochii li se fac cît mărul
cînd trec pe lîngă dînsa bieţii,

şi-i zor şi se-mbrîncesc băieţii,
clnd vine şi Călinei rîndul
cu cine să-şi ducă ciubărul...
Acum şi vremea se-mbunase
şi era zarva tot mai mare
aşa c-aproape se înnoptase...
Şi iată — arde-le-ar comîndul
că înainte de plecare
ţiganii zic duios din strună
şi grabnic se încinge jocul,
dar nu le mai ajunge locul,
vrînd toţi să joace lîngă fată,
şi ea rîdea ca o nebună,
căci orişicum se-ntorcea danţul
tot cu-alde Florea dorobanţul
se pomenea de mîini legată
iar dragostea ei şi norocul
le-ncununa bălaia lună!

Iarna

în alba-i manta zăpada
învăluie frumoasa luncă
pe-ntinsul căreia îngheţul
steluţe de argint aruncă.
E ger, din miazănoapte vîntul
prin crînguri trece şuierînd
şi peste culmile de dealuri
troiene aprig spulberînd.
Nămeţii au ajuns la streşină
şi-ncremenesc în matcă stupii
iar pe cărările pădurii
şi prin răstoace urlă lupii...
E tristă zarea şi pustiul,
de suflete cotropitor,
pe om îl pleacă lîngă vatră
înfiorat şi gînditor.

se ridice neamul întreg şi să se-nchine
dragoste-nainte-ţi, căci te-a avut pe tine
i dai îmbărbătare, durerea să-i alini

şi să-i prefaci în raze cununa cea de spini.
Pe tine, cîntăreţul simţirii tuturora,
pe tine fericitul născut cu Aurora
reînvierii noastre şi şaptezeci de ani
— în lupta vieţii — pururi cu peptul spre duşmani!.
Şi n-a fost suferinţă şi n-a fost bucurie,
nici ceas de înălţare, nici fapt de vitejie,
să nu-ţi ridici tu glasul, să nu-ţi răsune cîntul
de dor şi de mîndrie să nu ne salţi pămîntul.
Şi ţara ta şi neamul şi datinile lor
ţi-au fost prilej de plată şi nesecat izvor
la dulce poezie, de fragedă iubire,
menindu-le prin veacuri largi trepte de mărire!
Tu te-ai suit, moşnege, cu traista ta plină
de cîntece şi snoave, la cuibul de lumină
al zînei cu ochi galeşi şi grai fermecător,
al zînei şi stăpînei acestui blînd popor;
şi revărsînd în faţa-i splendida ta comoară,
i-ai spus — precum rapsozii spuneau odinioară
povestea de restrişte, de dor şi de avînt
a neamului, prin veacuri şi înfocatu-ţi cînt
1-a strecurat în suflet, ca o mireasmă vie,
iubirea pentru ţară şi duîcea-i poezie...
Tu, desluşindu-i tîlcul legendei strămoşeşti
ai ascultat cu dînsa duioasele poveşti
ce Peleşul zburdalnic i le şoptea din vale
şi aţi pornit alături pe-a nemuririi cale!...
iar cînd s-a dat alarma, cînd a sunat fanfara
din munţi şi pînă-n ape, chemînd la luptă **ţara**
şi-n pepturi mii de mame simţeau crescînd fiorii
cumpliţi ai deznădejdii, că li s-au dus feciorii,
cînd toată viaţa noastră şi faima şi norocul,
ce aşteptam pe lume, se plămădeau la focul
vrăjmaşului — sălbatic şi neîndurător —
ce împărătescul vultur oprise-o clipă-n zbor;
cînd grija şi-ndoiala, cu feţele uscate,
la orice pas, ca umbra, ni le simţeam în spate,
tu ai venit, tu singur şi-n graiu-ţi inspirat,
reînviind trecutul de fapte mari bogat,
ne-ai spus că-n lupta-n care-i prins acum duşmanul
se perde, iar izbînda o va avea Curcanul,
Curcanul, talpa ţării, sfărîmător de jug,
ce-şi mînuieşte arma şi coarnele de plug

cu-aceeaşi voie bună, cu-aceeaşi vrednicie,
român de viţă veche, fecior de vitejie!...
Şi ai aprins iar viaţa şi-ncrederea în noi,
şi-au fericit voinicii, din cîmpul de război,
plecaţi să cucerească, pe ţărmuri depărtate,
şi gloria străbună şi-a ţării libertate!
Ţi s-a-mplinit cuvîntul şi s-au întors curcanii
încununaţi cu lauri, c-au prăbuşit Balcanii
şi cornul luncii mîndru s-a frînt sub paşii lor!...

Eu în zadar te caut şi în zadar ascult,
Tu ai plecat din lume şi glasul tău de mult
a încetat să cînte, poete mult iubite,
părtaş la mari prilejuri şi zile fericite,
al neamului, te caut, cum caut în zadar
pe cîntăreţul vrednic de-al patriei altar,
a căruia putere şi-a căruia credinţă
să îndumnezeiască slăvită ei fiinţă!...
Deschide-ţi iar mormîntul şi fă pe nouă strune
Gîntarea seculară a ţării să răsune.
întoarce-te la viaţă, te-nalţă iar pe plai
şi buciumă acelor de-un singe şi de-un grai
cu noi, de libertate şi de neatîrnare,
fă să detune munţii, să fulgere în zare,
şi prinşi delaolaltă, într-un frăţesc avînt,
să dea mînă cu mînă românii pe pămînt.

Bucureşti, 1906

TEATRU

TEATRU

PE MALUL GÎRLEI

(COMEDIE 1NTE-UN ACT)

Princepelui Ion Ghica,
intru amintire şi recunoştinţă.

PERSOANELE::

ARGHIRA BUSUIOC (60 de ani) - D-na FROSA SARANDI
SMĂRĂNDIŢA (20 de ani) -. D-ra AGATHA BÎRSESCU
BEIZADE FLUTURARE (25 de ani) - D-nul IOAN PANU
STOICA, arnăut (30 de ani) - D-nul N. MATEESCU
IONICĂ (25 de ani) - D-nul ŞTEFAN IULIAN

Scena se petrece la anul 1800.

Jucată pentru prima oară pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti în ziua de 15 octombrie 1878.

Teatrul înfăţişează o cameră întocmită ca pe vremea veche. Divan în dreapta, o ladă mare, învelită cu o scoarţă, în stînga. Uşă la dreapta şi la stînga. Fereastră deasupra divanului. Mese, scaune, oale cu flori, icoane vechi pe păreţi. 'în fund se vede o grădină, în care dau două uşi mari deschise. E după-amiazi, într-o zi de vară.

SCENA I

ARGHIRA

(singură, şade greceşte pe divan şi face la ciorap. Se întrerupe vorbind şi privindu-se cu mulţămire)

Cine ştie să-nvîrtească firul trebilor lumeşti,
Lesne poate să ajungă ce cu gîndul nu glndeşti
Şi să aibă, printre oameni, nume, cinste şi avere,

Haz la vorbă, spor la lucru, ajutor şi mîngăiere!
Ca să nu zic vorbă mare, de vrei chibzuit a fi,
Cată şi-ţi fă trebuşoara, cînd pe alţii vei sluji.

(Ia o priză de tabac.)

Lumea, boieri d-voastră, e ca moara cea stricată,
Poţi s-o dregi şi poţi s-o fereci, tot îi va lipsi o roată!
Bietul om abia se naşte şi nevoia-1 ia de nas,
încît vai de cum o duce, pînă la al morţii ceas,
Şi sărmanul alt chip n-are viaţa să-şi mai îndulcească
Decît ostenind, în bine, pentru partea sufletească,
Şi spre lauda făpturei, mînilor lui Dumnezeu!
Astfel face cel cucernic, astfel am făcut şi eu 1

(Se scoală.)

Drept aceea, eu, Arghira Busuioc, fostă soţie,
Lui vel Bimbaşa Ivanciu, arnăut la spătărie,
înaintea d-voastră mă închin cu sărut mîni,
Cuconiţe şi cucoane — ca la nişte buni stăpîni —
Şi mă rog să-mi daţi iertare a vă spune într-un cuvînt,
Ştiţi, de colea pînă colea, cine-am fost şi cine sunt!

(îşi suflă nasul.)

Cînd eram, chip, fată mare şi stăteam la mama acasă,
Petreceam grozav de bine, într-un dans şi într-o masă,
O duceam de dimineaţă, cînd la noi, cînd la vecini,
Cu prieteni ori cu rude — mai adesea cu străini;
Incit tocmai vorba-ceea, gînd la gînd cu bucurie,
Intr-o zi biet răposatul mă luă-n căsătorie 1...
Dumnealui, ca om al trebii şi slujbaş la stăpînire,
Tot mereu era pe drumuri — întru îndeletnicire —
La-nceput, de, nu e vorbă, mi-a venit cam peste cap
Să stau singură acasă, să-mpletesc tot la ciorap;
Dar pe urmă cînd oglinda zugrăvind icoană vie,
îmi şopti că sunt frumoasă, că sunt tînără, nurlie,
Şi cînd cei de pe de lături îmi cîntau verzi şi uscate,
Iar la vorba lor duioasă simţii peptul că se bate,
începu să-mi fie silă cînd se-ntorcea d-nealui
Şi-mi zicea... să-1 ţin de vorbă...

(Ia o priză de tabac — pauză.)

Aşadar, precum vă spui,
Ca să nu lungim cuvîntul, într-o zi se-mbolnăvi
Şi nu mult după aceasta Cel-de-sus mă văduvi!

Dac-am plîns ? Nici mai e vorbă — ia priviţi că plîng
ş-acum.

(îşi suflă nasul tare.)

Omul însă-i vită bună, nu rămîi cu el în drum;
Căci tot dînd la milostenii şi căzînd la Domnul sfîntul,
Se uscă pojaru-n mine şi-mi veni la loc cuvîntul.
Cînd la dreapta, cînd la stînga, închinîndu-mă-ntruna,
La cei mari, la cei de mijloc, la mai mici — de toată mîna,
Ajunsei, de azi pe mîne, să mă pot chivernisi
Şi-n sfîrşit cu chibzuială traiul a-mi statornici.
Pe la casele de frunte la boieri, la negustori,
Aveam trecere şi sprijin — ba şi credit uneori —
încît pot să zic, prea bine, că nu este-n lume loc
Unde să nu se înfigă şi Arghira Busuioc!
Insă ca să pot ajunge la o cinste atît de mare,
Cîte plecăciuni făcut-am ştie numai cea spinare!
Helbet însă, că acuma, vorba între noi să fie,
Nu le-am dat eu niciodată după cît îmi dau ei mie.
Ce e drept că pretutindeni pot să intru oricînd vreau
Şi-s ţinută ca pe palme.

(Cu un zimbet galeş.)

Dar în schimb le fac şi eu
Clte-o mică-ndatorire; mai dulceţuri, baclavale,
Cozonaci, plăcinte, turte — iau smîntîna de pe oale,
Le descînt de-ntîlnitură, le dau dofturii de dinţi,
Uneori le-nţărc copiii sau împac pe-ai lor părinţi;
Alteori, cînd două inimi, una către alta vine,
Eu le scot prileju-n cale... ştiţi, o facere de bine!
în sfîrşit, cine voieşte grabnic să întinerească,
Sau să-şi mîngăie ursita, la Arghira să poftească;
Căci am dresuri năzdrăvane, ce te fac precum doreşti
Şi am cărţi în care singur orice vei voi citeşti!

(O pauză pricind un ceasornic **cu cuc** *in perete, in fund,* **la** *dreapta.)*

Ia priviţi! o să-mi pierd rostul — vorba m-a luat la vale,
Ş-am uitat de tot, plăcinte, laptele cel de migdale,
"Vutca ce-am făcut pe cursă, baclavaoa, vişinatul,
Portocalele, smîntîna, laptele bătut, vînatul ..
Am uitat — uita-m-ar moartea — c-o să-mi vie mosafiri,
Şi-ncă cine ? O cocoană ş-un boier, din cei subţiri,
Care e atît de mare şi de tare şi de sus,

încît mi să duce văzul, de lumina lui răpus,
Nu-1 cunoaşteţi? Cum se poate? Toată lumea îl cunoaşte 1
E din cei cu oase sfinte, are rude printre moaşte,
Şi-i atlta de puternic, că ades abia mă ţin
Să nu-ncep să bat metanii şi la dînsul să mă-nchin!

(Umblă prin odaie, căutind a pregăti masa, care e la stînga.)

Chiar acuma o să vie! — D-apoi ea, ce porumbiţă!
Ce mai înger de femeie! E şi dînsa tot de viţă,
însă nu-i atît de-naltă, nu-i ca el de mîna-ntîi.
Dar halal că nu-i pe lume alta de potriva ei.
Ş-apoi se iubesc... că-mi vine, oricît de bătrîna sunt,
Să oftez după o vreme... ei! cînd nu oftam în vînt!

(Pune masa şi aşează farfuriele.)

Aici şade beizadeaua Fluturake-n capul mesei,
Colea Smărăndiţa şade. — Am să le pun ca miresei,
Floare de lămîi pe taler şi rozetă în şervet,
C-aşa-i place Beizadelei, cînd s-aşterne pe ziafet!

(Aduce cîteva pahare şi tacîmuri, apoi farfurii cu bucate, şi sticle cu deosebite băuturi. Toarnă şi bea.)

Oh! Cît e de bun şerbetul şi cum te mai răcoreşte,
însă tot mai bun e vinul...

SCENA II

ARGHIRA, SMĂRĂNDIŢA

SMĂRĂNDIŢA

(intră repede, prin fund, învălită cu ştergar alb pe cap. Vorbeşte iute)

Vai de mine, ia priveşte,
Nu cumva îmi calcă-n urmă cineva...

ARGHIRA

(cu un zîmbet)

Da cum se poate ?
N-avea grijă, măiculiţă! — ştii că mă pricep la toate.

(Se duce în fund şi priveşte-n toate părţile. Se întoarce.)

Nu e nimeni. Numai vîntul stă la uşă mînios,
Că nu-1 laşi să-ţi mai sărute obrăjelul cel frumos.

Dar ia spune-mi ce ispită te-a făcut să-ţi fie teamă?
Nu cumva cei dimprejuru-ţi au băgat ceva de seamă?

SMĂRĂNDIŢA

Nu ştiu, dar de două zile simt în mine o schimbare,
Ce-mi aduce, fără voie, gînduri negre şi amare,
Ş-apoi noaptea sunt în visu-mi ca-n aievea strămutată
Şi văd lucruri triste foarte, ce necontenit mi-arată
Că iubirea mea duioasă o să fie în curînd
Zdruncinată de primejdii.

ARGHIRA

Cîte îţi mai trec prin gînd;

(apropiindu-se de Smărăndiţa, care s-a pus pe ladă)

Cînd atîtea daruri mîndre, frumuseţe şi iubire,
Ca o salbă nestimată te-au împodobit din fire;
Cînd în ochişorii ceia, de ursită altoiţi
Cu fermecătoare taine şi cu cerul poleiţi,
Poţi coprinde lumea-ntreagă şi-ntr-o dulce îngînare,
Poţi să mîngîi fericirea, ce vorbeşti de întristare ?
Unui suflet blînd şi tînăr, nu e dat a pătimi
Dacă uzi cu lăcrămi floarea, floarea se va veşteji.

SMĂRĂNDIŢA

(se scoală ş-o îmbrăţişează)

Ah! ce bună eşti, Arghiro, nu ştii cît îmi faci de bine,
Şi cît mi se uşurează dorul greu ce port în mine.

(Se îndreaptă înspre masă, o priveşte.)

Ce bogată pregătire! Un ospăţ împărătesc!

ARGHIRA

Ia nu-ţi mai strica cuvîntul, mi-e şi silă să-1 privesc!

(Apropiindu-se cu plecăciuni umilitoare.)

Mă iertaţi, v-am pus pe masă, ia aşa, cîte ceva;
Şi mi-e teamă, măiculiţă, că să n-aveţi ce mlnca!

SMĂRĂNDIŢA

Lasă, lasă, nu mai spune — că te ştiu eu cine eşti.

ARGHIRA

(schimblnd vorba)

La ce vreme Beizadeaua ți-a fost spus **c-o să-1 găseşti?**
Căci de țin **eu bine minte trebuia** aici **să** fie
Mai nainte de venirea... ? !

SMĂRĂNDIȚA

(tăindu-i vorba)

Tot aşa mi-a spus **şi** mie.
Nu Inţeleg-ntîrzierea. Poate n-a putut **pleca,**
Ori a fost trimis de vodă, cu vreo treabă undeva.

ARGHIRA

(în taină)

Porumbiță drăgălaşă, am să-ţi fac **o Întrebare,**
Dar te **rog să nu te superi.**

SMĂRĂNDIȚA

Da' de ce? Ia spune care?

ARGHIRA

Luminarea sa vorbit-a, vreodată — cînd vorbiţi —
Despre vechea învoială — ca să vă căsătoriţi ?
Sau lăsînd să treacă vremea s-a deprins a da uitării
Ceea ce a jurat odată?

SMĂRĂNDIȚA

Ştii **că** din **pricina stării,**
Care e pe mini **streine, n-a** putut **să facă-un** pas;
Insă **vorba, jurămîntul neclintite au rămas.**

ARGHIRA

Dumnezeu să-**ți facă parte, lîngă dînsul să-ţi iei locul** *i*
Şi să **nu mă** uiţi **pe mine care ţi-am crescut norocul;**

(Se aude zgomot de paşi repezi afară.)

Ce s-aude într-acolo ?

(Se îndreaptă înspre fundul scenii şi priveşte.)

SCENA III

Aceiaşi, STOICA

STOICA

(intră speriat şi se opreşte văzînd pe Smărăndiţa; încet Arghirei)

Veste rea!

ARGHIRA

(asemenea)

Ce e, vorbeşte!

STOICA

(arătînd pe Smărăndiţa)

Nu voi să m-auză nimeni!...

SMĂRĂNDIȚA

(îndreptîndu-se spre el)

Beizadeaua nu soseşte?

STOICA

(încurcat)

Cum de nu... vine pe urmă... mă iertaţi, am alergat
Şi mi s-a tăiat suflarea...

(Cade pe scaun. Smărăndiţa coboară scena — repede Arghirei, încet.)

Beizadeaua s-a-necat.

ARGHIRA

(acelaşi joc)

Să nu-ţi faci păcat cu mine!... unde?. ce fel ?...
nu se poate!
Spune azi, că-mi ies din minte.

STOICA

Nu pot să le spun pe toate.
Cînd e cuconiţa fată!

ARGHIRA

(către Smărăndița)

Stoica zice că-i e rău;
Am să-i fac o legătură — du-te, puişorul meu,
De te plimbă prin grădină, ori de vrei intră colea

(arată uşa din dreapta)

Pînă m-oi scăpa de dînsul şi-o veni Măria sa.

SMĂRĂNDIȚA

Bine, dar te rog întreabă-1 cum de n-a venit odată
Cu stăpînu-său aicea?

ARGHIRA

Lasă că-1 întreb îndată.

(Smărăndița intră in dreapta. Către Stoica.)

Haide, spune, spune iute ce fel lucrul s-a-ntîmplat ?

STOICA

(sculindu-se)

Ce să-ți spun, eu alta nu ştiu decît că s-a apucat
— Avînd grabă să ajungă la iubita d-sale —
Să înhame armăsarii cîteşipatru, şi în cale
S-a pus ca să-i mîne singur. — Ş-apoi goană, să te ții!..
— îi spunea biet vizitiul, caii-s iuți şi n-ai să ştii,
De-i repezi aşa deodată, la pripor să-i stăpîneşti;
— Taci din gură, las' pe mine, ce te-amesteci să vorbeşti. —
Şi gonea de-mi lua ochii — ce să vezi, cînd dăm de vale,.
Caii se smucesc în lături şi în apă ne sprăvale.
Beizadea căzu în dreapta, eu în stingă, în sfîrşit,
Vizitiul cu trăsura peste dealuri fu răpit.
Socotind că Beizadeaua a ieşit la mal, înot
Ies mai jos de vadul mare şi alerg, alerg cît pot
Drept aici la d-veastră...

ARGHIRA

(privindu-l lung)

Lucru nu-i curat, se vede

(il pipăie pe haine)

Căci tu nu eşti ud pe haine, mai că nu îmi vine a crede,
Iar vei fi făcut pe-acasă vreun neajuns cumva
Ş-ai venit să capeți sprijin ...

STOICA

Zău că nu; — e chiar aşa
Cum ți-am spus.

ARGHIRA

Atuncea dară pentru ce nu ai sărit
Să-ți ajuți stăpînul, dacă chiar şi tu ai fi perit?
Cum se poate să-1 laşi singur şi să fugi, nu ți-e ruşine
Haide pleacă, piei de-aicea, n-ai ce căuta la mine!

(Coboară scena.)

STOICA

(cu amărăciune)

L^nde să mă duc de-acuma!...

(Vrea să iasă prin fund, se opreşte înmărmurit — strigă.)

Mamă, mamă — ia priveşte.

(Vesel.)

A scăpat şi vine-ncoace...

ARGHIRA

(urând scena)

Ce tot spui?

STOICA

Uite soseşte
Cu trăsura...

(Zgomot de trăsură, Stoica se repede afară.)

SCENA IV

Aceiaşi, SMĂRĂNDIȚA, mai pe urmă BEIZADEAUA, IONICĂ

SMĂRĂNDIȚA

(alerglnd la fereastră)

Vine, vine...

ARGHIRA

(in parte)

Am să-i ies eu înainte.

(Tare, Smărăndiţei.)

Stăi aicea, porumbiță, şi vezi, cat-a fi cuminte.

SMĂRĂNDIȚA

(singură)

Am să-l țin de rău, se poate să mă facă să-1 aştept,
Cînd de dorul lui — o ştie — inima îmi arde-n pept!

(Se îndreaptă spre fund — se opreşte speriată.)

Vai de mine! dar ce are, că-1 aduc pe mîni...

ARGHIRA

(intră repede şi o apucă de mînă)

Tăcere!

Nu-i nimica, nu te teme, are-n stînga o durere
Care nu-1 îngăduieşte să se suie singur sus.

SMĂRĂNDIȚA

Vezi că am avut dreptate, adineori, cînd ți-am spus
Visul meu!

ARGHIRA

Tăcere!

(Beizadeaua intră dus pe mîini de Stoica şi Ionică; Arghira vorbindu-le)

Uite, aşezați-1 binişor

Colo pe divan.

(Ia o perină şi o aşează la căpătîi.)

SMĂRĂNDIȚA

(plîngînd)

Ce groază! vai de mine!

ARGHIRA

(aşezîndu-l)

încetişor!

SMĂRĂNDIȚA

(la căpătîiul lui)

Aduceți îndată apă să-1 stropim...

IONICĂ

Ar fi mai bine
Să-i dați altceva, căci apă a-nghițit destulă...

SMĂRĂNDIȚA

Cine ?

Cum!

(Arghira iese în stînga.)

IONICĂ

Abia l-am scos din gîrlă, nu ştiți.

STOICA

(dîndu-i un pumn)

Tacă-ți gura, măi'

SMĂRĂNDIȚA

(plîngînd)

Cum? era să se înece!.

ARGHIRA

(venind cu o sticluță ce o dă Smărăndiței)

Uite, măiculiță, dă-i
Să înghită o picătură din această doftorie,
Şi o să-şi vie-ndată-n fire.

(îi dă.)

IONICĂ

(către Arghira)

Dați-mi un rachiu şi mie.

ARGHIRA

(dîndu-i rachiu)

Tu l-ai scos din apă?

IONICĂ

D-apoi!

STOICA

Laudă-te!

BEIZADE

(deşteptindu-se şi văzînd pe Smărăndiţa)

Mă iubeşti ?

SMĂRĂNDIŢA

(înduioşată)

Cum te afli?

BEIZADE

Mult mai bine. — Spune-mi?...

SMĂRĂNDIŢA

Te mai îndoieşti ?

ARGHIRA

(cu plecăciuni adinei)

Luminarea ta! Stăpîne! Vă simţiţi acum mai bine ?

BEIZADE

(cerând a se scula)

Simt că nu mâi am nimica.

SMĂRĂNDIŢA

Sprijină-te dar pe mine.

BEIZADE

Cu plăcere, cu iubire.

SMĂRĂNDIŢA

Totdeauna ?

BEIZADE

Ne-ncetat!

IONICĂ

(către Stoica in fund)

M-ai fi sprijinit tu oare, dacă m-aş fi înecat ?

STOICA

Haide să-ţi răspund afară.

ARGHIRA

(către amîndoi)

Faceţi vorbă mai puţină
Şi daţi masa la o parte. *(Ei dau masa mai in fund.)*

BEIZADE

(către Smărăndiţa, mergînd încet)

Mintea-mi este mai senină
De cînd simt că eşti alături! Eram tare ameţit!
(Văzînd pe Ionică.)
Ah! dar am o datorie foarte sfîntă de plătit!
Cum te cheamă ?

IONICĂ

(plecat)

Ionică!

BEIZADE

Ştiu că te-ai purtat cu mine
Ca un bun creştin. Ascultă ce-am de gînd să fac cu tine.
Tu m-ai scos din gheara morţii! De-acum înainte eşti
Cel mai bun al meu prieten! Poţi să-mi ceri orice doreşti;
Apoi, nume, cinste mare, o înaltă boierie,
Un caftan de cele scumpe, slugi plecate, avuţie,
Case mîndre şi covoare scumpe-n Persia lucrate,
Robi şi roabe o mulţime şi odoare nestimate
Iţi dau eu, îţi dă babacă, îţi dă ţara şi ai mei;
— Şi pe Stoica pe deasupra ţi-1 mai dau de vrei să-1 iei.
Căci o astfel de ispravă, Ionică, dulce vere,
Nu se uită niciodată şi orice răsplată-i cere
Nu va fi atît de mare şi de bună cum va fi
Via mea recunoştinţă — cît pe lume voi trăi.

Astfel că de-acu înainte, suntem tot de aceeaşi seamă.
Haide, rin de mă sărută!

....

IONICĂ

(plecîndu-se adine)

Luminarea ta.

BEIZADE

(cu blindeţe)

N-ai teamă.
Vino, suntem fraţi de cruce!

ARGHIRA

(in parte)

Ce noroc pe-un ţărănoi!

BEIZADE

(se sărută cu Ionică)

Acum şezi colea la masă şi desfată-te cu noi.

(Arghira şi Stoica aduc masa mai in fato scenei.)

IONICĂ

(aparte)

Parcă-mi ţiuie urechea. Lucrul n-o să iasă bine.
Zău că nici nu-mi vine a crede! Vezi ce de noroc pe mine i
Măi! că meşter mai e dracu?!...

BEIZADE

Stoico, cată de slujeşte
Pe boierul Ionică cum se cade!

IONICA

Boiereşte!

STOICA

(aparte minios)

Of! ce slujbă i-aş mai trage!

(Dînd un scaun lui Ionică.)

Poftiţi de şedeţi, cocoane!

IONICĂ

(intinzindu-şi paharul)

Toarnă ici! pînă la gură !

STOICA

(încet la ureche)

Nu te-ntinde, măi Ioane!

IONICA

Cum ai zis ?

STOICA

(tare)

Preainălţate, de mîncare nu poftiţi?

SMĂRĂNDIŢA

(dîndu-i de mîncare pe taler)

Ţine, gustă. *(Ion ia cu mina.)*
Nu cu mîna.

IONICA

Noi suntem obicinuiţi
Să mîncăm aşa.

ARGHIRA

(amesteeîndu-se în vorbă, lui Ionică)

Bey-mu, nu vă fie cu bănat,
Să iertaţi cusurul ăsta...

IONICĂ

(tăindu-i vorba)

Nu-i nimica, te-am iertat.

STOICA

(aparte Arghirei)

Vezi-1 cum ridică nasul?
Ii e mintea hodoroagă.

ARGHIRA

(asemenea)

Poate să se boierească — tot îi va lipsi o doagă!

BEIZADE

(ridicindu-şi paharul)

Să trăieşti, iubite vere, fără grijă, fericit
Şi să-ţi fie viaţa dulce.

SMĂRĂNDIŢA

Şi tot gîndul împlinit.

IONICĂ

(ridicindu-şi paharul)

Amin! s-auzim de bine! *(îl goleşte.)*
Căci de sunt şi eu pe lume
Deopotrivă cu boierii, voi să-mi afle toţi de nume
Şi să ştie fiecare cine sunt şi cum trăiesc.

(Către Stoica.)

Toarnă, toarnă plin paharul... am de gînd să chefuiesc!

(Bea.)

Beizadea — suntem de una, mi-ai fost zis adineoare?

BEIZADE

Negreşit! ş-o mai zic încă.

IONICĂ

(ciocnindu-şi paharul)

Atunci, dragă frăţioare,
îţi urez să-ţi joc la nuntă, cînd o fi să te însori,
Şi să-ţi fiu cumătru mare, de vreo trei sau patru ori.

BEIZADE

Foarte-ti mulţumesc!

SMĂRĂNDIŢA

(cu ochi galeşi)

Ce bine îti urează d-nealui!
Nu-i aşa, Arghiro?

ARGHIRA

(cu un zimbet)

Vorbă-i?
(Aparte.) **Dar şi-o pune pofta-n cui!**
(Către Beizade, tare.)
Preamărite, nu e bine să te laşi atît de moale,
A băut peste măsură, zi-i acuma să se scoale,
Nu vedeţi că nici nu-l prinde... şi ţăranu-i tot ţăran !

IONICĂ

Ce tot scîrţîi, băbătie ? ai uitat că am caftan ?

(Se scoală şovăind.)

Să trăiască băutura, să trăiţi şi voi şi eu
Şi cînd îmi va fi iar sete, să-mi ieşiţi cu plin mereu!

STOICA

(aparte)

îmi e de ce-mi este mie, dar l-aş dezbată îndată.

SMĂRĂNDIŢA

(turnind să bea Beizadelei)

Oare-ţi mai aduci aminte de-o făgăduială dată,
Ce o port, adînc în suflet, ca un dar nepreţuit?

BEIZADE

(bind)

N-am uitat-o, fii pe pace, lucrul e ca şi sfîrşit.

SMĂRĂNDIŢA

Oh! cît sunt de fericită!

ARGHIRA

(care a tras cu urechea, aparte)

Las' pe mine, de acum.
N-am să scap eu chilipirul, tocmai cînd îmi iese-n drum.

IONICĂ

(către Stoica)

Dă-mi ciubucul, măi băiete!

STOICA

(aparte)

Opincarul e sătul!

(îi aduce un ciubuc, pe care Beizadeaua, care s-a sculat de la masă, ll ia din mina arnăutului şi fumează, plimbindu-se.)

BEIZADE

(cu un aer de protecţiune)

Ai mîncat, văd, foarte bine şi-ai băut iar îndestul.
Acum, dragă Ionică, vreau să-mi spui cum s-a-ntîmplat
De-am căzut in fundul apei şi-n ce chip tu m-ai scăpat?

(Către Smărăndiţa.)

Căci era să pier, iubito, dacă el nu se-ndura
Să s-azvîrle după mine — bine ştie a-nota —
Şi cu preţul vieţii sale, să mă scoată din peire
La liman.

SMĂRĂNDIŢA

Frumoasă faptă!

ARGHIRA

Şi frumoasă răsplătire!

BEIZADE

După cît mi-aduc aminte, ameţisem şi eram
Cît pe-aci...

IONICĂ

(cu chef)

Să-ţi pierzi papucii...

SMĂRĂNDIŢA

(apropiindu-se de Beizadea cu dragoste)

Şi eu care te-aşteptam
Să te dojănesc...

ARGHIRA

(apropiindu-se)

Stăpîne! Aştepta nerăbdătoare,
Cum aşteaptă floarea dulce s-o sărute mîndrul soare.
In zadar cătam cu vorba, s-o împac, s-o amăgesc...
Ce să-i faci... nu-i tinereţe?...

BEIZADE

(sârtitind mina Smărăndiţei)

Cînd ai şti cît te iubesc!
Dar să nu ne perdem şirul, dacă-i vorba despre mine.

(Lui Ionică.)

Spune cum a fost!

IONICĂ

(scărpinîndu-se in cap)

Cocoane, cum să fie, iaca bine.
Eu prăşeam într-o bucată, cînd în zare te-am văzut,
Alergînd, ca şi năpastea peste oameni, ş-am crezut,
Că aveai cumplită grabă să ajungi unde te mînă
Cine ştie ce nevoie.— Am lăsat sapa din mînă,
Şi văzîndu-te, în goană, că veneai, veneai mereu,
Am dat fuga înainte şi de la ogorul meu,
Am deschis în lături poarta.— Obiceiuri ruginite,
Că de teama încălcării, stau ogoarele-ngrădite —
Ş-ai trecut ca o furtună, iar în urmă-ţi se tîra
Nor de pulbere-negrită, ce văzduhu-ntuneca.
Şi vîrtejul, fără cîrmă, ce lunatec se roteşte
Şi-ţi ia ochii, şi-ţi ia mintea şi în zboru-i te răpeşte;
— Ameţit de vijelie şi ca omul fermecat
Am pornit după trăsură, pe vîrtej încălecat,
Ş-am lăsat deschis ogorul, fără pază, vai de mine!
Şi să-ţi laşi ogorul pradă, zic bătrînii, nu e bine;
Căci vecinii nu te cruţă — şi vecini am îndestui,
Le-am tot dat, degeaba însă, niciodată nu-s sătui!
Alergam după trăsură, cum spuneam adineoare,
Dar n-o mai vedeam în faţă, începuse să coboare,
Mă oprii pe malul apei şi de goană obosit
Mă culcai — acuma capul îmi era mai dezmeţit —
Şi trăgînd o lungă brazdă, cu privirea pînă-n zare,
Am văzut, parcă văd încă, alergînd în fuga mare,
Peste dealurile înalte, patru cai, din frîu scăpaţi,
Şi trăsura d-tale. *(Se duce la masă şi bea.)*

BEIZADE — SMĂRĂNDIŢA — ARGHIRA

Ei, pe urmă?

IONICĂ

Aşteptaţi.
Să-mi mai răcoresc gîtlejul şi să-mi îndulcesc cuvîntul.

(Arătlnd pe Stoica.)

Dumnealui fugea prin tufe, încît sfîrîia pămîntul,
Şi cînd s-a văzut departe de primejdie a stat,
A făcut vreo trei mătănii şi-apoi iarăşi a plecat.

STOICA

(aparte)

Ah! de mi-ai cădea în palmă, cum te-aş răsuci de bine!

BEIZADE

(minios către Stoica)

Care va să zică, ţie nici nu ţi-a păsat de mine?
Am să te învăţ eu minte, spînzurat nelegiuit,
Cum să umbli cu stăpînul! — ieşi afară!

(Stoica iese; lui Ionică.)

în sfîrşit.

IONICĂ

în sfîrşit, ce-ncolo-ncoace, vrînd să ştiu din ce pricină
Caii zburdă peste dealuri, şi Kir Stoica se închină,
Mă sculai să plec spre gîrlă. Cînd era să mă cobor
Auzii un glas din apă, strigînd jalnic: ajutor!
Şi zării trecînd cu unda o fiinţă omenească,
Care se lupta cu moartea. Firea noastră românească
La nevoie ne-nfrăţeşte cu acela care cere,
La primejdie ne leagă cu acela care piere;
Deci văzînd că nu-i nădejde de scăpare, mi-am zvîrlit
Brîul şi căciula-n lături şi în apă am sărit.
Cu trei cruci şi-un Doamne-ajută! dînd din mîni şi din
picioare,
Am ajuns tocmai la locul unde dai într-o viitoare,
Şi zmucindu-te deodată, din a undei repejune,
Am putut, din gheara morţii, să te scap ca prin minune
Apoi înotînd puternic, am ieşit pîn' la uscat
Unde te-am întins pe iarbă, galben, ud şi leşinat.
Vizitiul cu trăsura se întorcea încet pe vale
Şi-mi ieşi tocmai în faţă — ca prilejul bun în cale;

îi făcui semn să oprească si, luîndu-te pe sus,
Te-am schimbat de priminele şi aicea te-am adus.
Iaca toată întîmplarea!

SMĂRĂNDIŢA

(luind vorba degrabă)

înţeles-am toate bine;
însă e un lucru care nu m-a domerit pe mine.
Cum, adică, la viitoare, cînd ai zis că l-ai smuncit
Din a undei repejune, prin ce chip ai izbutit,
Căci primejdia acolo era tot atît de mare,
Pentru amîndoi ?

BEIZADE — ARGHIRA

Aşa e.

IONICĂ

Vă răspund la întrebare.
Cînd m-am aruncat în gîrlă, Luminarea sa plutea
La doi paşi, în josul apei, fiind înaintea mea.
Capul îi era spre mine, iar picioarele la vale,
Astfel că-nfigîndu-mi mîna, în chica Măriei sale,
Am putut să-l trag la mine şi smuncindu-l...

BEIZADE

(ca deşteptat şi incepînd a se minia)

Cum ai zis?
M-ai luat de păr?

IONICĂ

(cu nevinovăţie)

Vezi bine, şi te-am tras la loc deschis
Pîn' la mal...

BEIZADE

(aprinzindu-se din ce in ce)

Bre! cum se poate şi-ai avut tu îndrăzneală
Să pui mîna-n cap la mine ?

IONICĂ

(cu mirare)

Auzi colo socoteală,
Dar cum vreai să ieşi din apă?...

ARGHIRA

(aparte)

Stăi c-am să te căftănesc!
(Tare Beizadelei.)
Preaputernice stăpîne, nu pot să-mi închipuiesc
Cum atîta bunătate şi răbdare mai aveţi,
Cînd ţăranul e de vină, numai el, precum vedeţi,
Că v-a fost rău dineoare ? — Răul poate vine iară,
Şi-apoi, mai presus de toate, v-a făcut şi de ocară!
Auzi să v-atingă părul, părul vostru cel slăvit...
(Răstindu-se la Ionică.)
Păr de beizade, ţărane, păr de domn, m-ai auzit!

IONICĂ

Ci ca tacă-ţi clonţu, babo, ce te strîmbi aşa la mine?
Iaca! mi-am găsit beleaua...

BEIZADE

(plimbindu-se furios)

Te-nvăţ minte eu pe tine!
Pofteşti păr de beizadele, hai! ţărane necioplit?
Bre ! dihonie-i, zaveră!...

IONICĂ

(aparte)

Zău că grecu-a-nnebunit!

SMĂRĂNDIŢA

Linişteşte-te, iubite, bietul om nu-i vinovat...

BEIZADE

Cum nu-i vinovat, tîlharul, ba e bun de spînzurat.
Auzit-aţi d-voastră, să mă ia de păr, pe mine!
Prin urmare, să mă bată, ori să mă ucidă. Cine ?

Un mojic care se-ngîmfă, tot spuind necontenit:
Eu te-am scos din gheara morţii! *(Lui Ionică.)*
Cin' ţi-a spus-o a minţit!
Bre! dar eu şi fără tine, singur la liman ieşeam.
Nu vedeai, tîlhar de codru, nu vedeai că mă scăldam?
Şi cînd eu, cel mai puternic, chiar de nu ar fi aşa,
Aş vrea să mă-nec, crezi oare cum că m-aş putea-neca ?
Riul, supuindu-şi unda la voinţa mea stăpină,
M-ar fi scos la mal el singur, fără să fi dat din mină.
Insă tu, cum văd acuma, ai cătat chiar într-adins,
Să-mi faci rău, să-mi faci necinste...

ARGHIRA

In capcana lui s-a prins.

IONICĂ

(ameţit)

Bine, frate ?...

BEIZADE

Nu ţi-s frate, să n-aud că îndrăzneşti
Să-mi zici frate altă dată.

IONICĂ

Bine, ce fel de om eşti ?
Nu mi-ai zis, mai adineaori, că suntem fraţi amîndoi,
N-am băut colea-mpreună, n-am mîncat iarăşi cu voi?

SMĂRĂNDIŢA

(Beizadelei)

Negreşit. Ţi-aduci aminte, cît de mare bucurie
Şi plăcere arătaseşi...

IONICĂ

Ş-apoi nu mi-ai zis tot mie:
Că-s boier, că am avere şi caftan şi că-mi vei da
Tot ce voi pofti pe lume...

ARGHIRA

(aparte)

Apoi vai de pielea ta !

BEIZADE

Nu țin minte, n-am zis asta. Datu-ți-am înscris la mină?
Vorba zboară, măi băiete, numai slova e stăpînă
Pe voința ce o scrie. Ș-apoi multe pot să zic
La un chef sau la o glumă, fără ca să dau nimic.
Dar fiindcă nu se cade să pleci fără dar de-aice

(strigă)

Stoico! Stoico! vino-ncoace... să-i dai vreo 50 de bice!

(Intră Stoica.)

IONICA

(speriat)

Vai de mine! dar ce-i asta. Luminarea ta glumești?

BEIZADE

Nu glumesc, îți dau caftanul ș-apoi să te mulțămești
Că nu-ți dau mai multe încă. *(Se pune pe divan.)*

STOICA

(vesel către Ionică)

Mi-ai venit la mină dar!
Am să-ți dau eu boierie!

(Imitindu-l ca la scena mesei.)

Toarnă-mi vin colea în pahar...
Mai ții minte! —tigvă goală! Haide, mișcă, boier mare!

IONICĂ

Luminarea ta, stăpîne, coconită, îndurare,
Nu vă faceți rîs de mine.

SMĂRĂNDIȚA

(Beizadelei — care face semn ca sus)

Iartă-1, dragă!

IONICA

E păcat!
După ce că-n prada lumei ogorașul mi-am lăsat,
Și m-am dus, ca vai de mine, ș-am făcut ce am făcut!
De sărac de mine, Doamne! numai dac-aș fi putut

Cum de-aș fi-ndrăznit. vreodată, să pun mîna-n păr strein.
Insă nu aveam ce face. pierea suflet de creștin!

(După o pauză.)

Ș-apoi, de! știți, vine vremea că și breasla țărănească
Să mai puie la nevoie mîna-n chica boierească!

BEIZADE

(sculindu-se furios)

Și-mi vorbești în parimie, după ce m-ai necinstit!
îa-1 de-aici, degrabă, Stoico, și fă ce ți-am poruncit.

ARGHIRA

(lui Stoica)

Ia-1 odată, că îmi vine nu știu ce cînd îl privesc.

SMĂRĂNDIȚA

(rngîndu-se)

Iartă-1, Doamne, pentru mine, care știi cît te iubesc.
Iartă-1, căci iertarea este, pentru firea omenească,
Cea mai sfîntă însușire, și povața creștinească
Ne învață că iertarea se coboară de la cer.

BEIZADE

(sărutind-o pe frunte)

Nu-ți pot împlini dorința!

(Aparte.)

Ș-acum îi simt mîna-n păr !

(Tare.)

Lasă-1, lasă-1 să se ducă, acolo unde se cade
Să se ducă cei nemernici.

ARGHIRA

Acolo mai bine-i sade
Decît cu boieri la masă.

IONICA

Haide, du-mă și mă bate,
Scrie-mi în fîșii de sînge răsplătirea mea pe spate.

(Către Smărăndița.)

Sărut mina, coconită, niciodată n-oi uita
Mila ce-ai avut de mine. *(Către Beizadea.)*
Iar cît despre d-ta,
Luminate, nu te teme, o să vie în curînd
Vremea de nevoie cruntă să te văd iar tremurînd,
Şi atuncea, nu ştiu cine ţi-o veni într-ajutor,
Să te scape din peire! A-nşela este uşor,
însă-nşeli o dată numai, ş-apoi cît trăieşti pe lume
Nimeni nu-ţi mai iese în cale cînd ţi-o auzi de nume.
Despre mine, nu e vorbă, te-ai purtat cum se cuvine.
Şi doresc aşa să pată cei ce s-or purta ca mine!
De voi, răutăţi streine, venetici asupritori,
A avut românul parte, vai de el, de multe ori;
însă totdeauna singur s-a luptat ş-a izbutit,
După cum spuneau bătrînii, şi din ţară v-au gonit.
O să vie iarăşi vremea, pîn-atunci scrie-mi pe spate,
Răsplătirea-ţi omenoasă, în fişii lungi, sîngerate!
însă dac-aş şti că-mi smulge sluga-ţi inima din mine,
Ga să fiu scutit de caznă, nu m-aş mai ruga la tine!

SMĂRĂNDIŢA

(îngenunchind)

Cruţă-mi suferinţa, doamne, sau de nu, eu plec de-aci,
Şi nu te mai văd în viaţă...

ARGHIRA

(aparte)

Iacă! i se năluci,
D-ei acum ! *(Tare Beizadelei.)*
Stăpîne, nu uita că eşti bogat,
Că eşti tînăr şi puternic, că eşti viţă de-împărat!
Pentru atîta clevetire, rogu-mă Măriei tale,
Să nu-i faci îngăduire.

BEIZADE

(aparte)

Cum să pun treaba la cale ?
Una-mi este credincioasă şi nevoie am de ea,
Cealaltă mă iubeşte şi mi-e dragă.

STOICA

(aparte)

Pofta mea
Ar fi să încep de-acuma lucrul cum s-a poruncit!

IONICĂ

(aparte)

Vai de omul care este de prieteni răstignit!

BEIZADE

(tare către Arghira)

Du-te, zi-i să fie gata cu trăsura, voi porni.

fArghira *iese — către Smărăndiţa.)*

D-ta, iubită dulce, calea-mi vei împodobi,
Căci te iau la mine-n casă şi acolo vei vedea
Cum îmi ţin făgăduiala.

SMĂRĂNDIŢA

După rugăciunea mea?
Oh! îţi mulţumesc!

ARGHIRA

(intrlnd)

Trăsura este gata.

BEIZADE

(lulnd de mină pe Smărăndiţa)

Haidem dar.

(Smărăndiţa trece şi iese, Arghira, trecind după ea, Beizad li dă o pungă cu bani.)

Rămîi sănătoasă! ţine s-o ai de la mine dar.

ARGHIRA

(sărutlndu-i mina)

Sărut mînile, stăpîne! drum uşor şi-n plin. *(Iese.)*

BEIZADE

(din pragul uşei din fund lui Ionică)

Ascultă,
Mi-este milă şi de tine — ca să nu fac vorbă multă
Douăzeci şi cinci de bice să-ţi dea totuşi. Dăruiesc
Pînă la 50 ce rămîne. *(Iese.)*

STOICA

(aparte mîngăindu-şi biciul)

Cît de bine-am să-1 slujesc.

IONICĂ

Vino şi-ţi fă datoria.

STOICA

Eu sunt gata cînd pofteşti.

IONICĂ

Pe cine nu laşi să moară nu te lasă să trăieşti!

(Cortina cade)

DUPĂ RĂZBOI

(COMEDIE INTRUN ACT)

Doamnelor Coralia Sevescu şi Cath. A. Florescu, care împreună cu domnii Nicu Cerkez şi Dimilrie R. Rosetti, au jucat această comedie pe scena Teatrului Naţional într-o reprezentaliune de binefacere, din decembrie 1878.

PERSOANELE:

COLONELUL COSTIN - D-nnl D. R. ROSETTI
NICU SOREANU - D-nul N. CERKEZ
ELISA, soţia Colonelului - D-na CATH. A. FLORESCU
MĂRIOARA, fată în casă - D-na CORALIA SEVESCU

Scena se petrece la ţară, în anul 1878.

Un salon bine mobilat, uşă în fund, în dreapta şi-n stînga (dinspre grădină), o canapea la dreapta, un tablou alăturea. în stînga un pianino, deasupra căruia se află un portret mare al Elisei. O masă în mijlocul scenei, cu tot ce trebuie pentru scris. O fereastră la dreapta, în primul plan.

SCENA I

MĂRIOARA

MĂRIOARA *(ieşind din dreapta, cu o scrisoare in mină):* **Sunt aproape opt luni de cînd d-nul Colonel a plecat la război şi abia trei scrisori am primit de la dînsul. Sunt două luni de cînd nu a mai scris nimic. în fiecare zi aştept**

poşta cu nerăbdare, dar în zadar... nimic... tremur, cînd mă gîndesc la doamna! Sărmana, în fiecare zi ii trimite cîte o scrisoare... însă nu are răspuns... s-a-ntîmplat, ceva, desigur... vreo nenorocire... *(Ştergîndu-şi ochii.)* Bietul d-nul Colonel!... Iată scrisoarea de azi... *(Priveşte la pendula de pe cămin.)* Să mă grăbesc a o trimite. *(Se îndreptează spre fund. Uşa se deschide deodată şi Colonelul, în haine civile, apare în prag. Marioara, văzîndu-l, scoate un ţipăt şi se opreşte.)*

SCENA II

MARIOARA, COLONELUL

MARIOARA *(bătînd din mini):* Ah!... d-le Colonel!...

COLONELUL: Bună-ziua! Unde este Elisa?... Sunteţi bine?

MARIOARA: Suntem bine. D-na însă este foarte neliniştită, nu ştia ce v-aţi făcut... în toate zilele vă trimitea cîte-o scrisoare, însă de două luni nu a mai primit nici un răspuns. începuse a se îngriji grozav; aşa că, văzîndu-vă acum pe neaşteptate, bucuria ce ar simţi ar putea să-i facă rău.

COLONELUL: Ai dreptate, însă ard de dorinţa de-a o îmbrăţişa, cum aş face... Ah! *(Scoate din sîn o scrisoare.)* Ţine, dă-i scrisoarea aceasta.

MARIOARA: O scrisoare?...

COLONELUL: Da, aceea prin care îi vesteam întoarcerea mea şi pe care nu i-am putut-o trimite.

MARIOARA *(alergînd în dreapta):* Mă duc îndată.

(Colonelul-şi scoate mantaua şi priveşte în oglindă, apoi se retrage mai deoparte aşteptînd. Elisa iese urmată de Marioara şi citeşte cu bucurie scrisoarea.)

SCENA III

COLONELUL, ELISA, MARIOARA

ELISA *(aparte):* Costin se întoarce; aşa-mi scrie; şi încă foarte curînd. *(Către Marioara.)* Ce bine-mi pare, Marioara... vine Colonelul.

COLONELUL *(venind lîngă Elisa):* A venit, Eliso dragă!

ELISA *(scoate un ţipăt de bucurie şi se aruncă în braţele lui):* Tu eşti!... tu!... în sfîrşit!

COLONELUL: EU, da, eu sunt. *(O sărută.)* Dar mi-a spus Marioara că erai îngrijată, neliniştită...

ELISA *(tăindu-i vorba):* Negreşit, să mă laşi două luni fără să-mi scrii.

COLONELUL *(luîndu-i minele):* Iartă-mă, dragă, însă speram să pot pleca dintr-un moment într-altul; apoi nu am avut o clipă de odihnă, am fost însărcinat cu o misiune grabnică în străinătate, în sfîrşit...

ELISA *(luîndu-i braţul):* în sfîrşit te-ai întors şi nu mă mai pot plînge... *(Marioara iese.)* însă am să-ţi fac o rugăminte...

COLONELUL *(surîzînd):* Să mă silesc a te face să-mi uiţi greşelile.

ELISA: NU rîde, căci lucrul e foarte serios.

COLONELUL *(luînd un aer jumătate serios):* Să vedem, spune... tu ştii că dorinţele tale sunt şi ale mele.

ELISA: Bine, bine... *(îi ia mînile şi-l priveşte dulce.)* Mi se pare că te-ai jertfit îndeajuns pentru glorie, d-nule erou, şi că ar fi bine acum să te gîndeşti şi la mine.

COLONELUL: Socotesc că nu ai nevoie să mă rogi pentru aceasta.

ELISA : Negreşit, însă fiindcă mă iubeşti şi nu vrei să mă vezi mîhnită, ar trebui să nu mă mai laşi singură.

COLONELUL: Ah!... înţeleg!... *(Rîzînd.)* Nu ai uitat ceea ce-mi propuneai altădată... vrei să ies din armată...

ELISA *(CU ochi dulci):* Da, să fim totdeauna amîndoi... nedespărţiţi... ce fericită aş fi!

COLONELUL: Şi eu asemenea, însă lucrul acesta este atît de însemnat încît trebuie să-1 cercetăm mai de aproape şi tocmai acum timpul nu este nimerit.

ELISA *(întristată):* Vrea să zică, nu consimţi?

COLONELUL: Las' vom vorbi mai pe urmă, acum să vorbim despre tine. *(Elisa se pune pe canapea şi Colonelul alăturea.)* Ia să vedem ce-ai făcut în lipsa mea?... *(li ia mînile într-ale sale.)*

ELISA: M-am gîndit la tine.

COLONELUL *(sărutîndu-i mînile):* Apoi?...

ELISA: Apoi îţi scriam, mai în toate zilele, citeam jurnalele, urmăream pe harta războiului mersul diviziei voastre.

ELISA: Ce zici?
COLONELUL: Zic că d-nul Soreanu îți face curte.
ELISA: Asta e o întrebare?
COLONELUL: Poate.
ELISA: In tot cazul e cam neașteptată.
COLONELUL: Răspunsul tău să fie tot astfel. Știi că mă întorc de la război și deci nu mă tem de lovituri.
ELISA: Atunci, d*nule Colonel, află să Soreanu îmi face curte.
COLONELUL: Răspunsul tău franc și sincer ne onorează pe amîndoi. Pot să urmez cu întrebările ?
ELISA: Negreșit... negreșit.
COLONELUL: Mă rog, îți face curte pe tăcute, or diplomatul îndrăznește ?...
ELISA *(plecînd ochii):* Ba îndrăznește.
COLONELUL: Și ți-a spus că te iubește? *(Elisa face semn din cap că da.)* De cîte ori ?
ELISA: N-am numărat, dar mi-a spus de multe ori.
COLONELUL: Și cu un glas plin de oftări și de suspine, nu e așa ?
ELISA: Nicidecum, diplomatul, după cum îl numești, nici nu plinge nici nu suspină, și iată de ce l-am ascultat fără să vreau. Mi-a descris, ce e drept, focul său, cu atîta cuviință, încît nu m-am putut supăra.
COLONELUL: Atunci e un foc de paie.
ELISA: FOC de paie?... și de ce?... oare nu e cu putință să iubească cineva cu tot dinadinsul...
COLONELUL: Amorul sincer e un lucru așa de rar.
ELISA: Ah!...
COLONELUL: Amorul adevărat este totdeauna exclusiv.
ELISA: NU tfi-jițeleg.
COLONELUL: Vreau să zic că d-nul Soreanu ți-a făcut curte ca să-i treacă de urît.
ELISA: Pe cît am putut înțelege, eu cred că bietul Soreanu mă iubește din toată inima și, ce e mai mult, ar fi în stare să-mi dovedească aceasta nu știu prin ce sacrificiu. *(Surîde.)*
COLONELUL *(sculindu-se după citea timp):* Poate să ai dreptate, însă ce rămășag pui că diseară și nu mai departe, Nicu Soreanu va pleca la București ca să aștepte evenimentele ?
ELISA: Dacă îl vei goni tu... negreșit că va pleca.
COLONELUL: Să-1 gonesc, eu?... ce rău mă judeci!... Iți mărturisesc că nu numai nu-1 voi goni, dar că voi

COLONELUL: Foarte bine! Trebuie să fi ajuns a cunoaște Bulgaria pe degete!
ELISA: Ca un ofițer de stat-major.
COLONELUL: De minune... Apoi? .
ELISA: Cum, apoi?...
COLONELUL: Firește, după studiile geografice și după celelalte ocupații, ce ai mai făcut?... Nu cred să fi stat tot timpul închisă în casă, nu ai văzut pe nimeni?
ELISA: Am ieșit foarte puțin și n-am văzut mai pe nimeni. Subprefectul venea din cînd în cînd să mă vază și am fost de două ori la mama.
COLONELUL: Dar d-na Nereanu, vecina noastră si prietena ta?
ELISA: Aspasia venea mai în toate zilele, dar îmbolnăvindu-se bărbatu-său, s-au dus, sunt aproape două luni, la băi în Germania. Plecînd, a lăsat aici pe frate-său, care...
COLONELUL: Ah! frate-său, tînărul student?
ELISA: D-nul Soreanu și-a terminat studiile și acum caută să intre în diplomație.
COLONELUL: Atunci pentru ce stă la țară?
ELISA: Așteaptă, se vede, sfîrșitul războiului, sau o ocaziune...
COLONELUL *(intrerupind-o):* Știi că ar fi mai bine să aștepte ocaziunea în capitală, căci trebuie să-i fie urît pe aci viitorului diplomat.
ELISA: Se vede că nu; trebuie să știi că e pictor, dar pictor în toată puterea cuvîntului. I-am dat chiar voie să ia niște pozițiuni din fundul livezii celei mari, spre a face un tablou ..
COLONELUL: Ah! livada noastră i-a plăcut atît de mult?... Mărturisesc că nu sunt de părerea d-sale... Și de cînd a început să lucreze?
ELISA: Mi se pare că... de două luni.
COLONELUL: Încet lucrează.
ELISA: Oh! e foarte conștiincios.
COLONELUL: Nici că mă-ndoiesc despre asta. *(Uitîndu-se lung la Elisa.)* Insă ia spune-mi, după ce a lucrat, *foarte conștiincios,* caută el vreun prilej să-ți dovedească că-ți este și *foarte recunoscător?...*
ELISA: Cîteodată!... își face datoria.
COLONELUL: Oh! *(Apăsind asupra cuvîntului.)* Dar curte nu-ți face ?

cerca încă să-1 fac să rămîie aici, ba chiar te voi ruga să stăruieşti şi tu împreună cu mine.

ELISA: Şi socoteşti că, făcînd astfel, Soreanu va pleca?

COLONELUL: Punem rămăşag?

ELISA: Negreşit, dar pe ce?...

COLONELUL: Pe ce vei voi tu.

ELISA: Aşa?... bine, dacă voi cîştiga eu, să-ţi dai demisia din armată. *(Privindu-l cu atenţie, Colonelul stă nemişcat.)* Ce fel, stai la îndoială, cînd eşti aşa de sigur?

COLONELUL: Sunt aşa de sigur încît primesc, însă am nişte mici condiţiuni de pus, pe care te voi ruga să le păzeşti cu sfinţenie.

ELISA: Să vedem.

COLONELUL: Să nu te împotriveşti la orice voi zice şi la orice voi face.

ELISA: Foarte bine. Alt nimic?

COLONELUL: Nimic.

ELISA *(rizind cu ironie):* Atunci cîte ore sunt?

COLONELUL *(uitindu-se la pendulă):* Dar la ce oră are obicei să vie?

ELISA: Cam pe vremea asta.

COLONELUL: Să nu-i spui că m-am întors.

ELISA: Da' de ce?

COLONELUL: Ai uitat învoiala, asta e una din condiţiuni. Mă duc, voi să te las să judeci încă o dată sinceritatea patimei tînărului nostru. *(Ieşind prin uşa din dreapta.)* Ştii condiţiunile *(trimiţîndu-i sărutări),* nu le uita!

SCENA IV

ELISA singură, apoi MARIOARA şi SOREANU

ELISA: Ciudat lucru, mi se bate inima ca şi cum are să mi se întîmple ceva. Ştiu bine că aceasta e numai o jucărie, însă totuşi... pare că-mi e teamă... *(rizind)* ce nebunie!... *(Intră Marioara.)* Ce este, Marioara?...

MARIOARA: D-nul Soreanu întreabă dacă-1 primiţi.

ELISA: Da, pofteşte-1! *(îşi drege rochia.)* Să nu ne perdem cumpătul.

SOREANU *(intrînd prin stingă, se-nchină) :* Sunt foarte fericit că vă văd, d-nă, ca să vă mulţumesc...

ELISA *(rizind):* De voia ce ţi-am dat a te plimba prin livadă, a cîta oară mi-o spui?

SOREANU : Oh! nu-mi mai aminti răutăţile d-tale.

ELISA: Răutăţile mele?

SOREANU: Negreşit, să nu-mi dai voie să vin decît de trei ori pe săptămînă. *(Suspinînd.)* Ce grozăvie!

ELISA: In lipsa bărbatului meu, nici că puteam face mai mult, ba încă. <.

SOREANU *(cu un gest rugător):* Oh!... te rog, nu sfirşi...

ELISA *(punindu-se pe canapea):* Ce ai făcut ieri toată ziua, d-nule artist?

SOREANU: Am lucrat ca un nenorocit. Tabloul meu merge de minune.

ELISA: Pentru ce l-ai părăsit atunci?

SOREANU: Cît eşti de rea cu mine! Ce m-aş face eu dacă nu te-aş mai vedea?

ELISA: Poate un mare pictor, domnule diplomat!

SOREANU: Oh!... doamnă, nu-mi este dat să am talent, am 5 000 de galbeni venit.

ELISA: Şi această fericită împrejurare îţi permite a perde timpul lîngă mine ?

SOREANU: Să-mi perd timpul? *(Se pune pe fotoliu.)* Lingă d-ta?... Nu-mi cunoşti inima.

ELISA: Ba da, din reputaţiune, şi se zice că i-o faci foarte bună.

SOREANU: Şi să mă crezi că o merită pe deplin... o inimă duioasă, care e numai a d-tale.

ELISA *(rizind):* D-nule Soreanu, nu mă sili să te trimit a-ţi relua paleta şi pensulele.

SOREANU: NU cred să ai cruzimea de a mă goni, căci uite, plouă.

ELISA: Cu toate acestea, fii cuminte, căci altfel platanii din grădină te aşteaptă.

SOREANU: Ce e drept, frumoşi arbori, m-am încredinţat acum de vreo două luni, de cînd îi privesc.

ELISA: De două luni? sunt două luni de cînd vii aici?...

SOREANU: Două luni şi patru zile.

ELISA : Două luni de cînd nu am nici o ştire de la Costin.

SOREANU: Mă iartă, nu am voit deloc să-ţi reamintesc pe d-nul Colonel cînd am vorbit de cele două luni şi patru zile, ci am căutat a vă arăta că, de atunci şi pînă acum, o inimă ca a mea, care...

ELISA *(tăindu-i vorba):* Ia seama... tot plouă.

SOREANU: **Sunt în stare să înfrunt potopul, d-nă, căci îmi este peste putință să stau nemișcat și nesimțitor la farmecul spiritului și frumuseței d-tale.** *(Elisa rîde tare.)* **Faci foarte rău că rîzi, d-nă.**

ELISA: **Ce vrei să fac, n-am decît două hotărîri de luat: să rîd, sau să te trimit să visezi la umbră în grădină.**

SOREANU *(cu foc)* : **Faci foarte rău, lovind astfel pe un admirator care-ți cere cu umilință să aibi milă de dînsul, pe un amic bun, pe fratele celei mai devotate prietene, cu care ai copilărit...**

ELISA *(tăindu-i vorba):* **Cu care am învățat alfabetul... urmează... vorbești atît de frumos.**

SOREANU: **Vezi!... Pentru întîia oară cînd vreau a-ți spune adînca mea simțire și a te încredința!... Bine, d-nă, nu vrei să crezi că te iubesc?**

ELISA: **Nicidecum!... într-adevăr, ce poți aștepta de la mine în schimbul acestor simțiminte? Sunt măritată și-mi iubesc bărbatul.**

SOREANU : **Mă rog, dă-mi voie să-ți spun că eu nu cunosc pe d-nul Colonel; plecase la război cînd am venit aici, prin urmare îl socotesc de nu singurul, dar cel puțin cel mai mare obstacol între mine și d-ta; căci dacă ai fi liberă aș putea cel puțin aspira la mîna d-tale! Și atunci ai putea crede, fără îndoială, în sinceritatea iubirii ce-ți păstrez.**

E LISA *(sculîndu-se și uitîndu-se pe fereastră)* : **D-le Soreanu... ploaia a încetat.**

SOREANU *(mihnit):* **Aveți dreptate, ce frumos cer!**

ELISA: **Caută de pune o părticică dintr-însul în vreun colț al tabloului d-tale.**

SOREANU *(inchinindu-se):* **D-nă... mă duc. Dar voi veni numaidecît, să-ți întorc vizita.**

ELISA: **Cefei... te întorci?**

SOREANU: **Negreșit. Pe cînd treceam prin grădină, Marioara mi-a spus că ești acasă și că iți este urît. Atunci am venit să te văd, deci d-ta ai avut bunătatea a mă chema și, după regulile celei mai stricte bunecuviințe, am dulcea îndatorire de a reveni să-ți mulțămesc. La revedere, d-nă.** *(Iese prin stingă.)*

ELISA *(uitindu-se după dînsul):* **Dragă Costine, ai să perzi rămășagul. Nu știu care-ți este planul; dar, pe cît văd, Soreanu nu este deloc hotărît să plece.**

SCENA V

ELISA și COLONELUL

COLONELUL *(intrînd prin fund, cu chipiul în cap):* **Tot mai ții rămășagul?...**

ELISA: **Mai mult decît oricînd.**

COLONELUL: **Atunci lasă-mă și pe mine să lucrez.**

ELISA; **Mă duc să mă îmbrac.**

COLONELUL: **Ah!... uitasem, dacă te îmbraci, apoi te rog pune-ți o rochie neagră.** *(Elisa se uită lung la dînsul.)* **Știi, și aceasta intră în condițiunile noastre.**

ELISA *(rizind):* **Bine... însă te înștiințez că nu ai nici un minut de perdut, fiindcă d-nul Soreanu mi-a spus că va veni îndată, prin urmare pregătește-te.**

COLONELUL: **Fii pe pace, sunt gata.** *(Ieșind prin dreapta, trimițtndu-i sărutări.)*

ELISA: **Răutăciosule!...**

SCENA VI

COLONELUL , apoi MARIOARA

COLONELUL *(Marioarei, care intră):* **Stăpînă-ta așteaptă pe d-nul Soreanu... Vezi cînd va sosi, poftește-1 aici.**

MARIOARA: **Prea bine, d-nule Colonel.**

COLONELUL: **Ah!... Să știi că pe ziua de azi nu mai sunt colonel.**

MARIOARA: **Ce fel, nu înțeleg?**

COLONELUL: **Chiar așa! Nu ai nevoie să înțelegi, numai nu uita ce-ți spun! astăzi sunt maiorul Ștefan, ai să ții minte?**

MARIOARA: **Prea bine, d-le Colonel.**

COLONELUL: **Iar... Vezi, caută să nu faci vreo încurcătură și să nu uiți, du-te...** *(Marioara încearcă să iasă prin fund.)* **Să spui tuturor în curte să nu pomenească nimic despre întoarcerea mea. Aide, du-te și ia seama.**

MARIOARA *(ieșind):* **Ascult, d-le maior.**

SCENA VII

COLONELUL *(singur, aprinde o ţigară şi se plimbă de-a lungul scenei):* **Cît de lesne se încred şi se înşeală femeile! Cele mai virtuoase sunt şi cele mai încrezătoare. Ele nu-şi pot închipui că simţirile şi pasiunea sunt supuse evoluţiunilor sufleteşti şi că, înainte de a se statornici, ele pot lua tot felul de schimbări, unele mai ademenitoare decît altele. Femeile pot să-şi facă un idol dintr-un bulgăre de zăpadă... Aşa d-nul Soreanu, surprins ori izgonit de mine, s-ar înrădăcina poate în inima Elisei, şi eu nu voi să-1 las să se poetizeze. Tactica mea va' fi însă generoasă... îl voi face numai ridicol, şi-i va fi de-ajuns! Femeile pot să-şi pearză capul chiar după oamenii nebuni, însă după cei ridicoli niciodată. Prin urmare, gingaşul meu diplomat... vom vedea cine e mai dibaci dintre noi amîndoi.** *(Se uită pe fereastră.)* **Iată duşmanul.** *(Îşi îndeasă chipiul pe cap.)* **Sînge rece şi răbdare!**

SCENA VIII

COLONELUL, SOREANU

SOREANU *(intră prin fund, la vederea Colonelului se opreşte pe prag şi salută cu politeţă).*

COLONELUL *(cu chipiul în mină):* **Căutaţi pe cineva, d-nule?**

SOREANU: **Da, d-nule, socoteam că d-na Costin este acasă.**

COLONELUL: **E acasă, s-a dus pînă în camera sa; o s-o vedem în curînd poate.** *(Dîndu-i un scaun.)* **Poftiţi de şedeţi!** *(îşi pune chipiul pe cap.)*

SOREANU *(aparte, privind pe Colonel):* **Un militar, oare nu e Colonelul?** *(Tare.)* **Mă rog, cu cine am onoarea?**

COLONELUL: **CU maiorul Ştefan... şi eu aş dori să mă norocesc.**

SOREANU : **Nicu Soreanu, doctor în ştiinţele politice şi administrative, fratele d-nei Nereanu, prietena gazdei.**

COLONELUL *(strîngîndu-i mina):* **îmi pare bine.**

SOREANU *(asemenea):* **Incîntat de cunoştinţă.**

COLONELUL: **Sunteţi fratele d-nei Aspasia Nereanu, care este bună prietenă cu d-na Costin.**

SOREANU: **Da, domnule maior.**

COLONELUL: **Atunci fiindcă am fericirea de a mă socoti şi eu printre cei mai buni prieteni ai d-sale, v-aş cere voie, ca în puterea proverbului... să vă iau chiar de pe acum drept o bună cunoştinţă.**

SOREANU: **CU cea mai mare plăcere.**

COLONELUL: **Vă mulţumesc.** *(Scoate şi-i oferă o ţigară)* **Fumaţi?**

SOREANU: **Da, maiorule, însă nu ştiu dacă aici?...**

COLONELUL: **Oh! ... nu face nimic, gazda îmi cunoaşte deprinderile mele de soldat şi de aceea am voie deplină.**

SOREANU: **Dacă e aşa, primesc.'(Ta** *o ţigară.)* **Vă mulţumesc.** *(Aparte, pe clnd arde chibritul.)* **De nu mă înşel, mi se pare că maiorul ăsta e un om cumsecade.** *(Fumează.)*

COLONELUL: **Cum găseşti ţigările?... le-am cumpărat de la Nicopoli.**

SOREANU: **A!... veniţi de peste Dunăre, d-le maior?**

COLONELUL *(oftind):* **Da, domnule.**

SOREANU: **Iată un da care vă face multă onoare; a dori războiul este cea mai mare laudă pentru un militar.**

COLONELUL: **Nu doresc şi nici îmi pare rău că am părăsit clmpul de luptă, ci sunt mîhnit din pricina însărcinării ce am a îndeplini aici. Oh!... cea mai amară, cea mai grea!...**

SOREANU : **Ce vrei să zici ?...**

COLONELUL: **Am venit într-adins de acolo ca să vestesc d-nei Costin nenorocita întîmplare... cum, nu ţi-a spus nimic?...**

SOREANU: **Nimic... am vorbit numai cu Mărioara.**

COLONELUL: **Mărioara nu ştie încă nimic, ea iubea atît de mult pe bietul Colonel.**

SOREANU: **Bine... şi?...**

COLONELUL *(CU un aer mîhnit):* **Ei?... da... aşa este... b mare nenorocire. Colonelul a fost rănit de un glonţ pe la sfîrşitul bătăliei de la Rahova.**

SOREANU: **Colonelul Costin?**

COLONELUL: **Da, vechiul şi bunul meu camarad. Trei zile după rănire, cu toate îngrijirile noastre... sărmanul meu prieten** *(suspinînd),* **nenorocitul... Costin... a murit!...**

SOREANU *(mîhnit):* **Cum se poate!... bietul Colonel!**

COLONELUL *(aparte, imitînd-ul):* **Cum se poate!... bietul Colonel! Iată tot panegiricul meu!... cu toate acestea, domnule diplomat, de-acum te am în mînă.**

SOREANU: **Dar d-na Costin ce a făcut? ce a zis?...**

COLONELUL: **înțelegi că cele dintîi momente au fost îngrozitoare... lacrimi... țipete... atacuri de nervi, în sfîrşit, tot ce se obicinuieşte la asemenea ocaziuni... Am lăsat şi eu să treacă furtuna şi, ducînd-o binişor pînă în camera ei, am rugat-o să se liniştească.**

SOREANU: **Biata femeie... ce greu are să se mîngîie de această nenorocire!**

COLONELUL: **Hm!... femeile!...**

SOREANU: **Oh!... d-na Costin îşi iubea foarte mult bărbatul.**

COLONELUL *(privindu-l lung):* **Foarte mult!**

SOREANU: **Negreşit.**

COLONELUL: **Atunci îl va deplînge cîteva zile şi o să-i treacă.**

SOREANU: **Ah! Maiorule, nu se cade să vorbeşti astfel.**

COLONELUL: **Poate că trec întrucîtva peste măsura obicinuită, însă fii sigur că experiența mea nu mă prea înşală. Femeile sunt ca şi popoarele, nestatornice şi capricioase... Regele a murit, să trăiască regele!... bărbatu-meu a murit, să trăiască bărbatu-meu!**

SOREANU: **Bietele femei, cît le nedreptățeşti! O văduvă însă nu se poate gîndi la măritiş aşa degrabă, cum spui domnia ta.**

COLONELUL: **Şi de ce nu?**

SOREANU: **Fiindcă pentru dînsele căsătoria nu mai poate avea acel misterios farmec: curiozitatea.**

COLONELUL: **Uiți însă aceea ce se numeşte a doua natură: deprinderea.**

SOREANU: **Aşadar, crezi că...**

COLONELUL *(tăindu-i vorba):* **Cred că orişice femeie, îndată ce este liberă, nu gîndeşte la nimic alta decît a-şi înlănțui iarăşi libertatea, mai cu seamă cînd un tînăr frumuşel, de spirit, plăcut... i-ar cînta pe toate tonurile: ah! te iubesc, ah!... de ce nu eşti liberă?... pentru ce nu-mi poți fi soție?... Te văd, scumpul meu domn, că mă cam priveşti cu mirare, şi cu toate acestea nimic mai simplu. Elisa scria bărbatului său foarte des şi mai întotdeauna numele d-tale se găsea în scrisorile ei. Bietul Colonel nu avea nici măcar o umbră de bănuială, ba încă de multe ori îmi vorbea despre d-ta ca de**

un bun şi adevărat prieten, cu care ar fi fost fericit să facă cunoştință şi să trăiască! Ce vrei, bărbații sunt toți la un fel... ah!... d-le Soreanu, de acum ai o nobilă însărcinare, aceea de a mîngăia pe o femeie tristă, de a o face să uite scumpele-i epolete, de a-i crea, în sfîrşit, o existență mult mai dulce decît cea dintăi.

SOREANU: **Aceasta va fi foarte anevoie.**

COLONELUL *(strîngîndu-i mîna):* **Iți mulțumesc pentru umbra prietenului meu; dar nu cred să fii convins despre ceea ce zici... pentru că, de!... o... văduvă!... Mă rog... gînditu-te-ai vrodată la ceea ce va să zică o văduvă!... Poate că nu!... Un om ordinar s-ar teme de-o văduvă şi ar fugi de dînsa; pe cînd un om inteligent ca d-ta o consideră ca un puternic îndemn de a o cunoaşte mai bine. Ce e drept, a face să se uite trecutul, cită bucurie, cită fericire, e mai mult decît o învingere, e un adevărat triumf!** *(După o pauză.)* **Ce zici? nu eşti de părerea mea?...**

SOREANU: **Dimpotrivă... numai...**

COLONELUL: **Dar căsătoria te înspăimîntă?**

SOREANU: **Să-ți spun drept, nu m-am gîndit niciodată, cu dinadinsul, la dînsa.**

COLONELUL: **Eram sigur de aceasta. Ai să te gîndeşti însă şi, să mă crezi, ai să fii fericit fără de voie. Ce plăceri liniştite, pe care, din nenorocire, mulți oameni nu le cunosc. La noi, d-le... lumea ia toate lucrurile în rîs, pînă chiar şi dulceața liniştei casnice... d-ta însă, care ai un spirit înalt şi o judecată... în afară de cercul strîns al ironiei şi: al banalității lumeşti, vei urma calea pe care te va călăuzi simțimîntul nobil şi curat de care eşti coprins, şi fiindcă ai o datorie de îndeplinit, o vei îndeplini-o, nu este aşa?**

SOREANU: **Dă-mi voie, o datorie?... cuvîntul e prea tare.**

COLONELUL: **Şi-l mențin, cu toate acestea! căci de! cînd cineva a zis unei femei că o iubeşte şi cînd ea a răspuns iubeşte-mă, datoria unui om de inimă este dea se căsători cu acea femeie, dacă poate să o facă.**

SOREANU: **Dar d-na Costin nu mi-a zis niciodată: iubeşte-mă!**

COLONELUL *(aparte):* **Atît ar mai fi lipsit!** *(Tare.)* **Dacă nu ți-a zis, te-a lăsat, cel puțin, să înțelegi că avea de gînd să o zică, şi acum, mai ales, cînd nu mai e nici**

o piedică pentru aceasta, are să ți-o zică, fără îndoială. Vezi dar că onoarea d-tale e legată pentru totdeauna către dînsa.

SOREANU: **Cum onoarea?... d-le maior, mă iartă, dar exagerezi lucrurile aşa de mult!...**

COLONELUL: **Nicidecum, moartea Colonelului îți deschide un orizont fără de margini, această nenorocire este o fericire pentru d-ta.**

SOREANU: **O fericire!... Dă-mi voie să-ți spun, maiorule, că cuvîntul e aspru.**

COLONELUL: **Pentru bietul Costin! Ce vrei?... Poate că-ți par prea sceptic... însă te rog... nu te supăra, căci nu e vina mea, meseria de soldat m-a făcut atît de pozitivist. Aşa, de exemplu, gloanțele duşmanului răresc rîndurile noastre, noi ne plîngem camarazii perduți, însă ne bucurăm şi de înaintarea ce ne aşteaptă. Fă şi d-ta ca noi, binecuvlntează moartea Colonelului, care-ți dă o femeie frumoasă şi plină de daruri scumpe, aceea ce, crede-mă, prețuieşte mai mult decît un grad militar.**

SOREANU *(cu capul plecat pe mină, după ce a ascultat îl ridică):* **Eşti însurat, maiorule?**

COLONELUL *(muşcîndu-şi buza ca să nu rîză):* **Nu, d-le Soreanu. ..** *(Ascultînd.)* **Tăcere... iată gazda...**

SOREANU *(sculîndu-se):* **Atunci mă duc.**

COLONELUL: **De ce? Faci rău că pleci tocmai acum, stai te rog, lasă că pun eu cuvînt pentru d-ta.**

SOREANU: **De ce să te supăr, voi veni mîne; e mai cuviincios.**

COLONELUL *(aparte):* **Amoraşul nostru a început să bată din aripi.** *(Tare.)* **Nu pleca, te rog, stai aici, căci am nevoie de d-ta.**

(Elisa intră prin dreapta, îmbrăcată în negru.)

SCENA IX

Aceiaşi, ELISA

COLONELUL *(apropiindu-se de Elisa la al doilea plan, vorbindu-i încet):* **Ia un aer trist foarte.**

ELISA *(încet):* **Pentru ce?**

COLONELUL: **Penti'u Soreanu.**

ELISA: **Ce fel? Nu înțeleg.**

COLONELUL: **Ai uitat învoiala noastră. Fă-te că eşti mîhnită, altfel m-oi împotrivi.** *(Elisa ia un aer trist.)* **Aşa, foarte bine.** *(Merge spre Soreanu în fața scenei.)* **D-le, d-na Costin te roagă să rămîi, o doreşte chiar şi-ți mulțumeşte.**

SOREANU *(cu un aer de circumstanță):* **In adevăr, d-nă, am aflat nenorocirea ce vi s-a Intîmplat.**

(Elisa merge spre planul întli.)

COLONELUL *(In stînga ei, încet):* **Nu te mira de ce-ți va spune şi răspunde.**

ELISA *(încet)'.* **Ce să răspund?**

COLONELUL: **Ce vei vrea.**

ELISA *(lui Soreanu):* **Iți mulțumesc de bunăvoința ce ai.** *(Către Colonel încet.)* **Pentru ce ?**

COLONELUL *(asemenea):* **Pentru durerea mea.**

ELISA *(lui Soreanu):* **Pentru durerea mea.**

COLONELUL *(încet lui Soreanu):* **Biata femeie, cît e de mişcată !**

SOREANU *(încet Colonelului):* **Socotesc că ar fi mai bine să mă retrag.** *(Către Elisa.)* **Intr-un asemenea moment, înțeleg că trebuie să aveți nevoie de singurătate, mai ales că maiorul...**

ELISA *(mişcată):* **Maiorul ?...**

COLONELUL *(încet):* **Maiorul sunt eu.**

SOREANU *(Elisei):* **Are să vă vorbească despre dînsul.**

ELISA *(cu mirare):* **Dînsul?... Cine?**

COLONELUL *(încet Elisei):* **Tot eu.**

SOREANU *(Elisei):* **Şi să vă spună ce a zis şi ce a făcut in cele din urmă momente.** *(Elisa priveşte cu mirare la amîndoi.)*

COLONELUL *(încet Elisei):* **Am murit!**

ELISA *(se uită la Colonel citea, apoi ia un aer trist) :* **Scumpul meu domn, maiorul care-mi vorbeşte în numele bărbatului meu şi pe care, dar, trebuie să-1 ascult m-a sfătuit să nu rămîn singură în mijlocul durerii mele şi mai cu seamă să nu îndepărtez pe amicii cei adevărați, care au bunătatea să împartă durerea cu mine. Rămîi, dar, te rog...**

SOREANU *(închinîndu-se):* **Sunt la ordinele d-voastră.**

COLONELUL: **Foarte bine! Acum, d-nă, fiindcă d-nul Soreanu este atît de bun a vă ţine de urît, îmi veţi da voie să mă duc in grădină.** *(Elisa face semn din cap că da.)* **La revedere, d-le, şi îmi pare bine de cunoştinţă.** *(Se sirîng de mină. Colonelul iese prin stingă.)*

SCENA X

Aceiaşi, afară de COLONEL

SOREANU *(aparte, pe cînd Elisa aşeza nişte hîrtii pe masă):* **Datorie, onoare, căsătorie?... cum mă ducea maiorul cela! Pe onoarea mea, te trimite la cununie cu sabia în coaste.** *(Privind pe Elisa.)* **Să aibă oare dreptate ?... Elisa îmi pare liniştită de tot, nenorocirea să-i fie oare mai puţin grea decît gîndeam?**

ELISA *(se pune pe canapea):* **Nu zici nimic, d-le Soreanu?**

SOREANU: **Ce vrei să zic, d-nă? Situaţia în care te afli este atît de dureroasă şi de neaşteptată pentru mine, încît sunt cu totul zdrobit.**

ELISA: **Adevărat?... şi cu toate acestea, încă o dată îţi spun că am trebuinţă de prieteni şi de compătimire.**

SOREANU : **Aşa este, însă te-ai gîndit că sunt uneori situaţiuni nevinovate şi reale, pe care o neprevăzută întîmplare le poate schimba cu desăvîrşire ? Una dintre aceste situaţiuni este şi a noastră.**

ELISA: **Nu te înţeleg... ce vrei să zici?**

SOREANU *(aşezîndu-se pe un fotoliu):* **Binevoieşte a mă asculta puţin. Să nu ne facem iluzii, d-nă, lumea este rea şi pizmaşă. Pînă acum nimic n-a făcut-o să cate la noi, dar înţelegi că moartea Colonelului va schimba foarte mult această stare de lucruri. Parcă auzim zicîndu-se: „Ştiţi că Elisa Costin a rămas văduvă? Aşa?! Biata femeie, ce tristă trebuie să fie! Da; însă din fericire şi-a găsit o mîngîiere. Ce spui?... Cum? Pe cine ?... Pe Nicu Soreanu ?... Tînărul diplomat ?... Tocmai. Bietul Colonel!..." Iată pentru ce eu trebuie să plec de aici.**

ELISA: **D-le Soreanu, îţi mulţumesc de dovada de stimă ce m-ai dat acum, însă de ce nu vrei să zici că...**

ţari amîndoi de conştiinţa poziţiunii noastre, ar fi o datorie chiar să nu ne temem de vorbele lumii?

SOREANU: **Crede-mă, d-nă, că avem, dimpotrivă, datoria , de a face ca aceste vorbe să nu ajungă pînă la noi şi să nu ne atingă. Numai Dumnezeu ştie ceea ce sufăr din cauza acestei despărţiri, însă plecînd te voi lăsa fără de pată şi conştiinţa mea, pe deplin mulţumită, va căuta să-mi aline durerea pricinuită de jertfa ce fac!**

.ELISA *(aparte):* **Bietul băiat! E foarte bine ceea ce-mi spune...** *(După o pauză.)* **Jocul e primejdios, Jnsă am să-1 încerc.** *(Tare.)* **Ştii că purtarea d-tale este foarte frumoasă?**

SOREANU: **Oh! d-nă.**

ELISA : **Da, foarte frumoasă şi merită răsplată.** *(Pauză.)* **De acum înainte sunt singură stăpînă pe viaţa mea şi deci îţi zic, din toată inima: rămîi cu mine, te rog... o vreau !...**

SOREANU *(aparte):* **Aici morţii se duc mai repede decît cei din baladă.** *(Tare.)* **Dar lumea ce va zice?**

- ELISA: **Lumea nu va lua în rău înţeles purtarea d-tale decît dacă o vom voi noi, căci ea, oricît de bănuitoare ar fi, afecţiunile curate o subjugă. Acele ce-mi spuseşi acum Îmi dovedesc că ai uitat unele din ideile ce aveai mai nainte. Intre noi de azi încolo numai un simţimint poate şi se cuvine să rămîie: amiciţia.**

SOREANU; **Ce urît cuvînt, cu tot numele bun ce are!**

CLISA: **Va să zică şi d-ta eşti ca toată lumea ?**

SOREANU: **Toată lumea are mai mult spirit decît mine, a zis Voltaire, şi a avut dreptate.**

ELISA: **Cu toate acestea, Voltaire s-a mulţumit numai cu amiciţia lui Ninon de Lenclos, deşi nu era măritată.**

SOREANU: **Da, decît că el avea 18 ani şiNinon 70.**

ELISA: **Prin urmare, nu-mi primeşti propunerea?**

SOREANU : **Ba nu, o primesc însă cu o restricţiune.**

ELISA: **Eşti ingrat ca toţi bărbaţii... !**

SOREANU: **Zici aşa pentru că nu mă cunoşti şi mă judeci rău.**

ELISA: **Nicidecum, ci fiindcă te îndemn a primi amiciţia mea fără de nici o restricţiune şi pentru că-mi vine foarte greu văzînd că mi-o înlăturezi.**

SOREANU : **Eşti prea bună.**

ELISA: Vei vedea cit de dulce va fi această legătură dintre aoR Amiciția este simțimîntul cel mai curat şi mai nevinovat. Cîte lucruri se pot spune, cîte se pot îndrepta i Inima ți se deschide cu mai multă plăcere către un prieten. El ştie şi are dreptate a şti totul. Afară de aceasta deosebirea gusturilor şi a scopurilor nu pricinuiesc nici o gîndire vicleană, încît o astfel de legătură este vecinică. Mînile ce se unesc frățeşte, într-un asemenea caz, pot să stea pentru totdeauna unele într-altele. Iată mîna mea; ți-o întind prieteneşte, din toată inima.

SOREANU: Şi eu o primesc cu bucurie; cu toate acestea mi se pare c ă . . .

ELISA: Se vede că vrei să-ți cad în genunchi ca să primeşti?

SOREANU *(sculindu-se):* D-nă, de acum înainte aicea vreau să mor!

ELISA: Iți mulțumesc din suflet şi spre a-ți da o dovadă despre recunoştința mea, vei şti că de azi înainte casa aceasta este ca a şi d-tale. *(Pauză.)* Du-te acum de mai ține de urît maiorului, căci am nevoie de repaos şi de linişte. La revedere.

SOREANU *(plecindu-se să-i sărute mîna, Elisa i-o trage şi se scoală):* La revedere, d-nă. *(Aparte, îndreptîndu-se spre fund.)* La ce dracu a murit tocmai acum Colonelul ! Atît mai rău pentru dînsul. *(Iese.)*

ELISA *(singură):* Am cîştigat, dragul meu Costin! N-ai să mai mergi de acum înainte la război! îmi pare rău însă de bietul Soreanu, căci s-a purtat foarte bine. Dar ce nu facem noi femeile pentru bărbați!

SCENA XI

ELISA, COLONELUL

COLONELUL *(intrînd prin stingă):* Hei, despărțirea a fost duioasă ?

ELISA: Dra^ă Costine, iată răspunsul, ia o coală de hîrtie, un condei şi scrie.

COLONELUL: Cui?

ELISA: Ministrului de război. Datoriile de joc se plătesc îndată şi cinstit. D-nul Soreanu nu pleacă, prin urmare dă-ți demisia.

COLONELUL: Mă iartă, datoriile de joc se plătesc în termen de 24 de ore, deci mai am vreme. Să vede că l-ai fermecat ?

ELISA: Se poate, cu toate că ar trebui să fiu supărată pe d-ta.

COLONELUL: Pentru ce...? Glumeşti negreşit.

ELISA: Nicidecum. Fireşte, a înşela pe Soreanu, a ți schimba numele, a te face să treci drept mort şi a mă sili să fiu părtaşă la toate aceste minciuni? în adevăr, eşti foarte dibaci, căci, după cum prea bine ți-ai fost închipuit, Soreanu mi-a mărturisit că vrea să plece, însă eu nu am primit această jertfă şi... nu va pleca.

cpLONELUL *(muşcîndu-şi mustața):* Şi ce i-ai spus pentru ca să-şi schimbe hotărîrea ?

ELISA: L-am rugat să rămînem buni prieteni şi nimic mai mult, făcîndu-1 să înțeleagă că aceasta este singura legătură ce poate exista între noi.

COLONELUL: Iată o idee care nu putea să se nască decît în creierii unei femei oneste ca tine.

ELISA: Pentru ce?

COLONELUL: Apoi cum socoteşti că Soreanu va fi atît de *nepriceput* încît să creadă că o asemenea legătură vă va putea uni, cînd zici că te iubeşte şi cînd ştie că eşti văduvă.

ELISA: Rămîne pentru că primeşte, altfel ar pleca.

COLONELUL: Fii sigură că Soreanu, temîndu-se de primejdiile viitoare,; este poate pe cale de a se depărta de dînsele.

ELISA: Nicidecum... El nu se teme de nimic, nu va pleca şi d-ta nu vei mai fi colonel.

SCENA XII

Aceiaşi, MARIOARA

MARIOARA *(aducînd jurnale):* Iată Monitorul şi celelalte jurnale.

COLONELUL: Pune-le pe masă.

ELISA *(lingă masă cu condeiul in mină):* **Costine, fii jucător cinstit şi plăteşte... ţine condeiul şi scrie ministrului.**

COLONELUL: **îndată, îndată.** *(Marioarei.)* **Unde-i d-nul Soreanu?**

MĂRIOARA: **D-nul Soreanu a plecat.**

ELISA *(repede):* **Ce zici?...**

MĂRIOARA: **D-nul Soreanu a plecat călare.**

COLONELUL: **Ha! Ha! Ha! Asta-i mai mult decît o retragere, e o adevărată fugă.** *(Mărioara iese, către Elisa, care se îndreaptă spre fereastră.)* **Ei, nu te înduioşa, dragă, voind să mă baţi, ai perdut lupta.**

ELISA *(după citea timp, prieind pe fereastră, cu bucurie):* **A!... eram sigură... Iată, d-nul Soreanu se întoarce în fuga mare... acum ce mai zici, eroule?**

COLONELUL: **Zic că mai e vreme pană desearâ şi că ar fi bine să mă laşi singur cu prietenul d-tale.**

ELISA: **CU plăcere, mai ales că trebuie să-mi joc rolul meu de văduvă cum se cuvine... la revedere!** *(Rîde tare ieşind prin dreapta.)*

SCENA XIII

COLONELUL, SOREANU

SOREANU *(intră prin fund, Colonelul e lîngă masă citind un jurnal)'* **Vă căutam, d-le maior, şi îndreptîndu-mă după glasul Marioarei am intrat aici.**

COLONELUL: **Ce fel glasul Marioarei?**

SOREANU: **Negreşit, nu a ieşit ea de aici acum?**

COLONELUL: **NU, era d-na Costin, s-a dus să mai plîngă.**

SOREANU *(aparte):* **Ce fel, Elisa?... Ea să fi rîs astfel, ce vrea să zică asta ?** *(Tare către Colonel, care se plimbă.)* **Dar ce ai, maiorule ?**

COLONELUL: **Sunt cam surprins de întoarcerea d-tale fiindcă Mărioara îmi spusese că plecaseşi. Se vede că lacrămile văduvei nu te mai Snspăimîntă.**

SOREANU : **Drept sa-ţi spun, foarte bine ai zis, trebuie să-I plîngă şi pe bietul Colonel cîteva zile ş-apoi...**

COLONELUL *(răpede):* **Apoi...**

SOREANU: **Apoi, scumpul meu maior, datoria, onoarea, după cum singur mi-ai zis, au să-mi arate calea ce trebuie să urmez.**

COLONELUL: **Calea Primăriei.**

SOREANU: **Şi a bisericei, tocmai!** *(Colonelul se plimbă nerăbdător.)* **Dar ce ai ?...**

COLONELUL: **Nimic, nimic, hotărîrea ce ai luat mă încîntă, şi fiindcă ai să te însori, sunt atît de mulţumit încît am să beau în sănătatea...**

SOREANU *(întrerupîndu-l):* **Nunţii mele.**

COLONELUL: **Aşadar, te-ai hotărît?** *(Sună, Mărioara intră, ei eorbesc încet.)*

SOREANU: **CU desăvîrşire .. ştii că adineauri îţi spuneam că Elisa încă nu-mi zisese că mă iubeşte, acum a făcut mai mult decît atîta, mi-a dovedit...**

COLONELUL: **Ţi-a dovedit?...** *(Intră Mărioara, care aduce o taeă cu două pahare şi o sticlă de Madeira.)*

SOREANU: **Da, mi-a dovedit şi ştii cum: îndemnîndu-mă să răminem buni prieteni. înţelegi foarte bine ce vrea să zică prietenia cu o femeie ca dînsa, e cea mai gingaşă prefaţă a amorului. Este** *nu* **al femeilor care au de gînd să zică** *da.*

COLONELUL *(turnînd vin în pahare):* **Citeodată.** *(Se pune pe scaun.)*

SOREANU: **întotdeauna, şi apoi mai am şi alte dovezi foarte convingătoare.**

COLONELUL: **Care?**

SOREANU: **Maiorule, îmi ceri prea mult.** *(Colonelul mototoleşte Monitorul.)* **Ia seama că o să rupi jurnalul.**

COLONELUL *(prieind jurnalul şi zvîrlindu-Tpe masă):* **Apoi.**

SOREANU *(ia jurnalul, îşi aruncă ochii pe dînsul, faţa i se luminează de bucurie, îl pune în buzunar, aparte):* **Aşa merge treaba?! Apoi lasă pe mine, dragă maiorule.** *(Tare, ciocnind paharul.)* **în sănătatea bietului Colonel !** *(Colonelul bea repede, Soreanu prieeşte portretul Elisei.)* **Ce frumoasă e, ce păr, ce ochi, ce înfăţişare nobilă şi modestă.**

COLONELUL: **Da, răposatul avea gust.**

SOREANU : **Dovadă Madeira aceasta, care e minunată.**

COLONELUL: **Răposatului îi plăceau lucrurile bune.**

SOREANU: **Avea dreptate. Un om neînsurat mănincă pe unde apucă, pe cînd...**

COLONELUL *(tăindu-i vorba)*: Pe cind cel căsătorit se pune în fiecare zi la aceeaşi masă şi înaintea aceleiaşi femei.

SOREANU: Ce viață dulce, nici o osteneală, nici oemoțiune, totdeauna repausul, liniştea deplină, albastrul cel mai curat ca cerul Italiei, dimineața un surîs.

COLONELUL: Obicinuit.

SOREANU: Apoi o sărutare.

COLONELUL: Reglementară.

SOREANU: Ziua o preumblare.

COLONELUL: întotdeauna aceeaşi.

SOREANU: Ori vreo vizită!

COLONELUL: Necontenit la aceleaşi persoane.

SOREANU: Ce lucru minunat! Nu mai simți că eşti om.

COLONELUL: Ci automat.

SOREANU: Se poate, maiorule, însă un automat pus în mişcare de către fericire. Viața curge uşor alăturea cu femeia ce iubeşti, încît uiți că bătrîneța se apropie...

COLONELUL: Da, fiindcă părul cel alb pe care-l găseşti dimineața în capul tău îl găseşti seara şi în capul femeii.

SOREANU: Aşa se înrădăcinează iubirea în oameni, toate lucrurile merg astfel...

COLONELUL: Iluziunile care fug...

SOREAN#: Monomaniile ce se nasc...

COLONELUL: Zbîrciturile ce ne încrețesc.

SOREANU: Aşa e legea naturei!... Ea însă nu te împedică să ajungi liniştit la capătul vieții.

COLONELUL: Fără să bagi de seamă că ai trăit pe socoteala altuia, că ai mers ca într-un balon, fiindcă nu ai simțit cum te duceai înainte.

SOREANU: Ba nicidecum, căci fericirea ce te însoțeşte iți poate da întotdeauna adevărata măsură a vieții.

COLONELUL: CU toate acestea, odată însurat, trebuie de multe ori să te lepezi pînă şi de cariera ce îmbrățişezi, ale căreia cerinți nu se potrivesc poate cu noua-ți poziţiune. Gînditu-te-ai la aceasta?... Fireşte, nu poți să-ți laşi nevasta ca să te duci în fundul lumii ca soldat ori ca diplomat. Iacă, colonelul Costin a vrut să facă şi una şi alta, dar...

SOREANU *(tăindu-i vorba)*: Dar a murit... ah!... maiorule, ce fericire să fii urmaşul unui om ale căruia greşeli le cunoşti. Nimic mai lesne decît a te feri de dînsele. Eu sunt încredințat că succedînd răposatului Colonel, voi şti să-mi fac o adevărată poemă de iubire şi de

fericire casnică. *(Ciocnind paharul.)* In sănătatea d-tale, d-le maior.

COLONELUL *(furios)*: într-a d-tale, d-le. *(Aparte.)* Am perdut rămăşagul, însă îl voi ucide.

SOREANU *(urmind şi făcindu-se că nu înțelege turbarea Colonelului)*: Astfel dar, fiindcă ți-am dovedit că înțeleg tot ca d-ta dulceața căsătoriei şi datoriile omului însurat, aş dori să vorbesc cu d-na Costin în fața d-tale. *(Ascultînd.)* Ah! Iat-o! Ascultă şi te bucură! *(Se duce spre uşa din dreapta, pe care intră Elisa.)*

SCENA XIV

Aceiaşi, ELISA, mai pe urmă MARIOARA

SOREANU *(în fața Elisei)*: D-nă, îmi este peste putință a-mi mai stăpîni inima. Amiciția ce mi-ai oferit este un chin grozav. D-nul maior, fratele de arme al soțului d-tale, m-a făcut să-nțeleg aceasta, arătîndu-mi şi dezvălindu-mi puterea amorului meu. Da, maiorule, nu te îndoi un singur minut, iau în fața d-tale însărcinarea solemnă de a face pe d-na Costin să uite pană şi chiar amintirea gloriosului ostaş pe care îl plînge astăzi. A face să se uite trecutul, cită bucurie, ce triumf pentru o inimă iubitoare! Regele a murit, trăiască regele, bărbatul său a murit, trăiască bărbatul său!... *(Cade in genunchi.)* Ah!... Eliso!... Te iubesc!

COLONELUL *(furios)*: Asta-i prea mult!

SOREANU *(sculîndu-se şi abia stăpînindu-se de a nu ride, aparte)*: în sfîrşit!... *(Tare.)* Ce zici, maiorule?

COLONELUL: Zic, d-le, că o astfel de mărturisire înaintea mea, cel mai bun prieten al...

SOREANU: Dar de vreme ce a murit...

ELISA: Negreşit... de vreme ce-a murit...

COLONELUL: Ei! Doamnă!... destulă comedie. *(Către Soreanu.)* D-le Soreanu, sunt colonelul Costin!

SOREANU: Peste putință!

COLONELUL *(CU amenințare)*: Domnule!

SOREANU: Negreşit. Mențin, ca şi d-ta adineaori, ceea ce zic! Este peste putință să fii colonelul Costin, de vreme ce în Monitorul de astăzi, pe care, din întîmplare, mi-am

aruncat ochii *(scoate jurnalul din buzunar),* **am citit un decret prin care eşti înălţat la gradul de general.**

COLONELUL *(surîzînd):* **Ce ; fel ?... atunci dar ştiai că...**

SOREANU *(tăindu-i vorba):* **Da, ştiam că rîdeţi de mine.**

ELISA: **Iartă-mă, d-le Soreanu, era un rămăşag, m-ai făcut să cîştig, n-o să uit niciodată.** *(Mărioara intră.)*

MĂRIOARA *(către Soreanu):* **D-le Soreanu, feciorul d-voastră vă vesteşte că trăsura este gata şi vă aşteaptă la poartă de-o jumătate de ceas.**

COLONELUL: **Ha! ha! ha! De o jumătate de ceas?... Prin urmare, d-nul Soreanu nu cunoştea încă înşelăciunea noastră, şi poruncise să-i fie trăsura gata. Acum înţeleg de ce plecase călare adineaori, ce zici, dragă Eliso?**

SOREANU: **Oh!... Vă jur, d-nă, că era să mă întorc!**

COLONELUL: **Nici că ne îndoim despre aceasta! Haide, călătorie bună, d-le Soreanu, şi te grăbeşte să nu pornească trenul fără d-ta...**

(Soreanu iese urmat de Mărioara, salutind, prin fund.)

COLONELUL *(către Elisa):* **Ei! Ce mai zici acum? Aşa e că aveam dreptate ?...** *(Se apropie de dînsa şi-i ia mînile.)*

ELISA *(tristă):* **Da, am înţeles... şi am perdut.** *(Privindu-l dulce.)* **Tu însă mă iubeşti?!...**

COLONELUL *(sărutînd-o):* **Dacă te iubesc?! Mă mai întrebi? Nu te mîhni însă de ceea ce ţi se întîmplă, fiindcă tot tu ai cîştigat...** *(Elisa îl priveşte duios.)* **îmi voi ţine cuvîntul, însă după război!...** *(îi sărută mina.)*

(Cortina cade)

PRIBEAGUL

(COMEDIE ÎNTR-UN ACT)

... Suntem ţărani,
Nu vindem ţara noastră, nici cugetul pe bani.

(V. Alecsandri, *Despot-Vodă*)

PERSOANELE:

MOŞ BUCUR PÎRCĂLABUL (60 ani) - D-nul PETRE VELESCU
ILEANA, fiica sa (18 ani) - D-na AR. ROMANESCU
DANIIL PRIBEAGUL (40 ani) - D-nul GR. MANOLESCU
DASCĂLUL BRÎNDUŞĂ (40 ani) - D-nul ŞT. IULIAN
FLOREA DOROBANŢUL (26 ani) - D-nul C. NOTTARA
MĂRIA, mătuşa lui (30 ani) - D-ra A. DĂNESCU
Un sergent de călăraşi (25 ani) - D-nul C. COSTESCU
Ţărani - Călăraşi

Scena se petrece în munţi, în zilele noastre.

Jucată pentru prima dată pe scena Teatrului Naţional, in seara de 8 ianuarie 1879.

Teatrul înfăţişează o odaie mare, în casa unui om cu dare de mînă. Uşă mare în fund, dînd într-o grădină. Mai în fund se vede poarta curţii între doi plopi. înăuntrul odăii, fereastră la planul întăi, în dreapta. Uşă în dreapta şi în stînga, planul al doilea. O masă mare de lemn învălită cu pînză albă, în stînga patru scaune de lemn împrejur, în dreapta, o masă mică lîngă o laviţă învălită cu scoarţă. în colţul din stînga, gura unei vetre, pe brîul căreia sunt înşirate farfurii de plumb şi de pămînt. în colţul din dreapta, o coardă cu prosoape cusute.

între uşă şi fereastra din dreapta, o ladă mare cu velinţe.

SCENA I

Moț BUCUR, MĂRIA

MOŞ BUCUR

(şede gindind la fereastră. Aparte.)

Cum mă frămîntă gîndul!
(Tare.) **Şi zici că o să vie**
Şi dascălul Brînduşă şi Florea azi, Mărie?

MĂRIA

(lîngă masa mare lucrind la un ştergar)

Aşa mi-au zis, cumetre.

BUCUR

(mergînd încet la fereastră spre masă, se pune pe scaun)

îmi pare c-a şezut
La tîrg acuma Florea mai mult ca în trecut!

MĂRIA

In oaste, slujba este la rînd ea mai-nainte,
Odihna mai pe urmă. — Nu-ți mai aduci aminte ?

BUCUR

In vremea mea, cumătră, era altfel; acum
Trei zile eşti acasă şi douăzeci pe drum.
Şi cînd a fost l-adică, o ştie fiecine,
N-am dat nici țara noastră, nici cinstea de ruşine.
Oşteanul cel de astăzi, deprins cu tîrgoveți,
De-a tirgului ispite cu greu îl mai dezveți;
Căci multe mreji ascunse şi multe nade are.
De la o vreme, Florea, de pildă, mi se pare
Că nu-i ca altădată, voios şi vorbitor,
Cînd se întoarce acasă, ci stă tot gînditor.
Din zi în zi mai serbăd, oftează şi tînjeşte,
Cu noi şi cu Ileana, nici rîde, nici glumeşte.
Eu, drept să-ți spun, văzîndu-1 aşa m-am socotit
Că poate, lumea-i lume, să fie îndrăgit
La tîrg mai ştii păcatul! şi ca să fac cercare...
îmi vine peste mînă a-1 întreba ce are,

jvc- J)ar cată tu, Mărio, să afli, căci ades
Femeia Înțelege şi ce nu-i de-nțeles!

MĂRIA

Moş Bucure, mă crede, să n-ai nici o-ngrijire,
Căci Florea, deşi tînăr, e bun şi blînd din fire.
Şi este drept la suflet, la cuget lămurit,
Şi patimi rele n-are şi-i harnic şi cinstit;
Iar pe Ileana, uite, atîta o iubeşte,
Incit îi ard şi ochii cu dînsa cînd grăieşte,
Ş-atlt-adună-n casă la lucruri pentru ea
Frumoase şi alese, c-adesea îmi zicea:
„Ah, de-aş avea putere, aş smulge din cer stele,
Şi-aş face-o mîndră salbă, s-o dau Ilenei mele".
Deci, moşule, n-ai teamă, să fii încredințat
Că dacă-1 vezi adesea gîndind înnourat,
El căuta, pesemne, vrun chip de-mpăciuire
A-nsurătorii sale cu slujba-i din oştire.

BUCUR

(sculîndu-se)

Frumos vorbeşti, nepoată, şi subțirel mă iei.
Femeia, zău, te face să crezi şi ce nu vrei!
Dar unde e Ileana ?

MĂRIA

(ducîndu-se până în fund)

E colo în grădină,
întinde nişte pînză.

BUCUR

(gînditor în fața scenii)

Şi grija cea haină,
îmi tot frămîntă pieptul! Ce rău e cînd aştepți
Să capeți vreun sprijin la oamenii nedrepți!
Dar tot nu perd nădejdea, Brînduşă-i bun de gură
Şi pricina mea n-are nici neam de-ncurcătură!

MĂRIA

(care tot timpul acesta a scoborît scena observîndu-l)

De ce tot stai pe gînduri, moş Bucure ? ce ai ?

(Luindu-l de mină şi punindu-l pe scaun lîngă masa cea mică.)

Stai colea; altădată, ţii minte, îmi spuneai
Tot păsul şi nevoia. încrede-te în mine.
Nu e cumva de Florea, că mîhniciunea-ţi vine?
Mai ştii ceva de dînsul ? Atunci te rog să-mi spui;
Căci de la moartea sor-mei eu sunt ca mama lui.

BUCUR

Acuma despre dînsul nimic nu mă mai doare,
M-ai lecuit cu vorba, ce-ai spus adineoare.

(Grav.)

Dar am, măre cumătră, colea un duşman foc
Ce-mi mistuie odihna şi gîndul la un loc,
Şi mă munceşte aprig şi firea mi-o preface;
încît de zece zile nici că mai aflu pace
Şi-mi este greu de viaţă, mă crede, draga mea!

MĂRIA

Ca să-ţi alin durerea, voi face ce vei vrea.

BUCUR

Acum trei ani, ţii minte că mi-am vîndut ogorul
Şi viile şi moara, să-mpac neguţătorul
Care-mi făcuse bine cu bani şi mi-am oprit,
O mică rămăşiţă, cu care am chibzuit,
Din nou să-ncerc norocul răscumpărînd averea
Rămasă de la tata; dar mi s-a frînt puterea,
Căci paguba vrăjmaşă, pîndindu-mă în drum,
S-a năpustit asupră-mi şi m-a lăsat acum
— Atît a fost urgia dărăpănării sale —
Să ies, la bătrîneţe, a-ntinde mîna-n cale
La oameni. Casa asta, livada dintre vii
Şi-o sfoară de moşie le-am fost dat chezăşii
Să pot găsi mijloace de-a merge înainte.
Pe Daniil Pribeagul, ştiindu-1 om cu minte,
L-am fost luat tovarăş să-1 am de alergat
încolo şi încoace; dar şi el s-a-ncurcat
Şi s-a-nglodat atîta, încît plingea sărmanul,
Cînd din hîrtii văzut-a că se încheie anul
Şi noi n-avem în casă măcar un ban cîştig.

Atunci mi-a zis, în taină, că are un cîrlig
Cu care poate face ca nimeni să nu ştie
Cum am ieşit la capăt cu cea negustorie.
Eu l-am lăsat să facă, cu cinste negreşit,
Ce-o crede el mai bine.

MĂRIA

Prea bine-ai chibzuit.
Şi ce-a făcut Pribeagul ?

BUCUR

Nu am nici o ştiinţă
Căci de atunci, se vede, i-a fost peste putinţă
Să vie să-mi aducă răspunsul aşteptat.

MĂRIA

N-o fi făcut nimica...

BUCUR

Ori a căzut la pat
De n-a mai dat pe-aicea. Dar tot ce ştiu, nepoată,
E c-am primit hîrtie zicînd că: starea-mi toată.
Cu toba se va vinde, în tîrg, de creditori!
Eu am mînat, de-aicea, pe la judecători,
Cu împuternicire, pe dascălul Brînduşă;
Să meargă să le spuie la toţi, din uşă-n uşă,
Că nu este cu dreptul să-mi vînză starea mea
Cînd pîn-acuma încă n-a dat seama de ea
Tovarăşul, ce este dator, pe jumătate,
Cu mine să-mpărţească a pagubei păcate.

MĂRIA

E drept şi nu-mi e teamă de judecata lor.

BUCUR

Aşa ar fi, cînd omul n-ar fi părtinitor!
Eu n-aveam chip de-a merge, nici inimă şi parte,
Să aibă tot, în lume, e cel cu bani, ori carte.
Bani n-am, cît despre carte, abia ghicesc şi eu
Ici-colo, cîte-o vorbă, precum dă Dumnezeu!

MĂRIA

E cărturar Brînduşă, n-ai grijă!

BUCUR

Ba mi-e teamă,
Şi încă mult, căci starea de care dau eu seamă,
E zestrea fetei mele şi pentru ea munceam
Voind s-o las bogată. Mai bine, zău, muream,
Şi mă scăpăm de toate, în ziua de urgie
Cînd mi-am luat îndemnul să fac negustorie.

(Se scoală.)

Nu e menit românul să tragă bun folos
Decît cu chibzuială şi cuget credincios;
Şi numai cel ce umblă, cu cinstea doar în gură,
Iar pe din dos te sapă, te roade şi te fură,
Numai acela-şi face avere şi noroc;
Căci toate-s de vînzare şi lumea-i iarmaroc!
(Se plimbă, apoi se duce în fund, îşi toarnă un pahar şi bea.)

MĂRIA

(mergînd la fereastră; aparte)

Şi Florea nu mai vine şi dascălul-ntîrzie!

(Tare.)

In ce zi hotărîse, la judecătorie,
Mezatul să înceapă?

BUCUR

(din fund)

Alaltăieri sau ieri,
Nu-mi mai aduc aminte, dacă voieşti s-o ceri,
Hîrtia-i la Ileana.

SCENA II

Aceiaşi, BRÎNDUŞĂ

BRÎNDUŞĂ

(de-afară)

Moş Bucure, cu bine.

BUCUR

(mergînd spre poarta din fund)

' Bine-ai venit, nepoate!

MĂRIA

Simt alergînd în mine
Fiori de nerăbdare! Ce veste-o fi adus ?

(Grăbeşte spre uşă.)

BUCUR

(intrînd cu Brînduşă)

Cum ai umblat? ce veste? vorbitu-le-ai, le-ai spus?
Ce chibzuială dat-au? am căpătat dreptate?

BRÎNDUŞĂ

Luaţi-mă cu-ncetul, că vi le spun pe toate.

(Către Măria)

Bin' te-am găsit, cumătră!

MĂRIA

Bine-ai sosit la noi.
Cu zece ochi privit-am în cale-ţi.

BRÎNDUŞĂ

(vesel)

Eu cu doi
M-aş mulţumi: cu ceia ce-ţi strălucesc sub gene.

BUCUR

De dragoste vă arde acum ? nu vă e lene ?
— Eu ferb de neastîmpăr şi ei se drăgostesc.
Atîta mai lipseşte!

BRÎNDUŞĂ

Las' că mă pocăiesc
Moş Bucure, luînd-o degrabă de soţie.

(Vesel.)

Femeii fă-i cu ochiul, doar pîn' la cununie
Ştii, să se poarte bine, c-apoi... dar iaca tac!

— Ia ad-o sticlă plină, cu setea să mă-mpac
Şi să-mi dezleg şi limba!
(Măria aduce o sticlă şi trei pahare pe masa din stingă.)

BUCUR
(punindu-se jos)

De-i bea, măi vorbă lungă,
O săptămînă-ntreagă, tot n-are să-ți ajungă.

BRÎNDUŞĂ
(inchinlnd)

Noroc şi voie bună!

BUCUR
(ciocnind)

Amin! *(Bea.)* Acum începi?

BRÎNDUŞĂ
(se pune jos)

încep, dar mai-nainte de vrei ca să pricepi
Cum o să meargă vorba, să ai multă răbdare
Şi să nu-mi faci, în treacăt, măcar o întrebare.

BUCUR

Ci zi acum, odată, nu vezi că te ascult!

BRÎNDUŞĂ
(bea iar)

îți mai aduci aminte, deşi e cam de mult,
Era o iarnă cruntă, zăpada şi cu vîntul
în faşe înghețate legase tot pămintul
Iar gerul cel năpraznic zvîrlise peste văi
Podele năzdrăvane şi din plămînii săi,
Prin codri singurateci, pe calea părăsită,
Sufla duşmanul moartea, pe firea-ncremenită!
Şi fiarele flămînde şi corbii osteniți
Stau afundați în scorburi, de dînsul îngroziți!
Pe-o astfel de urgie, un om cu sacu-n spate
Răpus de osteneală, la poartă colo bate,
Spunînd, cu glas de jale, că este rătăcit

Că nimenea, în casă, din sat nu 1-a primit.
Luîndu-1, zicea dînsul, drept făcător de rele
Şi părăsindu-1, prada, în voia iernei grele!
Atunci de lîngă vatră, sculindu-te, i-ai zis:
Oricine-i fi, străine, căminul e deschis —
Eşti om, vin lîngă mine, la foc te încălzeşte,
Şi de povara vremii aici te odihneşte.
— Moş Bucure, în felul acesta i-ai vorbit.
Dar, deşi scos din iarnă, străinul n-a pornit;
Căci dulce e odihna şi bună-adăpostirea
Sub streaşină străină, la cei ce pribegirea,
Le e toiag de sprijin, iar mila ajutor.

BUCUR

Eu l-am oprit. Pribeagul era om muncitor
Şi blînd şi harnic.

BRÎNDUŞĂ

Nu ştiu cum s-a purtat în casă
Dar ştiu că azi Pribeagul pe drumuri mi te lasă;
Încît, în iarna vieții, ajuns-ai cum a fost
El, cînd sosi la vatră-ți — lipsit de adăpost!

MĂRIA

Te-a înşelat mişelul!

BUCUR

Aceasta nu se poate.

MĂRIA

Se poate foarte bine.

BUCUR

De unde ştii, nepoate ?

BRÎNDUŞĂ

De unde ştiu? Ascultă. M-ai fost însărcinat
In locul d-tale să merg a sta la sfat
Cu toți judecătorii, ce hotărîse a-ți vinde
Şi casa şi moşia.

BUCUR

Aşa e.

BRÎNDUŞĂ

Cum s-ar prinde,
M-am dus la fiecare, cu gînd să iscodesc
Vrun chip să stric mezatul. Credeam să izbutesc,
Spunînd că astă casă, ce-au scos ei în vînzare,
A fost întotdeauna limanul de scăpare
Al lumii nevoiaşe şi că pe vechiu-i prag,
Al ospeţiei înger şi-a-ntins în veci cu drag,
A sale sfinte aripi, sleind c-o mîngăiere,
A inimei necazuri ş-a trupului durere.
Le-am arătat că moşul nu-i singur vinovat,
Că are un tovarăş, că poate-i înşelat,
Că pricina nu este decît de datorie,
Că dracul te descîntă, cînd dai vro chezăşie
Şi că-i destul de mare dreptatea-n ţara mea,
Ca să ne-o dea şi nouă şi dracului s-o dea!
Aşa la cîteşapte, le-am spus, păzind eu rîndul,
De la mai mic, la mare, dar nu le-am furat gîndul,
Nici inima cu vorba, aşa că la mezat
Mi ţi-au vîndut averea, ca cum ar fi suflat,
Pe-o arie bogată, o oarbă vijelie!

BUCUR

Cumpărătorul cine-i?

BRÎNDUŞĂ

Da' cine alt' să fie
Decît acel cu care odihna-i împărţit
Şi-n casă şi la masă ca frate l-ai primit ?
E Daniil Pribeagul.

MĂRIA

Te-a înşelat, vezi bine!

BUCUR

Ba nicidecum, Mărio, el m-a scăpat pe mine
De orişice nevoie. Ţii minte ce ţi-am spus!
Acesta e cîrligul, pe care el l-a pus
Plătind cu cinste totul, fireşte, să mă scape. *(Se scoală.)*

BRÎNDUŞĂ

Lăcusta e menită, moş Bucur, să se-ndoape;
Iar cel pribeag nu face în cale-i un popas,
Declt acolo unde el simte c-a rămas
__In astă lume stearpă, dar plină de trufie
Un colţ ce-i e prielnic, să facă avuţie!

MĂRIA

(scullndu-se)

Te-a sărăcit, hainul!

BUCUR

Eu teamă n-am de el,
Mi-e voitor de bine.

BRÎNDUŞĂ

(scullndu-se)

Pribeagul?... Un mişel!.

SCENA III

Aceiaşi, ILEANA (alergtnd din fund)

ILEANA

(intrlnd cu veselie)

Soseşte Florea, tată!

BUCUR

Cum l-ai văzut, fetică?

ILEANA

Eram ici în livadă. *(Zărind pe Brlnduşă.)*
Bine-ai venit, bădica!
Şi căutînd în zare, văzui viind in sat
Pe Florea cu căruţa ş-acasă a intrat.

MĂRIA

Mă duc. Veniţi la dînsul ?

BUCUR

Venim şi noi îndată

(Se apropie de Măria.)

Vezi să nu-i spui lui Florea.

MĂRIA

Nici vorbă!

ILEANA

Du-te, tată,
Şi vin cu el degrabă.

BRÎNDUŞĂ

(Ilenei)

Am să-1 aduc pe sus.
Şi zi, ţi-e drag voinicul? Zău, cineva mi-a spus
Că nu-l iubeşti atîta pe cît el te iubeşte,
Şi cînd la slujbă pleacă, in urmă nu-l doreşte
Decît Măria numai.

ILEANA

Şi crezi ce-ai auzit ?

BRINDUSA

Fireşte.

ILEANA

Prea crezi toate. — Ştii, tată, au sosit
Nişte soldaţi, se vede că iar fac vînătoare.

BRÎNDUŞĂ

Ei umblă după fete, nu după căprioare.
Ileano, te păzeşte.

ILEANA

Ce limbă rea mai eşti!

(la paharele de pe masa din stingă şi le aşează în dulapul din fund.)

BUCUR

Brînduşă, despre casă să nu mai pomeneşti
La nimeni, nici lui Florea. Voiesc să văd cum vine
Pribeagul, ca prieten ori ca un duşman.

BRÎNDUŞĂ

Bine.

BUCUR

(Ilenei)

Noi mergem păn' la Florea, de va veni cumva,
Să-ntrebe despre mine, vrun om...

ILEANA

Voi alerga
Să-ţi dau de veste, tată.

(Bucur şi Brinduşă pornesc spre fund.)

BRÎNDUŞĂ

Ileano, ocoleşte
Cînd vei vedea soldaţii, căci ei, Doamne fereşte,
Pe fetele frumoase în braţe le coprind
Şi le descîntă astfel, cît inimile-aprind,
Apoi pe gît le fură cu foc o sărutare
Că locul stă tot roşu şi-n veci leac nu mai are.

ILEANA

Am să te spun lui Florea, răutăcios ce eşti.

BRÎNDUŞĂ

(ieşind)

Aşa? — Atunci i-oi spune şi eu că nu-l iubeşti.

(Rîd'e.)

ILEANA

(de-afară)

Să vii degrabă, tată.

SCENA IV

ILEANA

(Intrind în scenă)

Isteț și bun de glume
E dascălul Brîndușă, ar face pe o lume
Întreagă să tot rîdă. *(Grijește prin odaie.)*
Ah! bine c-a sosit,
Perdusem și răbdare și tot. — A zăbovit
Acum ca niciodată! De ce? Mie nu-mi spune!
Of! Doamne, gîndul aprig adesea cum te pune
Să te-ndoiești de lumea, urzită din nevoi,
Ce cînd iubești se-ncheie cu drag numai în doi

(Auzind zgomot în dreapta.)

Da' cine e acolo?

SCENA V

ILEANA, DANUL PRIBEAGUL (apărind pe pragul din dreapta)

DANUL

(din pragul ușei, vesel)

Noroc și bucurie,
Ileano, și degrabă să-ți joc la cununie.

ILEANA

(întorcindu-se, aparte)

Ah! Daniil Pribeagul. *(Tare.)* Bine-ai venit.
Poftim,
Și păn' s-o-ntoarce tata acasă...

DANUL

(tăind vorba, punîndu-se pe scaun)

Să vorbim,
Ca buni și vechi prietini. — Moș Bucur ce mai face?
E sănătos? — Dar Florea tot nu te lasă-n pace?

ILEANA

(aducindu-i un pahar cu vin)

De cînd n-ai dat pe-aicea, se vede c-ai uitat
Că-i logodit cu mine și că-mi va fi bărbat.

DANUL

Ba n-am uitat, copilă, dar cît am fost departe
De pragul ușei voastre și n-am mai avut parte
Să te privesc în față, adesea m-am gîndit
La tine mai cu seamă, și m-am adimenit,
C-așa zidit e omul, în sine să hrănească
Nesocotite gînduri și să se ispitească
Zadarnic, cîteodată, că poate-ar fi ușor
Să-și schimbe șirul vieții, precum îi e pe dor!

ILEANA

Nu te-nțeleg.

(Se pune jos pe laviță.)

DANUL

Ascultă. Tu știi că lingă mine
De-atîția ani de zile crescut-ai tot cu bine
Și te-ai făcut frumoasă și bună și c-ai fost,
În viața-mi zvînturată, un dulce adăpost,
Sub care tot amarul ș-a inimei durere
Le-ai șters cu o privire, cu-o dulce mîngăiere;
Așa că-ntr-astă lume, din tot sufletul meu,
Mă închinam la tine ca și la Dumnezeu.

(Apropiindu-se.)

Ș-am dezmerdat adesea, în visurile mele,
O tainică minune, cu ochi ca două stele,
Cu inima duioasă, cu glasul îngeresc
Ce-ți semăna, Ileano! — oh! Doamne-nnebunesc

ILEANA

(retrăgîndu-se)

Ce ai, te liniștește!

DANUL

(bînd)

Ah! iartă-mă, mai bine,
Dar lasă-mă a-ți spune tot ce s-ascunde-n mine

Şi tot ce mă frămîntă de-aţîta vreme-n piept!
Nu caut să te-ntunec! —Mi-ai spus, ş-ai avut drept,
Că te măriţi cu Florea,

ILEANA.

Aşa e.

DANUL

N-am ce zice.
Aşa voieşte tata.

ILEANA

Şi eu voiesc.

DANUL

Aice
Te-nşeli, şi îţi voi spune că nu e tot să vrei!
Voinţa omenească e ca un cui de tei,
Se sfărîmă atuncea cînd lumea-ţi e mai dragă,
Aşa e şi cu tine. Nu crede că fac şagă.
Tu vrei să iei pe Florea, dar dacă el n-o vrea,
Ori dacă nu mai poate? — E lesne, draga mea,
Să cauţi o femeie, e greu de a o ţine
Cu inimă curată, cu gîndul către bine,
Cu cinste şi în faptă şi-n vorbă, căci altfel
Acela ce se-nsoară nu-i om, e un mişel!

ILEANA

Ce vrei să zici de Florea! — de ce aşa urgie
Să-l înnegreşti pe dînsul şi să-mi faci rău şi mie!

DANUL

Mă jur, şi mă aude, Ileano, Cel-de-sus
Că ceea ce-ţi voi spune, precum şi ce ţi-am spus
Nu e nici aiurare, nu e nici clevetire,
Ci este o datorie şi o mărturisire.
Ţii minte cum că Florea de la părinţi avea
Un petec de moşie? Ştii ce-a făcut cu ea?
Căci astăzi n-o mai are. A fost amanetată
Ş-apoi vîndută.

ILEANA

Ce fel, de asta, niciodată,
Nu ne-a vorbit.

DANUL

Fireşte, de ce v-ar fi vorbit?
A vrut ca să vă ducă aşa păn' la sfîrşit
Cu chip că te iubeşte, căci tu ai zestre bună
Şi dacă mut e pieptul, în pungă banul sună.

ILEANA

(indignată)

Dar unde-ţi e dovada că este drept ce spui!

DANUL

Eu nu voiesc, Ileano, să fac rău nimănui,
Şi dacă toate astea le-mpărtăşesc eu ţie,
E că mă doare-n suflet de-a te vedea soţie
Acelui ce nu-i vrednic de tine, draga mea.
Că şi-a mîncat averea o ştie cine-i vrea.
Dar asta nu-i nimic, fiindcă tu ai stare.
De vrei să afli însă ce întrebuinţare
Făcut-a el cu dînsa, ţi-oi spune că-n oraş
Atît de rău se poartă, mai rău ca un vrăşmaş
Al vieţei lui, al cinstei, ş-al dragostii ce zice
Că are pentru tine. Am auzit c-aice
E vecinie trist şi searbăd şi stă tot gînditor?
Tu crezi că-şi face poate meniri de viitor,
Sau că-şi alintă-n taină, iubirea care-ţi poartă?
Să te ferească Domnul de astfel vreo soartă.
Ileano, el atuncea gîndeşte, vinovat
Şi pe furiş ca hoţul, pe pragul ce-a prădat,
La patima nebună ce-n inimă hrăneşte
Pentru-o femeie dragă, cu care el trăieşte
In tîrg, din ziua-n care s-a-ntors de la război!

ILEANA

(se scoală)

Minciună, nu se poate!

DANIIL

(luind-o de mină)

Cum aş veni-ntre voi
Eu ce vă sunt prieten, cu fapta şi cu gîndul,
Să vă aduc necazuri şi să vă stric cu rindul,
Din întocmirea vieţii, de n-aş fi dovedit
Prin mine însumi toate şi n-aş fi cîntărit
Şi fapta şi cuvîntul. *(Scoate din sin o hirtie.)*
Cunoşti astă scrisoare?

ILEANA

(după ce a văzul-o)

Cunosc, a scris-o Florea!

DANIIL

E-un zapis de vînzare
A unei mori de apă, opt boi şi cinci cîrlani.
Ce cheltuieli făcut-a ? văzutu-l-ai cu bani ?
Adusu-ţi-a el daruri? Şi-a cumpărat în casă
Ceva? Nimic. Toţi banii i-a numărat pe masă,
De faţă c-un prieten al meu, iubitei lui.

ILEANA

(ascunzindu-şi faţa şi fugind lingă masă, să se pună pe scaun)

Taci, nu e cu putinţă!

DANIIL

Lumina soarelui
Să n-o mai văd în viaţă, de fac vro plăsmuire!
(Se apropie de ea.)
Nu te mîhni, Ileano, o dulce fericire,
Urzită pentru tine, te-aşteaptă dacă vrei!
Cînd Dumnezeu în lume făcut-a pe femei,
El le-a menit să fie frumoase, iubitoare,
In inimă cu dorul, în ochi cu foc de soare
Şi blînde ca lumina cea tainică din zori,
Purtînd în sîn a vieţii ş-a dragostei comori.
(Ileana face o mişcare de fereală.) *(Aparte.)*
Ce bine-i să ţii minte asemenea poveşti

Ce prind răsad degrabă în inimi femeieşti...
(Se pune lingă dinsa.)
Tu ştii că eu, Pribeagul, am alergat pămîntul
De-o stea mîntuitoare mînat, cum mînă vîntul,
In mijlocul furtunei, o luntre spre uscat.
Din astă lungă cale un lucru-am învăţat:
Femeia pretutindeni, şi tu eşti o femeie,
Ea poate să dea viaţă şi moarte să ne deie!
Tu care eşti pe pragul acestei scumpe vieţi,
Cu fermecări ascunse şi mîndre frumuseţi,
A fi stăpînă-n lume, tu singură, primeşte,
A celui care-ţi spune uimit că te iubeşte!
Şi dac-a lui iubire destulă nu va fi
(apropiindu-se de ea)
El sufletul şi viaţa cu drag ţi le-o jertfi.
Iar ca să fii mai mîndră şi mai încîntătoare
0 bogăţie-ntreagă îţi zvîrle la picioare;
(Cerând a o lua-n braţe.)
Căci sunt bogat, Ileano, ş-al tău, dacă voieşti,
Să fii a mea soţie şi dacă mă iubeşti!

ILEANA

(sculîndu-se cu groază, se depărtează şi vorbeşte dignare)

Pribege, îţi perzi mintea şi-n oarba-ţi aiurare
Cuvîntul tău şi fapta măsură nu mai are.

DANIIL

(intinzind minele)

Ileano! fie-ţi milă!
(Vrea să facă un pas.)

ILEANA

(dindu-se un pas înapoi)

Să nu mai faci un pas!
Mă mir cum împietrită în gură-ţi n-a rămas
Cea limbă uneltită la rău şi la minciună,
Nainte de-a începe vorbirea ta nebună!
— Cum, tu ce-ai fost de tata priimit atît de bine,
Să vii cu viclenie, să mă înşeli pe mine,

Punind să-mi muşte peptul un şarpe otrăvit:
Ispita şi-ndoiala ?...

DANUL

Mă jur că n-am mințit!

ILEANA

Ți-am cîntărit eu fapta, ți-am măsurat cuvîntul!
Ş-aş fi dorit, mai bine, să-mi văd deschis mormîntul
Decît o clipă numai s-ascult ceea ce-ai spus!
Te-ai înşelat, sărmane, în cuget cînd ți-ai pus
Să-mi răsuceşti tu firea şi dorul meu ferbinte,
Ca să mă prinzi în gheare, scoțîndu-mă din minte!
Mai bine se omoară o fiică de român
Decît să cadă prada vicleanului păgîn;
Căci eşti păgîn, n-ai suflet, nici Dumnezeu, nici lege!
Cu cei ce-ți sunt de-o seamă, te du de te-nțelege!
Nici vorbele-ți nebune, nici bogăția ta
Nu-mi vor clăti iubirea şi datoria mea!

(Fuge prin fund.)

DANUL

Ileano, nu te duce...

SCENA VI

DANUL (singur)

DANUL

(privind lung dupe dînsa)

Leoaica e rănită;
Dar a luat cu dînsa săgeata otrăvită!

(Se duce în fund.)

Ha! ha! iubeşti pe Florea — pe viul Dumnezeu!
N-ai să iubeşti pe nimeni, căci te iubesc şi eu!
Nu ştii, sărmană fată, că-mi stă la îndămînă
Ca tată-tău cu tine pe drumuri să rămînă ?
A! m-ați primit în casă şi poftele de vii

Mi le-ați aprins în suflet... şi-acum a lui să fiii!..

(Gînditor.)

Iar neamurile sale, precum luat-am ştire,
Ii vor lăsa desigur o mare moştenire...
Comoara-i prea frumoasă şi scumpă, deci nu vreau
Un altul să o stringă la piept în locul meu!
Pas dar, cu dibăcie şi fii cu îndrăzneală;
Căci lumea nu se uită decît la poleială,
Pe dinafară numai în ochii-i să luceşti
Şi nu mai cercetează nici cine, nici ce eşti!
Oh! cît era de mîndră, vorbind adineoare!
E dreptul meu acela, de-a mă-ncălzi la soare!
Voiesc ca dreptul însă, întemeiat să fie
Pe legături de sînge, ca şi pe avuție.
Ne prindem iar tovarăşi, moş Bucure, de vrei;
Tu pune pe Ileana şi eu pun banii mei,
Ş-atunci nimeni în lume nu va avea cuvînt
Să-mi zică iar, Pribege, tu n-ai loc pe pămînt!

SCENA VII

BUCUR (intrtnd pe uşa din fund), DANUL

BUCUR

Bine-ai sosit, voinice!
(întinzlndu-i minele.) Da' bine,
Ce te-ai făcut, măi frate? mă tînguiam de tine,
La Florea adineaori, că ne-ai uitat de tot!

PANUL

Ce, Florea e aicea?

BUCUR

Azi a venit.

DANUL

Nu pot
Să-ți povestesc ce grijă şi cît amar avut-am
De cind m-am dus de-aicea. Numai aşa simțit-am

T

Ce dulce e viața, la sîn prietenesc
Incit acum, moş Bucur, mai tare vă iubesc!
(Se string de mînă.)

BUCUR
(aparte)

S-a înşelat Brînduşă!
(Tare.) De-ai ştii ce bine-mi pare
Că te-ai întors!

DANUL

Dar mie? Ardeam de nerăbdare
Să mă mai văd acasă!

BUCUR

Cu fata te-ai găsit?

DANUL
(aparte)

Nu s-a-ntîlnit *pu* dînsa. *(Tare.)* Acuma am sosit
Şi n-am văzut pe nimeni.

BUCUR

Se vede că-i pe-afară.
(Se pune jos.)
Ei, ce mai ştii de oameni, ce se mai face-n țară?

DANUL
(se pune jos)

De, moşule, ştii, omul cînd bine, cînd mai rău.
Iar țara dă-nainte.

BUCUR

Să dea cu Dumnezeu!
Doar ne-om vedea odată ieşiți şi noi la lume,
Ca ei să-i facă cinste cînd ne-o chema pe nume!
(Îşi scoate luleaua din briu şi o aşază cu degetul; aparte.)
Am să-1 întreb de-a dreptul, căci nu mai pot răbda. /*Tare.)*
Dar în pricina noastră, ai regulat ceva? .,

DANUL

Moş Bucure, pricina e bună cîştigată
La d-ta rămîne acum, ca starea toată
Să-ți intre iar în mînă.

BUCUR

Cum asta?

DANUL

Să nu ai
O clipă de căință, mai bine e să dai
Şi să te scapi odată, decît cu îndoiala
în cuget şi în față să-ngreuni socoteala.
Din partea mea, voi face cum vei pofti să fac.
Atît prilej găsit-am şi eu să-ți fiu pe plac!

BUCUR

Nu te-nțeleg, fîftate, mă lămureşte...

DANUL

Ascultă,
La treabă nu se-ncape încurcătură multă,
încît cu două vorbe, te-oi face să-nțelegi.
(Apăstnd asupra vorbelor.)
Cînd nu plăteşti la vreme chezăşii, după legi,
Se vinde chezăşia; iar cînd e la vînzare,
O cumpără oricine cu bani numărătoare.

BUCUR

Am înțeles acuma. Şi cine-a cumpărat?

DANUL

Cum, nU ți-a spus Brînduşă nimica ? căci i-ai dat
Lui parcă-nsărcinare la tîrg să mijlocească
Şi chezăşia ceea, cu vorbe... s-o plătească.
Dar vorba-i trecătoare şi banu-i stătător —
Aşa că, dînd eu banii, eu sunt cumpărător.

BUCUR

E drept, mi-a spus Brînduşă şi, zău, mi-a părut
Căci tu ca un tovarăş, mai mult decît oricine,

Erai legat să aperi şi dreptul meu ş-al tău.
Acum dăm pe din două frăţeşte.

DANUL

(apâsind asupra vorbelor)

Insă eu,
Eu singur dat-am bani şi dar pe jumătate,
Nu-i împărţeală bună.

BUCUR

Aşa e, ai dreptate.
Atuncea cum să facem?

DANUL

Eu nu cat să-ţi răpesc
Odihna bătrîneţii, nici pragul părintesc
Şi nu voiesc în casa, unde-am găsit eu bine,
Nevoia şi amarul să intre după mine;
Precum nici eu n-am teamă să fiu de d-ta
Lăsat făr' de ispravă, cînd te-oi ruga ceva.
Ia-ţi dar averea^ntreagă, ţi-o dau cu bucurie,
Şi-n schimb dă-mi pe Ileana, ah, dă-mi-o de soţie
Şi fii-ne părinte!

BUCUR

(cu nedumerire)

Să-ţi dau eu fata mea
In schimb pentru avere, mi-ai zis tu... ?

DANUL

(cu grabă)

Pentru ea
Şi pentru fericirea-i, aş vinde lumea-ntreagă,
M-aş vinde chiar pe mine — atîta mi-e de dragă!

BUCUR

Se poate ca pe-acolo, pe unde ai umblat
Copiii să slujească drept marfă, ca-n mezat;
In munţii noştri însă, n-ai să găseşti părinte,
Care-şi cinsteşte neamul, atlt lipsit de minte,
Incit la o nevoie, oricît ar fi de grea,

Să-şi vîndă copilaşul, pentru-a scăpa de ea;
Mai bine el primeşte cu drag să se jertfească
Decît pe bani să-şi deie mîndria-i părintească.
Să-ţi dau eu pe Ileana şi-n schimb tu bani să-mi dai?
Ce, nu mai ai ruşine, nici suflet nu mai ai,
De vii la bătrîneţe să-mi făureşti tu mie
Din cumpăna nevoii cîntar de mişelie?
Cînd te-am crezut prieten, amar m-am înşelat!
Nu-mi trebuie nimica!

DANUL

De ce te-ai supărat,
Moş Bucure? Mă iartă, dar n-ai nici o dreptate!
Cuvintele şi gîndul mi-au fost nevinovate,
De-aceea te rog încă să mă asculţi ce zic,
Căci paguba nu este: nici iei, nici dai nimic.
Eu pribegind prin lume, abia avut-am parte
S-arunc priviri de rîvnă la oameni, de departe,
Iar cînd voiam să intru şi eu în rîndul lor
Ei m-azvîrleau în lături, ca netrebuitor,
Ş-aveau dreptate.— Lumea cînd nu-i aduci nimica,
Ci treci pe lingă dînsa cum trece rîndunica
Fugind spre alte ţărmuri, de-al iernii aspru vînt,
Nu-ţi dă de bună voie nici loc pentru mormlnt!
Eu am răbdat ocara, moş Bucure, şi sila
Şi s-a-mpetrit în peptu-mi şi dragostea şi mila
De oameni, iar în suflet ardea cu dorul meu
Voinţa de-a ajunge să fiu ceva şi eu!
Cu munca şi ispita legat-am deci frăţie,
Tovarăş cu-ntîmplarea, toiag de bogăţie,
Mi-am cumpărat îndemnul şi traiul, tot pîndind
In calea-i zvînturată cum pe noroc să-1 prind;
Şi n-am lăsat odată din viaţa omenească,
Nici uh prilej să treacă să nu îmi folosească,
încît cu îngrijire strîngînd ban lîngă ban
Din lupta mea cu lumea, ajuns-am la liman,
Şi astăzi vin a-ţi zice cum m-ai primit cu bine
In casa ta, tot astfel vei rămînea la mine,
De vrei, cu bună seamă, pe fiica ta să-mi dai
Şi să-ţi recapeţi starea, pe care n-o mai ai.
Vezi dar că cinstea-ntreagă cu gîndul meu se-mpacă,
Şi cererea făcută, n-ai dreptul să nu-ţi placă.

BUCUR

Dar tu mi-ai fost tovarăş, de ce eu sunt sărac
Şi tu bogat?

DANIIL

C-o vorbă căta-voi să te-mpac.

BUCUR

M-ai Înşelat, vezi bine!

DANIIL

Mi-ai dat vrun ban pe mînă?

BUCUR

Nu, dar...

ţ DANIIL

(întrerupindu-l)

Dar... mă luaseşi să-ţi fiu la îndemînă.
Să umblu pretutindeni... tovarăş călător,
Pribeag, ca şi-nainte, iar nu neguţător!
Dac-ai perdut averea, de ce-mi caţi ceartă mie ?
Te-am îndemnat vrodată s-o dai drept chezăşie?
Cînd ai văzut că lucrul nu merge cum doreşti
Aveai de datorie curînd să-1 îngrădeşti;
Iar nu cu împrumutul şi cu zădărnicia
Să-ţi prăpădeşti credinţa, să-ncarci tovărăşia,
Încît la socoteală, ieşind cum am ieşit,
Din amîndoi eu singur să fiu nedreptăţit.

(Cu ironie.)

Spuneai că un părinte cinstit aici în ţară
N-ar da, în schimb, copilul, să scape d-o povară,
Ci mîndru s-ar da jertfă, ş-ar fi strivit de ea ? !
Eu aş dori să-ntrebe şi pe copil de vrea
Să piardă orice sprijin ce i-a rămas în lume
Sau să plutească-n bine, schimbînd numai de nume?
De, d-ta acuma eşti tată şi cinstit,
Căci ţi-ai vîndut averea şi toate le-ai plătit.
Ia-ntreabă pe Ileana cea mîndră şi frumoasă,
Primeşte ca să meargă la soţul ei acasă
Săracă; şi chiar Florea o va primi cu drag,
Ştiind că lipsa-i calcă, cu dînsa, peste prag?
Eu nu ştiu ce-ar răspunde; dar inima mă doare
Cînd simt cum te frămîntă durerea-ngrozitoare
De-a te vedea aeuma, la vreme de popas
Pe calea fericirii, că nu ţi-a mai rămas,
Nevrînd de la prieteni să aibi un ajutor,
Decît să ieşi în cale, să te faci cerşitor!

BUCUR

(oftlnd cu greu)

Of!... mi-ai zdrobit puterea şi inima, Pribege,
Ş-atît sucit-ai vorba cît nu pot înţelege
De ce, cu dinadinsul, pe fata mea o vrei ?
Mai sunt în lume oameni, de ce nu mergi la ei 1
Ah! du-te şi mă scapă de-a ta prietenie,
Căci, uite,-mi perd răbdarea şi-mi vine nebunie!
De ce m-aduci în stare să-mi blestem ceasul rău
Cînd mi-ai intrat în casă, pentru păcatul meu,
Şi ca năpasta oarbă, te-ai încuibat la mine,
Urzind, cu a mea peire, odihna pentru tine!
Tu vrei, săpîndu-mi groapa, cu aur s-o-nveleşti
Ca să arăţi la lume că tot tu te jertfeşti!
Zadarnic cauţi însă, cu mîna ta păgînă,
Să-ţi răsădeşti tu viţa în inima română;
Ea prinde rădăcina în piept de vînzător.
Aiurea cată-ţi marfa, măi meşter negustor!...

DANIIL

(cu nerăbdare)

îmi pare rău atuncea, dar văd că n-am ce-ţi face,
Ai să rămîi pe drumuri, cu fata...

BUCUR

Fii pe pace
In astă lume largă, de mi-e aşa scris mie,
Lua-voi de tovarăş un băţ de pribegie,
Şi mă voi pierde-n zare spunînd la trecători,
Ce soartă ne aşteaptă pe noi cei primitori!

SCENA VIII

Aceiaşi, FLOREA (apărind pe pragul uşei din fund)

FLOREA

(amenințător către Daniil)

Ah! liftă blestemată, am dat acum de tine!

BUCUR

(intorcindu-se surprins)

Pe cine cauți, Floreo?

FLOREA

(arătind pe Daniil, care rămine impetrit)

O **Pe dînsul!**

DANIIL

(aparte, punindu-se in dosul mesei)

Rău de mine I

FLOREA

(lui Daniil)

Priveşte-mă in faţă şi dacă îndrăzneşti,
Vorbeşte şi cu mine precum ştii să vorbeşti
Cu fetele sfioase, cînd tata nu-i acasă!

DANIIL

Nu-ți Înțeleg cuvîntul! Fă bine şi mă lasă,
Căci am o socoteală...

FLOREA

(tăindu-i vorba)

Şi eu tot una am
De răfuit cu tine, de aceea te cătam.

BUCUR

Dar ce e lămureşte.

FLOREA

Gînd a turbat un cîne
Şi umblă să te muşte, alt mijloc nu-ți rămîne
Decît să-i sfărîmi capul; aşa voi face eu
Ş-oi fi iertat de oameni şi chiar de Dumnezeu,
Zdrobind c-o lovitură pe fiara-nveninată,
de pe furiş, aicea, s-a încercat pe fată
S-o muşte, otrăvindu-i şi inimă şi gînd.
El, mişelindu-şi firea, ş-asupra ei călcînd,
€u viclenia-n cuget şi-a îndulcit cuvîntul,
Şi-a dat îndemn ispitei, şi-a prefăcut avîntul;
încît făcînd din mine un om de lepădat,
1-a spus că o iubeşte, că el este bogat
Şi că, dacă Ileana n-o fi a lui soție,
Am să ajung cu dînsa la trai de mişelie!

BUCUR

(indignat)

Ai spus tu astea toate, Pribege?

DANIIL

(privindu-i lung pe amindoi)

Eu... nu ştiu...

FLOREA

Ah! cîne făr' de lege, cum încă mai eşti viu
Şi cum de adineaori nu te-am ucis dodată!
(îndreptindu-se spre el.)
Cînd şarpele cel negru cu limba-nveninată
Se furişează-n casă, eu sar şi îl omor;
(Luîndu-l de gît şi ridicind un cuțit asupra lui.)
Aşa fac şi cu tine!

BUCUR

(sărind intre ei)

Stăi, Floreo!

DANIIL

(smucindu-se)

Ajutor!
(Florea-l lasă, Daniil işi drege vestmintele)

Sărmane, uiți, pesemne, că dacă m-ai ucide
N-ai folosi nimica, căci grabnic te-ar închide
In temnița adincă, încît n-ai mai vedea
Nici soarele cu ochii, nici pe iubita ta!
Mai bine fii cuminte şi cată de-nțelege
Că eu, ca un prieten, vă dau...

BUCUR

Destul, Pribege,
Nu-i amărî viața şi lui ca mie.

FLOREA.

(către Daniil răstit)

Zi!

(Către Bucur.)

Da' lasă-1 să vorbească...

BUCUR

Mai bine n-auzi!

FLOREA

Voieşti să faci o taină de mine?

BUCUR

Nu, băiete.
Dar ce să te mai superi, destul necaz îmi dete
El mie.— Tu eşti tînăr, eu însă sunt bătrîn
Şi grijile vieții, cu perii albi rămîn!

FLOREA

Orişice-o fi, să-mi spună... te rog...

BUCUR

îmi este teamă
Să n-ai, cum eu avut-am, răbdare peste seamă.

DANIIL

Da, spune-i, că totuna îți este de acum.

BUCUR

(cu întristare)

Eu am rămas cu fata ia margine de drum.
Căci azi, pe casa asta ş-o sfoară de moşie
Stăpîn Pribeagul este — prin judecătorie !

DANIIL

(grabnic)

Am numărat toți banii...

BUCUR

Şi dac-ai fi venit
C-o clipă mai-nainte, m-ai fi îndatorit
Să-i spui că-n sărăcie, deşi sunt om de țară,
Nu-mi fac pentru avere eu fata de ocară.
Ți-am dat-o ție, Floreo, tu vei căta de ea!

FLOREA

Eu sunt al ei cu totul, precum şi ea a mea!

(Către Daniil.)

Ai auzit ?! acuma călătorie bună
Şi dacă nu ştii încă cum doagele-ți răsună
Cînd te loveşti cu capul de-o peatră, voi căta
Prilej, cît de degrabă, a mi te-ncredința!

DANIIL

(cu o concentrată mînie)

Glumeț mai eşti la vorbă! Ai face mult mai bine
Să nu uiți că te afli-n casă, aici, la mine
Şi că de vrei, cu cinste, ținut eşti a-mi vorbi,
Căci altfel, nu te-mpedec afară de-a ieşi!

FLOREA

(repezindu-se la dînsul)

Cum! tu mă dai afară de-aici?

BUCUR

(oprindu-l)

Te linişteşte.
Pribeagul e în dreptu-i cînd astfel îți vorbeşte.
Tu ai intrat aicea crezînd că ai intrat

La casa mea şi astfel ţi s-a părut ciudat
Văzînd că e un altul ce cu stăpînul faţă
Cu glas de îndrăzneală cum să-i vorbeşti te-nvaţă!
Avea, zic iar, dreptate: el e stăpîn, nu eu,
Dar fă-ţi inimă tare şi aideţi, dragul meu,
Să ne pornim. De-acuma moş Bucur nu mai are
Alt adăpost pe lume decît bolta cea mare
A cerului albastru, iar soarele cămin,
Căci casa lui şi vatra luate-s de-un străin!
Haidem *(lui Florea),* dar fata unde-i?

FLOREA

(luîndu-l de braţ)

Ileana e la mine.

DANIIL

(voind a-i opri)

Moş Bucure, stăi!... Floreo!...

FLOREA

(cu mîndrie)

De ţi se mai cuvine
Ceva, să ceri pe urmă ş-atunci ne-om răfui.

BUCUR

Iţi las tot ce-am aicea, ca să mă pot plăti.
(Pornesc spre uşa din fund.)

DANIIL

(aparte-n faţa scenei, privindu-i depărtîndu-se)

Atît mai rău! El strică, se face că nu-i pasă.
E mîndru. Hei! mîndria, sărac lipit te lasă!
Călătorie bună!

SCENA IX

Aceiaşi, BRÎNDUŞĂ (se iveşte in fundul scenei la poartă; mai pe urmă apar MĂRIA şi ILEANA)

BRÎNDUŞĂ

(pe pragul uşii)

Români, unde-aţi plecat ?

BUCUR

Stăpînul cel vechi iese, cînd cel nou a intrat.

DANIIL

(apropiindu-se)

Fii martor, tu, Brînduşă, că moşul nu voieşte
Să cadă la-nvoială cu mine...

BUCUR

Mişeleşte.

DANIIL

Eu nu i-am zis să plece, chiar l-am poftit să stea.
(Măria şi Ileana se apropie de uşa din fund.)

FLOREA

Dar i-ai cerut de soaţă pe fiică-sa să-ţi dea.

DANIIL

Puteam să ne-nţelegem.

MĂRIA

(apucind pe Ileana de mină)

Să-i dai lui pe Ileana?

BUCUR

Declt s-ajungă dînsa a-mi răsplăti pomana
Ce mi-ar zvîrli Pribeagul sub tristu-i adăpost,

Voi căuta prin muncă s-ajung iar unde-am fost!

(Ia pe Florea şi pe Ileana de mină şi se îndreaptă către Brlnduşă şi Măria.)

Hai, oameni buni, afară! cînd ciuma intră-n casă
Fugi repede, căci teafăr din gheara-i nu te lasă!

(Vrea să treacă pragul.)

BRÎNDUŞĂ

Moş Bucur, te opreşte şi fii mai răbdător.
Eu am venit aicea ca împăciuitor.

FLOREA

Tu, dascăle...

BRÎNDUŞĂ

Fii paşnic şi-nțelege.

(Către Daniil.)

Cum vezi, nu-i cu putință a vă-nvoi, Pribege ;
De-aceea cred că-i bine să nu vă necăjiți
Şi să curmați pricina, ca oameni chibzuiți.

Bucum

(intorcîndu-se)

Ia să vedem, ce este ?

DANIIL

(punlndu-se jos, indiferent)

Mi-am dat vorba o dată.

BRÎNDUŞĂ

O fi; dar asta las-o de-acuma încurcată.

(Toți se întorc. Bucur se pune pe scaun lingă masa cea mică, Măria lingă el, Florea cu Ileana pe ladă. Daniil pe scaun, lingă masa cea mare. Brlnduşă in mijloc in picioare; către Daniil.)

Cînd ai luat moşia şi casa la mezat.

BUCUR

Şi o livadă.

DANIIL

Dară.

BRÎNDUŞĂ

Cîți bani ai numărat ?

DANIIL

(aparte)

Ce vrea să zică asta ? *(Tare.)* Am dat, pe cît îmi pare,
O mie două sute de galbeni-zimți, pe care
I-am numărat pe masă; iar pentru cheltuieli
Vro şaptezeci, pesemne — trecuți în socoteli;
Acum de pui dobînda, cu care se cuvine
Să umble suma-ntreagă, ce-am cheltuit cu mine,
Pe drumuri şi la gazdă, ar face negreşit
O mie şi cinci sute.

ILEANA

(către Florea)

Ce negustor cinstit!

BRÎNDUŞĂ

O mie şi cinci sute, să zicem dar. Acuma
Crezi oare că moşia şi casa fac cît suma
Ce-ai numărat pe ele?

DANIIL

De vrei ca să-ți vorbesc
Drept, zic că totuşi banii mai mult azi prețuiesc.
Un capital aduce la cel ce-l învîrteşte
Folos şi-ndestulare, căci ban pe ban sporeşte
Şi'ți reazemă odihna şi traiul cu temei,
Pe cînd cei cu pămînturi o duc ca vai de ei;
Muncesc din zi în noapte, ş-abia îşi scot de hrană,
Făcîndu-se tovarăş cu vremea cea vicleană.

BUCUR

De ce-ai cătat atuncea să fii cumpărător?

DANIIL

Am vrut ca un prieten, să-ți viu intr-ajutor;
Dar văd că te ții mîndru cu mine.

FLOREA

E mîndrie
A te-hgloda-n nevoie decit în mişelie!

BRÎNDUŞĂ

Atît doream să aflu.

DANIIL

(aparte)

îmi pare că-nțeleg...

BRÎNDUŞĂ

Nu voi încerca, Pribege, cu paguba să-ți leg
Nici gîndurile tale, nici lunga osteneală
Ce te-au adus să-ți cauți folosu-n socoteală,
Deci cum şi mie-mi pasă şi ție, socotesc,
De-a nu vedea nevoia în neamul omenesc...
(scoate din sin mai multe pungi pe care le cercetează cu ochii)
Primeşte suma-ntreagă, ce-ai dat pentru pămintul
Şi casa lui moş Bucur *(mişcare din partea lui Bucur)*
şi nu-ți uita cuvîntul.
(Pune banii pe masă, apoi îi dă hîrtie şi un condei pe care-l scoate dintr-o călimară de la brlu.)
Sunt tocmai, poți să-i numeri...
(Deschide o pungă.)
Nu-i unul ruginit;
Cînd banul este harnic şi omu-i fericit.

BUCUR

(scullndu-se, ia pe Brînduşă şi-l strtnge tn brațe)
Brînduşă, fapta-i mîndră, e ca şi tine bună 1

BRÎNDUŞĂ

Moş Bucure, boierul cu satul dimpreună,
Afllnd de întîmplarea-ți, din mină-n mlnă-au pus

Ş-au împlinit toți banii pe care i-am adus,
Urîndu-ți la nevoie să-ți poată prinde bine.
(Măria, Florea, Ileana, Bucur vorbesc In partea dreaptă a scenei încet.)

DANIIL

(aparte, privind la bani)

Ileana ia pe Florea, pămîntul nu-i de mine;
Pe ban de-l capeți însă, el ți-e prieten drept;
(Punlnd pungile-n brîu.)
De-aceea cu iubire îl strîng şi eu la pept!

BRÎNDUŞĂ

(strlnglnd pe Bucur de mină)

Aşa! să-mi fii nun mare, iar cît despre răsplată,
(dînd cu umărul In Măria)
Să-mi dea şi mie Domnul, păn' la un an, o fată
Frumoasă ca Ileana şi cu noroc ca ea.
(Lulnd pe Ileana de bărbie.)
Aşa e că acuma nu mai sunt limbă rea?

ILEANA

Să-ți fie viața bună ca vorba...

MĂRIA

Cît de lungă
S-avem cu toții parte, deplin să ne ajungă!
(în tot timpul acesta Daniil a citit hirtia şi apoi a iscălit-o.

BRÎNDUŞĂ

Ia să sfîrşim... cu vorba.
(întorcindu-se către Daniil.)
I-ai numărat? sunt toți?

DANIIL

(Incheindu-se la pept)

Prieten la prieten dă drept la număr.

BUCUR

(înaintînd către dînsul)

Poţi
Cu drept cuvînt a zice de noi asta, Pribege.

DANIIL

Ce, nu vă sunt prieten şi eu, cum ?...

BUCUR

Înţelege
Că de acum încolo ştiindu-te ce eşti,
Ce poţi să faci şi încă ce gînduri mai urzeşti,
Îmi vine peste mînă, cînd te privesc în faţă,
Să-mi cumpănesc răbdarea, să nu simt că-mi îngheaţă
Şi inima şi mintea ca cum într-un pustiu
M-aş deştepta deodată, încins c-un şarpe viu!

DANIIL

Eşti aspru şi n-ai dreptul să-mi zici aşa cuvinte
(dînd hîrtia lui Brlnduşă care o dă apoi lui Bucur)
Cînd eu îţi dau putinţă de-a fi ca mai-nainte...
Un tată cu avere... ş-un ginere pe plac...

FLOREA

(voind să se repeadă asupra lui)

Pribege, ţine-ţi gura, ori într-o clipă-ţi fac
Puzderii capul...

ILEANA

(apucîndu-l de braţ)

Floreo, nu-ţi face rău...

BUCUR

(lui Florea)

Şi lasă
Mînia la o parte! *(Către Daniil.)*
Cînd te-am primit în casă
Erai în grea nevoie, pe drumuri rătăcit,
Eu vatra şi odihna cu tine-am împărţit
Ş-ai fost la loc de cinste, căci astfel se cuvine

Din moşi, strămoşi să facem aceluia ce vine
Să calce pragul casei, cu gîndul bun ori rău;
Căci oaspele-i ca solul trimis de Dumnezeu!
Tu însă fără seamă, orbit de lăcomie,
Luatu-m-ai drept scară ducînd la avuţie,
Ca tine zvînturatic prilejul te-a slujit
Dar împlinindu-ţi dorul, el mintea ţi-a răpit
Căci mi-ai luat pămîntul şi casa părintească...

DANIIL

(tăind vorba)

Le-ar fi luat oricine putea să le plătească.
Am vrut să-ţi fac un bine, cătînd să răsplătesc...

BUCUR

(tăind vorba)

Ai căutat, sărmane, în gîndu-ţi duşmănesc
Să-mi cotropeşti şi firea cu oarba-ţi năzuinţă
Făcîndu-mi din răsplată un dar de umilinţă!
De-acuma te cunoaştem ş-om şti pe viitor
Cum să ferim ogorul de braţul răpitor
Al celor ce, ca tine, ne spun că vîlva voastră
E-ntemeiată numai pe mişelia noastră!
Văzuşi că, la nevoie, noi ştim a fi uniţi.
Cînd de ispita neagră vom fi deci cotropiţi,
Ca astăzi, iar găsi-vom mijlocul de scăpare.
Tu cauţi bani, Pribege, iar noi neatîrnare!
(Arătîndu-i uşa.)
De-acum te du cu dînşii din nou să pribegeşti;
Nu eşti menit să-ntîrzii pe plaiuri româneşti!
(Daniil porneşte spre fund, toţi se dau în lături din drumul lui.)

BRÎNDUŞĂ

*(care de cîtva timp se uita afară stînd rezemat de uşa din fund, vâzînd că se adună la poartă ţărani, vorbeşte cu **ei** apoi întorcîndu-se, zice aparte)*

De-acum i-a sunat ceasul! *(Tare.)*
Nu-ţi încreţi sprinceana
Căci de nu-i fi la nunta lui Florea cu Ileana,
Ai să frămînţi pămîntul, jucînd la nunta ta.

I

Ce bine o să-ți şază ca mire ? nu uita
Să mă pofteşti. Alaiul ce ți se pregăteşte
Să nir te ameţească cumva, Doamne fereşte!
-La noi aşa se face, cînd omu-i însemnat:
Eşti ginere, ce dracul, nu fi aşa-ncruntat!

DANIIL

Vorbeşti că n-ai de lucru. Vă las pe toți cu bine!
(Vrea să iasă.)

BRÎNDUŞĂ

Şi cînd îi fi la nuntă să joci şi pentru mine.

MĂRIA

Da' lasă-1 să se ducă!

BRÎNDUŞĂ

Cînd te-i vedea cu rost
Cîndeşte-te la lume, sub nou-ți adăpost.

DANIIL

Ce adăpost ?
(Intră soldați in curte, un sergent înaintează.)

SCENA X

Aceiaşi, soldați, țărani, un sergent

BUCUR

Ce este, voinice?

SERGENTUL

Dați pe față
Pe Daniil Pribeagul

BRÎNDUŞĂ

(treclnd pe la spatele lui Daniil)
De-acuma trai şi viață!

DANIIL

Eu sunt, ce vrei cu mine? i

SERGENTUL

(seoţtnd o hîrtie din sin)
Cu ordin dat In scris
Şi în puterea legii te arestez.

DANIIL

(făclnd un pas înapoi)
închis,
Eu ? te înşeli! Drept altul mă iei, fără-ndoială *l*

SERGENTUL

Vei da-o judecății de ai vreo socoteală.
Eu te ridic. *(Făclnd semn soldaților să-l ia.)*
Luați-1.

DANIIL

(încerclnd a rezista)
De ce mă arestezi ?
N-am nici un fel de vină!

SERGENTUL

Vrei să te-ncredințezi
De ce? Atunci ascultă. Ai fost în Bucovina
închis, ai spart arestul şi ai fugit; iar vina,
Iți e plastografia cu care-ai sărăcit
Un sat întreg de oameni!

BRÎNDUŞĂ

Ce om neprețuit!
(Sergentul face semn, soldații 11 duc afară.}

(Cortina cade)

FANNY

(COMEDIE ÎNTR-UN ACT)

închin această mică glumă celor btntuiți de patima geloziei !

PERSOANELE:

ALEXANDRU, advocat (35 ani) - D-nul GR. MANOLESCU
CORINA, soția sa (21 ani) - D-na AR. ROMANESCU
DOCTORUL (50 ani) - D-nul I. PETRESCU
ŞTEFAN (35 ani) - D-nul C. COSTESCU
TUDOR, servitor (30 ani) - D-nul A. CATOPOLU

Scena se petrece în Bucureşti, în zilele noastre.

Jucată pentru prima oară pe scena Teatrului Național în seara de 16 octombrie 1885.

Teatrul înfăţişează un elegant biurou de avocat. La dreapta actorului, pe planul I, un fotoliu lîngă o masă rotundă, pe care sunt jurnale ; pe planul II, un biurou de stejar sculptat, cu hîrtii, cărți deschise, dosare, călimări mari cu bustul lui Moliere, alături un fotoliu rotund şi un paner cusut cu linuri pentru aruncat hîrtiile netrebuincioase; pe planul III, o uşă cu perdele mari. La stînga actorului, pe planul I, •o canapea capitonată, pusă oblic, două scaune şi un taburel pentru picioare, în dreptul canapelei o fereastră, pe planul II un cămin mare cu oglindă deasupra, pe care se află o pendulă în stil antic, două vaze cu flori şi felurite mici obiecte de artă, pe planul III o uşă cu perdele mari. în fund, la mijloc, o uşă cu două canaturi şi două perdele mari, la dreapta şi la stînga mari dulapuri de-stejar sculptat, cu cărți. Jn -colțurile din fund cîte-o coloană de marmură albă, pe care se află

cîte-o lampă mare, cu abajur roşii. în dosul biurouhu, Ungă părete,, un pupitru. Pe jos covor. Tablouri pe păreți. Mobilele sunt Îmbrăcate cu postav cenuşiu, cu garnitură de mătase verde. Perdelele şi drape^ riile sunt în acelaşi stil.

SCENA I

ALEXANDRU şi DOCTORUL urmtnd o convorbire începută. Alexandru tn picioare, Doctorul pe canapea.

ALEXANDRU

Aşa, doctore dragă, sărmanii avocați
Cunosc pe oameni numai cînd sunt împricinați,
Şi e destul atîta, să iei în oropsire
Şi legi, şi judecată, şi-ntreaga omenire!
(Se plimbă.)

DOCTORUL
(fumează)

Greşala e a voastră. De ce nu vă gîndiți
Cu cine-aveți de-a face? Voi altceva nu ştiți
Decît să dați drum gurei şi să luați parale
Ş-apoi, dă, Doamne, bine! ori sluga dumitale!
Vor fi avînd dreptate şi cei clienți, măcar
In fața voastră, altfel n-ar face în zadar
Atîtea păsuri rele ş-atîta-ncurcătură;
Căci păn' la urma-urmei tot ei vă-ncap în gură.

ALEXANDRU

Dar dacă n-ai cu cine să stai, să te-nțelegi!

DOCTORUL

Cu sfat şi cu răbdare orice în lume dregi,
încearcă...

ALEXANDRU

Ciudat lucru. Voi, oameni de ştiință,
Pe lume n-o cunoaşteți decît prin suferință
Şi inimile voastre plăpînde la dureri,

Vă-nclină tot spre pace şi tot spre mîngăieri.
Voi nu cunoaşteţi lupta decît cu firea doară,
Cînd omul pentru viaţă, cu moartea se măsoară
Şi perdeţi din vedere c-adesea e mai greu
Să stai la pept cu lumea decît cu Dumnezeu!
In traiul zilnic nu ştiţi cu cît-anevoinţă
Te lupţi ca să întimpini amara trebuinţă?
Ideea generoasă şi nobilul avînt
Cu tot ce este mare şi bine pe pămînt
Sub unghia nevoiei înfiptă-n carne-adîncă,
Se zbuciumă zadarnic ca valul de o stîncă,
De-aceea vi se pare că toate sunt pe dos,
Căci le priviţi din culme şi nu cătaţi şi jos.
Acolo puneţi mîna, acolo-i temelia!
Scăpînd pe om de rele, scăpaţi şi omenia,
Ne daţi un veac de aur, veac de clienţi bogaţi,
'n care-n loc de iarbă vor creşte avocaţi!

(Rîde.) '

Uf! tristă meserie! mă prăpădesc de sete.
(Sună, intră Tudor. Către Doctor.)
\ermuth vrei, ori Madeira?

DOCTORUL

Totuna-mi e.

ALEXANDRU

Băiete,
Degrabă, apă rece şi vin. *(Iese Tudor.)*
{Căutlnd la ornic.) Ce oră ai?

DOCTORUL

Sunt cinci şi jumătate trecute.

ALEXANDRU

Tocmai. Stai
•Cu noi la masă astăzi, n-ai stat de-atîta vreme.

DOCTORUL

Mi-e-n grijă de doi bolnavi şi nu ştiu...

ALEXANDRU

(tăind,u-i cor ba)

Nu te teme,
De sunt ceva mai bine, nici că te mai doresc,
Iar dacă trag de moarte, zău, nu te sfătuiesc
Să mergi de bunăvoie, să le-o-mbrînceşti în casă.
Te-am prins, nu-ţi mai dau drumul. Corina-i mînioasă
Pe dumneata.

(Tudor pune pe masa cea rotundă sticle şi pahare, apoi iese.)

DOCTORUL

Atuncea rămîn ca s-o împac.
(Merge spre masă.)

ALEXANDRU

(turnind cin)

Aşa amabili doctori femeilor le plac. *(Beau.)*

SCENA II

Aceiaşi, CORINA (venind pe uşa din stingă)

CORINA

(din pragul uşei)

Eu pot intra?

ALEXANDRU

(ntergind înaintea ei)

Vin' dragă. Vorbeam tocmai de tine.

CORINA

(întinzlnd mina doctorului)

Sunt foarte supărată pe dumneata.

DOCTORUL

(săruttndu-i mina)

E bine
Din cînd in cînd să cerce, un medic, mai ales,
Pe cei pe care-i crede că nu din interes

Il văd intrînd în/casă; căci din nenorocire
Lăsăm în urma noastră arareori iubire.

CORINA

De noi n-ai îndoială şi cred că suntem scoşi
Din rîndurile-acelea.

ALEXANDRU

(rtzînd, după ce a băut)

Noi suntem sănătoşi.

DOCTORUL

A suntem buni prieteni. Acesta-i lucru mare
n lume. *(Către Corina.)* Acum spune-mi, mai ai vreo supărare ?

CORINA

Nu, de rămîi aicea şi de prînzeşti cu noi.
(Se pune pe canapea.)

DOCTORUL

Rămîn cu mulțămire.

ALEXANDRU

(căutlnd la ornic)

Vă las pe amîndoi,
Pentr-un moment. Am treabă. O mică întrunire,
Intr-un proces la Curte, se cere o lămurire,
O consultațiune cu unii din confrați.
Mă-ntorc îndată însă.

CORINA

(cu mirare)

Ce grabă să lucrați
Acum ? Nu-i vreme mîne ?

ALEXANDRU

(sună)

Nu, mîne în şedință,
Ne dăm părerea scrisă, scăpînd intr-o privință

De grija amînării. *(Lui Tudor.)* Trăsura iute.
(Tudor iese.)

CORINA

Dar,
Nu crezi că tu acuma te-ai duce în zadar?
Ai timp şi după masă.

ALEXANDRU

(privind ornicul)

Atuncea nu se poate,
Căci mințile aprinse pun legii bețe-n roate,
Ş-apoi vreau să fiu liber, să stăm mai liniştiți.
Mă prind să fiu acasă-nainte să sfîrşiți
Ce veți avea de vorbă.

TUDOR

(intrlnd cu pălăria şi minuşile)

Trăsura e la scară.

ALEXANDRU

(căutlnd ornicul)

Sunt în întîrziere. La revedere dară.
(Sărută mina Corinei.)
Tu nu fi supărată şi-mi rîde frumuşel.

DOCTORUL

Cît nu va fi aicea, noi vom vorbi de el,
De rău, se înțelege, căci n-are să ne-asculte.

CORINA

Vii repede?

ALEXANDRU

îndată. *(Către Doctor.)* Să-i spui atît de multe
De mine, cît să-i fie chiar ochiul înşelat
Şi nici şă bage-n seamă o clipă c-am plecat.
(Se îndreaptă spre uşa din fund cu Doctorul.)

Aşa-i c-aveam dreptate zicind adinioare
Că meseria noastră e nemulţumitoare?
(îşi strmg mina. Alexandru iese.)

SCENA 111

CORINA, DOCTORUL, din ctnd tn cînd TUDOR

DOCTORUL

Ce dulce-i veselia cînd omu-i fericit.
(Către Corina.)
Eu lîngă Alexandru mă simt întinerit!
Cu inima deschisă şi cu blîndeţea-n faţă,
Il faci ferice, doamnă, şi-i este drag de viaţă.
Aceasta-i o minune şi cînd multe femei
Ar căuta s-o facă, n-ar fi bărbaţii răi.
(Aparte.)
Desigur nu m-aude, e gîndu-ntr-altă parte.
Aşa-s însurăţeii, socot cînd se despart
Că n-au să se iflâi vadă în veci, norocul lor
Că focul nerăbdărei e lucru trecător!
(Privind tablourile.)
Ce copie măiastră, să juri că nu-i lucrată
De mină omenească. Ştii cu cit e cumpărată?
Nimic aproape.
(Corina stă ca capul rezemat pe mină, cufundată In glnduri, privind in jos şi bătind cu nerăbdare covorul cu piciorul.)
Tace? *(Se apropie de dtnsa.)* Văzut-ai în jurnal
A rochiilor listă, la cel din urmă bal?

CORINA

(se scoală cu o mişcare nervoasă, vorbeşte grăbit, tăindu-şi respiraţia şi avînd mişcări impaciente)

Cunoşti pe Alexandru, o ştiu, şi-1 cunoşti bine
Şi de mult, de-aceea să nu te miri de mine
Te rog, căci sunt mişcată, şi să-mi făgăduieşti,
Cînd îţi voi spune totul că n-ai să-1 părtineşti

Şi c-ai să-mi dai un sprijin. întreaga fericire
A căsniciei noastre e azi în cumpănire.
Sunt foarte turburată, dar nu sunt în zadar.
Mi-e inima zdrobită. De grijă şi amar,
Acum de-atîta vreme sunt crincen frămîntată.
L-ai cunoscut, zici bine! Mai spune-mi înc-o dată;
E om de omenie? cînd nu era însurat,
Avea purtare bună, e oare-adevărat
Aceea ce se spune, c-ar fi avut succese
Pe-atlta de uşoare, pe cît erau de dese?
Te rog vorbeşte, spune-mi, a mai răbda nu pot,
Mi-am prăpădit speranţa şi liniştea, şi tot!

DOCTORUL
(luind-o de mini)

Te-ascult şi până-n suflet, pătruns de întristare,
Simt că mă cuprinde o jalnică mirare
De clte-mi spui. Fii bună, şezi colea, să vorbim
Cu mintea aşezată şi să nu ne grăbim.
(Se pun jos.)
Cunosc pe Alexandru, ştii, din copilărie,
Eu l-am crescut, pot zice cu-o vrednică mindrie,
Şi i-am deschis eu poarta prin care a intrat
Cu capul sus în lume, iubit şi respectat.
M-ai întrebat mişcată, şi ai avut dreptate,
De viaţa lui ca tlnăr şi de-ale lui păcate?
Ce să-ţi răspund? mi-e teamă să nu mă rătăcesc
In splendida grădină, în care înfloresc,
Alăturea de roze cu pept deschis la soare,
Gingaşe viorele şi albe lăcrămioare...
Cînd este însă vorba de demnitatea lui,
Am scumpa datorie să-ţi spun că nimănui
N-a dat, nici chiar în glumă, prilej să i-o ştirbească,
Eu l-am adus de mînă în casa-ţi părintească,
O ştii, şi niciodată eu nu te-aş fi-ndemnat
Să-1 iei de soţ atuncea cînd n-ar fi meritat.
Dar zici că fericirea îţi este zdruncinată?
Sunt nervii în mişcare, e mintea excitată,
E poate-nchipuirea, ce-n frămîntarea lor,
Iţi dau această spaimă. E lucru trecător
Desigur. *(Aparte.)* Alexandru! Ciudată intîmplare!
Rău a făcut să plece.

CORINA

Eu ard de nerăbdare,
Am friguri, sunt perdută, şi d-neata glumeşti.

DOCTORUL

Cum poţi să zici aceasta ?

CORINA

Fireşte, cînd vorbeşti
De nervi, de-nchipuire, mai ştiu eu de ce încă!...
Nu-mi vezi emoţiunea, mîhnirea mea adîncă
N-o simţi ? *(Cu înduioşare.)*
Te rog mă iartă, atîta m-am uimit,
încît îmi perd măsura...

DOCTORUL

Ce ai?

CORINA

(cu tristeţâ)

Sunt de jălit!
Ah! inimile noastre, oricît am fi de slabe,
închipuirii numai nu pot să cadă roabe.
Mă-nşeală Alexandru! o văd, o ştiu, o simt!...
El nu mă mai iubeşte! în pept e locul strimt
Şi crunta îndoială, dispreţul şi durerea,
Se luptă sfărămîndu-mi odihna şi puterea!
Mă-nşeală!

DOCTORUL

Cum se poate?

CORINA

Mă-nşeală!

DOCTORUL

Ai dovezi?
Eşti sigură? Te-nşeală!...

CORINA

îţi vine greu să crezi,
Fireşte! Niciodată n-ai socotit s-ajungă
La astă mişelie!... Istoria nu-i lungă.
Acum, de la o vreme, distras, preocupat,
Vedeam pe Alexandru ieşind neregulat,
Intrînd pe nesimţite ca să se-nchidă-n casă.
Vorbind adesea singur, ferindu-se să iasă
Cu mine. Stam la gînduri şi mă-ntrebam mereu
De ce schimbarea asta ? Ce are ?

DOCTORUL

Să-ţi spun eu.
într-un proces politic s-a încurcat orbeşte,
Căci altfel nici se poate, ş-acuma trebuieşte
S-o ducă pînă-n capăt, deşi, cum îmi spunea,
Clienţii, ca-ndeobşte, fac pricina mai rea.
Grăbirea lui să meargă la astă adunare
N-avea alt scop, sunt sigur...
(Aparte.)
L-am scos la mal îmi pare.

CORINA

(strîngîndu-i mina cu un surîs trist)

Cît eşti de bun prieten şi cit îţi mulţumesc ?
Dar în zadar îl aperi, căci am să-ţi dovedesc,
Că graba de-a se duce la zisa întrunire,
A fost ca să nu scape o dulce intîlnire
Şi că acuma poate cînd noi stăm şi vorbim,
El e cu o femeie. *(Se scoală agitată.)*

DOCTORUL

(sărind de pe scaun)

El? Unde? Cum?

CORINA

(dîndu-i o hirtie)

Poftim,
Citeşte, ş-apoi spune-mi de nu e cu dreptate,
Ca sufletul şi mintea să-mi fie turburate I
BatjoGura-i pe faţă!

DOCTORUL

(privind hirtia)

Depeşă din Paris?...

CORINA

De-acum o săptămînă.

DOCTORUL

(citind)

**„Făcînd precum mi-ai scris
Plec mîne. Cu credința nemărginită-n tine,
Alerg spre fericire. Tu priveghează bine.
Nici un cuvînt la nimeni..."**

CORINA

(Intrerupind)

Iei seama?

DOCTORUL

(urmlnd citirea)

**„Joi sosesc,
Aşteaptă-mă la gară. Imbrățioşeri, doresc
Mult."** *(Se opreşte mirat.)*

CORINA

Iscălită?

DOCTORUL

„Fanny."

CORINA

**Un nume de femeie!
O veche pasiune de tînăr!**

DOCTORUL

Ce idee!

CORINA

(cu ciudă)

**„Alerg spre fericire! Nu spune un cuvînt
La nimeni!" Ce-nsemnează? Nimic decît că sunt**

**Uniți prin legăminte de vreme-ndelungată,
Că vor să se întoarcă la viața de-altădată
Sub umbra tăinuirii — sărmani amorezați,
Ținuți de către mine, nevasta, depărtați!**

(Apăslnd asupra cuvintelor.)

**„Tu priveghează bine!" îşi iau măsuri, fireşte.
Alăturea de vatra onestă îşi clădeşte
Un cuib de desfrînare nemernicul bărbat,
De trai domol şi paşnic acuma dezgustat,
în inima lui stearpă plăcerea nu învie
Decît cînd izvorăşte de la vinovăție,
Şi-n moleşitu-i suflet, de-al relelor vîrtej,
O searbădă scînteie dă flăcării prilej!
Plăpînda mîngăiere, iubirile curate,
Nu-s de ajuns simțirii ființilor stricate;
Le trebuie minciuna şi boldul arzător
Al patimii şi vicii, şi traiu-njositor;
îi trebuieşte Fanny, să-şi vie iar în fire,
Să-şi limpezească mintea, să creadă-n fericire!
Cu ea nu se fereşte, cum vezi, de a ieşi
în lume, ca cu mine?**

(Se preumblă foarte agitată.)

DOCTORUL

(dindu-i telegrama înapoi)

**Mă mir cum poți gîndi,
La astfel de năpăstii?** *(Aparte.)* **Ce tristă întîmplare**

(Tare.)

**Dupe depeşa aista, ar fi cu greu, îmi pare,
Să dai atîta vină lui Alexandru. Eu,
De vreme ce asupră-i cerut-ai sfatul meu,
Cred, poate cu priință, că astă doamnă vine
Aici pentru afaceri, pe care el cu bine
Le-a regulat, în lipsă-i, ca împuternicit
Şi după cum îi scrie, luat-au bun sfirşit.
E poate-n joc averea, onoarea, cine ştie
Ce interese grave; iar nu o mişelie,
G faptă-njositoare cum zici! Pe ce temei
Iți sprijineşti prepusul, eă oare între ei
Ar sta o legătură atît de vinovată?**

CORINA

(cu energie)

„Imbrățioşeri", dorințe, cuvinte dulci! vreodată
De la clienți cînd oare s-au dat la avocați?
Nu-i stil de interese, ci stil de-amorezați
Acesta! Nu-s nebună, dar nu sunt nici copilă
Să-mi spulber eu credința pe vorbe ce de milă
Abia găseşti să-ncunjuri aceea ce gîndeşti.
Instinctul e temeiul puterii femeieşti!

DOCTORUL

(aparte)

Instinctul? boală nouă, ce gînduri năzdrăvane
Au scos din trîndăvie, din mode şi romane.
Sărmană omenire, te subțiezi de tot!. .

(Tare.)

Cînd avocatu-i meşter, clienții nici că pot
Să-i scrie altfel, doamnă, căci el îi are-n mînă.
în cazul nostru poate clienta e bătrînă
Şi vîrsta îndulceşte pe om atît de mult!

(Aparte.)

Nu pe femeie, însă, păcat!...

CORINA

** *(foarte agitată)*

Eu te ascult
Vorbind cu sînge rece şi stau la îndoială
De-a crede, dar se pare că eşti în învoială
Şi domnia-ta cu dînşii, în contra mea!

DOCTORUL

(cu un suris trist)

Ce fel?
Mă pui, la bătrinețe, pe mine-n rînd cu el.
Şi tocmai pentru lucruri ce-ți sunt supărătoare?
Iți mulțumesc de partea ce-mi faci. E o onoare
Pe care, pe-ai mei umeri o port cu-atît mai greu,
Cu cît n-am nici un merit să-ți trec în ochi drept rău!

(Aparte.)

Femeile geloase ! uf! ce nătîngă şcoală!

Cu cît sunt mai cu minte, cu-atîta cad la boală
Mai lesne!

CORINA

Sunt nedreaptă?

DOCTORUL

îmi pare.

CORINA

Nu ştii dar
Că tot ce zic, mă iartă, nu-s vorbe în zadar,
Sunt sigură de mine.

DOCTORUL

Mă pui la încercare?

CORINA

Ştiu tot; căci Alexandru, în ore de uitare,
Voind să-mi dovedească iubirea ce-mi purta,
Mi-a dat pe față, singur, întreaga viața sa.
Mi-a spus cu de-amăruntul tot ce-a făcut şi toate
Femeile iubite mi le-a numit!

(Se plimbă agitată.)

DOCTORUL

(aparte)

Cum poate
Un om să-şi peardă mintea şi cumpătul atît,
încît să-şi facă, singur, descîntec de urît!
Nu-i de ajuns că lumea în pace nu te lasă,
Mai iei şi tu pe dracu să-1 bagi femeii-n casă!
Zău că-s nebuni bărbații! *(Tare.)* Nu mai pricep
Din toată încurcătura aceasta!

CORINA

Vreau să zic
Că mi-a vorbit de Fanny şi c-o cunosc prea bine.
„Eram nebun de dînsa cum sunt nebun de tine!"
De cîte ori mi-a spus-o. Acum, nemaiputînd
Trăi de ea departe şi teamă neavînd

De nimeni, nici ruşine, aleargă iar, fireşte,
La dînsa. Nebunia dorinţei îl orbeşte!
Ce-i pasă lui de mine! de mine e sătul,
Mă calcă în picioare... mă ..

(Pune minele la ochi un moment.)

Ah! dar e destul!
Atîta-nduioşare ar fi o mişelie.
Ridică-te, femeie, şi-ţi vezi de datorie!
Bărbatul tău se pierde în căile lumeşti,
Mergi grabnic lîngă dînsul şi slabă-aşa cum eşti,
Arată-i calea dreaptă şi-1 scapă de peire.
A ta este menirea să duci la fericire!

(Vorbind repede şi tăind frazele.)

Sunt hotărîtă! Fanny soseşte chiar acum,
Mă duc şi eu la gară. Găsindu-mă în drum,
Nu vor avea curajul să meargă împreună.
Mă-ntorc cu Alexandru, îl iau cu vorbă bună,
Cu mlngăieri, cu sfaturi — vorbeşti şi domnia-ta —
II facem să-şi cunoască vinovăţia sa,
Să se încredinţeze şi să-nţeleagă bine
Că n-are să trăiască cu alta, ci cu mine! • ,
Acesta e şi dreptul meu, sunt nevasta Iui
Şi nu-mi las eu bărbatul pe mîna nimănui. '
Aşa, te rog, ajută-mi, căci ai înrîurire
Asupra lui. Sărmana eu n-am decît iubire
Şi lacrimi, şi voinţa de-a-1 smulge de la ea.

(Plinge.)

Ah! ce nenorocire căzu asupra mea!
Vin, doctore, degrabă. Mă duc samă gătesc;

DOCTORUL

(apropiindu-se de dînsa) ,"'

Te linişteşte, doamnă!

CORINA.

(care se îndreaptă spre stînga se opreşte)

Cum să mă liniştesc?
Sunt foarte liniştită, nu vezi? .

DOCTORUL

(aparte)

Nevoie mare. *(Tare.)*
Eu văd că eşti mişcată şi n-ai să fii în stare,
La caz de trebuinţă, să mai te stăpîneşti.
De, eu ţi-o spun, mă iartă, dar cred că te grăbeşti
Luind o hotărîre ce poate să vă ducă
La rău sfîrşit...

CORINA

N-aibi grijă! *(Sună, intră Tudor.)*
Zi, Tudore, s-aducă
Degrabă o trăsură *(Iese Tudor.)* *(Doctorului.)*
De-ţi este cumva greu
Să mergi cu mine, lasă, m-oi duce numai eu.

(Intră în dreapta.)

DOCTORUL

(privind după dînsa)

Ah! ce nenorocire! Păcat de-aşa o casă!
Cum dracu ?... Alexandru!... Şi mă poftea la masă...
Nu-şi face omul singur belele şi nevoi?
Mă duc cu ea. Mi-e teamă să-i las pe amîndoi,
In astfel de ispită, la mijloc cu-o femeie
Străină, o nebună desigur... Ce idee !

(Merge repede la biurou, scrie cîteva rînduri. Pune scrisoarea în plic. Intră Tudor.)

TUDOR

Trăsura-i gata.

DOCTORUL

Bine. Ascultă-mă, să dai
Lui Alexandru asta; dar, înţelesu-m-ai,
Să nu te ştie nimeni. Să-i spui că-i de la mine.

TUDOR

Am înţeles.

DOCTORUL

îndată ce vom pleca...

TUDOR

Prea bine
Dar domnul o să vie, mi-a zis, numaidecît,
S-a dus pană la gară. *(Corina apare in uşă.)*

DOCTORUL

Taci! că te strîng de gît!
Sunt gata, doamnă, haidem. Eşti încă supărată
Pe mine...

CORINA

Nu am dreptul.
(Către Tudor.)
O să venim îndată.

SCENA IV

TUDOR (singur venind din fund)

TUDOR

Se duc la vremea mesei de-acasă? Cam ciudat.
Şi domnul o să vie acuma. Şi mi-a dat
Să-i dau scrisoarea asta şi încă să nu ştie
Chiar nimeni. Mare lucru! Ca ce-ar putea să fie
Intr-însa? D-apoi ochii ce doctoru-mi făcea
Cînd am vorbit de gară? Ce? cit pe-aci era
Să-mi sară-n gît, nu altfel, dar ca să mă sugrume.
Zău, multe vede omul cît mai trăieşte-n lume!
Nu, lucrul nu-i a bine, o simt eu cam de mult,
Dar nu pot înțelege. Şi mă silesc s-ascult
La uşi într-o părere, şi tot degeaba. Pace,
Nimic. Aici în casă tot zgomotul se face
Mai mult de slugi, boierii stau molcom, liniştiţi.
(Grijeşte prin cameră.)
De la o vreme însă, par cam posomoriţi.
Pe doamna, mai cu seamă, o văd şezlnd pe ginduri
Mlhnită, ba îmi pare că în vreo două rînduri
Am şi văzut-o plînsă. Copilă, ce să-i faci?
Cînd domnul nu-i acasă, nu-i chip s-o mai împaci.

O fi avind dreptate. De, singură nu-i vine
Să stea, să tot citească. O judec după mine.
Eu n-aş şedea în casă o zi fără să ies,
Măcar comori să-mi deie; de-aceea mi-am ales
O slujbă ca aceasta. Mor după sindrofie,
Mă rog, sunt om de lume.
(Privind scrisoarea pe care o scoate din sin.)
Cam ce-ar putea să fie
In scrisorica asta? Se vede că-i ceva
De mare trebuință; altminteri nu holba
El ochii către mine.
(Ornicul bate şase ore. Pune scrisoarea pe marginea biuroului, şterge căminul.)
Poftim, se face seară
Şi domnul nu mai vine, a-ntîrziat la gară,
Se vede că aşteaptă pe cineva, căci ieri
Mi-a zis să fac odaia de sus, cea de boieri
Şi să nu spun la nimeni, nici doamnei. De mirare!
Am scos întîi sofaua, am pus un pat mai mare
 i flori, şi o oglindă; iar domnul mă păzea.
 1 iscodeam eu doară, dar el nu-mi răspundea.
A-nchis apoi odaia, luînd cheia cu sine.
N-am priceput nimica şi poate e mai bine.
(Se aude afară o trăsură, se răpede să iasă.)
Ah! iată o trăsură. Sosesc — unul din doi.
(Se întoarce repede de la uşa din fund).
Scrisoarea, vai de mine! să n-o uit...
(Ia scrisoarea de pe biurou.)
Căci apoi...
(Se îndreaptă spre fund, intră Alexandru.)

SCENA V

ALEXANDRU, TUDOR

ALEXANDRU
(intră cu pălăria-n cap)
De ce nu ieşi la uşă cînd vine vreo trăsură ?

TUDOR

Eram aici.

ALEXANDRU

Văd bine... In veci tot cască-gură.
(Arătind afară.)
Du lucrurile celea în camera de sus
Ş-apoi te-ntoarce iute!
(Tudor iese; Alexandru privind împrejur.)
Se vede că s-au dus
In camera de-alături.
(Merge in dreapta.)
Aici nu-i nimeni. Poate
Sunt acolo. *(Merge-n stingă.)* **Nici aicea; s-or fi ascuns. Socoate**
Să-mi facă-n ciudă, unde n-am stat aici cu ei.
De doctorul, desigur duhovnic de femei,
A fost pusă la cale. Eu am să-i las în pace
Să văd de au răbdare şi ştiu a se preface.
(îşi pune pălăria pe cămin.)
Cum aş fi vrut în lipsa-mi, să stau într-un ungher
Şi să-i ascult la vorbă...
(îşi toarnă un pahar şi bea.)
Mister pentru mister
Le-am pregătit eu unul, pe care niciodată
Ei n-au să-1 mai ghicească...
(Se uită la ornic.)
Tîrziu. Dar cam ciudată
îmi pare gluma asta. *(Surizlnd.)* **Sunt prea nerăbdător,**
Cum i-am lăsat eu singuri... acum e rîndul lor.
(Intră Tudor.)
Ah! Tudor ştie unde-s. *(Lui Tudor.)* **In care colț de casă**
S-au furişat boierii ? *(Pauză.)* **Ți-au zis să taci ? ce-ți pasă**
Te scap eu. Aide spune.

TUDOR

Dar nu ştiu ce să spun
Căci nu-i acasă nimeni, s-au dus.

ALEXANDRU

Ce, eşti nebun ?

TUDOR

S-a dus şi domnul doctor şi coconita...

ALEXANDRU

Unde?

TUDOR

Eu ştiu? s-au dus cifbirjea, în sus...

ALEXANDRU

Nu mai ascunde
Degeaba, spune unde-s?...

TUDOR

Zău, domnule,-au plecat.
Ah! iată şi dovada scrisoarea ce mi-a dat
Chiar domnul doctor singur, ca să v-o dau în mînă.

ALEXANDRU
(smuncindu-i-o)

Mă ia cu viclenie, dar gluma e bătrînă.
Asemeni meşteşuguri la noi nu se mai trec...
(Deschide scrisoarea, citeşte şi din zîmbitor ce era devine deodată foarte serios.)
Dar asta? *(Către Tudor.)* **Bine, du-te!**
(Tudor iese. Citind încă o dată.)
In lipsă-mi se petrec
Adevărate drame! Ciudată-mperechere
De lucruri! E geloasă, geloasă? O părere,
Oricît de năzdrăvană, adeseâ-i de ajuns,
Să răscolească patimi, să sape într-ascuns
In inima femeii prăpăstii de mînie
Şi într-un virtej sălbatic odihna să-i sfîşie,
Să-i rătăcească mintea şi cumpătul, şi tot!
Corina e geloasă de Fanny ? Ce despot
E omul pe el însuşi de multe ori zadarnic,
Ge-i faci? la rău, din fire, el e plecat şi harnic!

Cum a putut să afle mă mir...

(Merge la biurou și caută prin hfrtU.)

Ia să vedem.
Depeşa nu-i aicea... de-acum nu mă mai tem.
Ah! eşti geloasă, dragă! Acesta-i cruntă boală.
Acel cuprins de dînsa, greu teafăr se mai scoală!
Iți trebuie degrabă leac tămăduitor.
Am să ți-1 dau, căci altfel, stăm rău pe viitor.
Oricine se respectă şi vrea să aibă pace
In casă, fără preget să caute-a-şi desface
Femeia de năravuri stîagaoe, *i&te* manii
Şi de năluci pizmaşe... ce-mping la nebunii,
Căci altfel vai de dînsul, ajunge a se teme
De umbre cornorate cu vreme fără vreme,
?-atunci căsătoria-i un fel de iarmaroc,
•n care nervii doamnei te duc din loc în loc!
Ciudat îmi pare însă cum ea, atît de blîndă
Şi de încrezătoare, să se fi pus la pîndă,
Şi stînd la îndoială despre iubirea mea
Să-şi prilejească plîngeri că mă port rău cu ea!
Pentru-o femeie totuşi e foarte răbdătoare.
Să fie ea geloasă şi îngăduitoare,
Mă mir. Să nu m-apuce la aspre lămuriri,
Şi altora să facă duioase tînguiri! ?...
Ah! prefăcătorie, iscoadă-afurisită,
Credeam că erai oaspe de inimă-ofilită,
Iar nu de suflet tînăr, plăpînd şi iubitor!
De-ar şti cîte năpaste tîrăsc în urma lor
Femeile ce viața şi fericirea-şi pun
Pe-o vorbă-nşelătoare, ori pe-un vîrtej nebun.
Iți trebuie o pildă, Gorino! E ruşine
Să pui tu Jucruri joase în cumpănă cu tine!
Dar astfel mi se cade. Fireşte, cap am eu,
Să las ca să se primble pe secretarul meu,
La voia întîmplării, hîrtii de rinduială
Cu-atîtea înțelesuri croite pe-ndoială?
La cei ce sunt ca mine de-ar fi să dau un sfat,
Le-aş spune că în colțul cel mai întunecat
Al tainiței s-ascundă lucrările-ndoioase,
De vor să-nchidă gura femeii curioase!

(Pendula bate 6 jum. ore.)

Nu cred să întîrzie.

(Sună, intră Tudor. Scrie cîteva rinduri la biurou, îndoaie hirtia și i-o dă.)

Să dai aceasta sus.

(Tudor iese, Alexandru scoate perdelele de la ușa din stingă din brățarele lor și le așază drepte, împreunîndu-le, ca cum ar face o portieră.)

Tot ce mă mai măngîie e că acest prepus,
Ieşit în drum la vreme, va fi de-acu-nainte
Un credincios tovarăş ca să mă-nvețe minte.

(Se aude o trăsură afară. Alexandru aleargă la fereastră.)

Ei sunt. Ce față cruntă, ce ochi neliniştit...

(Se pune în dreptul ușei din stingă, apucă perdelele cu mînile, ca cum ar vorbi cu cineva dinăuntru.)

Corina-i minioasă?

SCENA VI

ALEXANDRU, CORINA, DOCTORUL

(Clnd intră Corina şi Doctorul, Alexandru se întoarce repede cu fața spre ei ca cum ar fi fost surprins. Corina intră repede, văztnd pe Alexandru, face o mişcare să stea In loc, dar trece înainte şi se opreşte lingă canapea, unde se dezbracă nervoasă. Doctorul o urmează cu paşi mărunți, foarte încurcat.)

CORINA

(trăgindu-și mănușile)

I-acolo... a tresărit!

ALEXANDRU

(zîmbitor venind în fața scenei)

Frumos! v-ați luat zborul şi m-ați uitat pe mine,
Ați conspirat în lipsă-mi şi ați găsit că-i bine
— Aci găsesc pe doctor cu higiena lui —
Să nu lăsați Bă treacă sfințitul soarelui,
Fără-a ieşi la aer nainte de mîncare.
Prea bine. De ce însă nu ați avut răbdare

Să viu şi eu acasă, să mergem cîtetrei!
Mi-ar fi făcut plăcere... *(Către Doctor.)* **Aşa că-i vina ei ?**
(Către Corina.) **De ce?**

CORINA

(fără a se uita la dînsul)

Ştii foarte bine că nu-s supărătoare,
Aveai atîta treabă — şi tr'eabă-absorbitoare —
încît n-am vrut o clipă să ţi-o zădărniceşti,
Nici chiar pentru plăcerea ce zici că o găseşti
De-a merge la primblare cu noi...

ALEXANDRU

Cît eşti de bună!
(Aparte.)
Mă-nghimpă. *(Privind-o.)* **Ceru-i negru, o să avem**
furtună.

CORINA

(dregîndu-şi rochia)

Iţi mulţumesc! Se poate... Şi d-neata eşti bun...

ALEXANDRU

Ce vorbe sunt acestea ? Nu te-nţeleg... îţi spun...
Mă iartă...

CORINA

(întrerupîndu-l)

N-am ce-ţi face. Eu, ştii că nu-s deprinsă
Cu jocuri de cuvinte, ce au cătare-ntinsă;
încît sunt mulţumită, cînd astfel precum pot
Leg cîte două vorbe, ca să nu tac de tot.

ALEXANDRU

(aparte)

Din ce în ce mai aspră... acum o să zbucnească...
(Tare.)
Şi tu, de la nimica faci lucru-atît să crească!
Nu-mi spulbera avîntul cel bun. Voiam să-ţi zic

Că nu-i nimic pe lume, dar absolut nimic,
Ce ar putea vreodată să-mi facă o jicnire
Din partea ta, afară de lipsa de iubire
Şi de răceala asta cu care îmi vorbeşti,
De cîteva minute... *(voieşte să-i ia mina)*
iubită precum eşti!

(Corina, care pînă aici îl ascultase fără să se uite la dînsul, se întoarce ca imboldită de indignaţiune, îl priveşte lung, îşi fereşte mînă ş-apoi trece mîndră în partea opusă a scenei.)

DOCTORUL

(aparte)

Frumoase sunt acestea ? Eu ce-s de vină oare
Să stau părtaş nevrednic la astă sărbătoare?
Nu e nimic în lume de ce m-am fost ferit
Mai dinadins, cum este ăst soi nenorocit
De-mpunsături şi certuri ce fac din căsnicie
Un iad de chinuinţă, cînd nu-i de mişelie.
Chiar din pricina asta nici nu m-am însurat.
Cînd mi-ar fi zis nevasta: ori doctor, ori bărbat!...
Pas să mai stau la gînduri! Sunt singur şi mi-e bine,
Iar la vreo-nşelăciune, mă-nşel tot eu pe mine!

(Tot timpul cît a vorbit Doctorul, Alexandru s-a strămutat uşurel pe după masa cea rotundă şi pe la spatele Corinei — care dădea semne de nerăbdare şi apoi s-a pus pe fotoliul de lingă masă şi se uita într-un jurnal. Alexandru e la dreapta ei.)

ALEXANDRU

(privind-o, cu o voce tristă)

Din ce în ce mai tare mă miră chipul tău
De-a fi cu mine astăzi. îmi vine foarte greu,
Din neobicinuinţă, să văd amărăciune
Ori răutate încă în tot ce ai de-a-mi spune.

CORINA

(cu răceală)

Eu n-am să-ţi spun nimica. Te văd pe d-neata
Că-ntrebi, că-ţi faci de vorbă, că cercetezi ceva.

ALEXANDRU

Da! cercetez fireşte, căci pentru-întîia dată
Azi eşti aşa de aspră cu mine şi-ncordată,
Tu cea atît de blîndă şi dulce.— Draga mea,
De-ai şti cit nu te prinde, n-ai fi aşa de rea,
In casa noastră încă n-au răsunat cuvinte
De-acele ce înghimpă în inimă şi-n minte,
încît oricine astăzi ne-ar auzi, mirat
S-ar întreba de suntem femeie şi bărbat.
Nu după moda nouă, ci ca din vremea veche,
Cînd casa era una şi soţii o păreche.

(Corina bate nerăbdătoare covorul cu piciorul.)

DOCTORUL

(aparte)

Cum se cunoaşte hoţul, că-i meşter la cuvînt
Şi negustor de fraze, vorbeşte ca un sfînt.

(Tare, apropiindu-se.)

Eu cred că niciodată nu-i de folos să fie
In casă ne-nţelegeri şi între soţi mînie.
Fireşte, oameni suntem, greşelile-s pe noi,
Dar şi îngăduire se cere cînd sunt doi...

ALEXANDRU

(vesel)

Am fost întotdeauna şi sunt un om de pace;
încît eu cu nevasta război nu pot a face.
Aşa e, dragă? Spune-i. „Aşa e", căci zîmbeşti...

CORINA

Zîmbesc?!... zîmbesc de milă. Mă mir cum nu roşeşti
Cînd spui astfel de lucruri şi vii cu-atlta fală
Să-mi dai sfat de blîndeţă şi lecţii de morală.
Aş înţelege-acestea şi poate le-aş urma,
Gînd mi le-ar spune altul, nu insă d-neata.

ALEXANDRU

Cum nu eu ? Ce-nsemnează...

CORINA

Oh! înţelegi prea bine,
E tristă comedia ce vrei să joci cu mine
Şi e neomenoasă — mă iartă de cuvînt —
Da, ea îmi dovedeşte că tot ce e mai sfînt,
In astă legătură ce-i zici căsătorie,
încrederea deplină, e slabă jucărie!
Bărbaţii ca tovarăşi necredincioşi şi răi
Aduc perzînd-o-n casă ruina-n urma ei.
Uşori şi fără cuget îşi fac cu îngrijire
O poartă, pentru patimi, cu tainică ieşire,
Prin care scot ei înşişi din casă cinstea lor
Lăslnd să intre-n locu-i scandalul-njositor.
Această primeneală nemernică se face
Mai lesne cînd femeia o suferă şi tace;
Eu insă nu-s de-acelea ce tac şi se sfiesc
A sugruma ruşinea în cuibu-i mişelesc.
Eu priveghind de-aproape la cinstea vetrei mele
Voi şti chiar împotrivă-ţi s-o ocrotesc de rele.
Şi mai întîi de toate gîndeşte-te că sunt
Femeia d-tale, şi că nimic mai sfînt
N-ai de făcut, în lumea de rele împănată,
Decît să-ţi ţii femeia şi casa nepătată.
Acum urmează-ţi rolul, îmi place să te-ascult.
De ce să pierzi prilejul unui discurs mai mult?

ALEXANDRU

(aparte)

E aprigă, nedreaptă şi slabă cum sunt toate
Femeile.

DOCTORUL

(aparte)

Prea bine! Mă mir de unde scoate
Asemenea cuvinte? Femeia cînd o vrea
îl face şi pe dracu de umblă după ea.

ALEXANDRU

(tare)

Văd, din nenorocire, că e cu neputinţă
A ne-nţelege astăzi. Ar fi deci cu priinţă
Să punem pe un altul aicea, între noi,

Ca să ne lămurească de-a rîndul pe-amîndoi.
Aşa eu rog pe doctor să vie, să m-ajute,
Să nu ne perdem vremea cu vrute şi nevrute.

DOCTORUL

(aparte)

Poftim! mă pun la mijloc acum. Ce-o să le fac?
Mi-s dragi, ş-apoi sunt tineri, se ceartă şi se-mpac.

(Tare.)

Eu vă ascult, deoparte, vorbind de-atîta vreme
Şi zău, dacă m-aţi crede, încep chiar a mă teme
Să nu vă văd la urmă, aprinşi precum sunteţi,
Că vă perdeţi cu vorba şi mintea cîtă-aveţi.
De vreţi a vă-nţelege fiţi mai dămoli la fire.
Femeia, vatra casei, blînd simbol de iubire,
Menită să păstreze bărbatului un loc
De mîngăiere-n suflet — chiar neavînd noroc —
Să-nalţă cu mîndrie pe-a datoriei scară,
Dînd gîndurile rele din inimă afară.
Cu pilda ei cea blîndă, cu graiul ei duios,
Uşor să-ntoarcă poate la drumul priincios
Pe cel ce în avinturi nebune ori trufaşe
Şi-a pus în jug viaţa la simţuri pătimaşe!

ALEXANDRU

(aparte)

Adică bate-n mine. Bun avocat mai am
Mă sprijină ca ştreangul pe spînzurat. *(Tare.)* **Eram**
Să zic şi eu o vorbă. Acestea toate-s bune,
Dar nu mă luminează deloc. Nevasta spune
Că am deschis o uşă de patimi şi că sunt
Bărbatul cel mai sprinten la cuget pe pămînt,
Că vatra e-n pericol şi că va sta de strajă
La pragul casei noastre să nu-i fur cinstea-n mreajă
De simţuri pătimaşe, precum zici d-neata,
Mă rog din toate astea ai priceput ceva?
Căci n-aş voi asupră-mi să cadă o bănuială
Lipsită de temeiuri... *(Pauză. Doctorul şi Corina tac.)*
Cum? staţi la îndoială?
Atunci de ce atîtea cuvinte de prisos
Cu-atîtea înţelesuri pe faţă şi pe dos ?
Aceasta-i comedie!...

CORINA

(sărind de pe fotoliu)

Destul, că-mi pierd răbdarea!

DOCTORUL

S-a risipit iar vraja.

CORINA

(cu indignare)

Cum ai neruşinarea
Să vii să-mi zici în faţă că eu joc comedii,
Cînd înţelegi prea bine că ştiu de unde vii,
Cînd am aici dovada purtărei d-tale
Atît de înjosită. — Cum? mi te pui la cale,
în taină, cu-o femeie ce-ţi vine din Paris
Şi care te iubeşte, şi o iubeşti! I-ai scris...
Vă scriţi de lungă vreme, desigur. Ce ruşine!
Şi-mi mai spuneai acuma că mă iubeşti pe mine î
Şi alergai la dînsa. Ah! mult rău mi-ai făcut!
Ştiam de-atîtea zile că vine, am tăcut
Să văd de nu mă-nşeală a mea închipuire.
Adinioare însă *(ironic), plecind la întrunire,*
Te-ai dus întins la gară s-o-ntîmpini, *azi e joi,*
Aşa că pentru-o Fanny ţi-ai bătut joc de noi!
Acum pricepi, desigur, din ce împrejurare
Mi-e inima cernită şi vorbele-s amare!

ALEXANDRU

(ca aiurind)

E o fatalitate, un vînt nenorocit,
Ce a căzut asupră-mi şi care m-a uimit!

CORINA

Mărturiseşti atuncea! E dar ne-nlăturată
Nenorocirea noastră! Mai spune-mi înc-o dată...
Credinţa şi-ndoiala se zbuciumă în piept,
Răspunde!

(Pauză; se apropie de Alexandru şi-l ia de braţ, cu un suris silit.)

Sunt nebună! Aşa că nu e drept,
Că e o aiurare a-nchipuirii mele —

Î

Femeia ştii că-i slabă şi poate să se-nşele —
Că mă iubeşti pe mine. Mi-ai zis azi: te iubesc!
Pe ea nu poți s-o suferi... ! Aşa e?...

(Văztnd că Alexandru tace privind-o.)

Năbuşesc!

Răspunde!...

DOCTORI; L

Cu o vorbă din inimă pornită,
împrăştie necazul, fă-ți casa liniştită!

CORINA

(dindu-i telegrama)

Citeşte-mi tu depeşa şi judecă... să vezi,
Aşa de rău e scrisă că singur ai să crezi
Ca mine...

DOCTORUL

Alexandre, gîndeşte-te Ia lume,
La dinsa şi la tine. Acestea nu sunt glume.

(Alexandru tace, privind depeşa.)

CORINA

(se apleacă pe umărul lui, spre a citi)

„Nici un cuvînt la nimeni, îmbrățioşeri!" Ce zici?
„Aşteaptă-mă la gară, sosesc joi"... Dar aici:
„Alerg spre fericire!"... Acestea nu-s cuvinte,
Ce m-au putut aduce uşor să-mi ies din minte ?

ALEXANDRU

(aparte)

Ce gingaşă e altfel! dar gelozia-i rea
Şi eu vreau pace-n casă...

CORINA

Aşa e?

ALEXANDRU

(luind o înfăpşare tristă, vorbeşte rar, ca cum ar scoate-vorbele cu greu)

Draga mea,
Sărmana omenire, atît de-mpovărată,
Pe multe povîrnişuri alunecă deodată...
Sunt uneori momente, cînd omul e dater
Să-nfrunte slăbiciunea, să fie răbdător...
Şi să-şi ascundă păsul cît mai adînc In taină...
Oh! grija-i pentru suflet obositoare haină...
Ce folosință oare avem a ne lupta
Ş-a ne jeli zadarnic, de nu putem schimba
Fatalul curs al soartei, cînd din nenorocire
Ne răscoleşte viața cu-o aprigă lovire...

DOCTORUL

Vorbeşti într-aiurea! Ci fii mai lămurit...

CORINA

Eu nu-nțeleg nimica.

ALEXANDRU

Ei bine, a sosit,
Da, Fanny e aicea. *(îngenunchind.)* De-s vinovat...
iertare!

CORINA

(făctnd o mişcare In lături)

Ah! nu mă înşelasem! *(Izbucnind in plins.)* Ce groaznică
trădare!:

ALEXANDRU

(sculindu-se, se apropie de ea)

Dar o să plece... dragă...

CORINA

(fuge spre canapea)

Ah! lasă-mă! *(Se aşază jos.)*

DOCTORUL

(apropiindu-se de Corina şi împiedicind pe Alexandru de a se duce lingă ea)

Ce faci
E rău, nu-i demn de tine... Nu te-ncerca s-o-mpaci,
Atîta mîngăiere îi mai rămîne... Bine,
Ce gînduri ai ? ce-ţi este ? cum nu ţi-a fost ruşine,
Cînd ai aşa femeie ?... Eu nu ştiu ce să-ţi zic I
De ce-ai făcut aceasta, cînd nu-ţi lipsea nimic?

ALEXANDRU

Nimic din cîte omul nu poate să dorească...
Dar inima e vie, ea cere să iubească
Mereu, ş-atîta zbucium purtam în pept de dor,
Că de-ar fi stat acolo, eram să mă omor.
Ce vrei aşa mi-e firea... e poate-o nebunie!
(Se apropie de Corina, care plinge pe canape.)
Te rog... Corino... dragă...

CORINA

(vorbeşte plingind)

Dar asta-i grozăvie!
Ce inimă, cu cuget, ce minte ai ? Ce eşti ?
Parc-ai trăit afară din lume de vorbeşti
Aşa făr' de sfială şi fără de măgură.
:Ce ţi-am făcut eu oare, de-mi porţi atîta ură!
(Se scoală şi vorbeşte, apropiindu-se din ce în mai mult.)
De cînd trăieşti cu mine, făcutu-ţi-am vrun rău?
Avut-ai a te plînge de caracterul meu ?
Căsătoria noastră n-a fost ea o unire
A două mîni întinse cu dor şi cu iubire ?
Şi-n casă, ca în lume, n-am fost necontenit
O soaţă credincioasă lîngă-un bărbat iubit?
Din sfînta-mi datorie ieşit-am vreodată?
Ce ţi-am făcut! răspunde ?
(Pauză. Alexandru stă cu capul ţintit in pămînt.)
Sunt oare vinovată
Că-n inima-ţi prea largă şi-n pieptu-ţi prea aprins
Dorinţele vrăjmaşe n-au cumpăt, nici coprins?
Că pentru patimi sterpe, nemernice, nebune,
Jertfeşti trecutul pacinic şi ceasurile bune

De dragoste curată, de trai neturburat,
în care ca copiii cu drag te-ai răsfăţat?
(Pauză, urmînd cu violenţă.)
Ce mai întreb degeaba? Sunt lucruri pentru care
Femeia cumsecade nu intră-n cercetare,
Ci le dispreţuieşte... Aşa dispreţuiesc
Eu pe femeia-ceea — fals idol omenesc —
Pe care ai adus-o aici făr' de ruşine,
Să-ţi îndulcească traiul alăturea cu mine
i să-ţi prefacă casa, din care voi pleca,
n cuib de desfrînare prin slăbiciunea ta!
(Ajunsă la culmea emoţiunii, Corina-şi pune mînile repede la ochi şi se clatină să cadă. Doctorul să răpede să o sprijine. Alexandru face un pas spre dînsa; ea se îndreptează însă, îşi şterge repede ochii, trece in partea opusă a scenei şi, aţintindu-şi privirile fulgerătoare spre uşa din stinga, strigă ameninţînd.)
Fiinţă blestemată! din margine de lume
Alergi să-mi furi iubirea şi pacea, ş-al meu nume,
Te furişezi, nebuno, aici în cuibul meu,
Tu care porţi ocara şi ura-n sinul tău.
Şi crezi că am să sufăr în faţa-ţi nemişcată,
Batjocura aceasta? *(Face cîţiva paşi spre uşă.)*
Să ieşi de-aici îndată!
(Se întoarce către Alexandru, care se aşază între ea şi uşă.)
Acolo ai ascuns-o! Acolo te-am găsit
Păzind adineoare. Intrînd ai tresărit...

DOCTORUL

(apropiindu-se de Corina)

Ce vrei să faci ? gîndeşte, dai singură alarma,
Scandalului şi lumii dai singură o armă!
(Aparte.)
Auzi, nesocotitul! Nu-i chip să-i mai împac!
(Corina înaintează spre uşă, Alexandru sepuneînaintea ei.)

ALEXANDRU

(ca cum ar apăra uşa)

Ia seama, doamnă! Suntem...

CORINA

(tremurind de mînie)

Oh! ştiu c-ai vrea să tac,
C-ai vrea să închid ochii şi să te las in pace;
Dar am s-o dau afară!...

ALEXANDRU

Aceasta n-o vei face!...

CORINA

(aproape de uşă)

în lături!...

ALEXANDRU

(în faţa ei)

Nu vei trece!

DOCTORUL

(fringindu-şi mîinile)

E lucru nebunesc,
-Ce faceţi!.,

CORINA

(dind pe Alexandru in lături)

Fugi de-aicea!

/Alexandru se trage lingă dulapul din fund, Corina ridică o parte a perdelei şi strigă:)

Ieşi, ieşi, iţi poruncesc!

/Apoi se dă cu un pas înapoi şi aşteaptă. Apare in pragul uşii Ştefan, îmbrăcat în uniformă de maior de roşiori. Mişcare şi mirare generală. Corina se uită pe rînd la Alexandru, la Ştefan şi la Doctor.)

SCENA VII

-ALEXANDRU, CORINA, DOCTORUL, ŞTEFAN, TUDOR

CORINA

(făcînd o mişcare în lături şi dînd un ţipăt)

Ah!

ŞTEFAN

(inchinîndu-se)

Doamnă!

CORINA

(îndreptlndu-se către bărbatu-său)

Alexandre!

DOCTORUL

(aparte)

Ce vrea să zică asta ?

ŞTEFAN

(aparte)

Se uită lung la mine.

ALEXANDRU

(vesel)

Mi-ai speriat nevasta.

ŞTEFAN

Eu, in ce fel?

ALEXANDRU

Uite bine. întreab-o tu să-ţi spuie.

ŞTEFAN

Dar.

ALEXANDRU

Ah! nu vă cunoaşteţi! *(Prezentlndu-l Corinei.)*
Maiorul Ştefan Gruie,
Un bun şi vechi prieten al meu...

CORINA

(dîndu-i mina)

îmi pare bine;
Vă cunoşteam din faimă...
(Ştefan li sărută mina.)

ŞTEFAN

(zărind pe Doctor)

Oh! Doctore!

(Se indreptează către dînsul şi-şi dau minile.)

DOCTORUL

(încet)

Cu cine
Erai încă-năuntru ?

ŞTEFAN

(privindu-l mirat)

Cu nimeni!

DOCTORUL

N-ai văzut...
Pe... nimeni?

ŞTEFAN

Eram singur. *(Se strîng de mină.)*

DOCTORUL

(aparte)

Bun, Fanny-a dispărut.

(In timpul acestei convorbiri, Corina a aruncat o privire repede în odaia din stingă, apoi se întoarce spre canapea încetişor.)

ALEXANDRU

(privind pe Corina, aparte)

Nevestei tot i-e frică... *(Trece în faţa scenei, în dreapta.)*

CORINA

(punîndu-se pe canapea, aparte)

Nu-i nimeni! De mirare!

ŞTEFAN

(încet, Doctorului)

De ce mi-ai făcut însă această întrebare ?

DOCTORUL

(arătlndu-i pe Corina)

Ţi-oi spune mai pe urmă...

ŞTEFAN

(către Corina)

E oare-adevărat
Ce zice Alexandru? Aş fi nemîngăiat,
Ca pentru-ntăia dată, cînd facem cunoştinţă,
Să fiu prilej nevrednic de vreo necuviinţă...

CORINA

Oh! nu.

ŞTEFAN

Cu toate astea, cînd m-am ivit pe prag
V-aţi dat c-un pas în lături. Eram să mă retrag,
Crezînd c-am intrat poate în vreo casă străină.
Nu m-aşteptaţi pe mine, desigur... nu-s de vină
(arătînd pe Alexandru, care se preface că priveşte aiurea)
El m-a trimis acolo şi-1 aşteptam să vie,
Să mă prezinte, doamnă.

DOCTORUL

Adevărat să fie?

ŞTEFAN

Adevărat, lntreabă-1.

CORINA

Nu înţeleg nimic.
E dar o-ncurcătură.

DOCTORUL

Asa era să zic
Şi eu.

ŞTEFAN

N-aveam dreptate?

CORINA

{către Alexandru)

Atunci persoana-ceea...

DOCTORUL

(Intreruptnd-o, caută la ornic)

Mă rog, nu vă e foame?

ALEXANDRU

(aparte, rlzind)

Ciudată e femeia,
Nici chiar văzînd cu ochii nu crede, cînd nu vrea,
Ce pot fi celelalte, de judec dup-a mea.

(Tare, apropiindu-se de grupul din stînga.)

închipuie-ți, Ștefane — adevărată dramă —
Acum cîteva zile primesc o telegramă

(scoate telegrama din buzunar)

Prin care un prieten îmi scrie din Paris,
Că cu ere dința-n mine şi sufletul deschis
La fericire, grabnic se va intoarce-n țară,
Rugîndu-mă, sărmanul, ca să-1 aştept la gară
Şi să nu spun la nimeni că vine...

(Ştefan face o mişcare, ca cum ar vrea să vorbească, Alexandru îl opreşte cu gestul.)

N-am sfirşit.
Din întîmplare însă, o doamnă a cetit
Depeşa şi... îndată s-a pus pe bănuială,
Că-i scrisă de-o femeie, că eu...

ŞTEFAN

(întrerupîndu-l)

Oh! Ce greşală!
Eu ți-am trimis depeşa. *(Alexandru li dă telegrama.)*

CORINA

(sărind de pe canapea)

Cum, d-neata, glumeşti?

ŞTEFAN

Da. Eu sunt Fanny, doamnă!
(Alexandru rîde cu hohot şi se pune pe fotoliul din dreapta.)

DOCTORUL

Curat ca în poveşti.

ŞTEFAN

(citeşte telegrama)

întocmai. „Cu credința nemărginită-n tine
Alerg spre fericire. Tu privighează bine.
Nici un cuvînt la nimeni." *(Către Corina.)*
Oh! doamnă, de ştiam
Ce are să se-ntîmple, mă credeți, nu scriam
Aşa, şi mai cu seamă îl şi rugam să-mi ție
Această taină-n două cu scumpa lui soție.
(Corina transformată şi înveselită se duce uşurel pe la spatele lui Alexandru; îi apucă capul în mini şi-l sărută de multe ori.)

CORINA

Cît sunt de fericită! Ah! şi cît te iubesc!
Mă vei ierta tu oare? *(Vorbesc încet.)*

DOCTORUL

(lui Ştefan)

Păcatul femeiesc
E gelozia. Bine, atîta mă uimise
încurcătura asta, încît mă părăsise
La urmă şi răbdarea şi toate... E ciudat!...

ŞTEFAN

Molipsitoare boală.

DOCTORUL

Şi doar nu-s însurat!

CORINA

(lui Alexandru)

Ce m-a împins mai tare in astă rătăcire,
A fost iscălitura. E lucru peste fire
Ca pe-un bărbat să-1 cheme într-astfel, nu-i aşa ?

ALEXANDRU

Din Ştefan i-a zis Fane, de mic copil. Era
Un obicei din şcoală, la noi, să-i zicem Fane.
In loc dar să te-nconjuri de gînduri năzdrăvane
Şi să tot teşi prepusuri, de ce nu ai venit
Să-mi spui ce-aveai pe suflet şi te-aş fi liniştit
Cu-o vorbă, ca acuma!

CORINA

Dar unde pui mîndria
Firească a femeii...

ALEXANDRU

Adică gelozia,
O patimă trufaşă, cu care vă jucaţi,
Ca cu-o săgeată-n care adesea vă-nţepaţi.
Mîndria femeiască ar trebui să fie,
Ca straja credincioasă, a inimii mîndrie.
Destul că mîngăiere aşa de rar găsim
In lume, ca atuncea cînd cel puţin iubim,
Să nu daţi viaţa, pacea şi slaba voastră minte.
Cum vrei să faci tu astăzi, pe jocuri de cuvinte !

CORINA

(Intinzîndu-i mina)

Invăţătura-i scumpă, căci eu am suferit
Mai mult şi mai puternic...

(Se întoarce spre Ştefan şi Doctor.)

ŞTEFAN

Sunt foarte fericit
Că v-am putut aduce iar liniştea în casă.

CORINA

(dîndu-i mina)

Sunt recunoscătoare...

TUDOR

(pe pragul uşii)

Vă rog, poftiţi la masă.

DOCTORUL

(căutind la ornic)

Chiar şi venise vremea, am flămînzit de tot.
Să ştiţi că altă dată, cînd mă veţi pofti, vă scot
La rînd pe fiecare, pîn' la sofragerie,
Să căutaţi de masă, iar nu de gelozie!

(Corina dă braţul lui Ştefan şi pornesc spre fund.)

(Cortina cade)

PRIMUL BAL

(COMEDIE ÎNTR-UN ACT)

Măriei, cu întreaga mea inimă

PERSOANELE:

ROBEANU, medic - D-nul C. NOTTARA
LIA, soţia lui - D-na AR. ROMANESCU
MITICĂ ZORNESCU - D-nul C. COSTESCU
SIMION, sluga lui ROBEANU - D-nul A. CATOPOLU
CATINCA, fată în casă la ROBEANU - D-na M. CIUCURESCU

Scena se petrece iarna în casa lui Robeanu, în Bucureşti.

Teatrul înfăţişează o elegantă sală de mîncare. Masa e pregătită pentru un mare supeu de bal. Scaune de-a lungul mesei. La dreapta, un cămin cu o mare oglindă. Lîngă dînsul un fotoliu, un scaun şi o masă pentru fumat. La stînga, un bufet mare cu argintării şi cristaluri. Coşuri cu fructe şi bomboane pe masă. Uşă în stînga, uşă în dreapta. Fundul scenei arată, printr-o arcadă, o seră de iarnă luminată. O draperie bogată decorează intrarea serei. Două lampe ard pe cămin. Candelabrele de pe masă nu sunt aprinse. La ridicarea perdelei pendula bate 9 ore.

SCENA 1

SIMION, CATINCA

SIMION *(cu minile in şolduri, inspectînd masa. Livrea neagră cu şnururi galbene, vestă albă de postav, cu fir, chiloţi de catifea roşie, ciorapi albi, pantofi de lac):* **10,15, 20,**

25, 30, 35, 40, 41, 42, 43, 44 p... a... tru.. ze... ci şi cinci! Bun l de s-or mai strînge ceva boierii, încap tocmai 50 de tacîmuri. *(Căutîndu-se prin buzunare.)* **Na! că iar am prăpădit-o ! De cînd cu balul ăsta, mi-am perdut minţile şi pace! Ba bine că nu le-aş fi perdut! Mă rog să te pui d-ta bun, teafăr, sănătos şi să răstorni o casă întreagă ca să faci loc gol pentru învîrtitul cocoanelor şi să strămuţi lucruşoarele, să Ie stingtereşti, ba să le şi mai fărimi, că de! om eşti, numai şi numai să-ţi faci treabă şi să aduni o sumedenie de lume ca să bea, să mănînce pe socoteala ta... asta n-o pot eu înţelege o dată cu capul! A! Să mergi, bunăoară, la alţii, asta vine la socoteală, că stau frumuşel la odihnă cu hainele boierilor în braţe şi, după ce m-am săturat de privit şi de somn, mai dau o revizie pe la bufet! Chef pe socoteala altora, vezi bine! Dar de opt zile să mă muncesc eu, să n-am nici masă, nici linişte cum se cuvine, prea e prea! adică vorba ceea: nu face că ţi se face! Căinasem din cale-afară pe bieţii feciori din alte case, trebuia să-mi cadă şi mie beleaua în spinare! Şi tot n-ar fi nevoie aşa de cumplită, dacă m-aş mai putea răcori cu vreo vorbă bună de la boieri ori de la Tincuţa — o bălăioară cu ochii cît un ban mare — care mă joacă mai dihai decît pe un titirez! Aş! ţi-ai găsit, tot ce fac nu e bine, ba uituc, ba nerod, ba gură cască, ba cîte alea toate, de nu mai ştiu cum să deschid gura măcar şi diavoliţa de fată mă hărţuieşte întruna. Mă mir cum n-am pus tacîmurile pe dos, atîta m-au zăpăcit de-o săptămină cu afurisitul ăsta de bal. D-apoi fie! halal, nici la Prinţesa, care dă de 40 de ani baluri în toate vinerile, n-are să fie aşa de frumos ca la noi! Cînd te uiţi la salonul pe care l-am lustruit sticlă, de mi-e milă să calc pe scînduri şi mai ales la supeul** *(inghite)...* **cu fel de fel de bunătăţi... dacă nici acum nu mi-o măْri leafa cuconiţa, apoi nu mai e dreptate pe lumea asta!** *(Deschide uşile dulapului şi aşază cofere de argint pentru şampanie.)* **Păcat numai c-or să se bea vinurile cele bune! Eu ziceam Tincăi să mestecăm şi de cel mai prost, că boierii nu mai bagă de seamă In ferbinţeală, dar mi-am aprins paie în cap, că m-a auzit coconita... ba nu m-o auzi vorbind ? că eram Într-un vîrf de scară, ştergeam policandru şi Tinca era în celălalt capăt al salonului... A strîns tot vinul cel mai aşa,**

l-a Închis şi a luat cheia la d-ei! Adecă ce mă amestec eu? dacă singuri d-lor vor risipa, apoi vina slugilor este ? Iii!! Şi că mult mai e fără astîmpăr... n-aş fi crezut niciodată, cocoană tînără şi purtată doar prin lume, cum n-a mai fost alta, şi ţaca, ţaca, toată ziua, nu-i mâi place nimic, nu-i mai intră nimeni în voie, vrea, nu vrea, intră, iese, scoate, aşează, jos, sus, in toate părţile, ar osteni o sută de oameni de s-ar potrivi firii d-sale, dar încă pe noi cîteva biete slugi. Noroc că nu he mai vin şi musafiri, c-atîta ne-ar mai lipsi... *(Jar se roteşte în jurul mesei.)* Păi! cînd zic eu ! Nici la Prinţesa nu-i mai bine! Le-am aşăzat colea, de la meşteşug! *(Catinca intră cu două coşuri de flori.)* Iacă şi bălănica mea ! Bine că te-ai îndurat şi de mine, sufletul meu!

CATINCA *(puhlnd coşurile pe bufet):* Ştii că te găsesc nostim ? Ce, era să mă ţin de d-ta? Fără sindrofie nu-ţi merge bine ? Abia scăpai din iatac acum. Pană am îmbrăcat pe coconita am crezut că turbez, nu altăceva. E şi mai avană decît înainte! *(Se uită in oglindăşi se găteşte.)* Uf! înii huieşte capul de atîta cicăleală...

SIMION *(apropiindii-se cu dragoste de dinsa):* Tocmai ca mie, puişorule! Şi încă eu tot mai am răgaz cînd te văd pe tine, pe cîtă vreme tu... *(Vrea s-o ia de talie.)*

CATINCA *(dindu-i peste mînă):* Ia te mărgineşte! te poftesc, ca să nu ne stricăm prieteşugul!... Mie nu-mi plac astea!...

SIMION: Vai de mine, că amarnică mai eşti! Bine, bre omule, dacă te iau de nevastă? Uite, să ieşim doar cu cinste de la balul ăsta şi lucru-i isprăvit! Popa Stoica ce treabă alta are?

CATINCA: Se poate ! Tocmai de aceea nu te pripi! Vom vedea mine! Multe baluri am mai trecut şi vorba d-tale tot făgăduială a rămas!

SIMION: Care baluri?

CATINCA: Cele pe care mi le tot puneai soroace.

SIMION: Cine îţi vorbeşte de alea! Baluri pe la străini! Eu îţi vorbesc de balul nostru de astă-seară. Cum e cel dintîi bal ce-l dau boierii noştri de cînd s-au luat, ăsta e ăl bun, alelalte erau aşa de-o şmecherie de dragoste şi de gură dulce!.

CATINCA: Apoi vezi că tocmai de aia, te şi poftesc să te mărgineşti... auzi d-ta, şmecherie?... bine-ţi ziceam

eu că eşti un nerod... gură dulce ? îi vedea tu gură dulce cînd or înflori căpşunele în cîşlegi, băiete... dacă e vorba aşa! *(Simion vrea Să-i ia mina.)* Ia vezi-ţi mai bine de masă! C-acum încep să pice musafirii!

SIMION *(privind-o cam de sus):* Masă ? Se cunoaşte că numai cu de ale gătelei îţi faci d-ta seamă, căci altfel ai fi văzut ce fel de masă mi-am înjghebat! Poftim, duduie, şi priveşte, nici la Prinţesa... *(cu ironie)* ce-ţi vorbesc eu de prinţese d-tale, mai mult decît la Dobrotin care e becher, şi la cucoana Luxiţa Simizeanca, care tot prin sat mănîncă, ai mai văzut d-ta mese? Iacă uită-te de vrei să cunoşti ce va să zică o masă boierească... doar degeaba nu m-am plimbat eu 7 ani cu cuconaşul pe la toate băile dinăuntru, am învăţat şi noi ceva, aşa s-o ştii d-ta, madmuazelo... *(învîrtindu-se într-un picior)* pe-acolo nu ajunge fitecine, bălănico!

CATINCA: Ia te mărgineşte!... atîta îţi spun eu! *(Pauză.)* Cuţitele de argint le-ai adus de la cucoana a mare ?

SIMION *(căutlnd în buzunare):* Dacă am perdut ţidula... Ba n-oi perde-o!... aş vrea să te văd pe d-ta în locul meu! *(Găsind o hîrtie.)* Ah! *(Mototolind-o şi azvîrlind-o în sobă.)* Aş! hîrtie de ţigară!

CATINCA: Da' le-ai cerut! du-te de le cere! Ba mai bine trimite pe cineva... Pe Vasile vizitiul!... cine-o să deschidă usa cînd o începe lumea să vie... uitucule! *(Rîde.)*

(Simion se tot caută prin buzunare.)

SCENA II

Cei de sus, LIA (tn rochie de bal roză cu o cingătoare lată de panglică. Foarte elegantă. O horbotă albă pe umerii goi. Vine din fundul scenei, din seră.)

LIA *(incheindu-şi o brăţară):* Catinco, ce face domnul?

CATINCA: Adineaori citea în odaie la d-lui.

SIMION: I-am pregătit toate pentru îmbrăcat. Nici tîrziu nu e, abia că bătură nouă!

LIA *(mergînd să se privească în oglindă):* Să aduci o pungă de hîrtie care e în seră, Catinco, şi vezi dacă n-am uitat

mănuşele pe pian in salon! *(Catinca iese prin fund. Către Simion.)* **Regulat-ai, cum ţi-am zis, covorul pe scară şi lămpile ?** *(Vorbeşte repede şi scandind vorbele. E vizibil nerăbdătoare şi nervoasă.)*

SIMION *(aprinzind cîte-o luminare pe rînd din candelabre şi apoi stinglnd-o):* **Fiţi fără grijă, cuconiţă! Toate sunt la locul lor. Lămpile strălucesc parc-ar fi la luminăţie! Asupra băieţilor să n-aveţi nici o bănuială, sunt de-ai noştri. E Mihalache, vărul Tincăi, şi nepotu-meu care slujesc la Dobrotin, ăl de s-a dus la Paris. Sunt spilcuiţi ca nişte coconaşi!**

CATINCA *(aducînd o hirtie în formă de pungă):* **N-am găsit mănuşele nicăieri. Le-am căutat şi In iatac şi pe la domnu.** *(Văzînd mănuşele Intr-o cută a cingătoarei rochiei.)* **Iaca mănuşile erau aici.** *(I le dă.)*

LIA : Bine zici, le uitasem. Mă gîndeam la altceva. Dă-mi coşurile cu flori. Aşează-le de-a rîndul prin vasele cele mici de sticlă. *(Deschide punga de hirtie şi scoate mici bilete pe care le aşază împreună cu un mic buchet pe talere.)* **Cum o începe să vie lumea să aveţi grija de-a lăsa draperia de la seră şi să nu o ridicaţi pînă ce n-oi veni eu aici. Catinco, după ce vei isprăvi, să pui fierul cel mic de frizat şi o cutie de ace de cap lîngă oglindă în odaia mea. Să înfigi bolduri la panglicuţele de cotilion... o să le găseşti în coşul meu de lucru.**

CATINCA: **Prea bine, coconită!** *(Iese.)*

SCENA III

Cei de sus, ROBEANU (in jachetă cenuşie scurtă, cu părul cam in neregulă, cu cravata colorată cam strimbă, cu o carte în mină, intră din stingă)

ROBEANU: **Dragă, unde mi-ai pus biuroul, că nu-1 găsesc nicăieri ?**

LIA *(din capul mesei):* **Biuroul?** *(Gindindu-se puţin,privind la Simion.)* **Ah! ştiu! L-am pus deasupra lăzilor sub scară. Era să-1 aşez în odaia de baie, unde am îngrămădit celelalte lucruri, dar Simion a zis că poate să ai nevoie de dînsul şi 1-a pus mai la îndemînă...**

SIMION: **E după perdea, coconaşule, în dosul dulapurilor cu ierburi şi cu chipurile cele de ipsos.**

ROBEANU: **Şi asta vrea să zică la îndemînă?... Mi-aţi mutat şi dulapurile ? Bine dar o să mi se prăpădească colecţiile ! Cine ştie cum le veţi mai fi trîntit acolo unele.peste aţele! Intru ce strica dacă le lăsai unde erau, la locul lor ?**

LIA : Dar bine, cheri, cum era să le las? Se stricau de tot atunci, a trebuit să fac odaie de fumat în biblioteca ta. înţelegi că nu le-ar fi mers tocmai bine. *(Apropiindu-se de dînsul.)* **Ce fel? Nu te-ai îmbrăcat încă? Uite, sunt aproape 9 şi jumătate, o să înceapă lumea să vie. N-o s-o primesc doar eu singură! Du-te repede de te îmbracă şi lasă biuroul şi colecţiile în pace, că stau ele bine unde le-am pus.**

ROBEANU: **Da, de bine! ai răsturnat cu desăvîrşire casa întreagă cu balul tău, nu ştiu dacă-mi voi mai putea găsi şi capul cu regula care mi-ai făcut-o aici.**

LIA *(împingîndu-l spre uşă):* **Du-te mai bine de te îmbracă şi lasă imputările pe urmă. Acuma nu am vreme să le ascult. Nu vezi cîtă treabă este încă de făcut? Haide, fă-mi-te frumos, dacă vrei să nu încep eu a clrti!** *(îl duce de braţ pînă la intrare.)*

SCENA IV

Cei de sus, afară de ROBEANU

LIA *(către Simion):* **Asta e vina d-tale! Dacă lăsai biuroul unde ţi-am spus eu să-1 pui la început, nu avea domnul nevoie să-1 caute peste tot locul şi ar fi putut să fie gata de mult.**

SIMION *(aparte):* **Poftim, tot eu vinovat, ce vă spuneam ? îmi zisese să-1 pun în magazia cu lemne.** *(Tare.)* **Am socotit că e mai la îndemînă acolo şi dacă coconaşu mă întreba de el, că de-abia azi după prînz l-am mutat, l-ar fi găsit numaidecît!**

LIA : Bine, bine! du-te de-ţi caută de treabă mai bine decît să tot răspunzi.

SIMION *(plecînd spre uşa din stînga, aparte):* **N-am noroc şi pace bună...**

ROBEANU *(intrind):* **Unde mi-aţi pus cheile? Biroul l-ara găsit, cu vai nevoie, dar n-am putut da de chei nicăieri.**

Vă foarte mulțumesc de cum mi-ați așăzat dulapurile. Unul era răsturnat pe-o coastă și celălalt e cu geamurile 'ușelor sparte...

LIA *(impacientată):* **Cheile? Cheile? Ce să faci cu cheile? Mi se pare că le-am strîns eu undeva.** *(Către Simion.)* **Du-te de-ntreabă pe Catinca ce le-a făcut ?**

SIMION *(ieșind prin stînga, aparte) :* **Adică... numai eu sunt uituc? Acum fuga după cuțite, că nu e chip!**

LIA: **Mă rog, și fără de chei nu poți? Unde o să le găsesc acum ? Ce-o să faci cu ele ?**

ROBEANU: **Îmi trebuiesc pentru notițele ce am în biurou Nu am mîne curs la facultate ?**

LIA *(rizind) :* **Ai de gînd să ții cursul mîne ? Frumos curs are să fie, după ce vei sta pană la 8 ceasuri dimineața în bal, căci știi că dăm invitaților și cafeaua cu lapte, după galopul final.**

ROBEANU: **Și cafeaua cu lapte?... bieții oameni!**

LIA: **Mai întîi eu nu înțeleg balul decît cînd se sfîrșește a doua zi cu soare. Apoi noi avem și datorie să-1 prelungim cît mai mult... cel dintăi bal ce dăm după căsătoria noastră... e foarte natural dar să ție cel puțin pană la 8 dimineața...**

ROBEANU: **Cel dintăi bal! Și pană mîne dimineață la 8, cel puțin! Ai niște orizonturi foarte întinse, drăguță! Dar cu sănătatea ce facem, doamna mea ?...**

LIA: **Sănătatea? Foarte-ți mulțumesc, e nu se poate mai bună, domnule profesor...**

SCENA V

Cei de sus, CATINCA (intră din stingă)

CATINCA: **Cheile de la biurou nu-s nicăieri.**

ROBEANU: **Atît mai lipsește !**

CATINCA: **Să nu fie cumva în coșulețul cu lucru, pe care l-am închis în garderob.**

ROBEANU: **Și garderobul unde l-ați aruncat?**

CATINCA: **L-am urcat în pod, din pricina oglinzei!** *(Ceasul bate 9 și jumătate.)*

ROBEANU: **In pod, prin întuneric și cine știe ce veți mai fi pus primprejur... mai bine mă duc să mă îmbrac. Văd eu că cu voi nu o pot scoate la capăt!**

LIA: **Așa, cheri! Și vino degrabă în salon. E foarte tîrziu. Catinco! la prinde-mi corsajul la spate că se tot ridică în sus.** *(Catinca se apleacă și o aranjează.)*

CATINCA: **Fără de oglinda cea mare nu vă puteți vedea bine, coconită, că într-asta de aici de-abia te vezi pe jumătate.**

LIA: **Ba mă văd mai bine decît în cele din salon. Nu cade prea în pămînt jupa din față?** *(Se întoarce.)* **îmi pare că tot calc pe ea.**

CATINCA: **Numai bine vine. Am prins-o cu ace și nu se mai lasă acum.** *(Se aude afară un sunet de clopoțel.)*

LIA *(tresărind):* **Iaca cineva. Aproape 10. Au început să vie. Dă-mi, dă-mi mănușele! Unde e Simion? Ia vezi cine e? Poftește în salon. Și Georges nu e gata. O! cursul d-lui mai trebuia acum !** *(Iese Catinca în dreapta.)*

SCENA VI

Aceiași, CATINCA, MITICĂ ZORNESCU (in haine de drum cenușii, cu o pălărie mică moale, mănuși groase de piele englezească)

LIA *(pornind spre seră):* **Poate să fie mama.** *(își trage o mănușă.)*

CATINCA *(intrînd):* **E domnul Mitică Zornescu.**

LIA: **Zornescu! Poftește-1 aici.** *(Coboară.)*

ZORNESCU *(vesel, intră răpede, apoi văzînd masa întinsă și toaleta Liei se oprește mirat) :* **Sărut-mîna, coconita mea. Da' bine, ce e asta ? Ce, aveți banchet, ori dați un praznic?** *(Privind pe Lia.)* **Rochie** *rose* **decoltată... n-o fi bal cumva? Bal și mie nu-mi spuneți nimic? Frumoși prieteni sunteți!** *(Catinca iese.)*

LIA *(intinzîndu-i mina pe care Zornescu o sărută):* **Ce fel? n-ai primit invitarea ? Eu ar trebui să mă mir de d-ta, văzîndu-te că vii în starea asta** *(arătîndu-i hainele),* **sunt 10 ore și o să înceapă să vie lumea la bal. Balul nostru... cel dintîi bal ce dăm după căsătoria noastră. Cum nu stii ? Nu se poate ? Ți-am trimis invitarea de 10 zile.**

ZORNESCU: **Tocmai pentru că mi-ați trimis-o de 10 zile, nu știu absolut nimic. Viu de la țară. Am plecat a doia zi dupe balul Prințesei... știi, cel cu pricina! Azi tocmai două săptămîni! Mă ierți acum că am îndrăznit să viu în costumul acesta? Sosesc de la gară și eram atît de nerăbdător să depun omajele mele de admirațiune la picioarele frumoasei dănțuitoare care m-a scăpat dintr-o mare primejdie, încît am călcat peste regulele bunei-cuviințe și am venit cum eram de pe drum!**

LIA *(rlzind):* **Bine! bine! domnule Fluturaș! te iert, cu o condițiune însă^să te prezinți cît mai degrabă înaintea noastră în mare ținută de ceremonie...**

ZORNESCU: **Fluturaș, eu? D-ta mi-o spui?... Glumești ca întotdeauna! Ce face Iorgu ? Mă prind că stă cu nasul în vreo carte!**

LIA: **Ba nu. Se gătește, cam cu sila, dar am izbutit. închipuiește-ți că vroia să-și caute niște notițe, acum la 10 aproape, pentru cursul lui de mîne la școală... Ce zici de asta ? Să se gîndească la asemenea lucruri in seara primului nostru bal... E bun de zugrăvit!...** *(Se plimbă.)*

ZORNESCU: **Ce-o să-i faci? Bal ori nu, omul de știință, bărbatul studios, principele artei medicale nu e ca fiecare muritor. Nu se îmbracă la vreme și cînd e îmbrăcat nu seamănă cu toată lumea. N-o zic asta tocmai pentru dînsul, dar așa este și nu d-ta ai să-1 poți schimba.. . Știința trece înaintea tuturor balurilor și chiar a...**

LIA *(tntrerupindu-l)* : **Și chiar a nevestei! Zi-o... poate ca să ai dreptate... ?**

ZORNESCU: **Mă iartă, d-voastră faceți excepție... dovadă că se gătește.** *(Privind-o.)* **Ce rochie strălucită și cit îți șade de bine cu dînsa! Sper, doamnă, că-mi vei acorda favoarea de-a juca cotilionul cu mine.** *(Se apropie de Lia.)*

LIA: **CU mare plăcere.**

ZORNESCU *(lulndu-i mina):* **Și întîiul cadril!...**

LIA: **Fără îndoială!**

ZORNESCU *(sărutlndu-i mina și privind-o galeș):* **Și primul vals?...**

LIA: **Și primul vals! Numai să ai vreme să le joci pe toate, căci nu cred să intri în salon astfel.**

ZORNESCU; **Nu, nu. Mă duc îndată. Sunt gata în 20 de minute. Ș-apoi la noi, după binecuvîntatul obicei, lumea nesosind decît pe-aproape de miezul nopții, am încă buna speranță de-a fi eu cel dintăi dintre invitații d-tale. Vrea să zică ne-am înțeles: primul vals, primul cadril și cotilionul!**

LIA: **Da, da.**

ZORNESCU: **Dar ce-o să zică Iorgu de asta?**

LIA: **Cum, ce-o să zică? Nimic, ca întotdeauna. Lucrul e foarte natural, mi se pare.**

ZORNESCU: **Nu te mira, eu în locul lui poate că nu aș găsi lucrul tocmai atit de natural. Dar el... ai dreptate d-ta desigur.**

LIA: **Nu te înțeleg.**

ZORNESCU: **Mă rog, îmi dai voie să fiu franc și să te întreb ceva ?**

LIA *(privind ceasornicul care bate 9 3/4):* **Ai auzit?... N-ai vreme de perdut, spune repede ce ai de spus.**

ZORNESCU: **Vezi, de aceea zic eu că ești un înger...** *(cu pasiune)* **bună! bună!...**

LIA *(ii arată ceasornicul).*

ZORNESCU: **Voi fi foarte scurt. Zece cuvinte și isprăvesc! Nici că mai poate fi vreo îndoială că Iorgu te iubește. Dar a iubi pe o femeie, pe oricare femeie și a iubi pe o femeie ca d-ta este oare același lucru ? Omul care celor dintăi le-ar da atîta cît sufletul și inima îi pot produce și pot simți, dă el îndeajuns aceea ce se cuvine, ce e dator să dea celeilalte?** *(Lia surlde.)* **Nu rîde. Ajung îndată la concluziune. Cunoști, sau mai bine zis n-ai vrut să iei cunoștință de principiele mele asupra iubirii, căci ai fi înțeles foarte ușor aceea ce vreau să-ți dovedesc. Știi cît de mult mi-s dragi trandafirii și cu ce pasiune îi cultiv. După o îndelungată experiență am ajuns la credința că din mărăcine sălbatec nu poți scoate o centifolie, oricît de nobil altoaie îi vei face și cu oricîtă răbdare te-ai ocupa de dînsul. Și totuși originea lor este comună. Ce deosebire Insă între floarea cea albă, mică, plăpîndă și parecă timidă a unuia și coroana strălucită, catifelată, a celeilalte. Pană și ghimpii lor nu se aseamănă. Cei dintăi te rănesc, îți rup carnea ca niște gheare, cei de-al doilea te împung — ca un cuvînt de spirit — te fac să tresari ca o sărutare! Așadar.**

LIA *(privindu-l surizînd):* **Așadar, din această ingenioasă comparațiune, eu aș fi...**

ZORNESCU: **Centifolia, doamnă! Roza centifolie! pe care Iorgu are fericirea s-o posede şi nepriceperea, nedreptatea poate de-a nu o recunoaşte şi a nu o preţui...**

LIA: **CU alte cuvinte bărbatul meu... acest principe al ştiinţei, precum îl numeai, cu toată reputaţiunea sa de om învăţat, are, după d-ta, slabe, foarte slabe noţiuni de botanică şi, în ce se atinge de roze, ar putea cu multă siguranţă să ia lecţiuni de la d-ta?...**

ZORNESCU: **Cum se cunoaşte că eşti femeie ? Şi încă ce femeie ? Ai numaideclt la îndemînă/ acel „nu ştiu ce", care ne farmecă şi uneori ne convinge chiar fără să vrem! Ai acel dar nepreţuit al paradoxului gingaş şi calitatea rară a ironiei spirituale, care înteţesc şi mai mult focul, ce atît de lesne aprinzi cu privirea şi cu cuvîntul! In fine, tot ce te încunjoară sau vine de la d-ta...**

LIA: **Ghimpii, domnule Zornescu, ghimpii mei de roză centifolie !** *(Rlde.)* **Ideea este originală, şi forma cea lirică în care o înveleşti îi dă o dulceaţă prea ademenitoare, de care ai avut, nu mă îndoiesc, de multe ori ocaziunea de-a fi mulţumit! Nu e aşa ?**

ZORNESCU: **Poţi să zici ce-i voi, doamnă, ghimpii d-tale cei drăgăşali nu te vor împiedeca de-a fi cea mai adorabilă femeie şi cea mai preţioasă...** *(Lia îl priveşte lung)* **şi cea mai preţioasă** *(apăsînd pe cuvînt)* **amică.**

LIA: **îmi pare rău că nu e şi Georges aici, căci s-ar bucura foarte să asiste la o adevărată schimbare la faţă a bunului său amic, care desigur nu pentru întâia dată şi în favoarea mea provoacă asemenea surprinderi!...**

ZORNESCU: **Oh! n-am nici-o grabă, Robeanu îmi este cel mai scump şi mai călduros prietin, către care nu numai amintirile copilăriei şi...**

LIA *(întrerupîndu-l):* **Şi?...**

ZORNESCU: **Şi acelea ale tinereţei noastre mă leagă, ci încă o adîncă şi neperitoare recunoştinţă!**

LIA *(surprinsă)*: **Cum aşa? D-ta datorezi lui Georges recunoştinţă? Nu ştiam nimic despre aceasta. încă o calitate. Discret cînd e vorba de cele mai nobile simţiminte, deşi nu eşti totdeauna astfel în aventurile d-tale cavalereşti!**

ZORNESCU: **Doamnă!**

LIA: **O perfecţiune aproape rară in lumea noastră...** *(privindu-l)* **aceasta nu trebuie să te pună pe ginduri, nici să te facă a lua un aer melancolic, fiindcă din toate cîte îmi spui, eu cred aceea ce se cuvine să cred!...**

ZORNESCU *(luîndu-i mina):* **Doamnă, poţi crede aceea ce înţelegi, mai cu dinadinsul, fiindcă nu disperezi că vei simţi cît adevăr şi cîtă sinceritate cuprind cuvintele mele. Şi oricît sarcasm ai vrea să arunci asupra-mi, credinţa ce am eu despre d-ta nu vei schimba-o niciodată. Eşti un caracter, da, un caracter, doamnă! Numai cel care te cunoaşte te poate preţui şi numai cel ce te iubeşte ţi se poate supune,** *(li sărută mina.)*

LIA *(serioasă, trăgîndu-şi mina):* **Şi acela eşti numai d-ta!**

ZORNESCU: **NU zic aceasta. Robeanu poate foarte bine să fi descoperit lucrul, însă nu are aerul de a-l lua în serios, nici măcar de a-i da atenţiunea ce merită şi... dacă ai vrea...** *(Lia il priveşte lung)* **ai putea foarte uşor să-1 faci să înţeleagă aceasta.**

LIA: **Eşti galant, domnule Zornescu, însă dă-mi voie a-ţi spune că filosofia d-tale nu e adînc pătrunzătoare. Cele ce vezi aici îţi dovedesc aceasta. Balul de astăseară este opera, este voinţa mea. Georges dorea ca cel puţin în anul întâi să nu ne deschidem casa lumii. D-ta ne eşti prieten şi pot să-ţi spun tot. Ştii cit îmi place lumea. Educaţiunea sau firea m-au făcut astfel. Sunt vioaie, îmi place danţul, muzica, zgomotul şi lumina multă, şi nu înţeleg că, dacă m-am măritat, să îmbrac haina gravelor matroane, să mă feresc între patru ziduri, pentru a-mi da aere de falsă seriozitate în nepotrivire cu caracterul meu şi a-mi pleca cu ipocrizie fruntea — precum fac cele mai multe femei — la cerinţi sociale care mă stingheresc sau la nişte zădărnicii care m-ar revolta!**

ZORNESCU: **Te înţeleg foarte bine!**

LIA: **EU sunt francă. îmi place să spun ce simt şi să fac ce-mi convine. Nu voiesc a fi nici o pagină comodă, pe care oricine şi-ar putea scrie turburările inimii, nici un vas armonios, care vibrează fatalmente la orice atingere!**

ZORNESCU: **Ce foc! ce vervă! ce ochi! şi ce frumoasă eşti cînd dai aceea ce nu vei primi niciodată de la nimeni: sfaturi, dacă nu lecţiuni! Nu aveam eu dreptate să-ţi spun că eşti un caracter! Aceasta nu mă va opri, cred, de-a mă bucura de ce mi-ai acordat şi de-a danţa**

ca nişte buni prieteni valsul, cadrilul şi cotilionul împreună!

LIA *(pricind ornicul de pe cămin):* Negreşit, numai să nu scapi prilejul. Priveşte!...

ZORNESCU: In 20 de minute sunt înapoi! *(Sărută mina Liei, tşi ia pălăria de pe fotoliu şi porneşte spre dreapta.)* Strînge mîna lui Iorgu. La revedere. *(Iese.)*

SCENA VII

LIA *(privind puţin după dînsul):* îndrăzneţ, dar... are inimă bună! Cel puţin aşa îmi pare, judecîndu-1 după cîte spune, şi mai ales după cum le spune! *(Pauză, se priveşte in oglindă.)* O centifolie eu! Asemănarea e delicată, deşi ar avea parcă un parfum de linguşire, de nu un ghimpe de ironie! Oricum ar fi însă, e destul de măgulitor că şi-a dat osteneala să o găsească pentru mine şi să mi-o prezente într-un chip atît de discret... Are, într-adevăr, calităţi Zornescu şi cu cît îl cunosc mai bine, cu atîta îl găsesc mai plăcut, mai gentil, mai... *(Se duce spre stînga.)* Ce va fi putut Georges să-i facă pentru a-l fi robit într-atîta cu recunoştinţa! Ş-apoi danţează ca un înger!... Cînd eram la pension visam, oh, nu numai eu, ci toate camaradele mele mici şi mari, la tineri eleganţi, distinşi, amabili, veseli şi mai ales cari să danţeze valsul în perfecţie. De cîte ori, în recreaţiune, înconjuram, jucînd cu o amică, aleile cele largi ale parcului, închipuindu-ne că suntem la bal şi că una din noi — şi fiecare pe rînd, ca să nu fim geloase — era acel atît de mult visat cavaler frumos, din care ne făuream idealul nostru în viaţă... în căsătorie! La nimic nu gîndesc fetele cînd sunt la un loc şi de nimic nu vorbesc mai cu drag împreună decît de căsătorie! Necunoscutul, misterul în care se învăluieşte, simţimintele neînţelese încă ce ne deşteaptă în suflet, ne domină, ne atrag, ne răpesc! Şi totuşi de cîte ori realitatea este amăgitoare! Pentru mine ea a fost chiar nedreaptă. Georges numai elegant cavaler, perfect dănţuitor ori gingaş, curtenitor nu este. Totdeauna gînditor, serios, distrat chiar, aşa că de multe ori mi-e teamă să nu uite, cînd suntem în

lume, că avem o legătură împreună! Aşa, n-ar fi în stare să bage de seamă că voi juca astă-seară atît de mult cu aceeaşi persoană! Ah! avea dreptate Zornescu să spună că am un caracter, că sunt un caracter! Şi fiindcă lucrul este cu adevărat astfel, apoi va trebui să prefac multe din cele ce nu se învoiesc cu acest caracter al meu ! *(Ornicul bate 10 ore.)* Zece ! Şi Georges tot nu e gata. E mai încet şi mai cochet decît o femeie învăţatul meu! *(privind impacientă împrejur)* şi m-a lăsat singură să primesc lumea... dar care lume? căci pînă acum nu văd pe nimeni! Ce deprindere neplăcută să vie aşa de tîrziu ! *(Se aude un lung sunet de clopot.)* Ah! în sfîrşit, vine cineva *(îşi aşază rochia şi îşi pune o mănuşă, aruncînd ochii în oglindă şi apucînd spre fund prin dreapta.)*

SCENA VIII

LIA, ROBEANU (ieşind din stingă in haine de bal, cu pălăria in mînă)

ROBEANU: Ai trimis tu pe Simion undeva? Nu pot da de dînsul nicăieri.

LIA *(întorcîndu-se):* In sfîrşit! Ia să te văd! *(li drege cravata albă.)* Bine c-ai isprăvit, desperasem, mai ales că auzii sunînd; a venit desigur cineva. Tu n-ai auzit ?

ROBEANU: Nu! căci am sunat eu, pentru fecior. Inchipuieşte-ţi că nu-mi găsesc mănuşile şi doar bal fără mănuşi... şi mai ales balul tău!...

LIA: Cum ? tu ai sunat ? Va să zică nici la 10 trecute, nimeni! *(Se plimbă impacientă.)* Asta-i prea mult!...

B-OBEANU *(privind-o foarte serios):* Nu-i aşa? Asta ziceam şi eu dincolo cînd mă îmbrăcam: Noroc că lumea e mai cuminte decît noi şi nu începe să ne năvălească decît pe la 11 încolo, ca să pot avea eu îndeajuns vreme să fiu gata... căci tu, drăguţă, în nerăbdarea de a-ţi inaugura balul, te-ai gătit de 2 ceasuri şi mai bine...

iu: Şi oare am făcut rău poate?

ROBEANU: Din contră. Eu nu mă plîng, dar zic numai că lumea ar fi trebuit să ţie socoteală că la primul bal ce dai tu, vei fi natural mai nerăbdătoare şi deci că ar fi făcut foarte bine să vie mai devreme. Obiceiul de a

veni tîrziu, comod pentru musafiri, e de multe ori o tortură pentru gazde, acum mă pot încredința și eu 1 *(Lia il priveşte lung.)* Lasă, dragă, că ne vom răzbuna și noi pe dînșii! Altă dată nu ne vom duce deloc, sau ne vom duce foarte tîrziu la balurile lor... căci, despre noi, nu cred ca să mai aibă așa de curînd prilejul de-a ne pune răbdarea la probă... au și nebuniile astea un capăt!...

LIA *(din ce in ce mai nervoasă, cu cît vorbește):* Ce nebunii, ce capăt ? Nu înțeleg ce vrei să zici. Ce crezi că numai balul acesta va fi de ajuns pentru a ne achita față cu lumea! Dragă Georges, cînd te aud vorbind astfel, tu un om cu minte, îmi vine bănuiala că vrei să rîzi de mine!

ROBEANU: EU? ferească Dumnezeu!

LIA: Ce rău, ce nebunie este să fiu veselă, să petrec cu lumea din care facem parte! Eu vroi să danțez dacă îmi place să adunăm în împrejurul nostru pe toți cei cari găsesc o plăcere de a fi cu noi și la noi? *(Cu înduioșare.)* Aceasta te pune în poziție de-a prețui, de-a iubi... poate din ce în ce mai mult... pe aceea care, prin vioiciunea sa, prin succesele netăgăduite de care e-nconjurată, pe care și tu le recunoști din cînd în cînd, cu întreaga ființa sa (se *apropie de dînsul),* duioasă, blîndă, iubitoare și bună, bună, cum zici tu... sau îmi ziceai mai demult... te va face din ce în ce și mai fericit, și mai al ei, și mai bun și mai iubit... *(îl ia de mină.)* Nu e așa?...

ROBEANU *(sărutînd-o pe frunte foarte serios):* Așa e! Dar aș înțelege mai lesne cînd ai desfășura această strălucită serie de calități și de avantaje In casele altora și încă aceasta din cînd în cînd; iar nu în casa ta. Mă rog aruncatu-ți-ai ochii împrejurul tău? Pe mine mă coprinde jalea cînd privesc prin casă. Toate lucrurile sunt aiurea decît la locul lor, sau zac îngrămădite cine știe unde, odăile goale împodobite cu oglinzi și cu luminări aprinse, frig pretutindeni, nu ai un singur colț unde să te poți odihni... Știi că după bal ai să fii silită să te culci pe divanul din sala de baie și eu pe vreo canapea undeva, ori în pod, sau la hotel ? Slugile sunt prăpădite de oboseală, căci de 8 zile nu le-am dat pas un minut. Tu ești enervată și nerăbdătoare

și eu parcă aș fi într-o moară de vînt! Tot ce avem e pe mîna altora, la voia întîmplării. Ne strîmtorăm noi în toate chipurile; pentru ce ? pentru ca să adunăm o ceată de pretinși prieteni, cari vor petrece pe socoteala noastră și ne vom fi prăpădit liniștea, odihna, vremea și multe altele, pentru a auzi mîne, poimîne cum unii ne critică, iar alții ne vorbesc de rău!... Dacă ție îți place să petreci cu prețul acesta, îți fac complimentul meu! Ai nervi de oțel și inimă mlădioasă, drăguță! Ah! nu zic să trăim izolați și să ne petrecem viața într-un perpetuu dialog, care, oricît de dulce și de interesant ar fi, s-ar sfîrși printr-un solilog împovărător sau fățarnic. Nu! suntem tineri, vioi, cum zici tu, trăim cu oamenii și suntem ai lor, cum sunt și ei ai noștri... dar măsură, draga mea, măsură, căci altfel ne ducem de rîpă!...

LIA *(CU nerăbdare):* Iar ai început cu teoriele! Vremea nu e tocmai bine aleasă, cheri, pentru astfel de predici, și pe mine nu mă vei convinge cu dînsele pînă acolo încît să-mi închid viața și tinerețea între patru păreți, spre a deveni o matroană demnă de dat ca exemplu urmașilor sau de subiect panegiricului ori epigramelor contimporanilor noștri! Rolul acesta este prea greu pentru umerii mei și nu pot fi altfel decît așa cum sunt!... Dacă găsești casa asta prea nepotrivită pentru sărbători, n-avem decît să ne facem o alta, în care după convenința d-tale vei aranja lucrurile cum vei crede mai nemerit, ca să nu aibi a suferi întru nimic de incomoditățile ce ți-ar putea pricinui așa-numitele mele nebunii! *(Se aude un sunet de clopot afară.)*

ROBEANU: In sfîrșit, vine cineva! Aceasta te va distrage și te va mai liniști poate. *(își ia pălăria și-și caută mănușile.)* Nu-s nicăieri! Pot să primesc și fără de mănuși, nu e așa? *(Se îndreaptă spre fund.)* Aide! doamna primește, doamna trebuie să fie veselă! Vino în salon! *(Lia îl urmează cam încet.)*

SCENA IX

Cei de sus, SIMION (intrînd cu un pachet)

ROBEANU: Cine a venit?

SIMION: N-a venit nimeni.

LIA: A sunat cineva însă?

SIMION: Eu am sunat, coconiță; am fost la cucoana mare de am luat cuțitele de argint, pe care le uitasem. Mi-a zis cocoana mare să-i trimiteți răspuns cînd or începe să vie boierii, ca să poftească și d-lor.

ROBEANU: Bine. *(Se întoarce în fața scenei.)* Ia vezi unde-mi sunt mănușile. *(Lia se întoarce în fața scenei. Simion pune pachetul pe masă, apoi iese prin stînga.)*

SCENA X

LIA, ROBEANU (apropiindu-se de dînsa și luînd-o de mînă)

ROBEANU: Ia te uită la mine! Ești supărată tare?

LIA: Nicidecum. Ți-am spus ce a trebuit să-ți spun, de ce să fiu supărată? Dacă nu mă cunoști încă, nu e vina mea!

ROBEANU: Nu, firește, e vina mea. Dar și tu ești atît de anevoie de cunoscut, nu e așa?

LIA: Poate!

ROBEANU: Așa zic toate femeile cînd le stai împotrivă la ceva. În ce privește însă petrecerile și preumblările nu cred să ai a te plînge întru nimic de mine. De un an acuma, de cînd ne-am luat, afară de cele șase săptămîni petrecute în Italia și de cele două luni cît am fost la țară, lîngă părinții tăi, nu știu de ne-au scăpat trei zile de-a rîndul să nu le petrecem afară din casă.

Vrei să știi de la începutul lunei — și azi suntem în 14 — de cîte ori nu ne-am dus nicăieri? De trei ori. Am avut patru prînzuri, dintre care două urmate de așa-zisul *ricevimento* deschis, care s-au prefăcut în serate dansate; un concert vocal și instrumental, unde am căscat împreună la partea întîia și am dormit eu singur la partea a doua; un concert de binefacere la care ai cîntat o romanță foarte bine și două arii de

operă, împreună cu un tînăr subțiratec și gîngav ca un dascăl de biserică; două baluri mari, dintre care al Prințesei s-a sfîrșit la 8 ceasuri dimineața; un botez cu muzică militară și șampanie, care ți-ai dat o groaznică durere de cap; o reprezentație de amatori la teatrul cel mare și o înmormîntare la schit la Căldărușani!... Dacă socotești că nu am petrecut destul de bine, ai toată dreptatea să fii supărată că la balul tău, la primul tău bal, din care visai să faci adevăratul eveniment al Carnavalului, lumea nu ți-a sosit încă la 10 ore trecute și bărbatu-tău îți face teorii, predici și morală supărătoare, ca să-ți ție de urît!...

LIA: Urît? Nu mi-a fost deloc urît, căci puțin înainte de-a veni tu, plecase Zornescu de aici.

ROBEANU: Zornescu? Și pentru ce a plecat? A crezut oare c-a venit prea devreme?

LIA: Ba nu. Dar nu era îmbrăcat. Venea de la moșie și așa în treacăt, de la gară, s-a abătut, fără să știe despre balul nostru, să ne strîngă mîna. Cum mi-a cerut și i-am dat un vals, un cadril și cotilionul, l-am expediat degrabă să-și pună fracul. Mi-a zis că peste 20 de minute va fi înapoi aici!

ROBEANU: Știu că ai să fii, cel puțin, de dînsul mulțumită, căci este perfect dănțuitor și are spirit. Nu puteai face o mai nimerită alegere, chiar dacă eu, presupunînd că aș juca și aș vorbi tot așa de bine ca dînsul, aș fi venit să-ți cer valsul, cadrilul și cotilionul ce i-ai acordat. E fericit ștrengarul!

LIA *(după o pauză)*: De mult cunoști pe Zornescu?

ROBEANU: De cînd eram copil. Casa noastră era lîngă a lor, ne-am jucat, am învățat la școală împreună, am fost la Paris o dată cu dînsul, am locuit chiar în aceeași casă cu el.

LIA: Vreasăzică, sunteți foarte buni prieteni?

ROBEANU: Așa cred. Cel puțin i-am dat toate dovezile unei sincere și călduroase prietenii și el niciodată nu mi-a lăsat vreo îndoială despre iubirea și încrederea lui. Pentru ce mă întrebi asta?

LIA: Așa, vroiam să știu. Dar ce recunoștință are el către tine? N-a vrut să-mi spună nimic, dar am înțeles că un simțămînt mai duios decît acela al amiciției îl leagă de tine. I-ai făcut se vede vreun serviciu, vreo îndatorire însemnată?

ROBEANU: **Hm! nimic! Un lucru foarte natural mai ales între amici ca noi.**

LIA: **L-ai scăpat din vreo încurcătură? I-ai servit ca martor la vreun duel, ori ai fost confident al nenumăratelor lui succese? Ce aşa de mare serviciu a fost ca să-ţi datoreze el, mai ales, o astfel de recunoştinţă?...**

ROBEANU: **Exagerează, precum face el întotdeauna! L-am căutat de o boală destul de serioasă ce a avut, nimic mai mult!...**

LIA: **Apoi atunci multă lume trebuie să-ţi fie recunoscătoare! Dar nu era numai atît, mai trebuie să fie ceva...**

ROBEANU: **Ce curiozitate! Ţi-aduci aminte cînd ne-am văzut noi pentru întâia dată?**

LIA: **Da. La noi la ţară, cînd era tata aşa de grav bolnav, sunt doi ani.**

ROBEANU: **Ştii că încă de atunci te-am iubit şi cred că şi tu simţiseşi cît îmi erai de dragă? Vă făgăduisem să vin în fiecare săptămînă să vă văd, pînă la însănătoşirea tatei, şi-mi propusesem să ţin cu sfinţenie acea făgăduială, căci o îndeplineam mai mult în folosul meu. Eram egoist, eram amorezat! Ştii că două luni am venit regulat şi din ce în ce mai adînc îmi intrai în inimă şi făceam totul pentru a strecura într-a ta o parte din focul ce mă cuprinsese pe mine. Credeam în fericirea la care mă înălţaseşi tu şi m-aş fi luptat împotriva oricui spre a nu o perde. Deodată însă încetai de a mai veni pe la voi şi şase luni, înţelegi tu, şase luni mi-a fost peste putinţă să te mai văd...**

LIA: **Da, îmi aduc aminte! Cîte lacrămi am plîns eu atunci niciodată nu le voi putea şterge din minte. Eram perdută, credeam că mă uitaseşi... cînd mi s-a spus că plecaseşi din ţară, am crezut că ai fugit de mine, că... dar nu-ţi mai spun!...**

ROBEANU *(sărutînd-o):* **Dragă! Drăguţa mea! Ţi-am spus, cînd m-am întors, că avusesem o însărcinare ştiinţifică şi ai crezut. Nu era adevărat. Am fost, în starea sufletească în care mă aflam atunci, şase luni departe de tine, fără putinţa de-a şti nimic alt despre tine decît aceea ce lumea indiferentă putea să-mi spună, am fost cu inima şi cu sufletul frămîntate de dor, de îndoială, de gelozie, de desperare, fiindcă Zornescu era pe patul morţii şi numai o minune l-a putut scăpa!**

LIA: **Cum se poate? Bietul băiat! Dragă Georges!** *(Ia un scaun şi sc pune Ungă fotoliul pe care sta Robeanu.)*

ROBEANU: **Zornescu se afla în Ungaria la vînătoare! în urma unei împrejurări, în care se zice că nu ar fi fost tocmai corect... Un ungur îl acuzase că vroia să-i curteze sau să-i ia nevasta...**

LIA: **Da? De asemenea fapte e bun d-lui!**

ROBEANU: **Nu ştiu, nu-1 acuz!... ş-apoi pare-se că nu era numai vina lui. Ungureanul, urît şi bătrîn, făcea un contrast groaznic cu amicul nostru frumos, şmecher la vorbă şi graţios cu damele, precum e. în fine, mă pomenesc cu o telegramă prin care mă cheamă acolo numaidecît. Plec seara chiar şi a doua zi la 6 ore îl asist într-un duel, aprins de ură şi de răzbunare, în care Zornescu primeşte o lovitură de spadă ce-i pătrunde capătul de sus al plămînului ieşindu-i prin spate!**

LIA *(acoperindu-şi ochii):* **Ce grozăvie!**

ROBEANU: **înţelegi poziţia mea! Văzîndu-1 aproape perdut, m-am jurat să nu-1 părăsesc o clipă pană ce ultimele mijloace de a-1 scăpa de moarte nu vor fi sleite. O lună am crezut că voi înnebuni! Tot ce ştiinţa mi-a lăsat să ghicesc sau să înţeleg din misteriele ei n-am cruţat, deşi la ţară, fără cele trebuincioase de multe ori, dar susţinut de credinţa mea şi îmbărbătat de curajul şi devotamentul femeii care-i pricinuise peirea, am luptat şi după o lună am putut spera că nu va muri. Dupe trei luni am plecat cu dînsul în Italia, unde şi-a recăpătat puterile, şi, la o jumătate de an abia de la nenorocitul cela de duel, m-am putut întoarce cu dînsul în ţară, fără să-mi fie posibil de a-I părăsi un singur moment. Dacă vezi, dragă Lio, peri albi în capul meu, ei sunt vrednice dovezi despre ce am suferit de răul lui şi de dorul tău atunci!**

LIA *(apropiindu-se din ce în ce cu scaunul, îl ia de gît şi-l sărută):* **Dragă, dragă Georges, cît de mult te iubesc! Vrei să mă ierţi de toate nebuniile ce ţi-am spus adineaori!** *(Se aude un clopot afară — surprinsă.)* **Sună!**

ROBEANU *(sculîndu-se repede):* **De astă dată începe balul! Aud pe cineva!**

LIA *(punîndu-şi mănuşile alene):* **Zece şi jumătate trecute! Cam tîrziu!...**

ROBEANU: **Ce bine eram amîndoi!...**

SCENA XI

Cei de sus, SIMION (aducind mănuşile)

SIMION: **Goconaşule, au sosit doi domni, unul ca să cînte din clavir şi altul a adus o vioară şi un sul de hîrtie.**

ROBEANU *(către Lia):* **Orchestra.** *(Lui Simion.)* **Bine, bine. Roagă-i să poftească în salon şi de le va fi cumva prea frig,** pană **ce va veni lumea, dă-le ceva cald de băut.**

SIMION: **Prea bine, coconaşule!** *(Iese.)*

SCENA XII

LIA (lingă cămin uitindu-se in oglindă), ROBEANU (in planul al doilea, bătlndu-şi mina stingă cu mănuşile)

ROBEANU *(surîzind):* **Muzicanţi avem! demîncarea e gata, lumînările-s aprinse, numai musafirii nu au sosit.** *(Coboară.)* **Ba nu, adică mie nu-mi pare tocmai lucrul politicos. Aşteptarea-i cam lungă. Nu e aşa, drăguţă?**

LIA *(Intorcindu-se):* **Ce e drept, mi se pare ciudat, ciudat de tot. Acum damele ca damele, dar măcar bărbaţii ar fi putut veni mai devreme, să nu ne lase aşa de singuri. ..**

ROBEANU: **Singuri? noi singuri? Te înşeli amar, draga mea! Dimpotrivă, suntem în cea mai aleasă şi mai plăcută societate. 0 mulţime de amici scumpi şi adevăraţi sunt împrejurul nostru şi nu atîrnă decît de voinţa noastră pentru a-i pune în mişcare, pentru a-i face să apară, acum, aici, plini de viaţă, de o viaţă trăită cu noi dimpreună...**

LIA *(ciugulind un strugure):* **Nu te înţeleg. Devii liric!... Este oare un mijloc pentru a-ţi ascunde sila, ori a-ţi amăgi nerăbdarea ?**

ROBEANU: **Nerăbdarea mea ? Ce are a face ? Dacă vrei să ştii adevărul, aş fi foarte bucuros să nu mai vie niminea, ca să pot sta lîngă tine singur, singurel, aceea ce nu mi se întîmplă de multe ori cu viaţa ce ducem. Dimineaţa eu mă scol devreme, tu, obosită de baluri,**

concerte, petreceri, te scoli tîrziu; ne întîlnim la dejun, mîncăm repede, vorbim şi mai repede şi abia cafeaua sorbită, eu plec la bolnavi, tu te pui la îmbrăcat şi cînd la 5 mă întorc acasă, ca să primesc clienţii, tu esti pornită de 2 ceasuri la vizite şi abia ne vedem la masă. După aceasta, eu îmi îmbrac fracul, tu rochia decoltată şi pornim în lume ca să... petrecem pană **la ziuă, cînd ne întoarcem zdrobiţi de oboseală pentru... a reîncepe a doua zi acelaşi lucru!... Cînd vrei dar să pot găsi eu vreme mai potrivită pentru a-ţi spune tot ce am pe suflet, pentru a-ţi vărsa în poală comoara de dezmerdări şi de simţiri ce stau văduvite de dorul tău, ascunse colea în piept... cînd şi cum putea-vom mai bine a ne aduna amintirile din trecut, amicii noştri buni, pare-mi-se, amicii cari nu ne părăsesc niciodată, despre care îţi vorbeam. Cînd, cînd, cînd? Dacă nu acum, la 11 ore noaptea, cînd aş vroi ca toate ceasornicele din tîrg să sune de 8 dimineaţa pentru ca mult comozii noştri invitaţi să nu se mai deranjeze de a veni să ne turbure liniştea şi vorba şi dragostea şi povestea cea cusută cu fir de aur a amintirilor noastre !..**

LIA *(privindu-l cu drag):* **Ce schimbare ! ce dulceaţă de vorbă, mon cher cheri! într-atît mi te arăţi altfel de cum mă deprinsesem de a te vedea, încît e o surprinzăloare dar dulce revelaţiune pentru mine. Vorbeşte! vorbeşte ! Ai dreptate, nu suntem singuri, pentru că ne iubim şi toţi ceilalţi îmi sunt supărători, împiedicîndu-mă să te'ascult şi să mă simţesc bine, bine, aproape de tine!** *(Se aşează pe un scaun lingă fotoliul de lingă cămin, incingindu-se cu dantela albă peste umerii goi.)*

ROBEANU *(pe fotoliu):* **Iţi aduci aminte de prima noastră întîlnire, dupe întoarcerea mea din Italia? Lăsasem pe Sinescu, în care aveam toată încrederea, să continue cura tatălui tău. îndată sosit, mă duc să iau nuvele despre dînsul şi era să zbucnesc în lacrămi de bucurie cînd îmi spuse că eraţi cu toţii în Bucureşti şi că în acea seară chiar vă duceaţi la teatru. Era opera italiană. Se dedea** *Lucia.* **Cum am trăit pană seara îţi poţi închipui, arzînd de nerăbdare. In fine, la 8 1/2 mă instalam într-o lojă priveghind fiece uşă ce se deschidea, căci nu sosiserăţi încă. Se cînta tocmai duetul dintre Edgard şi Lucia din actul I cînd ai intrat în sală. Albă şi palidă, cu ochii mari trişti, iată cum**

te-am văzut prin pînza lacrimilor care-mi jucau în ochi. Abia după căderea cortinei m-ai putut zări şi mişcarea ce ai făcut de surprindere, de temere, de dorinţă şi de părere de rău totodată, mi-a spus într-o clipă tot ce se petrecuse în sufletul tău de cînd nu te văzusem. Ţi-aduci aminte ?...

LIA: Cum să nu-mi aduc aminte, mai ales că neputindu-mi opri lacrimile, am fost silită să mă scol din faţă şi să mă aşez pe un scaun în fundul lojii, ca să nu mă vadă lumea că plîng. Noroc numai că începuse actul următor şi că tata, arătîndu-mă, zicea încet mamei că „nemuritoarea muzică a lui Donizetti" mă impresiona atît de tare încît nu-mi mai puteam stăpîni plînsul. Ba chiar mama — surprinsă de atîta sensibilitate — m-a înfruntat zicîndu-mi răstit că: ce fac atîtea fasoane! Şi mie, pe lîngă altele, îmi părea rău să nu crezi cumva că din pricina ta fugisem din faţa lojei...

ROBEANU *(tăindu-i vorba):* Dar după aceasta, la balul de la teatru, cînd sub pretext că nu eşti bine refuzai pe toţi dănţuitorii ca să putem sta la vorbă, şi cînd un ofiţer a vrut să-mi caute gîlceavă din pricină că îl refuzaseşi de mai multe ori şi abia l-am putut face să înţeleagă că o domnişoară bolnavă care merge la un bal de binefacere poate foarte bine juca cu medicul său, fără ca pentru aceasta un june şi briliant roşior să se poată formaliza; fiindcă cu medicul cadrilul devine o plimbare higienică, pe cînd cu ofiţerul ar fi o evoluţiune militară negreşit superbă dar... obositoare... *(Rid amîndoi.)*

LIA: Dar vînătoarea de lupi, la care am mers împreună în ajunul logodnei noastre!

ROBEANU: Niciodată n-am tremurat mai mult decît atunci!

LIA: De frig sau de frică?

ROBEANU: De frig pentru tine şi de emoţiune pentru amîndoi, căci era întâia dată cînd ne găseam singuri.

LIA: Iţi aduci aminte de moş Toader pădurarul care ne-a întîmpinat cu cele două căprioare, urîndu-ne fericire şi noroc, căci ne ieşise cu plin înainte...

ROBEANU: Şi noi tot cu plin l-am trimis acasă, fermecat de bunătatea ta şi încălzit sărmanul de vorbele bune şi de Cotnarul ce i-1 turnaseşi mereu în timpul mesei ?...

LIA: Dar călătoria noastră în Italia şi nerăbdarea ce aveam de a pleca dintr-un loc într-altul ? Nu mai pot uita

nunta fetei aceleia de pescar de la Castellamare, cînd a trebuit să mîncăm la masa mare şi să joc cu invitaţii mirelui şi ai miresei, care, din ce în ce mai aprinşi de danţ şi de vin, mă tot înălţau pe scara nobleţei, după fiecare cîntec *(imitind gesturile şi vocile) tante grazie Contessina! servo umilissimo Eccelenza! bella Marchesina incantati siamo!... Illustrissima Principessa, tanta felicità per noi...* şi preotul bătrîn, care abia îşi mai putea deschide ochii îngreunaţi de băutură, mă tot lovea cu cotul spuindu-mi: *non e ver\ la festa piace molto alia Sua Altezza ?...* şi nu ştiu unde s-ar fi sfîrşit aceasta dacă, nu tocmai nesimţitoare la ochiadele învăpăiate ce-ţi aruncau prea cu dărnicie sora şi verişoara Mariquittei, nu am fi plecat, smulgîndu-te din colţul unde rîdeaţi cîteşitrei, spunîndu-le nu ştiu ce, dar desigur nimica priincios pentru curăţenia inimilor lor prea săltăreţe!

ROBEANU: NU ştiu dacă erau săltăreţe ori nu, însă ce ştiu bine că, în barcă la întoarcere, ai stat aproape o oră fără să-mi spui un cuvînt, şi de la port pînă acasă am simţit cum îţi tremura braţul şi — Doamne iartă-mă! — pare-mi-se că m-ai şi ciupit de vreo două ori! Asta a fost prima dată cînd ni s-a ascuns luna de miere în nori! Noroc însă că eram la Neapole şi că cerul Italiei ca şi sufletul tău nu puteau să stea posomorite multă vreme!... Cînd ai şti cîtă plăcere mi-ai făcut atunci şi ce fericit am fost, văzîndu-te cum te plimbai aşa preocupată, ca şi cum ai fi fost împovărată de treabă, prin casă. Tu credeai că eu nu te vedeam cum mă fulgerai cu ochii cîteodată, şi dindărătul jurnalului după care mă ascundeam, ca să nu-mi vezi bucuria, te observam şi-mi părea aşa de bine încît te-aş fi luat în braţe să te sărut, dacă nu mi-ar fi fost teamă să întrerup şirul meşteşugitei drame ce-ţi frămîntă mintea!

LIA: Va să zică rîdeai de mine?

ROBEANU: Şi tu erai geloasă?

LIA: Geloasă? Şi pentru ce? Pentru ochii dulci ai unor pescărese!...

ROBEANU *(tăindu-i vorba): A* unor femei frumoase! La voi condiţiunea socială nu face nimic, pentru că în pieptul tuturor femeilor ard aceleaşi doruri, precum în ochii şi în vorbele lor se ascund aceleaşi şiretenii...

L I A : Vreasăzică ele ar fi fost în stare să te distragă de la mine, chiar după trei săptămîni de căsătorie! Frumos domnule Georges!... frumos!... Acum înțeleg eu pentru ce vorbeai cu atîta entuziasm de Neapole, de mare, de luntrași și de pescari!... Un oraș plin de cerșitori, de praf și de străini curioși și obraznici, o mare totdeauna albastră și netedă, parcă-ar fi tîmplele vopsite ale cocoanei Luxița Simizeanca, o mare searbădă, fără nici un fel de caracter impunător, cum zice foarte bine Zornescu, o căldură nesuferită, niște oteluri unde nu poți dormi din cauza zgomotului și n-ai ce mînca dacă nu-ți plac macaroanele, untul de lemn și smochinele, o lume dezmățată și trîndavă, iar cît despre pescarii și pescărițele d-tale, uite, cu toate genele lor lungi și crețe și ochii lor galeși și vicleni...

ROBEANU *(intrerupînd-o):* Nu sfîrși, căci ai să fii ori nedreaptă, ori răutăcioasă și nu ar fi bine să ne stricăm seara filosofînd pe socoteala altora... Ce curios copil ești tu ? Draga mea, sufletul nostru e ca și o grădină, la început sălbatecă, în care cresc toate felurile de flori și de buruieni la un loc. Cu timpul, vîrsta ori împrejurările cultivă pe unele și smulge pe celelalte, croind drumuri largi și bătătorite printre dînsele. Apoi pasiunile, nevoia, durerile vieței prăpădesc pomii și usucă florile... noroc doar că inima omului trage spre dragoste cum trag izvoarele spre mare. Mersul însă nu este totdeauna același, unele curg alene printre maluri verzi și înflorite, altele se prăvălesc ca șuvoiul care răstoarnă tot în cale-i... *(Lia ride.)* Ce rîzi? Nu mă pricepi?... ai dreptate. *(O ia de gît și o sărută.)* Te iubesc ! *(Se aude un violent sunet de clopot afară, amindoi sar deodată In sus, Robeanu își ia pălăria și mănușele. Lia își scoate dantela și-și pune repede mănușa dreaptă)...*

L I A : Unsprezece ceasuri! De-acum a zburat visul! Amintirile fug pe fereastră, cînd intră musafirii pe ușă!... Ah! ce bine eram împreună. Mă crezi, Georges, că și uitasem că avem bal astă-seară?...

ROBEANU: Dar eu!...

SCENA XIII

Cei de sus, SIMION (inlrind cu o tavă pe care sunt cîteva ziare și o telegramă)

SIMION *(lui Robeanu):* Să iscăliți chitanța, coconașule!

L I A : Ce, n-a venit nimeni?

SIMION: Nimeni! Am așteptat eu într-o părere la scară, apoi m-am dus la poartă, m-am uitat in dreapta, în stînga... pretutindeni intrau trăsuri în ogrăzile de-alături, numai la noi nu. Ba că Vasile zicea, nu cumva n-or fi nimeri nd casa noastră boierii?... de, ce să mai zică și el, că așa lucru încă n-am apucat!

ROBEANU *(după ce a citit):* Iacă, vezi, vorbeam de Neapole și Neapole se gîndea la noi.

LIA: Cum asta? *(Simion iese cu chitanța).*

SCENA XIV

ROBEANU, LIA (trăgîndu-și nervoaiă mănușa din mînă)

ROBEANU: Știi sculptorul care ți-a făcut bustul? Uite-mi telegrafiază că a reușit de minune și că după ce a fost admirat și premiat la expoziția de frumoase arte, azi l-a expediat cu mare iuțeală la București.

L I A : Bravo! îmi pare foarte bine. Am să-1 pun în biuroul tău ! Pană acum toate ne-au mers după voie... numai *(privind împrejur)* nu vine încă nimeni și pregătirile noastre sunt degeaba.

ROBEANU: Atît mai rău pentru cei ce nu vin să se folosească de dînsele. într-adevăr că masa e superbă și ai împodobit-o atît de frumos că o fi și păcat *(dă ocol mesei)* să nu guste cineva dintr-însa. *(Ia o cartă de pe șervet.)* Mitică Zornescu! *(Ia alta.)* Lia Robeanu! *(Ia pe cea de-alături.)* Maiorul Florin... Bine te-ai potrivit! Dar pe mine unde m-ai pus?

LIA *(arătindu-i locul din fața publicului):* Acolo, între cocoana Luxița Simizeanca și contesa Lavardoff.

ROBEANU *(trecînd repede la locul indicat):* Protestez! E o trădare! între două contimporane ale lui Kisseleff!

Asta nu se poate! Frumos! D-ta te aşezi între cei mai eleganţi şi mai primejdioşi tineri din capitală şi pe mine mă surghiuneşti între două momîi zbircite şi derăpănate! Bine, dragă, dar cu ce ţi-am greşit de mă pedepseşti astfel? De ce nu-l pui pe Zornescu între ele, căci tot are contesa o pasiune nenorocită pentru dînsul!... Auzi, cocoana Luxiţa!...

LIA : Dragă Georges, cheri! Nu puteam face altfel ca să pot împăca pe toată lumea. înţelegi că pe maiorul şi pe Zornescu am preferit să-i pun lîngă mine, decit să-i las să flutureze pe lîngă fete, ori să se furişeze printre femei tinere, din cauza mamelor şi a bărbaţilor. Ştii că toată lumea fuge de cele două momîi, cum le zici tu, una fiind vorbăreaţă peste măsură şi contesa surdă, pretenţioasă şi fudulă! Pe cine puteam oare să pun între dînsele care să nu găsească pricină sau să se scoale, sau să nu se pună la masă. Vezi bine că noi ca gazde am trebuit să ne sacrificăm !... Ţi-am dat locul de onoare.

ROBEANU: **Foarte-ţi mulţumesc de aşa onoare!... Ş-apoi sacrificiul e numai din partea mea, căci tu... adică ce mai e şi moda asta cu numele scris pe tacîmuri, însemnînd locul fiecăruia după voinţa gazdei ? Eu ştiam că la supeuri nu se urmează regula asta, bună cel mult pentru prînzurile ceremonioase. Ai văzut şi tu la Prinţesa moda asta şi n-ai avut nimic mai bun decît să mi-o aplici şi mie... Lasă oamenilor libertatea să se pună unde le-o plăcea, ce, noi avem să le impunem şi locurile, după ce-i condamnăm sărmanii să se obosească jucînd o noapte întreagă. Eu protestez şi pledez pentru libertate.** *(Vrea să ridice biletele.)*

LIA *(inaintind):* **Nu, nu, Georges! dacă mă iubeşti!**

ROBEANU: **Atunci pune pe altcineva în locu-mi căci altfel dezertez!...**

LIA : Nu se poate, lasă aşa cum am pus eu la cale! Mai întâi supeul nostru este *assis* **şi fiecare trebuie să-şi cunoască locul dinainte, pentru ca să nu se facă încurcătură, apoi nu vreau ca în casă la mine să se plîngă lumea că n-a avut îndestul ori n-a putut mînca cum se cuvine, şi dacă nu păstrăm regula asta, atunci ce deosebire ar fi între noi şi ceilalţi de care am rîs poate... Nu uita că noi dăm un bal, iar nu o serată aşa pe picior...**

ROBEANU *(turnindu-şi vin în pahar):* **Mi s-a uscat gîtul de pe acum, numai gîndindu-mă la ce m-aşteaptă!...**

LIA : Ce faci, Georges, îmi deranjezi paharele!

ROBEANU: **Mă iartă, dragă! dacă ăsta e locul meu, apoi mi se pare că am cel puţin dreptul să uzez de dînsul şi să-mi torn vin în paharul meu, din care n-are să mai bea altul... şi asta e o consecvenţă a fixării locurilor anume, poate singurul bun ce are, căci altmintrelea eşti silit să bei în paharul vecinului.**

LIA : Vezi că am avut dreptate?

ROBEANU: **Mă rog, toate bune, dar ce o să fac între aceste două venerabile ruine ale Regulamentului Organic ? Dacă aş şti măcar ce să le spun ca să nu prea bage de seamă cît îmi sunt de nesuferite. De-mi spuneai asta mai dinainte răsfoiam cronicile vechi, ca să am sare la vorbă... mai ales cu cocoana Luxiţa !**

LIA : Ei, vorbeşte şi tu ce te-i pricepe... Cercetează-le de sănătate, de pildă...

ROBEANU: **Negreşit, să te pomeneşti cu nebuna de contesă că-şi desface corsajul în mijlocul oamenilor, ca să-i ascult palpitaţiile! Inchipuieşte-ţi că are pretenţie să sufere de inimă şi să creadă că are să moară de anevrism ! O fi suferit ea acum 40 de ani de inimă, că mult a mai palpitat în toate felurile, dar acum i s-o fi urît şi ei să mai bată într-o peşteră de pept ca al ei, pe care s-a răsfăţat zece generaţii şi vreo cîteva invaziuni!**

LIA: I!... că limbă rea mai eşti!

ROBEANU: **Eu ? Spun şi eu ce zice lumea şi doar o fi cunoscînd-o ea mai bine de atîta sumedenie de ani de cînd o tot trudeşte, cu chipul ei de brezae sulemenită şi cu pretenţiile-i ridicule de coborîtoare din neamul lui Por-împărat... Dar cucoana Luxiţa! A jucat hora cu Tudor Vladimirescu la Cotroceni, a mîncat imam-baildi cu paşalele turceşti la Giurgiu, s-a gudurat pe lîngă cazacii lui Nicolae Pavlovici, a luat în căsătorie pe un postelnic moldovean, pe care l-a înşelat cu un honved unguresc de la care a fugit cu un Tanz-maister vienez şi cînd s-a întors în ţară de-a luat pe răposatul Andronache Simzeanu de bărbat, colindase toate părţile lumii, ceea ce face pe bietul tata să zică mamei, cînd o vedea că vine la noi la vizită: „Păzea, soro, că iacă vine** *Calendarul* **lui Karkaleki, cel în 40 de limbi!..."**

LIA *(rizind cu hohot):* Ştii că nu te-aş fi crezut aşa de hazliu, Georges dragă! De cînd ne-am luat azi e întâia dată de cînd te văd aşa de vesel şi această vervă plină de umoare vioaie şi comică.

ROBEANU: Vezi, dragă, ce vrea să zică să trăieşti pentru alţii iar nu pentru tine? ajungi că nici nevasta nu te mai cunoaşte şi nu-ţi înţelege firea! *(Bea.)* Ah! pare că m-am mai răcorit! *(Dînd o sărutare In vînt.)* Hm! asta e pentru voi, bunii şi iubiţii mei musafiri, cari aşa de discreţi şi de politicoşi sunteţi încît, simţind cît de greu îmi stă pe suflet balul acesta, faceţi tot ce puteţi pentru a-mi scurta supliciul şi a-mi micşora povara. *(întorcîndu-se la dreapta.)* Nu-i aşa, nobilă şi gracioasă contesă ? Ah! cînd aţi şti ce plăcere mi-aţi face cînd nu aţi veni să-mi stricaţi cheful ce am cu înfăţişarea d-voastră acră ca agurida şi încreţită ca un măr dezgheţat pe sobă! *(Către Lia.)* Ştii, îi vorbesc astfel fiindcă e surdă de poţi să dai cu tunul lîngă dînsa! *(Vorbeşte iar către dreapta.)* Mai că aş consimţi să vă dau acea atît de mult solicitată doctorie care v-ar linişti pentru totdeauna toate bătăile supărătoare ce vă zbuciumă aşa de cumplit inima... mititica! *(Ciocnind paharul cu acela al persoanei presupuse din dreapta.)* Să vă trăiască!... Aţi mîncat bine! sunt foarte bucuros! *(Se întoarce la stînga.)* Cred şi eu că s-o fi săturat, hai? ce zici, cocoană Luxiţa?... că de cînd s-a pus la masă nu şi-a mai dat rînd gurei! Ce zici? e surdă?... asta trebuie s-o ştii d-ta mai bine decît mine, fiindcă niminea nu te ascultă mai cu drag vorbind decît dînsa! *(Luînd o bucată de friptură.)* Poftiţi fazan! *(Taie şi gustă.)* De minune ! Nu e aşa ?... Cred şi eu, nevastă-mea 1-a crescut cu mîna ei şi 1-a îngrăşat numai cu migdale dulci şi cu rhum Jamaica de laUlmeni. *(Către Lia.)* Ba fără glumă, dragă, e bun de tot! Nu guşti şi tu o bucăţică! *(taie şi-i dă)* dacă mă iubeşti!

LIA : Bine, dragă, dacă te pui să mănînci de pe acum o să-mi strici tot rostul mesei!... Mi-eşti drag de tot aşa!

ROBEANU: Dar altmintrelea nu?

LIA: Ba da, în toate felurile. Dar între cocoana Luxiţa şi Contesă te-ai dezvălit atîta de mult, încît pot zice că astă-seară te cunosc şi eu pe deplin şi te pot preţui

într-adevăr aşa precum eşti. Nu poţi să-ţi închipuieşti cît sunt de fericită de această descoperire!

ROBEANU: Vezi că aveam dreptate că numai fiind unul lingă altul, singurei singurei, voi putea să-mi desfăşor talentele, căci altfel mărturiseşte că mă luai drept un om posac, distras, poate chiar şi răutăcios şi dorinţa ta de-a merge necontenit în lume era numai temerea de-a rămînea singură cu mine, ca să mori de urît?... Spune drept, nu e aşa ?...

LIA *(cu îndoială):* Nu, cum poţi crede una ca asta? Tu ştii că te iubesc, că te-am iubit atît de mult!

ROBEANU: Da, dar de-acuma şi mai mult poate! *(întinzîndu-i mîna.)* Vino încoace, să pecetluim pactul cel nou de viaţă. Să trăim pentru noi şi prin noi mai întâi şi atunci cînd ni se va urî, ori cînd vom fi siliţi de datoriile sociale, ori de împrejurări, să trăim şi pentru alţii! Vrei ? *(Toarnă un pahar Liei.)* Aide, ciocneşte ! în sănătatea ta, dragă nevastă!

LIA : în sănătatea ta, scumpul şi iubitul meu Georges! *(Se sărută peste masă.)*

ROBEANU: încă o dată! *(Se sărută.)* Şi acuma lasă-mă să închin şi cu invitaţii noştri, pînă cînd sunt încă în vervă. *(Dregîndu-şi glasul.)* Doamnelor şi domnilor! Nu sunt vrednic să vă mulţumesc de distinsa onoare ce ne-aţi făcut adunîndu-vă *(apasă)* cu atîta *grabă măgulitoare* în saloanele noastre şi mînclnd din minunatul acesta de supeu, cu o poftă atît de îmbucurătoare pentru starea sănătăţii d-voastre! Ea, pot a zice, este o probă elocventă că, intrînd aci, aţi uitat că veniţi la un medic, a căruia cea mai sfîntă şi mai *lucrativă* datorie este de a se devota pentru omenirea suferindă! Iată pentru ce să-mi daţi voie a vă ura multe şi fericite succese de asemenea natură în cariera d-voastră de invitaţi la baluri cu supeuri, rezervîndu-mi totodată dreptul de a vă căuta chiar gratis pe fiecare, cu condiţia numai să nu aveţi prilej de a vă îmbolnăvi în casa mea. Să vă fie de bine! Şi nouă asemenea! *(îşi bea paharul.)*

LIA : îmi pare rău că nu e Zornescu să te audă, căci ar fi nebun de bucurie, văzîndu-te aşa de bine dispus... A propos, dar găsesc că şi d-lui e în întîrziere... A trecut de două ori 20 de minute de cînd mi-a promis că se va întoarce...

ROBEANU *(venind lingă cămin şi privind ornicul pe care il controlează cu al său):* **Unsprezece trecute! Dragă, nu e lucru curat. Lăsînd gluma la o parte, nu-mi pot închipui cum să nu vie nimeni, nici cel mai mic ofiţeraş, pană acum. Trebuie să se fi aprins oraşul sau că mai sunt baluri pe undeva, căci altfel nu-mi explic o asemenea nemaipomenită necuviinţă. Acum pentru mine lucrul nu e de nici o importanţă, din contră, dar pentru tine e nu numai de un rău augur pe viitor, ci chiar o probă vădită că lumea nu vrea să ia în seamă invitarea ta!**

LIA: **Şi doar am făcut-o în toată regula, cu opt dacă nu cu zece zile înainte, nu-mi aduc aminte bine, am scris eu şi cu mama invitaţiile dupe lista ce mi-ai făcut tu şi le-am dat lui Simion să le împartă. Nu poate fi nici o neregularitate!**

ROBEANU: **Le-ai dat lui Simion să le împartă el singur?**

LIA: **Nu, să le pună la poştă.**

ROBEANU: **Atunci fără îndoială că au ajuns la destinaţie de atîta timp. In oraş se face distribuţia de 4, 5 ori pe zi. Ia să cercetăm lucrul mai de aproape...** *(Sună.)*

SCENA XV

Cei de sus, SIMION

ROBEANU: **In ce zi ţi-a dat cuconiţa biletele de invitaţie pentru bal?**

SIMION: **Sunt pesemne vreo zece zile de atunci, coconaşule** *(gindind),* **da, sunt zece zile.**

LIA: **Şi cum ai făcut cu ele?**

SIMION: **Cum să iac? Le-am luat aşa pachet cum mi le-aţi dat, le-am pus în buzunar şi m-am dus eu singur de le-am pus in cutia poştei, la colţul uliţei, lîngă puşcaş.**

LIA: **în ce zi a fost asta?**

SIMION *(gindind):* **Azi suntem sîmbătă... Miercurea trecută. Cum m-am întors cu d-voastră de la cocoana mare, cu trăsura, mi le-aţi dat şi aşa cum eram cu mantaua de blană, m-am dus de le-am turnat singur în cutie.**

ROBEANU: **Miercuri zici?**

SIMION: **Da, miercuri.**

ROBEANU: **La ce ceas?**

SIMION: **Pe la cinci trecute dupe prînz.**

ROBEANU: **Cînd era focul la puşcaş?**

SIMION: **Tocmai. Atunci vă întorceaţi şi d-voastră pe jos acasă şi v-aţi oprit la foc, ba încă am intrat amîndoi înăuntru fiindcă zicea lumea că nevasta neamţului fusese rănită de nişte iarbă de puşcă şi zăcea plină de sînge în odaia din fund. Ştiţi c-am intrat şi eu cu d-voastră?**

ROBEANU: **Da, îmi aduc aminte. Dar nu erai cu mantaua cu blană, mi se pare.** *(Gindind.)* **Nu. Erai cu capul gol şi cu spenţerul cenuşiu. Eu cel puţin nu te-am văzut îmbrăcat cu mantaua. Apoi dacă zici că ai plecat îmbrăcat, ce ai făcut mantaua, căci acum îmi aduc foarte bine aminte că nu o aveai...**

SIMION: **Păi, nu, fireşte, nu o aveam. Fiindcă ajungînd la colţ, am văzut lumea alergînd şi pompierii, şi începuse să arunce lucrurile de pe ferestre jos, cum 1« e obiceiu şi striga la oameni să se ferească că e iarBă de puşcă în prăvălia neamţului. Ba chiar m-a îmbrîncit un ofiţer şi mi-a zis de ce nu pun mîna şi casc gura... eu nu căscam gura că abia ajunsesem. Tocmai atunci treceaţi şi d-voastră şi m-aţi minat să v-aduc ghiozdanu-cel mic roşu de pe biurou. Am dat fuga acasă, am lăsat pălăria şi mantaua şi v-am adus ghiozdanul degrabă acolo.**

LIA: **Dar biletele le puseseşi în cutie ori nu?**

SIMION: **Fireşte le pusesem!**

ROBEANU: **De-atunci te-ai mai îmbrăcat cu mantaua?**

SIMION: **Ba nu. Mi-a strîns-o Catinca în dulap şi nici n-am avut cînd s-o mai îmbrac, din pricină c-am regulat prin odăi pentru bal De cîte ori am fost în tîrg, am fost în ţivil.**

ROBEANU *(strigă in dreapta):* **Catinco!... Catinco!...**

CATINCA *(din culise):* **Porunciţi!...**

ROBEANU: **Ia adu-mi mantaua de blană a lui Simion încoace.** *(Se aude afară o trăsură.)*

LIA *(enervată):* **Repede, Simioane. Vine cineva.** *(Simion iese.)*

SCENA XVI

Cei de sus, afară de SIMION, CATINCA (aduce blana)

ROBEANU *(căutind prin buzunare, dă de un pachet cu bilete, de invitaţie — citeşte):* **„Domnul şi doamna Robeanu au onoarea de a vă ruga să binevoiţi a asista la balul ce dau în seara de 14 februarie 1889".** *(Zvirlind biletele in sus.)* **Ura!... ura!... s-a dezlegat enigma!**

LIA *(cu părere de rău):* **E o nemaipomenită prostie!**

ROBEANU *(luînd-o de talie):* **Lasă, dragă, balul tău nu e perdut...** *(Către Catinca.)* **Spune muzicanţilor să cînte un vals!** *(Catinca iese prin fund repede.)* **Din contră! Masa e întinsă, muzicanţii vor începe să cînte.** *(Ceremonios.)* **Doamna binevoieşte a-mi acorda primul vals, prima polcă, primul cadril şi cotilionul?**

LIA *(cu dragoste, plecînd capul pe umărul lui):* **Din tot sufletul meu, Georges cheri!...**

SCENA XVII

Cei de sus, SIMION

SIMION: **A sosit domnul Zornescu pentru bal!** *(Se aude valsul în fund.)*

ROBEANU: **Spune d-lui Zornescu că a sosit prea tîrziu şi că balul nostru, primul nostru bal, va fi de azi peste opt zile!** *(Merge spre fund jucind valsul.)*

(Cortina cade)

LA MORMÎNTUL POETULUI

(APOLOGIE)

întru amintirea lui Vasile Alecsandri.

PERSOANELE:

EUTHERPE - D-na AR. ROMANESCU
MELPOMENA - D-na AM. WELNER
CLIO - D-na A. CIUPAGEA

Reprezentată pentru prima oară sîmbătă, 29 septembre, la deschiderea stagiunei teatrale 1890—91.

Teatrul reprezintă grădina de la Mirceşti unde este înmormîntat Alecsandri. La dreapta se vede veranda casei poetului, în fund se zăreşte lunca Mirceştilor şi Şiretul, la stînga copacii şi aleile grădinii. Mormîntul de iarbă verde cu flori, poartă un monument coprinzînd ca parte principală bustul lui Alecsandri. împrejur copaci, sălcii pletoase, flori etc. E noapte şi lună.

EUTHERPE

(cu părul despletit, cu un văl de zăbranic negru peste rochia ei cea albă, stă plecată pe mormînt, părul li atîrnă de-a lungul braţului sting care ţine o liră de aur cu coardele rupte. Vorbeşte cu voce plină de mîhnire ca cum ar suspina...)

S-a stins gingaşa voce! Duioasa lui cîntare
Din strunele de aur de-acum nu mai răsare!
De dor şi vitejie pe mîndrul ţării plai

Cu foc nu mai răsună fermecătorul grai!

(Visează.)

Lumina vie, dulce, a razelor din soare
Iubirea, roiul vieței, de chin alinătoare,
Voioasa tinerețe cu fragede visări,
Cu ochii plini de taine, cu calde sărutări;
Străvechile avînturi de dalbă bărbăție
Ce înălțau eroii din moarte la vecie
Răpind în zbor spre ceruri mărețile-amintiri,
A sufletelor nalte comoară de gîndiri,
Povestea năzdrăvană de-nșir-te-mărgărite,
Cu Feți-Frumoși și Zîne și de soarele-ndrăgite,
Voinici făr' de pereche luptîndu-se cu zmei
Ce despicau văzduhul ca gîndul ușurei;
Atîta frumusețe și atîta strălucire
Perdut-au într-o clipă a lor însuflețire
Şi lira mută, rece, de-a pururi a rămas,
In racla neagră zace acum cel ce-i da glas!

(Lira cade la poalele mormintului. Pauză, plînge.)

Ah! crunt mă-neacă plînsul și inima se frînge !
Poete scump, cu lacrămi destul nu-i a te plînge,
Cînd peptul de durere îmi este sîngerat!

(Se scoală.)

Eu, Muza ta iubită, în brațe te-am purtat
Şi te-am crescut la sînu-mi, ți-am dat a mea viață,
Şi dragoste și farmec și grai plin de dulceață,
Şi te-am scăldat în raze de aur în senin,
Ți-am dat să bei din cupa nectarului divin,
Te-am dezmerdat ca mamă, ca soră, ca soție,
Și lumea, lumea-întreagă ți-am dăruit-o ție!
Vioi și vecinie tînăr cu suflet fericit,
Deasupra omenirii cu mine ai plutit,
Din bucurii și jale, din chinuri și plăcere
Urzind a tale cînturi de drag și de durere!
De visu-mi amăgită credeam că ai să fii
Etern ca și simțirea eternei poezii;
Dar azi, ah! cruntă oră, cumplită deșteptare,
Uimirea mea, ca viața-ți, găsitu-și-a hotare
Și singură, cernită, pe cainicul pămînt,
Veghez și plîng, Poete, la tristul tău mormînt!

(Rămîne nemișcată rezemindu-se de mormint. încet își plimbă apoi privirea împrejur și se oprește în fund asupra luncei, pe care o privește lung, făcînd cîțiva pași spre dînsa.)

Tăcută doarme lunca, Şiretul lin o scaldă.
Pădurea-mbrobodită de-a lunei rază caldă,
Cu vîntul serei molcom suspină tresărind,
Iar florile și iarba se pleacă licărind!

(Ascultă.)

O șoaptă se aude, un freamăt parcă vine
De-acolo!... O minune! alăturea de mine,
Lipsită de speranță, sub vălul zdrobitor
Al chinului, e oare un glas mîngăietor
Al firei ce se-nalță ca sfînta armonie
Să-mi liniștească mintea și-a patimei urgie ?!

(Ascultă iar.)

Din ramuri, dintre frunze, din iarbă, dintre flori
Din clinurile undei, din cîmpii roditori,
De pretutindeni iată încet cum se ridică
Un murmur lin și tainic, o boare ușurică,
Ca rugăciunea blîndă și dulce ca un cînt.
Ce către cer se-nalță pe-o aripă de vînt!
O luncă! dalbă luncă! podoabă-nsuflețită,
Tu care cu Poetul de mult ești îndrăgită,
Comoară cu vii nade de visuri și de dor,
In sînul tău se-ascunde cel limpede izvor
De doine și de cînturi, cu tine dimpreună
Pădurile și valea de graiul lor răsună,
Iar crivățul și munții le poartă-nduioșați,
Ca lanț de înfrățire de-a lungul de Carpați!

(în avînt de inspirațiune.)

Prin voi, vechi-i tovarăși de viață și de cale,
Și-a revărsat simțirea și gîndurile sale,
Voi, harfe ale Firei, veți răsuna pe veci
De gingașa-i cîntare deasupra pietrei reci!
De aceea glasul vostru mi-e drag și mă-nfioară,
Iar inima îmi bate grăbită și ușoară;
Cu voi nu sunt străină, nici singură rămîn,
Voi îmi veți fi prieteni, cum el mi-a fost stăpîn!
Sub bolta ta, pădure, oh! luncă, lîngă tine,
Pe plaiuri, la pîrîul din deal cu unde line,
In miez de zi, ori noaptea, de-i vară, de e ger,
Cu spicele pe holde și stelele din cer,

în lumea de vedenii cea fără de hotare,
Poete, auzi-voi mereu a ta cîntare
Ce umple lumea-ntreagă, cum umple peptul meu!

(Pauză — se apropie de mormint.)

Nimic şi nimeni însă nu umple golul tău,
Ce ca o' rană-adîncă în suflet greu mă doare!
Iluzii şi avînturi! ca zborul trecătoare,
îmi alungaţi cu vraje voi grijele din pept!

(Inspirată vorbeşte către mormint. Melpomena, in alb cu mantie lungă neagră, purtind atributele Muzei tragice, intră din stingă prin fund şi păşeşte încet, încet pană cînd ajunge la spatele Euterpei cînd sfirşeşte ultimul vers.)

Tu, fiu al nemuririi cu gînd înalt şi drept.
Cuceritor de inimi, de minţi, de fericire,
O cîntăreţ de glorii, de lupte şi mărire,
Fanfară triumfală a mîndrului popor,
Grai viu al ţării tale la fapte şi onor;
în negrul sîn al morţei te-ai dus de lîngă mine.
Dar omenirea-i plină, poete scump, de tine,
Fiinţa ta iubită o văd şi focul tău
De dor şi înălţare îl simt în jurul meu
Au soarele pe ceruri în nori nu se ascunde?
Lumina-i caldă însă prin negură pătrunde
Şi binefăcătoare se varsă pe cîmpii!...
Aşa de-a pururi mortul trăieşte în cei vii.

(Pauză.)

MELPOMENA

(se apropie de Eutherpe şi-i pune mina pe umeri)

închipuirea-ţi, Muză, e poate mîngăiată,
Dar inima-i zdrobită şi mintea-nvăpăiată!
Durerea ce se-ncuibă în suflet iubitor
Cu doruri şi iluzii n-o stăpîneşti uşor,
în mijlocul Naturei, cu chinurile tale,
Tu, Muza cea duioasă ai fi Muză de jale
în singurite cînturi un balsam căutînd.
Ingrata omenire, văzîndu-te plîngînd
Mereu acelaşi nume, aceeaşi suferinţă,
Cu silă de la tine şi gingaşa fiinţă
Perdută se va-ntoarce şi vă va oropsi,

Nu-i da prilej de ură şi dînsa-l va găsi!...

(O ia de mînă.)

Tu eşti însufleţită de-o fragedă simţire
Pe care s-o-nţeleagă nu poate recea Fire
Şi e străină lumei lipsită de avînt,
Cui patimele numai stăpînitoare sunt,
Dar graiul tău, o, soră, menit e-n veci a bine!
Dă stolului de gînduri ce se frămîntă-n tine
Odihna cea adîncă şi liniştită, vin
De-ţi reazemă-ntristatul tău cap aici pe sîn.
Priveşte, ca şi tine am hainele cernite,
în peptu-mi îndoiala şi grijele cumplite
Se luptă, dar voinţa Destinului de sus
Mai sfîntă-i decît dorul ce-aicea ne-a adus!
Vin să vorbim de dînsul...

EUTHERPE

(plecindu-şi capul pe umărul Melpomenei)

în noi ca în afară
Lung cîntecile-i sună. Pe cel întins de ţară
Răsar sfintele umbre, poveştile trăiesc
în cercu-nchipuirei şi-n cercul omenesc!...

MELPOMENA

Şi eu ca tine fost-am de dînsul îndrăgită!
A vieţei carte veche adesea răsfoită
De el fost-a cu mine şi-am făurit noi doi,
Pe lumea de mizerii, o lume de eroi.
Din taine şi din pofte luat-au întrupare
Fiinţe vii şi fapte; puternica-i suflare
A închegat în inimi credinţe şi iubiri
Ce s-au săpat în tabla eternei amintiri.
Cu dînsul străbătut-am voinică şi-ndrăzneaţă
Ordiile tătare şi lifta cea semeaţă
A leşilor am frînt-o, din Vrancea la munteni,
De la Hotin la Neamţu, din larg la Războieni,
Cu Ştefan-Vodă mîndrul, viteaz făr' de pereche,
M-am dus cu flinta plină şi cuşma pe ureche,
Şi-am risipit duşmanii, pe ungurii răzleţi,
Ca la vînat ochindu-i în spate cu săgeţi,
Luatu-i-am în goană cît au să pomenească
Pe veci aşa ocară; în tabăra turcească

Răzbit-am de călare cu paloşul in mini
Şi-am smuls popor şi ţară din gheare de pagini.
Cu cei plăieşi de munte şi cu Peneş Curcanul!
Pe Getta cea bălaie şi pe Ovid romanul
Tînguitor de patimi aievea i-am văzut
Alături cu Horaţiu isteţ şi priceput.
Cu Despot la Suceava luptat-am păn' la moarte
Şi-am rîs cum Ciubăr-Vodă ştiut-a să se poarte;
Din bunda cea-mblănită dormind jos la Vaslui
Am ridicat pe Rareş pe treapta tronului.
Şi-n Francia aflat-am cu Banul Mărăcine
Locaş de înfrăţire cu bolţile senine!

EUTHERPE

Cu fruntea inspirată, cu ochi pătrunzător,
A stat Poetul nostru puternic veghetor
Pe sfînta înălţime, de unde cu priinţă
Văzut-a cursul vremei şi celor în fiinţă
Pe strunele-i de aur cu dragoste-a cîntat.

MELPOMENA

Adîncul cel de inimi cu el l-am cercetat:
Prostia omenească, ridicolul şi sila
Nătîngă, ce deşteaptă nesăţioasă mila,
Precum şi-al vrednicei nepreţuit prinos,
Tot ce pe om înalţă şi toate ce-l dau jos
Le-am întrupat cu dînsul, le-am dat grai şi mişcare,
Şi pildă omenirei le-am pus pe fiecare
Să se ferească-n viaţă greşala intîmpinind,
Năravurile rele cu rîsul îndreptînd!
Cocheta cea bătrîna cu mursele pe faţă,
Mai sus decît potriva-i văzînd că se acaţă,
Bărbatul cel netrebnic trăind in mişelii,
Femeia destrămată şi-a ei nemernicii,
Copilul plin de vicii şi fără de ruşine
Bătrînul ce de coada juniei tot se ţine,
Zgîrcitul fără suflet, bogatul îngîmfat,
Zaraful din oraşe şi jidovul din sat,
O liotă întreagă de haite leşinate
Rozînd ca viermii lumea cu ale lor păcate;

Cu braţ mînat de ură, barbar, nemiluit,
Ca pe tîlhari la sînge, ah! crunt i-am biciuit,
I-am inferat cu ferul cel roş de infamie,
Şi azi îşi duc povara, căci lumea întreagă-i ştie!
Ş-alăturea cu dînşii, luceferi luminoşi,
Cei morţi pe cîmpul luptei, bărbaţii generoşi
Cu dor şi foc în suflet, ce cîrmuiesc popoare,
Acei ce cred în bine şi mor pentru onoare,
Eroii, drepţii, sfinţii în cer şi pe pămînt
Ce mulţi au fost odată şi azi tot mai rari sunt.
Fe ei cu duioşie şi cu recunoştinţă.
Cu graiul plin de farmec şi peptul de dorinţă
I-am înălţat pe treapta măririi omeneşti!

EUTHERPE

O! soro! cît mai dreaptă tu decît mine eşti!
Simţirea ta păstrîndu-şi puterea sa întreagă
înfruntă îndoiala, nu-i ca a mea pribeagă,
Şovăitoare-n largul închipuirei seci;
Tu tragi de-a dreptu-n ţintă şi maiestuoasă treci
Ducînd în sîn comoara cu care ai solie
Să-ntemeiezi pe lume o mîndră-împărăţie.

(Se aprinde din ce in ce vorbind.)

Eu Firei mi-am spus dorul în veci nealinat,
Al căruia răsunet, cînd cînturile bat,
Pătrunde de la plaiuri şi păn' la ţărm de mare
în orice pept durerea ori dragostea tresare!
Eu celor care-n mîna-ţi o jucărie sunt,
Duioasă ori vioaie necontenit le cînt
Şi-i fac cu două tonuri, c-o vorbă blînd vrăjită,
Să-şi uite greul vieţei cea-n negru învelită.
Tu vezi în fund de inimi şi patime străbaţi,
Iar binele-n făgaşul cel plin de rele-l caţi,
Şi-ai făurit atîtea păpuşi cu fel de pene
Spre îndreptarea celor cu suflete viclene!...

MELPOMENA

(mingăind-o pe cap)

Cîntarea noastră este ca apa din izvor
Ce trece-n valuri repezi cu glas răsunător,
Lovindu-se de maluri cu stînci posomorite,
Ce-o-ntunecă în cale cu umbre mohorîte;

Ori murmurînd prin iarbă aleargă pe cîmpii,
Impodobindu-şi sinul cu flori şi raze vii!
Deci partea ta-i aleasă şi-a mea nu-i mai de frunte.
Cîţi vulturi cu zbor aprig trăiesc în vîrf de munte?
In inimi tăinuite, ori cerul atingînd
Nu-s patima şi dorul aceleaşi frămîntînd
Sărmana omenire! Tu, dragă, dulce, vie,
Cu fluierul de-i zice le faci să se-mlădie;
Ca să le smulg silită-s, din peptul încordat,
Să-mi trag adesea braţul zdrobit ori sîngerat.
Tu eşti dar gingăşia, eu mîna cea vîrtoasă;
Menirea mea e mîndră şi-a ta este frumoasă!

EUTHERPE

(luind-o de mină)

Cuvîntul tău puternic pătrunsu-m-a deplin
Simt inima ticnită şi ochiul mai senin!
în luncă vin ca pană la răsărit de soare
Să adunăm mănunchiuri de blînde lăcrămioare,
Apoi să le aşternem frumos peste mormînt,
Să doarmă el de-a pururi sub albul lor vesmînt!
Vin, soro ! vin cu mine...

(Fac cîţiva paşi spre fund, unde, încet, încet, apăruse ziua. Tabloul luncei se ridică binişor cînd pornesc Muzele spre dînsul şi fundul teatrului strălucitor de lumină descoperă aşezate pe o înălţime In deosebite grupuri următoarele personage create de geniul poetic al lui Alecsandri: Peneş Curcanul, Despot-Vodă, Ciubăr-Vodă, Banul Mărăcine, Dan Căpitan de plai, Horaţiu, Getta, Ovidiu, Iulia, Cocoana Chiriţa, Guliţă, Paraponisitul, Moise evreul din **Lipitorile satelor,** *Ana Doamna, Fetele din* **înşir-te, mărgărite,** *copila din* **Legenda rîndunicăi,** *Rodica, Behri Mustafa, Kera Nastasia... cari au mănunchiuri de flori, lăcrămioare, coroane de stejar verde, flori de cîmp etc.*

în mijlocul lor, purtînd o foaie aurită de palmier, stă Muza Clio îmbrăcată In alb. în jurul capului ei scînteiază o aureolă luminoasă. Muzele se opresc înmărmurite la picioarele mormîntului.)

CLIO

(cu braţul întins către Muze)

Tinguitorul vostru glas
De ceruri ocrotit
A fost, o Muze, în Parnas,
Locaş nemuritor
Al cîntecelor, ascultat.
Poetului iubit
Apollon binevoitor,
Cu har dumnezeesc,
Din neguroasele vecii
Ce haosu-nvelesc
Pe-ai lui Alecsandri copii
Cu drag i-a adunat!
Plecîndu-se la voia lui
Ursita le grăi,
Nepăsători de-a timpului
Prefaceri a trăi
Şi mîngăieri ori pilde dînd
Mereu faima să-i crească,
Poetului duios şi blînd
Pe lumea pămîntească!
în orice părţi veţi îndrepta
De-aici ai voştri paşi,
De el şi sufletu-i veţi da,
O, scumpilor urmaşi:
De-ţi reciti cea din trecut
Minune de poveste
De tot ce-a fost şi s-a făcut,
Săpat o să găsiţi
Pe temelii numele lui!
Cu cît stejarul este
Mai-nalt şi răsărit
Mai multe-n jurul trunchiului
O ramuri cu fălos avînt,
Cu-atît mai aprig vă luptaţi
Furtunele să le-nfruntaţi,
Căci tot mai rari stejarii sunt!
Şi-acum, copii nemuritori,
Tovarăşi de eterne lupte,
Pe lira-i cea cu coarde rupte
Şi pe mormîntu-i puneţi flori!

A voastre inimi vecinie calde
Țărîna lui să le simțească
Şi lacrămile şiroiască,
Izvor neprețuit s-o scalde.

(Către Muze.)

Iar mîndrul răsărit de soare,
O Muze sfinte cu blînd grai,
Să facă pe-al Moldovei plai
Să crească floare lîngă floare.

(Toți coboară de pe munte araneînd florile şi depunind coroanele pe mormînt. Muzele se țin îmbrățioşate, cortina cade încet la sunetul Horei Unirei *cîntată în surdină. La o nouă ridicare a perdelei toate persoanele sunt grupate în jurul mormîntului. Muzele stau în mijlocul lor îmbrățioşate. Clio la capul mormîntului încununează bustul Poetului.)*

PROZĂ

FATA SPÎNZURATULUI

(NOVELĂ)

Domnului Petre Grădişteanu prietenesc omagiu.

I

De mînecate se sculase argaţii să coboare buţile cu vin în beciuri. Pană să se deştepte boierul ei se strînsese roată înaintea porţii, rîzînd şi vorbind cu arnăuţii care îşi făceau cafea în tinda foişorului.

Cele 11 care sosite seara înnoptat tocmai din dealurile Oreviţei stau la rînd cu chilna spre bătătură de unde caii, scuturîndu-şi cînd şi cînd clopotele, mîncau acum orzul vărsat în ţoale ori în lăicere. Nici un alt zgomot nu turbura liniştea dimineţii care răsărea îmbrobodită cu roşu pe fundul albiu al cerului, furişîndu-şi ochii prin ferestre şi deşteptînd pe cocoşii răguşiţi.

în toată mahalaua Antimului nici o clădire nu era mai frumoasă decît curţile coconului Iordache Dispescu, boier cu vază în ţara şi cu trecere la domnie. împrejurimea toată de zid bolovănit făcea un ocol de vreo două pogoane de loc şi mai bine. Casele nalte în păreţi de şase cărămizi, cu acoperă nint şindrilit în nouă şi cu streaşină largă podită pe dedesupt, avea odăi cu scosuri de partea gradinei, sagnasiu la mijloc şi pridvor în faţă, deasupra pivniţei, a căreia uşă de stejar, cu două canaturi, se închidea cu lacăt şi lanţ de fer înfăşurat pe după butucul uşorului de la mijloc, bătut în cuie de Braşov cu creştetul lat.

Era soarele de-o suliţă cînd stolnicul Tănase, deschizînd fereastra pridvorului, strigă pe Dinu Nărnete, feciorul vierului, care adusese carele cu vin tocmai de la ogrăzile din Mehedinţi. Dinu, un băieţan ca de **20** de ani, cu chica neagră şi cu portul mîndru, se sculă răpede dintre argaţi şi, îndreptlndu-şi **pe** umeri minteanul cel cusut cu găitane, întîmpină cu căciula în mînâ pe coconul Iordache, care se cobora pe scări în papuci, cu ghigilic **pe** cap şi peste libadea cu o scurteică subţire de blană de singeap.

— Bine-ai venit, flăcăule! Cum aţi umblat?

— Sărutăm mînile, am umblat bine şi fără pagubă, cocoane. Nici scursură, nici risipă. Tancurile sunt întregi cum ni le-a dat de-acasă.

— Şi le-aţi cotit îndeosebi cînd aţi scos buţile din cramă?

— Cotit, cocoane, precum a însemnat logofătul Păturică în scrisoare şi mi-a crestat şi mie tata pe răboj cînd le-am luat în primire. Nu e un strop lipsă.

Boierul la fiece răspuns dat cu atîta pricepere se uita lung şi cu drag la flăcăiandrul zdravăn şi vioi care îngrijise cu vrednicie de-o aşa treabă.

— Cîte zile aţi făcut pe drum de la deal pană aici, Dinule? întrebă stolnicul' Tănase, vătaful de curte şi omul de încredere al boierului, care venea în urma stăpînu-său cu un mănunchi de chei, o pilnie şi un cot nou smolit la capete.

— Vreo douăsprezece zile, pesemne, jupîn stolnice, am făcut, dar nici că am simţit greul drumului, atîta au mers toate după vrere în tabăra noastră. Toţi flăcăii s-au purtat cu omenie.

Pană seara vinul cotit din nou fu coborît în pivniţa care cuprindea tot dedesubtul caselor, aşezîndu-se pc-loboacele pe căpătîie de lemn, unul lîngă altul, de-a lungul zidului din fund. Cărăuşii găzduiţi bine se întoarseră pe la casele lor cu cîteva rubiele bacşiş pe deasupra chiriei, iar Dinu rămase la curtea boierească pentru procopseală, după dorinţa lui şi învoirea părinţilor.

Mai îrîtăi rînduit asupra vitelor curţii şi a fînăriei, apoi peste merindele gloatei şi, în sfîrşit, asupra tîrguielilor casei, el căpăta din zi în zi mai mult dragostea stăpinilor şi, ceea ce era mai greu, încrederea stolnicului Tănase, om cu frica lui D-zeu şi cunoscător întru ale lumii, care-l luă pe lîngă sine şi avu răbdare să-l înveţe chiar carte, adică scrisul, cetitul şi socoteala. Aşa purtîndu-se bine şi cu orînduială, Dinu Nămete ajunse logofătul Dinu. Cu dînsul aveau de-a face cei cu socotelile pentru cheltuielile curţii, la dînsul erau cheile de peste tot locul afară de cele de pe la cămări, pe care mama Uţa, jupîneasa, nici noaptea în somn nu le dezlipea de la brîu, şi cele de la beciurile cu vin, ce stăteau învălite într-un toc de piele în lada cea mare, pe care se aşăza aşternutul stolnicului în cămara din capătul scării.

într-o zi din Săptămâna mare, boierul Iordache, darnic şi evlavios cum era, îşi încarcă butca cu fel de feluri de cumasuri de la marchitani şi plecă prin mahalale să le dea de

pomană, pentru Paşti, femeilor şi văduvelor sărace care ţineau de casa lui. De la un capăt la celalt al Bucureştilor mergea boierul fără preget întru fapta bună, miluind şi mîngăind pe bieţii nevoiaşi. în mahalaua Popa Herea, vestită de noroioasă, era chiar să i se înnomolească butca în mijlocul drumului, bălanii bătrîni şi obosiţi de-abia cu multă trudă putînd s-o scoată din baltacul în care intrase roţile pană la bucea. Era cu atît mai nerăbdător de a nu rămînea locului cu cît trebuia să meargă la şătrăreasa Catinca Ploieşteanca, care-l dădăcise cînd era mic şi sta acum zăclnd pe patul morţii.

îngenuncheat la căpătîiul bătrînei, el îi dete făgăduială să poarte de grija nepoatei sale Săftica, o fetiţă oacheşă ca de 16 ani, pe care boierul o şi luă, spre creştere, în casă după ce înmormîntă pe bunică-sa şi banii cîţi 'îi prinse din vînzarea lucrurilor rămase pe urma ei îi încredinţa la Casa Orfaniceştii Epitropii.

Peste doi ani, în ziua de Sf. Constantin, boierul mărită pe Săftica cu stolnicul Tănase, căruia îi dărui, pe lîngă zestrea fetei, 2000 lei bani, 20 de pogoane de arătură pe tot anul şi un crîmpei de pădure la zăvoaie lîngă Piteşti. Harnic şi om de casă cum era stolnicul, pană la anul şi avu o fată, pe care i-o boteză boierul, dîndu-i numele Smaranda, căci era cu ochii verzi.

Fetiţa creştea şi se făcea frumoasă. Singur copil mic în toată casa, ea trecea din braţe în braţe şi era iubită şi răsfăţată de toată lumea. De multe ori stolniceasa Săftica trebuia să ţie de rău pe Dinu, de pildă, care mai mult decît oricine o alinta, aşa că copila se deprinsese a socoti pe tînărul logofăt ca pe cel mai bun prieten al ei. Pe atunci era el aproape de 25 de ani şi avusese prilej să dovedească celor mai mari că era slugă vrednică, credincioasă şi cumpătată. Din simbria lui îşi cumpărase un frumos cal de călărie şi straie bune şi o puşcă cu care se ducea din răvărsat de zori dumineca la vînătoare ca să aducă Smărăndiţei presuri şi măcălendri cu pene strălucitoare şi şoldani grăsulii pentru zacusca boierului, care îi dedea praf, alice şi cîte o nisfea pentru fiecare vătui. Şi aşa crescu copila împrejurul lui până ce se pomeniră toţi cu fată mare în casă, iar Dinu cu un dor adînc în inimă. Smărăndiţa era acum de 16 ani, era frumoasă, chipeşă şi avea doi ochi verzi care ar fi „sfredelit peptul soarelui", după cum zicea stolniceasa cînd o certa cîteodată duminica, după biserică, că adică se uita

mai „mult în lături decît înainte". Nimeni nu-i lua mai cu duioşie partea decît logofătul Dinu, care din vorbă în vorbă o şi ceru într-o zi lui tatu-său în căsătorie.

' Cuconaşul Costică, feciorul cel mare al boierului Iordache, încetat sărmanul din viaţă la băi peste hotar, fu nun mare şi pentru a răsplăti destoinicia şi credinţa cu care slujise Dinu de 20 de ani în curtea părintească, făcu Smărăndiţei dar la oglindă o vie de 6 pogoane în dealul Poienei, iar lui îi dete leafa întreagă pe un şi privigherea ogrăzilor şi a povernelor din dealul mare.

Dinu şi Smărăndiţa, care părea încă o copilă pe lîngă bărbatu-său, se strămutară prin: avara la vie unde azi o cramă, mîne un şopron, mai un chiler, apoi o odaie, îşi făcură un coprins de-ţi' era mai mare dragul să intri în bătătura lor. Casa plină cu de toate, curată şi sănătoasă, era întotdeauna deschisă pentru găzduire ori adăpost. Logofătul Dinu trăi astfel cîţiva ani în linişte şi în dragoste deplină şi dacă 1 se întunecau cumva minţile vreodată era cînd se gîndea că vîrsta îl supunea din ce în ce şi încă un copilaş nu-i înveselise vatra. Smărăndiţa făcea biet ce putea ca să-1 scoată din păreri dar el, totuşi — ca omul nevoit gîndului — cîrtea şi se jăluia. Cînd se ducea prin vecini, de pildă, cari toţi îl iubeau şi-1 cinsteau ca om de omenie, fiecare cunoscîndu-i păsul, căuta fel şi chip să-1 mîngăie. Unul mai cu osebire, care îşi avea via hat în hat cu a lui Dinu, nu mai istovea cu poveţi'le şi cu îndemnurile, făcîndu-şi toată ziua cale la dînsul, unde' Smărăndiţa îl primea bucuroasă tot cu ţuică rece şi cu uscături.

Kir Iani, grec de la Chio, aducea ba o bucată de lemn de iasomie pe care se citise 40 de acatiste, ba un ciorchin de strugure de la Sf. Munte făcător de minuni, ori trandafiri descîntaţi de la Egipet doar-doar să folosească Smărăndiţei. Grecul tînăr, vortă^eţ şi şmecher, se vede că dedese pe leac femeii, căci prin cîşlegi se împlini dorinţa lui moşu Dinu — acuma om peste 50 de ani — trimiţîndu-i D-zeu o fetiţă.

Bucuria lui nu mai cunoscu margini. Ziua şi noaptea îşi purta comoara în braţe şi cele mai dulci cuvinte, cele mai calde sărutări i le păstra ei, care îi rîdea aşa_ de frumos, făcîndu-i-se gropiţe .în mijlocul obrajilor albi şi rumeni ca doi trandafiri.

Nu se ţinea minte de multă vreme să se fi văzut o aşa veselie şi petrecere în toată valea Mantei ca aceea ce făcu moşu Dinu la botezul fiică-sei. Stolniceasa Săftica, deşi.

beteagă, veni singură din Bucureşti ca să-şi boteze nepoata, iar Kir Iani aduse cu cheltuiala sa pe cei mai vestiţi lăutari din Ploieşti şi desfundă un poloboc cu vin de tămîioâsă, fiind şi el oarecum cumătru mare în locul stolnicului Tănase, care murise grabnic de junghi sărmanul, la un strîns de fîn în balta Jăgăliei. Pe fată o numiră Ileana, ca pe zîna din poveste.

Acum Dinu se credea cu desăvîrşire fericit! Avea nevastă tînără şi iubită, îndestulare în casă, rod bun la vie şi un înger de copil; i se înviorase faţa şi din bun ce fusese înainte, se făcu şi mai bun şi mai milostiv!

Dacă însă s-ar fi uitat cineva cu de-amănuntul la capul Ilenei, care creştea mîndră şi voinică, ar fi recunoscut, fără multă tăgadă, că numai chipul lui moş Dinu nu-1 purta ea pe faţă. Ochii îi erau mari şi negri cu genile lungi, nasul coroiat cu nările prevezii şi neastâmpărate şi avea gura cărnoasă, peliţa subţire şi ca dogorită de soare; iar părul negru şi creţ. Era frumoasă, frumoasă de tot Ileana, ori Ilincă, cum îi zicea Kir Iani, ce se uita la dînsa ca la un zdrob de aur şi o săruta şi o mîngăia ... că doar şi el o ţinuse în braţe la pecetea darului, iar copila alerga rîzînd şi b'ătînd din palme, chemîndu-1 tata naşu!

Toate bune, dar Smărăndiţa, acum în plină putere a tinereţii, mai frumoasă parcă decît altădată, îşi schimbase şi vorba şi purtarea în casă. De unde pînă aci era ticnită şi nu căuta să iasă din vrerile bărbatului său, începu, din chiar senin, a nu-i mai place nimic ce-i venea da la dînsul, a găsi tot strimt şi ponosit împrejurul ei, a-şi părăsi des gospodăria perzîndu-şi vremea în petreceri şi năzuind la lucruri scumpe şi la odoare. Ea, care nu se mişcase de clnd venise în deal, găsi^prilej de a se duce de 2 ori la Bucureşti, chipurile să vadă pe maică-sa, şi nu era o zi de tîrg la Urlaţi, la Bucov ori ia^ Ploieşti în care să nu se înfiinţeze şi d-nei, totdeauna întovărăşită de cumătrul Iani, care-i intra singur în voie şi-i făoea^ toate pe plac. Ferească sfîntul nu s-ar mai fi arătat cu bărbatu-său în lume şi dacă, aşa din întîmplare, o întreba cineva despre dînsul, ea răspundea cu glas străgănat şi dispreţuitor: „mă întrebi de tata?"

La început Dinu nu zise nimic, credea că tot ar fi păreri, şi cînd îl lua nevasta prea răpede îşi făcea de treabă pe afară, zicîndu-şi singur, ca drept mîngăi'ere: „cap de femeie!" Mai pe urmă însă, cînd cererile Smărăndiţei îi căzură pe cap tot mai dese şi mai nemăsurate, bietul om se obidea pe de o parte că nu avea putinţă de a i le îndeplini pe toate, iar pe

de alta ofta din adîncul sufletului simţindu-şi liniştea şi traiul părăginite.

Cu cită amărăciune plînse el cînd pentru întâia oară în viaţă fu nevoit să ceară zece galbeni împrumut, pe cari nevastă-sa i-i ceruse, cu un potop de ocări, pentru cine ştie ce cîrpe ori zădărnicii femeieşti. Dete azi, dete mîne, dete mereu şi ar fi fost bucuros să dea necontenit numai să-şi poată afla odihna. Alinare la griji şi la necazuri doar la biserică înaintea icoanei făcătoare de minuni a Maicei Dommdui, ori cu fata în braţe îşi mai afla sărmanul, căci acum nu mai avea cap să ceară sau **să** zică şi el ceva in casă, căci stîrnea iar vîrtejul şi ajungea — cum i se întîmpla cîteodată — să doarmă prin cramă ori în bătătură, Smaranda închizîndu-i în ciudă uşa cu cheia „ca să-1 înveţe minte!"

Kir Iani la toate acestea sta deoparte privitor, sfătuind pe bătrîn să aibă răbdare şi îndemnînd pe femeie a nu-şi „cîrpăci viaţa cu o aşa treanţă putredă!" Totuşi, chibzuind el ce folos i-ar putea aduce ograda lui de vie, rotunjită despre partea drumului cu aceea a vecinului său, se făcu iscoadă printre cei care-i împrumutase bani şi dintre dînşii nemerind pe un bulgar din podgorie, îl sili să-i scoată averea la mezat.

Negreşit că grecu se ivi muşteriu şi într-o bună dimineaţă **se** pomeni logofătul Dinu Nămete slugă la altul în casa şi în pămîntul lui. Kir Iani se înduplecase a-l primi vier pe acela căruia îi pîngărise şi-i furase bucăţica de pîne de la gură!

Urgia şi ruşinea rodeau'Sufletul bătrînului! Umbla cu capul în pămînt şi cu căciula pe ochi să nu mai vadă pe nimeni; atîta nenorocire îi covîrşise puterile!

Pe cînd el se posomora tot mai mult tăcut şi jalnic, Smaranda chefuia cu „stăpînu-său" şi nu mai da pe acasă, iar Ileana, presimţind parcă nenorocirea tată-său, tot mai des şi mai îndelung se lipea de dînsul.

într-o noapte, pe o vijelie cumplită, moş Dinu, ieşind să închidă uşa coşarului, se împedică de cineva lungit în drumul lui. Spăimîntat, aduse grabnic luminarea şi recunoscu pe nevastă-sa zăcînd beată moartă într-un băltoc în mijlocul curţii.

Toată noaptea o petrecu în cele mai groaznice munci sufleteşti, îi veni de cîteva ori în minte să-şi pună capăt zilelor; vederea copilei, care dormea liniştită pe ladă, îl opri însă de la o aşa nelegiuire. Dar încercările nu-l părăsiseră, căci a doua zi — ca şi cum ar fi fost însemnat de degetul năpastei — ducîndu-se **să**-şi răcorească sufletul în rugăciuni, găsi biserica

cea veche risipită grămadă la pămînt de vîntul de peste noapte!

Oropsit de oameni, prigonit de soartă, părăsit şi de D-zeu, omul ajuns în culmea deznădăjduiţii se întoarse acasă, îşi sărută copila şi ducîndu-se în cramă se spînzură cu o funie de coarda cea mare de la mijloc.

Ileana avea atunci abia 10 ani!

II

— Piei, afurisite, că te mănîncă cînii! strigă un glas-răguşit dinăuntru şi o scurtătură de lemn zbură pe deasupra capului fetei, care alergă, zvăpăiată de frică, să se ascundă în mărăcinii din fundul poienii. Cu părul lăţos şi încîlcit, cu cămaşa sortită spînzurîndu-i pe umeri şi o treanţă de cîrpă roşie în jurul mijlocului, se repezi mă-sa cu ochii boboşaţi şi gura ştirbă, ameninţînd în văzduh după dînsa, şi ar fi ajuns-o poate dacă n-ar fi că~.ut împiedieîndu-se de cinele cel mare vină', tovarăşul de joacă şi ele culcare al bietei Ilene.

De la moartea bărbatului său, Smaranda, părăsită de Kir Iani — care deschisese han mare la Ploieşti — şi oropsită de lume pentru relele ei purtări, îşi perduse cu desăvîrşire ruşinea prăpăstuindu-se patimei mîrşave ce-i risipise minţile şi-i sleise puterile. Trăia acum din mila unor vecini într-un bordei părăsit, iar fetica îşi petrecea vremea slugărind pe la unii-alţii, ca să capete ceva mîncare şi vreun strai din cînd in cînd, pe care mai întotdeauna îl dădea mă-sa pentru o sticlă de rachiu.

Erau într-o nemaipomenită ticăloşie şi numai buna amintire ce lăsase răposatul mai îndemna lumea la îngăduire pentru dînsele, căci altfel de mult le-ar fi izgonit, ca pe nişte lepre primejdioase din coprinsul satului.

Şi s-ar fi socotit în drept; căci de perea vreo pasăre, ori se rătăcea vreo vită, bănuiala cădea fără fir de tăgadă asupra amândurora, învinovăţind pe mamă „că fură ca să aibă ce bea" şi pe fată „că e ispitită la rău", ca să nu mai „dea mă-sii chip de a o mai şoldi în bă*ăi", ca atunci cînd se „întorcea cu mîna goală de la cerşit". D-zeu ştia însă dacă. povara păcatului şi-o purta de mai mult din urgia şi răutatea oamenilor decît după gîndurile ori faptele rele ce se puneau în sarcina lor!

— Doar mi-i călea tu în mînă, te-i întoarce iar acasă, năpîrcă! am să te toc bucățele! . . . bolborosi sughițînd și nevoindu-se a se scula de jos Smaranda, întinsă de-a lungul unui gard de scaieți. Fiece mișcare însă îi scotea un gemăt și un blăstem, în care numele fiică-sei, cinele și peptul se amestecau cu cele mai spurcate ocări. Căzînd, își rupsese o coastă și durerea întețită de mînie și de ferbințeala băuturei o zbuciuma și o deznădăjduia foarte.

Se lupta ea tîrîndu-se pe mini și văitîndu-se, pană cînd un șiroi de sînge îi izbucni din pept și graiul tot mai rar și mai stins tresărea în gîtleju-i amorțit . . .

Cine ar fi mai recunoscut, în hoitul sîngerat și învinețit, pe care-l găsiră niște trecători a doua zi zgîrcit la răscrucea drumului, pe Smărăndița cea frumoasă cu ochii verzi, cu fața rumenă și vorba blajină, soția duioasă a logofătului Dinu și mult iubita fiică a stolnicului Tănase, omul de încredere al coconului Iordache Dispescu, boier cu vază în țară și cu trecere la domnie? . . .

Patimile vinovate, năravul cel rău și stricăciunea sufletului înfigîndu-i ghearele lor de fer roșu în inimă, o tîrîse tot mai jos pe scara perzării pînă ce în pulberea drumului mare îi așternuse pat de vecinică odihnă și pe trupul ei cel pîngărit și putred îi însemnară osînda cea fără de îndurare a batjocurii și a păcatului!

Așa rămase Ileana de capul ei în lume, avînd de unic prieten pe Cioban, un cîne de stînă, care crescuse nedezlipit de dînsa, și drept podoabă două coade de păr mari și crețe ce-i acopereau capul rotund cu ochi negri, cu gura cărnoasă și cu două gropițe îngemănate pe obrajii bucălați cu pelița cea dogorită de soare!

Deși leneșă din fire și nedeprinsă cu lucrul, totuși isteață la vorbă, cu' priceperea ușoară, blîndă și plină de gingășie cum era, și-ar fi putut găsi mijloc lesnicios de trai, de nu i-ar fi fost mai drag să stea ziua întreagă în crîng să asculte șuieratul mierlelor, spărgînd alune sălbatice pe malul pîrăului, și nu s-ar fi prins mai cu tragere de inimă la joc cu băieții, decît să dea mînă de ajutor la ghilitul pînzei, ori să stîmpere viței îa vremea mulsului sau, de pildă, să-și arate vrednicia la grijitul caselor, după cum știa de frumos să dea povețe la toate. „Ca și cum n-ar fi ieșit dintr-o paragină de bordei", ziceau cu gura jumătate nevestele și fetele pizmașe de apucăturile ei, cătînd pe sub gene cum le privea, cu mînile în șolduri, diretecînd.

Și așa, vioaie, nepăsătoare și necontenit veselă, se adăpostea ea cînd la unii clnd la alții fără de a cere nimic nimănui, dar primind îngrijirile tuturora, ca un copil părăsit pe care satul întreg îl luase acum sub a sa ocrotire.

Toamna însă își găsi prilej de muncă alcătuindu-se, cu alte fete din sat, în dealul Călugării, la cules. Treabă plăcută și ușoară, nici multă bătaie de cap, nici mare oboseală; tocmai cum îi cerea inima.

Des-dimineață intra cu suratele în vie și alerga, ca un fluture alb din butuc în butuc rîzînd și glumind, iar seara împrejurul cramei, la lumina rășinelor aprinse, înviorată de cîntecul scripcarului, nu-și pregeta la joc, precum nu rămînea în urmă nici la masa cea lungă întinsă pe două scînduri la pămînt, nici la ulcica de must înăsprit pe care vierul i-o umplea mai des decit îi venea rindul. Deși mai tînără decît celelalte fete și mult mai sărac îmbrăcată, făptura Ilenei avea darul firesc de a țintui privirile asupră-i, ademenindu-le poate cu portul ei mîndru și mlădios, ori cu acel tainic „vino-ncoace", care făcea pe toți s-o caute și să se apropie de ea.

Și nu puțini se roteau pe lîngă dînsa și-i dedeau pricină de vorbă ori de hîrjoană, dar îi potrivea și ea cu cîte un răspuns semeț ori cu vreo brîncă voinică, cînd se întreceau cu gluma, ori își prea lungeau degetele. Unuia numai, lui Vasile,, feciorul lui moș Drăgan, vierul, flăcău înalt și chipeș, cu plete lungi castanii și cu mustața mijind deasupra unor buze roșii ca cireașă, numai lui îi vorbea cu glas tremurat și molcom, lăsîndu-și capul pe spate, ca să i se vază, parcă, ochii umezi și aprinși și cu dînsul de mînă se alunga prin rariștea de paltini, jucîndu-se și rîzînd ca o nebună, cînd o rostogolea pe straturile de foi uscate ale poienei. Fără să știe cum, simțea că i se strînge ceva în pept cînd flăcăul șăgalnic se încura și cu alte fete; iar cînd se apropia cu vorbe drăgălașe de dînsa, i se usca gîtul, i se înflăcărau obrajii și răsuflarea mai scurtă și mai răpede i se făcea. Uneori îi venea din chiar senin a plînge și se frămînta într-atît încît cădea doborîtă ca de-o cumplită povară. Altă dată sta locului cătînd lung în zare, numărînd pârefihile de rîndunele ce-n zbor șovăit se duceau departe, departe, și ar fi vrut să le cheme înapoi, să le oprească din cale, căci acum sosea iarna, culesul viilor se isprăvise de mult, chiotele și veselia culegătorilor nu mai răsunau împrejuru-i, și Vasile, Vasile, flăcăul cu care se furișase de atîtea

•ori prin tufişul cu alune, plecase şi el ca rîndunelele, unde nu putea să ştie, luat cu sorţul la oaste.

Pe prispa lui moşu Drăgan, care, ştiind-o fără de căpătîi, o luase în casă „să-i umple golul băietului şi să fie Catrinei, îiică-sei, ajutor", sta ea acum zile întregi cu cinele în braţe, oftînd în răstimpuri din adînc, ori pomenindu-se rîzînd cu hohot pînă ce o podedeau lacrimele. Bătrinul o privea îngrijat, sărmanul, „să nu-i fi aruncat cineva vro pacoste de vrajă", căci, hotărît, „nu-i era de-a bună". Toate descîntările, sfaturile şi sîrguinţele spre a o „înzdrăveni" părură zadarnice: pentru întăia oară simţea ea arsura unui rău neînţeles în inimă şi pustiul singurătăţii!

Dar ce e oare dăinuitor într-un suflet fluturatec de copil ? Puţin cîte puţin i se alină obida, începu din nou să rîdă şi să cînte, ba într-o dimineaţă o găsi Catrina la războiul cu pînză şi se minună cu ce îndemînare bătea firul şi petrecea suveica printre iţele încîlcite ale chenarurilor. De altfel, pe fiecare zi purtarea Ilenei lua alte prefaceri. Sculată cea dinţii în casă, tot cuprinsul gospodăriei trebuia să treacă pe sub mîna ei, şi cînd moşu Drăgan ori Catrina o dojoneau că nu
89 cruţă, ori că nu le mai dă şi lor pas la treabă, ea le răspundea mînînd vitele la adăpat sau curăţînd chilerul cu merinde: „lasă, moşule, că doar nu port cojocul lui Vasile degeaba, iar tu, surată, vezi-ţi mai bine de cirpele zestrei, că bat peţitorii la uşă!"

Şi ce frumos boi de fată, cu sînul rotund şi cu mersul legănat, mai avea!

Cînd trecea înaltă, cu mijlocul subţire şi umerii largi, pe •drumul mare, toţi muşteriii lui Neculcea hangiul îşi uitau paharele pline cătînd cu drag la dînsa, iar flăcăii lacomi, sorbind-o cu ochii mai cinsteau cu cîte o oca, „de noroc bun pentru fata spînzuratului", cum o porecleau de la moartea lui tătîne-său. Dînsa, cu capul cam plecat, trecea mîngîindu-şi cinele, fără să-şi arunce undeva privirea, deşi simţea foarte bine, după roşaţa ce-i îmbujora obrajii, că cei ce o întîlneau îşi lungeau gîtul în urma ei! . . .

Şi necovîrşită era mirarea gurilor rele de-a o vedea „stînd •atît'de ticnită la vatra unui biet vier, pe cînd cu darurile ce-i dedese D-zeu şi cu vrednicia ei şi-ar fi găsit de mult bine capului, dacă, de pildă, s-ar fi lipit de jupîn Neculcea care ar fi primit-o cu braţele deschise, ori s-ar fi plecat vrerei notarului — un fost seminarist şmecher, jocaş şi obraznic — care, ziceau, i-ar fi purtat bine de grijă!" Deşi dăscăliţa Zamfira,

cea mai ochioasă şi mai zglobie leliţă a satului, proorocea — pilduind pe fată după mamă — „urma alege, fetelor, nu-i. încă vremea perdută!"

Dar Ileana îşi căuta nesmintită de treabă, mai ales că rămăsese, după măritişul Catrinei, singurul toiag de sprijin al bătrînului, care se ofilea de dorul lui fiu-său. Abia o dată,, după doi ani, se învrednici şi el **să-1** vadă la Valea Călugărească. Şi nici norocul ăsta nu l-ar fi avut sărmanul dacă domnul Ghiţă, notarul, nu-i spunea aşa, întîmplător, ziua în care erau să treacă vînătorii de la Moldova la Sinaia.

Ştia el doar ce făcea domnul Ghiţă prilejind lui moşu Drăgan temei de a se urni de acasă, căci nu mult după dînsul se ivi şi d-lui, cu puşca de-a spinare, umblînd adică după vînat prin vii, drept în uşa tindei unde Ileana, înconjurată de un clrd de puişori, urcaţi cari pe umeri, cari în poale, care ciugulindu-i din mini, pregătea mălai într-o scofă să le dea. de mîncare.

— Bună-dimineaţa, fetiţo, zise el, alungind puii cu piciorul.

— Bună să fie, îi răspunse ea sculîndu-se şi privindu-1 cam pieziş, căci nu o dată îi aţinuse calea şi o ispitise cu fel de fel de viclenii.

— Cum aşa singură ? Dar moşul unde-i ?

— E unde l-ai mînat d-ta, nu ştii ?

— Credeam că n-o să plece aşa devreme, că doar gara-i cît colea.

— O fi, dar nu-şi mai afla astîmpăr, îi părea că tot n-o să ajungă degrabă.

— Vezi ce e dragostea, Ileano? Iaca aşa mă frămîntă şi pe mine şi mă alungă pe toate cărările pe unde treci tu, grăi el cu glas cam năbuşit, încercînd să o apuce de barbă.

— Se vede că altă treabă n-ai, de umbli pe la casele oamenilor să te rîzi de dînşii, zise ea ferindu-şi capul în lături..

— Să rîd eu de tine, pentru ce? Au numai tu eşti frumoasă în sat? Spus-am vreuneia că mi-e dragă, că nu-mi pot afla liniştea fără de dînsa? dat-am cuiva nădejdile ce ţi-am dat ţie ? îmbiat-am pe cineva să împartă cu mine şi bunuî şi răul? nu! Atunci de ce ţi le-aş spune ţie, de ce m-aş ţine de capul tău dacă nu mi-ai fi dragă şi nu m-ar trage inima către tine. Spune, de !

— Eu nu ştiu să spun vorbe multe nici vicleşuguri, iar gîndurile nu ţi le pot cunoaşte, nici măsura, sunt o fată săracă, fără părinţi, ştiu că mi-e drag Vasile şi poţi să-mi dai oricîte-

nădejdi ai vrea, că vorba d-tale nu se lipeşte de mine; şi •dete să iasă pe prispă.

El se puse în dreptul uşei şi cu zîmbetul pe buze, dar cu dinţii încleştaţi şi cu nările umflate o întîmpină:

— Aşa'ţi-'e rostul, surato! Vezi să nu te căieşti! Nu m am ostenit eu să viu degeaba pînă aici, stai că mai avem de furcă împreună! — şi sprijinindu-şi puşca de un uşor îşi întinse braţele să o coprindă zicînd: Dacă nu vrei să fi a mea de bunăvoie, ai să fii de nevoie, că nu te mai scapă nimeni din mînile mele acum! Ileana se înfiora şi, zmucindu-se, se răpezi în odaie vrînd să zăvorească uşa; el c-o lovitură de umeri o izbi însă de perete şi, apucîndu-i braţele, i le răsuci pînă ce frîntă de mijloc căzu fata, în zadar apărîndu-se, pe o laviţă sub sărutările şi muşcăturile notarului, care tremura zguduit de sălbateca-i învăpăiere.

Deodată însă el dete un ţipăt şi sări zvircolindu-se şi lovindu-se cu mînile şi cu picioarele.

Cioban, cinele, deşteptat de zgomot din somn, se năpustise •asupra lui şi-i înfipsese colţii în pulpă, scăpînd astfel pe stăplnă-sa de nemernica-i silnicie.

Nebun de durere şi de mînie, apucă puşca şr descarcă •amîndouă ţevile în peptul credinciosului dobitoc, care se repezea din nou la dînsul.

Ileana despletită şi cu veştmintele rupte, ieşi plină de groază răcnind şi chemînd pe vecini într-ajutor.

III

La detunăturile pustei şi la strigătele Ilenei săriră cîţiva lucrători dimprejur crezînd'că s-a întîmplat vreo nenorocire. Cînd însă văzură deoparte o fată frumoasă cu peptul aproape .gol, cu straiele în bucăţi Mngîndu-şi minele şi tînguindu-_li-se, cu vorbe sugrumate de spaimă şi de plîns, despre o mişelie ;şi un omor, iar de alta pe notar, galben la faţă, sprijinind u-se de păreţi şi strigind cu glas frînt: „Nu mă lăsaţi, oameni buni, că ni-a muşcat cinele turbat!" se uitară unii la alţii scărpinîndu-se în cap, ca şi cum ar fi vrut să zică: asta nu e lucru curat; apoi, luînd pe d. Ghiţă de subsuori îl scoaseră în drum, pe cînd unul din ei, zîmbind în urmă-i, mormăi In mustaţă: „A păţit-o lupul, credea stîna pustie!"

întîmplarea se zvoni răpede în sat. Cei mai mulţi băgau vină notarului, „un venetic din toată lumea, care cunoştea

rostul pîrleazurilor şi sfănţuiala mai cu prisos decît nevoile obştei", iar femeile care mai de care dădură fuga să vadă cum stătea pricina la faţa locului. Ajungînd însă se opreau toate la poartă neavînd îndrăzneală de a merge mai departe, pînă ce una din ele dîndu-şi îndemn, înainta pas cu pas pînă la uşă, băgă capul înăuntru şi o rupse de fugă înapoi.

— Vai! ce grozăvenie! zise ea, împreunîndu-şi mînele, Ileana zace moartă într-un lac de sînge. Să dăm de veste, surată!

— Da' cum, Doamne iartă-mă, să zacă moartă, cumătră, că doar au văzut-o oamenii adineaori vie, nevătămată, în bătătură, grăi Zamfira a dascălului, dînd-o într-o parte. Ia să mă uit şi eu, că ţi s-o fi părut de frică ... şi păşi grabnic spre casă.

Priveliştea ce întîmpină o pironi fără cuvînt pe prag. în mijlocul odăii sta lungit cinele împuşcat, din rana căruia şiroise sîngele pînă la zid, iar Ileana îngenuncheată lîngă dînsul gemea şi se jalea astfel încît deodată crezu femeia că e şi dînsa rănită. Binişor însă, cu vorbe de mîngăiere, netezindu-i părul şi ştergîndu-i lacrimele, o ridică de jos, o ajută să-şi schimbe îmbrăcămintea, „ca să nu se arate aşa scărmănată la lume, căreia nu-i dai prilej şi-ţi caută pricină, dar încă de prinde fir de bănuială . . ." Ileana se supuse la toate ca un copil, se mai potoli cîtva, dar cînd, cu tot graiul ei mîngăios, dăscăliţa voi să-i dea a înţelege că nu e cu cădere să stea mai mult cinele acolo şi că âr fi bine să cheme pe băieţi să-1 ducă la rîpă, ea se împotrivi stăruind să lase asupra ei grija aceasta, căci „atîta fusese al ei pe lume şi nu putea lăsa pradă corbilor pe cel ce se jertfise apărînd-o!"

Nerăbdătoare a şti pentru ce întîrzia astfel Zamfira, femeile, una cîte una, se strecurară de la poartă pîriă ce făcură roată înaintea prispei; iar cînd auziră vorbă în casă, pătrunseră înăuntru fiecare cu cîte-o vorbă de mîngăiere ori de părere de rău.

După ce li se povesti împrejurarea şi mai căinară pe „biata fată, fără de părinţi, pe care numai Cel-de-sus s-o mai ocrotească de-acu încolo", fetele cuprinse de durerea Ileanei ii ajutară să ridice pe sărmanul Cioban, să-1 aşeze pe o gratie-de nuiele şi' cîtepatru îl purtară pînă în fundul viei, îngropindu-1, acoperit cu frunze verzi, cu flori de salcîm şi de muşeţel, la rădăcina unui măceş. Ba cele cu care blîndul şi zburdalnicul dobitoc se juca mai de obicei îl jăliră ca pe un adevărat prieten.

La moarte lui tată-său Ileana, deşi copilă, prinsese şi mult încă, dar lacrimele nu-i izvorau dintr-o simţire de care îşi putea da seama, ci mai ales fiindcă lumea plingea împrejurul ei la înmormîntare, ori acasă i se părea că tată-său are să vie, îl aştepta şi nu mai venea, ori că mîngăierile ce-i dădeau alţii nu erau nici aşa de dulci, nici atît de calde ca ale lui, şi nimănui pe lume nu-i mai putea zice: tată, cu acel foc cu care-i zicea lui cînd îl lua de după gît. Pe mă-sa o jălise mai ales •de milă decît de dragoste, căci amintirea celor ce suferise •de la dînsa era prea vie şi prea amară spre a mai lăsa cuvînt înduioşării. Cind însă văiu pe tovarăşul ei de copilărie, cel •de-a pururea credincios, pe martorul şi copărtaşul durerilor şi mulţumirilor sale, care o înţelegea parcă în ceasurile-i de Îndoială şi de singurătate, cînd îl văzu căzînd la picioarele ei pradă sălbăticiei unui nemernic, o cumplită deznădejde îi încinse sufletul, şi de n-ar fi fost amintirea unei alte fiinţe, către care îi zbura gîndul in toate împrejurările vieţei, ar fi părăsit fugind vatra unde găsise pană şi adăpost, într-atîta .scîrba şi groaza celor petrecute îi zdruncinase puterile, stîrnindu-i'felurit de crincene năluciri. De aceea simţind că i-ar fi cu neputinţă să rămînă singură în casă, trecu drumul la un vecin, văitîndu-se de cap.

Cînd se întoarse moşu Drăgan într-un tîrziu şi găsi uşa •deschisă, dîre de sînge pretutindeni şi pe Ileana nicăieri, îl cuprinse bănuiala unei grozăvii şi, tremurînd de nelinişte, alergă să dea de ştire în sat.

La han era o mulţime de lume, bătrînul intră.

De cum se ivi, vorba şi rîsul încetară şi ochii tuturor se ţintiră asupră-i. Tăcerea şi privirile de mirare îl înfricoşară si mai mult, aşa că perzîndu-şi cumpătul, cu glasul jumătate, întrebă, fără să ştie cum: „Unde să fie primarul?"

— Unde să fie n-om şti, moşule, îi răspunse jupln Niculcea, 4ar.ce te mînă la dînsul?

— Ce să mă mîne ? . . . am ceva cu d-lui. Apoi rostind fiece cuvînt apăsat şi făoînd ochii roată, adaogă:

— Mi-am găsit casa plină de sînge şi fata nu-i nicăieri!

In loc să vadă însă, precum se aştepta, o mişcare^între cei de faţă, nu întîlni decît priviri reci şi i se păru că unii zîmbeau a rîde, auzindu-1.

Nedomerirea îi creştea şi mai tare.

- — Ce fel, kir dascăle, d-ta care îmi eşti vecin, zise el îndreptîndu-se către dascălul Irimia, care sta pe un scăunel

cu spatele la uşă, nu ştii nimic ? Eu acum sosii de la vale şi am dat peste pacoste, că de azi-dimineaţă lipsesc din sat.

Dascălul, un om gros, mărunţel, ciupit de vărsat, cu barba rară şi căutătura pe sub gene, se întoarse şi, după ce-şi frecă nasul de mai multe ori, cum îi era obiceiul, îngînă cam gîfuind:

— Mai uşor priveghezi un cîrd de iepuri decît o muiere! Cine îşi lasă casa în paza cînilor n-are teamă de turbăciune! Fata mare e ca mazerea lingă drum, cine trece o ciupeşte! Vecinul îţi cunoaşte cusurul, nu-ţi ştie nevoia! Sarsailă-nu-şi adună socotelile cu ochelarii Sfîntului Nicolae! . . .

Apoi luînd glas de psaltichie începu să cînte pe nas:

— Din tinereţele mele multe patimi se luptă cu mine;

Una-i însă mult mai grea,
Că puicuţa nu mă vrea,
Nu mă vrea şi nu mă lasă
Să-i ţin de urît în casă!

şi izbucni în hohot de rîs, bătînd din palme.

Apoi ridicîndu-se de jos, apucă pe bătrîn de mijloc şi ii zise:

— Moşule, fata unde ţi-o fi nu ştiu, dar azi-dimineaţă notarul a scărmănat-o atît pără ce s-a supărat Cioban al d-tale, pe care Făt-Frumos 1-a împuşcat fiindcă-i gîdila pulpele cu colţii. Iată şiretenia!

Moşu Drăgan se întunecă la faţă şi, strîngînd din pumni, cu ochii scînteietori, întrebă:

— Şi ea ce a făcut?

— Asta n-am la ştiinţă, răspunse dascălul, dar sunt oameni care au alergat, auzind puşca, în bătătura d-tale şi au văzut-o ieşind aproape goală din casă, iar cînele zice că era turbat . . .

. . . De, moşule, nu te încrunta aşa, că fetele, ştii d-ta, numai după ursul din pădure nu se duc, şi dragostea e lighioaie năzdrăvană la casa românului! D-apoi halal! copila e ca un bulgăre de zahăr, însă, drept să-ţi spun, poznaş gust a avut, că numai curăţel nu-i logofeţelui nostru şi e iîăting să te ferească D-zeu. Da' vorba ceea, şeaua nu întreabă despre cal, nici biciul de spinare şi... ia mai dă-ne-o jumătate de vin să bem în sănătatea miresei!

Curgeau vorbele gîrlă din gura dascălului ameţit bine, iar bietul bătrîn cu capul în pămînt asculta şi în inima lui mînia, ruşinea şi îndoiala se luptau, căci nu-i venea să creadă

atîta mişelie din partea Ilenei, deşi sîngele ce-i mînjea păreţii sta ca o vie dovadă despre vinovăţia ei. I se frînsese genunchii şi fruntea-i era scăldată de sudoare, aşa că, fără de a mai răspunde ceva, nici a cerceta mai cu de-amănuntul lucrurile, porni împleticindu-se ca un bolnav şi, daca nu l-ar fi sprijinit un flăcău ieşit după dînsul, şi-ar fi zdrobit capul de bolovanul din capul scărei.

— Să nu cauţi la vorbele dascălului, moşule, că de la prînz stă cu litra dinainte şi e împăienjenit de nu-şi cunoaşte numărul degetelor. Am auzit şi noi cum s-a petrecut lucrul şi nu ne-a venit a crede că tocmai Ileana să fie de vină, căci pe d-l Ghiţă cine nu-l ştie cît e de nărăvaş, ş-apoi nu e asta întăia ispravă ce a făcut. Spunea părintele Miron că la Buzău, de unde este, şi-a luat chiar osîndă în puşcărie tot dintr-o pricină ca asta. E om rău şi e mai păcătos decît o muiere. Se bocea azi că l-a muşcat cînele turbat, cerînd să-l ardă cu ferul, de i s-auzea glasul din muchea dealului. Şi doar bietul Cioban numai turbat nu era. Nu ne-am jucat noi aseară cu dînsul o granada la alde leliţa'Zamfira? Şi tot vorbind, flăcăul mergea alături de unchiaş, căci se înnoptase şi paşii i se făcuse mai şovăitori şi mai zăbovelnici cu cît îl apropiau de casă.

— Toate ar fi cum ar fi, dar unde-i Ileana? Dacă vina nu este a ei, de ce n-am găsit-o acasă, să aflu din gura ei ce s-a petrecut, nu să ajung să-şi bată dascălul joc de mine şi de dînsa într-o samă de oameni. Unde e? . . .

— Lasă, moşule, om căuta-o şi om găsi-o. Nu se prăpădeşte o fată ca dînsa, că nici proastă, nici fricoasă nu-i. O fi poate prin vecini. I s-o fi năzărit cine ştie ce.

— Apără-ne D-zeu de mai rău, fătul meu, zise moşul ajuns în poartă, eu mă duc înăuntru, tu cercetează primprejur şi vin de mă vesteşte.

Intră, dar nu aprinsese de mult luminarea că într-un suflet sosi flăcăul să-i spună că Ileana e la dascălul acasă, că e culcată şi că, după spusa femeilor, teamă e să n-aibă friguri din spărietură. Moşul dete fuga peste drum şi văzu într-adevăr pe fată culcată, învălită cu o mulţime de straie, tremurînd cumplit şi cu fruntea arzătoare de nu putea să-şi apropie mîna.

Dăscăliţa îi povesti şi ea cele ce văzuse, ferindu-se de a-i lăsa să înţeleagă şi cele ce credea, căci în sufletul ei nici că mai era tăgadă despre vinovăţia şi deplina înţelegere a Ilenei cu notarul.

„Fata mă-sei", zisese ea vorbind cu o cumătră, „ştii d-ta, ogarii de mititei aleargă după iepuri". Vorbind după pilda lui bărbatu-său, care astfel o judeca cînd o prindea cu vreo „hibă de dragoste", singura slăbiciune ce-i mai rămăsese de cînd trecuse în legiuită căsătorie cu psaltul Irimia.

A doua zi şi zilele următoare boala se înrăi, fata vorbea într-aiurea, pielea-i era arsă si scorojită de căldura frigurilor, ochii mari şi sticloşi, glasul stins şi vorba neînţeleasă, aşa că toţi o crezură perdută şi începură chiar s-o părăsească cînd coconul Nicu, stăpînul lui moş Drăgan, de curînd sosit din Bucureşti, auzind despre cele petrecute şi cunoscînd pe Ileana de mică copilă, scrise unui doctor din Ploieşti care veni numaidecît s-o vadă şi după cîtăva vreme o şi puse pe picioare.

Cum însă era foarte slabă şi doctorul orînduise o schimbare de loc, nemaifiind putinţă să i anină în casa unde bolise, cum iarăşi numai cu o deplină linişte i se chezăşuise sănătatea, că'.u tătrmul cu rugăminţi la jupîneasa Bălaşa, care purta cheile şi avea priveghiarea asupra gospodăriei coconului Nicu, „să dea fetei un loc de odihnă pînă la întremare, că şi D-zeu li va ţine socoteală de aşa facere de bine".

Jupîneasa, care avea inima bună şi era cu deosebire milostivă pentru oricine „pătimea de dragoste", cum îi mergea vestea Ilenei, o primi cu bucurie, mai vîrtos că cu toată boala ea era tot frumoasă şi portul, deşi cam şubred, era tot mlădios şi bătător la ochi.

Şi acolo, cu îngrijire bună, aşternut curat, vin vechi şi cu descîntece la trei vineri şi trei luni fără de soţ, se însănătoşi copila, se făcu iar voinică şi rumenă, aşa că mama Bălaşa — cum prinsese ea obicei a îi zice — se uita la dînsa ca la o icoană!

IV

Dintre toate casele boiereşti din Dealul Călugărei, cele mai frumoase şi cele mai încăpătoare erau ale coconului Nicu.

Aşezate pe un dîmb îmbrăcat cu pădure, aveau ră'ăritul soarelui în faţă şi priveliştea din ceardac se putea întinde, cînd era senin, pînă. dincolo de apa Prahovei. De aceea ele erau răcoroase vara şi cu deosebire plăcute în vreme de toamnă, cînd boierul venea să petreacă la cules.

Deşi trecut de 40 ani, Nicu Simizeanu era neînsurat şi, afară de patima vînătorii, n-avea mai mare mulţumire decît

să bea şi să mănînce bine şi se prăpădea după femei, precum mărturisea jupîneasa Bălaşa, care-l slujea de 20 de ani. Voinic, sprinten şi bine coprins la trup, ar fi fost om frumos dacă n-ar fi avut căutătura cam aspră şi dacă un zîmbet de dispreţ nu i-ar fi încreţit de-a pururi gura.

Crescut de mic în nevoie şi îndelung luptător cu greutăţile **pană** să ajungă stăpin pe sine, ştia, ca toţi cei ce-şi fac stare singuri, să preţuiască banul înainte de orice, şi dacă vorba îi era plăcută, faţa la prilej i se făcea ademenitoare ori sufletul i se mişca covîrşit de simţiri, totuşi judecata rece şi cumpătul neîndurat îi înfrînau avînturile şi mîna lui gata de a se deschide se strîngea, poate cu silă, din cînd în cînd, niciodată însă cu părere de rău. Atunci zicea că-i venea „firii harţagul", iar cei ce-l cunoşteau mai de aproape găseau că-l bîntuia „năravul" acesta tot cînd nu-i ardea lui nici de hăituiala, nici de dragoste, nici de chefuit! Şi totuşi umblase multe ţări, învăţase destule şi dobîndise numeroase cunoştinţe asupra vieţuirii şi năravurilor felurite ale oamenilor. De aceea înclinarea lui'pătimaşă şi ispita poftelor, sub intenţia cărora slăbiciunea lui firească n-avea chip de împotrivire, îl lăcomise de timpuriu la plăceri, făcîndu-l cu vîrsta tot mai nesăţios.

De altfel, cînd sta la vie, era totdeauna singur şi cînd nu pornea din zori prin crînguri, sta întins pe pat în ceardac, privind cît îi lua ochii şi răsfăţîndu-se cu bunătăţile ce-i pregătea „jupîneasa Bălaşa", bucătăreasa fără păreche.

De cînd cu boala fetei, moş Drăgan îşi oropsise casa din vale şi-şi făcea necontenit treabă la curte, iar Ileana ajuta la povăţui'rea bătrînei, la slujba mesei, şi sus prin odăi.

La început Simizeanu, cu gîndurile răspîndite după chibzuieli ce-l purtau la cîte 2—3 zile pe la oraş, nu prea băgase de seamă cine îl slujise şi de multe ori, cu mintea aiurea, vorbise fetei ca şi cînd ar'fi fost chelăriţă, ori nevasta grădinarului.

Intr-o dimineaţă însă o întîlni în faţă urcînd treptele scării şi trupul ei falnic, cu capul puţin ridicat, lăsînd **să** i **se** vadă albeaţa gîtului rotund, răsărea aşa de frumos pe_ fundul luminat al păreţilor, încît tresări fără de voie şi se opri uimit, clipind din ochi cum făcea cînd era mişcat. Trecu **pe** lingă dînsul şi putu să-i vadă bine ochii, **ce** străluceau ca doi cărbuni aprinşi' sub genele lor îndoite şi lungi, şi mijlocul subţire, strîns' în bete roşii tivite cu mărgele, şi şoldurile gingaşe, şi umbletul legănat şi molatec.

O privi lung, depărtîndu-se, şi mult timp umbra-i mlădioasă tremura încă înaintea lui. Din acea zi o neînţeleasă îmboldire îl mînă mereu spre dînsa, iar cînd o vedea tîmplele-i zvîcneau, ochii i se umpleau de valuri roşii, iar peptul, strîns parcă într-un cleşte puternic, îi oprea pentru o clipă răsuflarea.

De mult obosita lui simţire nu fusese biciuită cu atîta putere. Fără de voie se pomenea mestecînd şi înghiţind în sec, ca şi cînd ar fi muşcat dintr-un fruct prea dorit!

Negreşit că-i stetea în mînă de a-şi îndeplini această plăcere, dar aceea ce simţea de astă dată era atît de neaşteptat, de plăcut şi de ciudat totdeodată, încît el, care se' credea fiinţă potolită şi în tot cazul nedestoinică pentru asemenea avînturi, vroi să-şi dea mulţumirea de a se cerceta mai de-aproape şi de a priveghea pas cu pas urmările ce i s-ar prileji.

Cînd omul e singur, n-are ce face şi se luptă cu urîtul, bucuros se acaţă de orice poate da de lucru minţii, găsindu-şi în chipul acesta o folositoare îndeletnicire, de nu chiar o duioasă mîngăiere. Îndoielnic însă şi iubitor de sine cum era, îi fu cu neputinţă să-şi închipuie măcar că el, care trecuse prin atîtea focuri, era să-şi ardă tocmai aci aripele ce-l purtase de atîtea ori fericit şi nevătămat la izbîndă; şi încă pentru cine? I-ar fi fost ruşine de dînsul însuşi!

Totuşi mai întăi cercă să uite.

Zile întregi pribegi pe piscuri şi prin dumbrăvi, întorcîndu-se noaptea acasă. Umbra cea cu şoldurile rotunde mergea însă pretutindenea cu dînsul. Porni la Bucureşti, căutînd în zgomot şi în petreceri să-şi peardă urma gîndurilor; dar amintirea celor doi ochi, care-l frigeau parcă îndreptîndu-se asupră-i, îl frămîntă pană ce se întoarse înapoi.

Toate silinţele de a sta împotriva patimei ce-l supunea fură zadarnice. Era fermecat, de bună seamă, şi orice răzvrătire l-ar fi făcut mai mult să sufere, căci toată încercarea la care se supusese pînă acum nu fusese decît un necontenit prilej de suferinţă.

Şi cu toate acestea, biata Ileana nu simţea, nici nu pricepea nimic. I se părea, ce e drept, că stăpînă-su se făcuse mai iute şi mai nerăbdător decît înainte, clar după o sfătuire cu „mama Bălaşa" hotărîră că trebuie să fie bolnav şi nu mai ştiură cum să-l îngrijească şi să-l răsfeţe mai bine. Şi doar nici lipsită de pătrundere, nici tocmai nepricepută nu era, de vreme ce-şi dădea toate silinţele să se gătească cu ce avea mai bun, fiindcă băgase de seamă că se uită coconul

cu mulțumire la dînsa. Ba încă odată, cînd, întorcîndu-se din Bucureşti, îi dărui el o faţă de rochie, nu-şi pregetă de a lucra pană la ziua albă, pentru a se înnoi cu dînsa chiar de-a doua zi.

Şi se vede că-i făcea mare plăcere boierului s-6 vază frumos îmbrăcată de vreme ce, puţin cîte puţin, îşi prefăcu ea portul cu desăvârşire.

Aşa cînd se arăta prin vecini, ori privea din ceardac hcra ce se întindea la poarta hanului, în rochie albastră ori albă tivită cu floricele, cu scurteică de vulpe pe umeri, cu părul strîns în două coade ce i se împreunau ca o cunună pe creştet, cu pantofi de piele subțire, ascuţiţi la toc, n-ar fi îndrăznit nimeni să creadă că ea era fata pe care moş Drăgan o strînsese de pe drumuri în dorul lui Vasile.

Dar ce e dreptul, şi recunoştinţa ei către stăplră său era, pentru atîtea bunătăţi, fără de margine. De cum sosea de la vînătoare ori de la oraş, de pildă, slujba casei şi grija „celor de trebuinţă ale coconului" o coprindeau atît încît n-o mai putea zări nimeni pe undeva, şi ascultarea-i mergea pînă acolo că nimeni nu mai avea voie să pătrundă sus, înainte de a da ea însăşi de ştire că boierul e gata. Şi trebuia negreşit să-i priască mult boierului şederea la vie, de vreme ce el, care cu greu petrecea cîteva zile toamna şi încă acelea întrerupte, nu se mai putea acum dezlipi de dînsa.

într-o zi însă, pe cind d-lni se afla dus la Bucureşti, se pomeni Ileana cu moş Drăgan însoţit de un tînăr îmbrăcat în haine de târgoveţ, frumos, deşi cam tras la faţă, cu mustaţa neagră răsucită şi cu portul drept şi arătos. De cum îl văzu, azvârli lucrul din mînă şi, sărind în mijlocul casei, strigă bătând din palme:

— Vasile! Vasile, tu eşti ? Bine-ai venit, Vasile ... şi un val de sînge i se urcă in obraz, aşa că, de n-o prindea flăcăul în braţe, cădea jos fără cuvînt.

Pană în înnoptat stătură unul lîngă altul şi tot se vede că le mai rămăsese de vorbă de vreme ce pînă a doua zi în prînz nu se mai despărţiră. Mirarea mamei Bălaşa nu fu deci mică văzînd pe Ileana că intră cu dînsul de mînă în odaia unde zăcea răcită în aşternut, spunându-i că: „acum i s-a întors logodnicul din oştire şi de cum o sosi coconul o să-1 roage să le facă închipuire ca să se poată lua".

Baba, care deh!, cunoştea mai bine rînduiala curţilor şi a slujbei la boieri, o cam împotrivi, sfătuind-o să mai lase, că iată vine postul mare, că la deal nunţile se fac mai cu ogur

spre toamnă, că flăcăul nu e nici într-un fel statornicit, în sfîrşit tot poveţe bătrîneşti şi ca de mamă, cum avu de datorie să-i dea încredinţare. Toate fură degeaba, ea stărui în vrerea ei, şi, cum de la o vreme luase obicei să facă în curte cam ce vroia, tăcu biata femeie, urîndu-i: „şi ceasul cel bun!"

Cuvintele bătrînei nu căzuse totuşi în urechi nevrednice, căci Vasile îşi făcuse cu cinste datoria în oştire, învăţase carte, purta două medalii pe pept, una luată cu prilejul prinderii unor tîlhari, alta~ca cel mai bun trăgaci în ţintă, avea grad **de** sergent şi pe cînd era la tată-său trecea de cel mai meşter butnar din podgorie.

îşi vor face deci o căsuţă frumuşică, vor munci fiecare în parte, îşi vor chibzui cele de trebuinţă şi cu ajutorul lui D-zeu vor avea într-o zi un coprins ca să-1 lase copiilor de pomenire şi să aibă adăpost cuviincios pentru mai tîrziu . . . — aşa vorbeau ei gură în gură, mînă în mînă, fără de nici-o grijă alta decît a se iubi şi a se bucura de viaţă, de tinereţe şi de tot ce-şi spuneau şi simţeau unul pentru altul!

Şi atîta de covîrşiţi erau de ei înşişi, încît nici n-avusese încă vreme să dea ochi cu prietenii din sat sergentul Vasile.

între acestea, Simizeanu se întoarse iar la vie.

Darurile numeroase şi alese, cuvintele bune şi gingaşe, amintirile şi cercetările lui dulci şi atît de ispititoare făcură, ca niciodată, o aşa de adîncă întipărire asupra Ilenei şi pînă acolo o uimiră încît uită tot: făgăduieli, îndemnuri, năzuinţi, şi trei zile nu se mai coborî de sus, „prinsă **de** friguri sărmana", cum juplneasa Bălaşa avu grijă să încredinţeze pe Vasile, care făcea venin de moarte aşteptînd-o. Şi e drept că la trei zile, cînd se dete jos, era aşa de perită la faţă şi ochii tăiaţi ii străluceau atît de ciudat, încît el cel dintîi fu care o rugă să se cruţe, să se îngrijească, nu cumva să se încuibe cine ştie ce boală într-însa.

în acea zi se înfăţoşa şi el coconului, care, mulţumit văzîndu-1 şi cunoscîndu-i isprăvile din oştire, îi dărui o puşcă şi-1 învoi, pană i-o găsi vreo închipuire mai bună, să-i vază de cîni şi să-i fie tovarăş de vînătoare. Primi cu bucurie el slujba care-1 lega acum de casa boierului şi-1 statornicea lîngă Ileana, şi pană în seară, drept probă, întoarse vreo doi vătui şi aduse fetei o vulpe roşcovană, cu coada Mănoasă, s-o pună căpătîi la aşternut.

De cum ieşea soarele porneau acuma vînătorii bătînd răstoacele şi de multe ori seara tîrziu se întorceau cu căruţa plină de fel de fel de juvini ori de paseri, pe care nu mai

ajungeau argaţii să le jupoaie, nici baba să le gătească. Vreme de-o lună şi mai bine nu se mîncă în curtea boierească şi pe la vecini decît vinat, iar în podul cramei corlăţile gemeau de pei de lup, de vulpi şi de dihori, care se uscau pînă să meargă la tăbăcit.

Ilenei însă nu-i mergea bine. Avea ea ce avea, căci ziua era veselă, zglobie, vorbăreaţă iar de cum începea să amurgească îi perea vioiciunea, cădea pe gînduri, rănîînea fără de cuvînt, cu ochii pironiţi în grindă, şi de ruşine, pesemne, să nu plîngă înaintea oamenilor, fugea sus, se închidea în cămăruţa ei şi pană a doua zi nu mai dădea nimeni de dînsa. Se minunau cu toţii şi o căinau de aşa năpastă căzută asupra ei, iar mai ales Vasile, care atîta mîngăiere ar fi avut să se odihnească aproape de ea, cînd se întorcea zdrobit de alergături, era amărît şi întristat peste seamă şi-i venea să-şi smulgă părul din cap cînd o vedea că se rupe din braţele lui, scuturindu-se ca de un rău, şi că piere ca o nălucă în adîncul odăilor, trăgînd uşa de la scară după dînsa. Ar fi spart zăvoarele, ar fi surpat zidurile, ar fi dat foc caselor atunci — să n-aibă unde se" mai ascunde — şi umbla r,ăic de jur-împrejur strigînd şi chemînd-o, cu nădejde că doar auzindu-l să iasă, pînă ce, răzbit de frig şi sătul de aşteptat, se culca blestemînd, ori se înfunda la han să-şi înece necazul.

De multe ori şedea el acolo pană tîrziu la sfat cu pretenii, mai adesea da şi peste dascăl, care cînd nu era trecut cu paharul le spunea fel de fel de năzdrăvănii şi le cînta_ din psaltichie. Acolo află el despre întîmplarea notarului şi de uciderea lui Cioban, de care nu-i pomenise nimeni nimic, avind prilej să cunoască părerile obştei — unele învinovăţind, altele apărînd pe fată — în pricina aceasta.

Cu gînduri cumplite şi cu durerea în inimă se frămîntă el nopţi întregi pană ce găsi prilej să le destăinuiască Ilenei, care de la cel dintăi cuvînt izbucni într-aşa hohot de rls şi ii înşiră atît de multe arătări şi deciuri, tipărindu-l cu palmele peste obraz — semnul ei de dragoste — încît bietul băiet se încredinţa că zavistia şi urgia o muşcase şi pe dînsa, căci gura satului n-o umple decît pămîntul. Şi ca şi cum ar fi vrut să-i dea o dovadă despre curăţenia ei, se făcea mai blajină, mai îngăduitoare cu dînsul şi nu-i mai lăsa chip de colindat noaptea pe la păreţi, iar de cum plecă boierul, chemat grabnic pentru nişte daraveri într-un judeţ, îi peri tot beteşugul, ca şi cum i l-ar fi luat cineva cu mîna.

V

Fără îndoială dragostea e o taină adîncă şi neînţeleasă şi vrednice şi de mirare lucruri izvorăsc dintr-însa!

Firea omenească cea mai fluturatecă, cea mai nătîngă, ori cea mai temeinică ia sub înrîurirea ei prefaceri atît de necumpănite şi de poznaşe, încît te întrebi adesea dacă iubirea nu e mai mult o boală de care pătimeşti cu trupul, decît o simţire menită a-ţi înviora sufletul! Totul atîrnă negreşit de împrejurările ori de prilejul ce i-a dat naştere, cum şi de însuşirile lăuntrice ale fiinţei în care îşi ia desfăşurare. Nu e însă mai puţin adevărat că dacă ar fi văzut cineva pe Simizeanu şase luni după cunoştinţa cu Ileana, lasă că i-ar fi dat **10** ani mai mult decît avea, dar nu l-ar fi găsit mai deştept, nici întreg la minte, judecîndu-l după purtare. Mai întîi, îşi părăsise prietenii, şi cînd se ducea la Bucureşti sau aiurea, potrivea să ajungă noaptea, umbla ascunzîndu-se de vederea trecătorilor şi îndată ce-şi isprăvea treburile fugea la vie înapoi. De unde pană aci' fusese om aşăzat, tabietliu şi mai mult leneş, de unde nu şi-ar fi obosit mintea cu chibzuieli zadarnice, ajunsese de'-şi petrecea nopţile plimbîndu-se prin odăi, fumînd şi vorbind singur, şi nu se culca pană ce cu mîna lui nu-şi zăvorea toate încuietorile.

Mai ales de cînd baba Bălaşa îi vorbise despre dragostea Ilenei şi despre dorinţa ei de a se mărita, crezînd sărmana că face un bine tuturora, îşi perduse cu totul sărita. O mişcare nepotrivită, o vorbă grăită mai tare ori mai încet, un pas mai uşor ori mai greoi îl făceau să sară în sus plin de mînie, strigînd cît îl lua gura. Cînd se dezmeticea însă îi părea rău şi nu ştia cu ce vorbe blînde să-şi mai facă mînă bună cu cel certat.

Cit despre Vasile puşcaşul, cum îi zicea, apoi nu era zi de la Dumnezeu să nu-şi ia partea de ocară, cu deosebire că pentru dînsul nu găsea nici un cuvînt bun, fie măcar din cînd în cînd. Şi sărmanul doar muncea şi se ostenea, de nu mai era cum, bătînd drumurile cu fel de fel de porunci şi de împliniri ale boierului. E drept însă că şi mare încredere avea într-insul. Aşa, de erau vase de cotit, negustori de cercetat, rămăşiţe de urmărit şi altele şi altele, asupra lui cădeau şi de la dînsul se cereau lămuririle şi socotelile.

Dar cînd îi abătea, de pildă, boierului să mănînce căprioară, ori să-şi blănească sania cu pele de urs, sau găinuşi

sălbatice din munţii Braşovului să i şe frigă, cine altul decît Vasile trebuia să i le aducă, primind, cînd i le înşira în cerdac, de fiecare bucată cîte un pol de aur. îi mergea, de altfel, bine băietului, căci se socotea, cu drept cuvînt,. ca şi mîna dreaptă a boierului, un lucru însă îl amăra şi-1 punea pe gînduri: Ileana tînjea, tînjea mereu!

Cînd da şi el cu ochii de dînsa, că acum mai tot culcată zicea că şedea, parcă nu i se arăta să fie tocmai aşa de rău, că deh, avea obrajii rumeori şi bucălaţi, buzele lucii şi aprinse ca focul, iar carnea tare ca peatra pe dînsa, „mă rog, sănătoasă, în putere, nu altceva!" Şi totuşi cînd îi spunea ce suferă nopţile, cum o ia cu frig şi cu smunceli şi cum o sfîrşeală ca de moarte îi coprinde trupul, se muia băiatul, mulţumindu-se a o dezmierda pe apucate, căci nu ştiu cum potrivea „mama Bălaşa", dar nu-i prea lăsa niciodată singuri.

într-o zi însă, „ducîndu-se ou nişte răspunsuri" sus şi găsind pe fată singură, se năpusti asupra uşii, cu toate rugăminţile şi împotrivirile ei, şi după ce o încuie pe dinăuntru o puse în genunchi să jure la icoană că n-are nici un păcat pe sufletul ei şi că nu mai departe decît după întoarcerea coconului — dus la un vecin — să-i arate hotărît că sunt legaţi de mult împreună şi să-i ceară mijlocire să se poată căsători numaidecît! Ea, tremurînd şi cu faţa întoarsă de la Sfînta, îngînă ceva ca un fel de jurămînt şi-i făgădui să facă tot ce va voi numai să nu se încrunte astfel la dînsa, nici să-i strîngă braţele cu atîta putere, că-i venea leşin!

Ca un nebun el o cuprinse atunci în braţe, o sărută, ii vorbi duios, dîndu-i tot felul de încredinţări că el nu se ia după gurele rele, că dragostea lui e mai statornică decît toate iscodirile şi că nimic şi nimenea n-o putea înnegri în sufletul lui, şi. iar o săruta şi-i spunea cîte şi mai multe. ..

Deodată însă auziră paşi grăbiţi apropiindu-se de uşă şi pe cineva atingînd clanţa. Simţind împotrivire, un glas molcum şopti: „Leano, Leano, deschide că eu sunt!", apoi urmînd tăcere şi flăcăul cercînd să deschidă fereastra: „Cu cine eşti înăuntru? — strigă mînios — deschide că sparg uşa!" şi broasca începu să se zguduie, pînă ce, repezind cu zgomot uşa de pärete, Simizeanu intră galben, cu ochii ameninţători şi găsi pe Ileana singură în cămaşă cu braţele goale ridicîndu-şi părul despletit!

Văzînd-o aşa de liniştită şi de frumoasă, se rezemă, suflind greu, de un scaun, iar ea, fără să se turbure, îi zise, privindu-1 peste umeri şi închizînd fereastra:

— Vezi ce făcuşi? S-a detunat casa întreagă. Ce zgîlţîiai aşa de uşă? Nici să mă pepten nu mă laşi în pace?

Cuconul Nicu nu răspunse nimic, ci umilit, cerîndu-şi iertare, se apropie de dînsa, o cuprinse de mijloc şi, afundlndu-şi capul în undele părului ce-i cădeau pe sîn, începu a plînge! ...

Iată unde-1 adusese patima ce într-ascuns îi rodea' sufletul, asupra căreia, foarte rar, cînd i se limpezea mintea de truda prepuielnicelor gînduri, se oţerea ca de o faptă mişelească şi de care era cu atît mai îngenuncheat cu cît, ferindu-se de dînsa, se amăgea cu credinţa că totuşi e stăpln pe sine.

La început, fie noutate pentru dînsul a unui astfel de pas, fie poate deşertăciunea, se lăsă asmuţit de lăcomia pofelor să alunece în voia prilejului, pană ce mai tîrziu, cînd se văzu prins în laţul pe care-1 întinsese cu o glumeaţă viclenie, îi fu nu numai peste putinţă de-a-1 mai rupe, ci simţi un fel de cruntă plăcere a-1 stringe mai cu putere In juru-i, pană ce se nimici cu desăvîrşire.

La dînsa dimpotrivă. Mirată oarecum de o cerere a caria nepotrivire o înspăimînta, sfioasă şi stîngace în vorbă şi în purtare, de cumpătul cărora nu-şi dădea seama la Început, înconjurată de gingăşii ce o măguleau fără de a o domiri, intră cu grijă şi cu silă pe calea necunoscută ce i se înfăţoşa plină de podoabe felurite şi de mulţumiri neasemănat de dulci.

Cînd însă deprinderea-i dete îndrăzneală, cînd dorinţele-i izbîndite făcu să încolţească într-insa sămînţa mindriei, i se păru atît de firesc lucru să fie iubită astfel şi vrerile să-i fie aşteptate, de nu cerute, încît, cu toate că nici vîrsta, nici înclinarea inimei n-o apropiau cu bucurie de omul ce i se închina — şi tocmai din această pricină poate — înţelese că scaunul de stăpînă ei i se cuvenea şi încă cu tot dinadinsul.

Din depărtarea amintirilor ei de copilărie i se părea că îi licăreşte o lumină in cale şi un glas care o făcea să tresară, ca^ şi cum ar fi auzit pe tată-său vorbind, o povăţuia să stăruiască şi să meargă înainte!

Mintea femeiască, care uşor se ascute în pripa nevoii, nu mai puţin degrabă îşi făureşte, sub boldul rîvnei de sine iubitoare, puncte de trecere peste prăpăstiile cele mai adinei.

Rămînea dară Vasile, Vasile de care nu se putea da în lături, căci era de potriva ei şi de atîta vreme îi făgăduise inimă curată şi cuget nepătat. Tearna şi mila o munceau gîndindu-se la dînsul, căci, aprig şi viforos cum îl ştia, n-ar fi îngăduit el nici îndoială, nici amăgire, iar văzîndu-l cum se frămîntă din pricina ei, suferea foarte şi de multe ori înduioşată ar fi alergat la dînsul cu rugăminte să o dezlege de păcat, căci nu mai putea îndura chinul de a-l şti nenorocit.

Dar dorinţa zboară uşoară ca gîndul şi hotărîrea greoaie cu anevoie se'ridică de la pămînt! Iată de ce se vedea silită să mintă, să se prefacă, să-l poarte cu vorba şi să-l colinde munţii'şi văile. Vroia să cîştige vreme şi să-şi prilejească mijloc de izbutire, cu toate că i se frîngea inima plină de dor şi minţile împrăştiate i se zbăteau în cumpăna nerăbdării !...

Sărind pe fereastră, Vasile alergă, fără să se uite înapoi, pînă la tată-său acasă, unde se aruncă pe pat şi stătu nemişcat pană ce i se potoli zbuciumul din pept.

Pentru întâia oară în viaţă i se întîmpla un asemenea lucru şi cu toată dreptatea şi căderea ce-şi recunoştea de a fi risipit odată vraja în care lîngezea, simţea totuşi în fundul cugetului un fel de ghimpe care-l nelinişte gîndind la ceea ce făcuse. Deprins cu ascultarea şi cu linia necîrmuită a datoriei, fostul oştean, abătut prin buna-i voie de la dînsele, aştepta parcă să-i vie mustrarea ori pedeapsa. Şi cu toate acestea era în dreptul lui!

Trei ani, cît îşi făcuse rîndul, nu avusese mai dulce mîngăiere decît de a 'gîndi la dînsa, înfiripîndu-şi din nălucirea dorului tot felul de bunuri cînd vor fi împreună. Cu sufletul plin de iubire şi de bucurie alergase apoi lîngă ea, neademenit de făgăduieli,' de îndemnuri şi de răsplata ce-l aştepta în oaste pentru vrednicie şi credinţă.

O clipă se socoti aproape de fericire.

De atunci zilele se urmară însă tot mai searbede şi mai împovărate, fără de-a pune un capăt îndelungei şi neînţelesei sale aşteptări. Şi doar se smerise îndeajuns, lăsase destulă margine vrerii şi cuviinţei, şi nu călcase pragul hotărîrii decît împins de deznădejde, în prada unei ciudate răzvrătiri de îndoială şi de mînie ! ...

Aşa cugeta el cu capul ascuns în perini şi puţin cîte puţin i se lumina mintea venindu-şi în fire.

Tot trecutul de cîteva luni i se prefira pe dinainte şi cum cei ce iubesc au prin încordarea necurmată a minţii şi o gingăşie deosebită a simţirii, darul de a înţelege şi de a^urmări ca într-o vedenie cele ce se petrec în jurul iubitei, văzu el lucruri ce-i încruntă fruntea şi-i dezvăli — ca şi cum i s-ar fi ridicat o pînză de pe ochi —- taine ce-l făcură să se cutremure şi să se îngrozească.

îndelung se munci, îndelung se apăra, vedenia cumplită i se pironise în suflet şi bănuiala unei înşelăciuni se strecura ca frigul de veci al morţii.

Se sculă şovăind. Răcoarea serii nu-i putu însă alina aprinderea, nici însenina turburarea. O mînă de fer parcă-i rupea bucăţi din inimă şi simţea un gol dureros şi o arşiţă lăţindu-i-se în pept.

Avea nevoie să umble. închidea şi deschidea pumnii, îşi muşca degetele, îşi bătea obrajii cu palmele, lovea pămîntul cu piciorul şi vorbe neînţelese şi răguşite îi ieşeau din gură. Tremura ca prins de friguri.

Umblă aşa în neştire cîtva, pană ce se pomeni sub fereastra pe care sărise.

Fereastra era luminată şi perdeaua trasă. Cu ochii aţintiţi rămîne el încremenit înaintea geamurilor.

O umbră tremura din cînd în cînd pe faţa perdelei; o dată i se păru că zăreşte două umbre. Locul fiind cam jos, crezu totuşi că se înşală. Trezit însă ca prin farmec din munca gîndurilor, încercă să se urce într-un pom ca să vadă mai bine. Şi atît de mişcat era, încît braţele-i slăbiseră cu totul şi-şi auzea dinţii clănţănindu-i ca de' spaimă.

De astă dată nu se putu înşela; umbrele erau două şi încă apropiate, lipite una de alta. Din depărtare văzuse acum mai bine. Oh! şi cum ar fi vrut să privească mai de-aproape, să ştie cine e înăuntru, ce se spune, ce se face! Cum însă? Căută zadarnic împrejur, nimic. Şi-şi rupea peptul cu unghiile de necaz!

Deodată se opri, apoi călcînd în vîrful degetelor se lipi de zid, se furişă spre casa grădinarului, luă o scară şi aşezînd-o sub fereastră, se urcă pană sus, cu greu ţinîndu-si răsuflarea.

Deocamdată nu văzu nici nu auzi nimic, peste puţin însă glasul coconaşului Nicu îl făcu astfel să tresară, încît era aproape să cază. Plimbîndu-se prin odaie, vorbea d-lui; ce, nu putea bine înţelege, căci era vînt, dar graiul curgea

liniştit, dulce chiar şi, Doamne iartă-mă, pare că auzi o sărutare!

In culmea neastîmpărului şi tot plecîndu-se ca să audă mai bine, băgă de seamă că perdeaua nu era bine împreunată în dreptul spetezelor ferestrei, încît putea vedea, ţinîndu-şe încovoiat, aproape jumătatea odăii.

Descoperirea aceasta, in loc să-1 bucure, îl încruntă şi mai amar, căci de cum se, puse la pîndă rămase ca trăsnit de ceea ce-i izbi privirea.

Ileana lui! Ileana pe care o iubea cu tot focul dorurilor învăpăiate şi vrăjmăşite de dînsa, Ileana care-i dăduse tinereţea, inima şi norocirea ei, Ileana pe care o îngrijise şi o încălzise tată-său cu dragoste la vatra-i părintească, Ileana logodnica şi tovarăşa lui, Ileana!. .. Ileana!.. .

Şi deznădăjduit îşi pipăia brîul căutînd cuţitul să se răpeadă asupra lor, şi să le facă seamă singur, căci viaţa pentru dînsul nu mai preţuia de acum nimic!

In mişcarea răpede ce făcu, scara îşi perdu însă cumpănirea şi alunecă cu dînsul grămadă jos.

Cîtă vreme şezu leşinat în ţarină nu-şi putu da socoteală, dar cînd se deşteptă, noaptea era în putere şi întunericul pretutindeni.

Plin de sînge şi cu trupul stîlcit, se tlrî cum putu pană acasă, unde tată-său, înspăimîntat, cu multă greutate îl culcă, spălîndu-i şi ungîndu-i rănile, fără de a-i smulge un singur cuvînt din gură.

VI

De cînd cu pricina clnelui, domnul Ghiţă nu mai dăduse ochi cu Ileana, deşi încercase fel şi chip să se apropie de dînsa. Frumoasa fată nu-i mai părăsea mintea şi tot felul de momeli şi de ispite îi vicleneau trupul şi odihna. Ar fi dat un an din viaţă să-i mai încapă o dată în mînă şi să-şi răzbune într-o clipă de chinul ce-i lăsase smulgîndu-se din braţele lui.

Cu trufia şi neruşinarea-i firească, îndrăznise de cîteva ori să o urmărească chiar pînă la curte, dar de cînd Simizeanu îi trimisese vorbă că-1 împuşcă de-1 prinde pe lîngă casele lui, îi perise gustul să-şi mai „încerce norocul".

în sufletele pătimaşe însă, dragostea curînd se preface în ură, mai cu seamă cînd pizma şi slăbiciunea aţîţă necontenit focul neînfrînatelor doruri; notarul, pierzîndu-şi

orice nădejde, ura acum pe fată tot cu acea înverşunare cu care o iubise mai înainte.

Legat de aproape cu dascălul cel birfitor şi beţiv, şi cu vro cîţiva derbedei care îşi perdeau vremea pe drumuri, nu făcea decît să răsplndească printre oameni felurite minciuni şi vorbe rele, mai cu osebire de cînd coconul Nicu îndrăgise aşa de pe neaşteptate traiul de la vie.

întoarcerea lui Vasile puse culme durerii care-1 rodea, de-o parte ştiind că el este cel iubit, iar de alta chibzuind că, prin însoţirea lor, i se stingea orice mijloc de răzbunare. Cînd însă văzu că nunta nu se face, că trec cîşlegile, că vine primăvara şi Ileana stă tot neclintită în cerdacul boieresc, simţind apoi că flăcăul e bîntuit de tristeţă şi poartă o tainică suferinţă într-insul, pornirea-i răutăcioasă îşi luă un nou^ avînt iar şarpele zavistiei şi al făţărniciei se redeşteptă în peptul lui.

Cu gura plină de cuvinte de dragoste şi cu braţele deschise alergă el către Vasile şi, ca să nu-i lase nici o bănuială asupra celor ce ştia că auzise de la dascălul, îşi deschise „inima şi îşi mărturisi păcatul, cerîndu-i iertare ca la un frate, nu atît de fapta care fusese aşa o glumă, ci despre faima neplăcută şi întru totul nedreaptă ce din vina, ori mai bine din neghiobia lui, de a se speria de un cîne, se răspîndise asupra bietei copile".

In felul acesta vorbindu-i şi măgulitoare încredinţări despre purtarea fetei, dîndu-i apoi cîteva pahare, totdeauna bine nimerite şi cu ceva laude dibaci aruncate asupra lui, izbuti să-i cîştige încrederea şi se făcu în curînd prieten nedezlipit de dînsul. De cîte ori îl mîna stăpînul său după treburi prin apropiere, îl însoţea şi cînd se întorcea de la vînătoare îl aştepta nesmintit la jupîn Niculcea, ca să-şi destăinuiască cele văzute şi petrecute. Aşa se înjghebă o legătură şi o unire de păreri atît de apropiată între dlnşii, încît mai că gîndeau şi voiau unul şi altul tot la un fel. Se înţelege că odată ajuns aci, d. Ghiţă, mult mai deştept şi mai cunoscător de oameni, picura încet-încet propriile lui păreri şi strecura pe nesimţite pătimaşa lui simţire în mintea şi în sufletul neispititului său tovarăş. Nu fu deci greu meşterului notar de a-1 preface într-o unealtă mlădioasă în minile sale, menită, în gîndu-i, să-1 răzbune într-o zi de toată ocara şi neajunsurile ce-1 înfruntase. Aşa, prefăcîndu-se că-1 ia părtaş la glndurile şi faptele lui cele mai fericite şi punlndu-1 adesea judecător al unor închipuite „pricini şi prilejuri

de inimă", reuşi el să cunoască cu de-amănuntul taina dragostei şi adîncimea durerilor ce suferea bietul Vasile, fericit de a găsi un suflet milostiv, care să-l înţeleagă şi să împartă povara aceasta cu dînsul. De aceea din cînd în cînd nici nu lipsea el de a rîcîi buba, dîndu-i cu dibăcie cîte un sfat, care de multe ori se înfigea în inima cainicului amorez ca un ghimpe otrăvit.

— Să fiu eu în locul tău, îi zicea de pildă, nu m-aş lăsa pînă ce n-aş pătrunde pîcla asta care te orbeşte şi te îneacă, si s-ar alege atunci lucrurile la un fel, ori cu mine, ori cu altul.

Altă dată, întîlnindu-l la o cumetrie, îl trase de mînecă şi, ca din glumă, îi spuse:

— Ei, tot în doi peri, tot îngăimat te ţine? îşi face de cap se vede si te momeşte ca pe boboci. Cu mine nu s-ar juca aşa!

Dar văzînd că celălalt tace, schimbă vorba.

De altfel, ori de cîte ori domnul Ghiţă se întrecea cu poveţile şi cu îndemnurile, Vasile, care îndeobşte îl asculta fără de a-i răspunde, sau îi tăia vorba, sau îşi căta de cale singur.

într-o seară stînd însă la sfat într-un colţ al hanului, după ce goliră citeva pahare şi socoti notarul că prietenu-i este „numai bun", îşi începu iar cîntecul:

— Şi mai întăi de unde ştii că nu e cumva vreo şmecherie la mijloc?

Vasile se uita lung la dînsul mirat.

— Iac-aşa! urmă el; cum adică? Tu tragi nădejde de nuntă şi ea nici habar de logodnă n-are? Ce fel, tu îi dai ghes să mergeţi la popă şi ea îşi scoate pe boier chezaş? Şi te poartă cu vorba cum te poartă de nas? Ce are de-a face boierul cu voi şi ce aveţi de împărţit cu dînsul? Cum ţi-am spus, mie mi-e teamă de vreun şiretlic. Adică tu să porţi ponosul şi altul să tragă folosul.

Vasile însă tăcea şi privea într-aiurea.

Ochii lui însă jucau şi se aţinteau atît de ciudat în văzduh, încît, temîndu-se că nu-l auzise bine, notarul îi întinse **o** ţigară ca să-l dezmeţească, şi urmă:

— Să ştii de la mine, care sunt mai purtat şi mai bătrîn, muierii să nu-i dai azi un deget, că mîne îţi cere mina întreagă. Tocmai aşa ai făcut tu: te-ai tot îndatorat puţin cîte puţin pînă ce acum te-ai zălogit de istov Ilenei. O să ajungi de pomină, nu altceva, ş-apoi...

Dar flăcăul se sculă deodată şi privindu-l în ochi îi zise cu glas ce tremura de mînie:

— Ghiţă, de mai zici o vorbă ca asta, ne stricăm prieteşugul! Omul rabdă cit poate, şi eu am răbdat îndeajuns . . ..

Notarul, zîmbind adică de milă, vroi să răspunză.

— Atîta îţi spun eu! răcni Vasile şi luînd sticla de pe masă o făcu ţăndări, trîntind-o de pămînt, apoi ieşi.

D. Ghiţă, deşi cam înfiorat, îşi zise: „De-acum e gata!" iar ceilalţi muşterii crezură că e beat flăcăul.

De atunci notarul nu-i mai spuse nici o vorbă, deşi privirea lui arăta îndeajuns ce ar fi voit să zică. Luase el altfel •de cărări spre a-l aduce tot unde vroia. Asmuţase pe dascăl să-l „prohodească", cînd i-o veni bine.

Dar Vasile nu mai da pe la han, umbla tot la vînat şi se întîlnea cu Ghiţă acum mai rar.

Una din **daţi** însă se abătură pe la jupîn Nicuîcea să cumpere sîrmă pentru.curse de vulpoi şi deteră peste Ieremia, înconjurat de mai mulţi flăcăi, cărora le povestea snoave din călindar.

Nu era tocmai beat, dar era foarte mucalit dascălul, că se prăpădeau de rîs băieţii uitîndu-se în gura lui. Cînd intrară cei doi prieteni, el se sculă în sus, îi blagoslovi popeşte, îi pofti să şază, apoi întorcîndu-se către ceilalţi îşi luă şirul:

— Aşa, băieţi! îl trimise pe feciorul de împărat în pustiile Iordanului ca să adune nisip de aur, şi adună; apoi în pădurile Ghelafconului să vîneze jderi cu blana de aur, şi-i vînă; şi în peşterile Balaurilor să ridice petre scumpe, şi ridică; şi la ţărmurile mării să pescuiască mărgăritare, şi pescui! Era A'iteaz şi vrednic iar de mîna lui nu scăpau duşmanii şi după ochii lui se prăpădeau fetele şi domniţele, pe oriunde trecea... Ia, bunăoară, ca Vasile al nostru! ;zise el trosnind din limbă şi întinzîndu-i paharul.

Vasile îi dete zîmbind peste mînă de i se răsturnă vinul pe antereu, iar dascălul, privindu-l lung şi clipind din ochiul sting cătră notar, urmă:

— Păcat numai că între tine şi viteazul din poveste e o deosebire: tu te ofileşti făclnd zimbre pe la fereşti, pe cînd el intra în casă cu coiful şi cu pavăza. Tu ai fi, o vorbă, •om de omenie, de nu ţi-ar bea un altul aldămaşul, iar tu nu te-ai fuduli ca un zadarnic muşteriu şi nu ţi-ai da pentru un blid de linte bunătate de căprioară dolofană...

Vasile se răpezi la dînsul să-l înhaţe dar îl opriră ceilalţi, iar dascălul îi strigă de după tejghea, unde fugise:

— Deh! pe bătaie e vorba? Apoi de ce te pui în gură cu mine ? Eu am crezut că ştii de glumă. Ce, unde ai paralele celea spînzurate pe pept, ai să mă sperii? Mai bine ţi-ai căta de vătăşie la curte decît să mă necinsteşti pe mine, om bătrîn. Uite, mă! de cînd s-a încuscrit cu boierii s-a ridicat la neamuri!...

— O să taci odată, poloboc dogit? Că-ţi dau cep acum! şi puse mina pe un scaun să-l lovească.. .

D. Ghiţă făcu semn dascălului să plece, iar după ce se strecurară toţi, luînd pe Vasile de umeri, porniră şoptindu-i:

— Asta să te înveţe rmnte să te pui cu nebunii!... Apoi mai tîrziu: — Deşi nebunii spun adesea adevărul. . .

în sfîrşit, cînd se despărţiră îi zise:

— Ai băgat bine la cap ?

Ajunsese deci batjocura satului şi încă într-atîta că ceî mai nemernic dintre toţi îl necinstea în faţa lumii ca pe o treanţă de cîrpă. Ghiţă avea dreptate... Şi ce o fi o fi, că de n-o avea parte de noroc, încai să nu se mai muncească degeaba!

Aşa frămîntat de gînduri petrecu noaptea, iar a doua zi, pîndind pe boier pînă plecă, răzbi la Ileana plin de mînie şi de amor!

Soarele se ridicase de mult pe cerul limpede cînd pocnituri de pistoale şi chiote de veselie deşteptară pe Vasile din somnul greu în care căzuse către dimineaţă. Tată-său, care-î veghease toată noaptea, îl lăsase într-adins să doarmă, căci atît se trudise şi gemuse, că de nu l-ar fi ştiut, ar fi crezut că zace de cine ştie ce lingoare. Căldura şi lumina îl dezmeţiră, peptul i se deschise cu putere şi, de n-ar fi simţit durere într-un genunchi şi o arsură la frunte, care să-i amintească despre cele întîmplate, boarea plină de miroase ce venea de afară l-ar fi înviorat cu desăvîrşire. Cu inima mişeleşte străpunsă de mîna în care îşi încredinţase cinstea şi norocul, răpit de vîrtejul celei mai crunte şi mai oarbe suferinţe, ar fi vrut de o mie de ori să moară mai bine decît să simtă ce simţea. Toate-i erau de prisos: viaţă, sănătate, tinereţe! Ce-i erau lui bune toate astea acum ? Cu cine şi ce fel să se mai bucure de dînsele cînd singura fiinţă cu care el ar fi avut un preţ, singura... şi un răcnet de turbare îi zbucni cu-n şiroi de lacrimi, numai săvîrşindu-şi gîndul 1.. .

Dar strigătele şi cîntecele se apropiau şi curînd cîţiva flăcăi purtînd mănunchi şi cununi de flori pătrunseră înăuntru.

— Ce faci, leneşule, de dormi pînă-n prinz?! Hai, scoală, că ne aşteaptă lăutarii! ziseră ei, semănîndu-l cu frunze verzi. într-adevăr uitase. Era zi de veselie. Cu mic cu mare prăznuiau întoarcerea primăverei şi reînvierea firii. Uitase că era zi întăi de Mai!

Cînd îşi îndreptă capul rezimat în pumni şi-l -văzură plin de sînge, încremeniră cu toţii, iar d. Ghiţă, bănuind pricina, se repezi la dînsul cu tot felul de întrebări. Dar şireteniile şi meşteşugurile lui nu-i putură scoate alta decît că „malul rîpei se surpase cu dînsul umblînd după un culcuş de vulpe".

Notarul pricepu totuşi că-i ascunde ceva de temei dar ca să nu li se strice petrecerea îl luă pe sub braţ:

— Numai atîta-i ? Norocul să fie bun, că la vînători se întîmplă de-alde astea! Ia arată-ţi rana. Ia o zgîrietură. Nu doar pentru atîta lucru te-i codi să vii cu noi! Umflaţi-l, băieţi, zise el rîzînd şi, fără să-l mai asculte, doi voinici îl ridicară de la pămînt şi porniră jucînd cu dînsul pe umeri spre marginea pădurii.

Aşezaţi la umbră, ori îatinşi pe iarbă, pîlc uri-pilc uri, cu prietenii, cu neamurile, mîncau şi se veseleau cei din sat strigînd şi alergînd unii de la alţii cu urări, cu glume şi cu paharul plin. Micii traşi în frigări lungi se rumeneau la focul de vreascuri, iar fetele şi nevestile cu mînicele sumese împărţeau harnice bucăţile. în mijloc lăutarii trăgeau pe coarda subţire cele mai săltăreţe jocuri şi ziceau din gură duioase ori înfocate cîntări. O horă se şi înjghebase mai pe de lături şi flăcăii ageri care mai de care îşi frămîntau picioarele zîzîind din gură măsura molcomă ori zglobie a danţului.

Bucuria neasemănată se răspîndea senină şi vioaie pe feţele tuturora. Cînd sosiră băieţii purtînd pe Vasile în spinare un ura! puternic se ridică din toate părţile şi cei din horă desprinzîndu-se îi încunjurară cu strigări şi bătăi de palme! Se aşezară apoi cu toţii pe pajişte rîzînd şi cîntînd, iar oala cu vin începu să treacă „cu sănătate şi cu noroc" -din mină în mînă!

La început Vasile, tot posomorit, cu silă îşi dădea îndemn la mîncare şi la băutură, dar d. Ghiţă, care se pusese lîngă dînsul, îl îngrijea bine, primenindu-i des paharul, aşa că în

curînd fu deopotrivă cu ceilalţi. Cu aprinderea capetelor, gl urnele zburară mai răpede şi mai pipărate, mînile se dezlegară, întinzlndu-se pe la vecini, nebuniile se încordară iar hohotele de rîs cutremurau pădurea, prin care se şi răzleţise vreo cîteva perechi, chip să culeagă mărgăritărel.

Iată şi dascălul Ieremia venind de la deal cu primarul şi doi fruntaşi. Ei se opresc în dreptul flăcăilor, care-i poftesc la o cinste. Vasile, văzîncl pe dascăl, vroi să se ducă, dar el, care era încă treaz, îl luă cu vorba bună, îl netezi, îl mîngăie pînă ce-l făcu să bea cu dînsul dintr-o ploscă urîndu-şi „să le fie de bine".

Primarul închină şi el cu fiecare, iar cînd veni rîndul lui Vasile, îi zise:

— Să trăieşti, finule, şi noroc bun!

— Să dea D-zeu, bădie, îi răspunse, dar la ce ?

— Hei, la ce? La ce ţi-o arde inima de-acu încolo, că de (şi-i şopti de-aproape), pe Ileana ţi-o suflă ciocoiul! Auzi, că o ia cu dînsul la Bucureşti!

Băiatul ciocnise paharul, dar în loc să-1 ducă la gură îl lăsă să-i cadă din mînă. D-l Ghiţă, care băgase de seamă, se sculă şi strîngîndu-1 de cot îi zise:

— Ţine-ţi firea, omule, te vede lumea, şi-i întinse un alt pahar plin, pe care-1 bău el, vărsîndu-1 aproape jumătate, aşa de tare îi tremura mîna.

De-aci încolo nu mai fu bun de nimic, se moleşi cu totul şi, culcîndu-se pe iarbă, nu mai scoase un cuvînt. Băieţii, crezîndu-1 ameţit, îl lăsară în pace şi cheful urmă mai departe zgomotos şi neturburat.

După cîtva timp se sculă el însă şi, fără să-1 mai bage cineva de seamă, cotind prin pădure, luă drumul spre casă.

Ajungînd în dreptul gradinei boiereşti, auzi sunet de lăutari şi înţelese mai multe glasuri ce rîdeau şi cîntau, printre care şi pe al Ilenei. Pironit se opri în loc şi un fulger roşu îi încruntă privirea. Peptul începu să-i bată atît de tare, încît fu silit să se razime de un copac, altfel ar fi căzut jos.

Glasurile tăcură. O durere de cap nebună îl coprinsese şi ochii îi ardeau ca focul. I se părea că toate se făcuse bucăţi într-insul şi vorbele primarului îi răsunau ca o trlmbiţă în urechi.. .

Curtea boierească era plină de oameni care bînd, care jucînd, iar baba Bălaşa, cu şorţul la brîu, nu mai prididea împărţind din om în om vin şi de mîncare.

Se făcuse de mult obicei la coconul Nicu de a sărbători maiul la vie cu cîţiva prieteni, cu care prilej îşi gusta şi vinurile cele puse deoparte într-ales, dăruind căte un poloboc plin şi cîţiva miei graşi ţărănimei şi slugilor, „ca să se bucure şi dînşii, sărmanii, o dată pe an!"

Masa boierilor era întinsă dincolo în grădină, unde taraful de lăutari adus din Ploieşti le cînta de la răsăritul soarelui. Ileana, îmbrăcată mocăneşte, cu iie bătută cu fluturi pe arnici roşu de mătase, încinsă cu bete ţesute pe- fir de argint, cu canafurile la coapsă, cu fota bine strînsă pe şoldurile-i rotunde şi la gît cu o bogată salbă de bani de aur şi de mărgele de tot felul, umbla dintr-o parte într-alta şi cu ochi privighetor purta rînduiala lucrurilor, căutînd să mulţumească pe toată lumea. Parcă sărbătoarea aceasta ar fi fost sărbătoarea ei! Văzînd-o cineva aşa de în voie dind poruncele şi împărţind zîmbirile şi vorbele bune, iar pe Simizeanu mîngăind-o cu privirea, n-ar fi greşit luînd-o drept stăpîna de casă, căci astfel o numise el, înfăţişînd-o în ajun prietinilor săi.

într-adevăr, Ileana era pe deplin voioasă şi mîndră, şi daca, din cînd în cînd, nu ar fi tresărit fără voie gindind la Vasile, şi-ar fi putut zice că atinsese acum fericirea.

Dar iată că, printre ţărani se făcu o mişcare şi un strigăt puternic se ridică din pepturile lor, paharele se înălţară şi mulţime de căciuli zburară în sus. Erau boierii care treceau din grădină în curte însoţiţi de lăutari. Numaidecît se întinseră dansurile. Bătuta şi hora, căzăceasca şi sîrba pe-ntrecute le învîrteau flăcăii, iar fetele şi femeile umplură de la o vreme tot locul. Mai tot satul se adunase acolo.

Boierii, care în ceardac, care pe scaune ori pe treptele scării, se uitau la lumea veselă ce se mişca în tot felul pe dinaintea lor. Din cînd în cînd, Ileana străbătea curtea vorbind ici cu o fată, colo cu o nevastă, şi dezmierda ori săruta pe copilaşii aninaţi de gîtul mamelor lor.

Acum lăutarii ziceau un cîntec din gură, pe care ţiganul cu chitara îl cînta strîmbîndu-şi buzele şi încordîndu-şi gîtul. Dar un glas tînăr şi puternic se auzi deodată. La început cam tremurat, apoi tot mai dulce şi mai limpede se înălţa el, dînd versului o ciudată înduioşare şi căldură.

Era Ileana care, din îndemnul boierilor şi sub îmboldirea unui avînt nestăpînit al inimei, cînta o doină de dor, învă-

ţaţă de la mă-sa, cu care de multe ori desfătase lumea ce se făcuse acum roată în jurul ei.

Zică lumea ce va zice
Dragă, noi să fim ferice;
Fie lumea cît de rea
Numai puiul să mă vrea!

spunea, între altele, cîntecul, şi cu atîta foc îl zisese, încît toţi îi strigară „Bravo!", „Să trăieşti, Ileano!", iar dînsa reîncepu versul mulţumindu-le din cap rîzînd. Nu apucase să ajungă însă pe la mijloc că, dînd un ţipăt îngrozitor, îşi ridică braţele şi se prăbuşi cu faţa în jos la pămînt într-un val de sînge.

Femeile începură să strige fugind în toate părţile, iar doi flăcăi puseră mîna pe Vasile, care, de cîtăva vreme furişat printre lume, urmărise toate mişcările iubitei sale şi, turbat de mînie auzind-o cîntînd, se repezi asupra ei, înfigîndu-i cuţitul in inimă pînă la mîner.

înconjurat, îmbrîncit, învăluit într-o clipă, l-ar fi sfişiat Simizeanu care se repezise la dînsul blestemînd, daca ajuns în faţa lui nu s-ar fi smucit Vasile din mînile flăcăilor şi nu l-ar fi apucat de pept strigînd cu deznădejde:

— Oameni buni, eu am ucis-o, dar iacă vinovatul!

BANUL ALB

îl chema Dosi Lungo, era italian şi zugrav de binale. Scurt şi gros, cu picioarele aduse, cu barba stufoasă pînă sub cehi, cînd îi vedeai în mersul lui legănat, de abia răsărind de la pămînt sub o pălărie largă şi ţuguiată, te apuca spaima ori rlsul, atît de slut şi de Înfiorător era.

Şi cu toate astea avea firea blîndă, sărmanul, şi pe noi copiii ne iubea, căci de cum se urca pe schele şi începea să cînte, ne lăsam joaca de afară şi stăteam ceasuri întregi, smeriţi lîngă zid, ascultîndu-**1.** Cînta aşa de frumos!

De vorbit nu vorbea el mult şi nici la om nu se uita cînd îi spunea ceva; era mai mult trist decît ursuz, şi nu putea să vadă vinul roşu, nici să puie mîna pe cuţit.

într-o zi, cînd ne cîntase mai cu foc decît altă dată, îi aduserăm în chip de mulţumire, un pahar de vin şi o bucată de plăcintă de la masă, dar cum le zări se încruntă atît de cumplit şi, scuturînd cu putere capul, strigă atît de tare: *Via 1 via ! . . . sangue !. .. pugnale ! . . .* că cel mai mic dintre noi, care purta tava, o scăpă din mini şi cu toţii îngroziţi fugirăm ţiplnd, iar două zile nu ne mai apropiarăm de odaia în care lucra.

Cuvintele cu care ne apostrofase — luate de noi drept ocară — ne fură tălmăcite de popa catolic, un bun bătrîn prieten al casei, care-i făcu se vede mustrări, căci de atunci căută toate prilejurile să ne îmbuneze, ne atrase iar lîngă dînsul şi fu mai prietenos şi mai vorbăreţ zugravul. Orişicum însă împrejurarea ne făcuse prea multă impresie pentru a nu ne lăsa urme adinei în minte şi a nu ne făuri fel de fel de închipuiri despre înrîurirea ce putea să aibă asupra lui cuţitul şi vinul roşu, aşa că — neastîmpăraţi şi indiscreţi cum sunt copiii — îl iscodeam **şi-1** necăjeam, doar-doar ne-o da taina lui pe faţă, încredinţaţi fiind că este o taină la mijloc.

Atita hărţuială, atîta stăruinţă, mai ales, izbutiră a ne face să pătrundem, încet, încet, tot mai adînc în buna lui voinţă, căci bucuros acum îşi lăsa lucrul şi cîntecul pentru a ne povesti despre întîmplări şi oameni din ţara lui, despre palaturi ce se oglindesc în apele mării, despre oraşe vechi dezgropate din cenuşă, despre Roma, despre Veneţia, despre minunăţii negrăite şi nevăzute aiurea decît sub cerul veşnic albastru *della bella Italia !*

Şi vorbea într-o limbă adevărat păsărească — dulce şi răsunătoare — de care făceam mare haz la început, dar cu care, deprinzindu-ni-se urechile, sfîrşisem prin a-l înţelege aproape deplin şi mai vîrtos a-i împărtăşi înflăcărarea şi entuziasmul ce-i însufleţeau cuvîntul.

De pe schele de unde vorbea dînd din mini şi din picioare, pentru a ne face să-i pricepem şi să-i urmăm mai cu dinadinsul rostul, cu ochii lui mari şi seînteietori, cu gura ce i se deschidea cînd largă, cînd rotundă în desişul bărbii, cu chivără de hîrtie ce purta pe cap şi cu haina lungă brăzdată de vopsele, ni se arăta nouă — **care-1** ascultam de jos, ghemuiţi ori in picioare pe seînduri —• ca Irodul la vicleim, ori ca

actorii pe scenă la teatru. Şi ne era tot mai drag să-l îndemnăm la vorbă şi tot mai cu plăcere îi sorbeam cuvintele, care. îmbrăcate în atîta mişcare şi vioiciune, luau parcă farmecul celor mai năzdrăvane poveşti...

Apropierea dintre noi şi dînsul se făcea din zi în zi mai intimă şi dorinţa de a fi laolaltă tot mai vădită.

Fără Dosi Lungo, care acum avea alt preţ şi chiar altă înfăţişare în ochii noştri, ni s-ar fi părut zilele searbede şi fără de căpătîi, aşa că dumineca, cînd nu lucra, îl arvuneam: dinainte să petreacă cu noi.

Aveam acasă o grădină mare, plină cu pomi roditori, în fundul căreia se întindea o pajişte verde şi moale.

Acolo ne alcătuiam noi jocurile, acolo alergam ori ne înălţăm zmeiele făcute de Dosi în chip de balaur cu zbîrnîitori zgomotoase la gură şi cu felinar de hîrtie în vîrful cozii.

Acolo culcaţi pe iarbă steteam la sfat cu dînsul şi ne învăţa imnul lui Garibaldi, La Marcia di Carlo Alberto şi un fel de rugăciune, compusă de el, care, neînţelegînd-o, ne făcea să. rîdem cu hohot, cînd pronunţam strofa din urmă, ce se încheia cu vorbele: *razza latina !*

— Razza latina!... tu eşti, grosule, raţă latină, îi ziceam în cor, imitîndu-i umbletul şoldiu ca de raţă. . .

Şi el nu se supăra, ba rîdea deopotrivă cu noi, şi ne alunga prin toată poiana ca să ne trîntească...

Intr-o zi cînd ne săturasem de cîntec, de zmeie, de alergături şi ne odihneam la rădăcina unui nuc bătrîn, prinse el a ne spune cîte ceva despre cei de acasă şi mai ales despre-mă-sa, de care cînd pomenea îl înecau lacrămile.

— Hei, băieţi! ne zicea, şi eu am.avut o mamă, ca voi, şi surori şi o casă frumoasă cu flori şi cu pomi in grădină şi puteam să stau toată ziua cu burta la soare fără să fac nimica,, decît să cînt şi să număr păsările din zbor! N-am zugrăvit toată viaţa tavanuri şi pereţi, dragii mei... şi ofta. . . ofta!...

— Apoi dacă a fost aşa, ce te-a făcut să le părăseşti, cine te-a adus pe aici?!... îi răspunserăm noi.

— Ce? strigă el bolovănind ochii... Cine? gemu, ştergîndu-şi fruntea de sudoare. Cine?... şi îşi trăgea sufletul cu greu şi suspina, ca şi cum ar fi stat să plîngă... Noi miraţi cătam unii la alţii şi tăceam aşteptînd să-i treacă turburarea, dar nici nouă nu ne era prea bine. . . parcă ni se-mlădia în piept un ce fără de voia noastră şi simţeam că fierbea ceva în sufletul lui.

— E rău cînd n-are omul noroc şi vai de cel pe care-l prigoneşte soarta.. . şopti el într-un tîrziu.

Auzindu-l vorbind aşa molcom şi văzînd mişcarea lui blinda, ne înviorarăm din nou şi, rîzînd, unul mai zglobiu dintre noi îi zise:

— Mă prind, grosule, că iar te munceşte aşa ceva ca: *sangue* şi *pugnale,* cu care ne-ai băgat odată în sperieţi ?

Ga ars tresări şi se ridică privindu-ne, dar văzînd o nevinovată linişte pe feţele noastre, trosni de mai multe ori din degete şi murmură: *forza... forza,* precum avea obiceiul,, cînd voia să facă ori să spună ceva.

— V-ara speriat şi mi-a părut rău, dar cînd veţi şti că spaima mea a fost mai mare şi cînd veţi cunoaşte pricina pentru care mă muncesc astfel, o să-mi daţi voi, cel puţin, dreptate, căci de la alţii nu o mai pot căpăta.

— Vai, Dosi!... dacă de la început eşti aşa de jalnic,, ce are să fie la urmă — întrerupse unul din noi. Nu vrei un pahar cu apă ?

— Nu vreau nimic, vreau să mă ascultaţi, ori altfel mă duc, şi dete să se scoale...

— De! de! nu te înfierbînta că e destul de cald şi zi înainte că te ascultăm.

— în Ravenna unde m-am născut, începu italianul nostru, şi unde tată-meu fusese negustor, aveam la Şcoala de Arte-şi Meserii un camarad, Stefl'o Belii, care îmi era şi vecin de casă şi tovarăş din copilărie. De patru ani stăteam cu dînsul pe aceeaşi bancă şi, avînd aceeaşi vîrstă, aveam mai tot aceleaşi gusturi şi apucături. Iubeam tot ce era frumos şi nimic nu ne umplea mai mult inima decît o arie duioasă, un chip plăcut şi prietenii veseli.

Fără grijă de ziua de mîine, fericirea pentru noi era mulţumirea momentului, şi cum găseam orişiunde mulţumire,, ne socoteam, fericiţi.

In oraşul nostru se perindau cei mai vestiţi cîntăreţi. ai Italiei, muzeele erau pline de lucrările celor mai de seamă maeştri, grădinile măreţe coprinzînd comori artistice erau deschise tuturora, ochii ni se puteau desfăta, mintea ni se înnobila şi sufletul îşi putea lua tot mai sus avînt, tot mai sus către seninătatea şi liniştea cerului sub care trăiam! Şi să nu fiu deznădăjduit?... Să nu blestem soarta şi viaţa pentru că le-am perdut pe toate, pentru că azi nu mai am nimic, nu mai sunt nimic, decît un străin, un nenorocit pretutindeni, fără rude, fără amici, fără patrie?!...

— Bine, dragă Dosi, după ce ți-oi sfîrși lucrul aici, nu te poți duce să-ți vezi iar țara și părinții? îl întrerupsei eu.

— Să mă duc înapoi? Doar mort, dar viu niciodată... răcni el strîngînd pumnii.

— Dar pentru ce? Ai făcut ceva? Ești vinovat de ceva?. ..

— Vouă vă pot spune, că pe voi vă iubesc, pe voi numai — care ați fost buni și prietenoși pentru mine — pe voi lîngă care am regăsit puțin din mila și din căldura cea de acasă. Pe nimeni alții însă nu, niciodată!...

înduioșați, cu toții îi întinserăm mîinile, iar el, cu ochii în lăcrămi, luă capul celui mai mic dintre noi și, sărutîndu-1, zise: „Aceasta să fie pentru voi toți și pentru fiecare în parte, amicilor!"

— înconjurat de atîtea bunătăți și în mijlocul atîtor scumpe podoabe, urmă el, am fi putut duce un trai dumnezeiesc dacă diavolul, gelos de liniștea și de bucuriile oamenilor, nu ne-ar fi ieșit în cale sub chip de femeie. ..

La capătul orașului nostru se deschidea un cîmp larg, unde se făcea în fiecare an, două săptămini, bîlciul Sfintei Marii. Acolo furnica lumea, să cumpere ori să petreacă, acolo ne duceam și noi mai mult să privim decît să cheltuim banii pe lucruri de care nu aveam trebuință.

în mijlocul bîlciului era un fel de piață unde cînta muzica și se afla o arenă pentru exercițiile gimnastice.

De jur-împrejur lavițe de lemn, la distanță de 10 metri doi căpriori în cruce, pe jos o bucată lungă de covor, iar pe coarda de sîrmă o arătare îngerească — bălană cu ochii negri —- care, călcînd cu băgare de seamă, se ținea în cumpănire aruncînd pe vîrful degetelor sărutări la dreapta și la stînga. Dedesubt, cu capul în sus și cu brațele încrucișate pe pept, un fel de colos negru, cu părul vîlvoi, o urmărea pas cu pas, iar la capătul scării, pe unde se urcase, un superb cîne lățos, purtînd în labe un coș împodobit cu panglici și cu flori.

De-aș trăi o sută de ani priveliștea aceasta nu mi se va șterge din minte! Gînd s-a dat jos, cum și de unde a început să facă *queîa* nu știu, căci m-am pomenit deodată cu dînsa în fața mea. Cu un zîmbet grațios, care-i deschidea puțin buzele rumene — lăsînd să se vadă două șiruri albe de mărgăritar— ea îmi zise, făcînd să salte monedele în coș: *prego Signore,* cu atîta dulceață, cu atît farmec, încît sculîndu-mă și scoțîndu-mi pălăria, i-am depus binișor un ban alb, nou-nouț, pe grămada de aramă ce adunase, și de i-am răspuns

ori nu ceva nu-mi aduc aminte fiindcă, plecîndu-mă prea adînc înainte-i, îmi pierdui echilibrul și dădui peste cîne, care mă mîrîi arătîndu-mi colții.

Prietenul meu și cîteva persoane dimprejur pufniră de rîs, iar eu, roșu de necaz și de surprindere, mă făcui că nu bag de seamă și n-o scăpai din ochi, pînă ce încheie ocolul publicului și cu o adîncă închinăciune ne dete a înțelege că ședința era terminată,

— Frumoasă fată saltimbanca, ce zici Dosino? mă întrebă. Steffo, pe cînd ne întorceam acasă.

Nu știu pentru ce cuvîntul de „saltimbanca" mă făcu să-mi încrețesc fruntea și să dau din umeri. El, crezînd că nu-s de aceeași părere, repetă mai apăsat cuvintele, adăugind:

— Dar nu e vînat de nasul nostru, păzită cum e de dulăii ceia. N-ai văzut că de-abia te-ai întins puțin cu complimentul și unul era gata să te înhațe. . .

Dacă ar fi știut ce rău îmi făcea vorbind astfel, Steffo ar fi tăcut mai bine din gură...

în inima mea se încrucișau tot felul de simțiri și în ochi îmi jucau atîtea stele și culori, încît îmi părea că umblu printr-un curcubeu!

Mărturisesc că pentru întîia oară găseam pe prietenul meu anost. Noroc că, abătîndu-ne pe la o *traltoria,* mîncarăm niște stridii și băurăm un minunat vin de Capri, care ne schimbă șirul ideilor și mă făcu iar vesel și vorbăreț.

în noaptea aceea am visat că jucam pe frînghie și că mă. luptam să scap pe Steffo din gura cînelui...

— Hei!... și ai mai văzut-o după asta pe fetița cu ochii negri? întrebă curios bălanul cel mic... Spune, Dosino!

— Vezi bine!.. . și nu mai departe decît a doua zi, dar a trebuit să iau lucrurile pe departe cu amicul meu, ca să nu bănuiască pentru ce îl îndemnam să ne ducem la bîlci. I-am spus că aveam să iau ceva pentru casă. După ce am tîrguit, el mi-a propus să mergem în piață, și l-aș fi sărutat de bucurie dacă nu înțelegeam că mă pîndea să vadă de-mi pare bine. Și m-am ferecat, cu cîtă nepăsare am putut culege înlăuntrul meu, pentru a nu mă trăda către dînsul privind pe Florina; însă cînd s-a apropiat de mine și i-am auzit glasul, mi s-a împăiejenit ochii și tremurînd i-am depus banul în coșul ei împanglicat.

De astă dată putea să spună Steffo ce vroia, că nici nu-l ascultam, dar nici nu mă impresiona alt nimic decît privirea, lungă și focoasă ce pironise asupră-mi.

M-am dus de-a dreptul acasă şi m-am închis în odaie; aveam nevoie să fiu singur, să gîndesc şi iar să gîndesc. Eram atîta de turburat, că mama, văzîndu-mă la cină, mă întrebă dacă nu-s bolnav. Bolnav eu? se putea oare să fiu bolnav? îngrijorat da, fiindcă, prin mii şi mii de alcătuiri şi de chibzuieli, căutam să pătrund misterul ce înconjura un asemenea înger, care trăia între o namilă de atlet şi un cîne. Cine era ?... o fată de nobil furată, desigur; de unde venea ? din cine ştie ce regiuni necunoscute, fără îndoială, altfel nu ar fi îndrăznit balaurul s-o prezinte în public; ce făcea? cum trăia?

Oh! de m-ar fi muşcat o sută de şerpi deodată, tot nu m-aş fi zvîrcolit, nici m-aş fi chinuit ca în noaptea aceea nenorocită, în care o clipă nu am închis ochii gîndindu-mă la dînsa. Aveam gura uscată şi-mi ieşea foc din obraji.

— Tot nu ţi-a fost ţie bine — îmi zise iar biata mamă — că uite ce îmbujorat eşti şi nu mănînci nimic. Culcă-te şi ia chină...

Să mă culc?!... cînd de-abia aşteptam să se scurteze ziua pentru a alerga acolo unde-mi găseam şi binele şi tortura ?!...

De astă dată mă dusei singur. Trimisesem de cu vreme lui Steffo răspuns că plec cu mama la ţară. ..

Şi o văzui o dată, şi o văzui de două, şi o văzui de zece ori suind şi coborînd sirma, şi la fiecare dată îi dădui cîte un ban alb, cercînd de la al cincilea să-1 însoţesc cu o vorbă duioasă sau cu un compliment. Ba mă încumetai să mîngăi şi cinele şi izbutii să-1 fac să dea din coadă, semn că mă privea bine şi era mulţumit.. . în sfîrşit, la al zecelea ban îndrăznii să-i spun că e frumoasă şi că voi veni în toate zilele s-o văd... I-aş fi spus eu mai multe, dar se uita lumea şi mai ales Titanul la mine. . .

Dar eu vă spun poate lucruri ce pentru că fac parte din viaţa mea le cred mai interesante decît pot fi, pentru voi, bunăoară, copii, şi nici le înţelegeţi deplin... spuse Dosi, •căutînd în ochii fiecăruia.

— Ba nu, ba nu.. . zisei eu... spune mereu, că le spui frumos, ş-apoi suntem băieţi mari doară şi ce n-om înţelege n-ei mai tălmăci tu, de va fi nevoie.

— Bine!... Aşa, în ziua următoare, cînd să ies din casă, mă întîlnii pept în pept cu Steffo, care mă aştepta în uliţă.

Cum îl văzui roşii, căci îl minţisem şi nu ştiam cum avea să mă întîmpine.

— Hei! cavalerule, te-ai întors? îmi strigă el rîzînd.

— Precum vezi, răspunsei cam îngăimat.

— Atunci ai sosit înainte de a pleca, căci pe *padrona* (mama) am întîlnit-o şi aseară şi azi-dimineaţă şi nu părea gata de ducă, zise amicul meu luîndu-mă de braţ. Spune drept, ai vrut să te rupi de mine, ca să te bucuri singur de bălănica de pe sîrmă ? Apoi prieteni suntem noi dacă te fereşti de mine ? Ce? nu m-ăi fi luînd drept rival la inima saltimbancei? adaogă el. . .

— Te rog, Steffo, zisei cam apăsat, să nu mai vorbeşti astfel, că-mi faci rău...

— Vorbind de mine, ori de ea ?

— Şi de ea şi de tine, amice, frate Steffo, îi spusei strîngîndu-i mîna.

— Hei... dar tu arzi ca focul, ce ai ? urmă el şi, apucîndu-mă de umeri, mă privi în faţă.

— N-am nimic, ce să am? îmi e cald, poate că umblăm iute...

— Uite, băieţi, ne zise Dosi, tăindu-şi iar firul vorbei, toate cîte vi le spun şi vi le voi spune îmi sunt tipărite ca într-o carte în minte şi parcă — vorbind — întorc filele şi citesc, atît de mult le-am prefirat şi le prefir mereu de atunci şi pînă acum. Să nu vă pară dar ciudat că intru în amănunte şi stăruiesc asupra celor mai mici lucruri. Mie îmi fac bine, parcă mă mai răcoresc. Vouă să nu vi se urască doar cu atîta vorbă lungă...

— Băieţi, strigai eu celor dimprejur, un *tuş* pentru signor Dosi, un *tuş* monstru!... şi cu toţii începurăm a striga:

— *Ewiva Dosi /... Evviva la razza latina ! !...* de trei ori după cum făceam la sfîrşitul fiecărei lecţii de cîntări.

— Bată-vă să vă bată!.. . că mare haz mai aveţi!..., zise rîzînd italianul şi, după ce îşi aprinse pipa, urmă:

— Din una în alta o luarăm la vale spre Muzeu, dar în loc să intrăm în sălile cu tablouri, trecurăm prin gangul de la mijloc şi, fără să ne fi zis un cuvînt, ne pomenirăm în cîmpul bîlciului.

Acolo ne aştepta o neplăcută surpriză. Piaţa era ocupată de Comisia municipală pentru cercetarea vitelor aduse la tîrg şi pretutindeni nu erau decît cai, boi, berbeci... „fiinţa angelică" însă nicăieri.

Acuma Steffo parca era el mai înciudat decît mine şi mă trăgea în toate părţile, mă purta prin toate barăcile doar om da de dînsa. Ne plimbarăm aşa mai bine de o oră, era zăduf rău şi ne puserăm, sub un umbrar să bem ceva răcoritor!

Ostenit şi dezgustat — căci nimic nu te dărîmă mai tare decît să umbli în silă prin mulţime cătînd ori aşteptînd ceva — mă întinsesem pe o bancă şi îmi făceam vînt cu pălăria, uitîndu-mă peste drum la un negustor de mărunţişuri care, bătînd într-o tobă, adunase o sumă de oameni.

Deodată sării în sus şi mă repezii în partea locului, fără a răspunde măcar amicului meu, care-mi întindea un pahar plin. Zărisem printre lume pe cinele cel lăţos şi-mi închipuii că şi ea trebuie să fie pe acolo. Cu *scusi* şi *firego* şi cu cîteva îmb'rînceli, ajunsei lîngă taraba individului, făcui ochii roată, însă nu văzui nimic. Cinele era cu un fel de moşneag care tîrguia o batistă de mătase. Ca să-mi fac treabă şi să-mi astîmpăr nerăbdarea, începui să tocmesc, în chip nesăbuit, din toate cîte ceva, pînă cînd negustorul, înţelegînd că-şi perde vremea cu mine, mă dete dracului fără multe complimente şi se ocupă de alţii.

Moşneagul după ce plăti batista ieşi la larg şi o porni şchiopătînd înspre oraş cu cinele alături. Eu fără să-l perd din ochi, rupsei din nou rîndurile, îmi sorbii pe nerăsuflate paharul şi, smucind pe Steffo de la umbră, ne luarăm după dînsul.

O *osterie,* două cîrciumi, un măcelar şi un debit de tutun, iată popasurile ce făcurăm urmărind pe bătrîn. La uşa tutungeriei fiind înghesuială, cinele rămase afară — să schimbe saluturi cu nişte camarazi — iar eu, profitmd de începutul meu de prietenie cu dînsul, îi ieşii înainte, îl mîngîiai şi, prezentîndu-i o bucată din cornul ce cumpărasem pe drum, îi intrai cu totul în voie.

în acel moment ieşi bătrînul fumînd, fluieră cinele şi dete să plece. Un îndemn lăuntric îmi zise: acum ori niciodată, nu pierde ocazia.. . şi, înaintînd spre dînsul, îi spusei cu cel mai dulce surîs: frumos animal, iubitule!

— Frumos şi cuminte, răspunse el, cu un glas ce dovedea cu prisosinţă precedentele popasuri.

— Ce rasă, mă rog?

— Rasă de la nord, nu ştiu cum îi zice, că nu e al meu.

— Da? întîmpinai cu o particulară intonaţie şi, făcînd pe nevinovatul, îl întrebai: al cui e?

— Al unei artiste din trupa lui fiu-meu, o dănţuitoare unică în felul ei! Joacă pe sîrmă, domnilor, ca o păpuse, de crezi că zboară. Cum?... N-aţi văzut-o pe piaţă în bîlc'i?

Eu nu putui răspunde, simţind un nod care mă strîngea ele gît, de aceea Steffo, molcom şi blajin cum era, îi zise că, fiind streini azi ne dusesem pentru întîia oară în bilei, dar nu văzusem aşa ceva nicăieri.

— Ah! astăzi nu sunt aici din pricina vitelor. S-au dus la Cervia pentru două zile, dar poimîne, cînd se sfîrşeşte mezatul, se întorc şi joacă pînă la spartul tîrgului.

Să-mi fi dăruit cinele nu i-aş fi fost mai recunoscător şchiopului decît îi eram pentru această bună veste.

— Şi e mare trupa fiului d-tale ? îl întrebarăm, rugîndu-l să ne dea puţin foc.

— Nu e mare, dar e aleasă. Mai întîi e Fausto — fiu-meu — atlet şi jongleur, apoi Florina dănţuitoarea, Marco şi Toni, unul om-şarpe şi altul echilibrist. Eram şi eu bun gimnastic pînă acum ciţiva ani, cînd am căzut din vîrful unui trapez şi mi-am rupt piciorul. Acuma, cînd e de lucru fac pe clovnul, căci ştiu multe limbi şi cunosc meşteşugul mai bine decît un englez. Aşa crede publicul că fac pe şchiopul într-adins şi rîde mai cu poftă.

— Va să zică o trupă de familie, întrerupse Steffo.

— Cum de familie ?

— Negreşit. D-ta tatăl, Fausto fiul şi ceilalţi trei nepoţi.

— Oh! nu. Fausto nu s-a însurat niciodată. Ceilalţi sunt... dar iată am ajuns acasă, zise bătrînul scoţîndu-şi şapca şi, fluierîndu-şi din nou dobitocul, intră într-o curte, lăsîndu-ne cu gurile căscate în drum...

Adevărat cu gura căscată! Mai întîi că tăiase vorba tocmai cînd puteam afla ceva şi apoi intrase într-un fel de desiş de copaci şi bălării, din care nu se mai vedea omul, nici se putea cunoaşte de era ori nu vreo locuinţă înăuntru.

— Dacă am intra şi noi după dînsul, zise Belii, am şti cel puţin unde-şi tăbăceşte pelea şchiopul dracului.

— Ar fi mai bine să ne orientăm pe la vecini, înainte de a începe explorarea acestei păduri virgine, zisei eu, şi mă îndreptai către un băieţaş care dregea un scaun în pragul unei case din apropiere.

— Mă rog, prietene, ai putea să-mi spui cine şade în încăperile din curtea asta?

— Care curte ? răspunse băiatul ridicînd capul.

— Asta cu copaci. Cine e proprietarul ?

— Asta nu e curte, e un loc viran, care dă la gropile cu petriş ale oraşului. Nu sade nimeni, căci nu e nici o casă înăuntru. De-abia e o potecă care scurtează drumul de aici la a treia uliţă, în curmeziş.

— Hei, bravo ! frumoasă păcăleală ! Ai văzut, afurisitul! Nu e clovn degeaba mascaHonul, exclamă rîzînd Steffo...

Ne uitarăm unul la altul nu atît de miraţi, pe cît de furioşi că ne prostise saltimbancul şi ne găseam cu totul în neputinţă de a ne răzbuna...

— Hai, Dosino, că n-o să prindem rădăcini aici, haide că găsim noi combinaţiunea. . . şi ne întoarserăm acasă rupţi de oboseală şi cu entuziasmul ceva mai ştirbit din împrejurarea asta.

Nu vă mai spun cum am petrecut ceasurile ce mă despărţeau de ziua probabilă a întoarcerii, căci aş minţi numărîndu-le printre cele de linişte ori de înţelepciune.

Planurile cele mai nebuneşti, închipuirile cele mai fantastice, avînturile cele mai extraordinare, simţirile, desigur, cele mai neexplicabile mi-au zdruncinat creierii şi inima, moleşindu-mi puterile, slăbindu-mi energia, îmbolnăvindu-mă.

In momentele lucide, cînd mă puteam judeca mai de aproape, mă cuprindea minia: cum pentru o părere, pentru nişte fiinţe şi nişte împrejurări lipsite de legătură intimă cu mine, să mi se răstoarne astfel firea şi să mă chinuiesc în zadar. Zic în zadar fiindcă eram încredinţat atunci că totul era o himeră şi că cele petrecute nu vor avea nici o urmare şi, mai puţin, nici o înriurire asupra mea.

Hei!... să vă apere Cel-de-sus — cît veţi fi — de un astfel de zbucium, băieţi, căci nimic nu pregăteşte şi nu înlesneşte mai repede decît dînsul maturitatea primejdiei, şi primejdia aceasta este amorul!...

Tăcu, perdut in gînduri şi în amintiri!

Părea un alt om Dosi, vorbind astfel. Ochii lui înviorați şi umezi, fruntea lui netedă şi lucitoare, gura palpitînd încă de emoţia vorbirii, atmosfera ce crease în jurul nostru povestirea lui, ne făceau să-1 vedem cu alţi ochi decît cei de pînă acuma, şi cu încetul diformitatea şi urîciunea lui începu să dispară, înfiripînd în locu-i o altă fiinţă — străină de cea adevărată — cu un cap expresiv şi simpatic, cu un trup înalt şi arătos, cu mişcări cumpănite şi alese, cu barba — cu chiar barba lui, cea atît de neîngrijită — impunătoare şi buclată ca a unui preot chaldean!.. .

Se întrupase de a doua oară el, care purta pa frunte pecetia durerii!

— Să nu vi se pară ciudate toate acestea, nici să credeţi că exagerez ceva, reluă Dosi, dimpotrivă azi, la depărtare de atîţia ani, cele întîmplate şi suferite poate că răsar mai slabe şi mai şterse decît au fost atunci, şi totuşi oricum vi le-aş înfăţişa eu, ele au existat şi m-au muncit cu o negrăit de mai întinsă putere.

Ş-apoi felul nostru de a fi şi de a simţi n-are seamăn cu al altor neamuri.

Născuţi pe un pămînt deschis vînturilor şi copt de arşiţa soarelui, sîngele ne este mai repede curgător şi mai înflăcărat; înconjuraţi de făpturile cele mai mărețe şi mai desăvîrşite ale naturii, năzuinţele ne sunt mai îndrăzneţe şi dorinţele mai vii; slăvitori ai frumuseţii, idol zămislit din spuma şi din valurile mării, iubirea ne este ca dînsele cotropitoare şi vijelioasă; crescuţi sub cer albastru în libertatea mişcării şi a gîndirii, dacă suntem entuziaşti pînă la frenezie, suntem şi pasionaţi pînă la crimă!

Se opri ca să-şi umple din nou pipa, apoi, după ce trase cîteva fumuri, zise:

— Dar să nu-mi perd firul, căci văd pe micul nerăbdător să afle ce s-a întîmplat mai departe.

In sfîrşit, sosi ziua mult dorită. De dimineaţă mă îmbrăcai cu ce aveam mai bun, mă rasei pînă la sînge — cu toate că la 20 de ani nu mă năpădise încă barba — dar aveam în mine un îndemn tainic de a mă face frumos, de a momi cu ceva deosebit privirile, de a arăta mai altfel decît mă croise D-zeu.

Luai de la o soră o legătură de gît stacojie, de la alta unsoare pentru par şi turnai pe obraz, pe mîni şi pe haine aproape o jumătate de sticlă de parfum a mamei. Mie, care-mi erau urîte fleacurile astea, îmi părea acum rău că nu întîlneam destule geamuri ca să mă văd în ele. O curată nebunie, care însă pe atunci îmi părea un omagiu datorit idolului meu. Steffo, care trecuse de două ori pe la mine, mă surprinse tocmai cînd mă păunam în faţa unei prăvălii cu oglinzi şi-mi strigă rîzînd:

— Capul sus! braţul rotund! surîsul pe buze! şi nu te mişca! Eşti perfect! *Bagaiella!* Domnul îşi face portretul ds s-a fasonat astfel ?!. . . Ai aerul unui conquistador!. . .

T

Apoi, lovindu-se cu palma peste frunte, zise: *Che bestia!. ..* vrei să răpui pe Florina, tîlharule!

Gînd ajunserăm în bîlci reprezentaţia era începută şi avurăm greutate să ne strecurăm pînă la cercul laviţelor, ticsite de lume. Fiinţa angelică — aşa o numeam în mine — nu era acolo. Colosul Fausto făcea scamatorii, iar dintre cei doi băieţi unul se încolăcise pe un scaun, iar altul ţinea în dinţi o prăjină, cu o lampă aprinsă pe dînsa, pe cînd cu mînile arunca şi prindea pe rînd portocale, un iatagan şi un sfeşnic cu luminări.

Spectacolul era în adevăr interesant, dar nu avea nici o atracţie pentru mine.

Deodată auzirăm o gălăgie de chiote şi de lătrături şi văzurăm intrînd în arenă un căruţ, tras de cinele lăţos, in care şedea, ca într-un cuib de flori, fetiţa bălană, pe cînd un clovn, dîndu-se roata pe alături, îi făcea cele mai comice declaraţiuni de dragoste şi complimente. în acest echipagiu ea ocoli de două ori arena, apoi sprintenă sărind din căruţ, bătu repede din călcîie, luă mîna ce-i întindea colosul şi se urcă pe sîrmă, pe cînd mascalţonul nostru prinse o armonică şi cu felurite strîmbături executa polci, marşuri şi romanţe.

întîmplarea făcuse ca locul nostru să fie chiar în faţa coardei, aşa că umblînd Florina se uita drept la noi, zîmbind şi aruncînd sărutări — pe care, mărturisesc că le încasam eu singur, deşi erau trimise la adresa tuturora — iar cînd veni cu coşu-i panglicat înaintea mea, îi zisei, dîndu-i banul alb, ca de obicei:

— Adorabilă Florino, am suferit martirul cît ai lipsit!

Ea surise, ah! numai pentru mine atunci şi-mi răspunse cu un glas adevărat îngeresc:

— *Zitto, per Dio santo, zitlo 1*

Nu era nimic şi era imens, înţelesul acestor vorbe pentru un creier învăpăiat ca al meu; nu o lega nici într-un fel şi mă robea totuşi pe mine şoapta aceasta, scurtă ca un ordm şi duioasă ca o rugăciune 1 Un curent se stabilise între noi, o taină ne pătrunsese în inimă, o taină de care atîrna fericirea şi viata noastră poate!. . .

în felul acestora, nenumărate gînduri mă împresurară pe cînd ochii, care o sorbeau urmărind-o, îmi păreau prea mici şi prea neputincioşi ca s-o poată străjui şi coprinde, după cum îmi cerea mie dorul...

Ah! băieţi, numai îmi aduc aminte şi simt trecîndu-mi ca atunci un fior molatec prin trup!

O clipă de exaltare mă ridicase în nişte regiuni atît de înalte, încît crezui că mă deştept dintr-un vis cînd Steffo ghiontindu-mă zise:

— Da' ce-ţi este, omule, ai amorţit de nu simţi şi nu auzi ?!... destul atîta artă, hai că mi-e' foame !

Pentru a doua oară găsii că prietenul meu era o grosolană zidire de om, dacă putea, în asemenea momente, să se gîndească la asemenea lucruri.

— Du-te tu, eu rămîn, jocurile astea mă interesează; sau mai bine ia ceva şi te întoarce, mă găseşti tot aici, îi răspunsei.

— Dosino, jocurile astea sunt primejdioase, răspunse el, bagă de seamă!... şi se depărta.

îmi fu ciudă şi avui o mişcare de mînie împotriva lui, dar în curînd vorba „primejdioase" îmi sună şi-mi reveni mereu în urechi, aşa că şedinţa trecu fără să-mi dau seama, decît doar cînd Florina ajunse în dreptul meu cu coşul întins.

De astă dată, pentru a-i da banul mă făcui că-**1** caut prin buzunare spre a-i putea strecura, cu un glas tremurător, cuvintele:

— Este neapărată trebuinţă să-ţi vorbesc, cînd şi unde ? iar ea, făcîndu-mi un salut graţios, îmi şopti din nou:

— Cu neputinţă... ia seama !

— S-a isprăvit!... mi-am zis. S-a legat curentul 1... şi cum începusem să tremur de-a binelea m-am sculat, şi, încet, încet, am luat drumul spre casă.

Steffo, pe la care trecui, nu se întorsese.

„Hotărît, mîine am să-i scriu — îmi zisei — şi cum nu ţiu să o compromit, mă voi duce singur şi găsesc eu mijloc să-i strecor scrisoarea."

Liniştit, ca prin farmec, de această hotărîre, pentru prima oară, de atîta vreme mîncai cu poftă şi dormii dus...

La şcoala noastră, deşi eram în vacanţie, trebuia să facem nişte desenuri de ornamentaţie, după care se stabilea la începutul anului coeficientul clasificării. A doua zi era tocmai rîndul meu de lucru, aşa că pornii de dimineaţă pentru a isprăvi înainte de amiază ce aveam de făcut. Sala de desen era însă închisă şi un bilet lipit pe uşă arăta că nu va fi liberă decît după prînz. Aiur a nu puteam lucra, avînd planşeta şi cutia cu instrumente în dulapul dinăuntru. Asta mă supără şi cum portarul de la care ceream lămuriri îmi răspunse răstit că „ordinile nu se discută", intră dracu în mine şi nu puţin lipsi să fac scandal, dacă nu sosea Steffo, care' ştia că mă aflu acolo.

— Nu te turbura, Bonino, zise el portarului, nu vezi că. e necăjit?.. . Aşa e omul cu verme la inimă. . . şi mă scoase^ din curte afară.

— Frumos îţi sade! mă laşi şi te duci, cu toată făgăduiala. c-o să mă aştepţi. Te-am căutat de jur-împrejurul arenei,. **&S3. Cel** fără de voie am asistat la toate şedinţele bambinei şi vai! multe au mai fost!. . . I-am dat tot ce aveam în pungă,, dar fie că şi răsplata mi-a fost frumoasă. Acum sunt prieten, intim cu mascalţonul, pe care l-am îmbătat turtă. Pe mititica n-am putut-o apropia, c-a perit ca o nălucă după reprezentaţie, dar ştiu unde şade şi sunt pe cale de a afla: de unde-şi pînă unde şi cum şi ce fel ?. . . căci trebuie să fie o mare încurcătură la mijloc!... Să mă ia dracu dacă ţiganu ăla de Fausto nu o creşte şi o păzeşte pentru seama lui însuşi. Balaurul şi Zîna blondă!... Melodramă în mai multe perdele, plină de îndeletniciri caraghioase şi de întunecat» împrejurări!... Hei? ce zici, Dosino, de asta?!...

Şi vorbea aşa de repede şi cu un ton atît de mucalit, încît nu mă putui opri să nu rid şi, privindu-1 cum stetea — cu o mînă în jos şi alta în sus, cu capul plecat şi cu buzele ţuguiate — parcă-ar fi fost Pulcinella, îi dădui un pumn zicîndu-i:

—Mare nebun mai eşti!... Vasăzică ai intrat şi tu în capcană? Jocurile nu mai sunt primejdioase?. . . apoi ne aşezarăm pe o bancă şi începui a-1 descoase cu de-amăruntul asupra celor petrecute in ajun.

— Foarte simplu, îmi răspunse el. La ultima şedinţă mascalţonul a făcut nişte exerciţii atît de nostime cu cinele, încît a stîrnit furtuni de aplauze şi se adunase o lume nebună să-**1** vadă. Era într-adevăr foarte ingenios şi bufon.

Pînă să se împrăştie lumea, pînă să-şi strîngă saltimbancii lucrurile, eu, care aveam ochiul asupra fetei şi o vedeam rotindu-se pe lîngă ei, deodată nu mai văzui nimic — parcă intrase în pămînt. în schimb moşneagul, şontîc, şontîc, trăgînd căruţul cu boclucurile o luă pe unde-1 urmărisem noi. Ah!... gîndii eu, de acum te am în palmă şi nu mă vei mai amăgi ca dăunăzi. Voi afla unde stai, ori de mine nu te scapi cu una cu două...

îmi închipuiam ce plăcere o să-ţi facă cînd ţi-oi spune: Camarade, turturica îşi are cuibu în cutare stradă, număru cutare. .. şi... *vira la barca, Peppino 1. . .* Ca de obicei se opri la o circiumă. Eu îl aşteptai afară; se opri la două, eu statui lîngă căruţ, ba nişte soldaţi mă întrebară de nu jucăm comedia; se opri la a treia circiumă, în care — ridicîndu-mi

rgulerul hainei şi trăgîndu-mi beretul pe ochi — intrai şi eu şi, bătînd pe berbantul nostru pe umeri, îi făcui complimente asupra dibăciei ce arătase şi-i propusei să bem *un fiasco di vino,* în sănătatea lui şi a cînelui.

- Şi zi ţi-a plăcut ? îngînă el, căci limba îi era cam greoaie. Aşa ceva nu se vede pretutindeni!... că... eu sunt vestit maestru pentru dresatul dobitoacelor... numai pe femei nu le-am putut dresa. . . *corpo di bacco.. .* şi scuipînd un muc de ţigară ce ardea pe buze, zbucni într-un rîs bestial •şi răguşit. în sănătatea d-tale, zise el ciocnind paharul, se cunoaşte că eşti artist!. .. Un cîne ca Dido, domnule... e o comoară. Mititica 1-a căpătat în dar... de la...dracu să-1 ia că nu-1 cunosc... pe cînd eram la Torino, la Circul Mare. Of!... de cînd mi-am rupt piciorul, mi s-a dus şi norocu şi am dat de multe ori mîna cu mizeria!...

Uite!... şi Steffo vorbea sughiţînd şi împedecat, ca beţivii, acum cutreierăm bîlciurile, ce batjocură pentru artişti ca noi! Of!. . . Of!. .. Golise sticla şi se făcuse ghem pe scaun, cu o ţigară desfăcută între degete.. . Cum începuse să :se insereze îi şoptii: da' noi nu mîncăm astăzi?. . . haidem acasă!.. .

El mă privi, strîmbînd gura şi ducîndu-şi degetul la frunte 'răspunse: *Maledizione!.. .* adevărat!... apoi strigă: hei, micule! *piccino !...* o sticlă de ăl bun !...

Cu ajutorul băiatului care-i aduse sticla îl pusei în picioare, îl aşezai în căruţ, căci nu putea face un pas şi, după ce de zece ori îl întrebai de adresă, îl tîrîi... da, îl tîrîi, mă înţelegi, pînă la no. 33 din via San Pietro, care cade tocmai de-a -curmezişul locului viran unde ne părăsise atunci, făcîndu-ne •figura mascalţonul!. . .

A servi printr-o faptă eroică — căci eroism este de a face pe măgarul, înhămîndu-te la căruţa unui saltimbanc — a servi astfel amorurile problematice ale unui prieten se cheamă, -dragul meu, virtute şi aşa ceva ss întîmplă numai o dată în viaţa omului.

Noroc că era noapte şi că-n mahalaua ceea nici petrele, nici poporul nu mă cunoşteau...

Şi dacă nu-mi mulţumeşti în genunchi şi cu mina pe inimă, >eşti un ingrat, Dosino, un ingrat precum sunt toţi muritorii fericiţi!. . .

Eram transfigurat şi nu ştiam ce să admir mai mult: 'dovada de prietenie ce-mi dedea sau jertfa ce făcuse acest înalt şi frumos băiat, care dacă avea multe puncte de contact

la cele dinăuntru cu mine, la cele din afară se deosibea ca ariciul de o căprioară. De aceea pentru a mă pune la nivelul lui, plecai un genunchi în pămînt şi scoţîndu-mi pălăria intonai Cavatina:

Ti ringrazio Sigaor mio
et ti dono questo cuor.

El îmi întinse mînile pe care ni le strânserăm cu dragoste, apoi luarăm drumul către casă rămînînd înţeleşi ca după ce-mi voi isprăvi bucata de desen să facem o recunoaştere în via San Pietro, căci din pricina întunericului şi a orei de mîncare Steffo n-avusese timp să afle nimic.

Ziua, începută rău de dimineaţă, tot rău se sfîrşi însă.

La şcoală uşa clasei era tot închisă şi trebuii să aştept pe portar — trimis la Municipalitate — să ia cheia da sus şi să-mi deschidă. Înăuntru peste putinţă de lucrat, căzuse tavanul şi era praf şi moloz pretutindenea. A trebuit să intru în altă sală. Toate acestea pricinuiră întîrzieri, astfel că, grăbindu-mă, făcui mai multe greşeli şi vreo două pete. Zăpăcit şi enervat rupsei desemnul, aruncai planşeta într-un colţ, lăsai cutia cu compasuri şi culorile vraişte şi plecai fără să închid uşile, fără să spui nimic brutei de Bonino...

Pe Steffo, care trebuia să vie să mă ia, ori să mă aştepte, nu-1 găsii nici pe uliţă, nici acasă şi cînd să ies de la el din curte, aud pe mama chemîndu-mă. Mă văzuse şi cum era. gata să plece la via ce aveam lîngă Savarna, îmi puse hăţurile şi biciul în mînă, şi fără de voie fui silit să îndeplinesc de astă dată aceea ce minţisem zilele trecute.

Ne-am întors pe o noapte splendidă, ea veselă şi cu o poftă nespusă de vorbă, eu bătut de gînduri şi de păreri de rău, ţinindu-i duo cu cîte un *da* şi cîte un n«, atît de nela-locul lor, că-mi era şi ruşine de falsitatea mea. . .

îmi era mai cu seamă necaz că nu puteam.. .

Deodată, din celălalt capăt al gradinei răsuna, în mijlocul povestei, un glas ascuţit şi trăgănat strigînd: *Zanfans allons dîner!...* Era nemţoaica din casă, care, în loc să vorbească în legea ei, schimonosea biata franţuzească, sub cuvînt că e alsaciană.

— Dracu să te ia, urîto, că ne-ai stricat petrecerea! zise unul din noi, apoi, sculindu-ne cam alene, pornirăm înconjurând pe Dosi şi care de care întrebîndu-1: cînd urmarea, mai e mult ? vrei să ne spui mîne ? Ne adunăm tot aici, vino zău, după masă, că acum e lună!. .. Iar el se uita la fiecare pe rînd şi cînd furăm aproape de casă, răspunse:

— Pentru azi e destul şi nu ştiu dacă se cuvine să cunoaşteţi ce urmează mai departe... în sfîrşit, vom vedea... apoi, strîngîndu-ne mînile, ieşi pe poartă îegănîndu-se parcă ar fi fost o căpăţînă de zahăr, pusă pe labe de raţă, cu pălăria lui ascuţită şi trunchi la trup cum era.

II

— Vezi d-ta, slutu dracului?!... Eu cred că i s-a întîmplat ceva cu atletu!... Hei, aş! numai c-un pumn îl turtea ăla dacă se punea cu dînsu!.. . Mai degrabă cred că prietena lui nu ia fost credincioasă pînă la urma urmei!... Ba eu zic că a fugit cu fata şi a făcut moarte de om, altfel ar rătăci el pe aici?.. . Dar eu nici nu cred să poarte numele lui cel adevărat, că dacă o fi făcut vreo faptă şi o fi fugit, îi e frică să-1 prindă!... Oricum, săracu, mare încredere şi iubire ne-a arătat, ca să-şi deschidă el inima aşa la noi!... Dar daca ne-o fi făcut figura, cum zicea el, povestindu-ne vreo snoavă cetită prin cărţi ?. .. Hei!... la sfîrşit om şti dacă el e sau altul la mijloc; n-a zis, vom vedea?... vom vedea!... Gel puţin mie mi-a făcut plăcere, încît, cu toată pofta ce aveam să mănînc ceva, nu m-am mişcat de lîngă dînsu, ca să nu perd un cuvînt.

Aşa se încrucişau părerile şi reflecţiile în odăile noastre -de culcare, şi vorba nu înceta pînă când cel din urmă cap nu se linişti, furat de somn pe perină.. .

Zilele următoare ne aduse atîtea prefaceri însă, că legătura noastră cu zugravul luă un neaşteptat sfîrşit. Pornirăm cu părinţii la ţară şi nu ne întoarserăm decît dupe două luni în oraş.

La început deprinderea de a-1 vedea şi de a fi ziua întreagă cu dînsul ne stînjeni mult şi pe cîţiva dintre noi îi aduse să le pară chiar rău că plecasem de-acasă, cu toată nerăbdarea şi dragostea cu care — de cînd eram mici — vedeam apropiindu-se momentul de a merge la moşie, unde câmpiile şi pădurea, caii de călărie, vînătoarea,. pescuitul, scăldatul în gîrlă şi danţul alăturea cu flăcăii la horă întrupau pentru noi cele mai dulci şi mai neîntrecute plăceri ale vieţii.

Prin slugile ori logofeţii care se duceau la tîrg, cercetam mereu ce făcea, ce zicea, de întreba şi de se gândea la noi,

ba i-am trimes şi scrisori foarte duioase şi pline de speranţele revederii... Dar farmecul locului şi al libertăţii în care trăiam coprinzîndu-ne tot mai mult, interesul despre amicul de la oraş se micşoră pînă ce mai tîrziu se stinse, ca şi cum n-ar fi fost.

Mintea şi sentimentele copiilor sunt atît de schimbă-cioase şi de uşurele!'

La întoarcere găsirăm casa pretutindeni înfrumuseţată de lucrul mînilor lui, dar amintirea noastră pe el nu-l mai găsi nicăirea, mai mult... pe oricine întrebam nu ne putea da nici o veste despre dînsul. Tot ce puturăm afla, căci dorul de a-i cunoaşte sfîrşitul povestei se aprinsese acum din nou în noi, fu că plecase la ţară undeva să lucreze peste iarnă, cu făgăduiala să se întoarcă.

Şi l-am aşteptat şi ne părea rău că nu mai vine... şi ni s-au început şcolile... a sosit vacanţia Crăciunului... iarna chiar era aproape pe isprăvite, iar el tot dus rămînea...

Prin postul Paştelui, unul dintre logofeţii de la moşie,, care ne împlinea nouă vrerile şi ne orînduia petrecerile, căzu greu bolnav şi fu adus la spitalul din oraş.

Medicul fiind prietenul nostru, bietul Gheorghe era cu osebire îngrijit, iar noi ne foloseam de toate prilejurile spre a-i îndulci suferinţele. Avînd intrarea liberă îl vedeam mai în toate zilele şi uneori însoţeam pe doctor la căpătîiul altor bolnavi.

Intr-una din zile, după ce „făcusem vizita" în sala unde zăcea omul nostru, intrarăm într-o odaie în care se aflau numai trei paturi şi doi bolnavi: unul cu piciorul rupt, altul cu junghi în pept. întîiul gemea cumplit, al doilea de-abia sufla, amîndoi însă istoviţi de puteri.

— Poate să geamă el mult şi bine — zise doctorul — că pînă în cinci săptămîni n-am ce-i face, trebuie să-l ţinem în ghips ca să i se fiarbă osul... Să se urmeze tratamentul plus un remontant, ceva Cola în vin... puţin vin...

— Dar cu ăsta ce mai e?... şi prinse pulsul celuilalt.. .. 112, 113, 114. . . 121... 125. I-ai pus termometrul?

— Da, răspunse asistentul, avea 39,7 azi-dimineaţă.

— Proastă treabă!... A mîncat ceva?...

— Absolut nimic, nici lapte chiar n-a putut lua, că nu e-chip să-l întoarcem, nici pe o parte măcar. . .

— Aide, luaţi-l binişor, că se poate înăbuşi cu faţa în. perini. îi trebuie aer nenorocitului şi să-i daţi zeamă de carne? cu orice chip... şi cognac, porunci doctorul, apucîndu-i el însuşi capul.

Un fluierat lung şi strident ieşi din gîtul bolnavului, care bătu cu braţele în gol apoi căzu pe perine cu faţa în sus.

— Vai de mine, el e! strigai eu sprijinindu-mă de perete... Ele!...

Galben, cu ochi vineţi, duşi în fundul capului, slab de-i atîrnau perii ca nişte fuioare jilave pe amîndoi obrajii şi lipsit într-atîta de viaţă, că de-abia cînd şi cînd zbucnea, printre buzele negre, cîte o slabă şi chinuită răsuflare, Dosi, sărmanul nostru prieten, zăcea mistuit de frigurile ce-i ardeau sîngele şi ţintuit fără simţire de junghiul ce-i încleşta plă-mînii.

Durerea şi mila ce mă cuprinseră, văzîndu-l astfel, şi rugăminţile cu care aproape plîngînd cerui tuturor să-l scape mişcară într-atît pe cei de faţă, încît, de unde — pre-cum aflai mai tîrziu — nenorocitul era osîndit morţii, doctorul rîndui un nou medicament, făgăduind să se întoarcă seara şi cerînd să i se noteze, ceas cu ceas, mersul boalei.

Din acel moment grija şi stăruinţele noastre le împărţirăm între doi bolnavi — deopotrivă de scumpi — punînd la con-tribuţie toate ajutoarele, toate influenţile, toate mijloacele, chiar şi cele mai absurde — precum descîntatul şi datul căr-ţilor — pentru alinarea şi îndreptarea lor.

Şi au luptat doctorii cu voinţa şi cu ştiinţa, bunătatea şi iubirea de oameni i-au sprijinit şi i-au însufleţit, aşa că tîrziu — prin luna lui mai — Gheorghe putu să plece tămă-duit, iar zugravul, deşi cu o mînă de suflet încă, avu mîngî-ierea să se scoale puţin din pat pentru a-şi răcori peptul la aerul cald şi proaspăt, ce-i venea, prin fereastra deschisă, de afară.

Cu încetul îmbunătăţirea mergea crescînd şi întărirea puterilor îi veni treptat cu stingerea focului dinăuntru şi cu reînnoirea firelor vieţii... Era scăpat acum, după patru luni de boală, slobod să intre iar în lume, să ţie piept nevoiei, să pătimească, să rabde ori să piară. .. Era slobod, dar unde să meargă, de ce să se apuce, căci lucru n-avea şi nici nu putea să lucreze, spitalul la altul mai vrednic de îngrijire îi dedese locul, şi totuşi trebuia să trăiască, totuşi nu vrea să-şi capete hrana cerşind-o, prea mîndru era să cadă silă la alţii!...

Medicul ne spusese că, deşi însănătoşit, plămînii lui rămă-seseră atît de gingaşi că cea mai mică atingere de vînt sau

de oboseală îl poate iar doborî, că i-ar trebui cîteva luni să petreacă la un loc retras dar sănătos.

Părinţii, care de dragul nostru îi purtau mult de grijă lui Dosi, hotărîră să-1 trimeată la casa pădurii ce aveam pe un vîrf de dealuri, unde pe hrană şi pe odihnă să stea pînă i se va urî. Bucuros şi căpătuit cu cele trebuincioase plecă el, avînd din pafte-ne făgăduieli de a ne duce să-1 vedem de cum ne va fi cu putinţă.

în fiece sîmbătă îi trimiteam merinde proaspete, cărţi şi ziare, printr-un om înadins, care ne aducea veşti mai totdeauna bune despre dînsul. Odată ne-am dus chiar noi de l-am văzut. A fost atît de mişcat, că ne privea fără să scoată o vorbă şi boabe de lacrimi îi picurau din ochi.

L-am lăsat întremat mult, deşi se plîngea că nu poate dormi de-ajuns, iar nevasta pădurarului spunea că scrie în nişte foi toată vremea şi că dimineaţa mai ales nu-i era îndemînă...

Noi l-am sfătuit, l-am rugat să bea mult zer şi să stea ziuă culcat afară la aer.

Ştirile primite, după aceasta, fură minunate, aflarăm insă că apucat de o ploaie răcise şi cam tuşea. îi trimeserăm doctorii; omul în urmă ne spuse că „îl îneca în piept" şi „nu mănîncă mai nimic", apoi că a căzut la pat şi cînd ne întoarserăm în septembrie de la moşie, pădurarul însuşi veni să ne vestească că-i e rău de tot.

Pornii îndată cu doctorul; dar cînd ajunserăm acolo murise sărmanul din ajun şi zăcea întins sub un umbrar, cu două lumînărele de ceară galbenă la cap.

Mihnirea ce mă cuprinse fu cu atît mai adîncă, cu cît nenorocitul murise singur, departe de ai lui, fără o mînă de prieten care să-i închidă ochii, fără o inimă duioasă alături să-i asculte ultima dorinţă, să-i primească ultima suflare !... Şi lacrimile îmi curgeau şi mă durea în suflet, pe cînd, împreună cu doctorul şi cu pădurarii, îl petrecurăm la groapă şi-1 aşezarăm pe un pat de frunze verzi şi de flori pentru veşnica odihnă!

Sărmanul Dosi, pasăre pribeagă, care de pe ţărmii mărilor albastre venise, bătută de furtună, să cadă într-un colţ de pămînt străin, nu mai avea acum, drept orice amintire, decît o cruce de lemn — cu cîteva slove ce se vor şterge de ploaie — la căpătîi.

Sărmanul Dosi!

La plecare pădurarul îmi dete un sul de hirtie şi o mică geantă de pele, tot ce rămăsese de la dînsul, căci celelalte lucruri le pusesem pe foc.

Jalania fu mare cînd mă întorsei acasă şi povestii cele întîmplate; copiii plîngeau şi-1 căinau ca pe un adevărat martir!

Le-a trebuit mai multe zile ca să se liniştească, iar cînd am desfăcut lucrurile surprinderea ne fu atît de mare, Încît ne mişcă pînă la lacrămi.

în sul erau două tablouri, unul mic reprezentînd capul amicului nostru, foarte viu şi plin de asemănare; celălalt, mai mare, ne înfăţişa pe noi stînd cu dînsul sub nucul bătrîn, dar fiecare în felul şi în poziţia ce avea de obişnuit şi semănînd cum nu se poate mai bine. Cu cit priveam cu atîta dovedeam pătrunderea lui despre cele mai neînsemnate amănunte, precum legătura vecinie strîmbă a unuia, părul zburlit în creştet al celui mic, dar mai vîrtos mişcarea şi viaţa ce răsăreau din scena astfel fixată de dînsul erau de o uimitoare realitate.

Jos la mijloc scrisese cu litere roşii: *La razza latina,* iar intr-un colţ următoarele cuvinte: „Tinerilor mei amici, întru memoria fericitelor momente petrecute cu dînşii de către afectuosul lor Dosi".

In geantă nu se afla decît nişte caiete scrise în limba italiană, un ziar vechi şi o scrisoare pentru mine.

Emoţiunea îmi fu atît de puternică văzînd-o, că statui cîtva timp fără a o deschide. Simţeam că într-însa se ascundea dezlegarea multor enigme din viaţa lui... mă temeam ca după cetirea ei să n-am o mai mare durere sau vreo dezamăgire şi eram totuşi nerăbdător de a-i cunoaşte cea de pe urmă gîndire.

O deschisei. Era o singură foaie pe jumătate scrisă. O cetii pentru mine mai întîi, apoi, cum toţi fierbeau de neastîmpăr, le-o dădui şi lor.

— Prea scumpii mei — scria el — cînd ne-am despărţit v-am spus: „vom vedea!..." Vai! nu ne vom mai vedea niciodată!... mi-e rău tare şi azi, mîne poate nu voi mai fi. Mor cu dulcea mîngîiere că în nenorocirea mea v-am avut pe voi de sprijin. Dumnezeu care e bun pentru toţi va asculta rugăciunile ce-i fac de a revărsa asupră-vă toate fericirile. Ca să mă cunoaşteţi mai bine şi să nu roşiţi de prietenul vostru mi-am scris — pentru voi singuri — povestea vieţii. Să nu mă judecaţi cu asprime, dar nici cu părtinire, căci

n-am fost rău, ci numai nenorocit. Şi dacă vă veţi aduce vreodată aminte de mine, să ziceţi: ne-a fost credincios şi ne-a iubit pînă la moarte!.. . Nu mai pot scrie... mă îneacă plînsul!... Ah! rău mă doare!... Adio!...

Ceteam şi plîngeam atît de tare, că cei din casă alergară să vadă de nu mi s-a întîmplat ceva.

Pentru întîia oară simţisem o adevărată durere şi mîhnireă perderei lui nu ne părăsi multă vreme.

Dacă am fi putut cel puţin desluşi coprinderea celor cinci caiete ce ne lăsase poate am fi avut un mijloc de alinare, dar scrise într-o limbă necunoscută nouă şi cu un condei capricios, de îricîlcise aşa cuvintele că nu le dădeam de rost chiar să le fi priceput; de altă parte, crezînd o hulă pentru memoria amicului nostru de a împărtăşi cu alţii secretul vieţii lui, am pus caietele bine, mulţumindu-ne că cu timpul vom fi în măsură de a le pătrunde prin noi înşine înţelesul.

Şi s-au păstrat neatinse, căci iată acum, după zeci de ani, că le-am descoperit printre hîrtii şi acte vechi, şi credincios hotărîrii de altădată, le pun în cunoştinţa copiilor de atunci, ca un fericit prilej de a ne reaminti de scumpul nostru Dosi.

III

Notlnd aproape zi cu zi faptele şi împrejurările la care luase parte, aci în stil familiar, aci în stil romantic, pretutindeni stăpînit însă de un lirism înflăcărat, bine potrivit cu firea lui visătoare şi sentimentală, zugravul nostru de binale răsare plin şi viu ca un om cu mintea cultivată şi cu sufletul de artist, dar şovăind între lipsa de voinţă şi teama de energie, din cauza acelei întîmplări capitale care-l făcuse un zvîntupat pribeag, fără de adăpost şi fără patrie.

Orfan de tată şi singurul băiat in familie, mamă-sa avea pentru dînsul o iubire atît de oarbă, încît ştirbea din dragostea şi îngrijirile cuvenite fiicelor, pentru a le revărsa asupra lui.

Aceasta îl făcuse, de mic copil, cu toată inima miloasă şi pornirile entuziaste, să fie capricios şi voluntar.

într-ale iubirii, mai vîrtos, egoismul şi violenţa îi creşteau în raport invers cu avantagiile lui din afară, atît de puţin atrăgătoare.

— Voiam — mărturiseşte însuşi — ca prin căldura şi sinceritatea pasiunei mele — şi sinceritatea este forma cea mai egoistă a iubirii — să precumpănesc, întrucltva, dizgraţiile ce D-zeu, în nepătrunsa dar, vai, nedreapta lui alcătuire, le hărăzise făpturii mele !. . .

Deşi elev eminent, locul de frunte printre camarazi nu-l datora atît sîrguinţei cît înlesnirii ce avea de a-şi însuşi temeiurile învăţăturii; căci tragerea de inimă îl înclina mai bucuros spre lucruri plăcute şi întreprinderi pentru izbîndirea cărora nu avea nevoie să lupte cu multe greutăţi, nici să jertfească prea încordate silinţe.

Pe lîngă aceasta îi era drag traiul vesel, de plăceri şi de zgomot, iar mînile îi erau pururi deschise la cheltuieli fără ispravă.

Mama lui, văduvă cu fete de măritat, suferise adeseori strîmtoare, pentru a nu-l lăsa pe dînsul fără de ce-i trebuia ca să petreacă, mîngîindu-se cu încrederea că „Dosi este întîiul la toate".

îi plăceau mult cîntecul şi cum avea glas frumos era ascultat cu plăcere; se înnebunea după danţ, însă picioarele nu-i dădeau mare ajutor şi stăruinţa ce punea — cu toată diformitatea lor — să.le mişte in cadenţă stîrnea rîsul şi-l supăra peste măsură; cu femeile — şi nu se apropia decît de cele frumoase — avea un chip particular de a le arunca priviri cînd duioase, cînd îndrăzneţe, şi aşa de înfocat şi de dulce la vorbă cu dînsele, încît era peste putinţă să nu le intre curînd în voie. . .

„Căutam — scria el — ca cel puţin prin iscusinţa cuvîntului şi gingăşia purtării să pot ţese un văl ademenitor, care, ascunzîndu-mi urîciunea, să îndemne pe femei a-mi sta alături ca lîngă cei chipeşi şi frumoşi."

Toate acestea îi făcuse un renume de originalitate şi de galantomie, încît oriunde se arăta, era sigur să fie înconjurat, avînd — cu preţul de a nu se ridica de pe scaun — mai mare trecere decît mulţi alţii şi izbînda adesea fără de luptă.

Fie fanfaronadă, fie tactică, el şi cu nedespărţitul lui tovarăş Steffo Belii îşi dăduseră misiunea de a fi ocrotitorii sexului frumos, aşa că, voinici amîndoi, nu puţin aveau de lucru pentru a fi la înălţimea datoriei, şi pumnii interveneau foarte adesea pentru limpezirea situaţiilor.

Jocuri şi nebunii de tinereţe!

Şi cu toate astea, nici studiile nu sufereau, nici inima nu i se prinsese în vreo mreajă — din atîtea pe lîngă cîte alunecase — înainte de mărturisirea postumă, despre crîncenul păcat al vieţii lui. . .

Voi relua deci firul de unde îl lăsase el cînd fu silit să-şi curme povestirea şi-1 voi lăsa astfel să vorbească singur, fără de a-l urma în toate amănunţimile, nici a da curs tuturor aiurărilor sentimentale şi filosofice, ce ca dintr-o supapă de uşurare zbucnesc dintr-însul în momente de deznădejde ori de durere.

La via San Pietro, una dintre cele trei mari uliţi mărginaşe ale Ravennei, era în mare parte locuită de meseriaşi, lucrători şi săraci. Casa cu no. 33, o clădire înaltă cu o mulţime de ferestre în faţă şi cu o livadă mare în dos — pururea plină de copii şi de rufe întinse la soare — adăpostea cele mai urlte specimene din această populaţiune leneşă, murdară şi gălăgioasă. Tocilari, cîntăreţi de stradă, jucători de maimuţe, flaşnetari, saltimbanci, hamali, vagabonzi, cîţiva zidari şi lemnari, doi negustori ambulanţi şi o familie de turişti alcătuiau buchetul omenesc al acelei spaţioase cazarme, despărţită în trei mari corpuri, printr-un gang în formă de T, cu braţele deschise în arcade. Hărmălaia, zgomotul şi miroasele de tot felul vesteau de departe soiul şi Îndeletnicirile chiriaşilor, aşa că Dosi şi Steffo buimăciţi stătură la îndoială să intre înăuntru şi să deschidă vorba cu cineva.

Lulndu-şi inima în dinţi se îndreptară, totuşi, înspre o femeie grasă care mînca un pepene afară şi, cu glasul cel mai blajin, o rugară să le arate unde e locuinţa artiştilor gimnastici, care se produc pe piaţa din bîlci.

— Suntem noi înşine artişti şi avem ceva de combinat împreună.

— Artişti?... gimnaşti?... poate să fie, dar nu cunosc, le răspunse ea.

— Un atlet oacheş cu părul mare, o fetiţă bălană care joacă pe sîrmă, un bătrîn şchiop... aicea sunt. Pe bătrîn l-am adus alaltăseară acasă, urmă Steffo, vorbind răspicat.

— Apoi dacă sunt aici, ce mă întrebaţi pe mine! Duceţi-vă la dînşii... eu nu cunosc... şi femeia îşi tăie o a doua felie din pepenele ce ţinea în poală... ş-apoi eu numai de trei zile sunt mutată aici.

— Unde e stăpînul casei, atunci? întrebă el.

— Adică stăpîna?... căci stăpînu s-a dus de mult. Sub scară la dreapta. Băgaţi de seamă la cîini, răspunse groasa cu gura plină.

— *Cave canem !* ca la străbunii romani, Dosino, zise Steffo, bătîndu-şi amicul pe umeri şi depărtîndu-se cu dînsul.

Sub scară întuneric. Se împedicară de o albie de rufe şi răsturnară două găleţi cu apă, iar dintr-un fund de odaie se auzi o gamă de lătrături furioase şi un glas ascuţit strigînd:

— Cine e? Ce vrei? Nu intra i... Ce aţi stricat acolo?!... afurisiţi copii!...

— Semn bun, iubitule! am vărsat apă, ne latră cînii şi ne ia drept copii! şopti Steffo, înăbuşindu-şi rîsul.

O uşă cu geamuri şi perdele roşii se deschise puţin şi un cap firav, acoperit cu o basma înflorată ieşi strîmb şi mirat afară, cum dete de cei doi tineri se trase repede înapoi cu un: iertaţi, vă rog, îndată, îndată, îngăduiţi, îngăduiţi!...

După puţin uşa se deschise în lături şi o băbătie lungă şi spiţelată îi primi în mijlocul a vreo 7 cîni de toate mărimile şi neamurile, care mîrîiră ori lătrau pe înfundate. Văzîndu-i bine îmbrăcaţi şi aşa cuviincioşi, stăpîna le arătă două scaune, şi-i rugă să şadă, întrebîndu-i foarte politicoasă cu ce-i poate servi.

în clipa aceea o idee năzdrăvană fulgeră prin mintea lui Dosi care, tuşind discret, zise:

— Suntem străini, sosiţi de curînd şi am dori o locuinţă bună în frumoasa d-tale casă. Aici e aer curat, e veselie, lume multă, tocmai ce ne trebuie... Aveţi aşa ceva?... plătim înainte.

— Aşa ceva nu am acum... îmi pare rău... cum să fac?... Căci aş dori să vă mulţumesc. Vă rog, nu puteţi aştepta cîteva zile, căci mi se golesc nişte foarte bune încăperi, uite tocmai deasupra... au vedere frumoasă şi lumină... O familie de artişti le ocupă tocmai de o lună, peste 8 sau 9 zile, răspunse baba, care vorbea repede şi peltic.

— Artişti? ce artişti?... întrebă Steffo.

— Oh! Artişti de prima clasă... fac minuni la bîlcjul nostru, să vă duceţi negreşit... o copilă ca un înger şi bărbaţii de o tărie şi un curagi fără pereche... persoane foarte cumsecade şi care...

Instinctiv amîndoi prietenii se uitară unul la altul.

— Şi care, urmă ea, afară de bătrînul Gaetano — un bărbat plin de toate cusururile, dar vesel şi berbant încă— nu au legături cu nimenea. Păcat de biata fetiţă că e ţinută ca într-o colivie... Hei! dar e şi pasăre de soi...

— Atunci trebuie să sufere, sărmana, dacă este aşa de tiranisită, întrerupse Dosi.

— Cine s-o afle? că nu e chip să te lipeşti de ei. Poate că este vreun mister la mijloc, mai ştii — adaose bǎbǎtia rotind semnificativ ochii. Şchiopu trebuie să ştie multe, dar e mut peşte... Am vrut să-l descos, că vine pe la mine de-mi ţine, din cînd în cînd, de urît... mi-a vorbit de el totdeauna şi de dînsa niciodată. Dar că e frumoasă, echilibristă şi mai ales o dănţuitoare cum rar am văzut, asta vă o pot spune.

Să o vedeţi numai şi curat că o să rămîneţi încremeniţi. Eu am văzut-o o dată şi m-am amorezat de ea, dar d-voastră... şi sublinie observaţia cu un rîs tremurat şi gîfîit.

— Nu ştii ce plăcere ne faci, zise Steffo, căci iubim foarte mult artiştii, fiind şi noi artişti. Vom lua desigur locuinţa, cînd va fi goală, dar pînă atunci nu ne poţi da alta, căci de!.. la otel, pentru străini şi artişti mai ales, e greu...

Un mîrîit lung zbucni deodată şi cîteşişapte cîni se repezіră la uşă.

Bătrîna se sculă să vadă ce e: căci nu latră ei degeaba, zise. înţelegeţi, într-o casă ca a noastră trebuie să ştii tot ce se mişcă. Ah!.. tocmai ea e!... Uitaţi-vă, se coboară cu cinele ei cel frumos, pe care ai mei nu-l pot suferi, fiindcă nu-i bagă în seamă.

Iaca şi bătrînul. Trec prin grădină, ca să iasă în Via del dopulo pe la gropile cu pietriş, că e mai drept.

Amicii îşi întinseseră gîturile şi într-adevăr ea era, cu un şal albastru pe mînă şi o umbreluţă roşie, călcind uşor ca o păsărică, cu capul gol puţin aplecat, căci vorbea cu Dido.

— Ah!... iată şi Colosul!... m-a zărit... mă salută. Bună ziua, signor Fausto!... Ce om frumos!... n-o slăbeşte un pas. ..- fetele frumoase sunt căprioare, iuţi de picior, de aceea trebuiesc împedeeate... urmă baba guralivă, mînîndu-şi dobitoacele la culcuş, pe cînd Dosi rămăsese lipit la geam, iar Steffo o privea cum trepăda prin odaie.

— Aşadar, ne-am înţeles, zise el, ne dai o cameră măcar, pînă una alta ne mulţumim şi cu atît.

— Daca vă mulţumiţi suntem înţeleşi. Am una, ca şi asta chiar, aci în faţa scărei...

— Bun, o luăm, grăbi a zice Dosi.

— Pun s-o curețe şi mîne sau chiar astă-seară puteţi veni.

— Foarte bine, foarte bine, urmă el scurt, căci simţea nerăbdarea zorindu-l de a porni după „angelica fiinţă".

Plătiră pe o săptămînă înainte şi după ce vizitară camera — o infectă odăiţă strimtă şi întunecoasă — ieşiră repede prin grădină.

— Ne zimbeşte norocu! De acum la vînat, amice, striga Steffo pornind.

Mergînd repede zăriră la o oarecare distanţă, înaintea lor, grupul interesant şi potrivindu-şi paşii se luară după dînşii.

De cîteva ori fata îşi întoarse capul să-şi cheme cîinele, să privească la o companie de soldaţi, să-şi ridice şalul de jos şi desigur că zărise pe cei doi tineri şi recunoscuse pe Dosi, căci la cea din urmă dată, zăbovi înadins şi parcă un zîmbet îi flutură pe faţă. Dosi era la al şaptelea cer şi nu mai înceta dăscălind, cu tot felul de chibzuieli, pe Steffo, •care l-ar fi ascultat şi mai bucuros daca ar fi avut prilej să-şi aprindă figura.

— Ha!... că acum iar e al meu, zise el oprind pe Dosi in loc, căci bătrînul intrase într-o prăvălie.

— Intru şi eu, înnod vorba cu dînsul şi lasă-i pe mine! Tu stai pe aproape, meşter e dracu, cine ştie ce poate ieşi dintr-asta.

Şi intră. Dosi rămase afară, privea pe ceilalţi doi cum se depărtau încet şi cum fata căta prilej să-şi furişeze ochii in urmă...

, — Ce mai faci, signor Gaetano — zise Steffo — luînd pe bătrîn de umeri, cum merge sănătatea, de cînd nu ne-am văzut ?...

Celălalt îl privi, încreţind sprincenile ca să-şi amintească cine e, şi după ce băiatul îi spuse cum şi de unde, îi răspunse strîngîndu-i mîna:

— Cum să merg?... Ca un boloboc dogit, face mult zgomot, dar e gol înăuntru. Ha! ha! ha!...

— Luăm ceva, de bună întîlnire, propuse Belii.

— Luăm, cum nu. între amici lucrul nu se refuză...

— Dar azi e rîndul meu, zise Steffo, nu mai vreau să plăteşti tot d-ta ca dăunăzi...

Celălalt îl privi lung şi dînd foc pipei răspunse:

— Ce spui?... Vasăzică, eu... am plătit... dăunăzi?

— Vezi bine!

— Ha! ha! ha! şi m-ai adus şi în căruţ acasă! Bravo! eşti un galanton, tinere! Of! că de n-ar fi pustiul ăsta de picior... aş prinde iepuri, domnule... iepuri!... Vasăzică,

eu am plătit dăunăzi ?! De aia nu-mi ieşea mie socoteala!. După cît băusem... îmi rămăsese parale mai multe.

— Nu se poate, ai uitat. Auzi, mai multe!...

— Desigur, desigur!... am uitat!... bătrineţea I... Mergem ? Şi ieşiră împreună. Steffo fluieră de trei ori, semnal la care Dosi, dus mult înainte, se opri.

Cîteşitrei o porniră, încet, încet, pînă la Osteria Municipală, cea mai mare din bîlci, unde se aşezară la o masă deoparte, ca să fie singuri, poruncind stridii şi vin.

Primele sticle se goliră pe nesimţite şi don Gaetano — aşa li ziceau băieţii — începuse să prindă sămînţă de vorbă. De aci încolo băutura cumpănită cu băgare de seamă şi Îndemnul de vorbă adus cu meşteşug îi dezlegară limba bătrînului cu desăvîrşire.

Aşa aflară cei doi amici că Florina era fata unei baletiste sedusă de un tînăr rus. Mă-sa murise născind-o, iar copila, rămasă singură pe lume, fusese crescută de Gaetano şi nevasta lui. Pe cînd Fausto colinda ţările şi oraşele cele mari, ei neavînd pe nimeni să le înveselească casa, o luară, o îngrijiră — căci era slabă şi bolnăvicioasă — şi o învăţară să-şi clştige pinea singură.

— Frumoasă cum este şi deşteaptă, ar fi ajuns — zicea el — departe dacă gelozia prostească a lui fiu-meu, om în toată firea, amorezat la vîrsta lui de 40 de ani de o fată abia de 18, nu ar împedeca-o să se apropie de cineva, nici să învețe mai mult decît ştie! Şi tot e o echilibristă şi mai ales o dănţuitoare dintre cele mai bune!... Ce ar fi şi pentru binele nostru şi al ei, dacă ar fi cel puţin slobodă...

— Dar dînsa, întrebă cu teamă Dosi, dînsa îl iubeşte? Bătrînul îl privi lung, apoi clipind dintr-un ochi, răspunse:

— Dacă însuşi Satana, care stă călare pe gitul muierilor ji nu le pricepe gîndul, darămite noi păcătoşii?... Iubit el? cu capul cela negru şi stufos, cu peptul ca de taur şi vecinie posac şi brutal... nu-mi vine a crede. Uite, nu seamănă cu mine deloc... şi are drept, că nici nu-i aî meu., ci al mă-sei şi al unui afurisit de harap, luptător într-un circ din Florenţa, unde pe atunci răposata era dănţuitoare şi călăreaţă de forţă...

Ochii celor doi amici se întîlniră într-o privire minată de acelaşi gînd şi însufleţită de acelaşi îndemn: să smulgă pe copila aceea din ghearele monstrului care o tortura, neîngăduindu-i să se bucure de viaţa şi de tinereţea ei.

— Ştiţi... reîncepu don Gaetano — ştergîndu-şi buzele umede cu dosul mînei — ştiţi, eu vorbesc aşa de-o glumă, fiindcă sunteţi băieţi buai, dar poate că n-ar trebui să ne stricăm petrecerea cu astfel de lucruri . . . Cine are muiere să şi-o păzească! E destul de mare prostie să te încurci cu cineva de seama ta, dar încă să năzuieşti la una de un alt sînge ca tine ?... Poate el să rupă drugi de fier în mîni cîţi © vrea, că pe asta nici n-o încovoaie măcar!... Hei! să trăim şi cînd ne-o fi mai rău să ne fie ca astăzi!

— Uite, noi cum te-aox văzut ne-ai plăcut, zise Steffo, căci ai aşa un chip apropiat.

— Tinere ! băiete !... micule!... strigă bătrînul, încă o sticlă!... asta o dau eu... ca să pecetluim amiciţia.

— Ş-apoi, urmă Belii, simpatia noastră merge şi mai departe... şi-i povesti că şi ei locuiesc în aceeaşi casă ca dînşii, că sunt şi ei artişti, că ar fi fericiţi să poată lucra împreună... că amicul lui are o voce admirabilă şi el însuşi einta, cu multă măiestrie,- din chitară.

— Bravo !. .. foarte bine! foarte bine !... mormăi Gaetano, turnînd din sticla proaspăt adusă. De aici noi mergem Ia Lugo, un teatru de vară minunat, cu scena deschisă între arbori şi un public generos şi cunoscător. Ştiţi că combinaţia ar fi de minune ?. . . Am să-i vorbesc lui fiu-meu.

— Ba nu, ba nu! căci dacă are omu aşa cusur de gelozie poate să creadă cine ştie ce, şi n-am voi să-i turburăm liniştea. De ce ? mai bine vom chibzui noi altfel... întîmpină Dosi, apăsînd înadins asupra vorbelor şi turnînd un nou rînd de pahare.

Tocmai cînd le ciocneau şi erau gata să le ducă la gură, iaca Dido că se repede lătrînd de bucurie, sare în braţele lui Gaetano şi-i răstoarnă vinul peste cămaşă.

— Ptiu! lua-te-ar dracu! m-ai speriat!... Iaca mă botează tîlharul!!...

Cei doi amici încremeniseră, căci la o mică distanţă de dînşii Florina se oprise văzînd pe bătrîn.

— Aicea erai?... şi te-am căutat peste tot locul, zise soiosul cu glas aspru... iar n-ai să poţi face nimic astăzi. Zăpăcit, bătrînul se sculă mai drept şi mai uşor decît l-ar f. srezut în stare cei doi amici, şi, salutîndu-i cu mîna, poft. pe noii-veniţi să se răcorească puţin. Desigur titanul s-ar f} împotrivit, dacă Florina, fără chiar să-i aştepte răspunsul mu pornea înspre masa lor şi, cu o înclinare dintre cele maj

grațioase din cap, n-ar fi mulțumit celor doi tineri, care se sculaseră să le dea locul.

— Nu vreau să vă incomodați, vă rog. .. ne vom așeza aiurea. . . vorbi ea cu o voce atît de melodioasă, încît lui Dosi îi veni amețeală de emoție.

— De ce ? de ce ? luă bătrînul înainte. Nu-i așa, *figliuolo,* că avem loc cu toții? și domnii, amicii noștri, atît de amabili!... Aici, lîngă mine... *corina...* așa!... încă un scaun... unul solid, pentru dînsul... Și ce vreți acum?... stridiile sunt perfecte și băutura divină! aide, spune tu, că el se hotărăște mai cu greu... *Birrichino !...* aici! și așteaptă porunca!. .. toate acestea zise cu un ton așa de cordial și voios, că don Gaetano părea a fi redevenit, într-adevăr, omul superior și galant de odinioară.

— Stridii, idn de Chiaja și spaghetti, pentru dînsa... el cătînd în.lături zise că se mulțumește cu orice-o fi!

Ursuz și bănuitor! gîndiră băieții.

— Da, domnia lor sunt artiști de mare merit.. . și ce este mai plăcut, locuiesc în aceeași casă cu noi.

Instinctiv ori din întîmplare privirea fetei se întîlni o clipă cu a tinerilor și zguduirea lăuntrică le fu atît de puternică, încît dacă în același moment nu-și întindea Dido botul pe genunchii ei, iar Dosi nu-și culegea țigara ce-i alunecase dintre degete, negreșit căpcăunul de lîngă dînșii prindea scînteia și vâlvătaia era gata...

— Ce ziceți, scumpii mei ?... așa un amestec de cîntări cu jocuri de forță, echilibru, danturi, muzică bufă, jonglerii?... ce program, ce efect? Știți că noi le-am putea alcătui prea bine?... Am avea un succes artistic neîntrecut, pe lîngă profitul cel bun!. .. grăi lămurit și curgător moșneagul, parcă nici nu-și atinsese gura de seriile de pahare înghițite pînă atunci.

— Domnii sînt localnici, ori veniți de aiurea?... căci,, dacă nu mă înșel, v-am văzut zilele trecute, întrebă Fausto.

Steffo grăbi răspunsul:

— V-am admirat! v-am aplaudat! ca toată lumea și noi. Veniți de curînd de la Bolognia. . .

— Pentru bîlci anume!

— Da, negreșit... . '

— Insă n-au închipuit încă nimic... ce păcat! Eu mă înnebunesc după un cintec frumos însoțit de chitară.... Nu așa, Bellina?... adaogă bătrînul...

— Și eu de asemenea și patronul nu mai puțin, răspunse Florina, cui surîsul îi săpase două gropițe în obraz.

— Lucrul ne stă în putință și dacă ne-ar fi permis am da o probă... murmură Dosi pe coarda cea mai simpatică a glasului lui de tenor...

Birrichinul sosi cu comanda, ceea ce dădu băieților prilejul de a-și oferi serviciile, făcîndu-și astfel mînă bună pe lîngă noii oaspeți.

O sticlă aduse pe alta și, ca buchet, Dosi strecură ceva în urechea feciorului, care peste puțin așeză pe masă un alt rînd de pahare și două butilii de *asii spumante...*

Se bău pentru buna cunoștință, pentru cele mai frumoase succese, pentru toți împreună și pentru fiecare îndeosebi, băură și pentru maestrul Dido chiar. Cei doi prieteni — ca printr-o tainică înțelegere — ocupîndu-se cu dinadinsul de atlet, sfîrșiră prin a-l duce la mai bune dispozițiuni și a ademeni pe diavolița cu ochii negri, care, simțind parcă șiretenia acestei purtări, cocheta cu Gaetano, dar destina pentru dînșii tot farmecul grațiilor și alintărilor cu care-l înconjura.

Infierbîntat de aburii vinul și ridicat în slavă de laudele băieților, posomoritul Fausto se descrețise și rîdea cu hohot, bătîndu-se cu palmele pe genunchi, pe cînd umerii lui, scuturați de puterea rîsului, se rezemau cînd pe unul cînd pe altul dintre cei doi amici, așezați acum la dreapta și la stînga lui — Dosi, ca cel mai urît, lăsat fiind de partea Florinei. Veselia le era atît de vie și mișcările atît de încălzite, că la un moment, scaunele apropiindu-se, piciorul fetei se atinse de piciorul vecinului ei, rămînînd însă fără sfială lipit de dînsul.

O molatică înfiorare! o îndrăzneață impulsiune și genunchii le fură alături!... Curentul se legase într-adevăr de data asta! Visa ori era deștept ?... Și simțea urcîndu-i-se pînă la creier focul ce-i învăpăia ființa.

Era oare el, ajuns prin favoarea unei întîmplări, acolo unde pînă acum de-abia îl îmboldea năzuința?...

Ce avea să facă? Ce nu putea să dorească?. .. dacă la Intîiul pas se găseau alăturea, înțeleși?!...

Nici o stavilă nu mai putea opri, nici o jertfă nu va mai amina legătura ce se stringea acum împrejurul lor!

Va fi a lui, cu orice chip și va fi a lui numai!... Va fi!!... Și-i era cald, cald de-i dogoreau obrajii și tîmplele îi zvîc-

neau, iar din adînc ii răsăreau îndemnuri şi energii încordîndu-i voinţa şi ascuţindu-i simţirile.

Nu îndrăznea să se uite la dînsa, căci i-ar fi fost peste putinţă să-şi stăpînească pornirea ce-l îmbrîncea la o nebunie, şi cu toate acestea şi-ar fi dat o parte din fericirea aşteptată, pentru a-i putea ceti în ochi măcar o clipă, pentru a-i strecura un cuvînt, a-i tîlcui cu un semn frămîntarea lui din pept 1

Şi totuşi, cu gîndurile aiurea cum era, trebuia să ţie hangu lui Steffo la vorbă şi la ghiduşii, ca să facă colosului pe plac. Un chin fără de seamăn! Faţa îi era înecată de sudoare, Dosi îşi scotocea buzunarele, căutînd batista. O găsi, dar mai-nainte degetele-i deteră de o hîrtiuţă strînsă în patru şi prinseră a tremura fără de voie, iar un spasm fi tăie deodată răsuflarea. înghiţi cu anevoinţă cîteva picături, căci îi venea ameţeală şi i se întunecase privirea. Emoţiunea îi covîrşise puterile. Hîrtiuţă găsită, binecuvîntata hîrtiuţă era scrisoarea ce alcătuise pentru Florina şi pe care o uitase cu desăvîrşire. Prilej mai nemerit decît cel de acuna nu mai găsea el altul, deci trebuia să se folosească de dînsuL

Hotărirea aceasta îl făcu să-şi vie în fire. îşi netezi de mai multe ori obrazul cu batista, apoi făcîndu-se că o scapă jos — tocmai cînd vecina lui îşi mîngăia cînele, culcat alături, o ridică fluturînd-o, după ce repede îi furişase hîrtiuţă în palmă...

Uimită, Florina la început închise mîna; mototolind hîrtia cu degetele, şi ca şi cum nu s-ar fi petrecut nimic, îşi îndreptă nişte şuviţe de păr de pe frunte şi, dregîndu-şi guleraşul, dete drumul scrisorii în sîn.

Dosi dintr-o ochire pricepu lucrul şi, drept recunoştinţă, îi mulţumi printr-o lungă şi apăsată atingere de genunchi...

Rîsul şi glumele se înteţiseră foarte. Don Gaetano, trecut cu paharu, făcea „menageria", cum zicea, imitînd strigătele fiarelor sălbatice, Fausto, mai puţin rezistent băuturii, Întinsese gîtul şi se pleoştise mîrîind printre dinţi vorbe de dragoste Ia adresa celor de faţă, Florina cu ochii pe jumătate închişi părea că urmăreşte în văzduh ceva plăcut, care o făoea să zimbească, pe cînd Dosi cînta în surdină: *funiculi, funicula,* acompaniat de Steffo cu lovituri cadenţate din degete pe masă. Numai Dido liniştit se întinsese la picioarele stăpine-sei şi, cu tot zgomotul, dormea pe sforăite, mişcînd urechile ciupite de muşte.

Twt ? r• ? °U V '»atl de cruce' iar ^ţelegerea dintre «funţa angelica" se pecetluise prin semnificative fcatai de pleoape şi strlngeri de mîni, purtătoare de tainice

Traiul celor doi amici, în noua lor întrupare, fu atît de extravagant, încît nici nu se mai puteau recunoaşte în mediul în care petreceau.

Strămutaţi din buna lor voie între oameni de rînd, cu deprinderi grosolane şi cu porniri brutale, ei, care nu urmăreau decît înfăptuirea unei pătimaşe înclinări sufleteşti, fără năzuinţi de cercetări asupra îndeletnicirilor celor ce-i înconjoară, nici de adînciri asupra menirei păturilor de nevoiaşi ori de dezmoşteniţi, cu care se încîrduise, n-ar fi stăruit ». zi mai mult în hotărîrea care îi aruncase într-o lume pe cit de josnică, pe atît de primejdioasă, dacă n-ar fi văzut strălucind, ca un diamant în noroi, o copilă frumoasă, blîndă şi simţitoare, prăpăstuită de ceasul rău în această dezgustătoare promiscuitate.

Iubirea însoţită de firescul dor de posesiune, ce stăpînea eu furie întreaga fiinţă a lui Dosi, îmbrăcă din această împrejurare un caracter tot mai puţin personal, dar tot mai cavaleresc. El, şi cu dînsul tovarăşul şi amicul lui, primiră să bea şi să mănînce cu cei,de-a pururea flămînzi şi însetaţi, pentru care numai pîntecele era D-zeu; îndurară contactul şi prietenia celor mai scîrboşi şi mai desfrînaţi, care nu se supun — pentru înfruntarea cuvîntului şi a faptei — decît îegei pumnului şi tăriei loviturilor; suferiră gluma sau chiar batjocura bădăranilor şi nemernicilor, pentru care spiritul e un joc neruşinat de cuvinte iar violenţa semnul, bărbăţiei ©ri al nimicnicirii aproapelui; au tăcut şi au plecat capul însufleţiţi da o înflăcărată rîvnă: smulgerea acelei copile din gheena în care se zbătea lipsită de ajutor!

Ce oare putea fi mai crunt, pentru o atît de gingaşă făptură, decît să-şi treacă viaţa între doi mizerabili, dintre eare unul ar fi vîndut-o ca să aibă ce bea, iar celălalt ar fi ucis-o dacă s-ar fi împotrivit poftei dobitoceşti ce-i ardea sîngele. A o smulge din ghearele lor şi a o duce în altă lume, cu alte obiceiuri, cu alt trai, fu punctul de onoare ce legă, fu datoria căreia se jertfiră de atuncea cei doi amici.

Dacă aveau să izbutească însă, cînd şi cum trebuiau să purceadă la lucru, nu ştiau ei înşişi, căci tocmai după

hotărîre începură să cumpănească sorţii de izbîndă şi greutăţile întreprinderii. Dar ce poate sta împotriva unor capete înflăcărate, unor inimi pline de generoase îndemnuri?!...

Aveau credinţa, aveau curagiul, aveau entuziasmul tinereţii şi... acea fermecătoare fiinţă era o atît de nepreţuită răsplată!...

Ah! dar dacă le-ar sta şi ea împotrivă? Dacă, cu instinctul firesc de ă place şi de a domina al femeii, primind jocul — primejdios dar interesant — al unei intrigi sentimentale cu un înflăcărat şi amabil tînăr, înţelegea să nu-şi lege soarta de acest capriciu trecător? Dacă iubea viaţa — cea cu nestatornic adăpost — pe care o ducea de cînd deschisese ochii pe lume; dacă arta ei o pasiona şi mulţimea, aplauzele, emoţiunea succesului îi erau poate mai scumpe decît libertatea, pe care nu o cunoştea şi nu-i dăduse nici o mulţumire; dacă, în sfîrşit, oamenii care o crescuseră şi lîngă care trăise pînă atunci aveau drepturi cîştigate la recunoştinţa ori la dragostea ei?.;. dacă?... dacă? dacă? şi iarăşi se frămînta cu gînduri cărora îndoiala lui le dădea fiinţă şi la care propria-i nedomerire le făcea judecata sau le găsea temei.

Orişice-o fi şi oricum o fi însă, ei vor lupta şi cum scopul le era nobil şi cauza dreaptă, nu se vor da înapoi!... De aceea cu inima şi cu punga plină — luîndu-şi învoire de acasă de a vizita monumentele mai multor oraşe însemnate — ei se mutară în cămăruţa întunecoasă din via San Pietro, cu hotărîrea de a-şi pune planul în lucrare. Bătrîna lor gazdă îi luase, de la început, în dragoste, aşa că, pe cit îi stătu: în putinţă, le înlătură neajunsurile locuinţii şi-i lăsă cu desăvîrşire stăpîni pe colţul casei în care se aflau numai ea şi ei.

Uşa cu geamuri ce le ţinea loc de fereastră dedea asupra scării,' aşa că nu se putea nimeni urca nici scoborî fără să nu-l vadă. Lucrul avea mare însemnătate, căci astfel puteau priveghea mişcările celor trei tovarăşi care locuiau sus. Din nefericire, de 'cînd erau acolo niciodată Florina nu rămăsese, nici nu ieşise singură şi, afară de cîteva semne, mai mult sau mai puţin desluşite, răspunsul scrisorii tot nu sosise. Beau, mîncau, petreceau împreună, băieţii le dedeau concerte seara în grădină, dar cînd cercau să intre în vorbă mai adîncă ori să glumească cu fata, simţeau cum se zgîrcea Fausto de ciudă şi cum, din răspunsurile ori din tăcerea lui, se învedera bănuiala ori gelozia. Şi cum oare el, aşa negru, nepieptănat, urît şi urîcios, mai cu seamă, care nu scotea o vorbă ca să nu fie grosolană ori răstită şi nu avea o mişcare ca să nu vădească

autoritatea sau puterea lui — cum să nu fie gelos sau bănuitor faţă de doi tineri veseli, prietenoşi, cu graiul dulce şi bogat de lucruri plăcute, totdeauna gata la îndatorire şi niciodată şi către nimeni ieşiţi din măsura cuviinţei?!

Era firesc ca pe acest tărîm de luptă să nu fie potrivire între dînşii şi înţelegea — cam tîrziu poate —• că ducerea mai departe a unei asemenea legături avea sorţi de a fi fatală unicului sentiment ce-l stăpînea: dragostea de femeia pe care o temea la tot pasul să nu i-o ia altul. De aceea cînd chibzuia el că nu-i era prielnic momentul, ori o smulgea dintre dînşii şi pleca, ori, dacă nu era chip, devenea brutal şi astfel închidea gura tuturor. . . Şi fata vedea, pătrundea şi cumpănea bine toate acestea şi, ca şi cum nu pentru întiia oară le simţise, se turbura negreşit şi se oţăra adesea, căci băieţii ceteau pe faţa ei, întristată ori obosită, că supărările Ciclopului (precum îl poreclise Steffo) aveau urmări bătăioase,, cînd rămînea singur cu dînsa.

într-o noapte auziră chiar ţipete amestecate cu lătrături şi chelălăit de cîne, uşi trîntite, zguduituri, răbufneli, de crezură, la un moment dat, că se aprinsese casa, dar cînd văzură pe Dido coborlnd în fugă scara şi venind să se pitească lîngă uşa lor, pricepură cam ce fel de dramă se desfăşurase deasupra şi-şi reînnoiră jurămîntul de a scăpa pe biata fiinţă de schingiuirile unui ticălos si desfrînat bandit!

In seara aceea fusese cu toţii la teatrul popular, unde se pregătea o reprezentaţie în folosul orfelinatului de meseriaşi şi la care luau parte Fausto şi Florina. Cei doi amici se oferiseră să cînte şi chiar cîntase şi fusese aplaudaţi. Se vede că, profitînd de libertatea de pe scenă, tinerii noştri, nemulţumiţi cu cîteva schimbări de şoapte, cu cîteva strîngeri de mînă într-ascuns, avusese mai de aproape contact cu mititica, pentru a înţelege: „că erau plăcuţi, că trebuiau,, pentru binele ei, să se ferească a deştepta mînia gelosului tovarăş, că ar fi bucuroasă să poată răsufla, fără teama ochilor bănuitori, că, în sfîrşit, nu era deloc mulţumită cu felul traiului ce ducea". Ciclopul, chiar în mijlocul exerciţiilor lui,, urmărind-o cu privirea, o zărise cătînd ungherele întunecoase şi şopotind cu băieţii, iar la întoarcere îşi răfuise, cu obicinuita-i brutalitate, socotelile cu dînsa. ..

A doua zi nu avură parte s-o vază şi don Gaetano, care ieşi singur, le spuse că Florina era bolnavă şi într-adevăr că bătrînu luă mai multe lucruri de la spiţerie şi se întoarse

•acasă, apoi Fausto aduse singur mîncare şi se pecetluiră «citeşitrei înăuntru, fără să se mai arate.

— Vasăzică era mai rău decît la închisoare!___

Ce puteau ei să facă decît să rabde şi să aştepte!...

Ea nu răbda, nu suferea?! Acum desigur trebuia să dogească ajutorul bunilor săi amici!... şi-1 vor da!...

— Ce dracu, cu puţină viclenie, zicea indignat Dosi, am fmtea îmbrobodi pe mizerabilul uriaş, de nu şi-ar mai vedea mici vîrful nasului.

— Nu trebuie viclenie, prilej bun trebuie, şi dacă să mai tntîlneşte cu ea, să-mi smulgă mie sprincenile! răspunse ..Steffo, mîhnit pînă la suflet de cele întîmplate... Auzi, •••canalia, să bată o femeie ? Şi ce femeie ?... Mai degrabă poţi acide pe o femeie decît să o baţi! Canalia!... Hei, lasă că-i ticluesc eu prilejul!... Să ştiu bine că ne culege pe citetrei de sub mese, am să-1 îmbăt turtă şi atunci...

Avanii la bella figlia delPamore, caro Dosino /...

Pentru lămurirea celor ca urmează trebuie arătat însă că <ăacă Dosi era inflăcăratul, sentimentalul; dacă tot ce se făcea -şi se urmărea aveau de ţel cucerirea de dînsul şi pentru dînsul a „fiinţei angelice", către care tindeau toate puterile, toate dorurile trupului şi sufletului lui; dacă el, prin întîmplarea «are îl pusese în aşa de apropiată atingere cu Florina, se socotea a fi unicul îndreptăţit la dragostea şi la favorurile «ei; dacă el, pentru a-i da o vie dovadă despre stăpînirea ce pusese ea asupra inimii lui era gata să-i jertfească tot ce avea mai scump pe lume: familia şi numele, căci pe una o nesocotise azvîrlindu-se ca un nebun în această aventură, îar pe celălalt îşi luase de mult hotărîrea de a i-1 pune la picioare; din partea ei, bălănica cu ochii negri primea toate de la Dosi, ca de la un băiat bun şi amabil, ca de la un galanton generos şi curtenitor, pe cînd privirea lungă şi duioasă a lui Steffo, veselia şi vioiciunea lui îi făcuse, poate pentru •prima dată, să-i bată inima mai repede, şi chipul lui deschis fi frumos îl vedea cînd, sub îmboldirea dorinţelor, închidea ea ochii!

Dacă pe unul, cu mulţumire, l-ar fi vrut de prieten, pe «celălalt ar fi fost fericită să-1 aibă tovarăş.

Iată pentru ce nu răspunsese scrisorei; iată pentru ce -din semnele ei nu desluşise încă nimic Dosi amorezatul, Dosi nerăbdătorul; iată cum silinţele şi năzuinţele unuia se prefăcuse, pînă la altarul idolului, în drum neted de apropiere pentru celălalt...

După două zile se dete reprezentaţia de binefacere.

Sala aproape rotundă şi în amfiteatru era luminată ca? ziua şi plină de lume pînă sus. îmbulzeala era atît de mare,„ că cei care nu găsise scaune îndeajuns steteau în picioare; rezemaţi de pereţi, formînd grupuri, grupuri pînă lîngă scîndurile scenei. Orchestra fusese, ea însăşi, pe jumătate ocupată» de public.

Era o frumoasă privelişte mulţimea ceea de meseriaşi, de- lucrători, de oameni de muncă, veniţi cu femeile şi cu copiii' lor să ia parte la această sărbătoare. *Sindacul* şi sfatul oraşului, cari o patronau, se aflau la un loc rezervat în mijlocul salei.

Programul foarte bogat coprindea părţi muzicale, exerciţii de forţă, danturi sila sfîrşit jocuri şi lupte atletice ~ Florina figura singură într-un danţ spaniol, Fausto lua parte. ia numerile din urmă. Cei doi amici se produceau într-ur» cor şi într-o scenă alegorică, cu danturi şi cîntări. Toţi artiştii se aflau pe scenă la primul tablou, care înfăţişa *Caritatea" ţublică ocrotind pe săraci,* apoi fiecare îşi aştepta rîndul între culise. Culisele corespundeau de-a dreptul cu grădhm în care se ridica teatrul. Din pricina căldurii toate uşile; erau deschise.

Înainte de începerea spectacolului murmurul glasurilor din sală se asemăna cu zgomotul depărtat al valurilor şi tinerii noştri fură coprinşi de ameţeală cînd — după pilda, celorlalţi — priviră şi ei prin ochiul deschis al perdelei marea, neastâmpărată de capete, ce se mişca dincolo de rampă, înaintea lor.

Se dădu semnalul începerei şi ca prin farmec glasurile? amuţiră. Perdeaua se desfăşură încet şi un cor în surdinăi eîntă imnul regal, ascultat de toţi în picioare şi acoperit de torente de bravo şi de aplauze. Seria numerelor programei Îşi urmă cursul ei, întrerupte numai de ovaţiunile făcute artiştilor, de reflecţiunile ce răsăreau ici şi colo, de rîsete, de- observaţiuni comice şi de strigări entuziaste. Atmosfera se? încălzise. Veselia şi vioiciunea firească a mulţimei se manifestau sub felurite forme, spectacolul trecuse cu încetul de pe scenă în sală, fraternizînd împreună.

în acel moment apăru Florina.

Un tunet de aplauze amestecate cu: *Evviva ! brava! chitei pezzo /... cara ragazza !... creppa Vavarizia...* şi altele ţinură cîteva minute. Era învederat că publicul simţea o- plăcere deosebită privind-o şi cu greu se făcu puţină linişte,,

căci muzica începuse preludiul danţului şi artista îşi luase *posa.*

Naltă, făcută din plin cu formele bine potrivite, Florina avea capul mic, părul auriu ca griul împletit cunună pe frunte; ochii negri mari şi vioi, obrazul palid şi delicat, buzele puţin cărnoase şi rumene, iar sinul şi şoldurile rotunde, ca tăiate dintr-o bucată de marmoră.

— *Davvero la statua del piacere,* zice cineva în umbra culiselor văzînd-o astfel.

îmbrăcată într-un costum albastru cu fluturi de argint şi cu flori de mătase, avea fustă pînă la glezne, mijlocul subţire încins cu un brîu roşu şi peptul jumătate gol.

Stetea dreaptă şi nemişcată.

După ritmul tărăgănat al ariei, braţele începură să onduleze în chip armonios: se ridicau deasupra capului, în semn de bucurie şi deodată cădeau ca zdrobite, apoi din nou se ridicau, iar mînile se închideau şi se deschideau ca nişte flori cu creştetul trandafiriu.

O adevărată poemă de gesturi neastîmpărate şi atrăgătoare. Puţin cîte puţin frumosu-i trup strecură în acest imn al gingăşiei tot farmecul mlădioaselor sale forme.

Muzica îşi iuţise măsura şi acum, sprintene şi ca neatingînd pămîntul, pasurile-i repezi o purtau uşor, legănîndu'-se, în toate părţile, apoi se potoleau şi se înteţeau iarăşi, pînă ce umerii şi peptul începură sa-i tremure, mijlocul să' se frîngă şi capricios învîrtindu-se să scoată, ca o pavăză, peptul în afară. O săritură în lături, o înclinare repede şi cu mîinile prinse după gît, cu capul dat pe spate, cu ochii perduţi în gol, Florina se rotea cu voluptate, cu frenezie!

Văpaia ce coprinsese întreaga ei fiinţă se răspîndeă în valuri arzătoare împrejuru-i. Spectatorii, ca şi cum ar fi fost stăpîniţi de aceeaşi ardoare, se înfrigurau de căldura ei, respirau acelaşi aer ameţitor ca şi dînsa, simţeau străbătînd pînă în adîncul lor beţia pasionatelor ei tresăltări!

Toţi obrajii erau îmbujoraţi, toţi ochii aprinşi sclipeau, pe cînd ea se sălta şi bătea locul cu o furioasă senzualitate, ori se zbuciuma, răsucind braţele, ca şi cum ar fi voit să strîngă, să zdrobească un trup străin pe trupul ei.

Dintre buzele-i deschise ieşeau cuvinte neînţelese, suspine, strigăte, îndemnuri! Şi se învîrtea! se învîrtea răcnind, făcînd, cu mînile, cu capul, cu ochii, semne tuturora să vie la dînsa!

înfierbîntarea ei atingea nebunia!

Deodată, ca în spasmele covirşitoare ale plăcerii, ea dete un ţipăt, îşi încorda trupul şi tresărind, ca fulgerată de fiori, încremeni pe loc, apoi, reînsufleţindu-se puţin cîte puţin, se potoli, urmînd picurarea celor din urmă tonuri ale muzicei!....

Sala întreagă era în picioare aclamînd-o! Toţi strigau, băteau în bănci şi în palme, unii îi trimiteau sărutări, alţi cereau să reînceapă! O adevărată nebunie coprinsese pe cei afară din cale entuziasmaţi spectatori.

O ploaie de foi de trandafiri — pusă la cale din vreme de Dosi şi Steffo — inundă scena, pe cînd ea inclinîndu-se se retrăgea zdrobită de oboseală!

Cei doi amici care o aşteptau îi strînseră cu putere mînile murmurîndu-i cuvinte de dragoste şi de admiraţiune. . . Triumful acesta fu însă chinul cel mai cumplit pe care-l suferise vreodată Fausto. De la început, uitîndu-se pretutindenea, înţelegea cu cît înainta danţul că ochii şi dorinţile tuturora se îndreptau cu lăcomie asupra Florinei, şi gelozia îi era cu atît mai cruntă, cu cît trebuia să lupte împotriva bucuriei şi entuziasmului obştesc. Ar fi vrut să facă bătaie, să strige, să oprească danţul, dar mînile îi erau ţepene şi cuvintele i se înecau în fundul gâtlejului. De mînie îşi înfigea unghiile în braţe şi-l apucau ameţeli şi dureri atît de cumplite, ca şi cum cineva i-ar fi smuls carnea cu cleştele de pe trup !. ..

Cei doi prieteni îl priveau şi văzîndu-l cum suferă simţeau parcă revărsîndu-se asupră-le mîngîierea şi mila cerească.. Acel om care le pricinuise atîtea neajunsuri şi le făcuse atîta rău, acel om, din pricina căruia prinseseră un dezgust de omenire şi erau gata la orice, ca să puie stavilă criminalei lui întreprinderi, acum tocmai din cauza frumuseţe! şi farmecului fără seamăn, ce victima lui răspîndeă asupra lumii,, suferea, se blestema şi chema poate, ca o uşurare, moartea asupra capului lui!. . . îndată ce Florina, cu faţa scînteind de mindrie, se apropie de dînsul, Ciclopul — drept orice vorbă bună, drept orice mulţumire — o apucă de braţ şi, trăgînd-o cu de-a sila prin mulţime, o îmbrînci în colţul cel mai întunecos, intinzîndu-se de-a lungul pe scînduri lîngă dînsa.

Dosi vroi să se repeadă, să-i zdrobească capul cu lopata de pescar ce ţinea în mînă, dar Steffo îi sări înainte zicîndu-i:

— Pentru D-zeu! ce vrei să faci. ? Gîndeşte-te la urmările faptei! Şi apoi ce ţi-ar fi bun să-ţi puie un carabinier mîna în ceafă, să te ducă la răcoare?... Şi luîndu-l deoparte ur-

smară a-şi spune în şoaptă ce aveau de vorbit, căci începuse «âneva să cînte.

Fără să peardă din ochi grupul interesant, cei doi prieteni «statură nemişcaţi pînă la partea din urmă a spectacolului, «cînd Florina, însoţită de astă dată şi de Gaetano, ieşi la faţă intre culise. Băieţii se deteră pe la spate în apropierea ei. Se pregătise acum locul pentru luptă şi cei patru atleţi, intre care Fausto părea mai de temut, se prinseseră într-un ;grup plastic, cînd o îngrozitoare detunătură zgudui teatrul si *o* limbă vînătă de lumină zbucnind într-o puternică viitoare •aprinse tavanul şi decoraţiunile scenei! Un strigăt fioros se ridică din toate părţile. Foc! foc!! Scape cine poate !... ia uşi!... la uşi!... daţi năvală pe scenă! Ah ! Dumnezeule !... fie-vă milă!... copiii! copiii!... Scăpaţi femeile si «copiii!... nu vă îmbulziţi!! Curaj!... dărîmaţi uşile':! «apă!... apă!... vai!... flacăra! fumul!... scăpaţi-ne! ajutor!... Şi ţipete de femei, urlete ca de fiare, vaiete... .blesteme se ridicau în clocotul cela de lume, în care unii Incălecau peste alţii vrînd să iasă şi pretutindeni un zid de «carne vie le astupa ieşirile!...

De sus începuse să cadă bucăţi de tencuială, cărbuni, lemne aprinse şi văpăiala flăcărei, ce coprinsese tot învelişul, făcea şi mai sinistră scena sălbatecă ce se desfăşura în golul Întunecos al sălei!...

De cum văzu primejdia, Dosi se repezi şi luă în braţe pe .Florina — care spăimîntată se dedese înapoi, acoperindu-şi ochii cu mînile' — şi cu o putere supraomenească ridicînd-'o -alergă afară cu dînsa.

Gaetano, doborît de mulţimea care se năpustea spre uşi, Tişi Fausto, ţintuit locului, se vedeau ameninţaţi a peri, pe «înd cei doi amici fugeau răpindu-le comoara!...

IV

Se lumina de ziuă cînd cariola în care se afla Dosi, Steffo -şi Florina intra pe poarta viei de la Savarna.

Dido venea, încet, încet, după dînşii.

Înconjurată de gard viu de mărăcini şi rododendron, aşezată într-o livadă de măslini, casa, pe temelii puţin ridicate "de la pămînt, avea plăcută înfăţişare cu pereţii' ei albi şi «obloanele verzi, cu pridvor de viţă şi cu prispă de jur-împre-Jur. La ferestre, în jgheaburi de lemn, muşcatele roşii, crăiţele cafenii şi colţunaşii galbeni îşi amestecau florile şi frunzele, printre care ici şi colo răsărea cîte un fir de rozetă parfumată. Via mai departe se urca pe coasta mai petroasă, casa un covor verde ţesut pe alocurea cu largi boabe ruginii.... De altfel, dealurile se întindeau pline de vii cît puteau prinde; cu ochii, şi o linişte adîncă domnea pretutindeni.

Vierul,' care dormea sub un umbrar, se deşteptă auzindi zgomot, iar cînii, treziţi fără de veste, se repeziră ameninţători asupra noilor-veniţi.

— Deschide casa, Gero — zise Dosi sărind din trăsură — şi adu-ne apă rece de băut.

— Dacă patronul binevoieşte să aştepte puţin, căci cheile-sunt la nevastă, în casă, răspunse omul dînd fuga spre o căsuţă, dosită de nişte copaci de alături.

Pînă ce să se întoarcă, Steffo ajută pe Florina să se coboare-şi, sprijinind-o unul de un braţ celălalt de altul, o aşezară? pe o laviţă lîngă uşa de intrare, puindu-i pe umeri o broboadă de lînă, iar Dido i se culcă cuminte alături, cu capult în poală-i.

Peste măsură zbuciumată de spaima ce încă n-o părăsise,,., biata copilă, pe care băieţii o scoseseră leşinată în uliţă, se urcase, lipsită de putere, lipsită de voinţă, în cariola ce *ăim* norocire le ieşise în cale şi, fără a zice un cuvînt, fără a face* o împotrivire se lăsase în voia celor ce o scăpase de la moarte,, s-o ducă unde vroiau.

în cea mai mare grabă — pe cînd Dosi rămăsese cu dînsa-, într-o uliţă dosnică — se repezi Steffo de luă cele de trebuinţă;, de acasă,' avînd parte să nu întîlnească pe nimeni altul decît. pe Dido, care ieşise pe fereastră, din odaia unde fusese încuiat, şi stetea în capul scărei aşteptîndu-şi stăpînii. La plecare,., nu ştiu cum îi veni să-**1** fluiere şi sărmanul dobitoc, ştiindu-l prieten cu ai lui, se luă după dînsul.

Încet, încet, Florina îşi venise în fire şi cei doi prieteni? o înconjurau cu toate îngrijirile, dar în zadar îi vorbeau de-a lungul drumului, asigurînd-o de prietenia şi de devotamentul'; lor, în zadar îi spuneau că de acum încolo începea o viaţă nouă pentru dînsa — în care va simţi mulţumiri sufleteşti neintîmpinate încă — în zadar o întrebau dacă doreşte ceva,. că ea tăcea, sprijinindu-şi capul în mîni şi numai cînd, înadins, îi ziseră ei că poate nu avea încredere într-înşii şi dorea*, să se întoarcă la Fausto, numai atunci făcu o mişcare pe?; care o luară drept o tăgăduire şi un semn de groază...

Gero aduse cheile şi un ulcior cu apă, deschise uşile şi ferestrele, apoi alergă în vie să culeagă struguri şi fructe, căci emoţiile şi frămîntarea din timpul nopţii sleise puterile drumeţilor.

înăuntrul casei trei încăperi, cu o sală la mijloc, mobilate foarte simplu, dar curat. Pe Florina o aşezară în odaia din dreapta — a mamei lui Dosi — iar ei luară pe cea din fund, unde se aflau două paturi. Dido, pe afară, făcea cunoştinţă cu noii lui prieteni.

Nevasta vierului, o ţărancă tînără şi voinică, se ivi peste puţin, „pentru a servi pe gentila doamnă şi pe domni", şi de îndată începu să scoată de prin dulapuri şi să facă orînduială prin odăi.

— Cît pentru mîncare, domnii vor fi cu ingăduire, că noi nu avem multe lucruri şi încă mai puţin măiestria celor de la oraş, zise ea arătînd două minunate şireaguri de dinţi, într-o gură rotundă şi focoasă.

— Vom mînca ce va fi, Zanna. Cît despre măiestria d-tale, o cunosc prea de mult pentru a nu fi sigur că ne vei ospăta bine, răspunse patronul. Deocamdată te rog să vezi de doamna, căci nu-i prea îndemînă şi poate să aibă nevoie de d-ta.

— Bucuros, bucuros, cu totul la serviciul d-sale... zise ea, intrînd binişor în camera fetei.

Florina se aruncase pe pat obosită şi slabă peste măsură. Zanna cu mîngăieri, cu cuvinte dulci o îndupleca să se dezbrace, să-şi răcorească faţa şi, după ce o culcă, închise obloanele, trase perdelele şi, lăsînd-o să doarmă, se duse după alte treburi.

Cei doi amici, deşi trudiţi, simţeau însă că n-ar putea sta locului, că aveau trebuinţă de mişcare, că aerul proaspăt al dimineţei le-ar fi mai prielnic decît somnul. Ieşiră deci întru întîmpinarea vierului, cu care regulară cele de nevoie pentru şederea lor acolo, apoi se-ntinseră pe cîte un maldăr de fin şi, aprinzîndu-şi ţigările, se adînciră într-o tăcută contemplaţiune a orizontului, ce se rumenea de cele dintîi raze ale soarelui.

— Şi acum, după ce am scăpat-o de o moarte sigură, după ce am smuls-o, pentru totdeauna, sper, din ghearele balaurului, după ce entuziasmul încălzitor al izbîndei se va potoli, te întrebce ai de gînd să faci cu dînsa! zise Steffo, rupînd într-un tîrziu tăcerea.

— Inima îmi tresaltă de atîtea simţiri, mintea îmi e înteţită de atîtea gînduri, întreaga mca fiinţă e înfrigurată de atîtea doruri — care mă ridică deasupra mea însumi, făcîndu-mă mai bun, mai generos, mai îngăduitor — că dacă toate acestea pot fi atributele fericirii, sunt astăzi, dragul meu, omul cel mai fericit. Nu înţelegi?. . . ea, steaua care mă lumina, idolul înaintea căruia îmi plecam genunchii, făptura de la care izvora pentru mine toată dragostea şi toată mulţumirea, e la adăpost în casa mea, e aci lîngă mine, e a mea, prin urmare!. . . Şi mă mir cum nu-mi vine să înnebunesc de bucurie, cum din străfundul sufletului meu nu am închinat încă astrului care se ridică acolo în fund — şi care pentru întîia dată ne luminează şi ne încălzeşte în acest fermecător coprins — prinosul rugăciunilor şi recunoştinţei mele! răspunse Dosi transfigurat şi privind spre răsărit.

— Oh! sentimentalule vînător de idealuri, nu pentru ca să-ţi zdruncin clădirea de iluziuni în care trăieşti ţi-am. făcut întrebarea, ci pentru a lămuri starea şi valoarea faptelor şi împrejurărilor, in alcătuirea şi desfăşurarea cărora ne găsim legaţi unul şi altul, întîmpină Belii.

— Fii pe pace, prietene!... tot ce va fi grijă, neajuns, răspundere. . . toată paguba, toate greutăţile le iau asupra mea singur... lăsînd ca mulţumirea, plăcerile, veselia să le împărţim deopotrivă. Tu mi-ai dat frăţescul tău ajutor, şi ai suferit pentru mine mizeria unui trai infam, contactul unei lumi ticăloase, numai pentru a nu mă părăsi în lupta întreprinsă şi a-mi da dreptul să fiu mîndru şi de ce am făcut şi de amiciţia ta, pe care mă pot — cu aceeaşi încredere — rezema ca pe mine însumi, răspunse înduioşat Dosi, îmbrăţişîndu-l. Şi urmară astfel îndelung vorbirea lor, „limpezind" multe şi chibzuind in privinţa felului de viaţă ce avea să ducă Florina pînă la o statornică aşezare a lucrurilor. Primejdia descoperirii de către Fausto a locului unde o ascunseseră ei fu de la început puţin luată în seamă, dată fiind bănuiala, ce şi ei şi dînsul putea avea, că au perit în foc şi chiar, fără de aceasta, neputinţa saltimbancilor de a afla ce s-a făcut sau unde s-a dus odorul lor.

Situaţiunea însă ce Dosi îşi avea faţă de mamă-sa, aducîndu-i în casă o femeie străină, luată — în ce mod şi din ce lume — de către un nevîrstnic, fără alte mijloace de trai decît acelea ce dragostea de mamă şi, în cazul cel mai rău, bunul ei plac putea să-i dea, era de tot gravă şi de aceea fu cercetată şi răsucită de dînşii în toate felurile, fără ca să ajungă deocamdată la vreun rezultat.

— Va fi cum va voi D-zeu, încheie băiatul, pe a cărui frunte se brăzdase, pentru prima oară, o încreţitură de îndoială şi de nelinişte. Avîntul liric cu care-şi începuse vorba îşi mai muiase aripele şi acum ar fi fost bucuros să se poată amăgi cu gîndul că, pe zarea trandafirie către care îşi înălţa sufletul, cu puţin mai înainte, nu se arătase încă nici un nor.

Mergeau pe o cărare strimtă, Dosi culegînd flori şi fire de iarbă, Steffo fluierînd. Aproape de căsuţa vierului văzînd pe Zanna robotind pe afară, ştrengarul îşi scoase repede pipa din buzunar, o umplu cu tutun şi ridicîndu-şi beretul, îi ceru politicos un cărbune, apoi încredinţîndu-se că bărbatul său nu era acolo, se puse la vorbă cu dînsa, după ce — în semn de mulţumire — o scutură uşor de bărbie...

Nevasta isteaţă şi guralivă îl interesa cu atît mai mult cu cît mişcările îi erau graţioase, privirile umbrite de gene creţe şi lungi, iar peptul — sub cămaşa cusută cu arnici galben şi roşu — i se rotunjea în două valuri drepte ca nişte santinele!...

Făcea haz de cum se-ncerca ca să-l descoasă cu privirea: „Signorei, care adormise ca un copil, mai frumoasă ea singură decît toate fetele frumoase cîte văzuse, care, învăţată la oraş cu lume, cu zgomot, cu petreceri, o să i se urască degrabă în singurătatea de la ţară. Ce noroc avusese patronul de aşa femeie!... Şi de mult a luat-o? Acum de-abia o să încapă în cele trei odăi, cînd o veni şi patroana cu fetele de la tîrg!" Apoi îl întrebă dacă e rudă cu domnul ori cu doamna şi îşi arătă părerea de bine că el nu e mîndru „ca alţii" — voind să bată în Dosi — „care nu ne gratifică" pe noi ăştia cu vorba lor! Şi lui Steffo i se umflau cu neastîmpăr nările, cîntărind-o din ochi şi-şi făgăduia de a prinde de la dînsa şi mai multe decît lăsa ea acuma să-i scape de bunăvoie.

Ancheta aceasta, atît de amănunţită şi de timpurie — din partea unei femei îmboldită negreşit de curiozitatea firească — dacă nu-i deştepta vreo bănuială, căci ar fi fost absurd, îi dedea cel puţin a înţelege că gurile erau slobode şi urechile deschise în preajma lor.

De aceea îi răspunse şi el cît mai strîns şi mai nehotărît, ca nu cumva împrejurările sau vreo scăpare din vedere să le fie prilej de supărare şi, simţindu-se, la urma urmei, moleşit de oboseală şi mai ales de căldura soarelui, care acum era sus, se întoarse în casă, unde găsi pe Dosi dormind într-un pat şi pe Dido într-altul. După ce se socoti cîtva, trase şi el o pernă, se lungi pe scînduri şi curînd fără de ocol trecu în lumea drepţilor.

Casa singuratecă îndeobşte şi goală pînă la cules — vreme de veselie, de viaţă liberă, de petreceri nebuneşti — luase acum un aer de sărbătoare, pe care nu-l avusese niciodată. Mănunchi de flori şi de arburi în toate părţile, cununi şi ghirlande verzi deasupra uşilor şi la mijlocul tavanelor, viţe cu struguri şi crengi cu fructe, făcînd grupuri decorative prin unghere. Se cunoştea că tinerii voiseră să împodobească cu tot ce era mai frumos cuibul în care se abătuse din zbor „pasărea măiastră".

Şi ea, ca mai presus de orice, dedea tuturor viaţă şi voie-bună, şi zilele curgeau liniştite, şi prietenia îşi revărsa căldura binefăcătoare, şi încrederea se făcea mai învederată, căci îndată cu înseninarea chipului înnourat la început de o nestăpînită tristeţe şi cu ivirea zîmbetului pe buzele şi în ochii ei, toate se prefăcuse în podoabe şi în frumuseţi, ca într-o năzdrăvană feerie, toate trăiau sub încîntarea unui farmec ce pusese stăpînire pe mintea şi inima lor.

Dacă n-ar fi avut cîte o repede dar cruntă zguduire, de grija să nu afle mamă-sa ori de temerea să nu fie iubit, Dosi n-ar mai fi voit să se deştepte din visul în care simţea vibrîndu-i pînă la frenezie toate coardele sufleteşti şi trăindu-i, cu o neţărmurită expansiune, toate puterile trupeşti.

Să nu afle mamă-sa... Ce s-ar face dacă ar afla?!

Gîndul lui hotărîtor era, de la început, să ia pe Florina de nevastă şi mama lui, care-l iubea, care ar fi fost, ea, mai mult nenorocită văzîndu-l suferind, s-ar fi înduplecat la aceasta, mai ales că el îşi sfinţise legătura şi iubirea cu primejduirea vieţii.

Ar mai putea trăi el oare? Soarele cu potopul lui de lumină, natura cu comorile ei neperitoare de energie şi tinereţe, omenirea cea multă, pururea în mişcare, aceea ce e mai sfînt şi mai admirabil pe lume: amorul... ce i-ar mai folosi lui, de ce ar mai avea oare fiinţă pentru dînsul, daca aceea ce l-ar face să le preţuiască, ori să se bucure de dînsele, aceea ce l-ar face să-şi ridice sus capul, să-şi umfle pieptul ţi să strige în gura mare: sunt fericit, n-ar fi, n-ar putea să fie a lui?!...

Oh! şi nimic nu e mai greu, nimic mai cutezător decît cucerirea unei inimi de femeie; enigmă pe care doar întîm-

plarea, capriciul sau pasiunea o dezleagă cîteodată... Cînd,. după potolirea zbuciumărilor prin care trecuse, Florina se găsi. în mijlocul unei binefăcătoare linişti — înconjurată de atîtea. îngrijiri, de atîta duioşie — cu chipul luminos întîmpină pe cei doi prieteni, pe amîndoi coprinzîndu-i în acelaşi avînt de recunoştinţă.

Acum fără de nici o teamă trăia lingă dînşii; întinderea locurilor de-abia putea să-i astîmpere zburdălnicia; peptul ei. nu se mai sătura respirînd aerul vioi al libertăţii şi cu capul rezimat de marginea ferestrei, sau pe cărările luminate de lună,, asculta povestirile şi cîntecele amicilor săi.

Şi era aşa de blinda şi de drăgălaşă la vorbă, rîdea cu atîta poftă — parcă nu se mai sătura de rîs — se bucura de cel mai mic lucru ca un copil şi toate o interesau şi-i făceau plăcere...

Recunoştea, într-adevăr, că o nouă viaţă începuse pentru dînsa şi simţiri — pînă atunci necunoscute — îi încolţeau în inimă. Negreşit că întindea cu aceeaşi mulţumire mînile bunilor ei tovarăşi, dar buzele înfocate ale lui Dosi, sărutîndu-i-le, o făceau doar să se încline, cu un zîmbet dulce,, pe cînd strînsura bărbătească a lui Steffo, o înfiora plăcut şi reînvia tot mai nestăpînit pornirea de a i se închina lui cu trup şi cu suflet.. .

Şi cu toate acestea, unul — la picioarele idolilor — sta în extaz şi în adorare înainte-i, iar altul, cu glume şi cu nebunii,, o făcea să petreacă.

Ce pot însă ochii cei mai rugători, buzele cele mai dătătoare de îndemnuri, braţele cele mai pătimaş întinse, cînd fiinţei către care se îndreaptă ii tremură între pleoape chipul drăgălaş, îi sună în urechi glasul mîngîios, iar sîngele îi învăpăiază întreaga făptură numai la atingerea celui ales ?!.. . Şi alesul era netăgăduit Steffo — fără ştirea nici uneltirea lui, el care nu se gîndise niciodată la dînsa şi mai ales — pentru a nu-şi perde năravul şi a nu rămînea stingher — de cînd sosise la vie se rotea, mînat de cele mai întreprinzătoare cloruri, pe lingă Zanna, oacheşa şi plina de nuri Zanna.

De altfel, poate că această şmecherie, de care nu se ascundea, să îi fost chiar pricina inteţirii şi creşterii în inima Florinei a sentimentului ce o robise.

învederat că fetei nu-i plăceau deloc nici glumele, nici prietenia lui Steffo cu Zanna şi se silea să rămînă nepăsătoare şi rece, deşi simţea cuni i se aprind obrajii şi cum o doare 'in pept, ori de cîte ori se apropia unul de altul. Iar Djsi nu Înţelegea, nici nu bănuia nimic.

Se mira numai cum Florina, care-i dăduse întrucîtva dreptul de a se socoti înţeleşi şi legaţi împreună — amintirile celor petrecute la Osteria municipală şi in urmă furnicîndu-1 cu atita putere prin trup — acum, cînd putea să-şi arate în bunăvoie simţirea şi dorinţa, i se părea, dacă nu cu totul străină, dar desigur cu puţin îndemn de a da fiinţă acelor atît de vorbitoare făgăduinţi. Era jicnit în speranţele şi în mindria lui, dar o clipă nu dezvăli — nici chiar lui Steffo — •ce se petrecea intr-însul, nici încîtă de a se adinei cu aceeaşi •dragoste în practica cultului ce slăvea...

Seara ei mîncau în pridvor şi atunci găseau bun prilej să dea drum gurei.

Acolo, pentru placul fetei, povestiră ei ce ştiau mai cu haz, mai cu minunăţii; acolo, îi dezvăliră planul ce îndeplinise, de a o smulge din calea ce n-o putea duce decît la degradare sau la peire, acolo asigurînd-o din nou că e stăpînă pe soarta şi pe voinţa ei. Florina, pentru a le da o dovadă de încredere şi de prietenie, le povesti viaţa ce dusese, de cînd era mică şi pînă atunci.

— Nu avem trebuinţă de a Cunoaşte cine eşti şi de unde vii, întîmpină Steffo, cînd era să înceapă, şi dacă vrei să ne faci părtaşi la cele din trecut, precum suntem pentru cele •de astăzi aici, împreună, frăţeşte, să nu te socoti datoare a te spovedi, ca la duhovnic, căci în colţurile tainice ale minţii şi ale inimei rareori scormone omul, ci să ne vorbeşti luîndu-ne aşa cum suntem: nişte băieţi buni şi devotaţi unei copile frumoase şi pînă aci — oh! sper, *Gran Dio,* că numai pînă aci — fără de noroc !. . .

— Aşa e, *bellina?...* cum zicea don Gaetano, după a 4-a sticlă ?

Dosi întărind cuvintele amicului său, ea le mulţumi, întinzindu-le mîinile, pe care i le simţiră tremurînd puţin.

— Cînd eram mică de tot, începu Florina, mi-aduc aminte de un petec de grădină unde mă jucam toată ziua, cu cîrpe, cu păpuşi, cu petricele, pe cînd dinăuntrul casei îmi vorbea necontenit mama Nina, singura femeie căreia i-am zis mamă pe lume. Ea nu era mama mea adevărată, a mea — am aflat mai tîrziu — murise năseîndu-mă. O femeie foarte bună mama Nina şi care mă iubea şi mă îngrijea, numai cînd venea din tîrg nu trebuia să-i stai in cale, că mă bătea.

Gaeta — aşa-i ziceam lui don Gaetano al dvs.— care venea mai totdeauna supărat acasă, dedea şi el în mine, dar atunci sărea mama Nina să mă apere şi cîteodată cearta dintre ei se sfîrşea printr-o straşnică păruială. Şedeam la marginea oraşului şi cînd a trebuit să mă duc la şcoală, ştiu că Gaeta mă purta, pînă la un loc, în cîrcă, apoi mă lua de mînă şi umblam mult, mult, pînă ce mă lăsa la uşa clasei.

Spre seară mă întorceam cu mama Nina, dar cum intra prin prăvălii şi pe mine mă lăsa afară, mă smucea mereu de mînă — vrînd să ajungă repede acasă. Mie îmi plăcea mai mult cînd venea Gaeta, căci dacă şi el se oprea pe drum, totdeauna mă foloseam cu ceva.

Nu mult după aceea, se întîmplă că într-o zi Gaeta veni mai supărat decît niciodată şi, după ce strigă, trînti, ocărî, se puse să adune lucrurile, să le vire în lăzi şi a doua zi am plecat, pe drumul-de-fer, într-alt oraş, care îmi păru mai frumos şi mai mare, la Florenţa, Acolo ne aştepta, în nişte odăi la al 5-lea cat, Fausto, pe care văzîndu-1 mă ascunsei după mama Nina ţipînd de frică, iar el, în loc să mă împace, mă apucă de ceafă, îmi trase o palmă zdravănă şi mă azvîrli pe un scaun răcnindu-mi să tac.

Astfel făcurăm cunoştinţă împreună; de altfel, nici mai tîrziu nu avea să fie mai dulce cu mine.

în acele odăi strimte şi întunecoase, deşi ferestrele dedeau pe învelişul unui lanţ de case foarte înalte, am petrecut o iarnă întreagă, închisă cu cheia ca să nu alunec pe scări, plîngînd ziua de urît şi de singurătate şi noaptea de frică şi de frig.

în sfîrşit a venit primăvara şi ne-am dus cîteşipatru departe, departe, într-un oraş care mă minuna foarte, neputind pricepe, cu mintea mea de copil, cum puteau să umble oamenii, căci uliţi nu erau, ci pretutindeni apă.

— *La bella Venezia !...*

Vieni sulla laguna,
Adesso spunta la luna.
Vieni Bellina, vieri?...

intona Dosi, zbîrnîind cu degetele pe chitară...

— Venezia, într-adevăr, urmă copila. Ah! acolo ca şi aici am răsuflat din tot peptul şi m-am bucurat de soare, de verdeaţă, de tot ce putea să mă facă să uit închisoarea pustie din care ieşisem. Stăteam la Lido. Acolo, pentru întîia dată,

am putut şti ce făceau şi ce erau părinţii mei adoptivi; acolo, pentru întîia dată, văzui un circ.

La Venezia fui dată într-o şcoală de călugăriţe, unde am putut învăţa puţinul ce ştiu, că nu am stat decît pînă la vîrsta de 12 ani.- Fausto începuse din nou să colinde ţările şi oraşele şi se afla atunci în America. Era un atlet de frunte •şi un foarte dibaci jonglor.

Gaeta, care pe acea vreme avea un angajament la Circul cel mare din Torino, mă luă la începutul vacanţiei şi nu mă mai aduse înapoi. Mie-mi părea foarte rău, căci îmi plăcea. Îmi făcea bine viaţa aceea regalată, liniştită, lipsită de vorbe urîte, plină de curăţie sufletească şi de îndemnuri frumoase, pe cînd acasă ştiam ce mă aştepta şi mă bucuram mai mult acuma, căci puteam face deosebire între blîndeţea uneia şi grosolănia celeilalte.

Şi aşa fu!

Indignarea mea atinse culmea, însă, cînd mama Nina îmi zise într-o zi:

— Dragă, acum te-ai făcut mare, ce a trebuit să înveţi din cărţi ai învăţat, noi n-am cruţat nimic, dar de!... cartea-i ca flămîndul, trebuie să-i dau mult să se sature, şi noi nu putem să dăm mai mult, ş-apoi fiecare trebuie să muncească şi să-şi cîştige pîinea.

Ca să nu lungesc mai mult, de a doua zi chiar, începui să învăţ păsurile de.danţ cu mama Nina, care în tinereţe fusese o vestită' balerină. Mama mea fusese şi ea dănţuitoare, aşa că aveam oarecum în sînge priceperea şi patima acestei arte.

La 14 ani, sub povăţuirea mamei Nina, începui dansurile de caracter. Mai înaltă şi mai plină la trup decît camaradele mele, arătam mult mai în vîrstă decît dînsele şi mi se părea din această pricină că privirile publicului se împed'cau mai intîi de mine pînă să ajungă la ele.

Aşa că de atunci am simţit trebuinţa de a da mai multă îngrijire îmbrăcămintei şi podoabelor mele, de a întrebuinţa, şi pentru folosul meu personal, puţinii bani ce cîştigam şi din care cea mai mare parte se cheltuia în casă.

— Ca să trăieşti, să munceşti, că masa şi casa nu vin de-a gata, nici moşteniri nu aştepţi de la nimenea, fata mea, îmi predica necontenit bătrina, căci acum îmbătrînise şi se prăpădise de tot mama Nina. în curînd chiar o şi duserăm la groapă, căci tocmai în ziua cînd împlineam 15 ani se stinse

sărmana. Era de mult un cadavru pe picioare, din pricina patimei alcoolului! Ah! îngrozitoare moarte.

Am plîns-o mult, căci perdeam în ea pe sprijinul copilăriei mele şi numai după ce n-a mai fost lîngă mine, am simţit ce gol îmi lăsase în viaţă. Nu pot zice că trăisem pînă atunci bine, dar nici rău; de altfel, nu puteam face o asemănare între traiul meu şi alt trai, căci afară de viaţa copilărească din şcoala călugăriţelor, eu nu avusesem alta decît pe aceea a oamenilor de jos, a acelor artişti care trăiesc de azi pînă mîine, viaţa circului şi a saltimbancilor! Ei bine, chiar aşa cum era, pururea la voia oamenilor sau întîmplării, obositoare şi puţin răsplătită, totuşi viaţa ce dusei de aci încolo fu un adevărat chin, un iad pentru mine. Se părea că bătrîna ne luase şi fărîmiţa de noroc ce puteam avea cu dînsa în mormint.

Rămas acum de capul lui, Gaeta se prăpăstui cu totul în viţiul pe care-l cunoaşteţi, şi nu era seară să nu mă poarte cu dînsul — după spectacol — prin taverne cu alţi tovarăşi de pahar, să mă ţie pironită pe un scaun, moartă de trudă şi de somn pînă, uneori, la alba ziuă, cînd intra acasă pe mai multe cărări, căci de-abia îl puteam sprijini. Zicea că nu poate să se întoarcă altfel, căci, de la moartea nevestei-sii, dacă nu bea, nu putea dormi, ori dacă adormea, visa că-i sug strigoii sîngele. Vă faceţi idee despre împerecherea aceasta, dintre un bătrîn — căci îmbătrînise mult acum — pururea beat şi o fată mare, pe care o expunea astfel — cu toate că i se zicea tată — să vadă prin circiumi cele mai dezgustătoare scene şi să audă cele mai scîrboase cuvinte? Şi nu puteam face altfel, căci mă tîra cu de-a sila cu dînsul, ş-apoi mă gîndeam că fără mine — singura trează şi cu putere — s-ar mai întoarce el acasă, nu l-ar mînca oare cînii pe drumuri?...

Vă închipuiţi însă ce părere putea să aibă oamenii — în aşa situaţiune — despre mine şi ce nume purtam în gura lumii, ştiindu-mă căzută atît de jos: temelie de circiumă, stîlp de cafenea ?!... Ce oroare !! . ..

In aşa stare aîlîndu-mă, Gaeta, care de cîteva zile nu mai ieşea din taverne, se certa cu toată lumea, ameninţa chiar pe director că pleacă, dacă nu-l lasă în pace, Gaeta, nefiind stăpîn pe dînsul şi neavînd cunoştinţa primejdiei, se urcă într-o seară pe un trapez în vîrful circului — căci era un excelent gimnast — dar, după a doua figură, viindu-i ameţeală, perdu mîna după lemn şi căzu — ca un buştean — de la 15 metri înălţime jos la pămînt.

Un strigăt teribil se ridică din public şi lumea alergă la arenă lîngă dînsul. Cînd îl ridicară avea piciorul drept rupt de sus de la coapsă. Rămăsese schilod pentru toată viaţa şi muritor de foame!

Cum de n-am înnebunit nu ştiu, căci de la circ l-au dus de-a dreptul la spital, iar eu singură — fără de nimeni pe lume — m-am întors plîngînd in puterea nopţii acasă. . .

— Bine, dar istoria d-tale e mai tristă decît *Genoveva de Brabani,* decît a contelui Ugolino al lui Dante, decît *Barbara Ubrick,* o întrerupse Steffo rîzînd, căci văzuse pe fată înduioşîndu-se, iar Dosi îşi ştergea de mult ochii cu batista. Hei! Gero ! Zanna!... unde sînteţi ?!. .. Faceţi-vă-ncoace ! şi aduceţi-ne un pepene mare, cu miezul roşu, că mi s-a uscat gîtul ascultînd !... dar d-tale povestind, Bellina ?!...

— într-adevăr, te înţeleg că ai suferit, căci numai cît vorbeai şi simţeam că mi se frînge inima, zise Dosi, apucînd mîna fetei şi strîngîndu-i-o cu foc.

Pînă să sosească vierul, prinseră cîteşitrei să se plimbe pe din faţa casei, Steffo făcînd tot felul de ghiduşii, iar Dosi cu vocea lui caldă cîntînd aria: *bella sei come un angelo,* din *Trovatore.* După ce sfîrşi, Steffo — luîndu-şi chitara — rugă pe Florina să cerce puţin danţul spaniol, pe care îl prinsese el bine din auz. La început ea nu voi, sub cuvint că nu poate juca astfel şi mai ales că nu e bun locul, dar găsind mai la vale un petec neted n-avu încotro şi băiatul, acordîndu-şi instrumentul, începu preludiul. La auzul acelor sunete languroase, un fior trecu prin trupul Florinei, o simţire ciudată o însufleţi, ca şi cum o altă fiinţă se înfiripa într-însa, aşa că, ridicindu-şi puţin fusta, îşi luă *posa* şi începu să joace.

Şi părea, într-adevăr, ceva fantastic acea formă albă ce, la palida lumină a lunei, se rotea, sălta, se îmlădia, bătătorea pămîntul... iar la un moment dat, punînd genunchiul jos, făcu cu mînile mişcarea de a-şi deschide sînul, pe care şi-I scotea înainte oferindu-l ca pradă!

Rezemat de un pom Dosi, cu ochii pe jumătate închişi, o privea ca dus într-altă lume, pe cînd Steffo — zvîrlind chitara — se repezi la fată s-o ridice, dar îi veni să ţipe şi să dea fuga nebun prin livadă simţind gura ei arzătoare pe mîna lui într-un suspin auzind fluturîndu-i cuvintele: *tu sei mic ben !...* Şi celălalt le auzi, dar nu le dădu nici o însemnătate. .. De departe vierul şi nevasta lui văzuse scena danţului şi nu ştiau ce să creadă ochilor, într-atîta frumuseţea

şi armonia mişcărilor, în liniştea aceea splendidă a serei, li se părea ca o vedenie dintr-un basm de vrăjitori...

— *Tu sei mio ben !...* a zis, şi instinctiv acoperi cu buzele locul unde ea îşi pusese gura... *mio ben !... mio ben !...* repeta în gînd Steffo, mergînd încet după Dosi şi Florina, care apucase înainte.

Şi ca şi cum nu s-ar fi petrecut nimic, ca şi cum lacoma-i sărutare, cu murmurul ei plin de nebuneşti îndemnuri, nu ar fi vărsat foc nestins în sîngele nimănuia, nu ar fi fermecat mintea şi simţurile unui prieten, în dauna altui prieten, nu ar fi răsturnat şi prefăcut, într-o clipă, o întreagă alcătuire omenească, nu ar fi aruncat sămînţa vrajbei, a urei, a crimei poate în două suflete, „fiinţa angelică" veselă şi liniştită împlîntase cuţitul în pîntecele pepenului şi poftea, cu gingăşie, pe cei doi prieteni la ospăţul ce le pregătea.

După ce se răcoriră ea reluă firul povestei.

— Vestisem pe Fausto despre moartea mamei Nina, îl vestisem despre căderea lui Gaeta, dar nu-mi dete nici un răspuns. întîmplările nenorocite prin care trecusem, strîmtorarea în care mă aflam şi teama, mai ales, de a sta singură printre oameni necunoscuţi, îmi deteră îndemn să mă lipesc de o familie de acrobaţi englezi — femeia, bărbatul şi o fetiţă mai mică decît mine — care lucrau în circ la noi. Oameni foarte de treabă şi puţin în contact cu ceilalţi camarazi, îmi arătaseră multă prietenie şi mie îmi erau simpatici, aşa că văzîndu-mă mîhnită şi fără de sprijin, mă luară să şăd cu dînşii.

Emma şi Ethy, gazdele mele, erau perfecte dănţuitoare pe sîrmă, aşa că de dragul lor mă dădui şi eu la acest exerciţiu, şi în curînd ne produserăm cîteşitrele. Fu o adevărată turbăciune, în public în seara aceea, avurăm un succes nebun şi de atunci trebui necontenit să jucăm pe firul întins la 10 metri de la pămînt.

Mă socoteam aproape fericită, şi mă rugam lui Dumnezeu să rămîn totdeauna astfel, cînd iată că urgia, sub forma lui Fausto, căzu — ca un trăsnet — asupra capului meu. Se întorsese, sau mai bine zis fugise din Constantinopole, unde într-o luptă îşi sugrumase adversarul şi era să fie închis şi pedepsit cu moartea poate, dacă consulul nu-i făcea vînt de acolo într-ascuns. De bine de rău sosise, dar ca vai de el, fără para în pungă, fără haine, fără adăpost şi mai cu seamă fără nici un curagiu.

îi dădui deocamdată ce putui, cu făgăduiala de a stărui la directorul nostru — care era foarte generos — să-1 ia în trupă. Şi într-adevăr îl luă.

Astfel se înfiripă bine, căci lucra frumos şi plăcea publicului, în vreo cîteva lupte ieşi biruitor, căpătă chiar o medalie de la o societate de atleţi, iar pentru îndemânarea lui de scamator devenise idolul copiilor.

Gaeta tămăduit — dar, cum l-aţi văzut, şchiop — locuia cu fiu-său, petrecîndu-şi toată vremea la circ. Pentru a-i veni în ajutor camarazii obţinuse de la director să. dea o reprezentaţie în folosul lui. Programa foarte interesantă, cu danturi, cu pantomime şi cu surprize, adună atîta lume, că şedeau şi pe scară şi prin ganguri în picioare.

— Bunăoară ca la reprezentaţia noastră de dăunăzi!... Apropozito de asta, nu ştim nimic despre cele întimplate, zise iar Steffo. Adevărat că nici gazete nu am cetit, nici.. .

—- Nu întrerupe, domnule ! Nu-ţi mai poţi stăpîni gura!. . . strigă Dosi.

— Toate merseră de minune. însuşi Gaeta apăru în clovn şi fu primit cu flori, aplauze şi aclamaţiuni. Ei danţară un fandango care plăcu mult, iar Fausto luptă cu amicul meu Scroggs şi cu un pompier. Pe pompier îl trînti cu mare înlesnire, pe Scroggs însă — deşi pe jumătate decît dînsul — nu numai că nu-1 putu pune jos, dar de vreo două-trei ori englezul îl clătină aşa de tare, că mai-mai era să-1 răstoarne. O parte din public ţinea cu unul, iar alta cu celălalt. Se iviră contestaţii, se făcu gîlceavă! Cei care pusese rămăşag aleseră un juriu şi un arbitru, in sfîrşit, după multă tevatură, luptai reîncepe. încurajat fiecare de partizanii lui, se încleştară cu atîta furie, încît arbitrul sări de cîteva ori între dînşii, ca să-i despartă.

Era o chestie de onoare acum pentru amîndoi şi, încît privea pe Fausto, ar fi voit mai bine să moară decît să fie învins. Sîngele lui african se răzvrătise aşa că ochii lui turburi aveau privirea rătăcită, peptul i se mişca ca nişte foaie, iar vinele gîtului i se îngroşase ca frînghia.

Englezul, dimpotrivă, liniştit, zîmbea, salutînd cu capul unele cunoştinţi din sală şi-şi freca minele cu batista plină de praf de colofan.

Emma, Ethy şi cu mine stam după un stîlp al scenei şi ne uitam, ele fără nici o grijă, eu cu un fel de teamă neînţeleasă, care mă îneca şi mă făcea să tremur. Oh! Fausto era teribil!

Se dete un nou semnal şi se înşfăcară iarăşi.

Se zguduiră, se suciră, se încovoiară, făcură aproape ocolul arenei — cînd prinşi de braţe, cînd de mijloc — pînă ceîntărîtaţi de strigăte, furioşi că se luptă degeaba, văzurăm pe Fausto lăsîndu-se repede pe un genunchi şi cum Scroggs era aplecat pe dînsul, îl ridică de coapse cu atîta violenţă, că englezul, bătînd aerul cu mînile şi cu picioarele, fu aruncat •cu fata în sus la pămînt, cu genunchiul adversar lui pironit pe pept!._. .

Ss auzi un urlet îngrozitor, se văzu o rostogolire de oameni unii peste alţii şi într-o clipă arena fu plină de partizanii ambilor luptători. Vorbeau toţi deodată, ridicînd mînile, bastoanele, pălăriile, fiecare vroia să aibă dreptate, toţi discutînd asupra aceluiaşi lucru, dar neputînd nimeni spune lămurit aceea ce dorea. Larma ţinu cîteva minute, pînă ce veni în cap directorului să trîmbiţeze de sus, şi tăcerea — după cîtăva mîriială încă — se făcu. Atunci de pe înălţimea scenei îi rugă pe domni să-şi ia locurile şi să lase pe juriu şi pe arbitru să judece dacă lupta fusese cinstită, căci asupra acestui lucru nu se înţelegeau.

Pe luptători **ii** scosese afară, Fausto îngîmfat, călcînd rar •şi cu peptul înainte, Scroggs foarte palid, şchiopătînd şi cu batista plină de sînge. .. Căderea îi fusese atît de cumplită, •**că-l** podidise sîngele pe gură.

Noi cu toatele ne grăbirăm în jurul lui, iar doctorul îl culcă pe canapea şi începu să-l pipăie. încercai să nu mă întîlnesc cu Fausto, dar el îmi aţinea calea şi îmi zise rîzînd:

— A crezut englezul că o samă răpuie ? Dacă nu-i e destul, să mai poftească !...

Eu nu răspunsei nimic şi intrai în cabină. Pînă atunci, din deliberarea juriului, ieşise hotărîrea că lupta nu fusese leală şi că Fausto, discalificat, era oprit de a mai lupta pe viitor.

Gind auzi Ciclopul sentinţa, se înfurie aşa de tare, că, cu toată împotrivirea directorului, ieşi în arenă strigînd: „să vie să-i spuie lui în faţă, cine îndrăzneşte, căci el nu recunoaşte nimănui dreptul de a-l necinsti!..."

Fluierăturile şi huiduielile se ridicară atît de groaznic din toate părţile, că personalul circului sări la uşă ca să împiedice vreo încăierare şi trebui să vie doi carabinieri să-l depărteze pe nebunul, căci altfel nu se mişca de unde sta ameninţînd pe toată lumea.

Gaeta plîngea, iar eu îmi frîngeam rnîinile, gîndindu-mă, cu ce obraz mă mai întorceam acasă ?!

Avusesem drept să mă tem şi să tremur, căci a doua zi Fausto era concediat din trupă, şi cum striga în gura mare că o să sfărîme oasele englezului din pricina căruia îşi perdea postul, poliţia îi ordonă să părăsească cit mai curînd oraşul, altfel îl bagă la închisoare. . .

Şi iată cum fui silită să mă despart de bunii mei amici, pentru ca să-mi urmez familia — pe tată-meu şi pe fratemeu, precum eu însămi îi declarasem tuturora; iată cum directorul, silit de această împrejurare, dîndu-mi drumul, ajunsei să mă tirăsc după doi nemernici, să mă produc prin oraşe, prin sate, să joc prin bîlciuri, să cobor mereu treptele carierei, căci după isprava lui fugeau toţi. de Fausto şi nu mai putu găsi nici un angajament serios nicăieri. Iată cum m-aţi văzut jucind pe frînghie şi cerşind cu talerul. . . cerşind!. . . foarte fericită cînd căpătăm ceva, ca să nu murim de foame !...

— Trist, foarte trist! murmură Dosi, şi te plîng din toată inima!... Acum însă visul rău s-a stins, viaţa amară nu se va mai întoarce, aici, aici — cu noi dimpreună — toate ţi se închină pentru aceasta.

— Lasă dramaturghia, Dosi, şi ascultă, zise Steffo, tăindu-i înadins vorba... Bine dar oamenii ceia trebuiau să te ţie pe palme; căci fără d-ta, ar fi perit, şi totuşi purtările Ciclopului erau departe de a-ţi fi măgulitoare! Do ce asta ?'

— De ce ? pentru că era înamorat de mine şi se jurase că mai degrabă mă va ucide decît să fiu a altuia decît a lui. . . şi să mă credeţi că de multe ori mi-am văzut moartea cu ochii. Nu vă mai spun cîte mijloace a întrebuinţat — şi cu binele şi cu rău — ca să mă înduplece să-l iau de bărbat. Mă cutremuram cu groază la ideea de a fi legată pentru viaţă de un asemenea om, de aceea ori nu-i răspundeam nimic şi mă bătea, ori îi rîdeam în nas şi mă bătea mai tare!

O dată, deznădăjduită, am sărit pe fereastră şi-am fugit. Cum însă nu cunoşteam pe nimeni în oraşul acela — eram la Bologna — nu aveam bani asupra mea şi nu puteam umbla ca o nebună pe drumuri, am cerut azil la o şcoală de maici; nu m-au primit; m-am dus la un azil de orfani: m-a dat afară ocărîndu-mă; am cerut de lucru într-o prăvălie: m-a luat peste picior trimiţîndu-mă unde se duc fetele frumoase; în sfîrşit noaptea tîrziu, am căzut moartă de oboseală şi de foame pe o bancă, în arestul poliţiei, căci întîlnindu-mă fără

de căpătîi am fost arestată. Ei bine, decît să mai îndur ce îndurasem, am preferat să mă întorc în iadul chinului, decît să cad în iadul desfrîului, şi m-am întors acasă.

De astă dată, înțelegînd se vede gravitatea lucrurilor, atît Gaeta — care-mi ținea parte — cît şi Fausto s-au purtat foarte cu omenie, însă de atunci niciodată nu mai putui ieşi singură, iar cînd rămîneam acasă mă închidea cu cheia înăuntru!

Ce era să fac ? Sufeream şi aşteptam scăparea de la D-zeu. Am făcut bine, căci mi-a trimis-o, cînd mă credeam pierdută... Dar acum nu-mi mai este frică între îngerii mei păzitori, încheie Florina strîngînd cu căldură mînile celor doi amici.

V

Focul ce mistuise teatrul popular ridicase tot oraşul în picioare şi deşteptase o puternică mişcare de compătimire în țara întreagă.

Cîteva zeci de morți, o sută şi mai bine de răniți, familii din care nu rămăsese decît o văduvă sau un orfan sau nimic, iată bilanțul serbării de binefacere începută cu hohote de rîs şi sfîrşită în strigătele de moarte!.. . Ziarele, pline de descripțiuni şi amănunte asupra tragicei întîmplări, urmau a da în fiecare zi ştiri asupra-i şi a complecta funebra numărătoare ...

Iată ce aflară băieții cînd, după 15 zile de lipsă, se întoarseră acasă, lăsînd pe Florina în paza neadormită şi îngrijirea lui Gero şi a Zannei.

Dosi găsi pe mamă-sa bolnavă în pat. Mîhnirea însă ce simți îl uşura, în acelaşi timp, de temerea ce-l muncea să-şi vadă neamul sosind, peste dînşii, la vie. Pentru inima lui, unde acum mama şi surorile steteau aşezate pe o treaptă mai jos decît iubita, împrejurarea aceasta fu mai mult decît o uşurare, fu chiar o bucurie, căci îndepărta neapărata ciocnire ce trebuia să aibă în dînsele, din pricina ei, şi-l lăsa, în vremea asta, stăpin pe situație. De aceea se şi grăbi, văzînd pe mă-sa, să ia asupra lui toată grija viei, făgăduindu-i de a o scuti de orice zdruncin, de orice supărare. Biata femeie plînse de mulțumire, îmbrățişîndu-l şi nu mai văzu, în neastâmpărul lui de a-şi pregăti cele de trebuință şi de a căta să plece mai repede, decît zelul de a-şi îndeplini sarcina şi dorința de

a-i face placul, cu toată oboseala ce-i presupunea după lunga lui călătorie.

Totuşi se văzu nevoit să-şi amîne plecarea, starea maică-si fiind îngrijitoare şi avînd, de altă parte, nevoie să descopere ce se făcuse Fausto şi Gaetano, căci din ziare nu deslușise nimic asupra lor. Dar îl trăgea ața la Savarna şi stetea ca pe ghimpi, neavînd — după cît îl ardea dorul — putință să cunoască ce făcea şi cum trăia Florina acolo. **Rabdă** două-trei zile, îi venea însă nebunie, îşi făcea fel de fel de închipuiri şi, mai cu seamă, se temea să nu se întâmple ceva cu fata. Mai ştia el, în haosul în care i se rostogolea mintea, dacă Ciclopul nu dedese de urma ei, dacă nu o răpise, dacă n-o ucisese poate, văzînd-o că i se împotriveşte, că îl urăşte, că 11 blestează ?!... E drept că de s-ar fi întîmplat cel mai mie lucru, Gero. avea straşnică poruncă să-i dea de ştire, să trimită, în caz de primejdie, pe Zanna în oraş. Cine şi ce poate însă domoli gîndurile unui amorez, în asemenea împrejurare, departe de draga lui?

In sfîrşit, a patra zi, puse calul la trăsură şi, încărcînd-o bine cu de toate, porni la vie. Steffo, însărcinat să dea de urma celor doi vrăjmaşi ai lor, de două zile alerga pretutindeni, fără de nici o ispravă şi tocmai atunci se dusese în via San Pietro, aşa că Dosi plecă singur.

„Angelica ființă" — care după ce băieții se smulsese cu greu de lîngă dînsa — îşi petrecuse vremea dormind, plimbîndu-se şi tresărind la fiece zgomot, juca cărți cu Zanna în pridvor, cînd intră cel mai puțin dorit şi aşteptat dintre amicii ei pe poartă. Totuşi, bucuroasă îi sări înainte şi, la mişcarea făcută de Dosi să o sărute, îşi plecă fruntea şi astfel pentru întîia oară buzele lui îi atinseră fața.

Cu mînile ei în mînile lui şi cu ochii lacomi privind-o, îi lămuri de ce întîrziase atîta, de ce venise singur, de ce chiar în acea seară se va înapoia la Ravenna, şi-i împărtăşi toate muncile inimei, toate trudele gîndului ce simțise de la despărțirea lor. Ea îl asculta cu un galeş zîmbet pe buze, înfricoşată din ce în ce mai mult de urmarea ce aştepta să dea el unor atît de înflăcărate cuvinte şi mai vîrtos nenorocită de privirea ce avea să fie iubită de oameni pe care nu-i putea iubi.

Ah! în acele clipe şi-ar fi dat sufletul şi viața ca, printr-un farmec îndurător, ispita aceasta dulce şi încîntătoare să-i vie de la acel pe care-l dorea, pe care-l iubea, care i s-ar fi

aşternut,' oricînd şi oricum, la un semn, nebună de fericire la picioare!....

Zadarnic însă cerca să se amăgească singură, căci crunta realitate îi stetea acum — sub chipul lui Dosi, aprins şi nerăbdător — înainte-i.

— Din clipa în care te-am văzut, m-ai robit, îi zicea el, din acea clipă m-am legat pentru viaţă de tine, Florino, şi azi sunt hotărît să dau o trainică înfăptuire acestei legături. Vrei ? Oh! spune-mi în toată bunăvoia sufletului tău — vrei să fim uniţi împreună, vrei să mă robeşti şi mai mult fiindu-mi soţie ?... Şi-i sărută mînile şi cu mişcări mîngîioase căta să o coprindă în braţe... Oh ! lasă-mă!... nu zi un cuvînt... e aşa de bine... e aşa de dulce astfel... îngîna el, cu capul plecat pe umerii ei. Florina sta ca de piatră. Simţea greutatea cuvintelor lui şi-i era milă sâ-1 mîhnească, dar cînd se gîndea la celălalt — care încă nu-i spusese nimic şi pe care ea îl dorea cu nebunie — i se făcea milă de nenorocitul lipit acum de pieptul ei.

Dar în sfîrşit trebuia un răspuns, o tăcere mai îndelungată putea să aţîţe bănuieli într-un suflet atît de pătimaş. Vorbi, însă cu mult cumpăt, lăsînd, din parte-i, deschisă poarta speranţelor lui Dosi, „înaintea cărora se va înclina, cînd nu numai el ci si toti ai lui vor socoti-o vrednică de dînsul".

— Nu voi să fiu nici jucărie, dar nici pacoste în viaţa d-tale şi cînd ţi-oi întinde mîna să ştiu că nu va roşi nimeni văzîndu-ne alături. Ş-apoi e oare cu putinţă să te legi de o fiinţă pe care întîmplarea sau nenorocul ţi-a scos-o în cale şi căreia nu-i cunoşti măcar vrerile şi înclinările? Ia seama să nu faci un pas greşit, de care să te căieşti şi să fii scîrbit mai tîrziu. Eşti mai bun şi mai mărinimos decît poate merit, de aceea nu voi să aibi nici un creţ pe frunte din pricina mea.. .

.— Taci!... taci!... striga el, făcînd semn să-i astupe gura, căci dacă nu ai alte împotriviri de făcut, n-am decît să-mi plec genunchii şi să te rog să fii a mea, iar despre toate celelalte nici să mai grăieşti, nici să-ţi mai aduci aminte!... Oh! nu vorbi!... nu mă face să sufer mai mult, căci îndeajuns îmi este îndurerat pieptul.. .

Florina tăcu... şi cum soarele scăpătase în către apus, îl luă de mînă, îl însoţi o bucată pe jos, apoi luîndu-şi rămas bun — cu făgăduiala de a se întoarce curînd — îi privi în urmă pînă ce se făcu nevăzut.

Dosi, plin de încredere, fermecat, fericit, închegă pe drum tot felul de proiecte pentru viitor, pe cînd femeia care-i cucerise inima şi mintea — cu gîndul la altul — întindea cărţile să-şi ghicească norocul şi cădea cu moarte între doi cavaleri, unul de negru şi altul de roşu.

Două zile a bătut el, Steffo, uliţele în zadar; a treia zi fu însă răsplătit de toată alergătura şi de tot necazul. Văzuse grămezile de dărâmături, zidurile negre şi despuiate, lemnăria arsă şi risipită, tot ce mai rămăsese din măreaţa clădire a teatrului; călcase pe locul de unde smulsese pe Florina, culesese dintre ruine bucăţi de lucruri sfărîmate în vălmăşagul lumii; cercetase pe paznici asupra morţilor şi răniţilor; fusese la spitaluri, vorbise cu gazetarii, scormonise pretutindeni, dar nu dăduse de cei căutaţi.

Se hotărî atunci să-i urmărească pînă în vizuina lor şi cum Dosi nu-1 putea însoţi, se duse singur.

Mai întîi îşi înfăşură mîna stingă în nişte cîrpe, se legă cu o basma la cap şi-şi drese obrazul, astfel că părea sculat după boală. Rezemat într-un baston, tîrînd piciorul şi gheboşat intră în casa din via San Pietro şi sună la locuinţa patroanei. Aceeaşi larmă de cîini, aceeaşi uşă pe jumătate deschisă, aceeaşi arătare spiţelată în prag!

Primul schimb de vorbe fu neapărat răstit de o parte, umilit de cealaltă — bucurîndu-se Steffo că viclenia-i izbutise. Gînd se dete însă pe faţă, nu ştiu bătrîna cum să-1 poftească înăuntru şi să-1 aşeze mai bine pe scaun, cum să-1 căineze şi să-1 mîngîie; avea doar chiria pe aproape două săptămîni de primit şi murea de dorinţă să afle unde fusese şi ce făcuse ca s-ajungă în aşa hal.

— In faţa d-tale stă un om scăpat ca prin minune de la moarte, zise Steffo cu glas plîngător, un om care şi-a perdut tovarăşul, care şi-a perdut prietenii în focul năprasnic ce a înzăbrănit oraşul!.. .

— Cum ?. .. Domnul care cînta aşa frumos ? întîmpină gazda.

— Perit în flăcări, zdrobit în picioare, precum cred că vor fi perit şi prietenii noştri de aici de deasupra! răspunse el, plecînd trist capul.

— Perit în flăcări! zdrobit în picioare! Ge grozăvie ?!... bietul tînăr! se văita baba... Dar d-ta cum ai făcut să scapi ?

— Eu fumam lîngă o uşă cînd a izbucnit focul şi m-am pomenit deodată îmbrîncit, aruncat, stîlcit de lumea care

fugea în toate părţile, şi cînd mi-am venit în fire, eram întins pe un pat la spital, dar ceilalţi nicăieri... nicăieri! Am întrebat, am căutat, nimic, nimic! De aceea mă vezi aici, doar d-ta să-mi poţi spune ce s-au făcut... ş-apoi aveam şi o datorie de plătit, spuse el pipăind buzunarul.

Bătrîna, care-l privea cu nesaţiu, văzîndu-i mişcarea, simţi un fior de înduioşare şi, acoperindu-şi ochii eu amîndou'ă mînile, suspină: „Fetiţa, frumuseţea ceea de fată, bălana — după care vă ţineaţi d-voastră amîndoi — care juca cu signor Fausto în seara aceea la teatru, nu se ştie ce s-a făcut. Unii zic că i-au zărit trupul tăciune printre dărâmături, alţii că s-a aruncat cu hainele aprinse în Monotone şi s-a înecat, cei mai mulţi însă cred că a izbutit să scape şi e bolnavă, ori ascunsă undeva pe aici.

— Bolnavă se mai poate, dar ascunsă ? de ce şi de cine ?. . . că n-o fi zburat ca porumbiţa cu vreun porumbel!.. . Gare-i nebunul la aşa primejdie să-şi mai ia şi o belea în spinare. . . şi ce belea\ *'Bagatella 1* întîmpină Steffo, frecîndu-şi genunchiul.

— Hei!... se prea poate, că era frumoasă ca un soare, diavoliţa, şi cu toate că era ţinută din scurt, îi jucau ochii în cap,' de nu mai aveau cum... Uite, acum pot să ţi-o sp. _ că desigur nu-i adevărat — dar Fausto, care a scăpat de la moarte dărămînd, cu umerii, o uşă de fer — dar fript pe mîni, lovit la cap şi cu picioarele zdrelite — pe d-ta şi pe tovarăşul d-tale v-a bănuit de aşa ceva, căci cu douătrei zile înaintea focului avusese pricină cu dînsa, şi pricină cam dureroasă, zise bătrîna, făcînd semnul lovirii, fiindcă voia cu orice chip să facă mai de aproape cunoştinţă cu amîndoi. Şi v-a bănuit, fireşte, mai cu seamă că de atunci v-aţi şi făcut nevăzuţi, iar printre trupurile arse, cîte s-au dat la iveală, nici unul nu era al d-voastră. Aşa că, după ce a îngropat pe bietul Gaetano — scos cu şalele rupte şi înăbuşit de fum — s-a pus pe căutat, mai întâiîn oraş, apoi primprejur, doar de ar da de unul din doi şi poate chiar pe urma fetei.

Şi a umblat nebun în toate părţile, dar n-a găsit nimic, şi de **8** zile de abia ieri dimineaţă s-a întors şi azi a plecat iară, deşi părea sfărîmat de oboseală şi de durere.

Oh! Să-l vezi nu-l mai cunoşti. Omul cela falnic, frumos, vesel altădată, acuma cu părul vîlvoi, cu ochii rătăciţi, vorbind singur, gîrbov şi istovit, seamănă cu un fel de sălbatec!... Pe mine mă înspăimîntă numai cînd trece, dar să stai împotriva lui... *Dio Santo,* ce ar fi? Bîrr! se încreţeste carnea pe mine! Vai de cel ce i-o cădea în gheară!. .. curat că-l face praf!. ..

Şi spuse şi spuse baba mereu, căci Steffo, încremenit de pele auzite, tăcea, rumegînd fel de fel de alcătuiri în minte, iar ea, de ce-l vedea mut şi nemişcat, de aceea li dădea la vorbă înainte...

La urma urmei, băiatul nici n-o asculta, căci gîndurile îi erau aiurea; deci pentru a-i tăia firul scoase punga, plăti ce avea de plată şi, cum îi era grabă să pună o cît mai mare distanţă între dînsul şi sălbatec, îşi luă ziua bună de la gazdă şi, fiindcă în odaie nu mai avea decît puţine lucruri, le ghemui într-o legătură şi, de astă dată iuţind pasul, părăsi pentru totdeauna acea locuinţă prea bucuroasă de oaspeţi...

_ Ajuns acasă îşi lepădă trenţele, îşi prefiră încă o dată prin minte cele văzute şi auzite şi trecu la Dosi alături, să i le împărtăşească şi să ia măsuri de apărare.

Cînd află însă că el plecase în mare grabă la Savarna, înţelese că trebuie să fi primit o veste rea şi că Florina e poate în primejdie. Repede încarcă un pistol, îşi luă un pumnal şi, sărind în prima cariola slobodă, porni îmbărbătat de cele mai eroice avînturi.

_ Cu tot zorul ce dăduse, se înnoptase bine cînd sui treptele prispei. Văzînd întuneric pretutindeni strigă, cu glas sfios, din prag pe Dosi, apoi pe Florina şi, nerăspunzîndu-i nimeni, făcu ocolul casei strigîndu-i, dar cînd ajunse în pridvor, se simţi deodată apucat de două braţe şi un glas molcom îi şopti:

— Ah! îmi spunea inima că ai să vii!...

Florina, uşor cu mîna ei moale îl mîngîia pe cap, pe obraz, spunîndu-i cuvinte fără de şir, dar atît de duioase, atît de dulci, că şi de n-ar fi avut înţeles, tot îi adevereau bucuria de a-l avea alături, tot, din tremurătura cu care le rostea, îi desluşeau iubirea, tot, din ferbintea sărutare cu care i le pecetlui pe buze, îi hotărau voinţa de a i se pleca lui, pentru a fi fericită.

Această pătimaşă zbucnire fusese atît de neaşteptată, încît Steffo rămase încremenit. Avea o fire prea' cinstită pentru a rîvni la lucrul altuia şi era prea puţin îngîmfat de sine, pentru a crede că putea cuceri fără de luptă.

îi trebui, într-adevăr, să se scuture ca să-şi vie în fire! Şi atunci — deşi adînc mişcat — cu blîndeţe căuta s-o liniştească, s-o aducă la dreapta cunoştinţă a lucrurilor, s-o înduplece a nu-şi rătăci într-atîta simţirea, încît să uite cine

e el şi ale cui drepturi le-ar călca în picioare, a cui fiinţă ar desprețui-o, cutezînd numai a-şi îndrepta năzuinţa către dînsa, idolul amicului, fratelui lui!!. .. Şi pentru a da o mai mare întărire acestor cuvinte, Steffo, împreunînd mînile fetei în mînile lui, îşi plecă — cu ochii Rugători — genunchii înaintea ei.

O rază a lunei — scăpătînd printre nori — încunună această adorabilă scenă cu nimbul ei argintiu.

Stătură un moment privindu-se uimiţi, în răzvrătirea vijelioasă a sîngelui şi a judecăţii, apoi Florina îşi plecă şi ea capul şi, sărutîndu-l pe ochi, îi zise:

— Uită-te ce frumos şi ce liniştit e!. .. Luna parcă numai pentru noi luminează pămîntul şi ceea ce simt acum nu am simţit niciodată!.... Scoală-te !. .. Oh!. .. scoală-te, te rog! Eu ar trebui să-ţi stau la picioare!... Dacă nu vrei, ori dacă nu crezi că mai poţi iubi, eu te iubesc, eu te voi, eu sunt a ta! Oh! scoală-te! şi, desprinzîndu-şi mînile, îl coprinse în braţe, cercînd să-i cadă ea la picioare!

Mi-ai vorbit aşa de frumos şi aşa de cuminte, că ţi-aş fi înţeles şi ţi-aş fi urmat povaţa, dacă tu nu mi-ai fi strecurat în inimă simţirea ce mă face să mor şi-mi dă viaţă totdeodată, dacă tu, cel dintîi, nu mi-ai fi aprins în piept focul ce mă arde şi-mi place să mă ardă!...

Mi-a vorbit şi amicul tău, oh! cu totul altfel decît tine.

El tremura de nerăbdare, cu ochii înflăcăraţi, cu gura lacomă, cu braţele întinse. El îmi jura iubire şi mă ruga să fiu a lui... soţia lui şi s-ar fi dat pentru viaţă rob mie, numai dacă printr-un semn aş fi primit ceea ce cerea. Şi pentru că mi-a fost milă de dînsul, nu i-am strigat că pe tine te iubesc şi pentru că-mi era dor — oh! un dor nebun — de tine, nu i-am spus taina ce-mi ardea buzele, căci întărîtat cum era m-ar fi ucis şi atunci nu te-aş mai fi putut aştepta, nu te-aş mai fi văzut, oh! scumpul şi iubitul meu!.. .

Şi ea înfiorîndu-se de o lovitură nevăzută, se aruncă de gîtul lui, lipindu-şi capul strîns de capul băiatului.

— Cu voi, urmă ea, am trăit zilele cele mai fericite de cînd sunt pe lume. Să fie aceasta pentru că amîndoi sunteţi atît de buni cu mine, sau că de la tine îmi izvorăşte toată mulţumirea şi bucuria ? Să fie pentru că aici nu-mi mai este frică de nimic, ori că, fiindu-mi tu aproape, m-ai însufleţit, dîndu-mi ce n-am crezut să am vreodată: îndemnul iubirii?.. . Şi vezi, toate cîte le simt bune şi plăcute le simt astfel pentru că le pot împărtăşi cu tine!

Oh! dacă n-ai mai fi tu, la ce mi-ar folosi ele, la ce mi-ar folosi chiar viaţa? Te iubesc pe tine, pe tine numai, şi dacă Dosi vrea să fiu a lui, eu nu vreau să fiu decît a ta!... Ce-mi este mie acel om, pentru care nu simt ce simt pentru tine ? Ce poate să-mi dea «l mai mult decît poate să-mi dea orişicare altul, chiar Fausto, pe care-l urăsc şi-l blestem ?! Ce-mi pasă mie de obiceiurile şi legăturile unei lumi pe care nu o cunosc, în care am trăit străină, aproape sălbatecă printre oameni ? !...

Şi cum din nou el o ruga şi o liniştea, ea îi puse mina la gură, şoptindu-i ca trezită dintr-un vis:

— Taci, taci, nu-mi mai vorbi de el, nici de nimeni. Să vorbim de noi mai bine, căci suntem singuri şi ne iubim!

Aşa e că şi tu mă iubeşti?... spune, mă iubeşti?... nu? ei bine, iată răspunsul meu... şi desfăcîndu-şi braţele şi le prinse după gît, se învîrti încet, încet, iar în faţa lui lăsînd repede un genunchi în pămînt, şi-i scoase sînul înainte şi făcu lui Steffo semn să vie să-l ia...

Oh! tinereţe, tu eşti într-adevăr primăvara cea pururea înfloritoare a vieţii, tu eşti dătătoarea de îndemnări şi purtătoarea de energii!...

Şi ei erau amîndoi tineri, cu simţirile învăpăiate de cea mai nebunească dragoste, cu braţele întinse unul spre altul, iar

luna năzdrăvană, luna
prietenă întotdeauna

amanţilor... privea de sus, revărsînd asupră-le lumina ei, cînd şi cînd tăinuită de către un palid nor.

VI

Cu gîndurile lui pornite în pribegia visurilor, Dosi nu băgase de seamă că la cotitura dealului — unde se încrucişau drumurile — luase un altul decît cel care ducea acasă.

De altfel, nici pe Dido — care văzîndu-l ieşind cu stăpînă-sa, se alungase cu ceilalţi tovarăşi înainte — nu-l bănuise că se ţinea după dînsul.

Tocmai cînd se înnopta de tot şi ieşi în cîmpie, putu cunoaşte că, îndemnîndu-şi mereu calul, lăsase de două ceasuri în urmă adevărata lui cale.

Atunci dete şi cu ochii de cîine şi nu-şi putu stăpîni minia. Nu-i era de ajuns că rătăcise, mai avea şi pacostea asta în spinare. Să-1 ia.cu el acasă nu voia, să-1 gonească înapoi se temea să nu se piardă, nu-i rămînea decît să-1 ducă el singur înapoi la vie. *

Ideea aceasta îi surise; era un mijloc minunat de a-şi mai vedea odorul. întoarse deci trăsura, luă pe Dido lîngă dînsul şi, sfichiuindu-şi murgul, porni repede îndărăt.

De unde la început era furios împotriva clnelui, acum, că avea ceva de-al stăpini-sa alături, îl dezmierda în tot lungul drumului şi vorbea cu el, aşa că nici nu simţi cînd ajunse. Poarta fiind deschisă, Dosi, ca să nu turbure liniştea, deshămă singur calul, îl legă de un pom, apoi cu cinele de zgardă, o luă încet spre casă.

Bucuria îi dedea bătăi de inimă.

Gînd să intre — uşile erau date în lături şi înăuntru întuneric — i se păru că aude zgomot în pridvor, iar Dido smucindu-i-se din mînă o rupse de fugă.

„Acolo e, îşi zise el, stă cu Zanna la sfat şi la poveşti", şi mergea în vîrful degetelor ca să nu le sperie.

Deodată, din pricina întunericului, nu putu să deslușească nimic, dar luna ieşind din nori şi revărsînd asupra pridvorului întreaga ei lumină, Dosi, cu groază, văzu pe Florina răsturnată în braţele unui bărbat, al cărui cap era ascuns în părul ei. Şi se sărutau cu atîta foc şi erau atît de adînciţi în dezmierdări, că nu simţise pe Dido gudurîndu-se în jurul lor, nici pe Dosi, care se apropia amenințător de dînşii.

— Tu eşti viaţa vieţii mele... sufletul sufletului meu. .. zicea Florina... Tu eşti fericirea mea!.. .

— Ticăloşilor! răcni Dosi.

înspăimîntaţi, amîndoi săriră în picioare, Florina acoperindu-şi peptul cu mînile, Steffo privindu-şi amicul cu ochi nebuni.

— Tu şi ea!... Tu !... mizerabile, care-mi erai prieten! şi strîngea din pumni şi scrîşnind din dinţi. Tu aici! în casa mea, în lipsa mea, ca un tîlhar, tu ucigaş! Mizerabile! mizerabile ! şi scutura, aprins de mînie, umerii şi braţele lui Steffo înmărmurit.

Florina gîfîind, cu minţile pierdute îi zise:

— Te rog, cruţă-1... te rog! Orişice drept ai avea, cruţă-1!... îl iubesc!. .. îl iubesc!

— Ah! strigă Dosi, îmbrîncind pe Steffo şi întorcîndu-se cu braţul ridicat asupra ei: Tu, tu să taci!... Pe tine ar trebui să te strivesc' ca pe un şarpe !... Neruşinato !... încruntată Florina făcu un pas spre dînsul, gata a-1 lovi, şi cum Dosi îşi vîrî — ocărînd-o — obrazul în obrazul ei, Steffo puse mîna în pieptul amicului lui, pentru a împiedica vreo primejdie.

— Fugi!... nu te amesteca tu! îl înfruntă acesta, dar el îndîrjit, păşi între dînşii, despărţindu-i.

— Ba mă amestec!... şi n-ai să te atingi de dînsa!. ..

Orbit de furie, Dosi îl prinse de mijloc şi, încordîndu-şi puterile, îl împinse în lături strigîndu-i:

— Fugi! fugi!...

Steffo se aruncă asupra lui, se înşfăcară la luptă. Florina se agăţă de braţul lui Dosi şi-1 trăgea şi-1 zguduia. Cîteşitrei formau un grup ce se zbătea, tîrînd-o pe jos, în toate părţile.

Deodată Steffo, într-o mişcare violentă, izbi pe Dosi cu palma peste obraz. Turbat, acesta se smuci din mîinele lui şi, dîndu-se înapoi, apucă pumnalul ce lucea pe masă.

—- Steffino L... iubite... ia seama, are un cuţit, zise Florina.

Steffo se repezi să i-1 smulgă, dar se opri rămînînd cu braţele întinse. **O** gîlgîială, urmată de un sughiţ adînc, îi tăie răsuflarea, iar din gura-i încă deschisă ţîşni un şuvoi de sînge. Văzîndu-şi sîngele, **horeai** de două ori, se frînse de mijloc şi dete să cadă. Florina îl prinse în braţe şi-1 culcă binişor pe scinduri, îngenunchind lîngă dînsul. Repezindu-se, îşi străpunsese inima în propria lui armă.

Dosi rămase, ca trăsnit, cu cuţitul în mînă...

Plecată deasupra iubitului care trăgea să moară, Florina îi vorbea, îl chema, îl mîngîia, apoi, ridieîndu-i capul ce alunecase la o parte, se înfiora privindu-i ochii mari, sticloşi, aţintiţi în gol.

— Mort! suspină ea, mort Steffo, care adineaori îmi vorbea, mă iubea! Mort! **Oh**! Steffo! şi plînsul îi îneca glasul.

Iar Dosi sta tot împietrit, şi pe dînsa o năpădea ura împotriva brutei stupide care-i zdrobise fericirea şi părea că nu înţelege nimic.

Nenorocitul, căruia-i tremura toate încheieturile, vrăjit de vederea cadavrului, întindea mîna **să-1** pipăie, dar încet, dar cu sfială ca să nu-i turbure parcă somnul.

• Dintr-o lovitură Florina îi scurtă mişcarea.

— Ucigaşule! Mişelule! Uiţi că l-ai omorît?!

Mut, nesimţitor, îndărăpnat, el întinse din nou mîna, dar ea îi strigă iarăşi:

— Nu te atinge de dînsul!... Asasinule!... Cîine! şi vorbea amestecînd, printre dezmierdările ce aducea mortului, ocări şi blesteme pentru omorîtorul lui.

Şi Dosi, buimac, cerca mereu să puie mîna pe cadavru, bolborosind cu un glas de pe altă lume:

— Taci! taci!...

— Nu tac! strigă Florina. Nu! Asasinule!... Ţi-ai ucis prietenul, ai omorît pe frate-tău! Cîine!... Tu! tu!!...

— Taci!

— De ce să tac?... jos mîna! Să nu te atingi de dînsul! E al meu, îl iubeam, da, îl iubeam!... Era amantul meu. Da!... şi el mă iubea pe mine!

— Taci!

— Nu te apropia!... Eu am să-l ridic! eu am să-l iau de aici... Iubitul meu!... Amantul meu!... înapoi, ucigaşule!...

Atunci beţia sîngelui întunecă mintea omorîtorului.

Fiecare strigăt îi întărită crîncena nebunie.

Ah!... gura aceea, care-i înfigea săgeţi otrăvite în inimă cînd striga: iubitul meu! amantul meu! gura ei făcută pentru sărutări, plină acum de balele urei şi ale mîniei! Cum să astupe el gura aceea?!...

De trei ori îi mai răcni: Taci! Taci! Taci! dar cum **ea** striga mereu, fără de veste — în culmea turbării — ridică pumnalul armat şi înfipse pînă la mîner cuţitul în gîtul lui Dido, care de sub laviţa unde stătu ascuns, în timpul luptei celor doi bărbaţi, se repezise să-şi apere stăpîna.

Florina leşinase.

Tăcerea nopţii se întinse din nou asupra tuturora. Nimic nu se mai mişca acum: nici trupurile reci, nici omul pironit de groază, care se uita la ele fără să-şi dea seama de ce făcuse...

în acel moment păsuri şi vorbe răsunară în apropiere; Gero şi Zanna, întorşi din obicinuita raită în vie, îşi făceau aşternutul pe prispă, lîngă fereastra Florinei...

Auzind zgomot, Dosi sări peste pălimar, se furişă prin locurile întunecoase şi ieşi la drum fără să-l vadă nimeni; se puse pe fugă. Şi fugea din toate puterile, fugea vrînd să iasă, oricum şi oriunde, la un liman, fugea parcă ar fi vrut să se scape **de** el însuşi, omorîtorul amicului lui!

O singură idee îi încleştase mintea şi voinţa: să aştearnă cît mai multă depărtare între dînsul şi grozăvia sîngeroasă ce lăsa în urmă.

După ce alergă o bucată pe la poalele dealului, coti la stînga, pe o potecă şi ieşi de-a dreptul în cîmpie.

Noaptea era splendidă şi liniştea adîncă. Şi el fugea mereu! Prea multa încordare îi slăbise însă puterile, căci simţi învîrtindu-se toate cu dînsul şi căzu jos.

Fiori îi trecură prin trup, iar dinţii îi clănţăneau în gură. O cît de uşoară mişcare îl făcea să tremure. îi era frică. Instinctul de conservaţiune se deştepta într-insul. Fără de voie îl frămînta grija că, de l-ar prinde, o să-l osîndească!...

Moartea, moarte aşteaptă! Deci moartea... cînd l-ar prinde. înspăimîntat şi cainic striga:

— Nu! nu! nu sunt vinovat! şi glasul lui, răsunînd în tăcerea nopţii, îl arse ca o lovitură de bici. Din nou o luă la fugă.

Puţin cîte puţin fapta ce săvîrşise i se tipărea, tot mai desluşită, în minte şi în urechi!...

Omorîse!... vărsase sînge!... cu mîna lui... a lui. Ucigaşul!... asasinul!... omorîse un om! şi mereu auzea sughiţ, horcăială, ţipete, blesteme!

Fugea gîfîind, cu gura căscată, cu ochii holbaţi! fugea nu numai de groaza osîndei, ci mai vîrtos de iasma morţii, care-l gonea cu înverşunare dinapoi.

Cîmpia se întindea albă şi pacinică sub lumina lunei. Căpiţele de fîn, pe jumătate în umbră, păreau că ies din pămînt şi se răspîndesc pînă în marginea zării. Şi iată că Dosi le văzu şi, fără să-şi dea seama, se simţi perdut în mijlocul atîtor spectre negre ce veneau ameninţătoare asupră-i. Cînd scăpa de unul dădea de altul şi iar peste altul, astfel că inima-i zvîcnea, din clipă în clipă mai îngrozită şi amorţeala îi lega genunchii. Cătînd în dreapta şi-n stînga, el merse, merse înainte abia răsuflînd, abia putînd să-şi tîrască picioarele grele.

Nişte boi mugiră prelung în depărtare. El se împletici de spaimă. Mugetul i se păru o deturnare de blesteme. Zbierînd ca un nebun, o luă la goană, iar boii mugeau şi alţii mugeau după dînşii, trezind ecouri prelungi şi sinistre.

Acum se speria de orice. Nervii lui bolnavi se întărîtau de cel mai mic lucru. Tremura şi mai tare. Nu mai vedea unde călca, nici unde mergea. Dînd prin nişte mărăcini, un

ghimpe îi tăie adînc mîna şi îl umplu de sînge; durerea n-o simţi însă. Umbla cotiş, oprindu-se mereu şi ferind drumul.

Oboseala îl sleise şi tot nu se lăsa; vru să mai iuţească pasul, dar se poticni şi căzu zdrobit.

Stătu oîtva timp făiă simţi, e, apoi, încet-încet, îşi veni în fire şi începu să-şi culeagă simţirile.

Crima lui răsări cea dintăi. Steffo !. .. se putea oare ? Ce fel, Steffo, amicul lui, cu care crescuse şi trăise ca şi cu un frate, Steffo, nedespărţitul şi veselul lui tovarăş? şi el îl ucisese ?!... Dar Florina, frumoasa şi încîntătoarea Florina ?... Zace acum alături de dînsul!...

0! ştia bine, pe dînsa n-o atinsese... Dar dacă şi ea murise ?!

Să fie oare cu putinţă? Şi el, Dosi, care-i iubise din toată inima pe amîndoi, el săvîrşise fapta aceasta?!

închise ochii, i se păru că visează, că e nebun, apoi împreunînd mînile căzu în genunchi şi, înălţînd glasul către cer, zise:

— Doamne! Doamne ! fă să nu fie adevărat!...

Deodată însă, se prăbuşi cu faţa la pămînt. îşi văzuse mîna plină de sînge. O închise, o deschise... degetele i se lipeau în cheagul cald şi roşu.. . sînge!... sînge!

Dete mîna prin iarbă, o frecă de pămînt, sîngele curgea, printre grunjii de ţărînă mereu.

îl apucă un adevărat acces de nebunie.

Se rostogolea pe jos, smulgea ierburile din rădăcină, le muşca, le scuipa, le azvîrlea. îşi strîngea, cît putea, fruntea în mîni, se bătea cu pumnii în piept, apoi cădea de-a lungul, plîngînd şi pierzînd răsuflarea. Se linişti într-un tîrziu şi atunci mintea i se întoarse către cei de acasă. Mama lui, biata lui mamă, cînd va afla! Dar surorile?. . .

Vai de ele ! Ah ! de-ar putea să le mai vadă !. . . De va afla mă-sa, bolnavă cum e, va muri. Oh!... şi tot el o va ucide, mizerabilul!.. .tot el! şi-1 muncea cumplit durerea!. ..

Toate se prăpăstuiau acum într-însul şi împrejur.

Prietenia, iubirea, viitorul, viaţa lui, toate, toate!... în adîncul fiinţei lui nu rămînea decît un gol spăimîntător !...

Şi aşa, frămîntat de gînduri, porni din nou şi se perdu în întunericul nopţii!. . .

Aici se opreşte manuscrisul.

Ziarul cel vechi coprindea pledoaria unui avocat la Curtea cu juraţi din Ravenna, în care lămurea, cu o măiestrită bogăţie de amănunte, lupta din sufletul Florinei între recunoştinţa ce datora unuia şi iubirea ce purta altuia dintre cei doi' amici, şi descria acţiunea desfăşurată de Steffo în această dramă şi scenele dintre dînsul şi Florina, cu o puternică şi mişcătoare elocvenţă.

Atena, 1891

PUBLICISTICĂ

Aveam dreptate cînd ziceam deunăzi că Teatrul Național se deschide, anul acesta, sub fericite auspicii.

După *Fîntîna Blanduziei,* minunata poemă dramatică a dulcelui nostru Alecsandri, scena română avu fericirea să dobîndească un vrednic succes mai mult, cu frumoasa tragedie a lui Shakespeare, care de două sute de ani stă ca un uriaş punct de întrebare în fastele strălucite ale literaturii şi filosofiei. E un merit fără seamăn de a se cerca înscenarea uimitoarelor creațiuni ale poetului englez, şi mai mult, decît norocit este acela care reuşeşte a le înfățişa vii şi puternice înaintea publicului.

Meritul şi norocul de astă dată au fost oaspeți credincioşi şi prietini teatrului nostru, care de mult timp nu se urcase pe scara artei la o înălțime atît de mare şi de senină. De trei ori fericit să fie acela care ne-a tălmăcit această poemă, profundă ca moartea şi plină de mişcare ca viața!

Cine nu cunoaşte legenda misterioasă a tînărului Hamlet, care, purtînd în suflet povara unei mari acțiuni (răzbunarea morții şi dezonoarei regelui, tatălui său), îşi tîrăşte viața zdrobită de cea mai cruntă disperare, văzîndu-se neputincios de a-şi împlini datoria. însemnat parcă de la naştere de degetul cumplit al năpastei, el rătăceşte singur cu nemărginita-i tristețe printre oameni, îndemnîndu-se zadarnic la lucrări covîrşitoare fragedei lui ființe, pentru care i-ar fi trebuit îndrăzneala şi avîntul unui erou. Slab şi violent totodată, plin de bunătate şi supus înrăutățirei, leal ca o spadă şi prepuielnic ca un cămătar, iubitor ca o fecioară şi batjocoritor ca un filosof realist, caracterul său este o necontenită contrazicere şi ființa lui un adevărat apocalips, pe care încă-1 discută lumea. Ca şi cum ar avea o otravă în suflet care-1 turbură şi-1 suge de puteri, el trece cu aceeaşi uşurință de la

zbuciumările cele mai violente ale mîniei la lumina cea mai senină a gîndirei şi a visărei. în tot cursul dramei, Hamlet este mai mult un instrument decît un agent, şi prefacerea lui în nebun este mai mult un joc sub care el caută a-şi ascunde amărăciunea gîndurilor şi frămîntările patimelor ce-i sfîşie peptul, decît forma fatală şi firească cu care se îmbracă crizele sufletului ori dezgrădinarea sistemului nervos. Aşa, după ce, cu ajutorul comediei ce pune să se joace înaintea regelui şi a reginei, descoperă crima unchiului său, el îşi amînă totuşi momentul pedepsei, şi dacă ucide pe Polonius e că numai o întîmplare neprevăzută îi îndreptează rău braţul.

în deşert prin strigăte disperate şi prin mustrări pline de adevăruri asupră-i se va cerca el să-şi dea îndemn spre răzbunare, mîna lui slabă-i cade de-a lungul corpului şi creierii lui înfierbîntaţi îl împing numai la violenţă şi la răutatea cuvîntului. în loc de a-şi concentra toată ura asupra unchiului său Glaudius, uzurpatorul tronului regal şi soţul incestuos al soţiei fratelui său, el îşi răspîndeşte veninul asupra celor ce-1 încongioară, devine brutal şi nedrept cu Ofelia, ameninţător şi fără de milă cu mamă-sa, ironic cu amicii şi sceptic cu sine însuşi. O mizantropie adîncă şi vagă-1 stăpîneşte şi-1 preface la fiece pas într-o fiinţă cu totul neasemănată cu aceea de mai înainte.

Enigma este cu atît mai greu de dezlegat cu cît întruparea ei scenală s-a săvîrşit sub cele mai deosebite variante, aşa că nu există un tip hotărît al omului după care interpretatorii să-şi poată făuri masca şi fiinţa rolului.

Greutatea interpretărei este dar nemăsurată şi meritul actorului este cu adevărat mai mare cu cit el va reuşi să facă mai uşor şi mai deplin înţeleasă această încîlcită ghicitoare a geniului lui Shakespeare. De acum în analele teatrelor au rămas, ca tradiţiuni neperitoare, amintirele despre măiestrele creaţiuni făcute de Garrick, Kean, Beauvallet, Devient, Irwing, Fechter, Rossi, Salvini, Sonenthal şi Simeonoff, care au jucat pe Hamlet. Actorul în rolul acesta, pe lîngă talentul şi arta sa, el îşi pune şi temperamentul său propriu neţărmurit de nici o regulă ori indicaţiune specială, caracterile eroilor shakespearieni fiind expresiunea deplină a umanităţei care nu suferă să fie scîlciată sau trunchiată în înfăţişarea sa. Iată pentru ce numai talentele de elită şi temperamentele viguroase şi înzestrate de acea căldură naturală a simţirei neprefăcute pot să îndrăznească a îmbrăca hainele acestor uriaşi, cari rămîn icoane neperitoare, la picioarele cărora degetul de oţel al vremei tot mai adînc scrie pentru viitor cuvîntul nestrămutatului adevăr!

Pe cerul acestui tablou trist şi întunecat se furişează însă o rază dulce şi luminoasă. Urmînd pînă la capăt iegea contrastelor, lîngă Hamlet, melancolic, disperat şi dezgustat de lume ca de viaţă, Shakespeare a pus pe Ofelia dulce, voioasă, iubitoare şi nevinovată, pentru a scoate şi mai mult în afară caracterul eroului său frămîntat, în tot cursul dramei, de cea mai stranie mizantropie. îndoiala şi dispreţul despre toate, tema pe care stă aşezată intriga acestei minunate lucrări, are însă porniri neînduplecate. Ele nu respectează nimic în furia nebună ce le este călăuză, aşa că vinovaţii, ca şi cei fără de nici o vină sunt victimele violentelor lor atacuri. Ofelia, cea mai senină întrupare a dragostei plăpînde şi adevărate; Ofelia, singurul surîs înveselitor în mijlocul acestei orgii destrăbălate de crime şi de scrîşniri de ură; Ofelia, bălana mireasă a cernitului suflet al lui Hamlet, ea care este menită, parcă, a nu întîîni decît liniştită şi statornică afecţiune, bunăvoinţă şi mîngăiere pretutindeni, ea este cea dintăi care cade jertfa nepăsărei, brutalităţei şi divagaţiunelor fără de milă ale extravagantului Hamlet, care într-un acces de scepticism calcă peste inima copilei sîngerindu-i rochia albă a iîuziunelor şi a iubirii sale.

„Go io a nunnery" (du-te la mînăstire), strigă nebunul prefăcut arătîndu-i cu un gest de dispreţ calea către închisoarea sufletească, în care, in gelozia-i orbească, ar fi vroit să vadă zăcînd pe unica fiinţă ce avea darul de a-i însenina fruntea. Sub greutatea acestor aspre cuvinte, fiinţa gingaşă se încovoaie ca o floare ruptă de un vînt rău. Nici o plîngere, nici o mustrare nu scapă din peptul ei zdrobit.

Singurul ei răspuns la nedreptele prepusuri şi la egoisticele sfaturi ale amantului adorat este exclamaţiunea plină de cea mai adîncă durere: „Oh! spirit înalt şi nobil, cît de turburat şi amărît eşti! Puteri ale cerului, daţi-i tămăduire!" Cel din urmă suspin al minţii sale atinse şi discordate este un cuvînt de înduioşare şi de iubire.

Ca şi cum ar fi voit să pună în faţa nebuniei spasmodice, ironică, fără de sfîrşit ca fără de fiinţă în care se înfăşoară Hamlet, ca într-o travestire de bal mascat, Shakespeare dă

spectatorului, filosofului imaginea adevăratei şi dureroasei nebunii, aceea a dezlănţuirei inelelor minţei şi a nervilor, nebunia Ofeliei, care, frîntă de pe tulpina sănătoasă de pe care se înălţa mîndră şi curată, apare şi galbenă, tremurînd de frigurile aiurărei şi cu ochii rătăciţi în spaţiuri necunoscute, ca un viu exemplu despre fatala înrîurire ce Hamlet are asupra acelora ce caută a-l opri un moment în calea lui semănată cu nenorociri. Ofelia este cu atît mai de plîns decît principele desperat al Danemarcei, cu cît ea cade victima propriei sale dureri, pe cînd dînsul poartă nemilostiv şi neputincios povara unei fatalităţi fără seamăn, împotriva căreia ştia a se lupta cu dibăcia cuvîntului şi amărăciunea unei vecinice discuţiuni cu sine însuşi. Cea dintăi este o jertfă nevinovată ambiţiunii şi brutalităţei, fără scuză asupră-i, a celui de al doilea.

Iată pentru ce acest rol este unul din cele mai grele, ca şi din cele mai frumoase ale teatrului modern, în care, afară de Julietta, sora mai mare a Ofeliei, rar se pot găsi caractere femeieşti de această talie, care să dea prin singura-le înfăţişare măsura întreagă a menirei lor. Nebunia Ofeliei este cea mai gingaşă şi mai duioasă nebunie, căci este nebunia adevăratei iubiri, a iubirei fără prefacere, a iubirei fără scop şi fără interes, asupra căreia rarele exemple ce vedem pe teatru abia ne-au putut da raţiunea unei astfel de simţiri, în mijlocul ultrarealist în care stă aşezată, ca stelele de argint ce ţintuiesc norii negri, pe mantaua fîlfîitoare a furtunei.

A păstra o dreaptă cumpănă între extremităţile şovăitoare ale punţei întinsă peste prăpastia exageraţiunii sau a insuficienţei, iată punctul culminant al rolului acestuia şi aforismul „cît este de greu a simula cu adevărat adevărata nebunie" este legea dupe care se cîrmuieşte această peste fire de complicată creaţiune dramatică. Abia puţine artiste, în lumea teatrelor, au putut atinge adevărul sub masca acestei fiinţe, şi dacă cele care s-au cercat a o potrivi pe faţa chipului lor nu au reuşit cu desăvîrşire, aceasta nu li se poate imputa ca o slăbiciune ori ca o lipsă de merit, ci mai mult se poate zice că amplitudinea rolului era prea largă pentru forma mărginită a talentelor lor.

Pentru a se da în mod desăvîrşit o creaţiune dramatică, se cere nu numai talent, observaţiune şi cultură, ci şi, ce este mai presus de orice, o afinitate de puteri şi de caracter între rol şi interpretator. Actorul fiind mina şi rolul mănuşa, oricît de delicat si de artistic ar fi croită cea dintăi tot este de multe

ori prea slabă ori prea mică cînd caută, de pildă, să mişte cele cinci degete ale pumnului de fier ori de zale de argint în care intră şi se găseşte atît de în voie mîna lui Macbeth sau degetele fine şi nervoase ale Ioanei d'Arc. De altfel, d-na Ar. R. Manolescu a dat în rolul Ofeliei întreaga măsură a talentului său, arătîndu-se duioasă şi iubitoare, precum era copila nenorocită a lui Polonius.

Ceea ce minunează mai mult in această dramă, precum de altfel în întreg teatrul lui Shakespeare, este varietatea cea nemărginită a situaţiunilor şi a peripeţiilor din ce în ce mai încordate, şi, mai cu seamă, adîncă şi strălucitoarea filosofie ce se coprinde în înţelesul cuvintelor. Cu toate că acţiunea se tărăgănează de multe ori şi monologurile sunt cam lungi, mersul general al intrigii nu suferă nici o micşorare de interes, şi deznodămîntul, mai totdeauna neprevăzut, se aşează fără multă greutate pe temeliile solide ale concepţiunii dramatice. Ceea ce s-a imputat, şi adesea cu dreptate, teatrului shakespearian este violentarea tuturor convenţiilor sociale ale mijlocului lumesc în care se săvîrşeşte acţiunea, cruditatea şi chiar trivialitatea expresiunilor întrebuinţate îndeobşte fără de o neapărată trebuinţă a dialogului şi graba febrilă cu care omoară la fine pe toate persoanele de care s-a servit întru tratarea subiectului.

Prima observaţiune, mai mult dogmatică decît naturală, poate să fie uşor înlăturată, căci filosoful autor dramatic care, din patimele omeneşti şi din ciocnirea lor violentă cu legile naturei sau ale societăţii, a croit caracterele nemuritoare ale eroilor săi este firesc răzvrătitor împotriva tuturor concepţiunelor strîmpte şi îndărătnice ce i-ar stingheri mersul liber şi larg al acţiunii sale. Tocmai fiindcă a ştiut a se emancipa de legăturile acelor reguli întocmite de către egoismul omenesc, Shakespeare a fost inovator, creator şi model fără pereche şi fără imitatori. Dacă şi-ar fi desfăşurat imensa lui activitate şi puterea zdrobitoare de concepţiune în cercul atît de strîns îngrădit al convenţiunilor, ar fi fost şi el un autor dramatic stimabil, desigur, însă nu ar fi pironit de cîteva sute de ani admiraţiunea şi emoţiunea publicului asupra lucrărilor lui. Numai sfărămînd barierele şi croindu-şi o cale proprie în regiunile idealului şi ale realismului, a putut să se aşeze ca maestru pe treapta cea mai înaltă a artei.

Asupra celei de-a doua şi a treia observaţiune, cuvintele pot să fie şi mai întemeiate. Aşa, cruditatea expresiunilor, a metaforelor şi a comparaţiunilor, deşi poate în gustul timpului

cînd au fost scrise, nu contribuie întru nimic la înfrumusețarea textului și de multe ori produce un efect cu totul contrar celui menit a produce asupra auditoriului. E drept iarăși că, așa cum stau eîe în originalul englez, lucrul este mai puțin izbitor decît precum apare în traducerile ce se joacă, îndeobște, pe scenele noastre. De altfel, oricum ar fi, gîndirile minunate ce izvorăsc cu abundență la tot pasul covîrșesc atît de mult orice alte neajunsuri, încît, după cum zice criticul Johnson, „limba lui Shakespeare este ca mozaicul cel vechi și rar, din rîndul pietricelelor strălucite ale căruia vremea a scos cîte un ochi sau a știrbit vreo bucățică și printre care se găsesc rătăcite și sticle proaste ori humă ordinară, care împreună cu celelalte prind de ochi pe admiratori și momesc pe cei proști."

Mania de ucidere grabnică și, în cele mai multe cazuri, fără de o cerință rezultînd din impulsiunea imediată a acțiunii, este, fără îndoială, singurul și cel mai de căpetenie neajuns, contra căruia toți pot să se ridice cu dreptate. Pentru a nu vorbi decît de *Hamlet,* deznodămîntul care aduce moartea regelui, a reginei, a lui Laerțiu și a lui Hamlet însuși, deși este poate o confirmare a temei morale urmărite, nu are însă și meritul de a fi o consecință naturală a lucrurilor înscenate, trebuie, în adevăr, ca să se recurgă la niște subterfugii și la niște mijloace de tot în nepotrivire cu mărimea subiectului pentru a atinge culmea efectului tragic. Așa, închipuirea duelului de la actul al 6-lea, cupele otrăvite și schimbarea, la un moment dat, a spadelor, dintre care numai una are vîrful înveninat, sunt mijloace atît de mici lîngă spăimîntătoarea înălțime la care e pană aici urcat spectatorul, încît cei mai mulți 'rămîn cu o îndoială în suflet și ies din teatru reflectînd, cu drept cuvînt, că dacă „Hamlet ar fi avut mai multă iscusință și dibăcie, desigur ar fi ieșit victorios dintr-o luptă în care toate împrejurările militau în favorul lui". Nimic decît numai lipsa de natural a acestor expediente poate aduce, fie chiar o clipă și este destul, gîndirea că în această parte drama este slabă, pentru ca perfecțiunea lucrării să sufere o aspră judecată.

în adevăr, cea de pe urmă scenă este ***oribilă.*** Hamlet, veșnic in luptă cu propria sa judecată și plecat cu nesațiu la o veșnică discuțiune cu sine însuși, e incapabil de a-și îndeplini singur misiunea ce-și dedese. Fatalitatea oarbă-i conduce însă brațul și-i impune cu o furie adevărat nebună a se preface din răzbunător în călău.

Un măcel confuz și nedrept înlocuiește sacrificiul expiator pe care i-1 cerea umbra tatălui său. Ca și cum moartea, intrată în mijlocul lor ca un oaspe de mult așteptat, s-ar juca cu dînșii, astfel îi lovește, cînd pe unii, cînd pe alții, fără șir, fără măsură, fără de nici un fel de dreptate pentru mărirea cauzei. Hamlet ca un orb dă în dreapta și în stînga, fără de acea premeditațiune subtilă și concentrată după care alerga și care îi rafina parcă răzbunarea, și fără de a-și mai asculta, pentru minuta supremă, acea judecată pe care o chema cu atîta mîndrie la lucru în grelele-i împrejurări.

„Abust my brains" (la lucru, creierii mei!), dacă zicea la început, aminîndu-și execuțiunea „pentru mai tîrziu", acum parcă dorește ca totul să se sfîrșească „mai iute", pentru a se duce cu grăbire în mormînt alături de iubitul său tată, lîngă care numai va găsi pacea sufletească și acea „tăcere imensă în care se învăluiesc ca într-un giulgiu de plumb inimile triste ce suferă de nedreptatea soartei și de durerea îndoielilor fără hotare!"

Și dacă, în mijlocul acelor ce cad împrejurul său, adevăratul culpabil este atins și pedepsit, aceasta este iarăși opera fatalităței, care de la început, precum am zis, a însemnat pe Hamlet cu degetul ei fermecat, punînd stăpînire pe mintea ca și pe brațul lui.

Ne pare rău că s-au suprimat din textul dramei scenele în care apare tlnărul Fortinbras, căci dînsul servește și mai mult de a statornici contrastul cu eroul piesei.

Pe cît Hamlet este vorbăreț și îndoielnic, pe atît Fortinbras este scurt și hotărît la cuvîntul lui și dacă cel dintăi își macină activitatea a sta locului în luptă cu el însuși, cel de al doilea trece mîndru și mîhnit, precedat de fanfarele victoriei. La finele dramei el pare încărcat de gloria războiului pentru a pune pe fruntea sa vitează coroanele prea grele pentru niște ființe slabe ori criminale, ca Hamlet și regele Claudius uzurpatorul.

Shakespeare nu putea da o mai energică morală dramei sale, punînd față în față acțiunea, vrednicia cu visurile și nestatornicia; făcînd ca viața să-și ia cursul său neobosit peste rămășițele înghețate ale morții. încă o dată ne pare rău de această supresiune.

Interpretarea dramelor lui Shakespeare este dintre cele mai anevoioase. A reproduce cu fidelitate acele caractere de uriași ca Hamlet, Othello, Regele Lear, Richard III, Macbeth etc. este nu numai o încordare peste fire a talentului

unui actor, ci încă, şi ce este principalul în rolurile acestea, o întrupare, o încorporare perfectă a simţirei, inteligenţei şi a sistemului nervos ale artistului cu acelea ale persoanei ce face să trăiască pe scenă. Analiza interpretaţiunei teatrului shakespearian este analiza sufletului omenesc, a pasiunilor ce-l zbuciumă; a clorurilor, avînturilor, impresiunelor ce-l mişcă; a durerilor, speranţelor, îndoielilor ce-l frămîntă; este analiza vieţii, este disecarea lumii acesteia, care, cu toate evoluţiile ei de civilizaţie şi de progres, şi-a păstrat fără schimbare trupul şi sufletul şi este supusă azi aceloraşi simţiminte cărora era plecată la întrunirea ei.

Cu deosebire de celelalte drame, aceea a lui Hamlet este, fără îndoială, una din eele mai grele de analizat, fiindcă prezintă aspecte multiple şi, prin urmare, din cele mai anevoioase de interpretat. Noi nu am avut ocaziunea de a vedea pe scena Teatrului Naţional pană acum decît trei actori cu reputaţiuni stabilite care au jucat pe Hamlet. Aceştia sunt răposatul Pascaly şi marii artişti italiani Rossi şi Salvini. Pascaly, talent şi inteligenţă distinsă, punea, după cît îmi pot aminti, tot sufletul său, amărît şi zdruncinat încă de pe atunci de nevoi şi de îndoieli, în înfăţişarea ce dedea eroului shakespearian, şi dacă nu ar fi fost acea febrilă energie care-l susţinea, pare că fără de voia lui, pană la sfîrşit şi care-I făcea de multe ori să se ridice inconştient deasupra multor lacune ce lăsa în interpretare, Pascaly nu reuşea nici a ne da măcar o idee apropiată de firea acestui personagiu.

Nu este de ajuns de a cunoaşte şi de a mînui cu dibăcie chiar instrumentul acesta al scenei, care se numeşte limba şi plastica teatrală, pentru a da publicului o icoană exactă a unui rol, ci încă este de nevoie a i-o săpa în minte şi a i-o tipări în suflet, cu acea putere de convingere şi de adevăr care singură este secretul artei.

Pascaly ne dedea numai o fiinţă fatală, doborîtă de împrejurări şi uşor trecătoare pe fundul negru al tabloului, ca o umbră jalnică după un cortegiu funebru.

Jocul tragedianilor italiani ne-a lăsat o mai adîncă impresiune, şi de la fiecare din ei ea ne venea pe căi deosebite. Aşa, Salvini se silea a pune mai ales partea realistă a rolului şi scenele brutale în vedere. Astfel scena cu Ofelia şi cu regina erau minunate, căci natura sălbatică şi mînia ironică ori desperată păreau că trăiesc în vocea, în ochii şi în mişcările artistului. Rossi ne dădea un Hamlet visător, plăpînd, ofilit de arsura unei nemărginite dureri, care-ntr-adevăr era „ochiul

învăţaţilor, limba înţelepţilor, gloria celor mai bravi şi speranţa întregii Danemarci!" Scenele cu umbra lui tată-său, cu comedia, cu groparii din cimitir, faimosul monolog *„to be or noi to be"* (a fi sau a nu fi) şi scena din urmă a dramei erau mărgăritarele coroanei ce pusese cu strălucire pe capul eroului său. Cu toate acestea, şi scenele violente şi atît de crunt realiste ale eroului erau, ne aducem aminte, cu o rară măiestrie puse în relief. Cine a uitat, cine poate oare uita faimosul *„va in un convento !"* (du-te la mînăstire!), cu care parcă biciuia pe nevinovata şi blinda Ofelia; cine nu s-a înfiorat de groază cînd, în lupta ce întreprinde cu regina, Hamlet-Rossi face portretul celor doi bărbaţi ai mamei sale. Rossi ne-a dat pe Hamlet desăvîrşit, întreg ca suflet şi ca inimă; caracter deplin. Salvini ne dădea o parte a caracterului eroului, iar Pascaly abia o umbră, o statuă, un tablou, o fotografie.

Iată proporţiunea.

Tînărul artist Grigore Manolescu, care numără frumoase creaţiuni pe scena română, care în Ruy-Blas şi-a dezvelit talentul său distins şi puternic, dîndu-ne apoi pe Despot-Vodă, pe Daniil Pribeagul, pe Guilaume sergentul etc, a făcut frumoasă şi întru totul fericită creaţiune în rolul lui Hamlet, pe care acum îl joacă de două săptămîni. Lucru rar în teatrul nostru: publicul, care nu prea era numeros la primele reprezentaţiuni ale dramei lui Shakespeare, acum din ce în ce mai numeros se adună în sală adus de faima piesei şi atras de curiozitatea, atît de îmbucurătoare, de a vedea pe un actor român jucînd cu o măiestrie demnă de meritate laude unul dintre cele mai grele roluri ale teatrului modern. Şi e adevărat aceasta. Manolescu s-a ridicat prin rolul acesta foarte sus, atît in stima şi dragostea publicului, cît şi în regiunile luminoase ale artei dramatice. „De acum avem un teatru", zicea deunăzi un eminent şi „ilustru critic", aplaudînd cu ochii plini de bucurie pe mult merituosul nostru artist. Da, avem un teatru şi-l avem de mult, însă gustul şi iubirea publicului pentru dînsul nu o aveam pînă acum, nu am avut-o, ar fi trebuit să zic, căci este de sperat că de acum încolo el va pune mai mult amor propriu pentru lucrurile ce-i aparţin, pentru teatrul lui, care este şcoala şi locul lui de petrecere cel mai ales, cel mai folositor. Nalt, bine proporţionat, cu linii elegante şi onduloase, cu capul rotund, bine croit, şi chipul frumos, elegantul artist român ne-a dat un Hamlet care de la întîia vedere îţi spunea că este fiul unui rege.

Cu ochii săi mari şi visători, pe care adesea îi înflăcărează mînia ori îi întunecă desperarea, el farmecă şi înspăimîntă pe gingaşa Ofelia, iar pe faţa prefăcuţilor Guildenstern şi Rosencrantz pironeşte linguşirea şi minciuna. Pe bătrînul Polonius, curtezanul fără de altă voinţă decît aceea a stăpânilor săi, el îl uimeşte cu cuvîntul său precis şi muşcător; răspunsurile lui de o profundă înţelepciune pun la îndoială pe intrigantul de curte, ca şi pe public, despre nebunia pe care o simulează cu atîta indemînare şi natural. Toate mişcările îi sunt libere, largi, în armonie cu acţiunea ori cu vorbirea, şi lucru foarte meritoriu, la un actor român mai ales, ele sunt pe cît de variate pe atît şi de puţin numeroase. Aspectul plastic al tînăruiui Manolescu-Hamlet este de o corectitudine . şi de o frumuseţe într-adevăr minunate, aşa că de departe, în scenele de căpetenie, pare că ai înaintea ochilor adevărata statuă a eroului. Sunt mai cu seamă de observat mişcările cele atît de naturale şi de apropiate situaţiunei ce le are în scenele cu umbra lui tată-său, în care parcă o putere nevăzută îl atrage fără de voia lui către vedenia sfîntă a nenorocitului rege, precum şi acele din scena reprezentaţiunei teatrale, a flautului, a momentului cînd surprinde pe unchiu-său la rugăciune; acele din scena cu mamă-sa, cu craniul lui Yorick, a luptei pe mormîntul Ofeliei, a duelului şi, în fine, a morţii sale în braţele „credinciosului Horaţiu". Ar fi de dorit poate ca mişcarea ce o face, recomandînd Ofeliei „să meargă la mînăstire", să fie mai nobilă, mai largă, mai în voie decît ***acea scurtă*** şi de cîteva ori purtată înainte şi înapoi ***arătare cu degetul*** în spaţiu, pe care cu atîta eleganţă Rossi o făcea deschizînd mîna întreagă ca şi cum ar fi fost gata să i-o şi dea pentru a o sprijini pînă la poarta schitului.

Rossi pînă şi în acest gest brutal era amantul gelos şi coprins de durerea îndoielii, gestul acesta era mai mult o rugăminte decît o poruncă, precum pare a fi la Manolescu. Ieşirile şi intrările în scenă sunt foarte naturale şi frumoase. Cu deosebire vom cita acelea din actul I, cînd pentru prima oară îi apare spectrul, aceea de pe terasa castelului după jurămînt, intrarea monologului ***to be or not to be,*** ieşirea din camera de rugăciune a regelui şi acelea din camera reginei, în fine aceea din cimitir, după apostrofarea lui Laerţiu. Este de remarcat eleganţa cu care se învăleşte în mantaua sa de catifea neagră şi cît de bine-1 prinde veşmintele cernite care-i dau o înfăţişare mai grandioasă şi-1 fac parcă mai înalt decît este. Tonul vorbirei este totdeauna foarte exact şi în

raport cu gîndirile exprimate. Rostirea e liniştită şi plăcută. Vocea sa, în general cam guturală, ia de multe ori accente tunătoare şi dacă ar fi ceva mai limpede şi mai mlădioasă ar da artistului, atît de bine înzestrat şi proporţionat ca corp şi ca figură, o putere şi o graţie mai mult. Dacă am avea să-i dăm un sfat, apoi credem că solfegiile şi vocalizarea pe game şi scara cromatică, în toată întinderea registrului său de bariton, i-ar face mult bine şi i-ar deschide adevărate comori care parcă îi stau ascunse în gît. Puţină muncă pentru dezvoltarea vocii şi exerciţii sistematice de gimnastică şi de scrimă pentru mlădierea corpului sunt desigur necesare artistului nostru pentru a-i da cu desăvîrşire liniile plastice, sculpturale şi organul plăcut şi răsunător pe care i le dorim din toată inima.

Scenele în care Manolescu este într-adevăr bine, bine pană a produce entuziasmul franc şi simpatic ce coprinde pe public, sunt în actul I, aceea de pe terasa de la Elseneur, unde zbuciumat de durere şi muncit de îndoială şi de rezistenţa ce la fiecare pas îi pune judecata sa formalistă în luptă cu aventurile inimei sale, vedem pe tînărul artist coprins de fiorii groazei şi tremurînd de mînie, de spaimă, de uimire şi zvîrlind în strigăte îngrozitoare cerului şi părintelui blestemele ori gemetele disperărei sale. Fineţea şi ironia cuvintelor din scena cu Polonius în actul al II-lea şi amărăciunea şi sarcasmul acelora ce spune Ofeliei, Manolescu le subliniază cu o minunată dibăcie, care dovedeşte cît de bine a studiat, a observat şi a înţeles partea aceasta brutală a caracterului lui Hamlet.

în scena cu actorii, emoţionat şi băgător de seamă la durerea factice a „Saltimbancului", el tună împotriva sa însuşi, în deşert şi nehotărît stătător pe loc, atunci cînd tot îi impune datoria de a lucra pentru răzbunare. Gradaţiunea intonaţiunilor în monologul „a fi sau a nu fi" (deşi această frază, după părerea noastră, o rosteşte prea cu convingere, atunci cînd totul fuge şi se ascunde dinaintea judecatei şi îndemnului lui moral) este, de altfel, bine menajată, aşa că exploziunea de la urmă este o consecinţă naturală a analizei ce face menirei omului în faţă Cu moartea. Punctul culminant, după părerea generală, ca plastică, mişcare dramatică, putere de expresiune, emoţiune şi înduioşare, pe care Manolescu 1-a adus în Hamlet este acela cînd, după ieşirea grabnică a regelui şi reginei din sala unde se juca tragedia lui Gonzagua, el zbucneşte într-un hohot spasmodic de rîs şi cade

zdrobit în brațele amicului său, strigîndu-i: „fantoma a spus adevărul, Horațiu! a spus adevărul!" Nimic nu poate da o idee exactă despre zguduirea ce produce artistul inspirat asupra fiecăruia din sală şi dacă, pe lîngă celelalte frumoase momente ce a avut în cursul dramei, n-ar fi putut avea decît numai pe acesta, totuşi el ar fi fost de ajuns pentru a consacra pe Manolescu adevărat artist! Iată ce poate face convingerea şi adevărul simțit şi înțeles prin artă. Atît aci cît şi în scenele cu regina el a ştiut a se ține la înălțimea ameţitoare la care-l urca rolul şi nu a şovăit un singur moment, o clipă nu a stat îndoielnic pentru a înfrunta greutățile ce-l înconjurau, asupra cărora a cîştigat o atît de frumoasă izbîndă.

Din această repede analiză se poate deci, cu drept cuvînt, vedea că în Teatrul Național s-a ridicat un artist capabil, împreună cu talentații săi tovarăşi, să încerce a juca toate producerile teatrului clasic şi ne este plăcută şi îmbucurătoare ocaziunea aceasta, pentru a pune cu tot dinadinsul cauza actorilor noştri cei plini de devotament şi de merit în mînile generosului public, de la care numai ei aşteaptă încurajare şi bunăvoință pentru a merge tot progresînd mai departe şi mai sus.

în curînd sperăm a vedea pe junele artist, *eroul zilei,* că va pune mîna şi inima la lucru pentru a ne da, precum ni se făgăduieşte, pe Romeo şi, precum ne-a lăsat cîțiva tineri de talent a spera, pe Iuliu Gesare de Shakespeare, care este o dramă nu se poate mai nemerită pentru gustul şi temperamentul publicului nostru.

D-na Aristița R. Manolescu, care a jucat cu atîta distincțiune şi dulceață rolul plăpîndei Ofelia, merită cu atît mai mult omagiile noastre, cu cît, obişnuită cu caracterul frumosului rol al Gettei, a uitat focoasele declarațiuni şi superba indignațiune ale fecioarei dace pentru a îmbrăca rochia albă împodobită cu flori şi ierburi a amantei lui Hamlet. Scena dintre dînsa şi Hamlet, deşi scurtă, a fost jucată cu grație şi ingenuitate, nici disperare zgomotoasă, nici frîngeri de mîni lipsite de cuviință, precum am avut ocazie de a vedea la altele în asemenea împrejurări, ci discrețiune în durere şi durere adîncă care-i zdrobeşte inima şi-i răpeşte mintea. Cînd iese din scenă presimți, parcă, nenorocirea ce are să i se întîmple. D-na Manolescu are, în adevăr, acel aer fatal în care se învăluie ființele destinate nenorocirii, aşa că scena nebuniei, atît de grea şi de complicată, o dă d-sa cu tot naturalul şi gingăşia talentului său.

Deunăzi, pe cînd recita versurile nebunei împrăştiind flori, am auzit pe o doamnă în teatru exclamînd cu cea mai perfectă convingere: „mizerabilul de Hamlet e bun de biciuit, cum se poate să facă rău unei ființe aşa de simpatice". Nu aş fi putut găsi o mai bună concluziune pentru a caracteriza modul cum d-na A. R. Manolescu a jucat si va juca rolul Ofeliei.

Despre ceilalți, afară de d-nul Nottara, care în actul III a avut foarte bune momente în scena cu Hamlet, nu vom vorbi nimic, coprinzîndu-i pe toți în categoria cea atît de bine meritantă a celor ce şi-au făcut datoria.

Voi observa totuşi că d-nul Nottara mi-a părut, în tot timpul cit a jucat pe Laert, că era rău dispus, desigur fiindcă nu ne-a dat în rolul acesta, atît de viu şi de simpatic, tot ce ne puteam cu drept cuvînt aştepta de la d-sa. D. Panu, în rolul lui Polonius, a înfățişat mai mult partea comică a rolului acestuia, care este însă căptuşit cu multă fineţe şi *bonhomie,* cum zice francezul. D-nul P. Velescu, în rolul regelui Claudius, a fost declamator şi rece ca totdeauna. De altfel, foarte bun pentru a înfățişa asemenea persoane. Bun d. Petrescu în declamările sale despre Hecuba şi Pyrrhus. Traducerea piesei, făcută de d. Gr. Manolescu; este în general bună, limba curată şi armonioasă. Ar fi, fără îndoială, şi mai bună dacă ar fi de aproape revăzută şi, mai ales, cu îngrijire corectată. Decorurile vechi şi unele costume noi aveau fața cuviincioasă, iar schimbarea scenală se face foarte iute.

Terminînd, zicem dar succes mare, binemeritat şi de bun augur pentru teatrul nostru. *Et nune* cos *plaudite !*

„O SCRISOARE PIERDUTĂ"

(COMEDIE IN 4 ACTE DE ION LUCA CAHAGIALE)

Nae Cațavencu, avocat, om politic, director-proprietar al ziarului *Răcnetul Cariaților,* preşedinte al societății enciclopedice-economice „Aurora economică" şi cap al opozițiunei, voieşte cu orice preț să se aleagă deputat.

Prefectul județului însă (scena se petrece în provincie), atacat de către dînsul și batjocorit prin ziarul său, îi este dușman de moarte. Candidatul administrațiunei este un alt avocat, Tache Farfuride, membru al partidului guvernamental din localitate, agreat și sprijinit de către Zaharia Trahanache, președintele comitetului permanent, președintele comitetului școlar, al comițiului agricol, al comitetului electoral și al mai multor comitete și comiții și bărbat al cucoanei Zoițicăi, amanta prefectului Ștefan Tipătescu. Cu toate influențele întrebuințate de Cațavencu pentru a se alege, sorții nu sunt de partea sa. O zi numai îl mai desparte de termenul alegerilor. Mijloacele pentru aceasta însă sunt toate bune pentru dînsul, de aceea, profitînd de o scrisoare de amor a lui Tipătescu către Zoițica, pe care întîmplarea a făcut-o să-i cadă în mini, el pe de o parte împrăștie în tot orașul foi volante prin cari face cunoscut că în ziua de alegeri va da publicităței o scrisoare ***foarte compromițătoare*** pentru două persoane influente din localitate, iar pe de alta cheamă pe însuși Zaharia Trahanache la redacțiunea ziarului său și îi arată scrisoarea adresată nevestei sale.

Acesta, fără a se gîndi un singur moment la trădarea soției sale, iese indignat din redacțiune și convins că Cațavencu, pentru a-și răzbuna de împotrivirea ce prefectul face candidaturei sale, i-a ***falsificat*** scrisoarea, pentru a-l desconsidera în opiniunea publică!

Ghiță Pristanda, polițaiul orașului, care încunoștiințase despre toate acestea pe șeful său, este dar însărcinat a găsi cu orice preț scrisoarea din cauza căreia Zoițica era să fie în curînd compromisă în ochii lumei, nenorocită, batjocorită.

Toate încercările de a pune mina pe dînsa fiind zadarnice, Tipătescu în culmea mîniei ordonă arestarea lui Cațavencu, care și este ridicat cu giandarmi de acasă și închis la poliție.

_ Mișcările însă ale prefectului, polițaiului, Zoiței și ale lui Trahanache dau de bănuit partizanilor guvernamentali, cari prepuind o trădare din partea lui Fănică, insistă în deșert a li se da o explicare. în mînia lor se hotărăsc a da chiar o telegramă ministerului și ziarelor din București contra acestor presupuse manopere de trădare. Conținutul ei pare însă cam aspru lui Iordache Brînzovenescu (una din căpeteniile acelui partid) care sta la îndoială de a o subscrie. Atunci Farfuride, ca să-l poată decide, îi zice în mod sentențios „n-avea nici o grijă, o dăm anonimă"; atunci „o iscălesc", răspunde, cu totul convins, onestul Brînzovenescu.

Dar arestarea lui Cațavencu nu convine deloc Zoei'; ea mijlocește o întrevedere cu dînsul chiar în casa prefectului, după o scenă violentă cu amantul său, în care-i declară că dacă el nu voiește să facă nimic pentru a o scăpa de urgia ce o amenință, dacă refuză de a sprijini candidatura lui Cațavencu (cu prețul căreia numai va înapoia scrisoarea), atunci ea și cu bărbatul său vor lupta și-l vor alege deputat, fără de voia lui, împotriva lui chiar! întîmplarea face însă că prefectul și cu Cațavencu se întîlnesc, se abordează cu politeță, își destăinuiesc unul altuia ceea ce au pe inimă, dar văzîndu-se fiecare în neputința de a se înțelege și Tipătescu perzînd răbdarea și voind a întrebuința violența, intervine Zoe, care împacă lucrurile, obține consimțimîntul lui Fănică pentru alegerea dorită și făgăduiala lui Zaharia de a-l sprijini, adeverind prepusul lui Farfuride și Brînzovenescu despre „trădarea intereselor partidului lor".

Acum dar candidatura lui Cațavencu este sigură, prefectul îl sprijină, mai mult, prefectul trebuie să-l aleagă, căci în momentul cînd va primi mandatul de deputat, el s-a legat cu jurămînt de a restitui scrisoarea cucoanei Zoițichei. Toate aceste peripeții agere, vii, pline de spirit și de situațiuni ciudate sînt înveselite de către apariținnea unui Cetățean turmentat (citiți alegător beat), omul care găsise scrisoarea Zoei pe stradă și de la care Cațavencu o luase cu ajutorul băuture „Dă-i cu bere, dă-i cu vin, dă-i cu vin, dă-i cu bere... fă-ți idee!" zice Cetățeanul turmentat îneeîndu-și glasul răgușit într-un sughiț caracteristic!

în mijlocul acestor împrejurări, cari par a pune puțină liniște în sufletele celor culpabili, iată că Ghiță aduce lui Fănică o depeșă „ff-urgentă" din București, în care comitetul central electoral cere să se aleagă deputat cu orice preț, d. Agamiță Dandanache. Lucrul devenea grav, situațiunea părea și mai încordată dacă nenea Zaharia Trahanache nu găsea niște polițe falsificate de ***stimabilul*** Nae Cațavencu, pentru a' rădica 5 000 de lei din casa societăței ce prezida. Argumentele sunt deci tari de amîndouă părțile, și lupta se va începe chiar în seara aceea la o întrunire electorală ce se va ține în sala primăriei. Zaharia Trahanache prezidează întrunirea. Farfuride este la tribună, el, susținut de o parte din public și apostrofat de partizanii lui Cațavencu (dascălii și junimea inteligentă), caută să-și expună părerea asupra revizuirei Constituțiunei și e silit a se coborî treptat, fără de a putea zice un cuvînt, de la 1821, la '48, la '64, la '74, la

1883, unde încheie că revenirea să se facă însă „nici prea prea, nici foarte foarte!" Şedinţa se suspendă 5 minute pentru ca nenea Zaharia să se poată consulta cu Fănică şi cu Zoe cari, mascaţi de un paravan, asistau la întrunirea electorală! Cîtetrei iau înţelegere de a propune de candidat pe Agamiţă Dandanache, rezervînd, în caz cînd Gaţavencu ar îndrăzni să facă vreun scandal, urmărirea lui pentru poliţele falsificate. Şedinţa reîncepu, Gaţavencu se urcă la tribună, unde dezvăleşte profesiunea sa de credinţă bazată pe dezvoltarea şi progresul tutulor ramurilor activităţei publice şi mai ales a industriei naţionale.

„Industria română e admirabilă, este sublimă însă... ea nu există!" zice el în focul discursului, apoi, trecînd la cestiunea economică, strigă: „pînă cînd, d-lor, să suferim o stare atît de precară? Vedeţi Anglia, Francia, Germania, Austria au faliţii lor, de ce să nu avem şi noi faliţii noştri ?" Se cere însă numele candidatului pe care nenea Zaharia citindu-1 provoacă protestări şi ameninţări din partea lui Caţavencu şi a tovarăşilor lui. Turburarea începe în auditor şi se continuă cînd Ghiţă cu cîţiva oameni ai lui intră în sală, înhaţă pe Gaţavencu şi-1 dau afară cu îmbrînceală. în sfîrşit, alegerile s-au început, şi însuşi noul candidat, Agamiţă Dandanache, a sosit în oraş. Înaintat în vîrstă, cu pretenţiuni de galantomie şi de iscusinţă, Dandanache e un idiot din cea mai tristă specie.

„Mă înţelegi, neicusorule, familia mea luptă de la pazesi-opt, eu am fost în Cameră sub toate guvernele, ca un român imparţial, şi acuma era să rămîn pe dinafară, neicusorule, mă înţelegi ?!"

Dar nu e numai idiot, precum crede Fănică, care e luat drept bărbatul Zoei şi drept prezidentul comitetului electoral în locul lui Trahanache, pe care-1 ia drept prefect, ci este şi mişel. în adevăr, nu a putut reuşi să fie propus candidat decît întrebuinţînd aceeaşi manoperă cu o scrisoare de amor găsită în buzunarul unui „becher, om însemnat, nu-1 pot numi", cu care l-a ameninţat de a o publica în *Războiul* de nu va fi ales.

Cu toate acestea, Zoe se află în prada celei mai grozave desperări, Caţavencu, care dispăruse după, ieşirea de la întrunire, găsit şi adus de Ghiţă, îi mărturiseşte că a perdut scrisoarea în învălmăşala de la primărie, împreună cu pălăria în căptuşala caria o ascunsese pentru mai bună păstrare.

Momentul e solemn, Zoe indignată, desperată, îl ameninţă cu temniţa pentru falsurile făcute, cînd Cetăţeanul turmentat se arată, „avînd a vorbi ceva cucoanei Zoiţicăi". „Mai înainte de a fi patriot, aproprietar şi alegător, am fost împărţitor la poştă, zice el sughiţînd mereu. De atunci m-am deprins a da lucrurile la adresa lor. Cînd andresantul nu se afla la domiciliu, eu scriam cu plumbul că e lipsă, că e cu domiciliu necunoscut, ori că a murit, fiecare după cum devine. Acum însă adresanta fiind cunoscută şi numai în mîna ei am să dau scrisoarea."

în adevăr, el găsise pălăria lui Caţavencu din căptuşala căreia scoţind scrisoarea, o dă în mînile Zoei. Fericită şi reintrată în plinătatea siguranţei de sine, Zoe iartă pe Caţavencu şi promite că-i va da înapoi poliţele cu condiţiunea, pe care mişelul se grăbeşte a o primi, de a conduce manifestaţiunea electorală, a prezida banchetul din grădina primăriei, a se mişeii, în fine, felicitîndu-1 pe noul ales, în locul căruia căutase să se aleagă. Mai mult, el este care se supune a scrie numele lui Dandanache pe biletul de vot a Cetăţeanului, care drept orice răsplată întreabă, ca cel puţin cucoana Zoe să-i spună, „pentru cine votează el!" Făcu cum făgădui. Manifestaţi unea soseşte, Caţavencu este cel mai zelos, protestează despre supunerea şi umilirea lui, lucrurile se împacă şi în locul lui Farfuride, sprijinit de prefect, a lui Caţavencu, scos la iveală prin intrigă, se alege deputat cel de-al treilea, Dandanache, fructul mişeliei ce avusese trecere în Bucureşti şi nu izbutise în provincie. Lecţiunea este severă şi moralitatea singură se pune în evidenţă.

O tristă dar adevărată moralitate răsare din această comedie, pe care am povestit-o pe scurt pană acum. Cine nu s-a putut pătrunde de acest adevăr, nu a Înţeles intenţiunea autorului şi nu s-a folosit din această lucrare decît de veselia ce curge neîntreruptă şi tot mai vie în timpul celor 4 acte din care este întocmită. Acest învăţămînt moral iată-1: mecanismul nostru electoral este atît de şubred şi de elastic încît chiar degetele unei femei dibace ori pasionate-1 poate învîrti după cum îi place.

într-adevăr, cucoana Zoiţica nu este numai nevasta lui Zaharia Trahanache, preşedintele universal şi influent din provincie, şi iubita lui Tipătescu, prefectul judeţului, ci ea se înfăţişează tipul ***amantei prefectului,*** oricare ar fi el, ea este icoana acelor tirane de provincie în ghearele cărora prefectul, omul cu influenţă din localitate, intră deodată cu intrarea sa în funcţiune. Ea face şi desface după plac trebu-

rile publice, ea are favoriţi şi protegiaţi, duşmani şi oameni urgisiţi. Prin mijlocirea ei se capătă funcţiunile cele mari şi mărunte ale administraţiunei şi din mîinile ei cei interesaţi primesc care traseul drumului dorit, care concesiunile de poduri ori de clădiri publice, care mandatul de deputat. înaintea ei nimic nu poate să stea împotrivă, căci ea este mai mult decît puterea, ea este braţul care pune în mişcare acea putere, pentru bunurile şi însemnătatea căreia, ea-şi trădează datoriile cele mai sfinte, calcă în picioare scrupulele şi pudoarea, îşi dă jertfă liniştea, trupul şi sufletul.

Cine nu şi-a amintit oare, văzînd pe d-na Trahanache, de cutare sau cutare doamnă din districtul ori din oraşul său? Cit despre mine, aş. fi putut pune mai multe nume pe umerii frumoasei Zoiţiche, cu care tainicele mele cunoscute au o asemănare desăvîrşită.

Priviţi cum puterea publică se înclină cu umilinţă înain-.tea ei şi pînă la ce grad de nemernicie au căzut toţi cei ce se mişcă împrejurul sirenei pasionate şi voluntare. Pentru dînsa respectul legilor, răspunderea faptei îndeplinite, sfinţenia făgăduielei, deplinătatea adevărului nu au nici o trecere, căci lucrurile trebuiesc să ia acele prefaceri pe cari i le încolţeşte capriciul ori prilejul unei satisfacţiuni. Dacă personalitatea Zoei Trahanache ar fi fost înfăţişată publicului şi din alte puncte de vedere, afară de acela al interesului personal, ce are de a acorda un mandat de deputat în schimbul unei perdute scrisori de amor, ar fi fost desigur prototipul acestor mici tirane atît de înfeodate în societăţile noastre din provincie. Caragiale însă nu a avut trebuinţă decît numai de un contur al icoanei, după care însă, tras cu măiestrie precum este, se poate cu înlesnire vedea întreaga figură.

O altă minunată idee ce iese cu putere din cadrul înflorit în care se agită este întruparea întregului corp electoral în persoana unui om beat (Cetăţeanul turmentat), a căruia unică grijă este de a şti „cum şi pentru cine votează el" şi pe care ştiinţă nu se duce la nimeni altul să o ceară decît la însuşi prefectul. Sincer şi onest cu toată *turburarea* lui, el nu se compromite decît o singură dată şi atunci biruit de băutură, dar, **pană** la sfîrşit credincios instinctului **său,** îşi răscumpără păcatul dînd în mînile Zoei preţioasa şi mult căutata scrisoare.

Cît de adevărat şi de viu este bietul Cetăţean turmentat şi cît de bine seamănă cu acela pe care este menit de autor a-l pune în carne şi oase. Creaţiunea este pe cît de ingenioasă

pe atîta şi de reuşită, căci tot timpul cît stă pe scenă asupra lui se îndreptează simpatiile şi interesul publicului, care, de altfel, i-a făcut o aşa de bună primire. Un singur lucru auzeam imputîndu-se acestui *sii.nabil cetăţean,* abuzul ce face de sughiţul caracteristic al stării în care se află şi care-l face să fie mai trivial decît l-a închipuit autorul. Mai întii, aşa cum este jucat, rolul acesta împrăştie atîta veselie şi face atît de cu inimă bună pe public să rîdă, încît mărturisesc că nu am fost izbit de inconvenientul de mai sus şi că, chiar de mi s-ar fi părut ceva în felul acesta, nu mi-ar fi displăcut, atîta de cu măiestrie a ştiut Mateescu să-l învăluie în jocul său natural, sincer şi plin de nuanţe, ce scapă numai ochiului distras ori indiferent.

Pentru mine, ca pentru pluralitatea celor ce au văzut această piesă, rolul Cetăţeanului turmentat — o adevărată piatră scumpă, a giuvaerului acestuia — închipuit şi jucat precum a fost, nu lasă nimic de dorit. Mai mult, de ar fi avut o altă faţă poate nu ar fi plăcut şi nu ne-ar fi interesat atît de mult. în fine, o altă idee pe care se sprijină lucrarea lui Caragiale este izbînda celui de-al treilea în afacerea pentru care alţi doi se ceartă. Farfuride şi cu Caţavencu se duşmănesc, se ceartă, se bat pentru mandatul de deputat pe care Agamiţă Dandanache li-l ia din palmă fără multă trudă, fără bătaie de cap şi cheltuială de vorbă, numai pentru că „un becher, persoană însemnată din Bucureşti", a dat o telegramă prefectului în favorul lui. în zadar Farfuride a lucrat, a stat cu credinţă şi devotament închinat voilor prefectului, degeaba Caţavencu a fondat jurnal, a întemeiat •o societate enciclopedo-economică, a intrigat, s-a compromis, s-a umilit, a suferit arestul, insulta şi bătaia, căci Agamiţă a făcut cinci posti în birja „zdronga, zdronga şi lingă, lingă", s-a înfăţişat cu chipul lui roşcovan de idiot înfumurat, a rostit cîteva banalităţi cu limba şchioapă şi peltică şi a avut nu majoritate. .. unanimitate la alegere !

Cîţi din cei ce rîdeau, şi aveau cuvînt de ce, marţi şi joi seara în sala Teatrului Naţional, nu s-a văzut poate într-unui din cei trei corifei ai luptei pentru cucerirea mandatului? Cîţi dintr-înşii nu au făcut poate amare reflexiuni asupra uşurinţei şi nestatorniciei afacerilor electorale şi nu şi-au făcut mustrări în fundul inimii de a nu mai cădea din nou în ispită ? Cu toate acestea, „inima şi mintea noastră sunt două fiare sălbatice, le poţi domestici cît vei vrea, ele tot neîmblînzite rămîn", precum zice nemuritorul Horaţiu vorbind despre

versatilitatea acestor doi stăpîni ai omului, care-l împing mai totdeauna să facă tocmai aceea ce luase hotărîre să nu mai facă vreodată. Aşa şi cu aceştia, Farfuride şi cu Caţavencu se vor prezenta la noile alegeri (Zoe chiar făgăduieşte acestui din urmă concursul său), iar Dandanache, luptător de la *pazesiopt* nu va rămîne fără scaun de deputat, căci scrisorica cu pricina e pusă la loc sigur, şi apoi nu poate suferi să i se zică că nu este „destul de marcant".

împrejurul acestor trei idei se mişcă întregul personal al piesei, în care nimeni nu are o acţiune preponderentă, ci fiecare contribuie aproape în egală măsură la desfăşurarea peripeţiilor, toate vii, vesele, naturale şi pline de spirit. Prin faptul că în nici una din lucrările lui Caragiale nu se găseşte o personalitate marcantă, care să iasă mai mult în evidenţă prin firea şi însemnătatea sa dramatică, s-a zis de către mulţi că ele sunt mai nişte tablouri foarte conştiincios şi viu copiate după natură, iar nu adevărate comedii de năravuri sociale, precum au caracterul de a fi. Din această cauză iarăşi sunt unii care pretind că această piesă este mai mult o revistă cu tendinţe politico-sociale, decît un adevărat studiu al năravurilor provinciale,f precum într-adevăr este. Eu cred că aceste socotinţe nu sunt întemeiate decît pe vage şi nechibzuite aprecieri. Cine judecă astfel nu-şi dă bine seama de. lucrarea filosofică premergătoare înjghebării scenale a acestor observaţiuni culese aproape toate din mijlocul nostru social, într-adevăr, dacă atît în *Noaptea furtunoasă,* cît şi în *Scrisoarea pierdută,* nu se află personagii cu roluri predominante împrejurul cărora ceilalţi să vină, după modelul lucrărilor teatrale franceze, într-un ordin inferior a lua parte la acţiune, cauza ne pare a fi mai mult grija autorului de a reproduce cu tonuri deopotrivă vii toate culorile tabloului său, decît a satisface pe unele în folosul altora, care să reiasă afară din cadru. Apoi, astfel cum sunt croite aceste scene din viaţa noastră de toate zilele, ele se compun din elemente deopotrivă puternice, deopotrivă însufleţite de simţimîntul ce le pune în mişcare fiindcă ele coprind chipuri întregi şi vii luate din mediul social şi cu foarte puţine prefaceri aruncate pe scenă. Acolo fiecare lucrează ca pentru sine la dezvoltarea interesului general şi cu toţii pun la mijloc toate firele vieţei lor scenale din care autorul ţese intriga sa_ atît de caracteristică şi de originală. Nici unul nu tinde a fi mai de căpetenie în scenă decît altul, pentru că fiecare reprezintă îndeosebi un factor social întreg pe care, nu în interesul unei

înscenări preconcepute, ci spre a trăi din viaţa şi din activitatea sa proprie, pentru dezlegarea problemei sociale ce are în faţă-i, îl pune astfel în mişcare autorul. Deci fiindcă este mai multă realitate decît iluziune, mai multă acţiune decît convenţiune, şi mai mult spirit decît reflexiune în'piesele lui Caragiale, de aceea acest gen viu, briliant şi neprefăcut pare multora mai puţin însemnat decît într-adevăr este, ca lucrare dramatică. îndeobşte, a scrie o dramă sau o comedie bazată pe convenţiuni scenale, pe analogii, pe închipuite prefaceri şi desfăşurări ale acţiunii este cu mult mai uşor decît a lua viaţa reală, cu toate defectele şi greutăţile ei şi a o pune într-un mod aproape neschimbat pe scenă.

Noi ne-am obişnuit a prea vedea patimi, bucurii sau dureri de comandă pe scenă, de aceea nu avem destulă libertate de spirit pentru a judeca lucrările ce vin francament şi ne pun oglinda adevărului şi a realităţii în faţă.

- Imputarea de cinism şi de pesimism ce s-a făcut lucrărilor lui Caragiale este iarăşi o consecinţă a acestei învechite deprinderi, care a strîns, ca să zic aşa, mintea şi inima publicului într-un cerc strimt şi fatal, din care-i trebuie multe şi puternice sforţări pentru a redeveni, a ieşi la lumină. Nu-şi poate cineva închipui cît de funestă a fost şi va fi influenţa melodramelor sau a comediilor serbede de înţeles şi interes, cu cari a fost deprins publicul român, astfel că astăzi, cînd se află înaintea unei lucrări cu adevărat leală şi întemeiată pe o_ cruntă dar vie realitate, o firească luptă intre deprindere şi judecată se încinge într-însul, din care,'cum vedem, autorul nostru a ieşit pînă acum năpăstuit. Cinismul ce i se impută nu există în lucrarea lui, ci in faptele noastre, pe care el le întrupează în acţiuni scenale; pesimismul nu este tendinţa către care el ne mînă prin exemplele ce ni le înfăţişează, ci mai mult rezultanta propriei noastre activităţi, ce,'lenevită_ şi fatalmente înclinată către o instinctivă indiferenţă, ne ţine înfăşuraţi într-un dispreţ aproape general pentru tot ce este noutate ori progres.

Noi şi păcatele noastre, suntem cinici şi pesimişti, suntem cauza primordială a acestor lucruri, iar nu lucrările lui Caragiale, vii icoane ale vieţei şi activităţei noastre de toate zilele. Imputarea este dar gratuită şi o merită cu atît mai puţin autorul cu cît el este aproape cei dintăi care ne-a spus adevărul, fie chiar cu riscul de a displace celor mai mulţi.

Interpretarea unor asemenea lucrări trebuie să fie perfectă, altfel perde o mare parte din valoarea lor. Gestul, mişcarea,

ţinuta trebuie să fie măsurată după potriva personajului înscenat, cuvîntul şi intonarea rostite după cum intenţiunea autorului le-a aşezat la locurile lor. Nici fantazie, nici mediocritate nu suferă aceste lucruri, de aceea putem afirma că ele nu pot fi bine jucate decît numai atunci cînd actorii se conformează întru totul indicaţiunilor şi intenţiunilor autorului, în afară de care nimic nu poate să dea nota adevărată sau mişcarea nimerită despre cele ce a vroit el să înfăţişeze. Pînă acum am avut prilejul de a constata că interpretarea lucrărilor acestora a fost foarte bună pe scena Teatrului Naţional, atît fiindcă actorii s-au pătruns de intenţiunile şi poveţele autorului, cît şi pentru că aveau înaintea ochilor lor tipurile vii după care n-aveau decît cu puţină osteneală să ia modele pentru creaţiunile lor.

Ca şi *Noaptea furtunoasă,* cea mai deplină îngrijire a fost dată piesei acesteia, astfel că Caragiale se poate socoti mîndru de îndoitul succes ce l-a obţinut pe scenă şi în sală. Şi cum ar putea să fie altfel cînd fiecare din cei ce au jucat, şi să nu uităm că cea mai mare parte din actorii din *Scrisoarea pierdută* sunt tineri începători, şi-au îndeplinit în mod conştiincios datoria lor de artişti.

Aşa d-na Aristiţa R. Manolescu, care a avut atâtea succese în roluri de caractere deosebite, a obţinut încă unul mare şi binemeritat in acela al cucoanei Zoe Trahanache.

Duioasă, pasionată, vioaie, cînd blîndă, cînd rugătoare, cînd încruntată şi ameninţătoare, d-ei a ridicat pe biata Zoe pe un adevărat piedestal, de pe care părea că domină, dupe cum i se şi cădea, pe toţi ceilalţi care se mişcau în dosul său dupe vrerea ei împrejur.

Am citit undeva făcîndu-i-se imputare din modul cum **a** jucat în actul IV scena cînd rămîne singură în faţa scrisorii regăsite. Bucuria ei care zbucneşte în plîns şi apoi se curmă într-un hohot de rîs a fost găsită nenaturală şi cel ce făcea această observare pretindea că ar fi trebuit să fie cu totul contrarie. Să ne dea voie criticul de la *Naţiunea* a-i spune că sau nu şi-a dat deplină socoteală despre *acţiunea naturală* **a** nevoilor femeieşti în asemenea ocaziune, sau a pus această observaţiune în critica sa pentru a nu lăsa fără umbră succesul d-nei Manolescu. Noi credem, dimpotrivă, că tocmai cînd, după atîta zbucium, grijă şi necaz, în fine Zoe îşi găsea scrisoarea, imensa bucurie ce resimte are o influenţă imediată şi puternică asupra nervilor care, încordaţi şi concentraţi ce erau, se rezolvă într-un plîns şi un rîs inconştient şi spasmodic. Din contră, nuanţa aceasta a artistei este naturală şi noi trebuie să-i fim recunoscători că a găsit momentul potrivit pentru a o pune la locul ei în frumoasa creaţiune ce a făcut.

D. Ştefan Iulian a jucat într-un chip admirabil de natural, de adevăr şi de convingere rolul poliţaiului Ghiţă Pristanda. Priviţi-l ce tip de om trecut prin foc şi prin apă, cu mijlocul şi gîtul înmlădiate de atîtea încovoieli înaintea celor mai puternici, cu ochiul aprins de un foc silnic dar indispensabil *misiei* cu care este însărcinat, aci ţi se pare că e convins de ce spune, aci se schimbă şi pe faţă-i înfloreşte cea mai învederată îndoială sau nedumerire, după cum împrejurările şi cei mai mari o cer. Port, mişcare, vorbă, intonare şi atitudine, tot este desăvîrşit. Pripit la rost ca şi la umblet, zelos pentru tot ce se atinge de *datoria sa,* el poate servi de model multora din poliţaii noştri, deşi seamănă ca două picături de apă cu mulţi din acei ce am avut ocaziune *de a intilni.* Caragiale îi datoreşte însă o răsplată, pe care a ciştigat-o cum un soldat îşi cîştigă galoanele. Din ipocomisar în *Noaptea furtunoasă,* l-a făcut poliţai în *Scrisoarea pierdută,* să-l înalţe la grad în piesa ce va veni după aceasta. îmi arde inima să-l văd ispravnic; căci, Doamne, mulţi din ispravnicii noştri ar veni să-l vadă, sau să se vadă reproduşi de către dînsul. Un amic îmi zicea ieşind de la teatru: „dacă în loc de bărbiţă Iulian ar fi avut favorite lungi, m-aş fi dus să-l îmbrăţişez, căci era leit unchi-meu, fost vestit poliţai în Moldova".

D. Ion Panu a ajucat pe Agamiţă Dandanache cum rar l-am văzut jucând într-un rol atît de puţin *marcant* ca text şi ca acţiune. Numai apariţiunea sa pe scenă iţi dăideea despre nemăsurata dobitocie înfumurată ce se ascunde sub pălăria de paie „a luptătorului de *pazesiopt, neicusorule*". Minunat pentru un rol pe care numai Millo poate l-ar fi jucat tot astfel ca d-sa.

D. Ion Petrescu a făcut din rolul lui Zaharia Trahanache un adevărat tip, care va rămîne în activul său artistic ca o creaţiune deplină din toate punctele de vedere. D-sa din ce în ce dezvăluieşte mai mult talent de observaţiune; înţelege, vorbeşte şi joacă măsurat şi cu mult natural. Chipul cum spune pe: *aveţi puţintică răbdare* este mai cu osebire minunat, fiindcă de n-ar varia la fiecare moment intonarea şi intenţiunea, aceste cuvinte, care se repetă la mai tot minutul în rolul d-sale, ar deveni de o monotonie neiertată şi n-ar produce efectul pe care autorul l-a ascuns în înţelesul lor.

D. I. Niculescu a reuşit să facă o foarte bună creaţiune din rolul lui Caţavencu cel atît de intrigant, de arogant şi de îndrăzneţ, pe cît de mişelnic şi de umilit după împrejurări. D-sa însă să aibă grijă de a-şi modera intonările mai ales în discursul din actul al III-lea, căci altfel ajunge să strige prea tare, ceea ce nu e permis sub nici un cuvînt pe scenă.

D. A. Catopolu joacă bine rolul lui Farfuride şi l-ar juca desigur şi mai bine dacă nu ar avea o vădită tendinţă la exageraţiune, de care trebuie să se ferească cu orice preţ. De altfel, nu are nevoie de aceasta, rolul îl poartă pe sus fără de a mai avea nevoie d-sa să-i mai pună aripi împrumutate.

D-nul C. Nottara joacă rolul prefectului Ştefan Tipătescu. La început rece şi cam. jenat, în actul al II-lea a fost bine de tot în scena cu Caţavencu, precum şi în scenele cu Zoe. Am dori să-1 vedem mult mai vioi şi mai cu tragere de inimă în scenele cu neică Zaharia, care sunt cele ce au mai multă trebuinţă de a fi puse în relief. îndeobşte a fost mult mai bine la a doua reprezentaţiune decît la cea dintăi. Merge-va tot aşa înainte? O dorim dimpreună cu toţi cei ce cunosc că poate mult şi bine cînd voieşte. Deci, să voiască!

D-nii Leontianu, Alexandrescu şi ceilalţi şi-au ţinut rolurile cu demnitatea cuvenită modestelor funcţiuni ce le erau încredinţate în piesă.

în sfîrşit, pentru a termina, constatăm cu bucurie un succes mare, binemeritat şi purtător de încurajare pentru talentatul autor, cui, de azi înainte, nu-i va mai lipsi, cred, îndemnul de a ne da multe şi frumoase lucrări ca cele ce odată î-au pus pe întăia treaptă a autorilor noştri dramatici.

I.L. CARAGIALE: „MOMENTE"

Bucureşti, 1901
Raport de D.C. Ollănescu

Momente de */. L. Caragiale,* un volum de 348 pagine prezentat pentru premiul Năsturel Herăscu de 4 000 lei, cuprinde o serie de tablouri din viaţa diferitelor trepte sociale de la noi.

Scrise cu veselă dar muşcătoare ironie, ele dau o vie şi caracteristică întrupare fiinţelor ce se mişcă într-însele şi crestează, în trăsături rămîietoare, năravurile sau slăbiciunile lor, prinsa în acele trăite clipe.

într-adevăr, cu darul său minunat de observaţiune, autorul pătrunde lesne în intimitatea personagelor sale, le descoperă părţile stîngace sau mucalite şi ni le prezintă apoi aşa cum îi apar, în cadrul realităţii, cu portul, cu graiul, cu apucăturile, cu înclinările lor sufleteşti.

Impresiunea plăcută ce ne lasă este totdeauna purtătoare de învăţăminte, iar rîsul, ce ne zguduie chiar fără de voie citindu-le, este o dovadă mai mult că poetul străbun avea dreptate zicînd: *ridendo câştigat mores !*

Şi toate acestea atît de bine şi cu măsură alcătuite, atît de natural şi de fără pretenţiune înfăţişate şi cu o aşa de graţioasă discreţiune subliniate, încît lucrarea — ce în felul ei de a fi s-ar părea uşuratică ori fără de folos — este un interesant studiu de năravuri, întocmit în cea mai fericită formă, căci învăluie într-o binefăcătoare veselie amărăciunea criticei şi loviturile satirei. Acest gen literar este, fără îndoială, foarte greu, trebuind scriitorului mult talent spre a fi totdeauna interesant şi mult spirit spre a-şi susţine pretutindeni verva la acelaşi nivel. Şi întru acestea, lucrarea lui Caragiale este cu totul reuşită: mai mult, ea dă dovadă că talentul celui mai popular şi mai hazliu dintre autorii noştri dramatici este, pe acest atît de alunecos tărîm, tot aşa de vioi, de tînăr şi de plăcut ca în *Noaptea furtunoasă* ori în *Scrisoarea pierdută.*

Deci chiar lipsită de distinsele însuşiri literare de ar fi scrierea de faţă, totuşi faptul de a provoca şi a răspîndi — prin isteţime şi prin spirit — veselia, cea atît de priincioasă traiului şi sănătăţii, este un merit de întăia mînă pe vremurile acestea posomorite şi greoaie, în care doar pornografiile străine şi scandalurile pămîntene mai pot atrage ori înteţi atenţiunea amorţită a publicului. Din cele 45 de istorioare cuprinse în acest volum nu e una care să nu aibă farmecul ei deosebit, fie prin originalitatea subiectului, fie prin ciudăţenia împrejurărilor sau a persoanelor, fie, mai cu seamă, prin felul particular autorului de a înnoda vorba între dînsele.

De altfel, nu este maestru mai dibaci în această privinţă decît Caragiale în literatura noastră, şi toţi cîţi s-au cercat să-1 imite s-au trudit în zadar, căci el este inimitabil. Fără pretenţiune de a face stil, nici silinţă de a produce efect,

cuvîntările personajelor lui — în orice stare a vieţii şi pentru orice motiv — sunt la locul lor, atîta de la locul' lor, că e o mirare cum omul acesta îşi poate mlădia mintea şi condeiul pentru a reproduce — cu o exactitate de fonograf — vorbele şi parcă intonaţiunile cu cari aceste vorbe sunt legate şi rostite în atîtea felurimi de chipuri şi de împrejurări! Iată dovada cea mai vie că autorul este un artist cu o personalitate proprie şi un gen fără de pereche ca mijloace şi ca rezultat în literatură.

Şi să nu se facă eroarea de a compara, precum s-a făcut,, pe Garagiale cu Georges Courteline — autorul atîtor producţiuni comice pentru teatrul şi ziarele fanceze — căci dacă fantazia şi verva pot fi comune amîndorura, invenţiunea la cel dintăi este naturală, izvorîtă din rostul şi traiul zilnic al oamenilor şi dătătoare de slobodă şi sănătoasă veselie, pe cînd la cel de al doilea ea este totdeauna silnicită, convenţională bazată pe împrejurări într-adins chibzuite ca să fie poznaşe, aşa că rîsul pricinuit e mai mult o surescitare nervoasă decît un produs nesofisticat şi neplăsmuit al firii.

Cine cunoaşte repertoriul lui Courteline poate judeca şi preţui adevărul acestor observaţii, punîndu-1 în faţă cu repertoriul lui Garagiale.

Aşa, cine vrea să aibă o idee despre ce sunt şi cum se alcătuiesc interviurile, informaţiunile şi reportajul în ziare, să citească din *Momentele* lui Garagiale: *Reportaj* (pag. 52), *High life* (p. 213), *Groaznica sinucidere din strada Fidelităţii* (p. 80) sau *Tempora* (p. 182); copiii rău-crescuţi şi răsfăţaţi sunt zugrăviţi în chip admirabil în *Domnul Goe* (p. 121) *şi Vizită* (p. 127); *Amicul X* (p. 93) personifică pe acele secături ce-şi dau importanţă şi se trec de prietenii, confidenţii şi chiar sfătuitorii oamenilor mari şi tari; *Baioneta inteligentă* (p. 283) reînviază vrednica de pomenire gardă naţională, cu multele ei ciudăţenii; în *Five o'clock* (p. 207), *Cadou* (p. 218), *Diplomaţie* (p. 224), *Mici economii* (p. 229) cunoaştem multe din adîncurile traiului societăţii bucureştene cu toate mizeriile lui morale şi materiale; republica de la Ploieşti e ridiculizată în *Boborul* (p. 276), cei care se ţin scai de o vorbă sau de un om pană ce te scot din răbdări sunt

minunat tipăriţi în: *Peliţiune* (p. 147), *O lacună* (p. 188) şi *Situaţiunea* (p.'195); iar falsul amic — care pune pe socoteala altora ce are el însuşi pe inimă asupră-şi — răsare perfect din bucata: *Amici* (p. 253).

Solemnităţile oficiale sunt cu mult spirit înfăţişate în ce au ele banal şi ridicol în: *25 de minute* (p. 289) şi *O zi solemnă* (p. 268); din scenele hazlii de la judecătoriile de pace avem una plină de adevăr în: *Justiţie* (p. 303), iar în *Art. 214* (p. 308) ni se dă cea mai nostimă consultaţiune în biuroul unui tînăr avocat — licenţiat începător — specialist în ale divorţului; iar în *C.F.R.* (p. 339) o frumoasă pildă de morală conjugală.

Homerică este redactarea *Procesului-verbal* (p. 110) pe care Comisarul secţiei 55 îl dresează, în stilul şi după tipicul obişnuit al autorităţilor poliţieneşti, într-o chestiune de închiriere.

Nici nota emoţionantă nu lipseşte, căci în *La conac* (p. 44) ni se dă o scenă vrednică de înduioşare între un unchi „trecut prin focurile lumii" şi un nepot, tînăr uşurel şi încrezător în poveţe viclene.

Partea fantastică din *Hanul lui Mînjoală* (p. 1) pare, împreună cu părţile descriptive atît de cu măiestrie întocmite, o îndepărtată răsfrîngere a umbrelor lugubre din poveştile lui Edgar Poe. Şi aşa mai departe.

Cum vedem, lucrarea se prezintă cu o valoare cu totul osebită printre lucrările literare apărute în anul trecut, ale căror merite suntem chemaţi a le proclama şi răsplăti. Această scriere este deci un giuvaier din comoara făurită de Caragiale literaturii române, aşa că astăzi, cercetîndu-1 şi preţuindu-1, aducem un omagiu meritat mai mult talentului său atît de puternic şi de fără seamăn la noi.

In aceste simţiminte şi pentru a răsplăti — dacă prin bani se pot răsplăti asemenea produceri — o rodnică şi onoratoare spiritului românesc activitate, îmi fac o plăcută datorie de a supune cele precedente aprecieri d-voastre, cu rugămintea de a acorda lui I.L. Garagiale Premiul Năsturel-Herăscu de 4 000 lei.

M. CODREANU : „DIAFANE"

(VERSURI)

Iaşi, 1901

Raport de D. C. Ollănescu

Diafane, poezii de M. Codreanu, un volum do 136 de pagini, prezentat pentru Premiul Năsturel-Herăscu de 4 000 lei.

în primăvara vieţei, am semănat pe lanul
Avîntului meu tînăr, speranţe făr' de număr,
Credeam să pot pămîntul să-1 sprijinesc pe umăr...
— ci greutatea *firei* (?) mi-a risipit *elanul (!)*•••

Tîrziu, strîngîndu-mi dorul pe plaiuri mai înguste
şi sîngerînd, în suflet mi-am *năduşit* revolta.
Din tot ce semănat-am aci culeg recolta,
iluziilor mele — mîncate de *lăcuste!...*

Sper că a. vroit să spună c-a *năbuşit* revolta, altfel ar dovedi că, într-adevăr, a fost secetă mare, mare căldură de i-a *năduşit* chiar revolta şi i-au mîncat lăcustele recolta de iluzii... Noroc că îndată după această bucată *(Prefaţă)* ne dă poetul o desluşire, spunîndu-ne, cu oarecare noimă •ştrengărească, că: *AncKio son' poeta !. . .* Aşa da! şi chiar ne face cunoştinţă cu muza domniei sale, e negreşit foarte năzdrăvană, de vreme ce pe naivii ce-ndrăgesc *sirenicu-i* suspin c-o singură privire-i ucide ca meduza!. . . Şi e lucru •de mirare cum poetul mai a trăit încă după ce l-o fi privit •ea, mai de multe ori decît pe ceilalţi naivi. ..

Pentru ce însă zice d-sa: „Parcele-şi torc *firii"* în loc •de *firele,* şi: „De ce să strig în contra *sorţii'"* în loc de *soartei?* •Oare pentru a rima *firi* cu *năluciri* şi *sorţii* cu *morţii,* mai departe *avusă* în loc de *avuse, braţă* în loc de *braţe.* Quousque tendem! Poetul, o ştim, e un giuvaiergiu de limbă, dar totuşi nu-i iertat să întrebuinţeze pietre false, cu toată libertatea ^nelămurită ce se atribuie unui asemenea neam de oameni !

Şi are inversiuni ieşite cu totul din calea sintaxei noastre,, pare-mi-se, cînd zice:

Surîsul tău de „Mater dolorosa"
îndeamnă morţii ca strigoi s-apară,
iar casta ochilor tăi limpezi pară,
privirei tale-i este apoteoza!

Un fel de galimatias, sprinten sunător din coadă care,, împreună cu „violeta domă" — pentru „bolta viorie" — e un fel de *catacombală,* vorba d-sale, asemănare ce mă face să cred că poetul caută să facă impresie prin puterea calificativelor, pentru a-şi înnobila expresiunile !...

Oh! calificativele sunt ca cuţitul cu două tăişuri, de nu-1 ştii mînui, te tai — oriunde-1 apuci — cu dînsul! Aveam dreptate! Iată ce spune d-sa în *Stanţe* (p. 18):

C-o mlădioasă voluptate caldă,
c-o parfumată lene de serai,
în ochii tăi adînci şi mari se scaldă
melancolia nopţilor de mai.

5 calificative pentru 3 substantive! „Qui n'a su se bornersait jamais ecrire..." zice undeva maliţiosul de Boileau. Fără îndoială, poetul M. Codreanu este înzestrat cu o bogată fantazie, căci cu o uşoară înlesnire trece de la un subiect, la altul, e însă — şi mai vîrtos în versuri — un cusur supărător bogăţia aceasta; nu de altceva, dar fiindcă tot cu aceeaşi uşurinţă te pleacă, te robeşte, te aruncă (spre a întrebuinţa, progresia simpatică autorului) într-un fel de haos, din care cel mai de plîns este cetitorul, căci cu greu poate ieşi dintr-însul. Exemplu] cel mai viu despre aceasta este bucata intitulată *Muzica lui Wagner* (p. 33), care nu ştiu dacă, prin. înşirarea-i de vorbe — cu pretenţiuni de înţeles — poate da vreun înţeles desluşit vreodată. Pildă:

în scopituri de fer s-aude cum cad torentele prin aer,
pe Kundry, palida amantă a misticului Parsifal,
cînd o ascult cîntîndu-şi jalea ca gîndurile să-mi încaier,
cum se-ncleşteazâ în furtună, ca să se sfarme, val cu val!

Şi aşa mai departe!

O fi ea muzica lui Wagner cu adînci înţelesuri, dar cu mai\ adînci decît versurile d-lui Codreanu nu este... şi are dreptate, căci altfel n-ar mai fi priceput-o şi admirat-o nimeni ?...

îmi place — de altă parte — să constat o însuşire delicată •a autorului nostru, aceea de a găsi expresiuni nimerite pentru orice-i trece prin minU sau pe dinaintea ochilor. Astfel în •*Orgie* (Tema din *Quo vadis,* p. 35), d-sa descrie astfel Banchetul lui Neron:

îşi ciuta Neron poemul, asculLat de curtezani,
filosofi, poeţi de seamă şi distinşi patriciani,
senatori şi aprigi consuli, messaline şi vestale
urmăreau — linguşitorii! — rătăcirile regale,
iar a togelor zăpadă, strînsă-n *pliuri* statuare,
se lasă-n corecte linii peste-a formelor vigoare!...

Pliuri statuare, ce se lasă-n corecte linii peste-a formelor vigoare!... Ce imagini, ce expresie, ce limbă !... dar ascultaţi încă:

şi murea acela care nu-şi făcea în *suflet vid*
ca să poată să admire pe *poetul malricid.*

Ei, aşa că are daruri minunate *poetul* nostru ? Bietul Neron ! Iar caracterizările sale lapidare! Fosforescentul luciu! Fruntea ei diademată ! Mefistofelicul surîs ! Iluzii!... viaţă ce-nfloreşte în lut! Un strop de aur — *beduin,* ce prin văzduh se-nclină! şi cînd vrea să fie ironic, scrie bucata *Post-mortem,* pe care o închină — ciudată coincidenţă — amicului său Dr. Uscatu !...

Cînd însă are cineva la îndemînă o limbă pe care o mînuieşte cu oarecare meşteşug, cînd, mai ales, poetul voieşte parcă să se afirme întocmai în direcţiunea stilistică a versificării, nu este cu drept a te mira cetind strofe ca acestea, într-o *Serenadă de dragoste:*

Iar acum ca-ntotdeauna
înspre ea şi cavaler
dezgustată cată luna
plictisindu-se-n Ether!

Plictisindu-se e urît în proză, darmite, dragă Doamne, în poezie !

Cele 10 poezii traduse din Baudelaire dau — cu energia în mai puţin — înţelesul, dar nicidecum boldul cinismului ironic al realistului deziluzionat şi amar ce era Baudelaire. îndeobşte poezia d-lui Codreanu este mai mult în vorbe decît în simţiminte şi d-sa găseşte o plăcere osebită de a se juca-ntocmai ca pe strunele unei harfe — cu gamele mai mult

sau mai puţin sunătoare ce ies din ciocnirea sau îmbinarea vorbelor. Toate aceste exerciţii au însă un mare neajuns sunt lipsite de suflet, aş putea chiar zice de ideal, căci din cetirea volumului nu se desprinde curat ce vrea şi la ce cată să ajungă d-l Codreanu scriind versuri.

S-ar părea că şi d-lui este un pesimist, dar un pesimist-care să ia singur în răspăr credinţele sau necredinţele sale.. Forma e plăcută negreşit, dar rezultatul este mediocru, fiindcă nu izbuteşte, cu tot potopul său de cuvinte, să cresteze în mintea sau în inima altuia nici cea mai mică impresiune şi un poet fără de ecou e ca o privighetoare în pustiu!

Lucrarea de faţă nu este lipsită de merit, are chiar calităţi de stil, de limbă — afară de unele provincialisme — are idei şi o vie şi harnică închipuire, dar e rece, rece cu toate acestea, şi mă tem să nu fi ghicit cauza: are pretenţiuni de originalitate, vrea să tragă brazdă nouă şi vai! de la Alecsandri şi Eminescu nu s-au tras decît 2 brazde pe ogorul poeziei rom âne.

Anch'io son' poeta! exclamă d-sa la începutul cărţii, iar la sfîrşit mărturiseşte sufletului:

Mai lasă-mă să caut! — în noaptea ta adîncă,
lucidităţi senine ai mai putea să-mi dai;
povestea vieţei tale tu nu ţi-ai spus-o încă...
— ci nu pleca... mai stai!

Şi noi mai stăm bucuroşi aşteptînd rodul noilor sale cercetări de lucidităţi senine în noaptea adîncă, încredinţaţi că el va fi la înălţimea năzuinţelor sale şi a dorinţei noastre de a-i acorda atunci Premiul Năsturel-Herăscu de 4 000 lei..

ST. O. IOSIF: „PATRIARHALE"

(POEZII)

Bucureşti, 1901

„ROMANŢE ŞI CÎNTICE" DE HEINE

Traducere In versuri. Bucureşti, 1901

Raport de D. C. Ollănescu

în cele 41 de bucăţi cuprinse în acest volum, poetul cîntă'. amintirile sale din copilărie, impresiunile mai puternice resimţite în viaţă —- el este tînăr încă — şi cîteva intimităţi ale: inimii sale.

în cele dintăi el ne deschide portița trecutului său, prin care ne arată căminul părintesc, cu priveliştile şi fiinţele ce l-au mişcat şi l-au entuziasmat odinioară.

De la fereastră, din vagon
Văd satul alb sclipind în zare...
Un şuier lung... Tresar mişcat...
Simt inima bătîndu-mi tare.

Văd poarta ţărnii... Turnul vechi...
O casă... două... toate ninse!
Şi gara... lume... Uite-ai mei!
M-aşteaptă toţi cu braţe-ntinse...

E mult de cînd nu ne-am văzut,
E-atîta haz şi bucurie!
Doar numai frăţiorul mic
Se uită lung: nu mai mă ştie...

în ochii lui naivi şi mari,
Citesc un gînd, o dulce teamă...
Şi parc-ar vrea să-ntrebe-ncet:
Cîne-i urîtul ăsta, mamă?...

Iată nucul falnic, straja din poveşti, care întinde crăngile sale — aceleaşi — deasupra casei părinteşti. El este evocatorul năzdrăvan al acelor „vremi de trai patriarhal", despre cari abia îşi aduce aminte:

Asemeni unor dragi păreri
Ce-au legănat în mingăieri
Copilăria mea...

Iată crîngul în care, însoţit de „dragul său tovarăş Grivei", aleargă cîntînd, fără să bage de seamă că:

Pe sus trec leneş nouri grei

Şi doar aduc furtună.

Dar iată bunicul:

Sub arţar, plecat moşneagul,
Şade cu luleaua-n gură,
Pare că-i cioplită-n piatră
Luminoasa lui figură...

El spune copiilor, cari „jucînd se strîng în drum", poveşti frumoase, din vremile trecute:

E mult de-atunci... e mult, nepoate,
Şi ca prin vis le văd pe toate...
Hei! să te miri, să te cutremuri
De cîte-au fost nainte vremuri —
Şi-i mult, e mult de-atunci, nepoate!

Bunica:

Cu părul nins, cu ochii mici
Şi calzi de duioşie.

Torcea, torcea fus după fus
Din zori şi pînă-n seară,
Cu furca-n brîu, cu gîndul dus.

Şi tot astfel povestind ne deşiră — în mici dar frumoase tablouri — trecutul, copilăria sa, pe dinaintea ochilor, lăsîndu-ne după fiecare din ele impresiunea unei adînci păreri de rău că timpul a depărtat, a nimicit din calea vieţii sale nişte atît de scumpe bunuri, din realitatea cărora nu i-a mai lăsat decît o duioasă şi nemuritoare amintire. Puterea evocativă a poetului este plină de un particular farmec, ce te pătrunde şi te face să simţi şi să trăieşti cu dînsul, în vremurile acelea de zburdalnică şi nevinovată libertate, In cari un zbor de păsări, un cîntec de cobzar, un vis de primăvară **11** fericeau într-atît că astăzi îi sunt cel mai limpede şi mai binefăcător izvor de inspiraţiuni şi de poezie. Dovadă *Pasteluri.* De altfel, impresiunile sale par toate învăluite în melancolia omului rănit în suflet de o netămăduită durere. Nevoile, suferinţele, neajunsurile îl izbesc mai cu putere şi-i lasă urme mai adînci decît bucuriile şi înviorarea ce împreună cu dînsele alcătuiesc şi completează rosturile vieţii. Aşa în *învins* (p. 35), *Romanţă* (p. 39), *Artiştii* (p. 52), *Pribeagul* (p. 54), *Vremuri apuse* (p. 58), *Cu genele plecate* (p. 60), *Baladă* (p. 64) etc, etc, şi te înduioşezi fără de voie de mizeria morală său trupească, zugrăvită în colori aşa de blînde, dar triste, fără nici un îndemn cercetător al pricinilor şi al menirii eroilor săi, fără nici un cuvînt de mîngăiere sau de compătimire, cel puţin, pentru atît de nedrepte desigur, necumpănite poate, lovituri ale împrejurărilor sau chiar ale providenţei.

Poezia d-lui losif este sentimental contemplativă, fie în ce-şi aminteşte, fie în ce vede, fie în ce simte; poetul e negre-

şit tînăr, fiindcă aripele nu-l ridică mai presus din cele dimprejuru-i sau de sine însuşi, de aceea în avînturi măsurate, •ca să nu zic strimte, i se cercuie pînă acum zborul lin în atmosfera încă neturburată de frământările vînturilor şi de vlrtejul furtunei.

în puţine, deşi dulci cuvinte, ne lasă tînărul poet să ghicim cîte o taină a inimii sale, înfiorare de dragoste sau de năzuinţă către un ideal neatins, căci se roagă — zdrobit de luptă sau de durere — către Domnul:

Dornic braţele-mi întind
Către cerurile tale;
Valurile mă cuprind,
Inima mi-o simt murind
De neţărmurită jale.

Şi pentru ce şi pană cînd acestea nu ne-o spune, deşi în invocaţiunile lui pioase ne lasă a întrevede că nu mîngăierile prilejuite pe pămînt i-ar aduce vreo alinare, ci nădejdea şi mila pornită ca raza de sus „l-o mîngăia pe frunte blînd, adormindu-i orice suferinţe", căci altfel:

La ce amarul deznădejdei mute,
Zădărnicia unor lacrimi ***smulte (?)***
Biet suflet gata să-şi pornească zborul,
Alină-ţi plînsul; potoleşte-ţi dorul
Şi-ntoarce-te spre A-toate-ştiutorul:
El singur numai poate să te-asculte. ..

în raza ochiului tînăr, iubitor de visuri senine, care-şi iermecă gîndul cu tainica vrajă a stelelor:

Tu, singuratică şi-albastră,
Rătăcitoare-n infinit,
La ce mă chemi necontenit
Acolo-n colţul de fereastră
Să te ador înmărmurit?...

Şi spune-mi ce-nrudită vrajă
Şi ce îndepărtat mister
Mă face pururi să te cer
Deasupra capului de strajă,
Stea singuratică pe cer?...

în sufletul acesta pătimaş de frumuseţile naturei, ademenit do amintirile naşterii, ale copilăriei, s-a strecurat picătura veninoasă a îndoielii, a deznădejdei, a neantului? De ce atîta de tînăr rîvnitor la fericirile din Nirvana, de ce jertfelnicul deziluziunii să-şi arunce înainte poate de a fi suferit, într-adevăr, tot ce face ca viaţa să fie dulce şi îndemnătoare la bine:

E primăvară dulce!. . . Covor de flori s-aşterne;
în cer e zvon de clopot şi glas de ciocîrlie,
Viaţa-şi reînnoieşte izvoarele-i eterne,
Şi-i beată lumea-ntreagă de-atîta veseliei...

Iată ce-i şopteşte poetului la urechi senina dimineaţă (tinereţea şi dragostea), dar:

Poetul n-o ascultă; rămîne surd la şoaptă;
Pleoapele-s căzute şi mînile-ngheţate...
Zadarnic jos, la scară, Pegas îl mai aşteaptă,
Zadarnic muşcă Mul şi din copită bate —
Zadarnic. ..

De ce zadarnic ?!. .. Curentul pesimistelor simţiri şi credinţe nu şi-a rătăcit deci drumul de pe la noi, el cuprinde încă lacom inimi şi minţi ca ale poetului nostru, menite a cînta fericirea şi bucuria, a ne face să credem în bine şi in iubire, iar nu a posomori cu dinadinsul frunţile destul de posomorite de povara zdrobitoare a vremurilor.

Şi e păcat, căci dintre toţi tinerii cari astăzi se dedau la patima poeziei, concurentul nostru este unul dintre cei mai cu talent, scrie cu măsură o limbă corectă, curgătoare şi frumoasă, are o versificaţiune variată şi nu banală, ştie să tragă profit din mlădierea şi muzica naturală a cuvintelor, iar în expresiuni, în figurile poetice şi în descrieri este totdeauna distins, bine însufleţit şi sobru, calităţi ce rar se găsesc în alte cărţi de poezii întemeiate tocmai pe potoape de cuvinte, da metafore, şi de zugrăveli mai puţin decît mai mult naturale.

Son verre est petit, mais il bois dans son verre. Şi netăgăduit că este o preţioasă carte *Patriarhale* şi d-l St. O. Iosif e un poet de laudă astăzi şi de seamă negreşit în viitor!

Romanţe şi cîntece, traducţiuni în versuri din Heine, au, ca şi lucrarea de mai sus, însuşiri de formă românească vrednice de toată lauda, şi multe bucăţi — mai ales cîntecele — parcă sunt scrise de-a dreptul în limba noastră. Ezi-

tațiunea, stîngăcia sau perifrază nu se simte într-însele mai deloc şi ghimpele pe care Heine îl ascunde îndeobşte la sfîrşitul poeziilor sale se simte aici tot atît de bine ca în original.

Romanțele par a fi mai puțin reuşite, dar sunt şi mai grele şi mai cu adevărat germane decît celelalte. întreaga lucrare a d-lui losif merită încuragiarea la care năzuieşte.

RADU D. ROSETTI: „CELE DIN URMĂ"

(POEZII)

Bucureşti, 1902

Raport de D. C. OUănescu

Mă aşteptam ca *Cele. din urmă* poezii al talentului tînăr să fie şi cele mai frumoase, ele însă sunt cu mult mai slabe decît cele ce ne-a fost dat a cerceta pană acum.

Nici un avînt, nici o idee generoasă, nici un fior puternic, nimic ce să încălzească sau să înduioşeze.

Versuri corect întocmite, limbă curgătoare fără culoare deosebită, nici distincțiune, simțiri banale şi triste, cugetări fără de originalitate, ironie fără de spirit şi pesimism fără adevărată durere.

S-ar putea cu drept zice — cu toate declarațiunile înadins făcute din capul volumului — că poeziile acestea sunt exerciții de stil, înjugări de cuvinte şi de înțelesuri făcute întradins, fără convingere, fără ființă, fără ideal.

Profesiunile de credință des repetate ca:

...Viața toată ție o-nehinai, *Iubire...*
N-ai avut de cînd e lumea un amant mai plin de dor;
Ți-am dat tot. Praf şi cenuşe s-a ales de-a mea simțire,
Rău mi-ai răsplătit credința, dar te iartă a mea orbire;
Viața ți-am jertfit-o ție, pentru tine astăzi mor.

Căci asemenea declarațiuni cadrează anevoie cu cele ce spune în *Bal mascat* (pag. 62):

Ce caut eu în acest loc
De zvăpăiată veselie?

Cînd inima îmi e pustie
De-o dragoste făr' de noroc,
Ce caut eu în acest loc?

Ce cat în viață peste tot:
Iubita minară mult visată,
Necunoscuta aşteptată
Pe care s-o găsesc nu pot,
Şi-o cat în viață peste tot.

Şi voia tocmai la bal mascat s-o găsească pe tămăduitoarea de veci a îndureratei sale inimi? Ciudat. .. Dar mai ciudat, cum să zic? mai inexplicabilă este expresiunea sentimentală din *In vînt* (pag. 60):

De mi-ar ieşi în cale zîna pe care sufletu-mi o cere,
Cu-atîta patimă aş strînge-o, că aş *turba-o In plăcere (!)*
Mă simt aşa de sus şi tare, c-am şi uitat că o să mor;
- Pe orice-aş pune mîna astăzi aş fi un geniu creator.
.. .Şi tot avîntul meu cald, tînăr, ce ținta înspre cer o cată,
O să mi-1 sting în noaptea asta *in pat la o prostituată (!)*

Apoi dacă de aşa iubire suferă, nu e vrednic nici de plîns, dar nici de răsplătit, cu toate meritele literare ce ar putea cineva recunoaşte scrierilor sale.

A. VLAHUTA: „ROMÂNIA PITOREASCĂ"

Bucureşti, 1901

Raport de D. C. OUănescu

O caldă şi înălțătoare de inimi cîntare a celor văzute şi închipuite de duiosul poet al iubirii pe mărețele granițe ale țării! Un cîntec cu adevărat, căci numai o inspirațiune însuflețită de avîntul generos al poeziei poate făuri — întru slava locurilor şi a prilejurilor ce i le-au făcut cunoscute — nişte atît de minunate descrieri, cu fapte şi datini din trecut, cu mîndre şi luminoase icoane ca nişte amintiri scumpe, prinse cu ace de preț în izvodul unei feerice călătorii!. ..

Şi este o bucurie aclînc pătrunzătoare de suflete această lucrare senină şi liniştită a celui atît de melancolic altădată poet al nostru. Tristeţea de odinioară i s-a prefăcut însă în entuziasm; amărăciunea tuturor celor ce îl înconjoară e astăzi înviorare fericită de tot ce i se arăta în cale; robul gîndurilor şi al îndoielii, care de mult prin pînza neguroaselor visuri privea lumea, e fermecat acum de frumuseţea realităţii; poetul cainic şi îmbietor la durere şi-a înstrunat o nouă liră ce puternic face să răsune departe şi sus iubirea de ţară, gloria de strămoşi şi bunătatea traiului pe pămîntul frămîntat de dînşii cu sînge de duşmani şi cu meniri de strălucitoare izbînzi...

Acum pare că i s-au deschis ochii la lumina pe care o tăgăduia altădată, acum i s-a încordat, reîntinerit, glasul şi cîntarea îi este asemenea admiratului îndemn al firii şi simţirii lui!...

Croită în scop de a zugrăvi frumuseţile plaiurilor şi cîmpiilor noastre, de a ne pune intr-o apropiată atingere cu tot ce este mai interesant şi mai de seamă în alcătuirea cea plină de vrajele doinelor şi basmelor pămintului nostru, lucrarea de faţă se împarte în 5 părţi: *Pe Dunărea, Pe Marea Neagră, în munţii noştri, Valea Prutului, Ţara şi poporul,* dintre cari a treia este cea mai bogată, întâia mai luminoasă, iar celelalte mult mai modeste ca cuprins şi ca material.

Şi aşa fiind, mă întreb de nu cumva este o lacună ce ne mîhneşte pe noi locuitorii de pe şes, ca în strălucita panoramă ce măiestrul autor desfăşură înaintea ochilor noştri, tocmai:

Cîmpii eu fîneţele,
Codrii cu verdeţile,
Grîul şi ogoarele,
Florile, izvoarele,
Creasta popuşoiului,
Cîntecul cimpoiului.
Farmecul livezilor,
Arşiţa nămezilor,
Aleanul cîmpenelor
în largul poienelor,
Unde vîntul vorbitor
Saltă iarba sub picior!
Cîmp cu brazda roditoare
încălzită-n foc de soare
Cu noroc şi cu belşug
Căci românu-i om de plug.

Şi aşa, îatr-adevăr, pitorescul pe care l-a cîntat ori l-a făurit in descrierea atitor puncte şi colţuri de pe valea Dunărei şi de prin coamele munţilor îl găsea tot atît de vioi şi de atrăgător pe largul cîmpiilor îmbrăcate cu neasemănate în frumuseţe grîne şi păduri, deasupra cărora razele împleteso cununi de aur în miezul zilei, în nori de foc se îmbracă soarele scăpătînd în adîncul depărtat al zării, iar în amurgul vioriu seara întinzîndu-şi uşor mantia, pace şi tăcere răspîndeşte pretulindenea, aprinzind pe bolta străvezie candele veghetoare pentru cei cari se odihnesc. Ce dulce străbate în văzduh o doină cîntată din fluier, la stînă cînd şi cînd s-aude lătratul de cîine şi dreaptă se urcă spre cer vergeaua de fum alburie din focul pană tîrziu hrănit cu troscot şi vreascuri... Iar luna, domniţa bălană de doruri şi de taine prilejitoare, trece măreaţă şi lină, lăsînd pale de lumină în urmă-i. E peste tot şi de-a pururea o feerie vrednică de pana lui Vlahuţă, şi cîte altele ar fi putut el descoperi în contemplarea cîmpiilor noastre, el care ştie să înfăptuiască şi să învie atîtea altele aiurea cu o admirabilă măiestrie.

Iată cum tîlcuieşte, de pildă (pag. 3), rostul Porţilor-defer şi (pag. 37, 38) rolul Dunărei, paznică şi creatoare do ţări şi de neamuri zămislite din puzderia ruinelor din trecut (pag. 11).

îndeobşte, tablourile ce ne trec pe dinainte sunt — ca putere descriptivă — vii şi întrupate, aşa că pare că eşti alături de poetul călător pe puntea vagonului sau pe spinarea cailor mărunţi, dar cu pasul sigur cu cari a colindat el munţii şi văile Carpaţilor.

Şi iată unde puterea artistică a unui tablou scris se arată covîrşitoare asupra aceleia a unui tablou zugrăvit. în adevăr, pictorul ne va da întocmai forma şi situaţiunea celor văzute şi cuprinse cu ochiul într-un anume punct, toate ne vor face pe bucata lui de pînză aceeaşi impresiune ca în lumea reală, totuşi, ceea ce face farmecul neimitabil al naturii, cîntecul pasărilor, mirosul florilor, susurul pîraielor, suspinul vîntului printre frunze, numai poetul, numai măiestrul mînuitor al cuvintelor este în stare a ni le reproduce, a ne întregi adică, prin o simţită şi adevărată expresiune, lipsurile primului tablou.

Iată pag. 21, 25, 40, 42, 44, 48, 57, 59, 64, 66, 67, 81-84, 95-93, 129-136, 165, 170-172, 183, 220-233, 240-250, 256—257, din cari desprind cele mai bine nimerite şi mai alese descrieri, uneori adevărate pasteluri cu aşa do vii si de trăite

culori, că înţelegi — realitatea ori închipuirea — cît de mare este înrîurirea cuvîntului asupra oricărui alt element descriptiv cu care a înzestrat natura pe om.

Acum dacă scriind astfel a atins autorul cărţii scopul pentru care ea a fost făptuită e o întrebare ce mi-am pus-o de la început, cînd îmbinarea meşteşugită a icoanelor şi a ideilor mi-a îndepărtat cu totul atenţiunea de la caracterul ei de geografie a frumuseţilor României (adică descriere a locurilor vrednice de zugrăvit ale ţării, de aci cuvîntul de pitorească în titulatură), pironindu-mi-o cu dinadinsul asupra frumuseţilor poetice, asupra însuşirilor superioare stilistice ce răsar la fiece filă dintr-însa.

Se poate însă ca altora să nu fi produs acelaşi efect. Eu mărturisesc însă că nu m-am preocupat de nimic altceva decît de stil, căci interesul geografic este de la primele rînduri cu totul înecat în bogăţia, în supraabundenţa figurilor, asemănărilor, metaforelor şi descrierilor poetice!...

Dar, de! n-ai în toate zilele prilej să citeşti o dare de seamă — geografică sau nu — despre frumuseţile vrednice de zugrăvit ale ţării scrisă de un poet şi ce poet? A. Vlahuţă!!... Alţii ar scrie într-alt fel; el nici putea, nici trebuia să scrie altfel, cînd şi-a pus mintea, sufletul şi inima la un loc pentru a face o lucrare unică în felul său în literatura noastră.

Drept aceea şi în temeiul simţimintelor exprimate mai sus, eu recomand sufragiilor d-voastre această lucrare ca intru totul vrednică de Premiul Adamachi, la care a concurat.

D. ANGHEL: „ÎN GRĂDINĂ"

(POEM)

Bucureşti, ***1905***

Raport de D. C. Ollănescu

Dl. D. Anghel este un poet cunoscut şi apreciat printre poeţii tineri de astăzi, cunoscut prin eleganţa şi măiestria versificării şi apreciat pentru originalitatea şi *morbidezza* cântării sale.

Aş putea adăuga că d-sa mai posedă şi o paletă bogată şi scânteietoare de colori, cu care înviorează şi încălzeşte producerile unei năzdrăvane, dar simpatice fantazii.

Delicat mînuitor al lirei, versurile salo, croite din cel mai ales material al limbii, sunt de o formă impecabilă, dulci în armoniosul răsunet al ritmului şi plăcute în gingaşa îmbinare a rimei.

Melancolic, ca toţi cei cari urmăresc un ideal neatins şi-şi iau drept călăuză roiul amăgitoarelor închipuiri, tînărul poet îşi caută totuşi sprijin şi mîngăiere în arta sa, pe care o iubeşte, în care crede şi pe care o slăveşte mai cu însufleţire decît pe oricare plăcere şi bucurie a vieţii.

De altfel, poetul trăieşte pe alte plaiuri, se luminează de alţi sori şi nădăjduieşte să ajungă la desluşirea tainelor naturii pe alte căi decît acelea rezervate prozaicilor muritori, şi iată cum de astă dată, într-un poem în care sunt cîntate, descrise şi adorate florile, caută el să statornicească o relaţiune între însuşirile naturii şi însuşirile fiinţei omeneşti. Un adevărat simbolism!

Din acest punct de vedere, lucrarea este nu numai frumoasă, dar este şi cuprinzătoare do o adîncă şi amabilă filosofie:

De cîte ori deschid portiţa şi intru în grădină-mi pare
Că mă cuprinde-o vrajă dulce, şi florile-mi dezmiardă ochii.
O fantazie uriaşă le-a dat un strai la fiecare
Şi fete nu-s pe tot pămîntul să-mbrace mai frumoase rochii.

Pe crin 1-a miruit în frunte, lăsîndu-i hlamida regească
Să poată-mpărăţi cu falâ norodu-i de mironisiţe,
Cicorilor le-a dat seninul strîns din privirea omenească,
Iar rîsul fărîmat prin lume 1-a nins pe foi de românite.

Sfiala care urcă-n faţa fecioarelor cînd vine-amarul,
Şi toată jalea şi netihna acelora ce-aşteaptă mirii,
Mîhnirea toată-a unui suflet pe care îl ucide dorul,
Le-a pus pe-un ram, şi-atuncea lumea
s-a-mbogăţit cu trandafirii.

(Florile)

Maghiranul este un poem de nostalgie amoroasă, precum *crizantema* simbolizează nostalgia neîndeplinitelor fericiri.

Nimic mai duios şi mai pătrunzător decît *Murmurul finlînei,* în care „plînge povestea vremilor trecute", precum *în Luxemburg* găsim nu numai un tablou minunat al frumoasei şi cunoscutei grădini, ci şi înfiriparea unei idile amoroase, pline de duioşie, care se sfîrşeşte, ca mai toate idilele acestea, printr-o deziluziune.

Poemul este alcătuit din 20 de pasteluri, şi le pot numi cu tot dreptul astfel, căci în ele sunt icoane şi zugrăveli ale naturii, precum sunt şi frămîntări şi avînturi aîe inimii, cercetări şi hotărîri ale minţii. Partea desoriotivă este însă pretutindeni foarte bogată şi vie şi nu ş iu dacă delicateţa cu care e scrisă, de pildă, bucata *După ploaie,* nu atinge înălţimea celor mai frumoase pasteluri ale lui Alecsandri. Şi, cu toate acestea, nota generală a întregului poem este, cum am zis, o originală *morbidc:.-:.ă,* o melancolie blîndă şi plăpîndă, care însă nu supără nervii, nu oboseşte, nici nu deznădăjduieşte pe nimeni, dimpotrivă, parcă din treaptă în treaptă, ureînd pînă la capăt, te-ai simţi învăluit de o atmosferă caldă şi mirositoare, ce te predispune să înţelegi mai bine şi să admiri mai departe.

Ar fi să prelungesc în zadar această analiză, căci fiecare dintre cele 20 de tablouri sunt tot atîtea lucrări de sine stătătoare, ale căror merite răsar de la sine, cetindu-le şi apoi recetindu-le, căci de la întăia dată te afli în stăpînirea lor.

în consideraţia tuturor acestora, am onoarea a vă propune să acordaţi d-lui D.Anghel o parte din Premiul Adamachi.

ST. O. IOSIF: „CREDINŢE"

(POEZII)

Bucureşti, 1905

Raport de D. C. OUănescu

Menirea poetică a d-lui Iosif este să cînte viaţa şi petrecerea omului de la ţară, să reînvieze poveştile străbune, cîntările uitate şi să ne zugrăvească — cu o gingăşie de expre-

siuni şi de sentimente, lui personale — farmecul traiului şi amintirilor copilăriei sale.

. . .Izvor de nouă poezie
Prilej de gînduri vechi, urzite iară,
O, drăgălaşă muză populară!
în ochii tăi e cer senin de vară
Şi fermecata mea copilărie
Mi-o readuci de tine-ademenită,

zice d-sa, în prima bucată a volumului ce cercetăm acum. E, fără îndoială, o frumoasă, o nobilă solie aceasta, şi soarta celui care o poate aduce cu bine la îndeplinire este nu numai vrednică de laudă, ci vrednică de răsplată. în primele volume — în cari d-sa dădea liber curs amintirilor şi simţirilor din copilărie, în cari descria cu atîta foc, cu atîta frăgezime şi noroc de imagini şi de cuvinte toată viaţa ce zbura parcă spre plaiurile viitorimei, de lîngă vatra părintească, din satul său cel atît de iubit, de lîngă bătrînii,cei atît de duioşi la grai şi de înţelepţi la sfat şi la pilde — aici în faţa d-voastre am avut prilejul fericit de a constata izbînda d-sale şi mi-am făcut o plăcută datorie de a vă cere cuvenita-i răsplată. Şi Academia a încununat acele lucrări, urînd poetului alte izbînzi şi o tot mai puternică avîntare către plaiurile idealului ce urmărea.

De astă dată ne aflăm în faţa aceluiaşi poet, dar mărturisesc că impresiunea ce mi-a lăsat cetirea lucrării sale e mai mult tristă, mai mult. grea, mai mult obositoare, aş zice, dacă unui atît de meşter mînuitor al limbii şi al versului i-ar fi dat să obosească cîndva. Răcoreala sufletească ce am simţit-o, cetindu-i amintirile copilăriei, mi s-a schimbat acum într-un fel de nemulţumire, ca şi cum, întinzîndu-ţi mîna unui prieten, ai simţi că el abia îţi strînge vlrful degetelor cu degetele lui moi şi reci. Ce s-a petrecut oare ?

M-am schimbat eu, cetitor, eu, publicul, ori s-a schimbat poetul, s-a schimbat cel a cărui solie era să ne strecoare în strofe şi în versuri alese şi înălţătoare toată durerea şi toată bucuria, tot binele şi toată frumuseţea, suferinţa şi speranţele, îndoiala şi avînturile celor de altădată şi de azi, cu cari si-a petrecut cea mai plăcută parte a vieţii şi chiar cea mai bogată în simţiri şi în credinţe?

Căldura şi entuziasmul de odinioară, dulceaţa şi nevinovăţia ce-i erau podoabe şi temeiuri altădată, s-au micşo-

rat, s-au răcit acum, aşa că ne găsim în faţa omului care, intrat în lume şi intrat în lupta vieţii, a avut multe înfrângeri de trudă şi de durere, a văzut perindu-i multe iluziuni şi, amăgit de ceea ce credea şi spera, şi-a prefăcut, fără să simtă, şi firea şi înclinările ...

Acum vă duceţi, rînd pe rînd,
Ieri una — astăzi una,
Mă părăsiţi aşa curînd,
Periţi pe totdeauna

strigă el îndurerat către credinţele ce altădată îi dădeau şi sprijin şi îi înveseleau „cărarea cu alai de sărbătoare". Deci noua lucrare pare lucrarea unui om care — bănuitor — nu-şi mai dă liber zbor gîndurilor şi, obosit, nu mai calcă drumurile, nici mai suie înălţimile, pe cari cu atîta uşurinţă şi îndemînare le suia pană acum. In orice bucată se simte o amărăciune, o dezamăgire, o sfială chiar pe alocurea, chiar şi In cele XI icoane din Carpaţi, ce se apropie mai mult de genul preferat al poetului, rar să nu se găsească urme ale acestei boale sufleteşti.

Că limba e curată, curgătoare, e armonioasă şi te ademeneşte la cetit, fără îndoială, şi dacă poezia ar fi numai o muzică a vorbelor, desigur toate cele 45 de bucăţi din volum s-ar părea minunate; dar cînd nu-ţi rămîne după cetitul multora dintr-însele nimic, nici o icoană, nici un fior, trebuie să mărturiseşti că poetul rătăceşte pe cărări cari-l îndepărtează tot mai mult de mintea şi inima noastră.

Forma aceasta a melancoliei şi a înduioşării cu orice preţ, cu care cei mai mulţi dintre poeţii de azi îşi îmbracă inspiraţiunile, este atît de străină simţului tuturora şi atît de nepotrivită cu firea şi, mai ales, cu apucăturile acelor scriitori, că din două lucruri unul, ori nu te interesezi de ele, căci nu te mişcă, ori, cunoscînd felul de a fi al autorilor şi, mai ales, îndemnurile ce-i fac să tindă numai la efect, nu te mai oboseşti zadarnic cu nişte declamaţiuni fără vlagă şi fără înţeles, nici cu deznădăjduiri de porunceală.

Teamă îmi este să nu se molipsească şi d-l Iosif de la aceştia şi să nu se îndeplinească aceea ce zice în aceste patru versuri:

Iar cînd cobor şi dintr-o dată
în lumea cea de astăzi vin,
în manta mea întunecată
Trec prin oraş ca un străin...

Volumul de poezii intitulat *Credinţe* stă învederat, din punctul de vedere al evoluţiunii lirice, mai jos decît ce aţi premiat acum doi ani, şi, deci, numai în consideraţia talentului şi a frumuseţii limbii scriitorului, vi-l propun, totuşi, pentru premiere.

HARALAMB G. LECCA: „ERNANT

(DRAMĂ ÎN 5 ACTE DE VICTOR HVGO)

Tradusă. în versuri. Bucureşti, 1905

Raport de D. C. Ollănescu

Vestita dramă care, în seara de 21 februarie 1830, a inaugurat, pe scena Comediei Franceze, era romantismului, este poate cea mai cunoscută şi cea mai mult discutată dintre lucrările teatrale ale marelui poet.

Aşa unii zic că, din punctul de vedere literar, ea este o admirabilă poemă lirică, în care amorul, cu toate avinturile şi jertfele lui, a primit cea mai strălucită consacrare; alţii, că prin desfăşurarea peripeţiilor, prin acţiunea ei totdeauna vie şi susţinută, prin deznodământul atît de tragic, dar totodată moral, ea îmbracă însuşiri epice, şi, prin urmare, ţine primul rang între concepţiunile epice ale autorului ei. Oricum ar fi, drama aceasta produce o atît de încordată emoţiune şi personalităţile ce o însufleţesc sunt de o energie atît de covîrşitoare, chiar în momentele cele mai duioase ale acţiunii, că nimeni nu-i poate tăgădui valoarea ei poetică şi dramatică.

Poemă lirică, epică ori dramatică, această lucrare ce de 76 de ani ocupă întâiul loc pe scena primului teatru din lume, este şi mai preţioasă prin faptul că în ea Victor Hugo şi-a revărsat cu prisos toată puterea şi toată strălucirea minunatului său vers.

Pentru traducerea unei asemenea lucrări erau dar de trebuinţă nu numai o adîncă şi deplină înţelegere a limbii şi a geniului dramatic al poetului, dar încă o perfectă cunoştinţă a limbii române şi aptitudinii speciale pentru a turna în forma noastră perfecţiunea şi frumuseţea formelor poetice ale lui Victor Hugo.

întreprindere foarte grea, cu atît mai grea cu cît în teatru şi mai ales pentru lucrările în versuri, traducătorul este silit să se ţie cit mai aproape posibil de sensul, de reproducerea chiar a cuvintelor, aşa cum Sunt şi unde sunt în text, căci altfel tradiţiunile scenei nu se mai pot îndeplini şi efectul dispare cu desăvîrşire. Aci nu rămîne la voia traducătorului să dea doar o interpretare, după cum îi vine mai bine, celor închipuite şi scrise de autor, căci el este legat, legat strîns de dînsul, aşa că abia îi este permis a face inversiuni şi a făuri mai multe versuri decît în original, iar cînd e vorba despre perioadele, ori despre cuvintele ce-s purtătoare de un anume efect ori înţeles, dacă ele nu au în traducere aceeaşi putere, traducerea e slabă ori nu e bună. în literatura noastră dramatică — alcătuită, din păcate, de mai multe traduceri decît de originale — asemenea lucrări sunt foarte rare şi acele puţine cîte sunt au o mare valoare atît scenică cît şi literară. .. în adevăr, ce poate fi mai vrednic de laudă decît strămutarea în limba română a gîndirilor şi mai vîrtos a formei strălucite şi a armoniei.minunate cu cari şi le-a înfiripat un poet genial ? Ge mîndrie de a fi putut izbuti să afli, în comoara limbii noastre, expresii şi îmbinări fericite de vorbe pentru a reproduce, aproape întocmai, gîndul şi forma, de pildă, a. nemuritorului Hugo? Ge muncă, ce. răbdare, ce dragoste pentru artă.şi ce fericire că nimic din tainele şi clin tezaurul limbii tale nu-ţi este necunoscut ?!..'.

Am zis: „a reproduce aproape. întocmai, ghidul şi.forma versurilor lui Hugo", căci este peste putinţă să dai în limba noastră şi farmecul ascuns şi încîntător pe care-l are limba franceză, şi în special limba- franceză aşa cum este mînuită de cel mai mare-şi mai strălucit maestru, precum este acest genial poet.

în limba română cuvintele sunt mai lungi, mai, mlădioase, mai cîntăreţe adesea decît în limba franceză, aşa că sunt versuri pentru cari e aproape peste putinţă să găseşti expresiuni şi ritmuri potrivite cu originalul, şi trebuie să le faci şi să le refaci de zeci de ori pană ce aproape să le dai de capăt.

Numai cine a avut îndrăzneala să se dea la astfel de îndeletniciri poate cunoaşte, înţelege şi, fără îndoială, compătimi pe tovarăşii săi traducători de versuri, şi încă de ale lui Victor Hugo.

Ei bine, pot zice că cetirea lui *Emani,* tradus de d-l Lecca, mi-a făcut o mare mulţumire şi mi-a dat, fără îndoială, iluziunea şi emoţiunea textului original. D-sa a fost atît de scrupulos, încît chiar şi cuvintele purtătoare de efect, sau cari servesc de sprijin, ori de încheiere atîtor versuri, se găsesc puse la acelaşi loc şi au în traducere aceeaşi putere şi vioiciune ca în text. Voi cita, de exemplu, paragraful de la pag. 108, reproducînd următoarele versuri din celebrul monolog (act IV, scena II):

— Oh, l'empire, l'empire!
Que m'impoi'te? j'y touche et le trouve â mon gre,
Quelque chose me dit: Tu l'auras! —
Je l'aurai — si je l'avais! ... etc.

şi veţi vedea cum toate: gradaţiunea, enumerarea, amănuntele, nuanţa şi aceea ce numesc francezii *la pointe* sunt bine menajate şi acolo unde se cuvin să fie aşezate de traducător, absolut cu aceeaşi putere şi însemnătate ca în originalul francez.

Mai citez versurile din actul II, scena II, pag. 45:

Stăpîne, fie-ţi milă. Alteţă eşti, eşti rege!...

Asemenea scenele din urmă ale actului I, precum şi scena din actul III dintre Ernani şi Dona Sol şi cele din actul V, înaintea morţii lui Ernani, şi vă veţi încredinţa cum d-l Lecca a fost inspirat să traducă pe *Ernani.* Poezia a ademenit pe poet. Este, fără îndoială, un însemnat merit de a lupta cineva cu această poezie frumoasă, strălucitoare şi foarte anevoioasă de interpretat. Chiar de n-ar fi reuşit, totuşi, meritul încercării l-ar fi ilustrat, dar încă izbutind, şi în lupta sa cu opera marelui poet, făcînd cu totul abstracţiune de personalitatea sa, s-a silit să reproducă originalul în chipul cel mai desăvirşit cu putinţă. într-adevăr, versul său învăluieşte versul francez, se lipeşte de dînsul şi-l reproduce, mai-mai întocmai, precum ceara reproduce modelul pe care a fost aplicată, şi de aceea socotesc că a interpreta astfel, vers cu vers, pe cel mai iscusit maestru al stilului francez, mintea cea mai înzestrată cu frumuseţi poetice a veacului trecut, pe cea mai bogată imaginaţiune a şcoalei romantice, este un merit de o mare valoare literară, pentru care nu pot sta la îndoială de a vă propune să-i acordaţi un premiu.

CORESPONDENTA

CĂTRE IACOB NEGRUZZI

Pera, 15/29 febr. 1883

Iubite domnule Negruzzi,

Am avut ştiinţă de la d. Alecsandri că v-a trimis o piesă de teatru a mea, *Fanny,* ca să binevoiţi a o citi la „Junimea" şi să o daţi publicităţii prin *Convorbiri.*

Am fost foarte măgulit că d. Alecsandri a găsit lucrarea mea demnă de o aşa de măgulitoare onoare. Am fost atlt de trist şi de amărît de la o vreme încoace, încît a fost o dulce mîngîiere pentru riiine de a vedea că încă nu mi s-a uitat numele şi ce brumă slujbă am făcut pînă acum, mai cu seamă de către marele nostru maestru Poet.

Viu deci a te ruga, ştiindu-te atît de bun şi de. prietenos către mine, de a fi, pe lîngă colegii junimişti, acela carele să prezinte pe feciorelnica mea *Fanny,* cu atît mai mult cu cît ea zugrăveşte o întîmplare adevărată, la care am fost însumi actor.

Iertaţi slăbiciunile, căci ele nu vin de la mine, treceţi cu vederea greşelele, ele sunt ale unui încercat şi ale unui amărît!

Am mai multe lucrări pe care aş vroi să vi le trimit, mi-e teamă că frămîntareâ care ne zbuciumă de la o vreme să nu fi întors cu totul ochii galeşi ai literaturei spre încruntata şi sprînceriata zeiţă a politicei, asupra caria întîmplări îmi rezervez dreptul de a răspunde amicului Naum[1], la buna şi amicala sa scrisoare." Am încă un capitoldin *Năravuri orientale : Origina turcilor* — la care am lucrat după izvoare turceşti şi europienene (acestea deja cunoscute), vă vi le trimit.

Am şi stihuri şi ode de ale lui Horaţiu traduse şi altele.

Depărtarea şi singurătatea, Doamne, la cîte păcate te mai împing. Te-aş ruga însă să dai ordin la tipografie ca după ce

[1] **Anton Naum [1829 — 1917), poet şi traducător junimist, influenţat puternic de Costache, tatăl lui Iacob (Jăcques) Negruzzi. OUănescu se referă aici lâ nefasta perioadă politică a „Junimii", cînd la putere se aflau liberalii (n.ed.**j.

va tipări piesa mea, să-ți înapoieze caietul cum se află, pe «are te rog a-l trimite d. Stăncescu, membru Comitetului Teatrelor, căruia am făgăduit-o spre jucare. La revedere, în curînd.

Amiciții

Ollănescu

Viena, 14/26 noiembrie 1887

Iubite domnule Negruzzi,

Nu, bat-o vina ei de Poezie, nici eu n-am părăsit-o, nici ea pe mine şi mai cu osebire dorul şi dragostea de a nu ieşi din cîmpul de luptă — cea adevărată — a *Convorbirilor,* m-au îmboldit neîncetat de a nu lăsa paragină nici plecarea ce am •către literatură, nici cîtă bruma îndemânare am căpătat de •cînd tot înjug la un loc şiraguri de cuvinte care „sună din coadă" — cum zicea Eminescu!

Fii, prin urmare, încredințat că nu printre cei din urmă mă vei găsi cînd va fi vorba de a da năvală asupra celor cari ar cuteza să se atingă de altarul lîngă carele veghezi de 21 de •ani.

Dacă presupunînd că *Convorbirile* nu ar fi avut asupra-ne o altă însemnată înrîurire, ele, cel puțin ele, au sădit în inima celor care au pus mîna la temeiul lucrurilor un simțimînt de răspundere şi de datorie, care la ora de cumpănă trebuie să-i găsească — de nu sunt fii vitregi — în picioare, strlnşi unii lîngă alții şi gata de a da pept cu duşmanul! Azi avem a lupta contra „naturalismului" năvălitor în nevinovata noastră literatură, pe care de abia, cu multă trudă, fruntaşii noştri o dezbărase de „beția de cuvinte" şi de „patosul exagerațiunilor şi declamărilor" de tot felul. Vom reîncepe deci, cu •acelaşi foc ca altădată, să ne desțelenim mintea, inima şi avînturile, fiindcă nu trebuie să uităm că am fost, că suntem şi că e, fără îndoială, necesar da a rămînea tot tineri şi întocmai Cavalerilor de Malta, totdeauna „curați de orice atingere profanatoare".

Cu foc de tinerețe îți scriu, căci mult mi-a fost drag tot ce ați făcut pentru limbă şi pentru minte şi mare recunoştință vă port tuturor că mi-ați dat îngăduire şi ajutor de a vă fi şi eu ucenic la o aşa de însemnată treabă.

Pînă în cîteva zile vei primi fără greş nişte ode la care „pun cea din urmă mînă" şi aşa, cu mila Domnului şi a altor zeițe din Olimpul strămoşesc, voi continua de a trimite pînă •cînd nici Horațiu, nici eu nu vom mai putea cînta. Eşti mulțumit ?

...Eu sunt foarte, căci încă o dată mai mult împrejurarea aceasta îmi dă dulcele prilej de a te asigura despre simțimintele de statornică şi afectuoasă prietenie ce-ți păstrez.

Ollănescu

[Bucureşti], 20 noiembre [1891]

Iubite domnule Negruzzi,

Am primit circulara d-tale, caria mă voi conforma Cu cea mai vie plăcere. îți voi trimite, sper, o poezie ca de 80—100 de versuri mari avînd de titulatură *Epigonii,* însă nu cu aceeaşi coprindere nici intențiune ca a lui Eminescu, deşi va avea drept motto pe „Iară noi, noi epigonii" ai întristatului poet.

Dacă nu voi fi mulțumit cu ceea ce va ieşi, apoi îți trimit o satiră de a lui Horațiu, cam tot atît de mare. De aceea chiar de nu voi fi următor cu trimiterea bucății pînă la 1 ianuarie 1892, mă vei credita, sper, cu 15—20 zile încă peste acest termen.

Primit-ai, rogu-te, volumele ce ți-am trimis? Le-am depus şi la Academie pentru Premiul Năsturel. Nu am nici o nădejde de reuşită, dar trag cel puțin o nădejde, că m-ar alege şi pe mine membru corespondent al Nemuritorilor. Să-ți trimit o novelă în 6 capitole ce am sfîrşit acum ? Şi dacă ți-o trimit, cam cînd ai pune sub tipar, căci, fiind închinată lui P. Grădişteanu,[1] aş dori să-i spun ce număr să cumpere din *Convorbiri,* ca să o citească. Publica-o-vei întreagă? are peste 80 de pagini de text scrise destul de apropiat.

Am scris d-lui Maiorescu mulțumindu-i pentru frumoasele şi măgulitoarele cuvinte ce a dat traducerilor mele, şi îți mărturisesc că ele mi-au făcut o nespusă plăcere, pentru care-i sunt şi mai adînc recunoscător decît îi eram pînă acum.[2]

[1] **E vorba despre nuvela *Fata spinzuratului* (n. ed.).**

[2] **Se referă la articolul publicat de criticul „Junimii" în *Convorbiri literare,* an. XXV, nr. 8, din 1 octombrie 1891, p. 698—704 (n. ed.).**

Ge mai este cu politica asta de la noi? Şe face unirea. „Junimei" cu C. Lascarake ori pu? — căci aşa citesc prin gazete.

Cum crezi despre situaţia de azi? La Cameră are să se producă negreşit vreo istorie în curînd, dupe cum mi se spune,, şi în caz de o prefacere, crezi că unirea conservatoare se va. face în toată întinderea ramurilor ei ?

De-ar veni amicii noştri, ar fi de dorit să se facă cît mai degrabă atunci? Ce zici?

Nevasta mea prezintă amiciele sale doamnei Negruzzi, iar eu respectuoasele omagiuri şi pe d-ta, pe care zadarnic de vreo 3 ori te-am căutat pe acasă, te rog a primi expresiunea. afectuoasei mele prietenii.

OUănescu.

Ce se mai scrie nou ?
Cine a mai răsărit de seamă, de curînd ?

CĂTRE DUILIV ZAMFIRESCU

3/15 aprilie 1898:

Dragul meu Duilie,

în fine şi-a rupt dracul papucii! Eşti ales membru corespondent al Secţiunii literare în Academia Română. Ai trecut la a 2-a cu 16 pentru, 9 contra, după un discurs al lui Negruzzi foarte cu miez şi foarte cu plăcere ascultat de toţi colegii. Trebuie să-ţi spun că eram aproape desperaţi, el şi eu, fiindcă St.[1] era contra ta şi-mi spusese cu cîteva zile mai-nainte,, după ce Maiorescu îi făcuse în privinţa prefeţei la discursurile regelui, că ştie el de ce i-a făcut M. astă „neomenoasă atingere", lui, „om cu bază'morală ...",' „fiindcă vrea' să pescuiască în apă turbure,- căci te-a propus pe tine de membru şi tu eşti un pornograf şi el nu vrea să aibă colegi pornografi" ... lucru la care am răspuns că „nu e la cunoştinţa mea să fii pornograf, şi că chiar dacă ai ceva lucruri (o frază,

[1] **Dimitrie Sturdza — om politic, redactorul ziarului de opoziţie cuzistă *Clopotul.* Din 1892, şef al Partidului Liberal, secretar al Academiei Române (n. ed.).**

respectiv) cărora el să le impute ceva, apoi acelea sunt produceri, păcate din tinereţe, pe care ţi le-ai răscumpărat cu produceri admirabile şi vrednice de luat îndeaproape cercetare de o Academie serioasă, fapt ce mulţi dintre noi n-au fost încă în stare, să săvîrşească după atîtea păcate din tinereţe, cu povara cărora în spate, totuşi sunt foarte la locul lor în înaltul Corp Cultural, ale cărei [..-][1] vrea d-lui să le apere de tine, acum..." etc, etc. M-a ascultat, fără întrerupere, fără nervozitate şi nu mi-a răspuns nimic... N-avea, poate, ce... Dar am simţit că a fost zguduit, şi-n adevăr, cîteva şedinţe după aceasta, cînd Jacques a votat în favoarea ta, n-a zis nici un cuvînt, deşi a votat, fireşte, contra. Eu fusesem alarmat însă în urma atacului aceluia, şi-i comunicasem lui Jacques impresiile mele — plecarea lui Maiorescu, care fusese înştiinţat de cele petrecute, şi stam la gînduri ce să facem, mai ales că Ţuţuienii, cărora nu li se votase nici un compatriot ca ne propusese în secţie, erau în păr contra ta. Astfel, la întîia votare, ai avut 13 contra 11, şi la a doua, după o titanică muncă şi o zguduitură furtunoasă a'[...][2] ca ale lor am mai smuls 3 voturi (Vulcan, Popa Marian şi Sbiera) şi. te-am scos la [...].? -

Te felicite?..din toată.inima, îţi urez spor şi dragoste la lucra şi-ţi recomandez ca la anu — nu anul acesta — să prezinţi o lucrare frumoasă la premiul, pe care ţi-! voi indica eu, adică Premiul Academiei de 5 000 lei. Uitasem să-ţi spui că am izbutit să d[...] şi lui Haralamb Lecca 2 500 lei (Pr. Adamachi) pentru volumul lui *Secunda.* Deci toţi cei onoraţi anul acesta de Academie sunt din cercul nostru literar şi scriu la revista noastră, care, din zi în zi, se distinge tot mai mult. E în mare favoare la M.M. Lor, iar Petraşcu a fost decorat cu „Steaua României", după ce regele a primit volumul 1-ului an al revistei. [...]*

Ce gîndesc de romanul tău *în război.* Numai bine. îmi place foarte, mult şi mă conving din ce în ce mai mult că trebuie să fii departe, fie prin timp, fie prin spaţiu, de ceva, ca să-1 cunoşti şi să-1 pricepi mai bine, într-atîta tu te identifici cu ţara, cu durerile şi bucuriile ei din vremea războiului. Caracterele şi mai ales unitatea acestor caractere, în personagiile romanului, sunt minunate. Mihai al tău e adevăratul

[1] Text indescifrabil (n. ed.).
[2] Idem (n. ed.).
[3] Idem (n. ed.).
[4] Idem (n. ed.).

amorez modern român, cu toate defectele dar şi cu toate calităţile oamenilor distinşi, prin cultură şi educaţiune, de la noi, puţin sceptici, nervoşi, fanfaroni, romantici, fatalişti şi senzuali, precum suntem şi ne-a lăsat blagoslovitul de D-zeu pe noi românii!. . . Şi-apoi e la Focşani, unde o pui asta? Milescu e un năuc simpatic şi sincer, e, după mine, glasul critic al situaţiunilor şi Deus ex machina al împrejurărilor, cu care poţi judeca şi poţi scuza, poţi înjgheba şi dărîma tot, fără ca cetitorul să-ţi impute că ai exagerat ori ai stingherit ceva. Mie mi-e drag Milescu tău cel miop, deşi adine văzător, cel guraliv, turbulent şi zglobiu, dar sincer, amabil şi natural om de treabă, om de inimă, om de duh î. Ce e mai mult e o creaţiune a ta, în care desigur ai pus fărămiturile atîtor şi atîtor fiinţe ce ai cunoscut, căci mi se pare, în unele apucături de ale lui, că recunosc pe cîţiva din prietenii ori cunoscuţii cu care m-am frecat în viaţă. Aud?

Femeile sunt gingaşe, duioase, cinstite (chiar Natalia, în patima ei aproape isterică), drepte la suflet şi cu cuget curat. Romănce model de-ar putea fi, să dea D-zeu multe să avem ca dînsele. Firul povestirii e variat, plăcut, plin de incidente hazlii şi cugetări adevărate. Ţi-aş reproşa numai o prea mare înclinare către filosofare, cînd poate ar fi mai potrivit să desluşeşti ori să adînceşti lucrul altfel, şi o mîncărime de analiză psiho-fizică, parcă ai vrea să înveţi pe toată lumea aceasta, ori ai aerul să zici cetăţenilor: „măi boilor, astea sunt lucruri subţiri, nu-s de nasul vostru, băgaţi **de** seamă cu cine aveţi de-a face, şi dacă nu pricepeţi nimica, nu **e** vina mea" ? încolo, fireşte, îţi dau impresiunea mea, **e** poate cel mai frumos şi mai interesant roman, care poate (of, cîţi *poate*...) ţine cap celor mai interesante romane franceze. Ai să faci, negreşit, descrierea bătăliei de la Griviţa, ori de la Plevna — precum se şi vede lucrul — fereşte-te **de** pedantismul citaţiilor de care, în unele locuri te-ai infectat, adică: generalul Anghelescu, conform ordinelor de zi no. . . . din cutare zi... ori Cartierul general, aşezat în cutare loc, a luat cutare dispoziţiuni, sau a luat ordin de zi... sau telegrama prinţului Nicolae [...][1] aşa şi aşa... descrie fără aparat fotografic, povesteşte fără telefon. Nu te inspira din cărţi şi din texte documentare, ci din aceea ce ele ţi-au lăsat în sufletul şi mintea ta. Nu repeta cuvintele altora, ci răsunetul ce ele au putut avea în tine însuţi.

[1] Text indescifrabil (n. ed.).

Ca, ho! bre omule! ai să zici, te-ai pus întîi pe laudă şi acum mă nimiceşti cu de-a mărunţelul?!. .. Care va să zică„ critică în toată regula, vei striga tu!...

Dar despre revistă, ce zici ? Văd cu durere că nu mai trimiţi nimic. Apoi, aşa ne-a fost vorba ? îmi pare rău, onorabile t Ar trebui să începi pentru de a simţi că este nevoie de un ce intelectual din parte-ţi, cu puţin geniu şi mult haz, fie poezie[1], fie că dacă ar fi proză ar fi şi mai minunat.

Ia-ţi dar pana cea de vultur,
Moaie-o-n lacrimi de codană
Ori în alt lichid mai negru
Şi din lipsa ta îmi toarnă
O cîntare-n vers ori proză
Cu adînc şi dulce har;
Nostimă, cum tot mai rar
Ni se dă de-un cîrd de vreme!
Fii un cavaler integru
în făgăduieli, mai lasă
Diplomaticeasca poză,
Cu bonsoir şi cu bonjour,
La o parte, stăi acasă,
Pune-te frumos la masă
Şi în rînduri lungi îţi screme
Tot ce ai în piept şi-n gînd
Şi trimite-le curînd,
Teascurile te aşteaptă !. ..
Am zis „screme" nu că doară
Scrierea nu-mi e uşoară
Şi miezoasă şi sublimă
Da-mi venea bine la rimă,
Şi tu scrii, că eşti în stare
Să faci gaură în mare
Pentru rimă, şi să scrii
Sumedenii de prostii,
Cînd te-mpiedici de-un cuvînt
Căruia nu-i poţi da vînt!...
Deci trimite mai degrabă,
Dacă eşti băiat de treabă.
Şi te ţii să fii levent
Mă declar — corespondent!

[1] în textul de bază: proză (n. ed.).

Marţi, 27 aprilie/10 mai 1898

Dragă Duilie, să te duci dracului, că m-ai făcut să plîng cu sfirşitul romanului tău *în război,* aceasta îţi dă dovadă de cîtimea emoţionată ce se desprinde dintr-însul şi de inrîurirea sentimentală ce poate avea chiar asupra unei firi cam, pardon, blazarisite întru ale condeiului. îţi fac totuşi proces de ce ai ucis pe amîndoi bieţii prieteni, pentru Milescu — mai ales — să trăiască şi să perpetue amintirea caldelor legături dintre dînsul şi Comăneşteanu şi să mîngîie pe Ana de pierderea lui şi să-i dea restul vieţii Elenei lui, atît de bună şi de puţin vrednică de o pedeapsa aşa de tiranică, ca a văduviei. Sfirşitul romanului tău ar fi ciştigat, să mă crezi, în simpatie şi în căldură, din afară, pe cînd acum te lasă parcă cu o nemulţumire, cu un gol în suflet, lucru ce nu e cu cădere pentru un atît de plin de chibzuială şi de-drepte hotărîri, ca romanul tău. Aştept explicarea ta — vei fi avind desigur una — căci pînă atunci nu mă voi putea stapîni de a nu-ţi zice asasinul meu! as... asinul meu!! (după cum Ştefan Mihăileanu striga într-o turbată melodramă, in care vorba asasin era scrisă *as* la finele rîndului şi *asm* la începutul următorului!...)

în predmetul *Scrisorilor romane,* "acea complicaţie de studii arheologice, de retrospectivă istorico-sentimentală asupra grecilor şi romanilor şi de zburdălnicii amoroase moderne, în capitala nemuritoare, e nu numai imperios cerut de firea şi datoria ta să le termini, dar n-ai absolut nici un cuvînt, dacă ele se mărginesc la cele ce mi-ai transmis, pentru de a te împiedeca să mergi pînă în cap. Şi nu-mi pasă mie dacă X, Y ori Z vor striga că revirimentul operat în românul posac şi nemţit, care era tatăl natural al băiatului, va fi găsit aşa ori amin teri, dacă în natura omului este ca bucuria mare, ori nenorocirea adîncă să te frămînte atît încît să te dea de-a curu-n cap (lăuntric) şi să te pomeneşti cu ce n-ai gîndit... că, în vremuri placide şi neprielnice numai aşa zguduiri morale putea să dea din tine. *AU righl!* sufletul meu şi nu fi —- punlnd condeiul pe hîrtie — cu teama de ce va zice ăla şi ce va crede celălalt despre ceea ce scrii, că aşa îţi formează sau îţi deformează, mai bine, mintea şi simţirea ta dupe ale altora, şi eşti un perpetuum mobile, *îngrijirea* de a mobiliza ceva din tine afară, de teama criticei!...

Să fii tu al dracului că nu te-am ghicit?

Ţi-o fi părut ţie bine c-ai fost ales, mie însă mi-a părut şi mai bine: 1) fiindcă ştiam ce sufletească mulţumire [.. .][1] simţeşti; 2) pentru că am reuşit *malgre tous* să te scoatem, deşi data asta eram aproape desperat de a o scoate la bun căpătîi [...][2] acum 2 vineri, şedinţa Academiei, cînd Sturdza a dat citire scrisorii tale de mulţumire şi am avut un fior de mîndrie de a primi eu în numele Academiei mulţumirile tale, amic, concetăţean, coleg şi fîrtate de condei şi de dragoste.

Text indescifrabil (n. ed.).
Text indescifrabil (n. ed.).

NOTE

în ediția de față reproducem textul volumului de *Poezii,* care conține creații împărțite de autor în trei secțiuni, *Lirice, Satirice, Eroice,* și a apărut în anul 1901 la Editura Socec. El adună versuri publicate întîi în periodice, majoritatea între anii 1878—1898, și este dedicat celei de-a doua soții a autorului, Măria Bîțcoveanu, și ea căsătorită a doua oară.

Liricele sînt cele mai numeroase, dar și cele mai inegale din punct de vedere valoric, cu o tematică lipsită de coeziunea întîlnită în celelalte două secțiuni. Elegii alături de versuri ocazionale, fabule și poezii de pitoresc balcanic sînt adunate toate sub aceeași emblemă.

Poeziile din această secțiune, ca și din celelalte două, de altfel, erau cunoscute publicului din periodice, cu precădere *Convorbiri literare* și *Literatură și artă română.*

Pentru ediția noastră am procedat selectiv, păstrînd structura volumului pe secțiuni dar renunțînd la acele creații care ni s-au părut nesemnificative estetic sau măcar cultural, cît și la acelea ce se integrează unei tematici comune, pe care am exemplificat-o prin includerea unei singure poezii.

Satiricele însă, spre deosebire de *Lirice,* apăruseră deja în volum, împreună cu „comedia într-un act" *Pe malul girlei,* în anul 1896 și vor mai apărea — postum — în compania aceleiași comedii în anul 1908, tot într-un volum aparte. Și aici am folosit ca text de bază pentru ediția noastră volumul din 1901.

Eroicele au și ele o consistență destul de scăzută din punctul de vedere al receptării lor astăzi. în monografia pe care i-a dedicat-o lui Ollănescu, N. Petrașcu, directorul revistei *Literatură și artă română,* subordonatul său la Ministerul de Externe și bun prieten totodată, remarcă admirația lui Ollănescu pentru ușurința cu care versifica Alec-

sandri, cît şi Inclntarea cu care îi recita versurile inspirate de Războiul de Independenţă. încă o dovadă a marii influenţe pe care o exercita atunci autorul *Chiriţelor.*

în general, în poezie — scrie Tudor Vianu — „condeiul lui aleargă încă o dată pe făgaşuri săpate de înaintaşul Alecsandri" (Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii româna moderne,* Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1971, p. 197). Ollănescu ar proceda ca poetul junimist Anton Naum, căci „porneşte totdeauna de lă modele literare, şi acestea, cînd nu sînt găsite în romantismul francez din care odată va tălmăci pe *Ruy-Blas* al lui Hugo, el le află la poeţii latini, la un Catul, din care va adapta renumita *Paser Lesbiae* şi mai cu seamă Ia Horaţiu, din care traduce, cu mijloacele lui Alecsandri, epistola *Ad Pisones,* 1891, apoi *Ode, Epode şi Carmen Saeculare,* 1891, pînă a nu stihui ca poetul latin în propriul său nume, adresîndu-se unui confrate *(Ad poetam)" (op. cit., Y>. 198).*

Lirice

Stejarul apare în *Convorbiri literare,* an. XIII, nr. 1, din 1 aprilie 1879, p. 38—39. Poezia este dedicată prinţesei Alexandrina Ion Ghica şi expune în spirit romantic antiteza dintre perenitatea naturii şi efemerul condiţiei umane.

Ftntihd Blanduziei, publicată, înainte de a apărea volumul, în *Almanahul Societăţii „România jună"* pe anul 1888, Viena, p. 115—117. Dedicată lui Vasile Alecsandri, poezia este un imn adus inspiraţiei „clasice", o poetică şi în acelaşi timp un omagiu poeziei latine, lui Horaţiu, în primul rînd, din care Ollănescu tradusese.

Elegie este publicată întîi tot în *Convorbiri literare,* an. XIV, o dată cu alte trei poezii *(Noctu, La izvor, Poveste),* în nr. 8, din 1 noiembrie 1880, p. 303—306. Este o delicată deplîngere a pustietăţii interioare„ reflectată de cea exterioară, a odăii. De acum se observă orientarea spre zona expresivităţii eminesciene.

Toamna; apare în *Convorbiri literare,* an. XVII, nr. 7, din 1 octombrie 1883,. p. 269 — 272. în acelaşi număr apar poeziile: *Primăvara, Pe portretul doamnei Z, întrebare. Lui Theodor Şerbănescu, Paser Lesbiae, Cintece de harem.* Retragerea din zgomotul lumii, nostalgia vîrstei de aur a Copilăriei, meditaţia filosofică, toate la un loc avertizează asupra aspiraţiilor şi inspiraţiilor poetice ale lui Ascanio.

Ursul, vulpea şi lupul (Fabulă) apare în *Convorbiri literare,* an. XVII, nr. 7, din 1 octombrie 1883, p. 272-273 (alături deci de poeziile menţionate în nota anterioară).

Bosforul e publicată în *Convorbiri literare,* an. XVIII, nr. 7, din 1 octombrie 1884, p. 288-290. Face parte din „orientalele" lui Ollănescu, de filiaţie Boiintineanu-Alecsandri.

Ginta latină apare în *Convorbiri literare,* an. XVII, nr. 4, din 1 iulie 1883, p. 135—137, cu titlul *Domnului Vasile Alecsandri. Oda II.* Poezia apare în revistă după un studiu al său, *Jocurile seculare,* dedicat vieţii şi mentalităţii sociale a romanilor. Oda preamăreşte vocaţia şi valoarea poetică a bardului de la Mirceşti, a cărui faimă egalează „cîntarea lui Horaţiu".

Ad poetam apare în *Convorbiri literare,* an. XXV, nr. 11, din 1 februarie 1891, p. 1002 — 1004. Cum arată şi titlul, e o invocaţie-reproş adresată poetului antichităţii de către iubită, care-i impută dedarea la desfrîu şi viaţa de lux.

Basm japonez publicată în *Convorbiri literare,* an. XIX, nr. 1, din 1 aprilie 1885, p. 89— 91. Apare apoi alături de *Finlina Blanduziei* în *Almanahul Societăţii „România jună"* pe anul 1888, Viena, p. 118 — 121, greşit transcrisă în sumarul almanahului *Pastel japonez.* Este o poezie cu desen delicat, la modul „chinezăriilor" parnasiene ale lui Alecsandri.

Noapte de Crăciun apare în *Convorbiri litrare,* an. XXVI, nr. 10, din 1 febr. 1893, p. 892 — 894. Una dintre cele mai bune poezii ale lui Ascanio, un pastel care aminteşte stilul maestrului Alecsandri.

împăratul şoarecilor (Basm) apare în *Literatură şi artă română,* an. V, nr.8-9-10, 1901, p. 484 — 495. Poemul este un „basm în versuri" dedicat Măriei I. Cantacuzino.

Satirice

Satirele lui Ollănescu mai apar (în afara ediţiei din 1901) în alte două ediţii: în volumul *Satire. Pe malul girlei* (Comedie într-un act în versuri), Bucureşti, Carol Muller, 1896, şi, postum, în *Satire. Pe malul girlei. Comedie,* Bucureşti, Alcalay, 1908 (colecţia „Biblioteca pentru toţi").

Din cele opt satire publicate în volum, n-am reprodus decît cinci, într-o scrisoare trimisă lui Iacob Negruzzi, datată *15 aprilie 1892,* OUănescu mărturiseşte că intenţionează să publice numai şase satire: „...Eu am acuma în lucrare nişte satire dintre care 2 sunt gata: una contra curentului de azi decadento-pessimisto (falş) pornografic al literaturii noastre, cealaltă contra proastei educaţiuni cu care se pistonează fetele şi băieţii prin străinătate, dintre care mulţi ajung nişte răi, a treia va fi contra şarlatanilor de orice neam şi lege; a 4-a contra politicienilor din... Japonia, a 5-a contra celor de azi năravuri, a 6-a şi ultima contra criticilor, a satiriştilor şi a tuturor lighioanelor rele de limbă şi de condei, mai rele" (I. E. Torouţiu, Gh. Cardaş, *Studii şi documente literare,* voi. II, *„Junimea",* Buc, 1932, p. 408—409).

Cum se vede, proiectul a fost chiar depăşit,] OUănescu adăugind pînă la urmă încă două satire.

'Satira I a apărut în *Convorbiri literare,* an. XXVI, nr. 9, din 1 ianuarie 1893, p 705—721.

Satira IV a fost publicată în *Convorbiri literare,* an. XXVIII, nr. 8, din 1 decembrie 1894, p. 718—723.

Satira V (Carmen amoebeum) nu a fost publicată în periodicele cercetate de noi.

Satira VII nu a fost publicată în periodicele cercetate de noi.

Satira VIII, publicată în *Literatură şi artă română,* an. III, nr. 7, 1898, p. 407-411.

Cu *Satirele* păşim în faza covîrşitor eminesciană a poetului. E limpede că OUănescu n-avea deloc conştiinţa epigonismului, chiar motourile din Eminescu semnalînd că el vedea în acesta (cum se întîmplă şi cu Alecsandri) o ascendenţă, un punct de sprijin, de autoritate estetică şi ideologică incontestabilă.

Nu doar *Satirele* atestă acest lucru, ci şi o poezie pe care o vom reda^tocmai în ideea circumscrierii cît mai complete a modelelor (întotdeauna garanţii valorice!) şi, implicit, a temelor de bază ale literaturii

noastre de pînă atunci. E vorba de poezia *în templu,* rămasă In revista *Ateneul Român* din 15 aprilie 1894:

în templu

Ella Amava le gotiehe navale
Dei templi solitari...
A da Negri

în umbra bolţilor înalte,
îngenuncheată-ntr-un ungher,
Al singuratecului templu,
cu ochii ridicaţi la cer

Şi mînile împreunate,
în rugăciune adîncită;
Frumoasă, tinără şi albă,
sta cuvioasă şi smerită
Copila. Atotneştiutoare,
Dumnezeiescului cuvînt
Sublim, înălţător de inimi,
jertfise toate pe pămînt,
Cu-ncredere că fericirea
unică şi adevărată
în faţa sfintelor altare
o dă Madona adorată!
Aşa răpită de uimire
fecioara cea cu suflet blînd
îşi înălţa întotdeauna
La Sfînta preacuratu-i gînd
Şi se ruga pentru durerea,
— de ea necunoscută încă -
A celor prigoniţi şi cainici,
în pacea templului adîncă!
Iar sus arcadele măreţe,
cu chipul ei strălucitor
;Şi cu vestmintele ei albe,
părea un înger plutitor
Deasupra lumii părăsită
păcatului, divina fată,
Şi parcă n-ar fi fost din carne
ci din văzduh înfiripată!...

Dar într-o seară, o privire
de farmec plină şi de foc,
Pe cînd mergea la rugăciune
o clipă-o pironi în loc;
Ea-şi înclina sfioasă capul,
şi neputînd păşi-nainte,
Căzu-n genunchi, înfiorată
de-un tremur dulce şi fierbinte,
într-altă seară, prinşi asupra-i
zărind iar ochii vrăjitori
Ce Paradisul şi Infernul
îi promiteau, stăpînitori
Pe vecinicii de fericire
ca dintr-un somn adînc trezită.
Simţi că inima îi bate
mai repede ...era robită!
Iar cînd o voce lîngă gură
îi zise tainic: te iubesc
Şi-un sărutat îi fu răspunsul,
întoarse capu-i fecioresc
Şi cu durere la Madona
plecîndu-1 începu a plînge...

Dar candela icoanei sfinte
pe lespezi cade şi se frînge i

Poezia — publicată în numărul 4 al revistei amintite — este, credem, o expresie elocventă a mecanismului creator al lui OUănescu, a felului în care el sintetizează şi, totodată, reconstruieşte modele poetice anterioare, consacrate; a măsurii în care personalitatea şi creaţia lui sînt punctul de interferenţă a numeroase influenţe, rezultate însă dintr-o selecţie nu oarecare, ci dovedind simţ estetic şi sensibilitate artistică.

Tematic vorbind, poezia *în templu* este o împletire, nu lipsită de farmec, între *Luceafărul* eminescian şi *Sburătorul* heliadesc, la care se adaugă ecouri ale poeziei de tip minor romantic-petrarchizante. De remarcat, şi acest lucru este important, că OUănescu nu procedează limitat imitativ: cum am mai spus, imitaţia la el capătă, uneori, conotaţii axiologice care au darul incontestabil de a-şi orienta implicit poetica şi de a orienta şi exigenţele „orizontului de aşteptare".

Eroice

Formează ultima secţiune a volumului de versuri apărut în anul 1901. Debitoare fundamental lui V. Alecsandri, poeziile reeditează intenţia omagială a ciclului *Ostaşii noştri.* Influenţa apare evidentă stiu doar sub aspectul temei, ci şi din perspectiva formulei lirice propriu-zise.

Drapelul apare întîi în *Literatură şi artă română,* an. IV, nr. 6, 1899, p. 293-294, cu titlul *Steagul.*

Fiul lui Peneş Curcanul apare în *Literatură şi artă română,* an. III, nr. 5, 1898, p. 269-271.

Postume

Cinlăreţul din luncă (Basm) apare în *Literatură şi artă română,* an. XIII, nr. 1—3, 1908, p. 3—23. Poemul a apărut postum, de publicarea lui îngrijindu-se N. Petraşcu, directorul revistei, care aşternuse şi cîteva rînduri de evocare a poetului dispărut cu foarte puţine zile înainte. într-adevăr, Ollăneseu-Ascanio încetase din viaţă la 20 ianuarie 1908, în urma unui atac de cord. Cu atît mai curioasă apare atunci -afirmaţia aceluiaşi N. Petraşcu, în monografia sa *D. C. OUănescu (Ascanio),* că poetul ar fi murit în 1907.

TEATRU

OUănescu debutează scenic la 9 octombrie 1877, istorica zi a inaugurării Teatrului Naţional. Nu este vorba însă de un debut propriu-zis, ca dramaturg, ci de traducerea, împreună cu poetul Th. Şerbănescu, a poemului dramatic *Le reve de Dochia* de Frederic Dame. Cu această ocazie îndreptăm o eroare existentă în *Dicţionarul contimporanilor din România (1800—1898)* al lui Dim. R. Rosetti, care afirmă că apologul ar fi fost scris de traducătorii acestuia *(op. cit.,* p. 142—143,1. Tentaţia genului dramatic 1-a bîntuit, se pare, pe OUănescu mereu. Lui Ion Ghica îi făcuse propunerea de a scrie împreună o „comedie de gen", la care a primit apoi un răspuns entuziast, cuprinzînd chiar o primă expunere a subiectului piesei (Ion Ghica, *Documente literare inedite,* ediţie îngrijită şi prefaţată de Dim. Păcurariu, E.S.P.L.A., Bucureşti, 1959, scrisoare din Londra, datată *31 decembrie 1882,* p. 101).

Toate piesele incluse în ediţia de faţă au fost reproduse din volumul *Teatru,* Editura Gobl, 1893.

Pe malul girlei (Comedie într-un act), prima piesă originală a lui Ollănescu, apare în *Convorbiri literare,* an. XII, nr. 7, din 1 octombrie 1878, p. 229—239. Aici titlul piesei este *Lupul şi barza.* în mod eronat, *Dicţionarul literaturii române de la origini plnă la 1900,* apărut la Iaşi, apreciază că autorul „a debutat în 1878, cînd i s-a jucat piesa-proverb *Lupul şi barza,* urmată, după puţină vreme, de comedia *Pe malul girlei..."* (p. 645). în realitate, e vorba de aceeaşi piesă, prezentînd unele modificări faţă de prima versiune, neesenţiale însă din punct de vedere al temei şi al personajelor. Piesa a fost reluată, împreună cu *Satirele,* în volumul apărut la Editura Carol Miiller în 1896 şi apoi la foarte puţină vreme după moartea autorului, în colecţia „Biblioteca pentru toţi" a Editurii Alcalay (1908).

Premiera comediei a avut loc pe scena Teatrului Naţional bucureştean, la 15 octombrie 1878, cu următoarea distribuţie: Frosa Sarandi (Arghira Busuioc), Agatha Bîrsescu (Smărăndiţa), Ioan Panu (Beizade Fluturake), N, Mateescu (Stoica-arnăut), Ştefan Iulian (Ionică). Comedia s-a jucat cel mai mult dintre toate creaţiile dramatice ale lui Ollănescu, lucru sugerat şi de dubla reeditare a piesei care a fost prezentă pe afişele teatrale bucureştene, cu intermitenţe, pînă în stagiunea 1908-1909.

Pe malul girlei este un „proverb" abundînd în accente moralizatoare, dar nelipsindu-i o anume tentă ironică. V. Alecsandri o aprecia pentru această vină de umor autentic: „Oricare au fost împrejurările sub ale căror impresie aţi compus comedia *Pe malul girlei,* sînt fericit de a vă declara că aţi reuşit a produce o operă spirituală, bine gîndită şi scrisă într-un stil foarte plăcut" (V. Alecsandri, *Corespondenţă,* ediţie îngrijită de Marta Anineanu, Editura pentru literatură, 1960, scrisoare datată *Mirceşti, 16 martie 1879,* p. 200—201).

Cîteva zile mai tîrziu, Ion Ghica scrie aceluiaşi dramaturg: „Sunt mîndru de dedicaţia operei voastre intitulată *Pe malul girlei,* scriere care, prin modul cum este condusă intriga dramatică, prin frumuseţea versurilor şi prin puritatea limbei va rămîne una din cele mai frumoase flori ale literaturei noastre şi care are meritul de un patriotism înalt şi luminat" (scrisoare datată *Bucureşti, 18/30 martie 1879,* în volumul VI de *Opere* ale lui Ion Ghica, ediţie de Ion Roman, Editura Minerva, 1988, p. 100-101).

în 1883, Ion Ghica se bucură pentru începerea repetiţiilor la *Ftntîna Blanduziei* pe scena Naţionalului, „care de la *Pe malul girlei, Despot* şi *Pribeagul* n-a mai avut asemenea sărbătoare" (Ion Ghica, *Documente literare inedite, ed. cit.,* scrisoare de la Londra datată *2 noiembrie 1883,* p. 101).

Al. Ciorănescu vede în *Pe malul girlei* o alegorie cu sensul ingratitudinii Rusiei ţariste faţă de sprijinul acordat de armata română în

războiul cu turcii din 1877 (Al. Ciorănescu, *Teatrul românesc in versuri şi izvoarele lui,* Casa Şcoalelor, 1943, p. 150—151).

După război (Comedie într-un act) este publicată în *Convorbiri literare,* an. XII, nr. 11, din 1 februarie 1879, p. 385—396. Jucată într-o „reprezentaţie de binefacere", în decembrie 1878, pe scena Teatrului Naţional, Ollănescu a dedicat-o celor ce au interpretat-o atunci, adică: D. R. Rosetti (colonelul Costin), N. Cerkez (Nicu Soreanu), Cath. A. Florescu (Elisa, soţia colonelului), Coralia Sevescu (Mărioara, fata în casă). Piesa a fost reprodusă şi de Valentin Silvestru în *Antologia piesei intr-un act,* voi. I, Editura Dacia, 1979, p. 217—242.

„Teatrul lui D. Ollănescu-Ascanio — scrie Tudor Vianu — se apropie mai degrabă de al lui Iacob Negruzzi, cu quiproquouri versificate ca *După război* (1879), sau cu proverbe dramatizate, după modelul lui A. de Musset, ca în *Pribeagul"* (Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *op. cit.,* p. 203—204).

Pribeagul (Comedie într-un act) apare în *Convorbiri literare,* an. XIII, nr. 12, din 1 martie 1880, p. 457-472. S-a jucat întîi tot la Teatrul Naţional, pe data de 8 ianuarie 1879, cu distribuţia: Petre Velescu (Moş Bucur Pîrcălabul), Aristiţa Romanescu (Ileana, fiica sa), Grigore Manolescu (Daniil Pribeagul), Ştefan Iulian (Dascălul Brlnduşă), C. Nottara (Florea Dorobanţul), A. Dănescu (Măria, mătuşa lui), C. Costescu (Un sergent de Călăraşi).

Piesa *Pribeagul* a fost considerată „un Tartuffe redus la comentarea moralizatoare a unui «fapt divers». Respectarea celebrelor«unităţi» sau retorica descriptivă a versului, simetria liniară a intrigii şi deznodămîntul ce restabileşte echilibrul lumii — toate aceste reminiscenţe clasice susţin un conflict dramatic verist, fundat pe datele unor infracţiuni de drept comun" (V. Mîndra, *Clasicism şi romantism In dramaturgia românească,* Ed. Minerva, 1973, p. 205).

Fanny (Comedie într-un act) apare în *Convorbiri literare,* an. XVI, nr. 12, 1 martie 1883, p. 453-467. Al. Ciorănescu afirmă că „ar fi greu să se spună dacă e o comedie sau o farsă". Scrisă în versuri, „presupusa poezie se reduce aici, ca in toate pretenţiile de a face poezie dintr-o viaţă reală şi întemeiată pe concepţiile mediocru-burgheze, la o serie de platitudini de cronică rimată" (Al. Ciorănescu, *op. cit.,* p. 152—153). Şi aici, ca şi în majoritatea pieselor lui Ollănescu, dorinţa de a da o tentă realistă desfăşurării dramatice dă greş, cum remarcă acelaşi Al. Ciorănescu, „din cauza unei perspective nepotrivite". Dramaturgul se ocupă prea insistent de aspectele minore ale conflictului dramatic, care scade în interes.

Această „mică glumă" e întruchipată scenic la 16 octombrie 1885, tot la Teatrul Național, de Gr. Manolescu (Alexandru, avocat), Ar. Romanescu (Corina, soția sa), I. Petrescu (Doctorul), C. Costescu (Ștefan), A. Catopolu (Tudor, servitor).

P r imul b al (Comedie într-un act), despre care G. Călinesca afirmă eă ar fi putut fi „cea mai ingenioasă, din punct de- vedere dramatic, dacă i s-ar fi dat o filozofie mai înaltă" *(Istoria literaturii române. . .*, Ed. Minerva, 1982, p. 428;, este dedicată, ca şi volumul de *Poezii,* Măriei Bîțcdveanu, a doua soție a lui OUănescu.

Apare în *Convorbiri literare,* an. XXIII, nr. 3, din 1 iunie 1889, p. 193-242.

în legătură cu această piesă, Trandafir Djuvara, viitorul director al revistei *Ateneul Român,* îi scrie de la Sofia lui Duiliu Zamfirescu: „. . . am prins ca plagiator pe. . . ghiceşte! pe iubitul nostru amic Ascanio, atît de îngrozitor şi nemilos critic pentru noi amîndoi. Căutînd piese de salon am dat peste *la Cremaillere,* în al 8-lea volum al colecțiunei — *Theâtre de Compagne,* publicată de Ollendorf la Paris" (scrisoare datată *6jl8 dec: 1889 — Sofia,* descoperită de noi în arhiva Ollănescu-Ascanio de la B.C.S., avînd numărul de manuscris 12368).

Premiera piesei a avut loc în stagiunea 1893—1894 la Teatrul Național din Bucureşti cu următoarea distribuție: C. Nottara (Robeanu, medic),'Ar. Romanescu (Lia, soția lui), C. Costescu (Mitică Zornescu), A. Catopoîu (Simion, sluga lui Robeanu), M. Ciucurescu (Catinca, fată în casă la Robeanu).

La mo r mi n tul poetului (Apologie) este scrisă „întru amintirea lui Vasile Alecsandri" şi jucată în premieră „sîmbătă, 29 septembrie, la deschiderea stagiunii teatrale 1890 — 91".

Cele trei muze sînt întrupate scenic de Ar. Romanescu (Eutherpe), Am. Welner (Melpomene), A. Ciupagea (Clio).

*

Nunta de la Cana este un proiect nerealizat, dar pe care, se pare, OUănescu îl dorea dus la bun sfîrşit în altă manieră decît precedentele încercări dramatice. Dramă istorică religioasă, *Nunta de la Cana* este anunțată în *Lileralurăşi artă română* (an. II, 1897 — 1898, p. 400 — 401) ca o veritabilă surpriză a autorului. Ar fi fost interesant de văzut, dacă aceasta apărea, rodul colaborării dramaturgului cu George Enescu care urma să scrie muzica. Se profila, de fapt, o Hramă lirică „de o excepțională atragere", cum anunța redacția revistei amintite.

Cu ajustări regizorale ingenioase, aceste comedii pot fi, experimental măcar, reprezentate şi azi.

PROZĂ

Am inclus în această ediție două din cele mai realizate nuvele ale îui OUănescu.

Fata s p i n z uratului (Novelă) apare în revista *Convorbiri literare,* an. XXVI, nr. 2, din 1 iunie 1892, p. 97--116 şi nr. 3, 1 iulie 1892, p. 210—232. Nuvela, poate cea mai rezistentă dintre scrierile în proză ale lui OUănescu, are o suficientă încărcătură naturalistă. Vădind o construcție epică elaborată, fără stridențe de limbaj sau situație, nuvela are asemănări tematice cu povestirea *Isprava lui Pandur,* publicată tot în *Convorbiri literare,* an. XXIX, nr. 8, din 1 august 1895, p. 723—744. în *Fata spinzuratului* este detectabilă de la început şi experiența dramaturgului care ştie a mînui, fără prea multe ocoluri descriptive, evoluția personajelor (în alte nuvele mai şovăielnică) pe măsura curgerii epice.

Despre nuvela *Fata spinzuratului* OUănescu îi mărturiseşte lui I. Negruzzi, într-o scrisoare datată *4 mai 1889,* următoarele gînduri: „M-am apucat să-ți aştern pe hîrtie o novelă privitoare la o dramatică întîmplare la care am fost aproape martor intr-o toamnă la viile de la Valea Călugărească..."

Banul alb apare în *Literatură şi artă română,* an. IX, nr. 1, din 1905, p. 5-18; nr. 2, din 1905, p. 85-96; nr. 3, din 1905, p. 143-162. Nuvelă romantică şi cu multe elemente picareşti, *Banul alb* fusese scrisă la Atena, in 1891. Autorul încearcă să surprindă în scrierea sa un mod de viață periferic, al artiştilor de circ, reuşind să zugrăvească particularitatea psihologiei acestor „emarginați". Nuvela suferă de romantismul exacerbat al situațiilor, rezistind totuşi în multe privințe unei lecturi actuale, integrată, bineînțeles, condițiilor prozei româneşti de-atunci.

Nu am inclus în volum prozele: *Petre Cioclul,* care este o nuvelă înrudită, din punct de vedere al acțiunii, cu *Banul alb,* excesiv romantică şi mult diluată de tirade melodramatice. Apare în *Literatură şi ană română,* an. I, nr. 2, din 1896, p. 80 — 97, şi nr. 3, din 1897, p. 153 — 186.

Burdumba este o nuvelă cu multe elemente de decor macedonean, scrisă în stil picaresc, care apare în *Lileralurăşi artă română,* an. IX, nr. 1, din 1905, p. 625-645 şi nr. 2, din 1905, p. 689-713 şi an. X, nr. 1, din 1906, p. 7-27, nr. 3, din 1907, p. 149-163, nr. 4, din 1907, p. 207-219, nr. 6, din 1907, p. 369 — 379.

Gilla este o nuvelă publicată în *Ateneul Român,* an. I, nr. 12, din 15 decembrie 1894, p. 927 — 938. Scrierea are puncte comune în latura naturalistă cu *Pata spînzuratului.* Şi în *Gilla* deznodămîntul tragic capătă o explicaţia prin ereditate i defectuoasă.

Zile de ploaie apare în *Convorbiri literare,* an. XVIII, nr. 4, din 1 iulie 1884, p. 125—141. Este o nuvelă romantică — neinclusă pînă acum în bibliografia scriitorului — a cărei acţiune se petrece într-o staţiune balneară din Franţa. Nuvela are un moto din Alfred de Musset şi excelează prin binecunoscutele divagaţii romantice de la firul narativ. Cu un punct de pornire interesant (Alexandru, personajul principal, se îndrăgosteşte de o necunoscută, sentimentul fiind explicat prin predispoziţia afectivă pe care o stîrneşte ploaia), nuvela se pierde apoi în nesfîrşite monologuri şi intervenţii ale naratorului, care o fac greu de acceptat azi.

Fecior de bani gata este o încercare de roman, care apare în *Literatură şi artă română,* pe parcursul a opt ani (an. IV, nr. 2, 1899, p. 71-77; nr. 3, 1900, p. 155-161; nr. 4, 1900, p. 224-233; nr. 5-6-7, 1900, p. 299-306; an. VIII, nr. 7, 1902, p. 605-616; an. XI, nr. 5, 1907, p. 271—275; nr. 6, 1907, p. 362-369.

Fecior de bani gata, ca şi *Burdumba,* ultima sa nuvelă publicată, au în comun aceeaşi tentă moralizatoare, care împiedică orice evadare a lecturii din tipicul agasant persuasiv al prozei romantice, de uni calibru mai redus. Dar de acest lucru se face vinovat, în primul rînd, retorismul romantic.

Frâdâric Dam6 pare să fi fost cel care, prin studiile sale, să-1 fi influenţat pe Ollănescu a se ocupa de lumea românilor de la sud de Dunăre, prezentă în prozele sale *Burdumba* şi *Fecior de bani gata* (cf. Fr6de>ic Dam6, *Les Roumains du Sud,* apud Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân,* 1932, p. 56).

Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900 apreciază că Ollănescu „este unul din nuveliştii înzestraţi de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Influenţat de C. Negruzzi, N. Filimon şi I. Ghica, precum şi de proza realistă franceză şi engleză, el reuşeşte să creeze, cu toate acestea, tipuri originale". Tot Dan Mămică, autorul articolului consacrat lui Ollănescu în *Dicţionar,* consideră că „fraza poate fi apropiată de aceea a lui A. I. Odobescu, prin echilibrul părţilor, prin claritatea ei deosebită, prin calmul desfăşurării şi sobrietatea tonului" *(Dicţionarul literaturii române de la originipină la 1900,* Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1979, p. 645).

PUBLICISTICĂ

D. C. Ollănescu îşi semna cronicile dramatice şi literare cu pseudcnimul Ascanio. în cotidianul naţional-liberal *Voinţa naţională* apar multe din cronicile sale de teatru şi recenzii la diverse volume publicate în epocă. *Voinţa naţională* era un ziar de factură politică, avînd menirea de a susţine ideologia partidului liberal, concomitent cu contracărarea partidei conservatoare, prin persiflarea acţiunilor politice ale acesteia. Cotidianul apare pentru întîia oară la 10 iulie 1884, la Bucureşti. continuînd să vadă lumina tiparului şi după 1900. între 1888 şi 1894, Barbu Şt. Delavrancea este unul din redactorii ziarului, alături de scriitorul N. D. Xenopol, fratele mai mic al istoricului A. D. Xenopol.

Ollănescu mai colaborează cu cronici la *România liberă,* (aici aproape exclusiv cu cronica scenei lirice) şi la *Revista idealistă,* unde publică articole vizînd aspectele sociale şi culturale ale dezvoltării ţării.

Am inclus în această ediţie cronici reprezentative care s-au tipărit în *Voinţa naţională* în Chiar primul an de apariţie al acesteia «i recenzii ale unor volume propuse spre premiere Academiei, publicate în *Analele Academiei Române.*

Hamlet — principele Danemarcei, cronică-eseu despre celebra piesă a lui Shakespeare, apare în *Voinţa naţională,* an. I, nr. 73, din 7—8 octombrie (ediţie dublă); nr. 74, din 9 octombrie; nr. 75 — 76, din 10 octombrie; nr. 77, din 11 octombrie şi nr. 78, din 12 octombrie 1884.

Remarcăm intenţiile destul de îndrăzneţe în evaluarea capodoperei shakespeariene, îndeosebi sesizarea unicităţii estetice a operei marelui poet şi dramaturg. Ne-am obişnuit cu ideea teatrului lui Shakespeare asemuit vastei scene a diversităţii tipurilor şi mentalităţilor esenţial-umane, iată că şi Ascanio are reale intuiţii de critic, fără a deţine o solidă competenţă în materie de literatură engleză. Criticu dramatic are însă gust şi condei, care trădează autorul de literatură!

„O scrisoare pierdut ă". Comedie în 4 acte de Ion Luca Caragiale este printre primele cronici favorabile asupra capodoperei lui Caragiale şi apare în revista *Voinţa naţională,* an. I, nr. 106, 107, 110, din 17, 18 şi 23 nov. 1884. Aşa cum remarcă şi Al. Rosetti, Şerban Cioculescu şi Liviu Călin, autorii ediţiei de *Opere* ale lui I. L. Caragiale, E.S.P.L.A., Bucureşti, 1959, voi. I, p. 598, o dată «u articolul lui Ascanio „putem înregistra, în sfîrşit, o cronică deplin favorabilă". Cronica degajează o înţelegere justă a valorii comediei, lucru deosebit de important, fiind vorba de prima receptare favorabilă a piesei. Poate

că lectura pe care ne-o oferă Ascanio nu este modernă, în schimb ea detectează clar şi afirmă importanţa şi singularitatea piesei în cadrul dramaturgiei noastre: „O tristă, dar adevărată moralitate răsare din această comedie . . . Cine nu s-a putut pătrunde de acest adevăr nu a înţeles intenţiunea autorului şi nu s-a folosit din această lucrare decît de veselia ce curge neîntreruptă şi tot mai vie în timpul celor patru •acte din care este întocmită."

*I. L. Caragiale: „M omeni e". Bucureşti, **1901*** **apare în** *Analele Academiei Române.* **Partea administrativă, tom. XXIV,** 1901 — 1902, **p.** 373—375. **Aici OUănescu face un raport de rutină în procedura** *Analelor,* **dar foarte semnificativ, deoarece e vorba tot de I. L. Caragiale, pe care acum, recenzîndu-**1, **îl propune spre premiere pentru volumul de** *Momente.* **Este vorba de Premiul Năsturel-Herăscu, de** 4 000 **lei, pe care dramaturgul îl va şi obţine. Am considerat binevenit să includem şi această recenzie în prezenta ediţie, ca şi precedenta confruntare a lui OUănescu cu scrisul lui Caragiale, pentru care, am văzut, dovedea o surprinzător de suplă înţelegere.**

*M. Codreanu: „Diafane". Versuri. Iaşi, **1901*** **apare în** *Analele Academiei Române.* **Partea administrativă, tom. XXIV,** 1901-1902, **p.** 375-379.

*St. O. **losif:** „Patriarhale". Poezii. Bucureşti, **1991;** ornante şi cintice" de Heine. Traducere in versuri. Bucureşti, **1901*** **apare în** *Analele Academiei Române.* **Partea administrativă, tom. XXIV,** 1901 — 1902, **p.** 383 — 386.

*Radu D. Roselti: „Cele din urmă". Poezii. Bucureşti, **1902*** **apare în** *Analele Academiei Române.* **Partea administrativă, tom. XXIV,** 1901-1902, **p.** 507-508.

*A. Vlahuţă: „România pitorească". Bucureşti, **1901*** **apare în** *Analele Academiei Române.* **Partea administrativă, tom. XXIV,** 1901-1902, **p.** 510-512.

*D. Anghel: „în grădină". Poem. Bucureşti, **1905*** **apare în** *Analele Academiei Române.* **Partea administrativă, tom. XXVIII,** 1905-1906, **p.** 326-328.

*St. O. losif: „Credinţe". Poezii. Bucureşti, **1905*** **apare în** *Analele Academiei Române.* **Partea administrativă, tom. XXVIII,** 1905-1906, **p.** 357-359.

*Haralamb G. Lecca: „Ernani". Dramă in **5** acte de Victor Hugo. Tradusă in versuri. Bucureşti, **1905*** **apare în** *Analele Academiei Române.* **Partea administrativă, tom. XXVIII,** 1905 — 1906, **p.** 359-362.

Şi corespondenţa lui OUănescu dovedeşte că pe acesta îl interesa mai mult literatura decît politica, deşi, în majoritate, epistolarul său conţine scrisori trimise în timpul misiunilor lui diplomatice afară din ţară. Nu trebuie omis că autorul de literatură devenise între , timp ministru plenipotenţiar pe lîngă legaţiile româneşti de la Istambul, Viena şi Atena. Fire simpatică, deschisă, OUănescu desfăşoară. în scrisorile sale, îndeosebi în cele către Duiliu Zamfirescu, o politică mai degrabă literară, cea propriu-zisâ nepreocupîndu-1 mai deloc. Nu foarte întinsă, corespondenţa lui OUănescu e interesantă în special prin scrisorile către Duiliu Zamfirescu şi lacob Negruzzi. Din scrisorile trimise acestora am ales, deci, atunci cînd am alcătuit secţiunea de corespondenţă.

Cele trei scrisori ale lui OUănescu către lacob Negruzzi, surprind cîteva momente din perioada, de colaborare a lui OUănescu la revista *Convorbiri literare.* **Ele au fost reproduse după ediţia de** *Studii şi.documente literare* **a lui I. E. Torouţiu, şi Gh. Cardaş, voi. II,** *„Junimea"* **(p.** 384—421), **care cuprinde încă** 27 **de scrisori către secretarul „Junimii". OUănescu era încă legat de redacţia junimistă şi dator ej, aceasta găzduindu-i multe dintre creaţii, inclusiv, cum rezultă , şi din scrisorile reproduse aici, studiile sale privind istoria şi obiceiurile Imperiului otoman. Se remarcă, în sensul celor afirmate, deferenta cu care i se adresează lui Negruzzi, vizibil altceva în comparaţie cu familiarul Jacques cu care i se va adresa în perioada disidenţei sale junimiste. OUănescu era stimat în cercul „Junimii" nu numai pentru creaţia originală, dar şi pentru traducerile sale din poeţii latini, trecînd.astfel printre cei „mai pregătiţi pentru clasicism" (Al. Zub,** *„Junimea" — implicaţii istoriografice,* **Ed. Junimea, Iaşi,** 1976).

D. Zamfirescu îi va semnala lui Titu Maiorescu, într-o scrisoare *(Roma, **21** mai **1891)*** [1], **calităţile traducerii** *Odelor* **lui Horaţiu, faţă de care Maiorescu se manifestase, gîndea prozatorul, prea reticent în recenzia dedicată acestora în** *Convorbiri literare* **din acel an. De fapt, reticenţa mentorului „Junimii" avea dublă bătaie: pe de o parte, omul OUănescu nu-i era prea simpatic (îl numise într-o scrisoare către Slavici** *(Buc, **8/20** mai **1886)*** **„un fel de secătură de caracter", căci ar fi manipulat contra dramei lui Slavici** *Gaspar Graţiani,* **în vremea aceea OUănescu fiind directorul Teatrului Naţional) şi nici veleităţile sale de redactor nu le aprecia („OUănescu e tot aşa de incapabil de a fi tată literar, precum e Esarcu şi literar, şi biologic" — într-o scrisoare**

[1] **Al. Sândulescu,** *Duiliu Zamfirescu şi marele său roman epistolar,* **Bucureşti, Ed. Minerva,** 1986, **p.** 73—88.

•a sa către Duiliu Zamfirescu din *8/20 martie 1896),* iar pe de altă parte, de fapt cel mai important lucru, îl irita prozelitismul pe care începuse să şi-1 facă revista *Literatură şi artă română* a lui Petraşcu printre foştii membri ai „Junimii". Din acest moment începe răcirea relaţiilor dintre Titu Maiorescu şi autorul *Vieţii la ţară,* care se va transforma treptat într-o ostilitate deplină.

Mai interesante sînt scrisorile lui Ollănescu către Duiliu Zamfirescu, şi el în acea vreme în diplomaţie, secretar de legaţie la Roma. Două dintre cele mai importante scrisori le reproducem aici fragmentar. Descifrarea deosebit de dificilă a acestora a împiedicat redarea completă, multe pagini fiind aproape ilizibile, iar deseori intervenind în curgerea frazei cuvinte care de-abia pot fi aproximate. Cu toate acestea, se poate afirma că Ollănescu a avut relaţii de foarte caldă prietenie cu Duiliu Zamfirescu, pe care 1-a ajutat nu o dată nemijlocit. Multe dintre aprecierile făcute asupra omului Ollănescu, cum am văzut, de Titu Maiorescu, apar, citind aceste fragmente ale corespondenţei lui Ollănescu, nepotrivite. La mijloc erau însă interese de natura politicii literare. Dincolo de diferenţa de valoare, ce separa evident pe Ollănescu de vîrfurile lansate de „Junimea", acesta a avut şi proasta inspiraţie de a se separa de *Convorbiri,* ceea ce i-a atras, cum era şi de aşteptat, antipatia conducătorului lor. Mai mult, cum se vede şi din scrisorile către Duiliu Zamfirescu, Ollănescu a participat direct alături de N. Petraşcu, la „coruperea" autorului ciclului Coruăneştenilor, care i-a atras acestuia dizgraţia lui Maiorescu. Academician din 1893, Ollănescu s-a zbătut mult pentru a-i face loc în înalta instituţie şi prietenului său, chiar dacă demersurile le făcea mai mult prin scrisori. Cum se întîmplă nu o dată, zelul îi va fi răsplătit cu o surprinzătoare ingratitudine, căci în 1908, cînd Duiliu Zamfirescu ia locul lui Ollănescu în Academie, nici nu se mai gîndeşte să-i evoce, după uzanţă, personalitatea.

Pînă atunci, însă, Ollănescu îl impulsionează neîncetat întru creaţie, în afară de consideraţiile sale asupra romanului *în război,* poetul Ollănescu evaluează şi poezia romancierului Duiliu Zamfirescu: *„Noaptea în pădure ?* gingaşă de tot. Mi-a răcorit sufletul. întreb, însă, de ce învăleşti toate, pînă şi splendidele haine ale naturii, în o melancolie ce se armonizează puţin, puţin de tot, cu firea şi menirea acestui gen de poezie în care simţi pentru tine orizonturi largi, luminoase şi bogate, ce nu-ţi cunoşteam încă" (Scrisoare din Sinaia, datată *21 sept.13 oct.,* probabil din anul 1896), (B.C.S., ms. 13204). E vorba de poezia apărută în volumul *Poezii, nouă,* cu titlul uşor schimbat *(O noapte în pădure).*

Concomitent, Duiliu Zamfirescu este supus unei continue presiuni epistolare privind afilierea sa la noua grupare estetică adunată în jurul lui N. Petraşcu la *Literatură ţi artă română.* Acum opoziţia faţă

de „Junimea" este evidentă, tutela acesteia, resimţită prea apăsătoare, cere tinerei generaţii o delimitare firească. Astfel, într-o altă scrisoare a lui Ollănescu către Duiliu Zamfirescu, la un moment dat intervine chiar N. Petraşcu, care scrie: „Trebuieşte altceva, ceva nou ; sunt 1000 de idei care nu le agită astăzi nimeni pe la noi, fiindcă nu intră în cadrul ideilor vechi..." Şi mai departe: „Cu noi ai să trăieşti nu cu alţii, icoanele-s bune pt. bătrîni, tinerii nu le mai cred făcătoare de minuni". Rîndurile lui Petraşcu urmau, de fapt, în aceeaşi scrisoare, celor ale lui Ollănescu, care-i scrisese cu „sistem" spre a-1 convinge pe încă ezitantul său prieten:

„Iată ce am hotărît — *sauf changement* — să iasă în I-uI număr de 1 noiembrie:

Cuvînt începător, scris de Petraşcu, neiscălit însă, cuprinzînd Programul nostru şi raţiunea de a fi.

Reînviere e o mică poemă de mine într-o formă poetică nouă, adică fără versuri egale cu altele, ci versuri de toate ritmurile, rimate, care însă dau o armonie încă neauzită pînă acum în limba noastră. Cred că are să-ţi placă. E ceva original şi nou de tot ca formă şi ca fond" (Scrisoare a lui Ollănescu către Duiliu Zamfirescu datată -*„Cetatea lui Bucur, 1896, Prier I-u (fără păcăleală)"* (B.C.S., ms. 12374).

Colaborarea şi mai ales acceptarea de către Duiliu Zamfirescu a noilor idei ale noii reviste erau de mare actualitate pentru grupul deja constituit, căci în curînd avea să apară primul număr al revistei *Literatură şi artă română.* Prudent, D. Zamfirescu nu vrea să strice relaţiile cu *Convorbirile literare;* şi totuşi Ollănescu îi aduce noi argumente spre a-i spulbera temerile şi a-1 convinge deplin de noutatea estetică pe care se pregăteşte să o aducă revista: „1) Ţi-e teamă, dîndu-te cu totul de partea noastră, să nu boţească cumva pe T.L.M. 2) Crezt-că *Conv. Ut.* mai sunt şi mai pot avea azi ca în trecut acelaşi noroc şi aceeaşi înrîurire asupra societăţii noastre. 3) N-ai încredere nicidecum în zelul şi dragostea păturei ce se ridică acum plină de multe şi multe calităţi de muncă rodnică, şi în ce se atinge de fonduri, apoi tu te crezi atît de departe de noi, ca şi adîncurile lumei, pusă între Roma şi Bucureşti. Drept aceea, sosind şi pentru mine momentul de a-mi sorbi ceaiul, trec pana lui Petraşcu să urmeze mai departe.. (Aceeaşi scrisoare, cu număr de manuscris 12374, B.C.S.).

Corespondenţa D. C. Ollănescu-Duiliu Zamfirescu cuprinde 16 scrisori manuscrise care se găsesc la B.C.S., numerotate de la 12374 la

13209. Dintre acestea însă numai 15 aparţin lui OUănescu, una dintre acestea, strecurată acolo din greşeală, este adresată tot către Duiliu Zamfirescu, dar trimisă de Trandafir Djuvara, viitorul director al revistei *Ateneul Român,* atunci în misiune diplomatică la Sofia.

Cele două scrisori reproduse de noi parţial se găsesc, deci, la B.C.S., avînd numerele de manuscris 13206 şi 13207.

Fragmente din aceste scrisori au apărut în volumul VIII de *Opere* —D. Zamfirescu, întocmit de Al. Săndulescu, care publică întîia oară scrisorile lui OUănescu către Duiliu Zamfirescu (p. 448—456).

BIBLIOGRAFIE

ÎN VOLUME:

Pe malul glrlei. Comedie într-un act, Bucureşti, 1879.

Teatru (Pe malul girlei, După război, Pribeagul, Fanny, Primul bal, La mormlntul poetului), Bucureşti, Tip. Gobl, 1893.

Vasile Alecsandri (monografie), Bucureşti, Tip. Gobl, 1894.

Satire. Pe malul girlei (Comedie într-un act în versuri), Bucureşti, Carol Miiller, 1896.

Teatrul la români, I, II, Bucureşti, Tip. Gobl, 1897, 1898 (postum: ediţie îngrijită, prefaţă şi note de Cristina Dumitrescu, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1981).

Poezii (1878—1898) (Lirice: Stejarul, Fîntîna Blanduziei, Leilei mesh-ume, La izvor, Elegie, Poveste, (?'), Paser Lesbiae, Toamna, Visul, Ursul, vulpea şi lupul, Cîntece de harem, I, II, III, IV, V, VI, Bosforul, Ginta latină, ? /, Copila bălană, Noapte de iarnă, Serenadă, Umbrei poetului, Te-ai dus .', Ad poetam, Basm japonez, Odă A.A.L.L. Regele, Prinţului şi Prinţesei României, Noaptede Crăciun, La naşterea Prinţului Carol, Rugăciune, Aşa e, mamăf Idilă, Amori, Mă-ntreb, ce vroi, Reînviere, M, împăratul şoarecilor; Satirice: I, II, III, IV V, VI, VII, VIII; Eroice': Carol-Vodă, Doină, De la Griviţa, Santinela, Cîntec soldăţesc, Drapelul, Imnul vinătorilor, Elisabeta Doamna, 10 Mai (1866—1891), Fiul lui Peneş Curcanul, Bateria călăreaţă, Carmen saeculare), Bucureşti, Socec, 1901.

Satire. Pe malul girlei. Comedie, Bucureşti, Alcalay, 1908 (colecţia B.P.T.).

Traduceri

Horaţiu, *Ode, epode, Carmen saeculare,* I, Bucureşti, Socec, 1891.

Fforaţiu, *Ad Pisones (Ars poetica),* Bucureşti, Tip. Gobl, 1891.

în volume colective

Activitatea literară şi culturală a lui C. A. Rosetti, **în Voi.** *Omagiu lui CA. Rosetti,* **Bucureşti, 1916, p. 352 —363.**

Studii şi documente literare **(corespondenţa cu I. Negruzzi şi N. Pe-Iraşcu), publicate de I. E. Torouţiu şi Gh. Cardaş, voi. I, 1931, p. 14; voi. II, 1932', p. 384-421; voi. IV, 1939, p. 337—348.**

IN PERIODICE:

Poezie

Doine, Foaia Societăţii „Românismul", **an. I, nr. 1, aprilie 1870.**

Lui Vasile Alecsandri, Convorbiri literare, **an. XII, nr. 4, 1 iulie 1878, p. 126.**

Stejarul, Convorbiri literare, **an. XIII, nr. 1, 1 aprilie 1879, >p. 38-39.**

Noctu, La izvor, Elegie, Poveste, Convorbiri literare, **an. XIV, nr. 8, 1 nov. 1880, p. 303-306.**

La izvor, Cimpoiul, **an. I, nr. 17, august 1882, p. 260.**

Domnului Vasile Alecsandri, Oda II, Convorbiri literare, **an. XVII, nr. 4, 1 iulie 1883, p. 135-137.**

Primăvara, Pe portretul doamnei Z, întrebare, Lui Theodor Şerbănescu, Paser Lesbiae, Clntece de harem, Toamna, Convorbiri literare, **an. XVII, nr. 7, 1 oct. 1883, p. 269-272.**

Ursul, vulpea şi lupul **(Fabulă),** *Convorbiri literare,* **an. XVII, nr. 7, 1 oct. 1883, p. 272-273.**

Cîntece de harem, Convorbiri literare, **an. XVIII, nr. 6, 1 sept. 1884, p. 249-250.**

Bosforul, Convorbiri literare, **an. XVIII, nr. 7, 1 oct. 1884, p. 288 — •290.**

Basm japonez, Convorbiri literare, **an. XIX, nr. 1, 1 aprilie 1885, p. 89—91 şi în** *Almanahul Societăţii „România jună"* **pe anul 1888, •cu titlul** *Pastel japonez,* **p. 118 — 121.**

Zulficar, Copila bălană, Şi dacă n-ai putut. . ., Convorbiri literare, **an. XIX, nr. 9, 1 dec. 1885, p. 790-793.**

Odă, Convorbiri literare, **an. XXI, nr. 11, 1 febr. 1887, p. 897-899.**

Te-ai dus. . ., Convorbiri literare, **an. XXI, nr. 12, 1 martie 1887, p. 1087-1088.**

Fintlna Blanduziei, **în** *Almanahul Societăţii „România jună",* **-1888, Viena, p. 115-117.**

Cîntece de harem, Convorbiri literare, **an. XXIII, nr. 12, 1 martie 1889, p. 1060-1065.**

Noapte de iarnă, Serenadă, Convorbiri literare, **an. XXIII, nr. 1, 1 aprilie 1889, p. 89—91.**

Ad poetam, Convorbiri literare, **an. XXV, nr. 11, 1 febr. 1891, p. 1002 — 1004!**

Satira I,Convorbiri literare, **an. XXVI,nr. 9,1 ian.1893, p. 705—721.**

Noapte de Crăciun, Convorbiri literare, **an. XXVI, nr. 10, 1 febr. 1893, p. 892-894.**

Satira II, Convorbiri literare, **an. XXVII, nr. 2, 1 iunie 1893, p. 126-130.**

Copila bălană, Convorbiri literare, **an. XXVII, nr. 3, 1 iulie 1893, p. 268-270.**

Umbra poetului, Te-ai dus..., Convorbiri literare, **an. XXVIII, nr. 9, 1 ian. 1894, p. 796-799.**

In templu, Ateneul Român, **an. I, nr. 4, 15 aprilie 1894, p. 281 — 282 .**

Satira III, Convorbiri literare, **an. XXVIII, nr. 2, 1 iunie 1894, p. 131-137.**

Satira IV, Convorbiri literare, **an. XXVIII, nr. 8, 1 dec. 1894, p. 718-723.**

De la Griviţa. (Batalionul 2 de vînători), Literatură şi artă română, **an. I, nr. 5, 1897, p. 271 — 273.**

Fiul lui Peneş Curcanul, Literatură şi artă română, **an. III, nr. 5, 1898, p. 269-271.**

Satira VIII, Literatură şi artă română, **an. III, nr. 7, 1898, p. 407-411.**

Steagul, Literatură şi artă română, **an. IV, nr- 6, 1899, p. 293-294.**

împăratul şoarecilor, **(Basm),** *Literatură şi artă română,* **an. V, nr. 8-9-10, 1901, p. 484-495.**

Cîntăreţul din luncă, **(Basm),** *Literatură şi artă română,* **an. XIII, nr. 1 — 3, 1908, p. 3 — 23.**

Teatru

Lupul şi barza. **Fabulă într-un act în versuri,** *Convorbiri literare,* **an. XII, nr. 7, 1 oct. 1878, p. 229-239.**

După război. **Comedie într-un act,** *Convorbiri literare,* **an. XII, nr. 11, 1 febr. 1879,' p. 385 — 396.**

Pribeagul. **Comedie într-un act,** *Convorbiri literare,* **an. XIII, nr. 12, 1 martie 1880, p. 457-472.**

Iubirea şi datoria. **Amintire din resbel. 1877 (în colaborare cu Fr. Dame),** *Cimpoiul,* **an. I, nr. 5—9, mai—iunie 1882.**

Fanny. **Comedie într-un act în versuri,** *Convorbiri literare,* **an. XVI, nr. 12, 1 martie 1883, p. 453 — 467.**

Primul bal. **Comedie într-un act,** *Convorbiri literare,* **an. XXIII, nr. 3, 1 iunie 1889, p. 193 — 242.**

Proză

Zile de ploaie, Convorbiri literare, an. XVIII, nr. 4, 1 iulie 1884, p. 125-141.

Fata spînzuratului, Convorbiri literare, an. XXVI, nr. 2, 1 iunie 1892, p. 97-116; nr. 3, 1 iulie 1892, p. 210-232.

'Gilla, Ateneul Român, an. I, nr. 12, 15 dec. 1894, p. 927-938.

Isprava lui Pandur, Convorbiri literare, an. XXIX, nr. 8, 1 august 1895, p. 723-740.

Petre Cioclul, Literatură şi artă română, an. I, nr. 2, 1896, p. 80—97 şi nr. 3, 1897, p. 153-186.

Fecior de bani gata, Literatură şi artă română, an. IV, nr. 2, 1899, p. 71-77, nr. 3, 1900, p. 155-161, nr. 4, 1900, p. 224-233, nr. 5, 6, 7, 1900, p. 299-306; an. VIII, nr. 7, 1902, p. 605-616; an. XI, nr. 5, 1907, p. 271-275, nr. 6, 1907, p. 362-369.

Banul alb, Literatură şi artă română, an. IX, nr. 1, 1905, p. 5-18, nr. 2, 1905, p. 85-96, nr. 3, 1905, p. 143-162.

Burdumba, Literatură şi artă română, an. IX, nr. 1, 1905, p. 625 — 645, nr. 2, 1905, p. 689-713; an. X, nr. 1, 1906, p. 7-27, nr. 3, 1907, p. 149-163, nr. 4, 1907, p. 207-219, nr. 6, 1907, p. 369-379.

Publicistică

„Othello" — reprezentaţiile lui Rossi, România liberă, an. II, nr. 209, 28 ian. 1878, p. 2-3.

„Hamlet" — reprezentaţiile lui Rossi, România liberă, an. II, nr. 211, 1 febr. 1878.

„Romeo şi Julieta" — reprezentaţiile lui Rossi, România liberă, an. II, nr. 214, 5 febr. 1878, p. 2-3.

„Păstoriţa Carpaţilor" — comedie imitată din franţuzeşte de N. D. Popescu, România liberă, an. II, nr. 232, 26 febr. 1878, p. 1-3.

„Curcanii" — dramă in 4 acte de Gr. Ventura, România liberă, an. II, nr. 244, 12 martie 1878, p. 1-3.

„Muşchetarii" — dramă in 6 acte şi 10 tablouri, tradusă de M. Pascaly, România liberă, an. II, nr. 256, 26 martie 1878, p. 1—3.

„Ludovic al Xl-lea", dramă in 5 acte de Casimir Delavigne, tradusă de Constantin Demetriad, România liberă, an. II, nr. 285, 2 mai, p. 1—3, nr. 286, 3 mai 1878, p. 1-3.

„Despot-Vodă" — dramă naţională in 2 acte in versuri de V. Alecsandri, România liberă, an. II, nr. 704, 29 sept., p. 2-3, nr. 711-717, din 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 octombrie 1879, p. 2-3.

Hamlet — princepele Danemarcei, Voinţa naţională, an. I, nr. 73—77, din *1,* 8, 9, 10, 11, 12 octombrie 1884, p. 2-3.

„Copila din flori", Voinţa naţională, an. I, nr. 85, 21 oct. şi nr. 88, 25 oct. 1884, p. 2-3.

Opera italiană, Voinţa naţională, an. I, nr. 81, 1 oct., nr. 89, 26 oct. 1884, p. 2-3.

„Dama cu camelii" Voinţa naţională, an. I, nr. 93, 29 oct., nr. 94, 30 oct. 1884, p. 2-3.

„O scrisoare pierdută" (Comedie în 4 acte de Ion Luca Caragiale), *Voinţa naţională,* an. I, nr. 106, 17 nov., nr. 107, 18 nov., nr. 110, 23 nov. 1884, p. 2-3.

Studii şi figuri literare, Voinţa naţională, an. I, nr. 114, 28 nov. p. 3, nr. 116, 30 nov., p. 2, nr. 124, 11 dec, p. 2, nr. 126, 13 dec, p. 2^ nr. 127, 14 dec. 1884, p. 3.

Ospăţul lui Nasidienus, Convorbiri literare, an. XXIX, nr. 5, 1 mai 1895, p. 448-469.

Cuvînt începător, Literatură şi artă română, an. I, nr. 1, 1896, p. 5—15.

Cronica, Literatură şi artă română, an. I, nr. 10, 1897, p. 330 şi 399.

C. A. Rosetti, critic şi director de teatru, Literatură şi artă română, an. III, nr. 6, 7, 1898, p. 3.

I. L. Caragiale: „Momente", Bucureşti, 1901, Analele Academiei Române. Partea administrativă, tom. XXIV, 1901 — 1902, p. 373—375.

M. Codreanu: „Diafane". Versuri, Iaşi, 1901, Analele Academiei Române. Partea administrativă, tom. XXIV, 1901 — 1902, p. 375—379.

St.O. Iosif: „Patriarhale". Poezii, Bucureşti, 1901— „Romanţe şi ciniice" de Heine, Traducere in versuri, Bucureşti, 1901, Analele Academiei Române. Partea administrativă, tom. XXIV, 1901 — 1902, p.383—386.

Radu D. Rosetti: „Cele din urmă". Poezii, Bucureşti, 1902, Analele Academiei Române. Partea administrativă, tom. XXIV, 1901 — 1902, p. 507-508.

A. Vlahuţă: „România pitorească", Bucureşti, 1901, Analele Academiei Române. Partea administrativă, tom. XXIV, 1901 — 1902 p. 510-512.

Societatea română şi literatura, Literatură şi artă română, an. VIII, nr. 2, 3, 1904.

D. Anghel: „în grădină". Poem, Bucureşti, 1905, Analele Academiei Române. Partea administrativă, tom. XXVIII, 1905—1906 p. 326-328.

St. O. Iosif: „Credinţe". Poezii, Bucureşti, 1905, Analele Academiei Române. Partea administrativă, tom. XXVIII, 1905—1906. p. 357 — 359.

Haralamb G.Lecca: „Emani". Dramă in 5 acte de Victor Hugo. Tradusă in versuri, Bucureşti, 1905, Analele Academiei Române. Partea administrativă, tom. XXVIII, 1905—1906, p. 359—362.

Traduceri

V. Hugo, *Ruy Blas, Convorbiri literare,* an. XII, nr. 3, 1 mai 1878, p. 89-100; nr. 4, 1 iunie 1878, p. 135—144; nr. 5, 1 iulie 1878, p. 153-168; nr. 6, 1 august 1878, p. 183—202; nr. 7, 1 septembrie 1878, p. 241-247.

Fr. Coppäe, *Trei păsări, Convorbiri literare,* an. XIV, nr. 3, 1 iunie 1880, p. 123-124.

Horațiu, *Ad Pisones (Ars poetica), Convorbiri literare,* an. XXV, nr. 5, 1 august 1891, p. 369-393.

Horațiu, *Satira IV, Convorbiri literare,* an. XXVII, nr. 7, 1 noiembrie 1893, p. 542-549.

Ada Negri, *Ninsoare, Ateneul Roman,* an. II, nr. 6, 15 iunie 1895, p. 491.

Multatuli, *Tăietorul de pietre, Tribuna literară,* an. II, nr. 77, 1902, p. 1.

Turgheniev, *Osînda nebunilor vei auzi, Tribuna literară,* an. II,. nr. 77, 1902, p. 1.

Horațiu, *Satira IX, Convorbiri literare,* an. XL, nr. 3—5, martie—mai 1906, p. 223-227.

Corespondență

D. C. OUănescu, *Scrisoare din Atena, Convorbiri literare,* an. XLII, nr. 2, februarie 1908, p. 129-136.

REFERINȚE CRITICE:

Titu Maiorescu, *Critice,* III, București, Socec, 1893, p. 275—287.

N. Petrașcu, *Figuri literare contimporane,* București, Socec, 1893, p. 135-144.

Dimitrie R. Rosetti, *Dicționarul contimporanilor din România* (1800-1898), București, Ed. Lito-Tipografiei „Populara", 1898, p. 142-143.

I. Negruzzi, *Dimitrie C. OUănescu, Convorbiri literare,* an. XLII, nr. 2, februarie 1908, p. 252—254 (necrolog).

N. Petrașcu, *Dimitrie C. OUănescu (Ascanio),* București, Cultura națională, 1926.

N. Iorga, *Istoria literaturii contemporane,* voi. I, București, Ed. Adevărul, 1934, p. 246-247.

Albumul Societății „Junimea", în voi. *Studii şi documente literare,* publicate de I. E. Torouțiu şi Gh. Cardaş, voi. IV, 1939, p. 118.

Al. Ciorănescu, *Teatrul românesc In versuri,* București, "d. Casa 'Şcoalelor, 1943, p. 150-153.

Gr. Tăuşan, *Aspecte culturale. Filosofi-scriitori,* Bucureşti, Ed. Casa Şcoalelor, 1943, p. 112 — 116.

G. Călinescu, *Material documentar,* în *Revista de istorie şi teorie literară,* VIII, 1959, p. 3—4.

Istoria teatrului în România, voi. II, Bucureşti, Ed. Academiei R.S.R., 1965, p. 144-145.

I. Petrovici, *De-a lungul unei vieți,* Bucureşti, E.P.L., 1966, p. 62-65.

Istoria literaturii române, voi. I, ed. a II-a revăzută, Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1970, p. 67 — 76.

D. Popovici, *Poezia lui Eminescu,* Ed. Albatros, 1972, p. 106—131.

V. Mîndra, *Clasicism şi romantism In dramaturgia românească* (1816-1918), Bucureşti, Ed. Minerva, 1973, p. 205-207.

Al. Zub, *„Junimea" — Implicații istoriografice,* Iaşi, Ed. Junimea, 1976, p. 159-163.

Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900, Bucureşti, Ed. Academiei R.S.R., 1979, p. 644—646 (articol redactat de Dan Mănucă).

G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini plnă in prezent,* ed. a II-a, ediție şi prefață de Al. Piru, Bucureşti, Ed. Minerva, 1982, p. 428-429.

V. Mîndra, *Istoria dramaturgiei româneşti,* Bucureşti,Ed. Minerva, 1985, p. 196.

D. Zamfirescu, *Opere,* VIII, ediție îngrijită, prefață şi note de Al. Săndulescu, Bucureşti, Ed. Minerva, 1985, p. 448—456.

Al. Săndulescu, *Duiliu Zamfirescu şi marele său roman epistolar,* Ed. Minerva, 1986, p. 73— 88.

Ion Ghica, *Opere,* VI, ediție, note şi comentarii de Ion Roman, Ed. Minerva, 1988, p. 100-121, 307-313.

CUPRINS

Lector : MARGARETA FERARU
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

Bun de tipar : 18.08.19S8. Apărut : 19S8.
Coli ed. : 26,05. Coli tipar : 31.

Tiparul executat sub comanda nr. 916 la
întreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
Bucureşti,
Republica Socialistă România